PUBLICISTAI

DOLGOZATOK.

ELSŐ KÖTET.

543027

PUBLICISTAI

DOLGOZATOK

SZALAY LÁSZLÓ

ÁLTAL.

ELSŐ KÖTET.

1839—1844.

PEST.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

1847.

A'
NEMZETI
CASINOÉ

MTA KÖNYVTÁR ÉS
INFORMÁCIÓS KÖZPONT

201505066

TARTALOM.

	Lap.
Előszó	VII
Kollár Ferencz mint publicista	1
Codificatio	19
Vegyes czikkelyek	91
Journalistica	93
Figyelmeztetés egy törvénytudományi munkára 's még valami	98
A' büntető eljárásról, különös tekintettel az esküttszékekre	103
Országgyülési beszédek a' szab. kir. városok' ügyében. (A' szab. kir. városok' szavazatjoga. — Szab. kir. városok 's az országos reform.)	175
Pesti Hírlap-czikkelyek	185
Az olvasóhoz	188
Nyilt levél Trieszből	193
A' Budapesti Híradó a' keresztvíz felett	199
A' schweitzi diéta 's a' foederativ-rendszer	202

Eredetiség 's utánzás a' politica' mezején 206
Pesti Hirlap és Budapesti Hiradó 209
Követi verificatio 213
Tájékozásul 219
Pár szó két főfő ügyről 225
Kegyelmezési jog 229
Nyilt levél Triesztből 235
A' Hiradó' mult vasárnapi homiliájára röivd jegyzet 240

ELŐSZÓ.

Midőn több időszaki iratokban 's részint külön megjelent apróbb publicistai dolgozataim' gyüjteményét ezzel az olvasó közönségnek benyújtom, érzékeny hálát mondok mind azoknak, kik velem szívesen találkoztak az irodalom' mezején, 's kiknek köszönhetem, hogy ámbár nem a' legszerencsésebb jóslatok között indultam meg ösvényemen, 's ámbár a' pályabirák — miért? restellem fejtegetni, — a' rokonszenv' és bátoritás' igéit nem igen vesztegették volt törekvéseimre, mégis azon szerencsében részesítetem, hogy dolgozataimnak jelen második kiadása által a' multat közvetlen kapcsolatba hozhatom a' jelennel, 's hogy ennélfogva alkalmam nyílik eljárásom' következetességének visgálatára hívni fel az olvasót.

A' Pesti Hírlapban megjelent czikkelyek módositás nélkül nyomattak le újra, 's a' régiebb dolgozatok' egyikében vagy másikában történt változások sem illetik az elveket és eszméket, hanem vagy adatok' igazítására 's bővitésére, vagy fogalmazási javításokra szorítkoznak. A' „codificatio'" első részében találtató philosophiai phraseologiának köszönhettem, hogy többek által — kétségkivül jóakaratból — Hegel' tanitványának czimével tiszteltettem meg Non sum dignus

tanto honore. Én csak Hegel' tanitványának tanitványa voltam. Gans Edvárd berlini professor' nagyszerü jogtudományi munkáinak studiuma, azon körülmény, hogy az europai hírességü férfiú engem a' kezdöt levelei által (1838.) buzdított, bátorított pályámon, 's hogy Párisban mulatásomkor (1838—39.) az újabb franczia jogiskolával, mellyre Hegel' tana, szintén Gans' mediuma által, lényeges befolyással volt, igen tanuságos ismeretségbe jutottam, — innen magyarázom magamnak az érintett czikkelynek a' többiek közül kissé kirivó typusát, mellyen nagyobb változást tennem, hacsak újjá nem akarom dolgozni, különben sem volt lehetséges, de mellyen lényeges változást már annálfogva sem tettem, mert akarom : hirdesse ezen külsöség is, mit levelezésünk még inkább fog hirdetni, hogy nekem Gans Edvárd azon idöben, midön itthonn hijába néztem példány után, hijába néztem jóakaró után, tanitóm, vezérem, barátom volt. —

Országgyülési beszédeim közül csak kettöt veszen az olvasó; de ezen töredékekből is láthatni, hogy mindig hü maradtam elveimhez, 's hogy a' pozsonyi országházban is tolmácsa voltam azon doctrinának, mellyért a' sajtó' útján évek óta küzdök, 's mellyért — tessék, ne tessék, — küzdeni fogok mindaddig, míg helyesnek, míg alkotmányosnak tartom.

Pest, 1847. februárius' 4-én.

Szalay László.

KOLLÁR FERENCZ

mint publicista.

(Felolvastatott a' magyar academiának 1839-diki közgyülésében, 's megjelent az academia' évkönyveiben.)

Szerencsés, ki a' szük életkörön — hová születés vagy mostohább körülmények helyezék — túlemelkedve, tisztán látja szemei előtt az ösvényt, mellyen süker vár reá és általa másokra: de boldog, ki helyén érzi magát a' kivívott polczon, ki nem vitte fel magával a' küzdés-pálya' szegletességeit, mellyek kirínak az uj viszonyból, ki derülten néz le az örvénybe, honnan kibontakozott, 's annak érzetében, hogy közvetítőnek kelletik lennie osztály és osztály között, előre 's hátra világít azon fáklyával, mellyet vinnie jobbjába adott a' gondviselés. — Mert voltak, 's nem kevesen, kik czélérés' bizonyosságával lelkeikben, hosszu évekig vígan haladtak előre a' hazudozó ösvényen, kik kín és szenvedés által megedzve, veszedelem nélkül vihették ajkaikhoz a' bürökpoharat, mint a' bithyniai király, kiknek mindig volt egy mosolygásuk feleletül irigységnek és gonoszságnak, — 's kik midőn elérték végre az esdett czélt, szédelegnek a' mélység' emlékétől, mellyen hidat vertek, midőn az alattok tátongott, kiknek sebeik vérecznek, miután már béhegedtek, 's kik, mert kinszenvedés várta őket az igéret' földjén, megtagadják az elveket, mellyek már is gyümölcsöztek, 's igérnek mindent.

Vannak illy természetek 's nagyobb számmal, mint hinnők, mielőtt ismét és ismét kijátszott szemlélőik voltunk az életben. Ennek bebizonyítására nem szükség itt politicai jellemek' fejtegetésébe bocsátkoznunk, mit a' t. társaság' rendeltetése különben is tilt: elég

egy pillanatot vetnünk irodalomra és művészetre. Számosan 's a' legjelesbek épen, és különösen azok közül, kiknél a' „mens divinior“ inkább működik, mint bárhol, — a' költőket értem — tanuságot tesznek ez állitás mellett. Mennyi eltörpülés a' fenyvek' magosságában, mennyi erkölcsi cretinség' felszólalása Dodona' berkében, mennyi agonia önkészítette kínok között! 'S mind ez, mert hijányzik a' formula, melly tisztán, a' mathematicai tétel' pontosságával kijelelje az eredményt, mellynek tényezői, annyi levonás és sokszorozás után, kimutassák az elemszámot, honnan kiindultál, ki mind azt, mit úladban felvettél, 's ki végpontul a' nagy ismeretlent, mellyet megközelíteni rendeltetésed, elérni nem.

Az, mit tisztán akarunk látni, az be legyen szegélyezve, m'nt rámájával a' kép, mint láthatárával a' vidék: nebelgés és kétes szinekrei felolvadás az ellenkezőnek következményei; 's hol akkor az egyszerüség ezer elágazások között, hol a' meghatározottság a' haladás' minden lépésénél? Az eredménynek rögtöni formulázása, az elv' minden nyilatkozatának igenlegesitése, 's beszegve és körülírva mindig az emberi véges természet által mindenünnen, a' társaság' korlátaitól részben, — innen ered azon csendes megnyugvás, azon szabályszerüség, melly erkölcsi nagyságot kölcsönöz a' jogtudósnak az életben, czél' és akarat' eszméletét tudományában. Szabályosabb és jótékonyabb hatást és visszahatást az ember és iró, a' társaság és az egyén között nem találhatni sehol, mint a' jogtudósban. Az, mit a' középkor' verse mond: „dat Justinianus honores,“ mit az ujabb kor' minden alkotmányos országa hirdet, mellyek bírót és ügyvédet szólítanak fel a' kormányhoz: az igen is helyesen van, 's annak úgy kell lenni, mert a' jogásznál tudománnyá emeltetett az, mi nálad homályos ösztön.

'S hol a' rend, melly azonképen mint ez, alkalmas és méltó legyen egyiránt, hogy arbiterként lépjen fel társasági minden viszonyainkban? Példákat hozok fel azon országból, hol rendünk ollyan, minőnek lennie kell. Mi szép és gazdag koszorú az, mellyet a' franczia magistratura képez az első Pasquiertől d'Aguesseauig 's

d'Aguesseautól Malesherbesig, épen azon időben, midőn Franciaországban mindent lehete találni, csak jellemegyszerüséget és tisztaságot nem 'S valóban nem egy azok közül, kiket a' közelebb mult télen a' tekintetes társaság' kegyes engedelméből Páris' itélőszékein láttam, kiknek ügyfelfogásaik szint' olly tanulságosak voltak reám nézve, mint csodálatra méltók világosságuk által a' tárgyak', — pártatlanságuk által az érdekek' ezer felé elágazó bonyolodása mellett, — nem egy, mondom, jóltevőleg hat korára 's egyszerüen, mint a' régiség' nagyai.

Rokon ezekkel több tekintetben, bár nem a' törvényszék volt hatásköre, azon férfiú, kinek munkáiról kivánok a' tekintetes társaság előtt nehány szót tenni: kereszténi Kollár Ádám Ferencz. Előadásom munkásságának csak egyik oldalát fogja tárgyazni, azt, mit a' jog' mezején köszönünk neki; érdemeit a' nyelv- és történet-tudomány' körében mások méltányolják.

Kollár Ádám Ferencz Trencsén vármegye' Terhova nevü helységében nemes szüléktől származott 1718-dik esztendőben, április' 15-én. A' „neosoliensis" melléknevet, mellyet irásai' czímlapján visel, első neveltetése' helyétől, — mert öt éves korában Beszterczebányára költözött át szüléivel, — csatolá nevéhez. Iskoláit Selmeczbányán 's Nagyszombatban folytatá, és 1737-ben, mint annyi meg' annyi jeles fő korában, ő is, a' szükség által kényszeritve, 's hogy miveltetését tovább folytathassa, az akkor már nem olly távol felbomlásának még semmi jeleit sem mutató jesuita-rendbe lépett. Ennek kebelében a' bécsi egyetem' tanitóitól a' philosophiát hallgatá, 's gymnasiumbeli két esztendei oktatás után, a' napkeleti nyelvekre tért által ismét Bécsben. Szerzetét senki sem fogja vádolhatni arról, hogy szerencsésebb képességü tagjaiban a' tudásszomjat eloltani törekedett volna, 's igy Kollárnak is segédére volt mindenben, hogy azzá lehessen, ki tudománya által majdan fényt áraszszon a' rendre 's ennek minden oldalu befolyását öregbítse. De a' kedvencz növendék, miután kilencz évig a' klastrom' falai között tanulásnak élt, érezvén talán azt is, hogy a' tudomány' érdekei nem azonegyek a' rendéivel, ebből kilépett. Halljuk őt magát, mint szól ez iránt „Supplementa

ad Petri Lambecii Commentariorum de Augusta Bibliotheca librum I-um" czimü munkájában: „Cum societatis Jesu institutum — igy ir — quod anno 1737. Tyrnaviae adolescens amplexus eram, maturiori consilio mutare me oporteret, genitore meo carissimo in honesta quidem sed tenui fortuna aetatem agente et opis meae indigo, non aliud tum mihi occurrere poterat ullum sanius consilium, quam ut ab literis, quibus me iam inde a prima pueritia totum addixeram, futurum praesidium vitae peterem. Igitur romanis literis de futura abeundi potestate certior factus, illustrem virum Gerardum van Swietenum augustae bibliothecae praefectum adii, propositum abeundi meum, et patris auxilii mei egentis sortem ingenue edisserui; precibus egi denique, ut, si studia literarum mea bibliothecae, cui praeesset, praevidere posset non inutilia prorsus esse futura, patrocinio me apud Augustam suo juvare, et locum in bibliotheca morte librarii vacuum addicere mihi vellet. Pollicitus est post paulo operam suam vir cordatus ac prudentiae singularis: nam cum intellexisset cum ex me, tum ex aliis, et Romae mihi potestatem abeundi fieri, et a Provincia Societatis Jesu austriaca neque ultro neque lubenter dimitti: facile animadvertit, mutati causas consilii mei legitimas simul, et honestas esse oportere." — Eddig Kollár. Van Swieten, ki már akkor az udvari könyvtár' elhanyaglott állapotának újjá-alakitásával foglalkodott, sejdité, mit várhatni e' tekintetben a' két régi 's a' keleti irodalmakban alaposan jártas ifju férfitól, 's tisztnek nevezteté ki öt a' könyvtár mellett, 1748-ban. Egy esztendövel utóbb, miután időközben nyilvános leczkéket adott a' görög nyelvben Van Swieten' tanitványainak, a' meghalálozott második custos' helyébe lépett. Azon számos oklevelek, mellyek föleg a' XV-dik és XVI-dik század' diplomatiai intézkedéseire annyi világosságot öntenek, 's mellyek a' császári titkos levéltárban öriztetnek jelenleg, akkor még a' könyvtár' tiszteinek felügyelése alatt állottak, 's Kollár ez' időben adta volt magát azon diplomaticai studiumokra, folytonos tekintettel a' történetek' közjogi oldalára, mik által egyetlen egygyé lőn századabeli annyi jeles historicusaink között. 1758-dik aprilis' 11-én első custosnak neveztetett ki, meghagyatván neki,

hogy értekező lajstromot készítsen a' könyvtár' kéziratairól, melly Lambecius' commentariusainál tökéletesebb legyen és hasznavehetőbb. Kollár ismeretes, nyolcz könyvre osztott roppant munkájával felelt meg a' benne helyhezett bizodalomnak, 's nevét a' bibliographia' történeteiben örökítette. 1772-ben halálozott meg a' nagy férfiu, ki neki pályája' kezdetén baráti kezet nyújtott, ki egy új időszak' alapitója volt a' császári könyvtárra nézve, 's ki ugy akará, hogy az intézet' igazgatósága holta után Kollárra bizassék, mi ennek könyvtári igazgatóvá és valóságos császári királyi tanácsossá kineveztetése által meg is történt 1774-ben. Ezen hivatalban, melly egyenesen Kollár' számára rendszereztetett, 's mellyet utána e' napig nem töltött be senki, még kilencz évig élt a' dicső férfiú, nem csak a' tudományoknak, de — mi ritkább — mind azoknak, kik a' gondjaira bizott kincsekből tudományt kivántak meríteni magoknak; — meghalt 1783. julius 13-án, 's a' közbecsülést, mellynek a' szint' olly szeretetre méltó, mint tiszteletet parancsoló író életében tárgya volt, halála után dicsőség váltotta fel, 's ez korunkban, midőn a' közvélemény az általa megpendített eszmék közül többeket sanctionáltat, gyarapodni fog, bizton hiszem, csonkulni nem.

Szükségesnek véltem, előrebocsátani ezen rövid életvázlatot, hogy látván, kinek aegise alatt futá meg pályáját az iró, sejdíthessük, kiknek ihletésére készült e' vagy ama' munkája. Kaunitz és Swieten állottak a' kormánynál, nagyszerü reformok' barátjai, az emberiség' szellemétől vezéreltetve még tévedéseikben is.

Kollár, egy apróbb munkácskáján kivül, mellyben a' magyar koronának némelly lengyel tartományokrai jogáról értekezik, 's mellyért kereszténi jószágát és melléknevét nyeré Mária Theréziától, három közjogi munkát bocsátott közre, mik rendkivüli tüneményekként fogadtattak megjelenésökkor, 's mik teljes figyelmünket érdemlik még ma is.

Vessünk egy tekintetet a' jogtan' akkori állapotára közöttünk, 's lássuk először is, milly ismeretekkel felkészítve léphetett ki az ifjú felsőbb tanitó-intézeteinkből. Academiáinkban a' XVIII-dik század' első felében a' hazai, római és egyházi jog tanitatott; de

ez utóbbi csak papságra készülők' számára. Az esztergomi káptalan 1759-ben a' jogtudomány' tanitását Nagyszombatban szabályozta, 's 1760-ban a' királyi helytartó tanács lényeges módositásokat rendelt. Ezen év előtt az 1667-ben, Losy Imre és Lippay György érsekek által alapitott studium juridicum ekkép volt szerkesztve : tanitó három, 's világiak. Egy a' római jogot, ketten a' hazait tanitók. Justinianus' institutioinak magyarázata Rendek József által, melly a' XVIII. század' negyedik tizedében a' nagyszombati academiai sajtók alól került ki, a' legnevetségesebb micrologia' és joggyávaság' — nem élhetek más szóval — nevezetes emléke. Mint tanitatott légyen a' hazai jog, azt Zelenay Jánosnak a' nagyszombati academiában magyartörvény-tanitónak a' helytartó tanács elébe 1766. aprilis' 29-én terjesztett előadásából láthatni : „Praelectiones juris patrii privati — igy ir — dictabant ad calamum, et menses ad invicem alternabant, ita quod omnem alterum mensem liberum et vacantem habuerint privatorum processuum promotioni deservientem. — — Auditores utriusque patrii professoris erant iidem propter alternationem, cursus juris vero sub theoretico durabant annis quindecim, sub practico autem annis duodecim : unde vix aliquis auditorum integrum cursum terminavit, consequenter auditores numerabantur ad summum 20 aut 25 sub utroque, et illi a potiore philosophi aut casistae simul.“ — Ennyit a' becses iskolai rendszer' jellemzésére. Lássuk most a' magyar jog' irodalmát. Két nevet kell itt emlitenem, Szegedyt és Huszthyt. Az utóbbinak munkája, gyakorlati oldalát illetőleg, nem minden didacticai érdem nélküli, de theoriája brutalis, mint társaé a' büntető-jogban, Bodó Mátyásé. Jelesebb jogképességgel birt Szegedy. Az újabb időkben, midőn a' magyar jogot ollyannak tekintik commentátorai, mellynek egyéb jogokban egyáltaljában semmi előzményei, 's külön egyébbel semmi kapcsai, valóságos visszalépést tettünk annyiban, mennyiben törvényeink' magyarázatában Kittonichtól Szegedyig a' római és egyházi jogra folytonosak a' hivatkozások. Hogy ezt az ügy, 's a' tárgyak' természete egyiránt követelé, arról a' hármas könyv' felületes ismerete sem hagy kételkednünk, miután látjuk,

miképen Werbőczinél nem egy tárgyra nézve, világos onnan a' kiindulás. Hogy a' historiai oldaltól elvonatkozva most a' római és egyházi jog' helyébe az igenleges jog' philosophiája volna léptetendő, tagadhatatlan,'s hogy ez nem történik, tudjuk, mert első dogmaticusaink az okozatnál nem szoktak emlékezni az okról. Különös, de való, hogy Szegedy' tyrociniuma és rubricái, mellyek száz 's nehány évvel ezelőtt jelentek meg, tudományosság' tekintetében épen nem állanak alantabb fokon napjaink' commentátorainál. A' rendszer' egyszerüsítése körül tétettek előlépések; a' historiai tudomány' haladásával haladott ez vagy ama' törvénycikkely' hermeneuticája is; a' diplomatica — mert ez csakugyan továbbra vitetett, mintsem hol azt az „assertor libertatis hungaricae Andreas II.“ irója hagyá vala — fényt árasztott erre 's amarra: de ez aztán a' végre új pályát nyitó Frank' fellépéseig minden. Szegedy, úgy látszik, közelebbi viszonyban állott a' törvények' vizsgálatára 1715-ben országgyülésileg kineveztetett bizottság' több tagjaival, 's ha bár, mint korabeliei általában, olly véleményben volt, hogy a' reánk hagyományképen az ősöktől maradt törvényes ellátást megváltoztatni tilos, de hogy azt, ha a' logica' követeléseivel 's a' társaság' állapotával homlokegyenest ellenkezik, addig magyarázni szabad, míg szerencsésen elmagyaráztatott, — megvolt benne a' sejtelem, hogy azt léteges egész' képében kell tekintenünk, annak, mi utóbb historiai 's észjognak neveztetett, meg nem tagadásával; 's ha azon rendszerétől eltér, melly a' hármas könyv' czímeinek sorában tanít, aligha több módszert nem fogott volna kölcsönözni tudományának, mint utódai. — A' magánjog tehát Kollár' fellépésének idejében nem állott alacsonabb fokon, vagy inkább csak olly alacson fokon, mint napjainkban. De a' hármas könyv publicistai kérdésekkel, 's a' közjognak az egyháztörvényhezi viszonyaival is foglalkodik. Illyenkor a' felség' jogait 's a' legesolutiót — ki nem ismeri a' veszedelmes műszót? — a' justiniani törvénykönyvből, a' magyar hierarchia' kapcsolatát a' szent székhez, fattyú decretálékból származtatni, igen természetes volt annak, ki három fogadással vala lekötve rendének 's a' szent széknek. Mikép is lehetett volna fogalma valakinek a'

státus' alapeszméjéről, az egyháznak olly kényes viszonyáról a' státushoz, midőn köz- és észjog még csak neveikről sem ismertettek iskoláinkban, hol csak több évvel utóbb rendeltettek tanítószékek e' tudományoknak, 's midőn az „unigenita" előtt a' jesuiták' rende, mellynek kezében egyedárusítatott a' nevelés, még szilárdan állott, 's Borie statustanácsos' indítványát: azt legalább részben a' szerzet' kezéből kicsikarni, gr. Eszterházy Ferencz és gr. Fekete György a' magyar cancelláriával még el nem fogadtatták, olly lépés, melly minden esetre nagyszerüebb, mint talán gondolnók, valamint egy Ürményi József, Szécsen Sándor, Lakics György, Markovics Mátyás 'stb. kik az újabb tanitásrendszert vagy létegitették, vagy székeiken gyakorlatba hozták, valóságos vezéreink voltak a' polgárisodásban, 's mint úttörői egy új aerának, teljes hálánkat érdemlik még ma is.

A' külföldön Thomasius már nehány évtizeddel az előtt nem egy előitéletet rázott meg, 's Grotius' munkái nagyszerüebb bázist mutattak ki a' jognak. Ezek 's a' hasonlók nem hibázhatták el hatásukat Kollárra; de még inkább történettudományi studiumai, 's mindenek felett azok, kik az úgynevezett ecclesia gallicánáról irtak, név szerint Marca de concordia sacerdotii et imperii, főbefolyással voltak irányára és törekvéseire. —

Tudjuk, hogy 1758-ban a' szent szék az „apostoli" czímet adományozá Mária Theresiának, mint Magyarország' királynéjának. A' czim Bécsben nem egyébnek nézetett, mint czímnek, 's viseltethetése még ohajtatott, miután Europa' több fejedelmei hasonló melléknevcket viseltek. De a' római curia minden bizonynyal még egy rejtett gondolatot rakott le ezen megerősítésébe, mellynek következményei alkalmas időben nyilatkozandók valának. Sejdítették ezt hivei, mert a' szent szék örömest hivatkozott azon bullára, mellyben „regnum et nationem hungaricam, praesentem et futuram, sub protectionem S. Romanae Ecclesiae acceptantes, prudentiae tuae, haeredibus et legitimis successoribus tuis habendum, tenendum, regendum, gubernandum et possidendum reddimus et confirmamus," irja Magyarország' első királyához Sylvester. — Már mintegy két tizeddel azelőtt Schwartz János megmutatni

ügyekezett, miképen Magyarország nem Róma, hanem a' keleti egyház által térítetett meg a' keresztyénségre. Okoskodása speciosus volt inkább mint alapos, de azoktól, kik a' római szék' benyulását az ország' egyházi ügyeibe általjában veszélyesnek tekintették, örömmel fogadtatott a' munka. Egy volt, mi őket diadalukban megakasztotta, az említett bulla. Ez ellen fordították tehát minden törekvésöket, 's az Inchoffer' annalisaiban először nyomtatva megjelent oklevél, hová Levakovich Ráfael által került, egyenesen hamisnak 's koholtnak nyilatkoztatott ki. Úgy hozá azt magával a' század' szelleme, melly hajlandó vala hinni, hogy az őt megelőzött századokban a' klastromok nem igen voltak egyebek, mint ál-oklevelek' kovácsműhelyei. — Ez állapotban, midőn a' curia a' bullából határtalan hatalmat vélt magának tulajdoníthatni, más részről pedig ellenségei, bulláról és koronáról, melly Rómából került volna az apostoloskodó királyhoz, semmit sem akartak tudni, ragadá meg Kollár az ügyet, 's „historiae diplomaticae juris patronatus apostolicorum Hungariae regum libri tres" czímü, 's 1762-ben megjelent munkájában annyi történet- 's törvénytudományi alapossággal fogá fel azt, minővel előtte 's utána a' magyar közjog' bármi pontját nem senki. Három megvívott kérdés' kifejtését tüzé ki magának mindenek felett a' szerző: a' magyarok' keresztyén hitre térítését Róma által, a' koronának inneni küldetését, 's a' magyar egyház' függetlenségét a' curiától, az egyház' nagyobb beneficiumainak a' korona általi betöltetésénél fogva is. Az elsöt diadalmasan bebizonyítá magokból a' görög irókból, névszerint Scylitzesből; a' másodikat olly pontra vivé, hol azt utóbb a' szent emlékü Koller minden vita alól kifejté; a' harmadik' védelmében annyi diplomaticai ismereteket tanusított, hogy méltán mondhatá munkájáról, miképen példát adott legyen, mint kelljen védeni a' megtámadott jogot; valamint a' bullát is annyi — mondhatom — pazarlásával a' tudománynak, 's annyi elmeéllel menté ki a' gyanu alól, hogy a' csak később feltalált Hartvicnak majdnem a' bulla' szavait idéző helye nélkül is, valósága a' józan és pártatlan' szemében meg van alapítva.

Egy nevezetes példája azon vak ismétlésnek, melly főkép

jognyomozóinknál olly közönséges, 's azon forrásmellőzésnek, melylyel együtt jár mindig a' felületesség: annak jóval nagyobb része, mi e' bulla' ügyében jobbra, balra mondogattatott. Schwartner tanítja diplomaticájában, hogy Kollár Kerchelich által felvilágosítva, utóbbi munkájában e' tárgyról, mellyre mindjárt általtérek, előbbi állításától különböző „in alia omnia abivit;" 's Engel, — kinek egyoldalusága, melly őt nem hagyja természeti 's kifejlésökre jutott erők' okszerü termékeként tekinteni a' historiát, ismeretes előttünk, — azonképen a' bulla' hitelessége' ellenségének mondja Kollárt, 's épen azon munkájára hivatkozik, mellyben megmutatja, hogy az még Werbőczi' idejében ismertetett, 's mellyben azt történet- és jogtudományi készületeinek egész tömegével védi. Mondja továbbá, hogy a' bullának Levakovich által feltett minutája még mai nap Zágrábban őriztetik; hibás állítás szintugy, mert ott csak Levakovich' Aldobrandini cardinálhoz e' bulla' ügyében irott levelének' minutája találtatik, mellyből a' kérdéses oklevél' koholtságát a' legszigorúabb hermeneutica sem fogja következtetni. Aligha illyesekben áll a' történettudományi crisis; 's bizony, csodálatos, hogy diplomaticusaink a' bulla' hitelességét száraz szókkal tagadják, mert hiszen — így szólanak — annak legtüzesebb védője, Kollár is lemondott arról végkép, az a' Kollár, kinek végszavai e' tárgyban ezek: „qui persvaderi nondum possum, ut credam, integram esse confictam, nam fraus et mala fides ista ex literis Levakovichii erui omnino nequit."

Kár e' bulla ellen azért, mert nem vagyunk Rómának barátjai, buzgólkodnunk; nem annyira a' szent szék találhatna ez oklevélben fegyvert a' fejedelmek' hatáskörének megszorítására, mint inkább azok, kik a' királyok' választása mellett tüzeskedtek, kiknek frater Rafael csakugyan nem volt frigyesök, minél fogva Pray és Fessler az oklevél' idevágó részét később becsúsztatottnak nyilatkoztatták ki; miért? talán csak azért, mert eleve megalapított állításaikkal ellenkezik.

Kollár a' fejedelmek' jus patronatusát oda is kiterjeszté, hová azt, a' káptalanok' sok helytt gondosan megőrzött szabad választásánál fogva, — kikhez az, miután az egyházi méltóságok

választása az egész nép 's az egész clerus által megszünt, átszállott, — történeti igazsággal nem viheté. Érzé ezt már Szvorényi Mihály, ki „amoenitates historiae ecclesiasticae regni Hungariae" czímü munkájának első füzetében érinté, hogy az, mit az általa mélyen tisztelt Kollár elmonda, még nem elhatározó végszó e' tárgyban; érzé Batthyáni Ignácz Károly erdélyi püspök, ki a' „leges ecclesiasticae" első kötetében valósággal előbbre mozdítá ez ügyet, 's ki utóbb azon alkalommal, midőn Kovachich' Magyar Merkurjában e' kérdés elég felületesen ismét megpendítetett, igy irt Szvorényinak: „existimo me veram juris patronatus regum Hungariae detexisse originem. Novum iterum systema, si Deo placebit, prodibit in lucem", de érzé kétségkivül maga Kollár is, hogy a' történetek' tanuságtétele szerint, az egyházi méltóságok' adományozásában a' római főpap' helyébe néha ugyan a' korona, de néha a' káptalanok is léptetendők. Ezen egyoldaluság' oka alkalmasint abban rejtődzik, hogy az egyházi hatalmat, az akkori gondolkozás szerint, a' világinak alárendelendőnek vélé. Hatásának ideje épen azon korba esik, mellyben — dicsőség érette a' nemeslelkűeknek — felülről tétettek általános javitásokra az indítványok. A' tudományalakot akkor nyerni kezdő közgazdaság' philanthropiai elvei alatt új virulásnak induló ipar és kereskedés, a' thronusról lehatott sugárnál fogva felegyenesedett tudomány és művészet az udvarok' védpajzsa alatt hadat üzentek a' szabadítékos osztályoknak. Nincs okunk hinni, hogy a' két frigyes hatalom közül egyik vagy másik tartalékgondolattal lett volna; a' mindent sarkaiból kiemeléssel fenyegetődző forradalom, melly a' szabaditékosokkal forrasztá ismét össze a' kormányokat, még nem sejdítetett általok. Milly okok' és okozatok' hosszú sora választá légyen külön a' frigyeseket, ennek megfejtése nem tartozik ide: elég kijelelnünk, miképen a' szabadabb mozgalom felülről kölcsönözé rugalmát. Illy auspiciumok között jelent meg 1764-ben Kollárnak második munkája „de originibus et usu perpetuo potestatis legislatoriae circa sacra, apost. Regum Hungariae", mellyben az úgy nevezett territoriale systemának védelme és Magyarországra alkalmazása foglaltatik. Ezen rendszernél fogva az

egyház, „mennyiben a' státus' határai között létez, 's e' szerint érzéki fennállásbásist is kölcsönöz a' státustól, ennek az egyházi intézkedésekben is alárendeltetik", mivel különben a' státus' czéljának ellene dolgozhatnék, 's így védelmet sem követelhetne a' státustól. Innen származnék aztán a' státusra nézve a' jus summae inspectionis, vagy mint nevezni szokták, a' jus placeti 's a' jus patronatus. Az itt kinyilatkozott elv nem olly új, mint gondolnók, mert már a' keresztyénség' negyedik századában tanítá Optatus Milevitanus, Parmenianus Donatista ellen: „non respublica in ecclesia, sed ecclesia in republica;" de ez nem egyéb a' hit' és státus' alapeszméinek tökéletes félreértésénél. Az egyház' czélja: „terjesztése a' való istentiszteletnek és erkölcsnek," a' státus' czéljától, melly valósítása a' legtökéletesebb jogeszmének, lényegesen különbözik. Kollárnak, világos, a' franczia egyház' négy czikkelye lebegett szeme előtt, mik XIV-dik Lajos alatt — 1682-ben — hozattak a' franczia clerus által, 's mikhez hasonlókat kivánt okleveleinkből kivonhatni. Ezen négy, idővel mindig tágasabbra fejlődött czikkelyből hozatott le utóbb a' jus placeti, mellynél fogva semmi egyházi törvény és semmi pápai rendelések nem tétethetnek közzé az országban, mielőtt a' státus által helyben hagyattak. Mint nincs segítve ez által státuson és egyházon, épen napjaink' történetei, mellyekből a' két hatalom' mesterkélt egymásba fonása 's a' félszabályok' veszedelmes volta gyászosan kitünik, bizonyítják. Ezen rémületes zavar közepette csak egy út van, melly tisztába vezethetne; nem annak kinyilatkoztatása, hogy az egyház a' státusban van, mert a' státus' határai nem irhatják körül a' religio' erkölcsi istenországát; nem concordatumok, mik által vajmi gyakran a' két alkudozó egy harmadiknak jogairól egyezkedik; hanem egyedül „a' státus' és egyház' tökéletes különváltsága és önállósága." *) Hogy ezen különváltság egy oldalról, 's a' jogosság' elérésére szükséges barátságos viszony a' két hatalom között a' másikról, nem létesíthető, sőt még csak nem is

*) E' tekintetben utóbb nézeteim némileg változtak, mint a' vallás' ügyében az 1843-diki országgyülésen mondott beszédeimből is láthatták azok, kiket e' tárgy közelebbről érdekel.

gondolható mindaddig, míg az egyház természetes egyesületi alkotmányához vissza nem tér, azaz: míg a' nép, ugyanaz a' nép, melly a' felséggel világi törvényeket hoz magának, a' clerussal együtt nem fogja alkotni az egyháziakat, — nem merész állítás, mert tagadhatatlan. Ezt indítványozza az egyház, ha diadalmasan akar kilépni a' vitából; mint jelenleg állanak a' dolgok: a' világi hatalom ellen panaszt emelni, 's azzal tilos közösülésben lenni, hypocrisis.

Kollár sejdítette ugyan, hogy munkája nem egy helytt szemet fog szurni, 's említé az előszóban, miképen intetett legyen, hogy ebbeli munkássága nincsen az ország' első rendének ínyére: de a' vészt, melly ellene kitört, bizonyosan nem képzelte előre. Ő, talán nem minden czélzás nélkül a' rövid idő mulva bekövetkezendő országgyülésre, keserűen vádlá a' nemességet, hogy mindinkább kibúvik a' közterhek' viselése alól, 's oklevelekkel bélelt commentáriust szövött be munkájába egy már előbb megjelent jegyzetének ezen helyéhez: „nobilem esse et patriae deesse, commoda libertatis arrogare sibi, et ejus incommoda atque onera defugere: id profecto ignavissimus quisque non difficulter patraverit.“ 1764-ben, junius' 17-én nyilt meg az országgyülés Pozsonyban, 's mindjárt az első ülésekben tört ki a' megsértett érdekek' élességével a' vész. Érdekes az országgyülést e' tárgy feletti intézkedéseiben nyomról nyomra követnünk. „Coalitum est — így szól a' Rendek' julius' 10-én tartott 6-dik ülésének naplója — ut justus ille dolor statuum, quem ex improbi auctoris scriptione perceperunt, momentis eo pertinentibus circumscribatur, repraesenteturque majestati, quantae sint auctoris insidiae, quam gravis regni contra veritatem subsumtio, et status publici perturbatio, quae omnia cum in ipsam legum censuram incidant, gravibus quibusvis momentis Sua Majestas Sacratissima humillime exoranda erit, quatenus opus hoc plenum scandali supprimi et in cineres redigi, auctorem proscribi, et haec ipsa inter articulos regni referri benigne admittat. Non erit inusitata pro crimine satisfactio, dum anni 1588. articulo 48. pro sola consiliariorum regiorum dehonestatione Vice-Tavernicorum Regni Magister in nota perpetuae infidelitatis

convincebatur, scriptor vero hic novus non consiliarios sed statum regni publicum commovit, perturbavit et ignominiam illius, quantum per se licuit, ad remotissimas etiam gentes dilatavit et sparsit.“ A' felső tábla, midőn a' felirási javaslat vele közöltetnék, úgy vélekedett, hogy különös választmány' kineveztetése szükséges, melly a' munkában szétszórt méltatlanságokat, 's a' törvények és szabadítékok ellen dörgő czikkelyeket kivonatban előterjeszsze. Kineveztetvén a' választmány, számos pontokat tett fel a' kérdéses munka ellen. Vétkül tulajdonítatik azokban többi között a' szerzőnek : hogy 23. lap. „vitiat exordium decreti secundi Sancti Stephani (azaz : varians lectióval lépett fel egy régi kézirat' nyomain), audax censura privati hominis et nisus in depressionem dignitatis pontificalis;“ hogy 60. lap.: „negat S. Stephani decretum primum esse legem;“ 'stb. Azon helyre hivatkozólag, hol Kollár a' Corpus Jurisnak egy teljesebb, 's több crisissel szerkesztett kiadását indítványozá, felkiált a' választmány: „per calumniam exclamavit infelix homo : utinam haec pulcherrima majorum nostrorum monumenta majori religione, eruditione et cura posthac edantur!“ — A' kormány látván az elkeseredésnek naponkinti növekedését, az által segített a' bajon, hogy julius' 31-dikéről költ helytartó tanácsi rendelmény által a' munka' árultatását eltiltván, a' könyvárosoknál 's más egyeseknél találtató példányokat a' törvényhatóságok' utján beszedetni parancsolá, mi az aug. 17-én tartott 16-dik ülésnek tudomásul adatván, 's engesztelő nyilatkozatot nyújtván be időközben Kollár, mellyben egyébiránt egész férfiassággal mondja : „si quid injucundi lectu aut auditu a me in medium prolatum est, id non mihi, sed veritati et legibus patriis adscribi debet, quarum vocem semper liberam, donec Hungaria libera est, esse oportet“ — a' Rendek e' tárgy' további füzésével felhagytak.

E' munkája után huzamosabb ideig törvényes tárgyak' vitatásával felhagyott Kollár, mert keserű volt a' pohár, mellyet megizlelettek vele, 's fájdalmasan, de a' jóakarat' öntudatának büszkeségével említi Lambecius' commentáriusaihoz írt egyik jegyzetében, miképen gyülölséget vont magára még azáltal is, hogy régi

oklevelek' segédével ügyekezett a' törvények' magyarázatához járulni! Csak nyolcz évvel utóbb jelent meg a' magyar korona' némelly lengyel részekrei jogának kimutatása, mellyet már fentebb említék, 's innen számítva tizenegy év mulva, épen halálának esztendejében, 1783-ban bocsátá közre általam megjelelt közjogi harmadik munkáját: „Historiae, jurisque publici regni Ungariae amoenitates, volumina duo.“ Az első kötet' harmadik része kilenczedik és tizedik századbeli törvényeinkkel foglalkozik, az egész második kötet pedig municipalis intézeteinkkel az Árpádok alatt. Ha valahol, itt tünt fel Kollárnak csodálatra méltó adománya, mellynél fogva az analysis' és synthesis' utján váltva, csaknem kirekesztőleg egy száraz eseménylajstrom, a' ritus explorandae veritatis által vezéreltetve, municipalis testületeinket a' középkorban élő egészszé olvasztotta. Részletek és egyességek megczáfoltattak már is, 's czáfoltatni fognak, nem kétlem, azok által is, kik a' tekintetes társaságnak a' régi váralkotmány' ügyében kitüzött pályakérdését fejtegetendik, 's kik, tudom, más eredményeket fognak lehozni e' munkából, mint Piringer: de az, kit a' mindent tagadás' kórsága nem bánt, örömmel fogja megvallani, hogy a' Kollár által vont határokon belül esik ezentúl is fejtegetése a' megyék' polgári és katonai állapotának, azon szabadabb formák közt mozgó feudalismusnak, melly középkori municipalitásainkat jellemzi, 's melly irójára vár, ki hü és eleven ecsettel birjon, mint Thierry, 's a' státusférfiu' pillanatával, mint Guizot.

CODIFICATIO.

ELSŐ RÉSZ.

(Megjelent 1840. mart. a' Budapesti Szemle' első kötetében.)

Többek 's több ízben mondották, — azok, kik elméleti szempontból tekintve a' tudomány' 's művészet' haladását, számot szeretnek adni magoknak a' már megfutott phásisokról, szintúgy mint szerencsésebb társaik, kik a' nemzetek' politicai kifejlődésében tettleges részt vesznek, egyiránt készek odanyilatkozni: hogy átmeneti időszakot él jelenleg a' világ, hogy szép ideje mult már, mióta átlábolni ügyekszünk a' veszedelmes örvényen, de hogy túl rajta, az igéret' földjére érünk minden bizonnyal, 's így csak nézzünk előre, ne körülöttünk mindig vagy épen hátra; csak ne csüggedjünk el. —

A' gondolat szép; — ezt még azok sem tagadhatják, kik az unalmas szorosban, mellyben vergődünk, scyllát és charybdist egyáltalában nem láthatnak; de a' gondolat bátoritó is, 's ez az, mire néha szükségök van a' jóknak. Nemcsak a' bölcs, ki a' mult' 's a' jelen' nyilatkozásait schematisálván, készen 's a' genesis' friseségében látja maga előtt tündökleni a' jövendőt, ki általánná emelvén az egyes részleteket, kimutatja az eredmény' logicai szükségességét: de maga a' napi történetek' mindinkább érezhetővé váló logicája is a' fejlődő új élet' ezer csiráit észrevételi velünk mindenszerte, 's ok' és okozat' viszonyai már e' zsengékben annyi épséggel 's olly tagadhatlanul kinyomvák, mint a' megért 's lefolyt epochák' bár melly lapjain.

Látjuk a' historiából, — 's ha azok, kik ezt kézikönyveik' számára összevissza osztályozták, nem ferdítettek volna el egyes részeket olly irgalmatlanul, nem állitottak volna egész időszakokat olly annyira kivüle az emberi nem' egyetemi kifejlődésének, kivüle a' reájok származott eszméknek, hogy e' korszakok historicus urak' mécsénél, mint a' büvösnek „homunculusa" szülők nélkül idekerülteknek látszanak, — ha, mondom, ez nem történik, még világosabban látnók: miképen minden eszme, melly az életrevalóság' pulsatiójával lépett a' színre, három időszakot ér: a' fellépését 's mindig más eszmék' lenyügözésével járó első eredeti nyilatkozásaiét; azoknak, mikkel együtthalad, ellenséges, azaz, öt módosító viszhatását; 's végre a' fennálló formák közé iktatását, a' nagy tőke közéi béiratását. Lesznek, kik e' tételben Hegel' triplicismusára fognak akadni; — de kik tudják, miképen hasonló metamorphosisokon megyen által a' természetben, a' mi megél mind, azok nemcsak a' berlini professor' encyclopadiájában találhatnak ezen induláspontra. Mióta Isten' kezéből előkerült a' világ, mióta első tettében nyilatkozott az eszme: egy fonal sem szakadt el a megfelelő pótkötelék' előidézése nélkül; 's nem volt kor, nem ivadék, mellynek az öt megelőzött kor' historiája' képében feldolgozásra nem érdemes, 's az ész' sugarával új, magasabb életre nem ébreszthető anyag adatott volna kezébe.

Mennyi új, 's mi egyszerü eszmefejtegetésre és továbbszármaztatásra ütal e' lánczolat; mint foglalják el illő helyeiket s a tudomány', az emberiség' világitásában mindig az eddig olly sötéteknek látszott részek; 's mint éretik el ezáltal a' tisztán tárgyilagos 's ennélfogva egyetemi felfogás, melly nélkül a' legszakadatlanabb 's leghivebb studium' eredménye is nem lészen egyéb, mint egyoldalu valóság' 's fényes tévedés' vegyülete, — mind ezt tanusitják azon kisérletek, mik eddigelé vagy egyes tudományok vagy ezeknek egyes ágai körül olly szép sükerrel tétettek. Gans Edvárd' monographiája az öröklési jogról *) bizony nem válik

*) Das Erbrecht in weltgeschichtlicher Entwickelung. Eine Abhandlung der Universalrechtsgeschichte. Berlin 1825—35. Négy kötet.

egyébbé számos specialitások' öszvegénél, ha nem ezen szempontból indúl ki; 's íme a' tudomány' magasabb felfogása e' munkát még jelen csonkaságában is az egyetemi összehasonlító jogtan' valóságos propylaeumaivá alakitá. A' név, mellyet emlitettem, melly a' legnemesebb mozgalom' eszméjét költi fel az olvasóban, megfelel egymaga is azon állitásnak, melly Hegel' tanját egy roszul értett tételnél fogva, a' veszteglés' pártolójának hirdetgeti. Igen, az e' tanból kiindulók nem fogják koruk' vagy saját eszméik' mértékét alkalmazni rég' lefolyt századokra; nem fogják szük alanyiságuk' körébe szorítva az idő' szellemét, ezt olly alakban előidézni, hogy nekik mondathassék, joggal mondathassék: ez uraságtaitok' szelleme, nem a' koré; nem fognak nevetséges — mert sükeretlen — nivellirozás' útján minden kiválónak lapitására törekedni; nem fogják azonegy bár még olly fennséges eszmét örök körmozgalomban őrleni: mert ők nem hunyták be szemeiket minden egyébre nézve, mi szintén létesülésre jutott, 's mi nekik észszerü. De épen mert észszerünek tudják a' létezőt, nem fogják megengedni, hogy egyetlenegy gondolat, nem hogy a' politicai haladásé, melly milliók' agyában megfogamszott, az emberiség' könyvéből kitöröltessék, mielőtt legkülönneműebb eredményeit leszüré, mielőtt megtermékenyité a' kort, melly az övé.

A' kornak megfelelő philosophia az: melly megfelel a' kor' szükségeinek; azaz: melly a' kort bízni tanítja erejébe, melly kiköltí, a' mi megfogamszott benne, mellynek induláspontja a' képesség, határa a' képesség' legszélsőbb határa.

Annyi nagyszerü tárgyak között a' jog' mezején, mellyek harmadik stádiumukra épen napjainkban érnek fel, mellyeket a' ránk virradt kor fog összeforrasztani a' politicai társulat' organismusával, előfordul egy tisztán formalis, — de hiszen tudjuk, hogy a' forma lényegesség a' jogban — a' codificatio' kérdésének eldöntése.

I.

A' törvénycodex — azaz : a' státuspolgárok' magok és a' státus közötti törvényes viszonyainak rendszeresen szerkesztett, magában bevégzett, és sanctióval ellátott könyve (nem gyüjteménye), természeténél fogva új korszakot ügyekszik megnyitni, a' historiai elemnek 's a' fokonkinti fejlődés' szövedékének feloldatása által. Már Justinián, ámbár névszerint idézi forrásait, az ezekrei hivátkozást tiltja, 's azon munkákat, mellyekből a' kiszemeltek vétettek, azonképen mint a' tökéletesen elmellőzötteket, nem létezők gyanánt parancsolá tekintetni : kor és kor között kimondatik a' szakadás. — Nem volt század, melly inkább törekedett volna, összes tudományos kincseit tisztán logicai leszármaztatás' útján nyerni, 's azokat a' historiai elem' befolyása alól tökéletesen emancipálni : mint a' XVIII-dik század. A' historia valami tisztán esetlegesnek tekintetett, minden magasabb értelem' hijával levőnek. De a' tudomány' pandectáit, a' „multorum camelorum onust" sehol sem találták olly terhes silányságnak, mint épen a' jog' mezején. Az „enyim'" és a' „tied'" egymáshozi viszonyait logicai és mathematicai lehozás' útján kell meghatározni, a' státuséit a' szerződés' természetéből, — ez volt a' közvélemény, 's ennek támogatására nem a' „codex repetitae praelectionis" czímeire, hanem kedvencztudományukra, az örökké azonegy, nem módositható és nem változó, az emberi társaság' szerkezeténél elsőbb természetjog' pontjaira hivatkoztak. Innen kiindulva olly egyszerünek találtatott minden, hogy közelnek látszott a' kor, mellyben birákra is alig leszen szükség, ügyvédekre épen nem. Ez utóbbiakra nézve egy értelemben voltak a' római

jog' alkudozási formulájával : „dolus malus abesto et jurisconsultus." A' XVIII-dik századnak idejökre nézve első codexei a' porosz és az orosz még azon vezéreszmének befolyása alatt szerkesztettek : hogy a' rendszeres törvénykönyv az ügyvédeket és általában a' jogtudósokat szükségtelenekké teendi. A' nagy Fridrik által alkotott magánjogi eljárás nem ismer ügyvédeket, 's ezek helyett „segédtanácsos" név alatt a' kormánytól fizetést huzó legisták alkalmaztattak külön mindenik törvényszéknél. Coccejiről, a' codex fridericianus' szerkesztőjéről Fridriknek : „mémoires pour servir à l'histoire de la maison de Brandebourg" czímü munkájában ezeket olvassuk : „ha a' szónoklat' veszedelmes cziczomái szám-üzettek a' perbeszédekből, ezt Poroszország Cocceji' bölcseségének köszönheti." Pedig szónoklat nélkül nincsen ügyvédelem; 's hogy az ügyvédséget a' státus monopolisálja, azt ma már csak a' keleti despotismus' 's patriarchismus' hívei, vagy a' franczia convent' proconsularis garázdálkodásainak kormányrendszerbe szedői, vagy végre a' communismus' apostolai fognák következetességgel indítványozhatni.

Az eredmények kimutatták a' tévedést, de ki azt is : hogy midőn az egyszerü szabatosságot meg nem elégelve, épen ollyassá kellett válnia a' codexnek, mellyet a' legegyügyüebb elme is felfoghasson, e' czél — ha mindjárt tízezerre ment is a' mindent megmagyarázó szakaszok' száma, — igen természetesen, mégsem érethetett el, 's ez úton a' codex még azonfelül minden magasabb jogiságból is kivetköztetett. Valamenyi tudományt „à la portée de tout le monde" készitett kézikönyvekbe szerkeszteni, jelleme volt a' kornak; de hogy ezek által a' rendszeres, tudományos szabatosságu munkák, mikből egyedül a' szükséges előkészületekkel biró merithet biztossággal, csak annyira lettek nélkülözhetőkké, mint a' „közönséges házi patika" által az orvos, — természetes. Ezen elfogultságnál fogva történt, hogy a' codificatio' kérdésének e' stadiumában a' philosophusokon kivül a' korlátlan hatalommal felruházott fejedelmek voltak legmelegebb pártolói a' rendszeres törvénykönyvek' szerkesztésének. Tudjuk, hogy a' XVIII-dik század' első felében a' törvényes karban központosult a' némi politicai

jellemmel biró ellenzék, ismeretesek a' franczia parlementok' makacskodásai XV-dik és XVI-dik Lajos' kormányának ellenében, az elaljasodás' legundokabb korában, — 's így örömest engedé magát oda azon hitnek a' közigazgatás : hogy a' törvénykedés' arbiterei által gyakorolt hatás, mihelyest czélszerü törvényszabályok által kevésbbé szükségessé, 's a' polgárok' társasági viszonyainak elintézésére csekélyebb hatalommal bíróvá tétetik a' magistratura, — hogy, mondom, ezen hatás, ezen erő majdan a' főhatalomra, melly különben is adja és végrehajtja a' törvényeket, fog háramlani. — Semmi kétség, midőn II-dik Katalin azon törvénycodex' szerkesztésére, mellyet Oroszország' fejdelmei akkor már félszázad óta tervezgettek, 's melly elvégre 1835-ben lépett életbe, — midőn, mondom, az éjszaknak Semiramisa, mint Páris' bölcsei czímezgették, ezen egyetemi törvénykönyv' szerkesztésére új küldöttséget nevezett ki, mellynek számára Beccariából és Montesquieuből maga készitett utasitást, — főszándéka az volt : hogy ez úton is az orosz faj' polgárosításához járuljon, 's hogy annyi, erkölcsök, nyelv, vallás és éghajlat által különszakitott népségei egy egészszé olvadjanak; de minden bizonynyal ama' tartalékgondolat is becsúszott: hogy a' közös törvénykönyv közös bilincsekkel kösse le császári székéhez a' birodalom' öszves népességét. A' franczia encyclopédisták, kik elhirescltségök' daczára néha a' megfoghatlanságig jámborok voltak, aligha sejditették ezt, midőn hódolataikat a' törvényhozónő' zsámolyánál lerakták; de sejdítette az angol követ Pétervárott, ki kormányának 1767. augustus' 24-én ezeket irta : „a' törvénykönyv' szerkesztésével foglalkodó gyülekezet most a' császárnénak nagy és kedvencz foglalatossága, melly, legalább látszatra, minden egyéb ügyet cabinetjéből kizár. Az oroszok most nem gondolkoznak, nem beszélnek egyébről. Midőn annyi, egymástól különböző népek' küldötteit fővárosukban együttlátják, midőn — talán nem alaptalanul — hiszik, hogy azok mindenben Oroszországtól függenek : hajlandók azt következtetni, hogy az orosz jelenleg a' legbölcsebb, legboldogabb és leghatalmasabb nemzet a' világon. *'S csakugyan haszontalan törekvés fogna lenni, ha valaki azon volna, hogy megmutassa nekik :*

miképen ezen gyülés uralkodónéjok' zsarnoki hatalmát korlátolni koránt sem fogja."

Az orosz codificatiót, melly csaknem egy egész századon keresztül újra és újra általdolgoztatott, megelőzte a' porosz; — ez „Projectum corporis juris fridericiani, das ist: in Vernunft und Landesverfassungen gegründetes Landrecht" czím alatt, Cocceji kanczellár által szerkesztve 1749—51. jelent meg Halléban. Ezen codex Justiniánus' institutióinak alapján emelkedett, mint várható volt Coccejitől, ki „novum systema justitiae naturalis et romanae" ismeretes, 's akkoron nagyhirü munkájában azon elvet állitá fel: hogy a' helyes alappal biró észjog vagy természetjog, mint amaz időben neveztetett, szükségképen a' római polgári jogból meritetik; — szerkesztési elvének kinyilatkoztatásánál fogva nem volt befolyás nélkül a' codificatio' tanjára, minthogy azonban a' második kötettel elakadt munka, úgy szólván, alkalmazást sem nyert, gyakorlati eredmények nélkül maradott. A' jogállapot' hijányai egyébiránt olly élénken éreztették magokat, hogy Fridrik 1774-ben újnak szerkesztését rendelé el, mellyből Carmer kanczellár' vezérlete 's főleg Suarez' és Volkmar' szerkesztése mellett Fridrik' haláláig (1786) három kötet jelent meg, 's melly 1788-ban befejeztetvén, miután több izben átdolgoztatott, 1794-ben törvénynyé vált.

Az ausztriai polgári törvénykönyv már 1753. körül terveztetett. 1786-ban jelent meg a' codex josephinusnak első része. 1797-ben hozatott be kisérletképen Galiciában az udvari törvényhozó biztosság által készitett és több jeles jogtudós által megvisgált új polgári törvénykönyv, 's az itt szerzett tapasztalások' nyomán módositva, 1812-ben januarius' elsején életbe léptettetett. Általa minden addigi törvények és törvényes szokások teljesen megerőtlenitettek. Az ausztriai büntető törvénykönyv, — miután már II-dik József alatt 1787-ben az öszves monarchiára szóló büntető codex bocsátatott közzé, 's miután 1796-ban új codex adatott ki nyúgoti Galiczia' számára, ennek alapján dolgoztatott ki, 's 1804. januarius' elsejétől fogva bir kötelező erővel. Jelenleg újnak szerkesztésével foglalkodik a' törvényhozó biztosság.

Most elmellőzvén Europa' nehány egyéb tartományainak általános codificatio-kisérleteiket, — mert részletes codificatióról, nevezetesen a' büntető-törvényiről, csak utóbb leszen szó, — elmellőzve nevezetesen az 1724-ben költ szász codexet, melly e' névre, ha magunkat a' felebbi értelmezéshez tartjuk, nem igen méltónak mutatkozik, mert nem egyéb, mint a' szász választók által kibocsátott edictumoknak II-dik Auguszt' idejében készült gyüjteménye, — elmellőzve a' dán codexet, melly 1683-ban tétetett közzé V-dik Keresztély által, — a' pár évvel utóbb költ norvegiait, 's az 1734-diki évszámot homlokán viselő svéd-, az 1723-ban költ savoyei codexet 'stb., mellyek az általunk jellemzett codificatioi mozgalmaknál előbbvalók, de mellyekre a' codex, a' törvénykönyv czímet, e' szónak mai értelmében úgy nem illesztheti, mint nem Werbőczinek hármaskönyvére 's Mosóczynak decretum-gyüjteményére, és nem a' szinte akkortájban (1566) szerkesztett spanyol „recopilacion de las leyes"-re, — elmellőzve, mondom, mind ezeket, arra térünk át, melly a' codificatio' barátainak és ellenségeinek szemében egyiránt codex kat' exokhen: a' f r a n c z i á r a. Olly elem' munkálódásait látjuk itt élesen jelelt vonásokban, melly a' felebb említett codexekben jóval halványabban mutatkozik: a' centralisatio. 'S minthogy a' legdivergensebb törvényes szokások' helyébe a' közügyek' öszves kezelésében egy csapással a' legélesebb központositás lépett: nem digesták szerkesztettek a' bacoi theoria' szellemében az eddigi törvényekből, hanem — különben is tisztára sepertetvén a' forradalom' vészei által a' jogalap — egészen új épitmény emeltetett. De szükséges a' franczia codificatio' történeteit, nevezetesen az öt code-nak a' száz és száz coutumeböli kifejlődését előadnunk, 's látnunk, mikép eszközöltetett napjainkban, mi már XI-dik Lajosnak szándéka volt: a' coutume-töredékek' helyébe egy törvényegészt léptetni, egy mértéket behozni 's egy sulyagot.

Francziaország' déli részeiben, hol a' római uralkodás mélyebb gyökereket verhetett, a' római jog divatozott a' középkorban. Hogy ezen jog szakadatlanul, a' vad népek' minden járásain keresztül gyakoroltatott Francziaország' több részeiben, 's hogy

behozatalát nem a' szép Fülep által összehivott languedoci tartománygyülés' határozatának köszönhetni, mint a' XVIII-dik századbeli franczia barreau hivé, ezt Guizot' és Savigny' visgálódásaik után ma már nem tagadhatni. Az ország' azon részeit, mellyek külön szokásaikon alapuló joggal birtak, „pays coutumier"-knek nevezték a' törvénytudósok. 1457-ben VII-dik Károly mindezen szokásokat irásban rendelé szerkesztetni. Közülök csaknem négyszáz általános (coutumes générales) találkozott, mellyek egész tartományokra vagy vidékekre terjeszkedtek ki; a' többiek (coutumes particulières) csak egyes községeknek szolgáltak törvényül. — Francziországnak a' XVI-dik században két nagy irója volt a' jog' mezején Cujas (sz. 1520, mh. 1590.) és Dumoulin (sz. 1500, mh. 1566.). Amaz, Savignynak vallomása szerint is, utól nem érve áll eleddig a' római jogban, emennek a' szokásos jogot tárgyazó munkái a' statutalis törvénytudománynak bámulatos művei. Már szent Agobard, lyoni érsek (mh. 840) 's több értekezéseknek a' törvénykezési bajvívásról, a' bizonyitásnemekről 'stb. szerzője, panaszképen említi I-sö Lajosnak: miszerint ha történetesen öt ember összegyülekezik, mindenik azt találja, hogy az ö törvénye különbözik mindenik társaétól; — 's Dumoulin hatszáz évvel utóbb felkiált (De concordia et unione consvetudinum Franciae): „Porro nihil laudabilius, nihil in tota republica utilius et optabilius quam omnium diffusissimarum et ineptissime saepe variantium hujus regni consvetudinum in brevem unam, clarissimam et aequissimam consonantiam reductio." Óhajtása még vajmi hüzamos ideig nem teljesült; de a' rendszeres fönek legszebb dicsösége, hogy a' tárgy, mellyet megragad, kifejlödik bonyolodottságaiból 's egyszerüebb jellemet ölt magára, 's ennélfogva Cujas' és Dumoulin' munkássága a' jogtudomány' körében igen természetesen jótékony befolyást gyakorolt az alkalmazott jogtanra is, magára a' törvénykezésre; ha mindjárt sem ök, sem Brisson, a' párisi parlement' elnöke a' ligue' idejében, ki III-dik Henrik kivánságára külön codexet készitett (1587), sem XIV-dik Lajosnak egyes tárgyakat szabályozó részletes törvényh ozásai, statutumai a' szónak angol értelmében, sem XV. Lajosnak

kivált d'Aguesseau' kanczellársága alatt kiadott terjedelmesebb rendeletei (ordonnance sur les testaments 1745, sur les substitutions 1747 'stb.) több tárgyak körül, — nem segíthettek gyökeresen azon bajokon, mellyeket a' száz és száz coutume által szövött legkülönfélébb jogviszonyok, ezen „droit haineux", mint igen helyesen nevezgettetett, a' polgári élet mindennapi nyilatkozásaiban is szükségképen maga után vont. A' társaság felőli minden philosophálások' daczára egyesség és egység még hüzamos ideig nem vala remélhető, legalább a' dolgok' rendes folyamánál nem, 's így még a' Pothier' munkáiból mindenki előtt ismeretes tarkaságon 's a' büntető eljárást mi illeti, az 1539 és 1670-diki rendelményeken látjuk alapulni az öszves törvénykezést, midőn 1789-ben kiüt a' forradalom. Az egy és osztathatlan (un et indivisible) állodalom, melly a' foederalismust legveszedelmesebb elvellenének nézé, természetesen már a' constituante' idejében is az egész birodalomban azonegynek ohajtá az öszves törvénykezést. Valamint az ideologus rendszerének minden tételében kimondva látja az általános elvet : úgy a' tisztán észalapon épitő politicusok is a' státusélet' minden lüktetésében reproducálva kivánták látni az elvet, mellynek „legyen" szavára emelkedett az egész; 's már az emberi jogok' ünnepélyes nyilatkozatának első pontja sem engedheté, hogy a' történeti cristalisatio' alakjában jelentkezzenek a' társasági jogviszonyok.

A' constituantenak 1791. september' 16-án és 25-én költ kétrendbeli törvényeiben új büntető törvénykönyv' 's új eljárási rendszer' elemei foglaltatnak. A' convention, mielőtt eloszlott, 1795. october' 26-án (3. brumaire an IV.) „code des délits et des peines" czím alatt új büntető törvénykönyvet hagyományozott a' birodalomnak, mellyet tizennégy 's illetőleg tizenhat év múlva a' „code d'instruction criminelle" (1808. nov. 17 — dec. 16.) 's a' „code pénal" (1810. febr. 12—20.) váltottak fel. Mindkettő 1811. januarius' 1-én lépett életbe. Végszerkesztésében Treilhard' elnöklete alatt Albisson, Berlier, Faure, Réal, mint a' státustanács' törvényhozási osztályának tagjai, 's kivülök még Muraire a' cassatioi törvényszék' főelnöke 's Merlin főstátusügyvéd

jártak el. Egy korábbi törvényjavallat (1801), melly a' főbb törvényszékeknek reá tett észrevételeivel egyetemben 1804.-b. a' státustanács elébe terjesztetett, 's melly itt Napoleon' folytonos elnöklete alatt tárgyaltatott, de melly nem vált törvénynyé, Vieillard, Target, Oudard, Treilhard és Blondel által terveztetett.

A' polgári jogot mi illeti, a' constituante mindenek előtt azon volt, hogy a' forradalom' alapelveivel ellenkezésben álló törvények módosíttassanak. Az 1789. aug. 4. és 11. törvények a' tulajdonjogot, az 1790. junius' 9. t. a' személyjogot, az 1790. mart. 15. és 1791. apr. 8. tt. az örökösödési jogot, az 1790. aug. 24. t. a' családjogot, az 1791-diki alkotmány' II-dik czímének 7-dik czikkelye a' házasságjogot szabályozták; 's végre az alkotmány' első czímében közös polgári törvénykönyv igértetik. (Il sera fait un code des lois civiles communes à tout le royaume.) A' „législative" nem ért volt reá ennek szerkesztésére, 's csak egyes törvényeket hozott pótolólag, az atyai hatalom (1792. aug. 20.), az első szülöttség (sept. 20.) 'stb. körül. A' „convent" a' felebbi igéret' beváltására küldöttséget választott, 's ez meg Cambacérèst bizta meg a' szerkesztéssel. A' javaslat már 1793. augustus' 3-án nyujtatott be a' gyülésnek, de nem találtatván eléggé philosophiainak, elvettetett. A' terrorismus után Cambacérès újra megbízatott új törvénykönyvnek szerkesztésével, 's az előbbitől némileg különböző terv 1794. sept. 9-én a' convent elébe terjesztetett, de csak egyes pontjai váltak törvényekké. A' „directorium'" idejében az 500-ak' tanácsának meghagyásából Cambacérès harmadízben is tervezé a' polgári törvénykönyvet (1795. június' 12-én), de a' politicai események ismét akadályozták törvénynyé válását. A' consulatus' első évében négy tagból (Tronchet, Portalis, Bigot de Préameneu és Maleville) álló bizottság neveztetett ki, melly teljes polgári törvénykönyv' tervét mutassa be a' kormánynak. Hét hónap mulva, 1801. martius' 15-én már ki volt nyomtatva e' terv, 's a' cassatioi és valamennyi felebbviteli törvényszékkel közöltetett, olly felhivással, hogy illető észrevételeiket haladék nélkül beküldjék. Ezen észrevételek a' státustanács' törvényhozási osztálya (Regnier, Berlier, Emmery, Reál, Thibaudeau, Muraire,

Galli, Treilhard) 's a' négy tervező által megvisgáltattak, 's az új és új változtatásokon általesett munka most magának a' státustanácsnak tárgyalása alá került, Bonaparte' és Cambacérès' elnöklete alatt 's a' szerkesztők' folytonos jelenlétében. Tudva vagyon, milly tetemes részt vett legyen az első consul a' polgári törvénykönyv feletti tanácskozásokban; az emberismerőnek éles belátása 's a' genius' nézetmélysége csodálkozásra birták Francziaország első törvénytudósait; — tudva vagyon, hogy Napoleon e' törvénykönyvet legfényesebb tettei közé sorozta. A' státustanácstól az úgynevezett törvényhozó testülethez 's innen a' tribunatushoz, a' consulatusnak ezen alkotmányos phantasmagoriái elébe került a' munka, 's az itt még előfordult nehézségeknek legyőzése után, 1803—4. b. törvény' erejére emeltetett és kihirdettetett.

A' polgári eljárás' codexe (code de procédure civile) 1806-ban, a' kereskedésé (code de commerce) 1807-ben lépett életbe.

Ezen öt törvénykönyv, mellyekhez utóbb „code particulier" név alatt, még több egyes, kisebb nagyobb törvények (a' vadászatról, az erdőkről, a' nemzeti őrseregről, a' választókról 'stb.) kapcsoltattak, — a' restauratio 's az 1830. charta által is megerősíttettek.*)

Ime az épület, mellyet a' forradalom emelt! Közvetve vagy közvetlenül a' feudalismus ellen intéztetett, mi a' revolutióból kikelt minden, 's így a' franczia codificatio is az első, mellyben a' hűbéri rendszer eltöröltetett végnyomaiglan. Az initiativa azon nemzet által történt meg, melly arra egyéniségénél fogva mindenek felett hivatalos. A' főfeltétel itt az egység; már pedig Franciaország — mint Michelet kissé különcz formában mondja — lényegesen egy; nem birodalom, mint Anglia; nem ország és nép, mint a' németség, — Francziaország egy személy.

*) A' restauratio alatti törvényhozás három lényeges változást tett a' polgári törvénykönyvön. 1816. május' 8-án megszüntetett a' házasságbontás' törvénye, 's 1819. július' 14-én az úgynevezett droit d'aubaine; 1826. május' 17-én a' substitutiok' törvénye módositólag hatott az örökösödési intézkedésekre. A' juliusi napok után a' codificatio' mezején is reformokat igért a' hatalom. „Le code civil et les lois actuellement existantes qui ne sont pas contraires à la présente charte, restent en vigueur, jusqu'à ce, qu'il y soit légalement dérogé." 1830. 59.

II.

A' franczia codificatio, nevezetesen a' polgári törvénykönyv nemcsak magában az anyaországban, hanem a' vele szövetkezett tartományokban is köztörvény' erejére emeltetett. Ott, hol a' forradalmi elvek lényeges politicai vagy társadalmi változásokat vontak magok után, hol a' társulat' osztályozásai felforgattattak vagy lényegesen módosíttattak, hol a' régi törvények a' társaság' jelen állapotára már nem voltak alkalmazhatók : ott a' rokon szükségeknek megfelelő kész codex' befogadása igen közelfekvő 's igen természetes intézkedés volt, mellynek magyarázatához nem Hollandnak, Badennek, a' bergi és frankfurti nagyherczegségeknek, Arenbergnek, Danzignak, a' hansai kerületnek, Cöthennek, Nassaunak, Westphalennak, Olaszországnak 's a' varsói nagyherczegségnek elnemzetlenedése szolgál kulcsul, hanem azon puszta tény : hogy a' korban megvolt a' hajlandóság, össze nem függő törvénystatutumok' helyébe egy rendszeres törvénykönyvet léptetni elvégre, 's hogy a' franczia tök letesbnek és szabadelmüebbnek találtatott elődeinél. Egyébiránt igen természetes az is, hogy Napoleon örömmel látta munkájának elfogadtatását, mert benne közeledést látott Francziaországhoz, 's mert az új dynastának örvendenie kellett olly kötelékek' felbomlásán, mik az ellenséges állapotban vették eredetöket 's azzal szoros rokonságban voltak. Macchiavelli rég' megírta : „quello che vuol fare una potesta absoluta, la quale dagli auctori e chiamata tirannide, debbe renovare ogni cosa"; — de a' mi itt a' „potestate absoluta"-ról mondatik, azt általában minden új hatalomról állíthatni, ha gyökeret akar verni, nem czifrálkodni és kidölni.

Németország' állapota Napoleon' megbukása után hasonlított azon férfiú' állapotához, kinek lábairól egy szerencsés véletlen levereti a' békókat, midőn azoknak elviselésére már szokva volt. A' szabadság megadatott; 's most támad a' kérdés: hogy mire fordittassék a' szabadság? Új alkotmányt, vagy inkább — 's ez egészen más dolog — új alkotmányokat igértek a' fejdelmek, 's az alapeszmék nem a' forradalom' vészeiből kivált intézményekben, hanem a' „nagy német középkor'", a' gothépület' ogivái között nyomoztattak. Visszafelé tódult minden: poesis, müvészet, törvényhozás. Illy lázas állapotnak hogymint felelhetett volna meg az az iszonyúan józan franczia codex, mellynek se' poesise, se' historiája! Már 1814-ben jelent meg Rehberg' munkája: „Über den code Napoléon und dessen Einführung in Deutschland," melly az új törvényeknek rögtöni kiküszöbölletését és a' régi állapot' visszahelyezését sürgeté, 's melly örömriadással fogadtatott még azok által is, kik barátjai voltak ugyan a' haladásnak, de még nagyobb ellenségei mindennek, min franczia íz mutatkozott. Nicolai és társai, a' berlini felvilágosodás' fáklyavivői, nem kutathattak ki nagyobb kopósággal minden szegletet a' lappangó jesuitismus' kiirtására, mint Arndt, Jahn és hasonlóik a' franczia, azaz: az újabb elem' minden nyilatkozásainak visszatorlására. Ha valaha, úgy a' franczia suprematiának megszüntével itt volt az alkalom, Németország' annyi meg' annyi szétszaggatott tartományait legalább közös polgári törvényekkel összekapcsolni. Érzé ezt Thibaut heidelbergi professor, ki 1814-ben: „Über die Nothwendigkeit eines allgemeinen bürgerlichen Rechts für Deutschland" czimü munkácskájában, a' polgári jog' egységének 's egy új törvénykönyvnek szükségesvoltát Németországra nézve, nemcsak politicai okokból, nemcsak onnan következteté: mert, mint Zachariae utóbb megjegyzé, Németország szabadságának vesztésével lakolt nemzeti joghijányaért, — hanem azon körülményből is: miszerint nőttön növén a' törvénytudósnak kidolgozása alá eső tömeg, mindig nehezebbé, sőt épen lehetetlenné válik az egyesre nézve, e' tömeget átdolgoznia. Tekintsünk vissza, mondá buzdítólag, a' multkor' müveire, hogy fogalmainkat élesítsük: de bírjunk elég bátorsággal

és akarattal, a' nemzeti jólét' lényeges alapjait minnen erönk által teremtenünk magunknak. Hasonló értelemben nyilatkozott Welcker, ki látván az ellenszegülést, mellyet nemcsak a' tudósok' táborában talált a' szintolly korszerü mint hazafiúi terv, jósolá, mit a' következés nagyon is igazolt: hogy ezen ellentállás a' közös törvénykönyv ellen, külön codexeknek a' különböző német státusokbani behozatalát, 's ennélfogva még nagyobb szétdaraboltságot fog maga után vonni. — Központositott 's a' politicai kiskoruság' gyermekbetegségeiből már szerencsésen kibontakozott birodalomban a' codificatio elleni keresztes háború, a' hivatkozás Izraël' népére, melly Isten' parancsának kihirdetését nem akarván bevárni, nyughatatlanságában arany bornyút csinált magának 's az igazi törvénytáblákat összetörte; — ez, 's hasonló mysticus vádak és intések minden eredmény nélkül fogtak volna maradni. Ortolan, a' törvénytudományok' párisi facultásában a' büntetőjog' tanitója, ki — hogy itt melleslegesen említsem, Magyarországra is szeret kiterjeszkedni fejtegetéseiben, — midőn 1838-ban leczkéit megnyitná, a' németek' anticodificationalis harczát is emlité, de nyomban utána veté: hogy ezen harczot Németország' cathedráiról Francziaországba is becsempészni akarni, valóságos „nonsens" lenne. Ez olly kérdés, mondá, melly a' német állapotokból fejlődött ki; mi franczián kul, Istennek hála, már kissé tovább vergődtünk; a' codificationak socialis jótéteményei már nem vonathatnak kétségbe közöttünk. Igy ítélt a' párisi professor, Dupin' és Troplong' és Duvergier' 's Francziaország' egyéb törvénytudományi tekintélyeinek jelenlétében, kiknek megnyugvásuk mintegy res judicatának hirdeté ez itéletet. De Németország — tudjuk mindnyájan — a' politicai világ' más hemisphariumában fekszik, 's így könnyen magyarázhatjuk magunknak, mint történhetett, hogy itt Thibaut' felebbemlített munkájának egy veszedelmes ellensége támadott Savigny berlini professorban, ki a' német nemzetiség' és tudományosság' szempontjából, 's a' historiai jog' öszves armaturájával felfegyverkezve annak megmutatásán fáradozott: hogy korunk törvénykönyv' szerkesztésére alkalmatlan. Ekkor alakult az úgynevezett historiai iskola, mellynek

első jelenségei már Hugo Gusztáv, a' nagyhírü göttingeni romanista' munkáiban mutatkoztak. Midőn 1788-ban a' porosz törvénykönyv javallata elkészült, midőn a' porosz kormány jutalmak' kitüzése mellett Europa' valamennyi törvénytudósait e' munkának birálatára felhivá, Hugo odanyilatkozott: hogy egy új törvénykönyv nemcsak nélkülözhető, de épen létesíthetlen; hogy a' ki a' jogot keresi, az feltalálhatja a' pandectákban; hogy a' törvénytudományra 's a' törvénytudósok' emlőin nagygyá nőtt birákra kell bízni a' hézagok' pótlását, nem rendszeres törvényhozásra; hogy valamint például valamelly nyelvtan vagy valamelly diäteticai kézikönyv nem szorúl az állodalom' sanctiójára, úgy nem szorúl arra a' jog; 's végre: hogy az emberi erő nem képes általános törvénykönyvet szerkeszteni. — A' historiai iskola utóbb sem szólott jellemzőbben, de a' különbség abban rejlik, hogy midőn Hugo e' tant hirdeté, épen kitörőben volt a' forradalom, mellynek következésében fél-Németország a' codex justinianeus' 's a' pandecták' tanulását és bámulását a' code napoléonéval cserélte fel, 's hogy ennélfogva a' hugoi paradoxon tettlegesen meghazudtolva, a' „Göttinger gelehrte Anzeigen" hasábjaiban szépen lecsücsült. De midőn Savigny ugyanezen tant, rendszerré fejlesztve, nagyhangosan újabban kihirdeté, ollyas idők jártak, mellyek hétszeresen hangoztatták vissza e' nézeteket, 's mellyekben épen olly természetesen fogamszott meg a' historiai iskola 's olly dús termékenységnek indult, mint a' por' atmosphaerájában a' molypille.

Savigny annak előrebocsátása után, hogy a' népek közül külön mindeniknek másmás joga van, mint másmás nyelve, erkölcsei, alkotmánya; hogy minden jog a' szokásjogból fejlődik ki, a' nemzetek' ifjukorában a' néphitből és néperkölcsökből, 's a' későbbi időszakokban a' törvénytudományból, tehát mindig és mindenütt magokban működő erőkből, nem valamelly törvényhozónak önkényéből, — így szól: „vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft" czímü munkájában:

„Midőn napjainkban arról van szó, hogy a' státus összes jogkincseit megvisgáltassa és irásba foglaltassa, 's hogy e' könyv azontul egyetlenegy jogforrás gyanánt szolgáljon, minden egyéb

pedig, mi addiglan jogerővel bírt, megerőtlenitessék, — akkor először is azt kérdezhetni: honnan fogja e' törvénykönyv tartalmát meríteni? Voltak számosan, kik azt állitották, hogy az egyetemi észjog fogja e' tartalmat, a' fennálló visszonyokrai minden tekintet nélkül elhatározni. De azok, kiket a' kivitellel, a' végrehajtással megbiztak, vagy kik gyakorlati oldaláról ismerték a' jogot, nem bibelődtek ezen üres nézettel, 's megegyeztek abban: hogy a' már különben is fennálló jognak kell a' törvénykönyvbe iktattatnia, azon változtatásokkal és javitásokkal, mik politicai okoknál fogva szükségesek. Illyes rendszeres, a' státus által kizárólagos jogerővel felruházott törvénykönyv által — mondják — a' legnagyobb jogbizonyosság származik, 's czáltal az egyféle alkalmazás' legmagasabb biztossága. Hogy ez csak a' kivitel' jelessége által érethetik el, világos, 's igy ez' oldalról épen annyit veszíthetni, menynyit nyerhetni. Figyelmet érdemel, mit Baco, lelkének és tapasztalásának teljéből mond illyetén munkáról. Ő azt akarja, hogy sürgető szükség nélkül a' státus hozzá ne fogjon; 's ha igen, mindig különös tekintettel legyen az addiglan jogerővel birt forrásokra: ollyformán, hogy szóról szóra kölcsönöztessék belőle minden alkalmaztatható, 's hogy e' jogforrások egészben is fenntartassanak és folytonosan használtassanak. De jelesen olly időkorokban kell, úgymond, e' munkához fogni, mellyek miveltségre és tárgyismeretre nézve magasabban állanak az őket megelőző időszakoknál, mert gyászos, ha a' jelenkor' tudatlansága által az előkor' munkái megcsonkitatnak. — Mire kellessék tehát főleg tekintettel lenni e' munkaközben, nem nehéz meghatározni, mert mind össze is ebből áll: az, a' mi kész, a' mi nem változtatandó, sőt megtartandó, azt alaposan kell ismerni, és helyesen kell kinyilatkoztatni, kifejezni. Amaz illeti az anyagot, a' tartalmat; ez meg' a' formát.

Az anyag' szempontjából a' legfontosabb 's legnehezebb feladás: a' törvénykönyvnek teljessége. Ennek t. i. minthogy kirekesztőleg az egyetlenegy jogforrás, minden előkerülhető esetre nézve már eleve kell magában foglalnia a' határozatot. Ezt gyakran ollykép értették, mintha lehetséges és rendén volna, magokat

az egyes eseteket tapasztalás' utján tökéletesen kiismerni, 's külön mindeniket a' törvénykönyvnek másmás czikkelye által elintézni. De kik egyes jogeseteket figyelemmel kisértek, azoknak könnyü átlátniok, hogy illyes vállalat szükségképen terméketlen marad annálfogva, mert a' valóságos esetek' különféleségének alakulásában nincsen határ. 'S a' legújabb törvénykönyvekben az anyagi tökéletesség utáni ezen törekvésnek már semmi nyoma, a' nélkül azonban, hogy külön más jutott volna helyébe. Pedig van illyetén tökéletesség, ha mindjárt másnemü is, mit egy geometriai műkitétel által felvilágosíthatni. Mindenik háromszögben t. i. vannak bizonyos határozottságok, mellyeknek kapcsolatából egyszersmind a' többiek szükségesképen következnek; általuk, p. o két oldal és a' közbenfekvő szöglet által képeztetik a' háromszög. Ekképen a' jog' mindenik része bír ollyas darabokkal, mik által a' többiek már képezve vannak, 's mi őket vezérelveknek nevezhetjük. Ezeket kipuhatolni, 's innen kiindulva valamennyi jogfogalomnak és tételnek belső összefüggését és rokonságnemét kiismerni, a' jogtudomány' legnehezebb feladásai közé tartozik, sőt épen ez az, mi tudományos jellemet ád munkánknak. Már ha a' törvénykönyv olly korban keletkezik, melly ezen művészettel nem bír, a' következő bajak kikerülhetlenek:

A' jogszolgáltatás látszatra a' törvénykönyv szerint, tettleg pedig a' törvénykönyvön túl fekvő egyéb valami — mint valóban hatalommal biró jogforrás szerint intéztetik el. De ezen hamis látszat igenigen veszedelmes; mert a' törvénykönyv kétségkivül újdonsága, a' kor' uralkodó fogalmaivali rokonsága és külső súlya által magára fog fordítani minden figyelmet, ezt a' valóságos jogforrástól elvezetvén. Hogy ezen félelem nem alaptalan, az új törvénykönyvek' visgálatából világlik ki, 's tagadhatatlan, hogy ezen valóságos jogforrásnak nemcsak külön tartalma, hanem általános fogalma 's egyetemi természete is gyakran elismertetik; a' legkülönnemüebb nevek alatt, hol mint természetjog, hol mint „jurisprudence", hol meg' mint jog-anologia fordulván elő. Ha pedig a' vezér-alapelvek' ezen hijányos ismeretéhez még hozzájárul a' fölebb leirt, anyagi tökéletesség utáni törekvés, akkor az egyes

tételek — a' szerzők' tudta nélkül igen gyakran ellent fognak mondani magoknak, mi csak lassankint az alkalmazás' útján, 's a' jogszolgáltatás' felszines állapotához képest, gyakorta még ekkor sem fog mutatkozni. Ezen következmény elkerülhetlen a' jelenre nézve, ha valamelly időkor jognézeteit belső hivatás nélkül a' törvényhozás' tekintete által megállapítja; de szintolly káros befolyásu a' hatás az utókorra. Mert ha ekkor kedvezőbb körülmények állanak be a' jogkezelésre nézve: üdvösebb valamit nem gondolhatni, mint sokoldalu érintkezést a' korábbi belátásos időkorokkal; már pedig a' törvénykönyv illyenkor közben fog állani, 's ezen érintkezést minden oldalról akadályozni, — az egyes positiv joggali egyoldalu foglalkodás különben is azon veszedelemmel jár: hogy a' száraz betük' sulyától lenyomatunk; a' középszerü törvénykönyv pedig minden egyébnél inkább fogja erősbíteni a' jog' élettelen nézetének ez' uralkodását.

De az anyagon kívül még a' törvénykönyv' formájára is kell tekintettel lennünk, mert ha bár egészen áthatotta is az illető jogot a' törvénykönyv' szerzője: munkája eltéveszthéti a' czélt, ha az előadás' képességével is nem bír egyszersmind. Minőnek kellessék lennie ezen előadásnak, sükerült vagy nem sükerült alkalmazásából láthatni inkább, mintsem általános szabályok által kimondhatni. Közönségesen azt szokták követelni, hogy a' törvények' nyelve különös rövidség által tünjék ki. A' rövidség nagy hatással bírhat igenis, mint azt a' római népvégzések' és a' római edictum példái tanusitják. De van száraz semmitsem mondó rövidség is, melly be fog állani, ha a' nyelvvel nem tudunk élni mint eszközzel; a' középkor' törvényeiben és okleveleiben erre számos a' példa. Ellenben a' bőség is igen visszás, sőt épen türhetetlen lehet a' jogforrásokban, mint például Justinián' számos constitutióiban és a' theodosi codex' legtöbb novelláiban: de mind e' mellett van lelkes és hatalmas bőség is, mit a' pandecták' számos helyei bizonyítanak.

Ha azt, mit a' jeles törvénykönyv' feltételeiről itt mondottunk, összefogjuk, világos: hogy csak igen ritka időkor bír e' tekintetben a' szükséges képességgel. Fiatal népeknél találhatni ugyan

a' jognak legelhatározottabb szemléletére, de törvénykönyveik nyelv' és logicai erő' hijával vannak, és a' legjobbat közönségesen nem képesek kimondani, úgy hogy gyakran nem egyéni képet adnak a' legegyéniebb anyag mellett is. Például szolgálhatnak a' középkor' törvényei, — 's ha a' tizenkét táblát egészen birnók, talán hasonló valamit — csakhogy kisebb mértékben tapasztalnánk. A' hanyatló korszakok ellenben jobbára mindennek hijával vannak, nyelv- és anyagismeret' szükében. Csak egy középidő marad lenn ennélfogva, az, melly épen a' jogra nézve, ámbár nem szükségképen más tekintetben is, a' müveltség' tetőpontjának tekinthetik. De illyes idő, öt magát mi illeti, nem szorul törvénykönyvre, ezt csak egy bekövetkező roszabb idő' számára szerkeszthetné. Illyes előgondoskodásra pedig gyermekek' és unokák' javára ritkán találkozik kedve valamelly időkornak." —

Ezek volnának a' Savigny által felállitott elvek. Az egész elég ügyesen van összeillesztve, 's félre nem ismerhető az akkor divatozott természeti philosophiának befolyása, melly, mint tudva van, egybefolyó tömegeket rakott az élesen meghatározott egyéniség' helyébe, — a' szabadság' helyébe müvészeti vegyületet; és félre nem ismerhető azon külső befolyás, mellyet az akkori politicai reactio az ügy' fejlődésére gyakorlott.

III.

Ismétlem: az úgynevezett historiai jogrendszer, 's az ezen alapuló codificatio-iszony a' természettörténeti philosophia' védlete alatt terjeszkedett ki. Azon philosophiai rendszer, melly Schelling' tanját kimozditá vala helyéből, értem Hegel' iskoláját, az ama' philosophián alapuló jogfelfogásnak egyoldaluságát és fonákságát is diadalmasan kitüntette. — A' historiai jogtudósok igen cavaliérement szerettek bánni az úgynevezett természetjoggal, melly nekik nem volt egyéb, mint különböző nemzeteknek esetleges találkozása egyes jogvélemények körül; vagy legfelebb az, miről Justinian' institutiói tanítják, hogy: „jus, quod natura omnia animalia docuit", 's mellynek alapját tehát nem az ember' erkölcsi természetében kell keresni. Hozzájárult, hogy más oldalról a' természetjog, mint ez a' historiai iskolának alapodásakor széltiben tanítatott, tartalmára és formájára nézve korán sem vala ollyas, mellyet a' keletkező rendszernek sükerrel lehetett volna elébe szegezni. Észrevétetett 's joggal: hogy több nagynevü természetjogi kézikönyvekben ollyas tanok hirdettettek, mint irott és szokásjog által egyiránt nem módosítható tételek, mik erkölcsi szempontból tekintve a' legbotrányosabbaknak mutatkoztak. A' természetjog a' critica-philosophia előtti időkben, alapelveit az akkoron divatozó jognézetekből meritvén, 's ezeket absolut tételek gyanánt tekintvén, nem lehetett egyéb, mint római és középkori jogtöredékek' centója. 'S így valóban csekély erőködésébe került Hugo Gusztávnak megmutatnia: miszerint a' római jog, mellyet ő a' Georgia Augustában tanít, 's mellynek történeteit irta, bizony épen úgy természetjog, mint bármi más, 's

pótlékul még az által is ajánlkozó : hogy benne a' tételek' filiatiója nem kevésbé mathematicai, mint a' Wolf-féle természetjogban. A' critica-philosophia, való, kimutatta a' jog' észbeli bázisát szabadságban és akaratban, 's a' római és germán elemek nem szolgáltak többé indulászpontokul; de azon dualismusa által, mellyet szövétnekénél az észjog 's az egyes státusokban fennálló jog mutatnak, kettejök között minden tudományos viszonyt felbontott, 's így e' tekintetben nem volt kielégitőbb Wolf' tanjánál, melly a' létezőt gondolni 's megismerni, azaz : eszme' formájáig emelni törekedett. (L. Hegel's Encyclopädie der philosophischen Wissenschaften. Berlin, 1824.) Hegel' philosophiája, tárgyilagosságánál fogva, melylyel minden létezőnek, már azért, mert létre juthatott, fennállási jogát megismeri, mindennek helyét kimutatván,— a' különböző positív jogoknak is megismeré szabad határkörét : a' gondolat', az eszme', az örök elvek' ellenörködése alatt. Ezen tan' világánál — mint ezt egyike a' rendszer' leggenialisabb pártolóinak megjegyzé : a' positív jogok nem állanak olly viszonyban az észjoghoz, mint az ideigleni állapot a' peremtoriushoz, hanem ollykép : mint a' sokféle, de az eszmétől, az elvtől, az általánostól áthatott különbségek állanak magához az általánoshoz; 's ezt ismét nem elvont, üres, a' valóságnak ellenében álló valami gyanánt kell gondolnunk, hanem inkább azonegynek a' külön világgal, mellyen a' szemlélődés áll.

Ez' úton orvosoltatott a' szakadás, mellyet korábbi philosophemák a' természetjog 's az élő, intézkedő jog között támasztottak; ez úton vettetett vége ama mérges vitának : a' positív rendelkezések' helyébe léptessenek-e egyenesen a' természetjog' szabályai? vagy pedig csak eszményképen álljanak ezek, mikhez a' positív tételek inkább vagy kevésbé mérséklendők? — megszüntetett, mondom, mert positivumból és eszméből állanak ezek is, azok is, 's nem ellentétöket, hanem rokonságukat kell kimutatni. A' jogphilosophiának végfeladása levén : azon intézményeket, mik az általánoshoz, az eszméhez, az elvhez szükséges fok' képében állanak, akkép módosítani, hogy a' kifejlődöttebb eszméhez közelebb jusson, — ez által ki van mondva a' haladás' elve, a'

szakadatlan haladásé, melly csak az eszme' tisztán formalis határai által korlátoztatható.

Azon magas szemöldökü elmellőzésből, melylyel a' historiai iskola minden jogphilosophia iránt viseltetett, magyarázhatjuk magunknak a' megtámadás' hevét, mellyet az 1824-ben még csaknem ellenmondás nélkül uralkodó historiai iskola ellen helyén valónak itélt Gans Edvárd az örökülési jogról irott munkájának akkorban megjelent első kötetében. Nyilatkozásai csakugyan elhatározottak valának, 's elv-egyezkedésről e' manifestum' megjelenése után szó sem lehetett többé a' felek között.

„Azon iskola, mondá Gans, melly jelenleg a' jogtudományban állítólag a' kor' magasságára feljutott, 's melly, mi illyetén magassághoz illik, a' korlátlan felsőbbséget magához ragadni törekedett, önmagát jelelé meg, 's jeleltessék meg ennélfogva itt is a' historiai jog' nevével. Hogy maga magában megállapodhassék, és saját határozottságához eljuthasson, mit joggal csak az ellentét' útján remélt elérhetni, nemhistoriai iskolát teremtett magának ellenségeül, melly philosophiából, természetjogból és józan észből alakitva, egyáltaljában semmi egyéb elvvel nem birna, mint azzal: hogy ő nem a' historiai iskola. — A' történeti jogtan kettős momentummal bir; először, mennyiben a' szétszórt forrásnyomozók' köz tereme, 's e' tekintetben nem kevés érdemei vannak; másodszor, mennyiben maga e' munkásság' philosophiája. Mióta némi hierarchiával felruháztatott e' tan, több becses dogmaticai és historiai munka bocsátatott közre. Exegesis, variansok, 's ezeknek összehasonlitásai, régi és ujabb codexek, szintazonképen nem panaszkodhattak; sőt ollyas előszeretettel bántak velök, melly még a' dogmának 's historiának sem jutott mindig. Az egyesülés itt, mint egyebütt nem maradt jótékony befolyás nélkül egyesek' munkálataira. De egészen másnak mutatkozik ez ügy második momentumában, tudnillik philosophiai nyilatkozatában. Rendes, hogy ezen történettudományi philosophia soha sem volt befolyással hiveinek munkáira és értekezéseire, 's hogy ezek épen úgy tovább munkáltak, mint különben, 's mint munkáltak hasonló tárgy körül a' nemhívek is. A' philosophia tehát inkább csak czimerül szolgált

önkényes felirással, 's nem az épület' belsejében találtató tartalmát jelentővel. De lépjünk közelebb e' czimerhez, lássuk, mint szól. 'S ime olvassuk, miképen a' hibás tan azt igyekszik megmutatni: „hogy minden kor lételét, világát szabadon és kénye szerint önmagából meriti, jól és szerencsésen, vagy roszul és szerencsétlenül, belátásának és erejének mértéke szerint tudnillik;" a' helyes tan pedig, azaz: a' historiai tanítja, „hogy nem minden kor idézi fel világát magának és önkénytesen, hanem feloldhatlan közösülésben az egész múlttal. Minden kornak kelletik ennélfogva valami már adottat elismernie, de mi szükséges és szabad egyszersmind: szükséges, a' mennyiben nem függ a' jelen kornak külön önkényétől, szabad, mert szintolly kevéssé függ idegen külön önkénytől, hanem inkább a' népnek magasabb természetéből, ezen szünetlenül kifejlődő egészből foly ki." Mint lehessen valamelly kort vagy népet gondolni, melly világát nem szabadon, 's önkénytesen magával hozza, belátásához 's erejéhez képest tudnillik, előttem 's valószinüleg az olvasók' nagyobb része előtt is megfoghatatlan dolog. Mindaz, mi előhozatott valamelly korban 's népben, előhozatott belátása és ereje által. 'S valóban silány egy surrogatum volna, ha ezen belátást 's ezen erőt a' multkor' kronikáiért, vagy a' historiai iskolának régiségeiért akarná becserélni. Midőn amazok tehát azt állitják, hogy a' jelenkor mit előidéz, azt az egyetemi multtal közösülésben idézi elő, a' felelet az: hogy épen az joga és jelentősége a' jelenkornak, hogy hozzáképest a' mult visszahozhatlanul holt; ez megszünt jelentőséggel birni, bir pedig a' jelen. De ezen szabad, semmi multhoz nem kötött mozgalom nem esetlen önkény' munkája. Épen az ész lép fel cselekvőleg minden korban 's minden népnél, 's tettét ezeknek belátása és ereje, mint organumok által hajtatja végre. Minden mult a' jelenkorra nézve holt valami, de az nem holt, mi a' jelenben 's multban egyiránt az állatékat (substanz) képezi, az isteni ész tudnillik; 's e' tekintetben igen is örök jelentőségüek, 's korunkba általnyulók a' mult' nyilatkozatai is. Az egyes népszellemben fokszerinti kifejlődésben nyilatkozik ki ez' ész, 's feladása a' subjectiv szellemnek, ezen észt megismerni, tisztelni és felfogni. — Látszik, hogy

a' szabadság' és szükségesség' identitásáról a' historiaiak is hallottak valamit; 's a' nélkül, hogy tudnák, mi legyen ez tulajdonkép, nem vonakodtak rendszerök' legelejére állítani e' tételt, minek eredménye volt, hogy szabadság kelt ki számokra, melly nem a' hatalmas akarás 's a' kornak előteremtése a' korban, hanem a' hátrafelé-fordultság, 's a' holt betünek olvasása a' multban; 's olly szükségesség kelt ki nekik, melly nem a' felfogatandó ész, 's ennek nyilatkozása az időben, úgy hogy minden népszellem tőle mint elvétől igazulását nyerje, hanem vak szükségesség, a' látszó causalis nexus' külsősége, mellyre mint legmagasabbra vonatkozik aztán minden. Ezen iskola tehát tökéletesen jellemeztethetik azon észrevétel által, hogy philosophiai lehozásaiban szó sem tétetik az észről: ennek csakugyan az ott felállított szükségességgel semmi köze.

Ezen úgy nevezett philosophiának két fő practicai eredménye volt. Az egyik: megvetése a' jelenkornak törvényhozói tekintetben. Mondatott, miképen időnknek erre nincsen hivatása, 's a' helyett, hogy maga akarjon és teremtsen, tanuljon inkább és olvasson. Nemzőerő' hijával vádoltatván ekkép az idő, 's agg korba helyeztetvén, természetesen a' római tétel fog alkalmaztatni, melly ekkor megengedi az adoptiót. Második következménye: ama' dühös gyülölség a' philosophia 's az összes, nem datumok' kikutatásával foglalkodó gondolkozás ellen, nevezetesen gyülölség a' philosophiai jog ellen. A' historiai iskolából kelt ki továbbá: a' külsőnek, mint absolutumnak imádása; minden datumocska határtalan fontosságunak itéltetett, 's így ezen tisztelkedés' zaja közben végkép elveszett mi fő, a' fogalom.“ *)

Ezen heves diatribe olly munka' kiséretében lépvén fel, melly az új theoriának jellemével homlokán az egyetemi jogtan' studiumának legfényesebb eredménye gyanánt tekinthethetett, 's a' philosophiai speculatio mindig csak adott tények felett történvén, a' tudomány így ismét általcsapott azon ösvényre, mellyet Mon-

*) Lásd: Das Erbrecht in weltgeschichtlicher Entwickelung 'stb. von Dr. Eduard Gans. Berlin, 1824. VI—XVI. 1.

tesquieu nyitott meg egy századdal ezelőtt „l'esprit des lois“ vezérmunkájában, 's melly valamint akkor a' legüdvösebb befolyással volt a' törvényhozásra, 's közvetve az alkotmányos státuséletre: úgy napjainkban is hasonló eredmények nélkül nem fog maradhatni. — A' historiai iskola' scepticismusának megbuktatásával természetesen a' codificatio' kérdése ismét életkérdéssé lőn, 's úgy találtatott, hogy ez, mint minden a' mi bensö erővel bir, csak tartalmasabbá és tisztábbá lett az elnyomás alatt.

A' világ' két hemisphäriumának csaknem valamennyi törvényhozásai a' codificatio' terrenumára állottak, 's gyakorlatilag, legalább a' büntetőjogot mi illeti, — 's további fejtegetéseinket az ügy' ezen részére fogjuk szorítani, — végkép eldöntöttnek tekintethetik e' kérdés.

Szászország, Würtemberg, Baden, Braunschweig, Hannover, Hessen részben már új törvénykönyveket mutathatnak fel, részben codexeik' végszerkesztésével foglalkodnak. Bajorország' legújabb törvénykönyvi javaslata 1831-ből való. Ausztriában és Poroszországban új törvénykönyvek vannak tárgyalás alatt. Olaszországban Parma 1820-ban nyert új büntető codexet, Sardiniában és Piémontban taval (1839. october' 26-án) hirdettetett ki az új büntető törvénykönyv, Toscanában 1814. óta foglalkodnak büntetőjogi codificatióval, Rómában már 1834-ben készült el az illető törvénykönyvi javaslat. A' Schweitzban Tessin még 1816-ban, Saint-Gall 1819-ben fogadtak el új büntető törvénykönyvet 's új eljárást; a' baseli codex (az eljárás codificálatlan maradott) 1821-ben költ 's nehány évvel ezelőtt új visgálat alá vétetvén, megerősítetett, Zürichben 1835-ben hirdettek ki új törvénykönyveket. Thurgauban és Vaudban maholnap szinte készen lesznek a' büntető codificatio' művével. A' spanyol és portugáli cortesek új büntető törvénykönyvek felett tanakodnak. Görögország' büntető codexe 1833-ból való. Svédország és Norvegia' legújabb törvénykönyvi javaslataik pár évvel ezelőtt jelentek meg. Dániában az 1834-diki új alkotmány büntetőjogi reformokat igért, 's ezek valószinüleg rendszeres törvénykönyv' formájában fognak sanctionáltatni. Oroszországnak tizenöt kötetből álló 's 1835-ben

törvénynyé vált codificatiójában természetesen a' büntető törvénykönyv is benfoglaltatik. Éjszakamerikában — az életbe még eddiglen sem lépett, de a' codificatióra nagy befolyást gyakorlott Livingstonféle louisianai codexen kivül, említendők az illinoisi (1833.), a' georgiai (1834.) 's a' missisippii (1839.) codexek, és a' massachusettsi elődolgozatok, mellyek a' statutumok' consolidatióján kivül a' common-law' codificatióját is veszik czélba, azaz: historiai töredékek' helyébe észszerü egészt ügyekeznek léptetni. Brasiliának tív évvel ezelőtt megjelent büntető törvénykönyve mindnyájunk előtt ismeretes 'stb.

Ennyi adat után, úgy hiszem, már nem lehet kérdés: valjon részletes javitásoktól várnak-e másutt üdvet a' büntető jog' mezején, vagy pedig rendszeres törvénykönyvektől? Csak Anglia vesztegel még mindegyre azon kopár mezőn, mellyet törvénytudósai a' statutumok' consolidatiójának mondanak, csak Angliának legistái ovakodtak eddiglen a' rendszeres reformtól. De a' practicai szükség' érzete már itt is megindította a' kérdést, 's ki tudja, talán már nem olly szerfelett távol az idő, mellyben Bentham' codificatioi törekvései, — ha mindjárt nem az általa ajánlott módszer 'stb is, — sükernek nézhetnek elébe. A' keletindiai társaságnak 1831-ben adatott charta' meghagyásából rendszeres törvénykönyv szerkesztetik a' hindu gyarmatok' számára, 's az innen, magas birói tisztéből csak minapában visszaérkezett Macaulay a' common-lawról (szokásjogról) aligha úgy fog vélekedni, mint Blackstone, kire, ha angol jognézetről van szó, a' continens még mindig mint tekintélyre szeret hivatkozni.

Ennyit figyelemgerjesztésül ez ügyről. Értekező a' tudomány' elvont részeit is érinté, mert innen kiinduló hibás elvek fonák irányt adtak már több ízben az ügynek, 's mert csak innen tétetett ellenvetés, melly juridicai czáfolatra várhatott.

MÁSODIK RÉSZ.

(Megjelent 1840. végén a' B.-P. Szemle' második kötetében.)

A' codificatio' eszméjének elméleti és gyakorlati kifejlődését három főmomentumában: létre jutó, tagadó és állapodó korszakában tüntettük fel az olvasó előtt az első részben. Azon kelle lennünk, hogy a' kérdés' megállapítása közben az egyetemi ne áldoztassék fel a' részletesnek, 's igy a' történeti nyilatkozásokban csak a' lényegesre voltunk tekintettel, és belsejében fogván fel a' tárgyat, azt alakulási processusaiban is mutattuk, mi által a' fel-felmerülő kétségeknek gyakran maga felelvén meg a' mű, elmellőztetik azon neme a' criticának, melly alanyi izléssel, véleménynyel és előszeretettel közeledvén a' tárgyhoz, valót 's jeleset fog elmondhatni reflexiók' képében felőle, de az alapnál fogva, mellyre önmagát helyezé, egyoldalút mindig. —

Két főkérdés — mihelyest az ügy' intézeteink általi kifejlesztését tárgyba veszszük, előálló, — vár most feloldásra:

a) ki, vagy kik által készítessék a' törvénykönyv;

b) mik a' törvénykönyv' fogalmazási és szerkesztési kellékei.

I.

Szerencsés azon nemzet, — igy szól Macchiavelli a' liviusi decasokhoz irt értekezéseiben — mellynek e g y nagy férfi készített törvényeket. — A' keleti népeknél, hol a' társasági intézvények a' természet-szükségesség' jellemével birnak, következetesen csak egy személyt látunk, mint a' törvényegésznek alapítóját; — de még a' görögök is egyes férfiakat biztak meg e' munkával, mint p. o. Athene Solont, Lacedaemon Lycurgust, 's a' népek, mellyek e' törvények által kormányoztattak, és a' bölcsek, kik itéletet hoztak felölök, üdvös eredményeket tapasztaltak mindegyiknél, ámbár már alapelvökben térnek el egymástól, 's az első a' nép' jelleméhez ügyekezett alkalmazni törvényeit, mint maga vallá meg e' szavaival: „hogy az atheneieknek nem a' legeslegjobb törvényeket általjában, hanem csak azok közül, mellyeket elviselhetnek, a' legjobbakat adá"; Lycurgus ellenben általános eszmékből kiinduló törvényei által magát a' népjellemet akará megalapitani, — két ellenpont, mellyek már az óvilágban nyilatkozva, még napjainkban is ki nem egyenlitve indúlnak ki a' törvényhozási czél felé *).

*) Vesd öszve: Die Wissenschaft der Gesetzgebung, als Einleitung zu einem allgemeinen Gesetzbuche, von Karl Salomo Zachariae. Leipzig, 1806. 87d. 's a' t. l.

Ki valaha számot ügyekezett magának adni azon eljárásról, mellyet egy törvénykönyv' rendszerezése és szerkesztése feltételez; ki tudja, miképen az egység itt az egész munkának életelve, mellynek szem elől eresztésével igazságtalansággá válhatik a' különben legigazságosabb rendelmény, 's tudja, mi könnyen csúszhatik be csak a' formában elkövetett gáncs által lényeges ellenmondás, az nem fogja kétségbe vonni azon nyereséget, melly a' törvénykönyvnek egy nagy férfiú általi alkotásából eredhetne. De elvonatkozva itt attól, hogy a' jelen nyilvános élet' fő vonásaival homlokegyenest ellenkeznék e' tétel, hogy ez a' mindent, bár mi nagynak 's bármi tisztának hittet örködési és ellenörködési visgálat alá vonó alkotmányos században kiáltó anomalon volna, mellynek feleletterhét épen a' valóban nagy polgár nem venné magára, — elvonatkozva mind ezektől, az említett példák még tisztán tudományos tekintetben is már csak azért sem szolgálhatnak hivatkozási pontokul, mert politicai alkatuak inkább, mint polgári és büntető törvények, mellyekre itt szorítkozunk; mert a' törvénynek mint absolutumnak megjelenése a' görög előidő' törvényhozásaiban még nem tapasztaltatható; 's mert végre ama' két rendbeli törvényhozás sem fejlett ki egészen a' mythus' leple alól, melly az óvilág' elemi törvényhozásait jellemzi.

A' jog, mint meghatározott alappal, ha nem is élesen kijelelt végszélekkel biró tudomány, azon népnél fejlődött ki létegesebben, mellynek nyilvános élete a' joginak eszméjét lépteté a' szép' helyébe: a' rómaiaknál. 'S valahányszor a' vitatkozás alá került tárgyak' ügyében ezen néphez térünk, lehetetlen nem érzeni, hogy olly mezőn vagyunk, mellyen jogéletünk megérlelteteti.

A' tizenkét tábla' törvényei kitünő szerepet játszanak a' codificatio' történeteiben. Tanultuk iskoláinkban, hogy Rómának alkotása után a' harmadik században, egy irányban növekedvén a' plebejusok' elnyomatásával a' tribunusok' hatalma, Terentilius Arsa' rogatiója *), egyetemi, a' respublica' minden polgárait egyiránt

*) — — „ut quinqueviri creentur legibus de imperio consulari scribendis. Quod populus in se jus dederit, eo consulem usurum, non ipsos libidinem ac licentiam suam pro lege habituros. *Livius.* III 9.

kötelező törvények' hozatalára, több ízbeni elmellőzés után végre 454-ben Kr. sz. e. elfogadtatott annyiban, hogy három patricius Sp. Posthumius Albus, A. Manlius, és P. Sulpicius Camerinus a' görög városokba 's különösen Athenébe küldetett, Solon' törvényeinek másolására. Ők két évvel utóbb azon törvénykincscsel tértek vissza, mellyből a' határtalan hatalommal az eddigi tisztviselők' helyébe léptetett tíz törvényférfiú—decemviri legibus scribendis — által, kik Niebuhr' véleménye szerént minden ötödik nap' felváltották egymást az elnökletben, tiz táblán az öszves törvénykezésnek alapul szolgáló codex szerkesztetett. A' bevégzett törvényegész a' senatusban 's a' centuriai comitiumokban elfogadtatván, utóbb még két táblával szaporítatott. — Ennyit tanultunk e' tárgyról mindnyájan. — Már Vico (sz. 1688. mh. 1744.) a' „scienza nuová" nak genialis irója, 's utána Gibbon *) kétségbe voná a' törvénykölcsönzési követséget. „Ha illyes követség — igy irt az uóbbik — Hesperia' barbarjaitól érkezik, a' római név Sándor' időkora előtt fogott volna ismeretes lenni a' görögöknél, 's a' legkisebb bizonyság is kinyomoztatni 's dicsőitetni az utóbbi idők' kandisága által. De az athenei emlékek hallgatnak; 's nem látszik valószinünek, hogy a' patríciusok hosszu és veszedelmes útra bocsátkozzanak a' democratia' legtisztább példányának másolására. Ha Solon' táblái egybevettetnek a' decemvirekéivel, némi esetleges hasonlatosságra találhatni, némi szabályokra, mellyeket természet és ész kinyilatkoztatnak mindenik társaságnak, némi bizonyságaira az Egyiptom-és Phoeniciából közös származásnak: de a' köz és magán-törvénytudomány' fő vonásai, Róma' és Athene' törvényhozói idegeneknek vagy egymással ellenkezőknek látszanak". — Mióta Niebuhr a' római státus' első századainak úgynevezett classicus történetiróit csaknem minden hitelességökből kivetközteté, 's Róma' előkorának történetét, nevezetesen pedig az alkotmányit, religiosus és nemzeti momentumokból mintegy újjá szerkeszté, az athenei küldöttség még többek által vonatott kétségbe. Legnagyobb fontosságot

*) The decline and fall of the roman empire Ch. X

nyer ezen haeresis az által, hogy a' XII tábla' törvényeiben a' solonféle törvényhozásnak nyomai alig találhatók, pedig kivált ez mondatik előpéldányának: „jussique inclytas leges Solonis describere“ irja Livius. A' görög eredet' vedelmére megjegyeztetett ugyan, hogy a' tizedik táblát „de modo sepulturae“ Cicero (de legibus, II.) Solontól kölcsönzöttnek mondja; a' „furtum per lancem et licium confectum“ Heineccius által Athenéből származottnak állíttatik; hogy az éjjeli orv' megöletésének joga előfordul a' XII táblán és Solon' törvényeiben, 's a' t.; — de más részről figyelmet érdemel, hogy Athenében a' beköltözködött idegenek rövid időnek lefolyása után a' polgárok közé soroztattak: Rómában az idegen egyáltalában nem válhatott polgárrá, „adversus hostem aeterna auctoritas esto“; Athenében az atya nem volt rendkívüli hatalommal felruházva, a' feleség a' férjnek irányában is némi jogkörrel bírt: Rómában a' fiú „res patris“ — a' feleség „in manu mariti“ vagy kivételképen „in manu patris“ volt 's a' t. E' szerint a' görög befolyás ezen első római törvényegészre, egyedül azon alkalmasint inkább szerkesztési segédre volna szoritandó, mellyet Hermodorus, ki Ephesusból számüzetvén Rómában tartózkodik vala, nyújthatott.

Lett legyen ez akármint, czélunkra nézve itt elégséges annak kijelelése, hogy a' Cicero által (de oratore I. 44) olly annyira magasztalt táblák törvényegészt képeztek, melly, ha a' régiebb hypothesis áll, három polgárra szorított küldöttség által együvé gyüjtött anyagból, — ha az újabb véleményt fogadjuk el, az ősrómai törvényes szokások' 's a' leges regiae', az úgynevezett jus papirianum' nyomain tíz fejből álló collegium által kidolgoztatott, 's utóbb senátus és nép által elfogadtatott.

Nevezetes, hogy itt már mind azon eljárási elemek fordulnak elő, mellyek az újabb törvénykönyvek' szerkesztésére követeltetnek, 's mellyek alkalmatlan, silány, vagy kivitelre nem alkalmas eszközöknek hireszteltettek ki. Mondatott, 's azon fennhangu bölcseséggel, melly a' minden nagyszerüebb ügy' veszett hirét költök' sajátja, 's azon esküdözések' kiséretében, mik a' tudomány' szentsége, 's a' közügy mellett tétetnek, hogy képviselő

testületek, országgyülések, codex feletti tanácskozásra nem alkalmasak, a' tagoknak nagyobb számánál fogva kik a' rendszer' egységét csak felbonthatják, kiktől szakadatlan figyelmet a' tárgy' parányiabb elágazásaira nem várhatni, nem követelhetni, és kik épen mert többen, mert sokan vannak, egyik a' másikra bízván, nélkülözik a' rúgót, melly nagyszerü müveket tétet az egyessel, a' kivitel' osztatlan dicsőségét, 's az osztatlan feleletterhet. — Gyakoriak ezen állítás' erősítésére a' hivatkozások az épen illyes úton már életbe léptetett codexekre, mikben — így hangzik a' vád, — hijányok, tévedések találtatnak, mint következményei a' kamarák' figyelmetlenségének, vagy egyes részletekben az egészre nézve megalapított elvektől eltérésének. — Az említett törvénykönyveknek tökéletes voltát nem fogja állitani senki, nem különösen a' haladás' hivei; de tudva van, miképen némelly emberekre alkalmazva nagyon is áll: hogy a' jónak ellensége a' tökéletes. Vagy épen tökéletest akarni, vagy ha ez teljesen, minden megszoritás nélkül el nem érethető, a' réginél maradni, vajmi kényelmes dolog. Az örök béke a' jámbornak álma: 's igy tehát csak garázdálkodjanak a' viszálkodások; — nem segithetek egyszerre az egész proletarius osztályon: 's igy minek nyúljak zsebembe alamisnáért, vagy miért hozzak szegényi törvényeket; — az auburni penitenciaryből is egynél több fogoly lépett ki mint gazember: 's igy miért venném tekintetbe a' javitó rendszer' részletes hasznait, — olly okoskodások, mellyeket az álnok kibányász, 's mellyeket átvállal az indolentia. —

A' rendszeres törvénykönyvnek az országgyülés által nem eredetileg készitetése, de pontról pontra tanácsba vétetése, nem hogy akadály volna, melylyel megvívni tanácsos: épen a' legüdvösebb expediens, mellyet egyedül csak az alkotmányos formák nyújthatnak. Korunkban, midőn a' polgár és polgár közötti viszonyok mind inkább szövevényesbekké válnak, midőn naponkint tágasbulnak azon osztály' határai, melly elégséges ismeretekkel bír, befolyhatni a' közigazgatásra, — korunkban épen ollyas munkánál elkerülhetlenül szükséges a' rendek', a' képviselők' tanácskozása, melly a' nemzet' 's az egyes' érdekeit egyiránt tárgyaz-

ván, mindenoldalu hozzászólás nélkül biztos eredményeket nem igérhet magának. — A' feladás nagy, — 's így tehát mondjunk le kiviteléről? Korán sem, de lépjünk legjobb erönkkel a' munkához. Egyes, kiváló képességek mindig vissza fogják téríthetni az elvek' körébe a' netalán innen félrecsapó indítványt *), 's az nem volt figyelemmel Europa' képviselő testületeire, ki öket különösen e' tárgy iránti hanyagsággal vádolja, 's az vakmerően vétene e' haza ellen, ki képviselőiről, midön a' fejdelem által a' legdicsőbb, és üdves befolyását az ország' mindenik polgárával érezhetendő munkára felhivatnak, ennek elhanyaglását merné feltenni.

*) Nincs, mi könnyebben elferditse valamelly törvényjavaslat' szellemét — mondá a' szerzőnek, midön 1840 - b. a' büntetőkönyv felett tanácskoztak a' bádeni kamarák, az ifjabb Zachariae, — mint az úgy nevezett amandement-ok, jobbitványok, mikkel gyakran megmenteni akarnak valamelly törvényt, 's mikkel nem ritkán a' törvény', sőt a' törvénykönyv' alapelvének nyakát szegik On tudja, folytatá, hogy törvényrogatiókor a' romai comitiumokban az inditványozott törvényt vagy minden módositás nélkül kell vala elfogadni, vagy kereken visszautasitani. Nem igy a' senatusban; tudjuk, hogy itt Cato minden törvényhatározatot ezen jobbitványnyal fogadott el: ceterum censeo prius Carthaginem esse delendam.

II.

Valahányszor a' törvényhozó hatalom rendszeres codex' alkotásával foglalkodik, — nemcsak ha némi egészet képző irott törvények netalán még nem is léteznének azon tárgyról, melly codificatio alá került, de akkor is, midőn egy vagy több alapelvet kiván megváltoztatni az addiglan divatozott codexben, vagy midőn új elemet kíván adni a' többiekhez: első, elkerülhetlen szükség, hogy legalább is egy egész terv terjesztessék azok elébe, kik a' codex' alkotásával megbizattak. —

Bentham, ki félszázadnál tovább legszélsőbb következetességében pártolá a' codificatiót a' vele e' pontban épen antipodalis Angliában, ki Sándor császárt és a' délameríkai köztársaságokat, Görögországot és a' spanyol 's portugáli corteseket csüggedhetlen tűzzel ezen eszme' létesítésére kéré, kényszeríté, — 1829b. „Justice and codification petitions" czímü munkájában újra felszólítá a' parliamentet, hogy azon esetre, ha a' codificatio' indítványa elfogadtatnék, jelelné ki a' legtágasabb mezőt az illető terv' készítésére.

Azon két módszer között, mellyek idejéig alkalmaztattak, 's mellyek közül az első abban áll, hogy a' terv' készítése egy, a' felség' bizalmával — legyen a' felségjog aztán egy vagy többek mellett — biró személyre (mint p. o. Louisianában Livingstonra), a' második abban, hogy a' terv kevesebb vagy több tagokból álló választmányra bízatik (mint nálunk), mellynek tagjai folosztják

egymás között a' munkát, 's ennek elkészülésével együtt tanácskoznak az egész felett, — egyet sem helyeselvén, következő pontokat hoz indítványba (Dumont' szerkesztésében):

1. Nyittassék csődület — 's ne rekesztessék ki innen senki egyáltaljában — azon feltételek' kikötésével, hogy a' csődületben részt venni akaró meghatározott idő alatt rendszerének általjános tervét benyújtsa; csatoljon ahhoz mutatványképen egy bevégzett 's már a' törvény' szavaiba öntött fejezetet, hogy szerkesztési képességéről ítélet hozathassék; kapcsoljon hozzá egy a' motivumokat magában foglaló értekezést, melly az iró' elveivel és logicájával ismertesse meg a' birálókat;

2. ki legtökéletesebben felelt meg a' kivánt feltételeknek, buzdíttassék munkájának folytatására, közöltessenek véle a' szükséges értesítések, de azért ne zárattassanak ki a' többiek a' csődületből;

3. mind ezen csődületi tervek nyomattassanak ki a' státus' költségein;

4. óhajtható volna, hogy azonegy szerző dolgozná ki az egész törvénytestet; ezen feltétel mindazonáltal nem elkerülhetlenül szükséges: elég annak meghatározása, hogy mindenik külön codex (polgári, büntető 'stb.) egy kéz' munkája legyen;

5. fizetés ne járjon a' munkáért;

6. a' külföldiek ne zárattassanak ki e' csődületből, sőt egyenlő érdem' esetében, mennyiben e' felett itélhetni, az idegent illesse az elsőség. —

Érzé Bentham, hogy javaslata utopiába fog utasítatni, 's eleve megjegyzé, miképen ezen utopia igen tisztességes helye a' számüzésnek mindazon tervek' számára, mellyek a' napi eszmék felett állanak, 's a' szabadítékos osztályok' visszaélései ellen irányoztatvák. — De ámbár örömest megismerjük, hogy illyes javaslatok' készitésében, mellyek — ne feledjük — még nem kötelező erővel biró törvények, hanem csak egyszerü indítványok, — kivált Angliában, melly ha nem igazolja Tacitus' szavait: „plurimae leges, corruptissima respublica", bizonyosan nem törvényeinek tömegénél fogva, de Romilly' vallomása szerint is, törvénytömegének

daczára, 's az eljárás' formáinak következésében látja biztosítva polgárainak életét, vagyonát, — hogy, mondom kivált Angliában, nem ahhoz, mit a' statutumok' consolidatiójának mond az angol, hanem tágasabb reformhoz kell folyamodni; mégis véleményem szerint Bentham' javaslatában egykét pont a' gyakorlat' próbakövét ki nem állaná. Azon követelését, hogy idegenek is szólíttassanak fel tervnek készítésére, 's hogy hasonló érdem' esetében őket illesse az elsőség, azzal ügyekszik ugyan igazolni a' javaslattevő : hogy a' külföldi az ország' előítéleteitől ment, félelem és reménytől egyiránt távolálló, 's hogy az általa készített terv épen mert idegennek műve, annál szigoruabb visgálat alá fog vonatni. De Benthamra itt talán tudta nélkül is azon körülmény hatott volt, hogy ő idegen, sőt épen a' világ' másik hemisphaeriumában lakó nemzetek' számára is készitvén codexeket, saját munkássága vár igazolásra. Mert hogy a' törvényhozásban 's különösen ennek némelly ágaiban, nevezetesen a' büntető jogban, a' népek' természetére, erkölcsi és értelmességi fokára nemcsak mellesleges tekintettel kell lenni; hogy állapotánál, helyheztetésénél fogva külön szükségei, viszonyai lévén minden nemzetnek, külön büntetőjogi előlátások is követeltetnek; 's hogy, teszem, egy magyarországi táblabiró a' gyújtogatás' czikkelyét talán igen kimeritőleg tárgyazná javallatában, de az okozott árvizek' büntettéről és büntetéséről nem is emlékeznék, mit a' hollandi polgár neki az idegen törvénytervezőnek aligha megköszönne; — hogy tehát mind ezekre nézve az idegennek, a' bármi tudományos és gyakorlati képességekkel biró idegennek elhatározó elsőbbséget nem tulajdoníthatni, világos; tekintetbe sem vévén azt, hogy a' lefolyt idők' jogintézvényeinek historiája, mellyet belföldinél mindig nagyobb mértékben tehetni fel mint külföldinél, szinte elkerülhetlenül szükséges kellék illyes munkálatnál, 's ollyféle, mellyet csak Bentham, ki a' szánakozás' vagy épen megvetés' mosolyával tekintett a' népek' és intézvényeik' történeteire, nézhetett apróságnak. — Mi azon pontot illeti, hogy kiki legyen meghíva a' nyitandó csődületre, — kétségkivül kivánatos : hogy minél többen hallassák véleményeiket azon munkáról, mellynek védpajzsa alá a' státus' 's a' polgár,

legdrágább kincsei helyheztetendők, hogy a' legkülönnemüebb nézeteknek szabad mező nyittassék, 's hogy mindenek felett a' fennálló, de modósitást vagy eltöröltetést váró törvényekről kiki a' tudomány' érdekében szabadon mondhassa ki itéletét, mert különben igen valószinüleg épen az fogna átörökölteini az új törvényhozásra, mi az avultnak halálcsiráját foglalá magában. De miután különben is a' begyülendő tervek választmányi visgálat alá fognak kerülni, 's miután ezen visgálókról természetesen fel kell tennünk, hogy az ügynek ha nem nagyobb, bizonyosan szintolly alapos ismeretével birnak mint amazok : jóval egyszerüebb, országos intézkedéseinkkel összehangzóbb, és a' Bentham által teljes joggal annyira ajánlott idő- és munkagazdálkodásnak megfelelőbb lészen az eljárás, ha a' választmánynak valamellyik tagja bizatik meg az első eredeti tervnek készitésével 's e' tag azután vinné az egész tanácskozás' lefolyása alatt az előadást, azaz : reá bizatnék az, mit a' németek referatnak mondanak, 's mit p. o. a' bádeni büntető törvénykönyv' revisiójával megbizott választmány' kebelében több fő tárgyra nézve (1839) Rotteck vitt volt.

III.

Alkalmazzuk a' törvénykönyv' első tervéről mondottakat állapotunkra, minnen viszonyainkra.

Az 1840-diki törvényczikkelyek, haladásunk' 's a' fejdelem és ország közötti bizodalom' ezen örökemlékü — mert a' státus' minden osztályaira áldást árasztó — tanúságai között az V-dik így szól:

„A' büntető törvénykönyvvel válhatatlan kapcsolatban levő büntető 's javító rendszer' behozása iránt kimerítő véleményadás végett országos választmány neveztetik.

1. § Ezen választmány tekintetbe vévén a' külföld' jelesebb büntető 's javító börtöneinek elrendezését, javaslatot készítsen az ország' különös körülményeihez képest azon rendszernek legczélirányosabb módon mi alakban lehető alkalmazása — az e' végből szükséges fogházaknak mennyi számban, 's mi módoni felállítása — azoknak felállítására, belső igazgatására 's fentartására megkivántató költségeknek a' lehetőségig közelítő kiszámítása felől, 's az iránt is, hogy azon költségek honnan fedeztessenek? egyszersmind pedig javaslatot készítsen a' felől, hogy a' most említett börtöni 's javító intézet mellett, a' büntetések' törvényes czéljának elérése végett gyakorlati alkalmaztatás' tekintetében, az 1827-dik évi országgyülésről kiküldött országos választmány által javaslatképen bemutatott büntető törvénykönyvnek tökéletesítésére mik kivántatnak? 's mind ezekről készítendő munkálatát a' legközelebbi országgyülésnek okvetetlen bemutatni köteleztessék.

2. §. Ezen választmány' tagjainak ő felsége' kegyelmes jóváhagyásával, neveztetnek (következnek az illető választmányi tagoknak nevei).“

Ezen törvényczikkely két külön részből áll: az első tárgyazván a' büntető 's javító rendszer' kidolgozását, a' második az 1827-diki országos választmány által kidolgozott büntető törvénykönyvnek az ama' rendszerben kifejlesztendő elvekhez és felállítandó alapszabályok' szelleméhez alkalmazását*). Mi illeti az elsőt, felteszszük olvasóinkról, hogy a' javító rendszer' ügyében egy idő óta irodalmunkban is lefolyt vitatások, nevezetesen b. Eötvös József a' felebb említett országos választmány' egyik tagjának, úgy Szemere Bertalan' munkáik e' tárgyban, ismeretesek előttök; de ambár ezen, a' legnemesebb humanitás' sugallata alatt, alapos tárgyismerettel, 's körülményeinknek is tekintetbe vételével készült munkák minden kétségen túl az országos választmány' teljes figyelmére érdemesek, — mivel azonban több pont, mellyeknek kimeritő 's részletes megfejtését kivánja az említett törvényczikkely, vagy érintetlenül maradott, vagy pedig csak melleslegesen említetett; 's mivel más részről eleve készített terv nélkül javaslat felett rendszeresen tanácskozni vagy teljes-lehetetlen, vagy csak töménytelen munka- és időpazarlással lehetséges, kivánatosnak látszik: biznának meg valakit kebelökből az országos választmány' tagjai, ki az 1840: V-dik törvényczikkely' gondoskodásához képest — talán néhány sarkalatos pont iránt történt egyezkedés után — tervet készítsen, melly az ülések' alkalmával referatképen használtassék.

Mi már az említett törvényczikkely' második részét, azaz: a' büntető törvénykönyv' szellemének a' büntető 's javító rendszerhez módosítását illeti, itt természetesen az 1827-diki országgyülés által kinevezett választmány' köz kezeken forgó munkálata szolgáland alapul; de ezt minden esetre, mielőtt tanácskozás alá

*) Az idézett törvényczikkely' felirása, úgy nevezett rubruma, szükebb a' czikkely' tartalmánál, ennek csak első részét érintvén. Illyesek — tudjuk — nagy számmal fordulnak elő corpus jurisunkban, de elő másutt is.

kerül, magyarra fordítani épen nem szükségtelen, *) — annak megitélése, nem tekintendő-e az idézett munkálat, a' közügyek iránti nézetek' 1828. ótai tetemes változásánál fogva, 's az 1840: V-dik törvényczikkely által követelt, a' legjelesebb külföldi rendszerek' tekintetbe vételével készitendő büntető és javitó rendszer' eszméjéhez mérve, — némileg elavultnak, 's igy referátra kevésbé alkalmasnak, a' mélyen tisztelt országos választmány' bölcseségétől bizodalommal várathatván.

Tekintsük most közelebbről a' codex' mikénti alkotását, annak itt elevei megjegyeztetése után, hogy a' következőkben különös tekintettel kivánunk lenni a' büntető törvénykönyv' készítése körüli eljárásra: azért is, mert a' büntető törvénynek rendszeres codexbei foglaltatása azok által sem elleneztetik, kik például a' polgári törvények' codificatiója ellen nyilatkoznak; de azért is: mert a' büntető törvénykönyvi országos választmány rövid idő mulva tanácskozásait megkezdvén, a' gondolkozó polgár' figyelmét különösen a' tárgy' ezen részére kivánjuk irányozni.

Még egy előleges megjegyzést. — A' büntető codex' részeinek tanácskozás alá vétele előtt, ajánltathatónak véljük minden esetre azon eljárást, miszerint nehány fő tárgy iránt, — miknek igy vagy amúgy elitéltetése jellemző irányt ad az egésznek, p. o. megtartatik-e a' halálbüntetés vagy sem, — behozatik-e a' törvényszékek' nyilvánossága, — vádló vagy kutató lészen-e a' büntető pöri eljárás? — előleges határozatra lép a' választmány; büntető törvénykönyvben, hol a' büntetések' scálája, a' különféle bizonyitékoknak mi módoni nyeretése, 's milly súlyuaknak tekintetése a' fő kellékek közé tartozik, ezen pontoknak elevei meghatároztatása a' büntetések' kimérésében, az anyagi igazság' kinyomozására szolgáló eszközök' megválasztásában 'stb. kiinduló pontokul fognak szolgálhatni.

'S ezek után térjünk már által a' büntető törvényegésznek részekrei osztására.

---

*) Vagy már le volna fordítva?

Az 1827. : VIII-dik törvényczikkely által kinevezett választmány' munkálata következő felosztást ajánl:

Bevezetés, mellynek három szakasza a' vétség' (delictum), a' büntett' (crimen) értelemhatározatát, és azon rend' kijeleltetését, melly szerint a' codex' részei együvé szerkesztettek, foglalja magában.

Első rész. A' vádlottak és vétkesek elleni eljárásnak módja. I-sö czikkely. A' büntettek 's a' bünösök elleni törvényes kutatásról. II. cz. Az elzárásról és ennek következményeiről. III. cz. A' közügyekbeni biróról és bíróságról. IV. cz. A' felperességről. V. cz. A' birói vallatásról. VI. cz. A' bizonyítékokról általjában, és külön nemeikről. VII. cz. A' közügyekbeni eljárásmódról. VIII. cz. A' büntett' beszámítását akadályozó, vagy a' büntettet könnyitö körülményekről. IX. cz. A' súlyosbitó körülményekről. X. cz. A' büntettesek' büntetéseiről. XI. cz. Az itélethozásról. XII. cz. A' felebbvitelről. XIII. cz. Az itéletújitásról. XIV. cz. A' végrehajtásról. XV. cz. A' kegyelmezésről. XVI. cz. A' büntettek' elévüléséről.

Második rész. Első osztály. A' közbiztosság elleni büntettek. I. cz. A' felségsértésről vagy pártütésről. II. cz. A' hüllenség' büntettéről. III. cz. A' zendülésről és lázadásról. IV. cz. Az oltalomlevél' megszegéséről. V. cz. A' nyilvános erőszakról. VI. cz. A' büntettesek' orgazdaságáról általjában, és a' czinkosságról. VII. cz. A' szökevény katonák' elrejtéséről. VIII. cz. A' büntettesek' kibocsátásáról. IX. cz A' reájok bizott közhivatallal vagy földes úri bírósággal visszaélökről, vagy visszaélésre csábitókról. X. cz. A' közpénztárak' megtámadásáról XI cz. A' pénznek törvénytelen veretéséről és hamisitásáról. XII. cz. A' nyilvános okleveleK' utánzásáról és hamisitásáról. — Második osztály. XIII. cz. Az emberölésről általjában és nemeiről. XIV. cz A' kisdedek' kitevéséről. XV. cz. Az idétlen szülést szerzökről. XVI. cz A' párviadalról. XVII. cz. A' némberragadásról. XVIII. cz. Az erőszakos szeplősitésről. XIX. cz. A' hamis feladásról vagy rágalmazásról. — Harmadik osztály. XX. cz. A' tolvajkodásról és rablásról. XXI. cz. Az orzásról. XXII. cz. Az álnok adósságcsinálókról. XXIII. cz.

A' kereskedők' csalárd bukásáról. XXIV. cz. A' csalásról XXV. cz. A' gyújtogatásról. — Negyedik osztály. XXVI. cz. A' vallás' szentségét közvetlenül sértő vétkekről. XXVII. cz. A' kettős házasság' büntettéről. XXVIII. cz. A' házasságtörésről. XXIX. cz. A' vérfertőzésről 's egyéb bujasági büntettekről.

Harmadik rész. I. cz. A' criminalitast magokban nem foglaló vétségekről, 's ezeknek büntetéseiről különösen. II. cz. A' közrend elleni vétségekről. III. cz. Az élet' biztossága elleniekről. IV. cz. A' test' egészsége 's épsége elleni vétségekről. V. cz. A' javak' biztossága elleniekről. VI. cz. A' polgárok' becsületét sértő vétségekről. VII. cz. Az erkölcsiség elleniekről. VIII. cz. A' harmadik részben foglalt vétségek' bíróságáról. IX. cz. A' különösen meg nem nevezett vétségekről.

Toldalékok. A' rabokkali bánásmódról: a) a' fogházak' elrendezéséről, b) a' rabok' helyes foglalkodtatásáról, c) a' rabok' erkölcsi oktatásáról.

Utasitás a' vérbirósággal felruházott itélőszékek' számára. — Utasitás a' gyógytörvényi visgálatok 's ezekről adandó vélemények iránt.

IV.

A' választmányi munkálatnak e' tartalmából figyelmeztetésünk nélkül is észrevették olvasóink, hogy e' tervben azonképen, mint az ausztriai codexben, a' büntető jogi eljárás magának a' büntető törvénykönyvnek részét teszi, ellentétben a' franczia 's csaknem valamennyi újabb rendszerrel, ellentétben a' Livingston által kidolgozott, négy codexből álló louisiánaival, mellyekben külön codex van szánva az eljárásnak.

Véleményem szerint a' büntető jogi eljárásnak a' büntető törvénykönyvbei foglaltatása nem igazolható. Az eljárásnak illyenkor rendesen csak mellesleges szerep jut; pedig az, ki a' büntető joggal húzamosabban elméletileg foglalkodott, 's még jóval inkább az, ki mint büntető biró, a' felelet' súlyának érzetével kebelében valaha ítéletet mondott vádlottak felett, tudja: hogy a' birói eljárás a' büntető igazság' kiszolgáltatásában a' legeslényegesebb. Midőn az országos választmány a' beszámítás', a' culpa' és dolus' eszméinek kijelelésére, a' bizonyitékok' nemeire és súlyára általtérvén: a' büntetéseknek birói kimérése amazok' kiséretében szőnyegre jutand, 's az esküttszékek' üdvössége — minden bármi távol politicai tartalékgondolat nélkül — az ügy' belsejéből elutasithatlan szükség' alakában fog felmerülni; midőn A. vagy B. felálland, 's az inquisitorius eljárást, mint az — nem mondom mindenütt gyakoroltatik e' hazában, egyszerüen 's egész szörnyüségében fogja feltüntetni; midőn a' valóban nagy férfiú, kit az országbirói széken tisztelünk, ismételni fogja azon szavakat, mellyeket a' törvényszékek' nyilvánosságáról más alkalommal már elmondott: akkor és csak akkor fogjuk egész terjedelmében látni

azon szükségességét, melly a' birói eljárás' módosításait előidézendi, 's mellyet az 1827-diki választmány az ügyek' akkori állapotában nem láthatott. Külön czikkelyek fognak szólani a' B.-P. Szemlében az említett pontokról, 's én ugyan bizton reménylem, hogy midőn e' tárgyaknak minden oldalróli megvitatásában nemcsak nem akadályoztatunk, hanem arra egyenesen felhivatunk, azok, kikben szent szándék van és tudomány, gyenge erőmet pártolni fogják. Nem hihetem, hogy midőn a' törvényhozó hatalom minket a' nyilvános élet' pályáján haladásra int, nugae et minutiae lesznek irodalmunkban napi renden. — Ez úttal elégséges volt, úgy hiszem, kijelelni e' tárgyakat, hogy meggyőződhessünk: miképen a' büntetőjogi eljárásról szóló törvények azonegy időben ugyan magával a' büntettek' és büntetések' könyvével, de mint külön egész kezeltetendők; nem mintha ezeknek a' büntető codexxel szoros, természetes összefüggése tagadtathatnék, hanem mert óhajtható, hogy a' büntető rendszer' legkiválóbb részének tekintessenek.

A' választmányi munkálat a' büntetőjogszegéseket büntettekre (crimina) és criminalitast magokban nem foglaló vétségekre — ezeket tárgyazza a' harmadik rész — osztályozza. E' tekintetben egynél több codex szolgálhatott előpéldányul. Az ausztriai, mellynek első része a' büntettekről (Verbrechen), második a' nehéz policziai áthágásokról (schwere Polizeiübertretungen) szól; a' franczia, melly a' jogszegéseket büntettekre (crimes), vétségekre (délits) és áthágásokra (contraventions) osztja; a' bajor, melly e' hármas felosztást elfogadta 'stb. — A' büntetőjogi theoria is, nevezetesen Grollman és Pölitz hasonló felosztás mellett nyilatkoznak, 's e' szerint büntettnek — crimen, Verbrechen — az mondatik, mi megismert kényszeritő jogot sért, legyen az bár a' státusnak nyilvános joga, vagy az egyes státuspolgároknak eredeti vagy szerzett joga; vétségnek — delictum, Vergehen — pedig amazzal ellentétben az, mi a' státusbani rend, illendőség, erkölcsiség, és jólét ellen vét, de mi által semmi valóságos jog meg nem sértetik.

Ezen osztályozás, mellynek tudományos alapja nem a' legszilárdabb, — miután a' státus hogy fennállhasson, boldogulhasson, rendet, erkölcsiséget jogilag követelhet, 's így az ezek ellen irányozott cselekvések vagy elmulasztások valóságos jogsértések, — ezen osztályozás méltán üdvesnek tekintethetett akkorban, midőn a' „criminalis" szó, „főbenjáró" „halsgerichtlich" szókkal magyaráztatott, 's tortura' és bakó' kiséretében lépett fel mindig a' büntető bíróság. Akkor a' criminalitást magában nem foglaló vétket elkövető ezen felosztás által az embertelen rendszer ellen némileg biztosítatott: de jelenleg, midőn a' büntető eljárás megváltozott, a' büntetés alá eső cselekvényeknek ezen osztályozása — melly Rossinak véleménye szerint is, mint a' büntetés' anyagi tényéből vonatott felosztás, már magában a' codex' 's a' törvényhozó' bal szellemét nyilvánitja, — könnyen arra vezethetne, hogy némi bünösök természetes bíráik' itélőszéke elől elvonatlassanak. Választassék a' legegyszerüebb szó a' büntető törvények' áthágásainak megnevezésére, nemeik pedig említessenek egyszerüen: gyilkosság, emberölés, rablás, vadorzás 'stb. a' nélkül, hogy teszem a' „gonosztett" szó tétessék ama', a' „vétség" eme' mellé. Az elijesztés' theoriája hasznát veheti az efféle odvashangu szóknak, más theoriák nem igen. A' törvény' egyenes nyilatkozása 's a' büntetés' nagyobb vagy kisebb volta elég világosan fogják meghatározni a' büntett' nagyobb vagy kisebb voltát.

Midőn azonban óhajtásunk oda megyen, hogy ezen osztályozásnak ne engedtessék hely a' büntető codexben, nem azt akarjuk következtetni: hogy a' legnagyobb és legparányiabb büntett felett ugyanazon törvényszék itéljen, — itt a' büntető eljárás' codexe ki fogja mutatni az illetőséget, 's kimondani, hogy például a' koldulás felett nem itélend az esküttszék, hogy némelly apróbb kártételekben civilis vagy rendőri kereset' útján szerzendő az elégtétel, nem büntető vád által.

V.

Mondatott e' jelen dolgozat' első részében, hogy a' mult század' több legislatióit jellemzi a' törvényhozónak törekvése : nélkülözhetőkké tenni azon személyeket, mellyek addiglan a' törvények' magyarázatával foglalkodtak, — minélfogva a' lehető legnagyobb népszerüség' elérhetése, 's olly tételeknek is a' codexbe iktatása, miknek különben csak a' törvények' commentáriusaiban adatott hely, igen czélirányosnak találtatott. Innen történt, hogy p. o. a' büntető jog' czélja, a' büntettnek általános fogalma 's több illyesek vétettek fel a' codexbe, mellyeknek czéliránytalan, sőt veszedelmes volta csak hamar kiviláglott, de mellyek mégis részben az újabb törvényhozásokba általtértek. — A' büntetőjogi választmány' munkálatának X-d. cz. 2-d. §-a így hangzik : „a' büntetés' czélja a' bünösre nézve abban áll : hogy ez megjavuljon; vagy a' javíthatlanság' esetében, hogy minden további ártásképességtől megfosztassék; a' közönségre nézve pedig abban áll : hogy elijesztő például szolgáljon." — Nem kétlem, lesz, ki ezen bal következéseket maga után vonható szakasz' kihagyatását inditványozni fogja. A' bajor büntetőjog' codexe Feuerbach által szerkesztetvén, természetesen az elijesztés' theoriáján alapul, 's a' szerkesztő az első szakaszban világos szókkal a' büntetésnek elijesztési czélját ki is mondá. Itt ugyan a' törvénykönyv' birálatával megbizott választmány az innen netalán származható következményeknek (ez szerint p. o a' birónak kötelességében állana, minél keményebb büntetéseket szabni, ha szemmel kivánja tartani a' czélt,) elejét vevé, oda nyilatkozván :

hogy „a' státusnak büntető joga a' jogtanítók' különböző theoriáinak és vitáinak daczára mélyen gyökerezvén az észben, szintolly szükségtelennek mint czéliránytalannak találtatott, a' büntetőjog' czéljáról szót tenni a' törvénykönyvben. Sőt bármi büntető theoriának bárminemü kijelelletése is kikerültetett, nehogy a' törvényhozó doctrinalis vitákba elegyedjék, a' tudományos haladást akadályozza, és határozatait valamelly theoriától függőkké tegye. E' czélból tanácsosnak tartatott, az első szakaszból e' szókat: „az általhágónak elijesztésére" kihagyni." *) 'S mégis, a' birálóknak figyelme 's itt nyilván kijelentett elve mellett, ollyasok vonattak a' törvénycodexbe, mik által — Mittermaier' szavai — a' törvényhozó az örökké előhaladó tudományok' birodalmában birói széket fog, a' napjaiban épen uralkodó theoriai vélemények' valamellyikét törvényes gyanánt felállítja, akadályozván ez által a' birót: a' tudományok' haladása által szerzett jobb meggyőződésnek engedni. A' compendiumban késedelem nélkül kihúzhatni a' hibás tételt, a' törvénykönyvben továbbá is ott áll, 's megköti a' birót, meg az igazságot. Feuerbach a' bajor büntető codex' XLIII. czikkelyében a' praesumtio doli-t, azt t. i., hogy míg az ellenkező ki nem mutattatik, gonosz szándékot kell feltenni minden büntető jogsértésnél, — miképen azt compendiumában tanítá, törvényesen sanctionáltatta. Utóbb átlátván tévedését, azt kézi könyvében kihúzta; a' bajor törvénykönyvben ott áll még ma is, a' jogalkalmazásnak tetemes kárára.

Illyes általános elvek' felállításának veszedelmét sejtvén az ausztriai törvényhozó bizottság, 's látván, hogy a' codex-theresianusban ollyas fogalmak' meghatározásai: mit kellessék a' jog, méltányosság, törvénymagyarázat 's több efféle alatt érteni, igen gyakoriak, már 1772-ben rendeltetett, hogy: „a' törvény- és a' tanítókönyv ne vegyítessenek együvé, 's ennélfogva mind az, mi nem a' törvényhozó' szájába, hanem ad cathedram való, minők értelemhatározatok, osztályozások 's több effélék, maradjanak ki a'

---

*) Lásd: Abegg, über die verschiedenen Strafrechtstheorien. Neustadt a d. O. 1835.

codexből *). Melly legfelsőbb rendelet mindazonáltal a' büntett' értelemhatározatának kijelelését, a' több büntetteknek általános nézpontok alá fogatását 'stb. a' jelen ausztriai büntető codexben nem akadályozá.

Tanítókönyvekbe, nem codexbe való, hogy itt mellesleg említessék, azon felosztás, mellyet az 1827-diki választmány munkálatában követett, 's melly szerint a' codex részekre, ezek közül a' második osztályokra, ezek czikkelyekre, 's a' czikkelyek szakaszokra volnának osztandók, még pedig olly formán, hogy a' szakaszok', a' paragraphusok' száma ne folyjon végig megakadás nélkül az egész codexen, hanem külön számolással birjon mindenik czikkely. Az ausztriai codexben a' szakaszok folyton folynak az illető rész' végéig; a' franczia teli van osztályozással, de a' szakaszok' száma újrakezdés nélkül foly végiglen; a' badenit, mint egyebekben, itt is a' legnagyobb egyszerüség ajánlja, a' czímek és szakaszok megakadás nélkül folynak végig mind a' két könyvön. Ha nem akarunk is szerfeletti érdemet látni illyesekben, annyi bizonyos, hogy az ellenkező osztásból haszon semmiféle sem háromolhatik, 's a' gyakorlatban csak szószaporitás, vagy hivatkozásbani könnyebb tévedhetés következik belőle.

---

*) Lásd: Ueber das Verfahren bei Ablassung der Gesetzbücher überhaupt, und der Strafgesetzbücher insbesondere. Von Jos Kitka. Brün, 1838.

VI.

A' büntető codex magából a' tárgy' természetéből lényegesen két részre oszlik : általánosra és specialisra. Abban mind azon határozatok foglaltatnak, mellyek mindenik elkövetett büntettre, vagy mégis a' codexben előfordulók közül többekre alkalmaztatandók; ebben az egyes büntettek vonatnak tárgyaltatás alá.

Milly lényeges befolyással legyen az esküttszékek' intézete a' codificatio' módjára, mutatják több éjszakamerikai státusok' — Georgia', Illinois', Massachusetts' — büntetőkönyveik, mellyekben azon főpontok, mik a' büntetőjog' alapját teszik, 's mik jobbára psychologiai meghatározások : beszámitás, dolus, culpa 'stb. nem is említetnek, mit az esküttszékeknek létele, mellyek a' specialis törvény' alkalmazása előtt, a' tény', a' vétkes- vagy nem vétkesség' kérdésében, nem positiv szabályok szerint, hanem Istenre és lélekismeretre hivatkozva 's így természetesen az említett kérdések' érzetében határoznak, — kevésbé szükségessé teszen. Azonban ott is, hol jury létez, tanácsos, 's hol az még nem találtatik, elkerülhetlenül szükséges a' büntetőkönyv' általános részében mindenek felett a' beszámitás' kérdéséhez nyúlni, 's e' tekintetben az 1827-diki országos választmány az ausztriai codex' nyomain, 's ellentétben a' szászszal, mellyben általános szabályul hozatik: „hogy a' büntetés a' büntetendő cselekvés' különös mivoltához képest, 's a' cselekvő' akarata' törvényellenességének kitüntetett foka szerint kiméretendő," — azon ösvényt választá, mellyet a' badeni javaslat is követ, 's melly a' beszámitást feltételező akaratállapot' megismertető jeleinek kimutatását a' törvénytanra bizván, a' beszámitás' elve körüli vitáknál fogva, épen azon állapotokat

jelelteti meg a' törvénynyel, mik a' beszámítást kizárják *). Ugyanezen általános részébe a' büntető codexnek tartoznak még a' büntetésnemek' kijeleltetésén, alkalmazásuk' módján, 's a' velök járó következmények', úgy a' büntetések' halmozása' vagy felcserélése' meghatározásán, a' büntetés' idejének mikénti számításán kivül, aziránti törvényes nyilatkozatok: büntethető-e ollyas cselekedet vagy mulasztás, mellyet vétkesnek ítél a' biró, de mellyre a' törvényhozónak előlátása nem terjeszkedett? büntettessenek-e, 's milly viszonyban a' státus' valamelly tagja által külföldön külföldiek ellen elkövetett büntettek? Ide tartozók nem különben az elévülést, kisérletet (Versuch), főnökséget, értelmi bünszerzőt (intellectueller Urheber), büntársakat (codelinquentes), complicitást, megegyezőn elkövetett büntettet 'stb. illető pontok, mellyek közül több az 1827-diki munkálatban vagy elmellőztetett, vagy a' külön büntettekről rendelkező czikkelyek közben 's után tárgyaltatott.

Ha valahol, itt az általános részben ohajtható, hogy a' feladat' egész súlyának érzetében nyúljon munkához a' választmány. Az itt meghatározandó elvektől függ a' codexnek erkölcsi jelleme; minden fogalom, melly itt kifejtetik, a' specialis rész' mindenik szakárai alkalmazás által meg nem számítható, üdvös vagy kártékony következményeket von maga után. Végig olvastam még egyszer az említett operatumnak ide vágó rendelkezéseit, 's csak bizodalmam az új országos választmányhoz nyugtathatott meg.

Midőn a' törvényhozó az általános részről a' specialisra tér által, mindenek felett kikerültetendő a' több büntetteknek egy faj 's egy genericus czím alá fogatása, melly a' tanitó-könyvekből által szokott térni a' codexekbe. Igen helyes Rossinak azon megjegyzése, miképen a' legkomolyabb vádaknak egyike, melylyel a' büntetőjogi törvényhozókat méltán illethetni, az: hogy többféle büntetteket kiléptettek természetes családaikból ... mi gyakran következménye volt a' tudatlanságnak, néha eleve meggondolt

*) Lásd: Anmerkungen der Gesetzgebungscommission zum Entwurf eines Strafgesetzbuches für das Grossherzogthum Baden. Karlsruhe, 1839.

cselekvése a' zsarnokságnak és szolgalelküségnek, néha egy tudományosan megalapított osztályozási rendszernek eredménye is.

Alig van egy büntető törvénykönyv az újabbak közül is, melly ezen vád alól tökéletesen felmentethetnék, 's az 1827-diki választmány' munkálata is ezen rendszer' befolyása alatt szerkesztetett *), mellynek kártékony voltára nézve az újabb criminalisták kivétel nélkül megegyeznek.

A' poroszjog' II-dik részének 20-dik címe 1515-dik szakaszában a' gyújtogatás a' közveszedelemmel járó károsítások közé soroztatott. De hát — kérdi joggal Mittermaier a' „neues Archiv des Criminalrechts" XIV-dik kötetében — ha a' gyújtogatás nem volna közveszedelemmel összekapcsolva, például: ha különálló, laktalan ház gyújtatnék fel? Az 1520-dik szakaszban találjuk ugyan e' kérdés' feloldását, miután ez' eset is gyújtogatásnak nyilatkoztatik; de állíthatni-e, hogy itt közveszedelemnek van helye, 's valjon szükséges volna-e az 1520d. §-nak pótló rendelkezése, ha ezen felirást: „közveszedelemmel járó károsítások" elkerüli a' törvényhozó? — A' szász büntető törvénykönyvben a' „kisdedkitevés" az „élet elleni büntettek" czím alá soroztatik. Már pedig nem fordulhatnak-e elő számos esetek, midőn a' kitevés olly formán történik, hogy a' kisded' életére nézve a' legkisebb veszélyeztetéstől sem tarthatni, a' kisdednek

*) „Nyilvános biztosság elleni büntettek"; „az emberrel született jogokat sértő büntettek"; „az embernek szerzett jogait sértő vétségekről"; „az erkölcsök' rontására törekvő vétségekről" — így hangzanak a' czimek. Az epitomei iz nagyon megvan az egészen. Ime egy példa: a' hamis eskü' büntettének nem jutott külön czikkely (ellentétben az 1791-diki választmány' munkálatával), hanem a' XXVII. czikkelyben „a' vallás' szentségét közvetlenül sértő vétkekről" a' 6d. és 7d. §-ok rendelkeznek iránta. Az ausztriai büntető törvénykönyv szintúgy nem külön fejezetben, de mégis nem olly idejét multa nézpontra mutató felirás, hanem a' csalásé alatt (§. 178. a. és §. 183.) szól a' hamis esküről; 's különös, hogy innen a' választmánynak a' crimen falsiról szóló XIV. czikkelyébe tért által a' §. 3. c., mi itt számos heterogeneitás között áll, 's mi csakugyan a' hamis eskü' czikkelyébe tartoznék.

késedelem nélküli leletése biztosítva lévén? *) — Tagadhatlan, mire Hepp után az itt a' jegyzetben említett, a' törvénykönyvek' szerkesztéséről, különös tekintettel az ausztriai büntető codex' revisiójára, szóló értekezés is figyelmeztet bennünket, hogy t. i. a' büntetteknek nyilvánosokra és magánosokra osztályozásából, alkalmazáskor több bal következések származhatnak. A' hamis eskü p. o. a' magános büntettek közé szokott soroztatni; — már pedig azon eset, midőn valaki hamis tanuságot teszen valamelly vádlott mellett, 's midőn ennek vétkes cselekedete 's ennélfogva a' tanuság által is, sem közvetve, sem közvetlenül nem háramlik kár senkire egyáltalában, ezen osztályba nem soroztatható, 's így a' hamis eskü, ha csak mint magános büntett volna fenyítendő, ez úttal büntetlenül maradna. —

Helybenhagyást érdemel és követést ezeknél fogva a' badeni codex' javaslata, midőn minden genericus felosztást a' lehetőségig kikerülvén, a' büntetteket egyenkint tárgyazza. Azon kifogás, melly ez ellen újabban tétetett, hogy néha több cselekvények, bár szorosan véve nem azonegy fajhoz tartozók, mégis azonegy czikkelybe soroztatandók azért, mert ellenkező esetben gyakran csak egykét szakaszból állana a' czikkely (fejezet), 's az egyszerüség' és könnyebb áttekintés' rovására szaporodnának a' fejezetek, — komoly czáfolatot csakugyan nem érdemelvén.

---

*) Ueber das Verfahren bei Abfassung der Gesetzbücher 'stb. 52—531.

VII.

Az újabb büntető törvénykönyvek közül a' brasiliai, egyszerűség utáni törekvésében, midőn az egyes büntettekre általtér, csak megnevezi az illető büntettet, 's a' nélkül, hogy értelemmagyarázatát adná, mindjárt utána veti a' büntetést.

Voltak a' régibb és újabb időben nem kevesen, kik helyesen választott értelemhatározatok által vélték elérhetőnek az osztó és büntető igazságkiszolgáltatás' tökéletességét. Ők azon magában helyes nézetből indultak ki: hogy, miután logicai gondolkodásra az értelemhatározatok elkerülhetlenül szükségesek, ezek minden tudományban, de mégis különösen a' jogban, hol a' viszonyok' éles meghatározása leginkább biztosító, csak sükerrel használtathatnak. De nem is említvén itt azt, miképen több fogalom' értelemhatározata egyáltalában lehetetlen, annyit mindnyájan tapasztaltunk, hogy eddigelé csak igen viszonyos tökélylyel éretett el a' czél. Már Paulus megjegyzé (L. 202. D. de reg. jur.) : omnis definitio in jure civili (a' büntetőjog, az úgy nevezett libri terribiles, mint tudjuk, ennek részét tették) periculosa est; parum est enim ut non subverti possit; — 's legújabban is a' javaslott keletindiai büntető codex' kiséretében bemutatott report az értelemhatározatok' veszedelmes voltára figyelmezteté a' parliamentet, minek igazolására nálunk 's másutt számtalanok a' példák. Illy hibás, néha semmitsem mondó definitiók' kikerülésére több oldalról ajánltatott, hogy ollyas büntetteknél, hol elégséges csak megnevezni a' büntettet, miután bizonyosak lehetünk, hogy mindenki azonegy cselekvést fogja érteni az elnevezés alatt, egészen elmellőztessék az értelemhatározat, valamint ezt a' „házasságtörésre“ nézve

talán valamennyi törvénykönyvben, az „erőszakos közösülésre“ nézve a' franczia codeban tapasztalhatni; másoknál pedig, hol a' törvényhozó' nézetének szoros felfogására közelebbi meghatározás szükséges, 's hol ennek elmaradása még veszedelemmel is járhatna, mint például, a' felségsértésnél, a' lopásnál, csalásnál 's több más vétségeknél, mellyeknek végszéleik a' törvényhozó' közbenjárása nélkül igen különbözőképen jeleltetnének ki, — elvont definitio helyett a' ténynek leirása adassék ollyformán, hogy ez, mennyire lehetséges, a' tényt alkotó physicai cselekvésekből, vagy az általa előidézett káros következményekből vonattassék ki; egy szóval az: mit a' németek Thatbestandnak mondanak, 's mit a' magyar jogtudós „tényálladéknak“ mondhatna.

Részünkről óhajtjuk, lennének nálunk is ügyelettel ezen eljárásra — mint némileg voltak már — a' büntető codex' szerkesztői, 's lépteinék fel az értelemhatározatot mindig tiltó vagy parancsoló (a' mint cselekvés vagy elmulasztás a' büntett) formában, azaz: értelemhatározat és büntetés egy mondatba foglaltassanak, mi a' törvény' szavainak is méltóságot kölcsönöz, 's egy franczia törvénytudós' észrevétele szerint *) némi sacramentalis külsőt ád a' büntett' gyakran sértő leirásának.

Így például: a' választmányi munkálatnak ezen két szakasza:

XXVIII. czikkely. A' kettős házasság' büntettéről.

1. §. Ha házasságban élő személy más akár szabad, akár házas személylyel — vagy ha szabad személy házasságra lép már házassal, a' kettős házasság' büntettét követi el.

2. §. Ezen büntett a' tényleges tudomás' és meggyőzhető tudatlanság' mértékéhez képest egy hónaptól két esztendőre kiterjeszthető fogsággal büntettetik,

ekkép adatnék:

— §. Házasságban élő személy ha akár szabad, akár házas személylyel, — vagy szabad személy ha már házassal lép házasságra:

*) Revue de la législation française et étrangère. Par Foelix. Paris, 1836.

fogsággal, melly nem lehet rövidebb egy hónapnál, 's nem hosszabb két esztendőnél, büntettetik *).

Következnek azután a' büntett' magasb fokozatai, mellyek a' sulyosbító körülményekhez képest nagyobb büntetést vonnak magok után. Itt vezérfonalul szolgálhat ezen, a' választmányi munkálat' szerkesztése közben nem eléggé méltatott szabály:

„A' fokozatokban ne forduljanak elő ollyas jegyek, mik a' büntett' előbocsátott fogalmával ellenkeznek, azaz: a' fogalom' lényeges jegyeinek foglaltatniok kell a' fokozatokban; a' fokozatoknak viszont a' fogalomban."

Külön szakasz szóljon mindenik fokozatról, de úgy, hogy abban a' megfelelő büntetés maximummal és minimummal foglaltassék.

Úgy nevezett absolut büntetések talán csak egykét büntettre szabathatnak, 's a' franczia büntetőjog' szerfeletti keménysége kivált a' számos absolut büntetéseknek következése. Való, a' maximum' és minimum' kijelelése ellen felhozatott: hogy az a' büntetések' kimérése által a' birák' kényétől függővé teszi az igazságot; de a' fokozatoknak lelkismeretes felállítása ennek nagy részben elejét veszi; 's ha csak nem akarjuk merevenné tenni a' jogot, melly változhatlan büntetések' alakában a' büntett' proteusi különféleségeit egyiránt sújtja, 's így igaztalansággá válik, — mindig leszen, mit a' birónak kimérésére kell bíznunk. Mittermaier igen helyesen jegyzi meg, hogy külön mindenik nép' büntető törvényhozásának történeteiből láthatni, miszerint a' polgárisodásnak előhaladásával a' birói kimérés' köre is mindig nagyobbra terjed. Addig, míg a' büntetés engesztelési vagy elégtételi eszköznek tekintetett a' sértett egyén irányában, — addig a' szokás 's az ezen szokást szentesitő törvény tariffaféle büntetéseket szabnak, 's a' birói kimérést mindenkép megszoritják. De mihelyest a' büntetés olly eszköznek tekintetik, melylyel a' törvény a' közügy' érdekében, a' polgári rend' fenntartására, mint a' törvényszegés'

*) A' második §-nak ezen szavai: a' tényleges tudomány' 'stb. miután a' beszámitás' szabályai a' törvénykönyv' általános részében, mint az egyes büntettekre alkalmazandók, már adatlak, — itt szükségtelenek.

érdemlett következményével fenyegetődzik, — azonnal más nézetek alakulnak a' biró' állására nézve, azonnal kiviláglik, hogy miután két tökéletesen hasonló eset nem létezhetik, az egyik esetnek büntetése nem lehet a' másiknak is büntetése, ha mindjárt azonegy vétségczím alá soroztatnak mindketten; 's hogy tehát képessé kell tenni a' birót, a' vétséghez képest mérni ki a' büntettet.

Ez nem egyéb, mint az aequitas, mit az igazság' legfőbb fokának mondott a' római jog.

A' közéletben ezen szó aequitas a' „méltányosság" szóval, mellynek a' német „Billigkeit" felel meg, magyaráztatik. E' szerint méltányosság alatt, ellentétben a' szoros értelemben vett joggal, bizonyos engedékenységet értünk, mellynél fogva, tekintettel az emberi természet' gyarlóságára, kevesebbel is megelégszünk, mintsem mennyit igazságosan követelhetnénk. De az aequitásnak egészen más értelmet tulajdonított a' római jog *). Hogy itt nem a' jogszilárdságnak enyhítése értetett alatta, a' római juristák' több helyeiből 's nevezetesen Ulpianus' e' szavaiból: „praetorem tunc uti aequitate, cum punit eum, qui alioquin civili tantum jure inspecto remaneret impunitus" — tagadhatlanul kiviláglik.

Az aequitas szó a' rómaiaknál a' positiv jog, melly alkalmaztatandó, 's az egyes külön tény, mellyre az alkalmazás történik, közötti viszonyt, az e' kettő közt vonatandó mérték helyességét, az aequare jus facto-t jelenti, mi a' birónak feladása **). A' rómaiak igen helyesen érzették, — így ír Albrecht' felebb idézett munkájában — hogy a' lehető legtökéletesebb jog' eszméje, a' való justitiának gondolata, egyes egyedül csak ezen eljárás' utján létesíthető. Azon esetben tehát, ha valamelly státusban a' jog lehető legmagasb tökéletességre

*) Lásd: Die Stellung der römischen Aequitas in der Theorie des Civilrechts, mit Rücksicht auf die zeitgemässe Frage der Codification, von Dr. C. A. Albrecht. Dresden und Leipzig, 1834.

**) Vesd össze Rosshirt' értekezését: Giebt es noch stricti juris obligationes im gemeinen deutschen Rechte.

theoriában és gyakorlatban emelkednék, a' jus' és aequitas' fogalmai egymásba olvadnának, mert akkor minden alkalmazott jogtétel, minden jogszabály szükségképen aequum jus volna; 's ennélfogva jus és factum között semmi viszonytalanság, semmi iniquitas nem gondoltathatnék. — Az aequitas' ezen jelentésének bebizonyítására megjegyzi, hogy ugyancsak a' felebb említett oknál fogva, factum gyakran egyet jelentő aequitassal a' római jogiróknál; hogy igen következetesen a' praetorok' eljárása alatt aequare jus facto-t értettek, 's az ezen úton teremtett jogot aequitasnak nevezték a' rómaiak, — midőn t. i. a' practorok be nem érvén a' létező positiv joggal, új jognormákat teremtettek, az adott tények', az ezeket kisérő saját viszonyok' és a' létező általános jogtételek' észszerü megméretése' 's egymáshozi sulyagitása' nyomain hozván határozatokat.

Ime a' bírói kimérés. Ennek szerfeletti megszorítására törekedni, czéltévesztés; hinni, hogy lehetséges, olly alakba önteni a' büntető törvényeket, miszerint a' büntetés' bírói kimérésének tökéletesen eleje vétethessék, 's a' törvény minden előfordulható esetre magában foglalja már kimérve a' büntetést, — elméleti és gyakorlati studiumok' hijányára mutat. — Választassék meg jól és biztositassék a' kéz, 's milly elkerülhetlen, olly üdvességes leszen a' mérleg.

Rossi következő pontokba szoritotta e' kérdés' eredményeit:

A' törvényhozó generalitások' ösvényén jár. A' bíró közbenjár minden egyes esetnél.

Terjeszd ki szerfelett az elsőnek hatását, 's az igazság, mellyet nyersz, mintegy elvont leszen, kemény, hajolhatlan, látszatra egyenlő mindnyájokra nézve, igazságtalan a' valóságban.

Terjeszd ki szerfelett a' másodiknak hatását, 's az igazságkiszolgáltatás, mellyet nyersz, való, közeledni fog külső formái által az erkölcsi igazsághoz, de a' valóságban nélkülözni fogja a' kedvezés' 's gyülölség' csapongásai ellen szükséges biztosítékokat.

VIII.

Hogy minél nagyobb határozottságot nyerjen a' törvény, 's hogy világos legyen, különösen milly eseteket tartott volt szem előtt a' törvényhozó, példák általi individualizáláshoz folyamodott egyike a' legújabb codexeknek.

Az angol parliament ezelőtt nehány évvel öt személyből álló testületet, mellynek lelke Macaulay vala, bizott meg egy a' keletindiai gyarmatok' számára szerkesztendő codex' kidolgozásával. A' javaslat elkészült, 's 1837. oct. 27-én mutattatott be a' parliamentnek *). A' franczia büntetőkönyv 's Livingston' codexe voltak jellemző befolyással az egészre, de többekben eltért ezektől is a' szerkesztőség, miről jegyzeteiben okokon alapuló számot ád, 's minden határozatot példákkal ügyekszik megvilágosítani. E' próbatétel a' jelen angol ministerium' leglelkesebb tagjának műve, 's így bizonyosan örömmel veendik olvasóink, ha XVIII-dik fejezetéből „az élet elleni büntettekről" szóló számokat hü fordításban mutatványképen közöljük **).

„294. Ha valaki ollyasmit követ el, vagy ha valaki ollyast, mit tenni törvényesen köteles, elmulaszt azon szándékkal, hogy ezáltal okozza, vagy annak tudomásával, hogy ezáltal okozhatja valamelly

*) A penal code prepared by the indian law-commissioners, and published by command of the governor-general of India in council. Calcutta, 1837.

**) Az anglicismusokért, miután itt főleg hűség után törekedtünk, bocsánatot reménylünk. A' „homicidium" „manslaugther" és „murder" különböztetésére, az „életfosztás" „emberölés" és „gyilkosság" szókat választottuk, mig mások által jobbak ajánltatnának

személynek halálát, és ha illyes cselekedet vagy elmulasztás által okozza valamelly személynek halálát, arról mondatik: hogy a' szándékos, vétkes életfosztás' büntettét követé el.

Felvilágosítások.

a) *A.* turfát és ágakat fektet valamelly mélység fölébe, szándékozván ezáltal halált okozni, vagy tudván, hogy ezáltal valószinüleg halál fog okoztatni. *Z.* szilárdnak vélvén az alapot, reálép, beesik és megöletik. *A.* a' szándékos vétkes életfosztás' büntettét követé el.

b) *A.* a' felebbmondott szándékkal vagy tudomással felingerlő hireket mond *Z.*-nek, ki némi veszedelmes betegség' criticus szakában van. *Z.* meghal ennek következésében. *A.* a' szándékos, vétkes életfosztás' büntettét követé el.

c) *A.* felebbmondott szándékkal vagy tudomással *Z*-nek választást enged: vagy önmagát megölnie, vagy folytonos kínzást szenvednie. *Z.* megöli magát ennek következésében *A.* a' szándékos vétkes életfosztás' büntettét követé el.

d) *A.* felebbmondott szándékkal vagy tudomással hamis tanuságot teszen némi itélőszék előtt, hogy látá *Z*-t, föbenjáró büntettet elkövetni. *Z.* ennek következtében elmarasztaltatott és kivégeztetett. *A.* a' szándékos vétkes életfosztás' büntettét követé el.

e) *A.* felfogadtatott olly végre, hogy *Z*-t némi erdőn *) átvezesse. Az erdő' közepén, semmi körülmény sem fordulván elő, melly *A*-t. törvényes kötelességétől *Z*-t az erdőn átvezetni, felmentené, felebbmondott szándékkal vagy tudomással *Z*-t odahagyja. *Z* meghal ennek következésében. *A.* a' szándékos vétkes életfosztás' büntettét követé el.

f) *A.* törvényesen kötelezletve lévén, *Z*-t egy szopó kisded' anyját táplálékkal ellátni, ezt elmulasztja, szándékozván vagy tudván, hogy *Z'*. halála leszen valószinüleg következménye ez

*) jungle, saját neme az indiai erdőknek.

elmulasztásnak. *Z.* életben marad, de a' kisded élhenhal meg a' tejhijány' következésében, melly *A*-nak elmulasztása által okoztatott. Itt, még ha a' kisded' lételét sem tudná *A.*, mégis a' szándékos vétkes életfosztás' büntettét követé el.

g) *A* büntetési fogságban tartja *Z*-t, és ennélfogva törvényesen köteles *Z*-t azzal ellátni, mit *Z*-nek a' halálveszedelemtöli megmentésére szükségesnek tud. *A.* tudván, hogy *Z.* valószinüleg meg fog halni, ha orvosi tanács nélkül marad, törvényellenesen elmulasztja e' tanács' megszerzését. *Z.* ennek következésében meghal. *A.* a' szándékos vétkes életfosztás' büntettét követé el.

h) *A.* tudja, hogy *Z.* egy bokor megett van. *B.* ezt nem tudja. *A.* szándékozván okozni, vagy tudván, hogy valószinüleg okozandja *Z'*. halálát, rábirja *B*-t, a' bokorra lőni. *B.* lő és megöli *Z*-t. Itt *B.* talán nem követett el büntettet, vagy ha lövése a' körülményeknél fogva meggondolatlan cselekvés volt, lehet, a' 304-dik pont alatti bünbe esett. De *A.* a' szándékos vétkes életfosztást büntettét követé el.

295. Szándékos vétkes életfosztás: „gyilkosság", ha az itt alább elöszámlált három enyhitö leirás' valamellyike alá nem esik; — ha t. i.

először: nem emberölés;

másodszor: nem szándékos vétkes életfosztás, megegyezés által;

harmadszor: nem szándékos vétkes emberölés védelmezésközben.

„296. Ha valamelly személy ollyasmit cselekvén, mi által halált okozni szándékozik, vagy mi által tudja, hogy alkalmasint halált okozand, szándékos vétkes életfosztást követ el olly személyen, mellynek halálát sem szándékba nem vette, sem nem tudta, hogy halálát valószinüleg okozza: akkor a' bünös által elkövetett szándékos vétkes életfosztás azonegy leirásu azzal, minek helye lett volna, ha okozza a' halált, mellyet szándékba vett, vagy mellyről tudta, hogy valószinüleg okoztatik.

„297. Szándékos vétkes életfosztás: „emberölés", ha tetemes és rögtön felingerlésre követtetett el, azon személynek, melly ama' felingerlést elöidézé, halála okoztatván.

„Magyarázat. — Tetemesnek mondatik a' felingerlés, midőn ollyas, mellyről feltehetni, hogy közönséges véralkatu személyt erőszakos szenvedelemre indíthat, 's melly nem okoztatott olly valami által, mi a' törvény iránti engedelmességből történt; vagy nem olly valami által, mire a' polgári vagy büntető eljárás hatalmat ád; nem is olly valami által, mit közszolga törvényes hatalmának gyakorlása közben tett; sem nem olly valami által, mit bármelly személy a' sértő elleni magános védelem' jogának gyakorlatában cselekedett.

„Felvilágosítások. a) *A.* szenvedelem' befolyása alatt, mellyet a' *Z.* által okozott felingerlés gerjesztett, szándékosan megöli *Y*-t, *Z*-nek gyermekét. Ez nem emberölés, hanem gyilkosság.

b) *A.* törvényszerüleg elfogatik *Z.* végrehajtó biró által. *A.* rögtöni és erőszakos szenvedelemre indítatik az elfogatás által, és szándékosan megöli *Z*-t. Ez nem emberölés, hanem gyilkosság.

c) *A.* megjelenik mint tanú *Z.* biró előtt. *Z.* mondja, hogy egy szót sem hisz el *A'.* vallomásából, 's hogy *A.* esküt hitét megszegte. *A.* rögtön szenvedelemre gerjed e' szókra, és megöli *Z*-t. Ez nem emberölés, hanem gyilkosság.

d) *A.* megrántani akarja *Z*-nek orrát. *Z.* a' magánvédelem' jogának gyakorlásában *A*-t megvágja. *A.* rögtön és erőszakos szenvedelemre gerjesztetik a' csapás által és megöli *Z*-t. Ez nem emberölés, hanem gyilkosság.

e) *Z.* megvágja *B*-t. *Z.* ezen felingerlés által dühre gerjed. *A.*, egy mellettök álló személy, szándékozván *B'.* dühének hasznát venni, hogy *Z'.* halálát okozza, kést ád *B'.* kezébe. Itt *B.* talán csak emberölést, de *A.* gyilkosságot követett el.

f) *Y.* tetemes és rögtöni felingerlést gerjeszt *A*-ban. *A.* ezen felingerlésre pisztolyt süt el *Y.*-ra, nem szándékozván, 's nem is tudván, hogy valószinüleg megöli *Z*-t, ki mellette van, de kit nem láthatott. *A.* megöli *Z*-t. Itt *A.* emberölést követett el.

„298. Szándékos vétkes életfosztás: „szándékos vétkes életfosztás megegyezés által," ha a' személy, mellynek halála okoztatik,

tizenkét esztendőnél idősb levén, halált szenved — vagy a' halál' veszedelmének kiteszi magát, önnön választása által.

Feltételeztetvén:

„először: hogy a' bünös azon személyt, mellynek halála okoztatik, nem bírja e' választásra, közvetve vagy közvetlenül némi sértés' félelmét gerjesztvén azon személyben;

másodszor: hogy azon személy, mellynek halála okoztatott, ifjuság, észgyengeség, zavarodás, részegség vagy szenvedelem miatt, választása' természetének és következményeinek megértésére nem képtelen;

harmadszor: hogy a' bünös nem tudja, miszerint azon személy, mellynek halála okoztatott, talán némi csalás vagy eltitkolás által biratott a' választásra;

negyedszer: hogy a' bünös azon személy elől, mellynek halála okoztatik, nem rejtett el semmit, miről a' bünös tudá, hogy azon személyt valószinüleg szándékának változására birná.

Magyarázat. Szándékos vétkes életfosztás, melly elkövettetett némi személynek arrabirása által, hogy maga magát halálnak adja: „szándékos vétkes életfosztás megegyezés által"; kivéve, ha gyilkosság.

„Felvilágosítások. a) *Z.* hindu özvegy megegyezik benne, hogy férje' holttestével megégettessék. *A.* felgyújtja a' máglyát. Itt *A.* „szándékos vétkes életfosztást megegyezés által" követett el.

b) *A.* rábirás' útján szándékosan okozza, hogy *Z.* tizenkét esztendőn alul levő gyermek öngyilkosságot kövessen el. Itt *Z'.* ifjusága miatt a' büntett nem leend szándékos vétkes életfosztás megegyezés által. *A.* ennélfogva gyilkosságot követett el.

c) *A.* álnokul elhitetvén *Z*-vel, hogy *Z.* családja tengerbe veszett, szándékosan okozza, hogy *Z.* öngyilkosságot követ el. Itt az *A.* által gyakorlott csalásnál fogva a' büntett nem leend szándékos vétkes életfosztás megegyezés által. *A.* tehát gyilkosságot követett el.

„299. Szándékos vétkes életfosztás: „szándékos vétkes életfosztás védelemközben", ha az a' halálnak olly környülmények közötti okozása által követtetett el, hogy illyes halálokozás

nem volna büntett, ha a' magánvédelem' joga terjedne a' halálnak szándékos okozásáig azon megtámadási esetekben, mik nem esnek a' 76d. pontban előszámlált leirások alá; vagy orozási nagyobb 's kisebb sértésekben, mik a' 79d. pontban előszámlált leirások' egyikéhez sem tartoznak.

„Felvilágosítások. a) *Z.* ostorral akarja megvágni *A*-t, nem ollyképen, hogy tetemes sérvet okozzon *A*-nak. *A.* pisztolyt fog. *Z.* folytatja a' megtámadást. *A.* valóban olly hittel lévén, hogy egyéb módja nincs ostoroztatását kikerülni, *Z*-t agyonlövi. *A.* „szándékos vétkes életfosztást védelemközben" követett el.

b) *Z.* egyszerü orzást követett el *A'*. lován, 's azon clillan. *A.* bir a' magánvédelem' jogával, melly addig tart, míg *A'*. sajátával *Z.* félre nem vonult, vagy mig *A.* lovát vissza nem nyerte: de melly nem terjed ki a' haláladásig, mennyiben *A.* halál' vagy sérv' veszedelmében nincsen. *A.* üzőbe veszi *Z*-t 's nem levén képes öt elérni, agyonlövi. *A* „szándékos vétkes életfosztást védelemközben" követett el.

c) *Z.* megtámadást, melly nem veszedelmes minőségü, követ el *A*-n. *A.* tudván, hogy ezen megtámadás ellen védelmezheti magát a' nélkül, hogy *Z*-t megölje, megöli *Z*-t. Itt, miután *A'*. cselekedete büntett volna még akkor is, ha a' magánvédelem' joga a' 76. pontban elő nem számlált megtámadási esetekben a' halálnak szándékos adásáig terjedne, — *A.* „szándékos vétkes életfosztást" követett el, melly nem, „szándékos vétkes életfosztás védelemközben," hanem a' körülményekhez képest „emberölés" leszen, vagy „gyilkosság".

„300. Az, ki gyilkosságot követ el, halállal fog büntettetni, vagy transportatióval egész életére, vagy szigoru fogsággal egész életére; és azonkivül birságfizetésre is itéltethetik.

„301. Az, ki emberölést követ el, a' két rendbeli fogság' valamellyikével fog büntettetni, olly időre, melly tizenegy évre terjesztethetik ki, vagy birságra, vagy mindkettőre.

„302. Az, ki „szándékos vétkes életfosztást megegyezés által" követ el, a' két rendbeli fogságok' valamellyikével büntettetik, olly időre, melly tizennégy évre terjesztethetik ki, 's mellynek legalább is két évre kell terjednie; birságfizetésre is itéltethetik.

„303. Az, ki „szándékos vétkes életfosztást védelemközben“ követ el, a' két rendbeli fogság' valamellyikével büntettetik, olly időre, melly tizennégy évre terjesztethetik ki, vagy bírságfizetésre, vagy mindkettőre.

„304. Az, ki valamelly személy' halálát okozza némi cselekvés vagy némi törvénytelen elmulasztás által, melly cselekvés vagy elmulasztás olly meggondolatlan vagy hanyag vala, hogy az emberi élet' kellő tekintetbe vételének hijányára mutat: az a' két rendbeli fogság' valamellyikével büntettetik, olly időre, melly két évre terjesztethetik ki; vagy bírságfizetéssel, vagy mindkettővel.

„305. Ha a' cselekvés vagy törvénytelen elmulasztás, melly által a' felebbi pontban leirt mód szerint halál okoztatik, azon körülményen kivül, hogy halált okozott, külön más sértés volna, mint a' 327d. pontban meghatározott sértés; vagy volna merény elkövetni illy sértést: az ekképen elkövetett vagy merénylett sértés' büntetése alá is vonatandó a' sértő, pótlékul az e' jelen pontot megelőzőben szabott büntetéshez.

„Magyarázat. Olly esetekben, midőn valamelly dolognak tevése, vagy a' merény ezt tenni, külön sértések, — akkor, ha az előbbi pontban meghatározott sértés állana a' merényben, elkövetni ama' sértést: a' pótlékbüntetés, melly alá a' sértő vonatandó, lészen nem az ama' dolog' tevésének merényeért, hanem az ama' dolog' tevéseért járó büntetés.

„Felvilágosítás. *A.* erőszakkal él *Z.* asszony ellen, kit megszeplősíteni akar. Ő meg nem szeplősíti, de elköveti a' 304d. pontban meghatározott sértést. Itt a' fogság' ideje, melly alá *A.* vonatandó, szabályoztatik nem a' szeplősítés' merényének sértésére kijelelt fogságidő, hanem a' valóságos szeplősítésre szabott fogságidő által, azaz: *A.* szigoru fogság alá vonatandó, nem hosszabb időre, mint tizenhat év, nem rövidebbre, mint két év.

„306. Ha valamelly tizenkét évnél kisebbkoru gyermek, valamelly bódult személy, valamelly eszelős személy, valamelly gubó, vagy valamelly részegségi állapotban levő személy öngyilkosságot követ el: akárki illyes öngyilkosság' elkövetését előleges segéd által elősegíti, büntettetik halállal, vagy transportatióval egész életére,

vagy szigorú fogsággal egész életére, és azonkivül birságfizetés alá is vonattatható.

„307. Ha valamelly személy öngyilkosságot követ el, az, ki előleges segéd által az öngyilkosság' elkövetését előmozditaná, büntettetik a' két rendbeli fogság' valamellyikével, olly időre, melly tizennégy évre terjesztethetik ki, és melly nem lehet rövidebb, mint két év; és azonkivül birság alá is vonattatható.

„308. Az, ki valamelly cselekvést teszen, vagy elmulaszt valamit, mit tenni törvényesen köteles, olly szándékkal vagy tudomással, és olly körülmények között, hogy azon esetre, ha ezen cselekvés vagy elmulasztás által halált okoz, a' gyilkosság' bűnébe esnék, és ki ama' cselekvést vagy elmulasztást olly hosszra terjeszti, mellyet halálokozásra elégségesnek vél, — büntettetik transportatióval egész életére, vagy szigoru fogsággal olly időre, melly az egész életre terjesztethetik ki, 's mellynek nem szabad rövidebbnek lenni hét évnél; és azonkivül birság alá is vonattatható.

„Felvilágosítások. a) *A.* szándékozván meggyilkolni *Z*-t szököpuskának eszközlése által, veszen (vásárol) illyes puskát. *A.* még nem követte el az e' pontban meghatározott sértést. *A.* a' megtöltött puskát *Z'*. útjába teszi 's ott hagyja. *A.* elkövette az e' pontban meghatározott sértést.

b) *A.* szándékozván *Z*-t megétetni, mérget vesz, 's ezt elvegyiti táplálékkal, melly *A'*. kezében marad. *A.* még nem követte el az e' pontban meghatározott sértést. *A. Z'*. asztalára teszi a' táplálékot, vagy általadja *Z'*. szolgáinak, hogy azt *Z'*. asztalára tegyék. *A.* az ezen pontban meghatározott vétséget követé el.

„309. Az, ki valamelly cselekvést teszen, vagy elmulasztja azt, mit tenni törvényesen köteles, olly szándékkal vagy tudomással és olly körülmények között, hogy azon esetre, ha ezen cselekvés vagy elmulasztás által halált okozott, szándékos vétkes életfosztás' bűnébe esnék, és ezen cselekvést vagy elmulasztást olly hosszra terjeszti, mennyit az illyes hosszra terjesztés' idejekor elégségesnek néz halálokozásra, büntettetik a' két rendbeli fogság' valamellyikével olly időszakra, melly három évre terjesztethetik ki; vagy birsággal, vagy mindkettővel.

„Felvilágosítások: a) *A.* tetemes és röglöni felingerlésre pisztolyt süt el *Z*-re, olly körülmények között, hogy azon esetre, ha ezáltal halált okozott, az emberölés' bünébe esik. *A.* elkövette az e' pontban meghatározott sértést.

b) *A.* meggyújt egy sutteera készített máglyát, olly körülmények között, hogy azon esetre, ha ezáltal halált okozott, a' „megegyezés általi szándékos vétkes életfosztás'" vétkébe esik. *A.* elkövette az e' pontban elkövetett sértést.

c) *A.* üzőbe vesz valamelly orvot, és reá lő olly körülmények között, hogy azon esetre, ha megölé vala az orvot, „védelem közbeni szándékos vétkes életfosztást" követne el. *A.* elkövette az ezen pontban meghatározott büntettet.

„310. Az, ki tartozik, vagy tartozott bármikor olly társasághoz, melly azon czélra egyesült, hogy útazók' rászedetése vagy meggyilkoltatása után élelmét nyerje, illyes útazókat vagyonaiktól megfosztván, — thugnak mondatik.

„311. Az, ki thug, büntettetik transportatióval egész életére, vagy a' kétrendbeli fogság' valamellyikével egész életére, és azonkivül birság alá is vonatható."

Ennyi elég leszen ismertetésül, — 's az egybevetés a' más nemzetek' büntető codexeiben találtató tannal az életfosztásról, mellyre itt nem bocsátkozhatunk, miután e' helytt a' codificatiónak csak formalis oldaláról kivántunk szólani, kétségkivül igen tanuságos fog lenni. Mi már az itt felállított módszert illeti, ennek eszméjét Bentham' tanítványai a' London and Westminster-Reviewban ollyasnak találták, melly által az általános előadás' hasznai, úgy azéi, miket az angol törvények süker nélkül ügyekeznek részletességek' elöszámlálása által elérni, szerencsésen egyesítetnek, és melly azonkivül, hogy nagyobb bizonyosságot és különböztettséget kölcsönöz a' törvényhozó' véleményének, azon nehéz problemát is oldja fel: népszerü könyvvé alakítani a' törvénytestet, mellyet megértsen a' közönséges olvasó, 's melly

őt érdekelje egyszersmind, — olly egyszerü módszer' következésében, melly a' részletek' elmés combinatióiban különben olly gazdag Bentham' éleseszü figyelmét is kikerülé. — Mások ellenben vonakodnak helybenhagyásukat kinyilatkoztatni. Azon ellenvetésre ugyan, mellyet talán tehetni, hogy illyes példák általi felvilágosítás, mintegy bétetőzése lévén a' törvénynek, e' jog-axiomáknál fogva „inclusio unius est exclusio alterius", „qui dicit de uno, negat de altero", a' törvény' absolut jellemét sérti, — megfelelnek a' szerkesztők, mondván: az értelemhatározatok és a' rendelkező pontok magokban foglalják az egész törvényt. A' felvilágosítások semmit sem tesznek törvénynyé, mi nem volna törvény nélkülök is. Ezek csak teljes cselekvésében tüntetik fel a' törvényt, 's mutatják, milly hatásuak lesznek a' közélet' eseteiben. A' felvilágosítások ugyanazon ösvényen vezetendik át a' tanulót, mellyen jártak a' törvényszerkesztők, 's néha láttatni fogják vele, miképen valamelly kifejezés, mellyen mint visszáson fennakadott, vagy némi különböztetés, mellyet haszontalannak vélhetett, érett megfontolás után választatott olly végre, hogy nyomós esetek' terjedelmes osztálya belé-foglaltassék a' törvénybe, vagy kizárattassék; — tagadhatatlan mindazonáltal, mire a' „Zeitschrift für Rechtswissenschaft des Auslandes" egyik szerkesztője is figyelmeztet bennünket, hagy illyes felvilágosítások, és illetőleg korlátozásai a' közszabálynak csak a' legnagyobb vigyázattal, — nehogy egyes esetek által félrevezettessék a' biró, használtatandók.

IX.

Befejezésül még egykét észrevételt akarunk tenni: a' törvények' stylusáról. Eldődeink e' tekintetben nem a' legjobb példával mentek elő, 's korunktól, ámbár már is a' haladásnak félre nem ismerhető jeleit adá, új ösvény' megnyitását méltán követelhetni.

Zachariae az előadás', a' stylus' kellékeit logicaiakra 's aestheticaiakra osztván, amazok között első helytt említi azt, melylyel hazánk' törvényei is bírnak elvégre: hogy a' nemzet' nyelvén szóljon a' törvény. Megjegyzi, miképen ha a' szokás által el nem tompított pillanattal tekintjük azon tüneményt, hogy valamelly nemzetnek idegen nyelven szerkesztett törvénykönyv szerint szolgáltatják ki a' jogot, az minden bizonynyal egyikének az emberi ész' legcsodálatosabb tévedéseinek fog ismertetni. — A' fejdelem' 's az ország' képviselői magas bölcseségökben a' nemzeti nyelv' rehabilitatiója által lehetségessé tevén hazánkban a' törvény' logicai tökéletességét, sőt ennek alapját már meg is vetvén, ezentúl főkötelessége a' törvényszerkesztőnek oda törekedni: hogy a' nyelvtani hermeneutica' szabályai szerint alkottassék a' törvény, 's ezen második logicai kellék, ha az idő' rövidsége nem áll ellent, kétségkivül már legújabb törvényczikkelyeinkben is fogott volna mutatkozni.

A' törvénystylus' aestheticai kellékei feltételeztetnek azon czél által, mellyet a' törvény' kihirdetése elérni kiván, 's melly felé, mennyiben az írott törvény egyszersmind mű, művészi szempontból is kell törekedni. Czélja a' törvény' kihirdetésének: hogy ismertessék, 's miután ismertetik, tiszteletben tartassék. Ennélfogva a' törvény' előadása legyen:

a) tiszta, azaz : rekesztessék ki minden idegennemü, minden, mi nem a' törvény, mi nem egyenes kifejezése a' törvényhozó' akaratának *). A' justiniani codex' azon modora, miszerint az ellenkező és általa roszalt vélemények is említetnek, vét ezen szabály ellen; 's ezen modor' helytelenségét már Bacon megrová, mondván : leges non decet esse disputantes sed jubentes;

b) egyszerü, azaz : kerültessék ki minden, mi a' képzelődés által kiván hatni az emberre; ezen szabály ellen vét p. o. az angol büntető törvény, melly azonegy szónak többszörös ismétlése által ügyekszik a' sanctio' méltóságát vagy a' törvény' világosságát öregbíteni;

c) szabatos, azaz : kellő rövidséggel, minden szükséges szónak bennfoglalásával 's minden szükségtelennek kirekesztésével adassék a' tétel; végre

d) ügyekezzünk, mint belsőleg igazság, úgy külsőleg nyugalom 's erö által a' fennségesnek jellemét adni a' törvénynek, mi a' lelket hódolatra bírja.

---

*) Bentham : Traité de législation civile et pénale.

VEGYES CZIKKELYEK.

(Megjelentek az 1841-diki Pesti Hirlapban.)

JOURNALISTICA.

(1841. januar 2-án.)

Örvendetes jelenség 's ollyas, mellynél semmisem tanusítja inkább szellemi haladásunkat, hogy alig van kérdés a' társasági, politicai és irodalmi ujabb életben, melly, ha ma szó tétetik róla Párisban, Londonban, a' polgárositó eszmék e' mühelyeiben, rövid idő mulva viszhangra ne találna e' hazában. Hogy néha talán a' silányabb előbb érkezik meg hozzánk az értékesebbnél, hogy a' nagyszerü nem mindig geometriai viszonyban nő utközben, hogy néha salakot is vesz fel a' vándorlás alatt, néha pedig nagyon is eredeti alakjában — a' nélkül hogy, mint szükséges, a' már köztünk létezett elemekkel elvegyült volna, — szólal fel az eszme, — mind ezt talán nem tagadhatni : de azért az élet', a' haladás' jelenségei csakugyan világosan mutatkoznak.

Valamint ezelőtt kevés évekkel az, ki hirlappal kezében jelent meg a' magyar közönség előtt, el nem mulasztotta a' külföldi hirlapok' számáról és mennyiségéről szóló statisticai adatokat egyúttal szép csomóban bemutatni a' közönségnek, kitkit azoknak polgárosító hatalmára útalván : úgy alig hallatá magát minapában egykét rhetori szózat a' külföldön, melly a' való, a' szilárd tudományosságra csak kárt jósolt a' hirlapi czikkecskékből, 's mindjárt találkoztak közöttünk, kik azt viszonyainkra alkalmazgatni siettek, kik néha nagyon is érezhetőleg jelentkező tudománytalanságunkat 's a' szilárd alapon nyugvó müveltség' hiányát

egyenesen ujságainkban 's különösen ezeknek növekedésében keresték.

Ugy hiszem, kár volt itt megállapodniok, 's miután egy ujabb szózat a' Szajnánál nemcsak a' tudományosság' végveszélyét, hanem a' nyilvános erkölcsiség' tönkre-jutását is a' hirlapi hasábokban dühödő szenvedélyekben találá: helyén fogott volna lenni egy van breugheli festvényben hírlapjainkat nagy bűv-üst' képében tüntetni fel a' közönség előtt, mellyben minden, a' mi nemes, minden, a' mi tiszteletes, a' szenvedelem' lángjainál összepörzsöltetik...

Mielőtt e' vádaknak reánk és hírlapjainkra alkalmaztatását megengednők, mindenek előtt szükséges leszen folyóirásainknak amazokkali rokonságát kimutatnunk.

E' rokonság több pontokra nézve igen kétségesnek fog nyilatkozni.

Amott, midőn a' szónok' végszava elhangzott, midőn a' cselekvés' színhelyéről lelépett a' kormányférfiú, hogy kevés perczekre fejét nyugodalomra bocsássa: már azon pillanatban megragadja őt briareusi karjaival a' sajtó, 's mikorra másnap házának küszöbén túllép, minden átmenőnek szemében láthatja, hogy a' hirlap őt birói széke elébe idézte, 's hogy ítéletet hozott felette az olvasó.

A' dolog így van, azt nem tagadhatni; ha az ezzel szükségkép járó erkölcstelenség' kimutatása talán némi nehézségeket szenvedne is, — az adatok valók; de hogy ezen daemoni erő ellenében nem mindennapi szelídséget fejlesztenek ki hírlapjaink, azt talán felesleg volna bebizonyítani, miután tudva van mindnyájunk előtt, hogy a' nyomtatott szó csak úgy veheti közöttünk útját az olvasókhoz, ha előbb belépti jegyet válthatott; 's így a' hírlapi szenvedélyesség nem abban álland nálunk, hogy a' státus' szolgálatában elaggott férfiút megleczkézze a' collegialis ifjúság; nem abban, hogy az, ki a' három alkotmányos hatalomról tíz lapot olvasott Montesquieuben, correcta et relectá-t biggyeszszen a' belügyek' ministerének tárczájára; nem abban, hogy a' proletarius a' nagynak, a' gazdagnak ünnepélyeinél mane, tekla, phares-t

mázoljon a' terem' falára: — de az erkölcsi veszély abban álland, hogy a' magányos, a' kisebb dimensiójú férfiu' becsületén csorba ejtethetnék, — mi valahányszor megtörtént, a' bünöst nyomban is érte a' köz megvetés; — 's álland kivált abban, hogy lapjaink egy szomszéd birodalmi város' lapjainak példájára oltárt emelhetnének a' lelkehagyott érzékiségnek, a' tüz körül forgó nyársnak, nem a' polgári érdemek' dicsöitésének, 's az emberiség' szent érdekei' hódolatának, olly veszedelem, melly hogy ezentúl még kevesbé fenyegetend, mint eddiglen, azt iróink' szilárd jellemétől és kormányunk' magas belátásától, melly a' magyarnak alkotmányos életében a' monarchia' legszilárdabb biztositékát találja, nemcsak bizodalommal várjuk, de már tettlegesen tapasztaljuk is.

Több alappal bir azon vád, mellynél fogva a' való tudományosság' érzékeny kárt szenved az improvisált hirlapirás által, 's melly szerint azt, hogy ujabb müveink jóval rövidebb életlehellettel birók a' régiség' örök iratainál, a' már nevöknél és rendeltetésöknél fogva csak ephemeri hatásu ujságoknak tulajdoníthatni. Ezeknek védöi a' vád' elhárítására kinyomozták, hogy a' hírlapok, a' legclassicusabb idöszakban, magában az örök Rómában vették eredetöket, hogy Cicerónak, midön proconsul volna Ciliciában, Coelius ujságokat küldött volt Rómából; — 's a' hírlap, talán azért is, mert genealogia' tekintetében, bármi democraták legyünk is különben, örömest látjuk törzsökfáinkat az elökor' fellegei közt eltünni, — a' hirlap csakugyan nem mondott ellen e' származtatásának. Azonban ezáltal még aligha meg van nyerve az ügy; mert a' pontifexi annalisokat pótló iratok' szerzöit tudtunkra nem helyezé a' Liviusok és Dionysius Halicarnassiusok mellé a' régiség; 's ki tudja, ha egyébnek nézé-e, irodalmi tekintetbe vételről nem is emlékezve, Cicero a' Coelius által küldött ujságokat, mint a' miknek e' vagy ama' hivatalt keresö, fövárosi ügyviselöjének hiradásait tekinti?

Ha napjaink' hirlapi irodalmának díszesebb állás nem jut, mint minö a' régié lehetett; ha azt ennek folytatása gyanánt, 's nem mint uj érdekek, uj szükségek által teremtett ágát a' világiroda-

lomnak tekintjük, — ugy veszendöben van az ügy a' classicai literaturának ellenében.

De nincsen így, 's külön más szempontból kell kiindulnunk.

Napjaink' hirlapi irodalma keletkezett, mert korunkban nincsen többé külön tudomány beavatottak' és külön avatlanok' számára, mint azt a' régiség' bölcsei tanították; mert az ész nem szabadítatik fel többé mysteriumok' leple alatt teljeskorúságára; mert a' tudós nyelvek' helyébe, minden magasabb érdek' megvilágítására, a' sokaság', a' népek' nyelvei léptettek; mert uj kerekek, uj rugók illesztettek a' társasági gépbe; — 's mind ennek következése az lön, hogy midön naponkint egyegy uj savat talált fel a' physicai világban a' tudós, ugyanakkor kinekkinek szeme láttára szintannyi uj elem nyilatkozott az erkölcsi és társasági életben, mi által egy valóban uj korszak nyittatott meg az emberiségnek, ollyas, mellynek elválasztó vonalát ama' régiebbektől nem egyedül a' bölcsnek observatoriumából szemlélhetni, de mellyet minden szem lát, mert hiszen az hullámzó tengerkint fogja körül a' mult' isthmusát; 's látjuk mindnyájan a' vitorlákat, mellyek az igéret' földje felé lobognak, látjuk az örömtüzeket, mellyeket a' teljesülés' reménye felgyujtott, 's közbenközben halljuk a' kétségbeesés' szózatát, melly ez vagy amaz örvény felett elhangozik...

A' lételre törekvés' ezen állapotában, midön igen is tudva van a' czél, de még annyi kétség van az eszközök iránt; midön még vajmi kevésnek határai szorosabban kijelelvék, 's midön azonfelül a' magnestö' ujuj oldaltfordulásait szemléljük naponkint, — 's midön bevégzett munkát készíteni, melly a' kérdést 's a' feleletet foglalja magában, talán csak azon kevésről lehetséges, mi az egyetemi átalakuláson kivül maradott, — nem dicsö, 's nem erös hitet a' gondviselésben tanusító tett-e, ha azon mély barázdákba, mellyeket a' hullámok közt haladó hajó felszántott, jobbra balra elvetjük az emberesítő eszméket, mert hiszszük, hogy Isten a' vész után fel hagyja kelni az érlelés' napját!

'S ha a' közönség kiváló bizodalommal fordul azokhoz, kiket munkán lát mindennap mindenszerte, hol pálya nyilt az emberiség,

a' nemzet' érdekeinek; ha a' sürü népzajból kimagasló bajnokot, azt, kinek mindig van egy biztosító szava, ha körülötte elcsügged a' sokaság; kinek szavai metszők mint kardél, ha bélyegezni kell egy alávalóságot, 's áldást lehellők a' szent jel alatt elhunytakra, — ha jelesül ezt tekinti képviselőjének a' nép: akkor a' magános falai között munkáló tudós nem fogja neki elvitatni ez elsőbbséget, tudván, hogy a' valónak, szépnek, jónak megváltásában fáradozott, mint ő maga.

FIGYELMEZTETÉS

EGY TÖRVÉNYTUDOMÁNYI MUNKÁRA 'S MÉG VALAMI.

(1841. januar 23.)

A' rue Vaugirardban, a' pairek' palotájával szemközt lakik — vagy lakott legalább az 1838—39-iki télen, Lerminier az ex-saintsimonista, de ki Enfantin atyával annyiban még egyet ért, hogy egy uj hittannak a' romok feletti emelkedését várja, — 's csak néhány házzal alább lakik Montalembert a' lovagi szellemü pair, ki vallásos buzgalommal fordul minden omladozó kőfal felé, ki ott csak az élet', az erő', nem soha az enyészet, a' rothadás' jelenségeit látja, 's felettök a' labacrumot, mellynek jelében győzünk!

Tübingen és Heidelberg minden évben egy tuczat bölcselkedési tanárt küldenek által a' Rajnán, kik Parisba érkezvén, itt generalisálnak, schematisálnak, 's miután philosophiai tanjok is úgy tartja, hogy minden, a' mi „tételtett", szakadás utján „ellentétet idéz elő", — azonegy délelőtt szokták meglátogatni a' két philosophust, 's az' és amaz' elveinek nyugottan mutatják ki helyeiket rendszerökben. Egy novemberi vasárnap történt közülök egygyel Lerminiernál találkoznom, kinek nevére már nem emlékezem, de ki az akkor Heidelbergben mulatozó, és Salvandy által épen lyoni tanitó székre emeltetett Quinet-nak jegykéjével kezében szívesen fogadtatott a' házi úr által. Tanárunk elmondá, hogy Páris már régi ismeretsége, hogy azt még a' juliusi forradalom előtt látta, 's erre, egy az általánosság' mezején felszedett maximával egyenesen a' politicai táborozásnak rohant. A' „l'outre-Rhin" irója,

kit három héttel azelőtt a' státustanácsba léptetett Molé, — azért-e mert izzó tüzet gyanított c' pályán, vagy talán azért is, mert már hozzá szokott csak a' maitre des requêtes' hímvarrásos köntösében értekezni Francziaország' ügyeiről, a' tudomány' elvontságában ügyekezett tartani a' beszélgetést, 's kérdéseket tőn Straussról és Neanderről, Marheineckéről és a' hegelianismus' legszélsőbb baljáról, melly épen akkor a' hallei évkönyvekben pályát nyit vala magának, — Görresről, ki olly szenvedélyes ellensége a' franczióknak, 's kinek ő azt rosz neven sem veheti, mert lényének legbensőbb alkotó része e' gyülölség, — 's most ennek Anastasiusáról a' cölni érsekre térvén által, e' kérdéssel fordult hozzám: szőnyegre került-e már önöknél Magyarországban a' vegyes házasságok' ügye? Nem uram, vala válaszom, mellyet azon reménység' nyilatkozásával fejezék be, hogy a' cölni ügy földieim' jelleménél fogva viszhangot sem találna közöttünk. Emlékezzék meg reánk, mondá mosolyogva, — mikorra visszatér hazájába, a' kérdés már meg fogott pendülni. Európának solidaritása, melly napjainkban már nem engedi, hogy külön ország, külön nemzet határozhasson bármi nagyszerűebb politicai ügy felett, melly a' literaturában is úgy nyilatkozik, hogy egyik nemzet' irodalma mindig csak kiegészítő része az europai irodalomnak, szükségkép maga után vonja, hogy az, mi a' státuséletben bárhol erőszakos explosióval rést tört magának, viszhangozzék minden országban, melly nem maradt kivüle az europai népcsalád' nagy egyházának; ön' országa pedig — folytatá ironia nélkül, úgy hiszem, — helyet indúl foglalni ennek szentségében.

'S mint jósolá, úgy meg is történt: egy körlevél, melly ezen ügy' szabályozását tüzé ki czélul magának, melly ámbár egy részről nem kevésnek aggodalmát költötte fel, más részről a' minden hitfelekezetek' jogai felett egyiránt őrködő kormány által féken tartatott, — ez volt, miről azok, kikkel találkoztam, vagy boszonkodva vagy fájlalva emlékeztek megérkezésemkor.

A' „pia desideria" irójának véleménye szerint mult országgyülésünkön semmiféle tárgy' vitatása sem folyt le nagyobb mérséklettel, 's a' feladás' egész sulyának jelentékenyebb érzetével,

mint a' vegyes házasságoknak ügye. Ezen vallomás' igazságát nem fogja tagadni e' sorok' irója, ki azon tiszteletében, melylyel az ügy' bajnokai iránt személyes tapasztalás 's részben ismeretség után is viseltetik, Németország' első törvényhozóit osztozkodni látta : — de nem fog itt elhallgatni egy észrevételt, melly azonképen, mint ama' tisztelet, csak a' vitatás' összes benyomásának eredménye, hogy t. i. egynél több azok közül, kik a' kérdést inkább csak philanthropiai szempontjából fogták fel, a' mult század' azon philosophiájának ihletése alatt nyilatkozott, mellyet az encyclopädisták népszerüsíteni igyekeztek, mellynek Condillac dialecticai formákat szabott, 's melly bizony, napjainkba úgy nem illő, 's még nagyobb hatrámaradottságot tanusító, mint akár Bonald', akár de Maistre' vagy Haller' rendszerei; 's hogy tehát a' legéretlebb élet' gazdag mérőjébe egy szem konkoly is becsuszott, egy jelensége a' könnyelmüségnek, melly a' kérdés' religiosus oldaláról is elvonatkozva, egyáltalában nem helyeselhető; mert ha teszem, nem a' genesis' hét napja alatt teremtetett is volna a' világ, azért azt egy falusi kőmüves által vályuból rakottnak véljük-e?

Mélyebben érzék ez ügy' mindegyre növekedő fontosságát — nem tagadhatni — azok, kik különben korán sem pastoralis szempontból fogván fel a' kérdést, a' család', a' házasság' uj szabályozását emlegetik. Távol legyen tőlem, hogy akár azon félphilosophiai rendszerek, — akár az ujabb szépirodalom' azon koresmüvei mellett, mikben e' tan' lázmozgalmait szemlélhetni, szavamat emeljem : de az a' kínos lélekaggodalom, mellynek vonaglásait az említett müvek' jelesbjeiben látjuk, csakugyan arra mutat, hogy a' kérdést philanthropiai világöleléssekkel 's holmi nagylelkü maximákkal még el nem intézhetni. 'S ime azon solidaritáshoz érkeztünk ismét, melly minden életbevágó ügyre nézve nemcsak nemzet és nemzet — de az összes tudalom' legkülönbözőbb ágai között is egymásra hatás által nyilatkozik.

A' bátor és böles férfiu úgy szokta türni az ellenséges erő által reá tolt szenvedést, hogy midőn azon túl esik, egy lépéssel előbbre legyen, mint volt azelőtt. Nekünk nemcsak az aggodal-

MTA KÖNYVTÁR ÉS INFORMÁCIÓS KÖZPONT

makat megnyugtatni, a' különfelé elágazó érdekeket biztosítani áll kötelességünkben, hanem áthatván a' kérdés' lényegét, azt ollykép kell módosítanunk, hogy az magának a' családnak módosulását lehetőbbé tegye; azt ollykép kell helyeznünk, hogy előre láthassuk hacsak legközelebbi jövendőjét is!

De ki hozzá akar vetni a' jövendőhöz, annak ismernie kell a' multat; 's miután a' házasság, a' család, mind történeti, mind jogi oldaláról, a' felsőbb rendbeli talentum' biztosságával, és dús, igenleges eredményekre vezetőleg tárgyaltatott néhai Gans Edvárd, berlini professor', nálunk alkalmasint ismeretlen e' czímü munkájában: „Das Erbrecht (inkább: das Familienrecht, mint maga czimezé el utóbb a' szerző) in weltgeschichtlicher Entwickelung, Berlin, 1824—35. IV. kötetben," azt olvasó közönségünknek 's kivált törvényhozóinknak ezzel ajánlom.

Gans' aestheticai munkáiról már többször tétetett említés folyóirataink ban; jogtani hatásáról — pedig ő épen e' körben valóban nagy — hallgatunk. Ez világos jele annak, hogy a' szépmüvészetekben a' közlekedés köztünk 's a' külföld között már a' gyorsabb haladás' müszereivel, — de a' tudományok' 's különösen a' jog' mezején még ócska tengelyeken történik.

A'

BÜNTETŐ ELJÁRÁSRÓL

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL

AZ

ESKÜTTSZÉKEKRE.

(Megjelent 1841-ben.)

I.

Büntetőjogi intézkedéseinket tudomány' és tapasztalás' nyomain az igazság' 's a' polgári társaság' követeléseivel nagyobb összhangzatba hozni, — olly feladás, mellynek szükséges voltát érezzük mindnyájan, 's melly ennélfogva egyike első polgári kötelességeinknek. — Érzették ezt különösen azon nemeslelkü férfiak, kik a' már országgyülésileg is szükségesnek ismert fogházjavítás felé irányzák az elméket Természetes, hogy a' büntetőjog' mezején többek' figyelmét a' nagybonyolodásu gépnek azon láncza vonó mindenek felett magára, mellynek csörtetése a' törvényes tárgyu foglalkozásokon kivül maradottat is felriasztja nyugalmából; 's miután e' tárgy egyike azoknak, mellyek körül számos kezet kivánok munkán látni, mert előitéletek és visszaélések itt rémitő tömeggé növekedtek: ha erőmben állana sem csábitanám másfelé a' nemes vállalkozat' híveit. De mégis úgy hiszem, nem csalódom véleményemben: miszerint mind azok, kik a' büntetőjog' kiszolgáltatásába gyakorlatilag befolytak, 's azok, kik a' büntetőjog' egésze, mint külön studium' tárgya felett elmélkedtek, egy hiten lesznek velem, ha az eljárás, melylyel a' vádlottnak ártatlansága vagy bünössége kinyomoztatik, azaz: ennek mikénti és mikori megnyitása, a' büntető bebizonyitás' elvei, a' birói meggyőződés' alakulása, — ha, mondom, ezek és az általok feltételezett mikénti itélethozás körüli szabályok' felállitását nyilatkoztatom mindenek felett szükségesnek.

A' „forma processus judicii criminalis," való, ott áll törvénygyüjteményünk' második kötetében; de az, Istennek hála, nem

köt bennünket. Nekünk itt csak rögzött előítéletekkel, tudatlansággal és emberteleníséggel kell küzdenünk, — parányi dolgok, mellyek felett ha irhákra nem jegyezvék és bullákkal nem pecsételvék, ma már könnyen üli diadalát a' jó ügy.

A' jó ügy. Ez arra int bennünket, úgy látszik, hogy ne csak követ emeljünk az eddigi divat ellen, ne csak logomachiai páncélt öltsünk magunkra: hanem hogy jeleljük ki egyszersmind, 's ajánljuk felvilágosodott kormányunk' figyelmébe azt, mit mint a' tudomány és gyakorlat által leghelyesebbnek 's a' társaság' javára legüdvösebbnek találtat, a' fonák és kártékony módszer' helyébe kellene léptetni.

A' Pesti Hirlap mindjárt első számaiban a' birói eljárásról büntetőjogi tárgyakban, különösen a' nyilvánosságról — utóbb az esküttszékekről is szólott, 's mindannyiszor azon tüzlélekkel és elmeéllel, mellyek a' szerkesztőnek kitünőleg sajátjai. A' közönség' figyelme már is e' tárgy felé fordult, 's így reménylhetni, hogy íróink közül többen fogják rövid idő mulva véleményeiket hallatni ez ügyben. Majd megválik, milly elvekből indulnak ki, milly ösvényen a' czél felé. A' Hirnök' melléklapjának nehány tavali számaiban kivonatát olvashatni Welcker' legújabb értekezésének az esküttszékekről, 's ennélfogva a' nyilvánosságról is, mint melly ez intézettől elválhatlan. Publicistáink nagyobb részben — természetesen nem a' jobb oldal' szélsőségeit és centrumát képviselők — Rotteck' és Welcker' státuslexiconának tanítványai. Elvonatkozva attól, hogy elveket talán mégsem kellene encyclopaediákból meríteni, hogy ezek csak előleges alapos tanulmány után, egyedül mint az emlékezet' segédeszközei használtatandók, — nem mondhatni szerencsétlennek e' választást. Én ugyan, hadd nyilatkoztassam ki itt röviden, mit a' második kötettel elakadt Budapesti Szemlében — köszönet érette az alkotmányos nemzet' pártfogásának, — bővebben akartam elmondani. — én ugyan olly véleményben vagyok, hogy a' haladás' ügye, kivált gyakorlatban, hálával 's különös hálával tartozik azon publicistai osztálynak, melly a' freiburgi professor' szellemében működött, 's Rotteckre, ámbár tudományos kiindulásom nem azonegy

az övével, mindenha a' legmelegebb polgári tisztelet' érzelmeivel tekintettem. De más részről megvallom őszintén, hogy a' jogkiszolgáltatási intézkedéseket nem kizárólag a' politicai vezéreszmék' közvetlen gyámsága alatt, nem egyedüli tekintettel azoknak supremátiájára, mint némileg puszta szolgálóikat kívánom létre juttatni. Törvényes, különösen büntetőjogi eljárás által más, politicai czélok' eszközlését venni főleg 's majdnem kizárólag irányba, csak azt bizonyítja: hogy nem érezzük a' büntetőjogi intézkedések' egész fontosságát, hogy ezeket egyedül alárendelt függelékeknek tekintjük. A' magán- és büntetőjog' minősége minden bizonynyal tetemes befolyással van a' polgári szabadságra, 's ennélfogva itt a' szoros értelemben vett törvénytudós' ismeretein kivül még a' státusférfiúnak tapintatára van szükségünk. De az eljárás' megalapításakor nem szabad megfeledkeznünk a' főczélról, melly az osztó és büntető igazság' követeléseinek kielégítése. Ellenkezőleg cselekedni, ha a' montesquieui tan a' három hatalomról a' mienk is egyszersmind — 's én ugyan e' száz évü tant alaposabbnak találom akár a' forradalméinál, akár a' Hallerénál — annyi mint ellenkezésbe jöni minnenmagunkkal. — Az egész akkor és olly irányban erős, ha és milly szellemben részei magokban kiképezvék; és ha mind jogi, mind igazgató intézkedéseink az igazság' és emberiség', azaz, a' haladás' jellemét viselik magukon: bizton számot tarthatni, hogy szabadság leend a' politicának bélyege. Nézzünk a' történetek' évkönyveibe, ott e' tétel meg van bizonyítva a posteriori. A' szabadság, melly nem az egyes társasági intézvények' tökélyre jutásának következménye, az nem alkotmányos szabadság, az phantom és hazugság.

Van egy neme a' fegyvernek, melylyel vajmi örömest él minden párt, — a' gyanusítgatások. Ezek zsákszámra puskáztattak el a' birói eljárás' mezején is, személyek és tárgyak ellen egyiránt. Mert A. egy a' jury' köntösébe burkolt anarchiai daemonról regél hallgatóinak, Z. csak az által véli erőtleníthetőnek e' megtámadást, ha minden második sorban a' sz. inquisitiót emlegeti. 'S meglehet, hogy csakugyan ebben áll a' visszatorlás' tacticája. De talán nem ártana, ha illyesek helyett inkább rendszerök' épitgetéséhez lát-

nának a' felek. Tegyék le az alapkövet — hisz' ezt készen tartja' úgy vélem, mindenik tábor, — majd meglátjuk, mennyit bír el. Részemről addig is, míg publicistáink megkísértenék e' munkát, a' büntető eljárás' nehány pontjai felé szeretném vinni jelen észrevételeimmel a' discussiót, 's a' büntető eljárás' kellékeinek lehozásában folytonos tekintettel kívánok lenni e' kérdésre is: milly uton szerezhető erősebb bebizonyítás, milly uton eszközölhető nagyobb kiviláglás, esküttszékek vagy állandó bírócollegium által-e?

Az eljárás' több oldalait talán csak röviden fogom érinteni ez úttal; a' tárgy' bővebb megvitatásakor azonban alkalmunk leszen ezekhez visszafordulni, 's így nem ugyan e' munkácska, de a' vitatás, mellyre alkalmul szolgálhat, némi világosságot áraszthatna a' büntető eljárás' kérdésére.

II.

A' népek' ifju korában, ollyas követelésekre nézve, mellyek ma a' polgári jog' körébe tartoznak, szinte mint büntető ügyekben vádló eljárást tapasztalunk mindenütt. A' sértett fel vagy barátja váddal lép fel a' nép vagy ennek megbizottjai előtt, a' sertő ellen; ez előadja védelmét, 's a' biróság' képviselői arbiterekként hoznak itéletet a' feleknek. Egyén és egyén között foly le az eljárás, 's a' hatóság az itélet' hozatala előtt legfelebb azáltal lép fel cselekvőleg, hogy a' pörbe idézettet hamis vádak ellen biztosítani törekszik. Innen származott a' „subscriptio in crimen" *), mellynek erejénél fogva köteles a' vádló végig vinni az ügyet (cavebat se in crimine perseveraturum usque ad sententiam), 's magára vállalja a' büntetőjogi eljárás' megnyitása előtt a' tény' bebizonyítását: mit ha nem képes tenni, büntetés alá vonatik. — Utóbb, midőn azon eszme mindinkább kifejlődött, hogy a' státus' kötelességében és érdekében áll, a' törvénybontókat kinyomozni, 's hogy a' vétkesek' büntetése vagy büntetlenül maradása nem függhet az egyesek' önkényétől, — fokonkint látjuk kifejlődni a' közvádlói eljárást, 's így már mind az athenei, mind a' római jog' külön magistratusokat ismernek, kik bizonyos meghatározott esetekben hivataloknál fogva kötelesek vádat emelni a' bünös ellen; 's a' római respublicának végéveiben, de kivált a' császárság' első századaiban úgy tapasztaljuk, hogy a' köztisztviselők kivétel nélkül valamennyi büntett ellen jártak el, ha mindjárt senki sem lépett

*) quae res ad id inventa est, ne facile quis prosiliat ad accusationem, quum sciat inultam sibi accusationem non futuram. D. XLVIII. 2.

fel magánváddal. A' digesták' számos helyeiből világos, hogy a' vádlásjog mindinkább a' hatóság' kezében központosult. De a' római magistratura azonképen, mint utóbb a' hűbéri 's az egyházi törvényszékek az „accusatio" formáira szorítkoztak, 's csak a' tizenharmadik század' kezdetén hirdeté III-dik Innocentius: „tribus modis potest procedi: per accusationem, per denunciationem et per inquisitionem," csak ekkor találjuk első nyomait, hogy a' mindenütt a' nyilvános botrány' kikerülésére törekvő egyházi jogban a' „kutatás" is helyet talált a' „vádlás" mellett.

Idő' haladtával, midőn egy részről az egyéni szabadság' minden nyilatkozatai eltünvén, a' közhatóság korlátlan erejü gyámságot gyakorolt a' polgárok felett, 's más részről a' világi bíróságok is mindinkább magokra öltötték az egyházi fenyiték-eljárás' formáit: a' kutató rendszer' elején csak gyéren mutatkozó csirái olly annyira fejlődtek ki, hogy a' büntető per' jelleme megváltozott egészen.— Való, a' tisztán vádoló eljárás nem felel meg a' büntetőjog' czéljának; a' státusnak fenntartására szükséges, hogy még olly esetekben is bünhödjék a' vétkes, midőn a' sértett fél talán közönösségből, vagy félelemből, vagy egyéb indító okokból nem kíván elégtétet, 's miután gyakran nem bír elegendő képességgel a' szükséges bizonyítások' megszerzésére, 's miután a' büntető eljárásnak a' legfőbb anyagi valóság' kinyomozására szükség irányoztatnia: a' közhatóságnak is kell a' kérdésben levő tény' tökéletes fényrehozása után törekedni. De más részről, a' kutató eljárás, mellyben a' bíró maga nyomozza ki a' büntetteket, maga gondoskodik a' bizonyítások' szerzéséről, 's melly előleges vád nélkül nyittatik meg, — elvetlen; és mivel a' visgálatot kénye szerint terjesztheti ki a' biró egyáltalában minden tárgyra, 's ennélfogva olly időhosszra, melly neki tetszik, a' polgári szabadságra nézve veszedelmes. Aztán többször mondatott már, de a' valóságnak nem árt az ismétlés, — a' kutató bíró nem képes megfelelni feladatának. Elvonatkozva a' rendszer' divatozó alakjaitól, mellyeket a' kutató eljárás mellett nem régiben annyi dühhel felszólalt Carmignani sem méltat pártfogására, — nézzük a' rendszert olly alakban, mint azt a' mellette nyilatkozó theoria eszmény-

képen mutatja, 's miszerint'a' kutató bíró az anyagi valóság' érdekében a' vádlott' lehető ártatlanságát bizonyító minden jelenségeket épen olly szorgalmasan tartozik kinyomozni, mint a' büntett' bizonyságait *). — E' szerint az inquirens, ügyvéd és vádoló volna egy személyben. De védelem és vádolás két olly különböző működése az észnek, hogy mindkettejét ugyanazon tárgy felett, ugyanazon személy, ugyanazon időben kielégítőleg nem gyakorolhatja; lehetetlen levén t. i. egyáltalában, hogy vagy a' vádlott ártatlansága vagy bűnössége felé mindjárt az eljárás' megnyitásakor vagy legalább ennek első stádiumaiban ne hajoljék a' bíró, ki mintegy öntudatlanul az egyik működésnek a' másik' rovására ád elsőséget **); — és miután azon státusokban, hol a' kutató eljárás leginkább kiképeztetett, még az ügyvéd' segéde is megtagadtatik a' vádlottól, mi magában csak következménye ama' főelvnek, miszerint az inquirens, vádolója is védője is a' kereset alá vonatottnak, 's miután Zachariaenek megjegyzése nagyon is való, hogy az ezen eljárás szerinti büntetőperek' olvasása közben, az ártatlanság' kinyomozása iránti előszeretettel ritkán vagy soha sem fogjuk vádolhatni a' kutatót, — mi onnan is magyarázható, mert a' vádlottat önvallomásra bírni akarás, ezen sarkköve a' kutató eljárásnak, némi ellenségeskedést nemz vallató és nem valló között, — túlságoskodás nélkül állíthatni : hogy ezen rendszer az ártatlanság' fényrehozására sem nyújt kitünő biztosítékot.

Századunk, különösen alkotmányos iránya miatt gyakran azzal

---

*) Mittermaier : Das deutsche Strafverfahren in der Fortbildung durch Gerichtsbarkeit und Particulär-Gerichtsbücher und in genauer Vergleichung mit dem englischen und französischen Strafprocesse. Harmadik kiadás Heidelberg 1839—40.

**) Judges — — acquire a habit, very difficult to be shaken off, that of taking a side in every question that they hear debated, and when the mind is once enlisted, their passions, prejudices, and their professional ingenuity are allways arrayed on the same side and furnish arms for the contest; neutrality cannot, under these circumstances, be expected. Livingston : project of a new penal code for the state of Louisiana. London, 1824. 85 l.

vádoltatott, hogy ollyas eszmények után törekedik, mellyek magokban 's papiroson igen tökéletesek, de emberi gyarlóságainknál fogva gyakorlatban el nem érethetők. Vélekedésem szerint ellenkezőleg áll a' dolog. 'S valamint az újabb nemzeti gazdaság' egyik főelve : a' munkának felosztása ; mert a' véges emberi elme csak részletes tökéletességre képes, 's ennélfogva meghatározott körbeni mozgásra útasíttatik : úgy az alkotmányos formák' barátjai is élesen kívánják egymástól megkülönböztetni a' státushatalmakat, mert gyarlóságainknál fogva csak ekkor reménylhetni, hogy a' különben összebonyolodásuk által könnyen megsérülők közül mindegyik némi tökéletességnek nézhet elébe a' kivitelben. — Az utópia e' szerint az ellenség' táborában van, azoknál, kik a' kutató eljárás' felebb kijelelt eszményének létesíthetését hiszik, kik egymással homlokegyenest ellenkező erők' egymást támogatásáról álmodnak : nem ott, hol mint egyébben, úgy a' büntető eljárás körül is, a' formák' meghatározottsága 's az egymással ellenkező elemek' különválasztottsága felé mutatkozik törekvés. Ezen eszme, mellyen általában az álkotmányos intézetek — nemcsak a' politicaiak, hanem a' szorosan jogiak is — alapszanak, reproducálván magát a' büntető-jogkiszolgáltatás körül, a' vádoló eljárásban nyilatkozik, mint mellyben az egy státus' nevében más hatalom vádolja be a' bünöst, más hoz itéletet felette. —

Magyarországban, ámbár megyei hatóságainkra nézve jellemző, hogy a' törvényes és közigazgatási ügyek nem kis mértékben ugyanazon személyek által kezeltetnek, — olly dolog, mellyet a' történeti alapon nyugvó alkotmánynak nem irígylenek az újabbak, a' rögtönzöttek, ha úgy tetszik, 's melly ámbár függetlenségünk', fenntartására hatalmas befolyással lehetett a' multban, ma csak az igazságszolgáltatás' rovására létezik : — mégis annyi csirái találtatnak a' jobb büntető eljárási elveknek, miszerint csak a' példátlanul ránk nehezedett környülmények okozhatták, hogy a' tiszti ügyészeti elemből jelesebb vádoló rendszer nem keletkezett nálunk mint a' continensen bár hol. A' nemesek elleni büntető eljárás — legalább törvény és a' jobb gyakorlat szerint — kutató elemeket nem ismer, 's a' nemtelenek' részére divatozó, jóllehet

ilt az úgy nevezett benevolum tisztán kutató jellemet öltött magára, 's ámbár a' „forma processus judicii criminalis“ — melylyel bennünket Kollonics akart megajándékozni — miasmáit érezni minden nyomon, minek következése a' bizonyítékok' szerzésének lehető legroszabb módja : még sem változhatott annyira inquisitoriussá, hogy fontosabb esetekben is meghatározott tényre vagy tényekre szorítkozó vádlevél nélkül nyittatnék meg az eljárás' második szakasza, mellyet specialisnak mond a' német jogtudomány; 's nem is annyira, hogy ügyvédi segéd megtagadtatnék a' vádlottól.

III.

Hogy a' büntető eljárás hazánkban inkább ösztönszerü expediensek' öszvege, mint eleve felállított elveknek eredménye, tudjuk mindnyájan. A' közelebb lefolyt országgyülésnek gondoskodásából a' büntetőjogi választmány rövid idő mulva megnyitandja tanácskozásait, mellyek az eljárás' rendszeresitését is fogják tárgyalni.

A' vádoló eljárás' megalapításakor, azon kivül, hogy névszerint kijeleltetendők ama' vétségek, mellyek ellen magasabb erkölcsi tekintetből csak a' sértettnek megegyezésével foghatni a' büntető eljáráshoz, minők például: házasságtörés, a' család' kebelében elkövetett lopások 's a' t. különös figyelmet érdemel e' kérdés: mint kell szerkesztve lenni a' vádoló hatóságnak, hogy a' polgári szabadság ne veszélyeztessék általa?

E' tekintetben érdekes leszen végig mennünk azon nemzetek' eljárásán, mellyeknél a' vádoló rendszer divatozik; ez úton biztosabban jutunk el vezéreszmékhez, mint úgy nevezett természetjogi lehozások által: mert nem a' positivum és az eszme közötti ellentétnek, hanem e' kettő' rokonságának kimutatásában áll az észjog *).

Angliában nem létezik külön státushatóság, mellynek tiszte volna a' vétségek' 's büntettek' elkövetőit kivétel nélkül törvény elébe idézni, 's magára a' sértőre vagy külön más vállalkozóra van bizva „prosecutor"-képen a' törvénybontó ellen fellépni. Mittermaier úgy vélekedik, miszerint ennek okát abban kell

*) V. ö. értekezésemet a' codificatióról.

keresni, hogy az egyes polgárok Angliában inkább levén áthatva a' státusélet' érzetétől, nagyobb érdekkel viseltetnek a' közügyek iránt, 's hogy ollyas hatalom' alakitása, minő a' „ministère public" Francziaországban, igen veszedelmesnek találtatott a' nép' szabadságára nézve. Azonban ma már az angol jogtudósok is nagy számmal, 's köztök a' szabadság' legbuzgóbb pártolói, p. o. a' radical Bentham *), oda nyilatkoznak, hogy magános személyekre szorítatván a' vádolás, mintegy joga van az egyénnek, büntetlenségben részesíteni a' gonosztettet, 's olly munka levén a' büntetőjogi pörlekedés, melly képességet, ügyességet és állhatatosságot követel, a' nember, a' beteg, a' kiskedkoru 'stb. elejtetnek a' törvény' jótéteményétől; hogy az úgynevezett vádoló egyesületek csak igen tökéletlenül felelnek meg a' czélnak; hogy a' nyilvános vádolók' felállítása a' méltányosság által parancsolt intézkedés, mert a' különben is már a' rajta elkövetett gonoszság által terhelt polgárt segéd nélkül nem hagyhatni, 's mert, ha a' vétkesnek büntetése néha hasznára van a' sértettnek, az mindig javára van a' társaságnak; 's hogy tehát ennek kötelességében áll: a' törvények' betöltésére szükséges működésekben eljárni. — Mind ezeknél fogva, 's miután úgy is a' coroner erőszakos halálozások' alkalmával, a' békebirák és sheriffek közrendbontók ellen, a' korona' ügyvédei lázadási esetekben, sajtóvétségekre nézve 'stb. — mind a' király által kinevezett tisztviselők — vádoló hatósággal bírnak, 's miután az éjszakamerikai szövetség' talán mindenik státusában, a' bünösök' törvény elébe vitelének kötelességével felruházott közvádlóság létezik: azt, hogy Angliában külön vádoló hatóságot nem találunk, kevésbbé a' végrehajtó hatalom' növekedésétőli tartásból, mint abból kell magyaráznunk, miszerint az angol büntetőjog, még a' legújabb végzemények után is, különnemü, egymással gyakran homlokegyenest ellenkező töredékeknek összege, melly magokban tökéletlen jogintézkedésekből azonban, közszellem és polgári érettség a' legüdvesebb eredményeket képesek lehozni.

*) De l'organisation judiciaire Dumont' kidolgozásában. Bruxelles 1830.

Skócziában valamint az Angliávali egyesülés előtt, úgy jelenleg is, egy közvádoló létézik, a' „lord advocate[tof Socand", kit a' korona mindig az ügyvédi karból választ és szabadon elmozdíthat hivatalából, 's ki vagy maga, vagy helyettesei által lép fel a' „court of justiciary" előtt büntetőjogi ügyekben. Kisebb vétségekre nézve, mellyek felett a' helybeli hatóságok itélnek, külön tiszti ügyészek járnak el a' vádlásban. A' magános polgárok általi vádemelés, való, nem tilos általában, de annyi akadály gördíletik elébe, hogy magános vádolók gyakorlatilag csaknem egészen ismeretlenek *).

Újabban több panasz emeltetett Skócziában a' vádoló hatóság ellen; nem mintha magános vádolást kivánnának helyébe léptetni, de a' közvádlónak a' koronától függése miatt, 's különösen még azért is, mert annyi tisztán administrativ kötelességek vannak e' tiszttel öszvekapcsolva, miszerint a' parliamentben némi igazsággal mondathatott: hogy az egész végrehajtó hatalom a' lord advocateben központosúl **). A' törvényes ügyeknek gyakori elhanyaglása, 's bizonyos esetekben bizalmatlanság a' polgárok' részéről, a' státusügyvédség' ezen szerkezetének következményei. Hume ugyan a' skót büntetőjog' commentárjaiban idétlennek nyilatkoztatja e' bizalmatlanságot, mondván: hogy a' hatalmát bemocskoló, vagy ezt elnyomási szándékokra fordító közvádló saját hitelét és szerencséjét 's a' korona' szolgálatát egyiránt veszélyeztetné. De ha meggondoljuk, hogy a' lord advocate minden ellenőrködés nélkül jár el, helyeseknek fogjuk találni Brougham' észrevételeit, ki megismervén, hogy közönséges esetekben talán visszaélésektől nem tarthatni, kérdést teszen: valjon nem leend-e méltó ok némi bizalmatlanságra, ha olly esetek fordulnak elő, mellyekbe a' hatalom' helybeli pártolói vannak keverve; 's ki megjegyzi egy úttal, miképen a' törvénykiszolgáltatás' üdves vol-

*) Office of the lord advocate of Scotland, az 1825-diki Edinburgh reviewben; alkalmasint Broughamtól.

**) Parliamentary reports, 1804. Brougham által, az említett czikkelyben idézve.

tára szükséges, hogy felette álljon a' gyanúnak : mert különben nyújtson bár határtalan kezességet a' személy, mégis megmaradnak az intézkedés' rosz következései. —

Lássuk, mint felel meg a' franczia vádoló hatóság, 's általában az elővisgálati eljárás azon kettős igénynek : hogy elegendő biztosítékokat foglaljon magában a' büntettek' kinyomozására egy részről, 's a' polgári szabadság' épen tartására más részről.

A' code d'instruction criminelle' első szakasza így szól : „a' büntetések' alkalmazásárai kereset csak azon tisztviselőket illeti, kiket a' törvény azzal megbizott. — A' valamelly büntett, vétség vagy áthágás által okozott kár' megtéritésérei kereset mind azok által gyakoroltathatik, kik ama' kárt szenvedték."

E' szerint külön hatóság létezik, mellynek kötelességében áll: a' büntető törvényszegők ellen vádolóképen fellépni; de a' szenvedett kár' megtéritése iránt, mint külön panaszló jelenhetik meg a' sértett fél, a' „partie civile" (egy a' német „adhaesionsprocess" felperesével).

Felvilágositásul álljon itt egy példa : N. N. vadászaton ügyetlenségből agyonlövi A-t. A' vádoló hatóság a' státus' nevében N. N-nek büntetés alá vonatását követeli az általa elkövetett ölésért. A' törvényszék, tegyük fel, egy hónapos fogságra itéli ennek következésében N. N-t, és száz frank bírságra. A-nak özvegye fellép egy időben a' vádoló hatósággal mint partie civile, 's elégtételt követel a' férje' halálából reá és gyermekeire háramló kárért; a' törvényszék e' tekintetben talán ötezer frankban marasztalandja el N. N-t. —

Mint minden egyéb közhatóság Franeziaországban, úgy a' vádoló is (ministère public), melly jelen szerkezetét Napoleontól nyeré, a' központosítás' szellemében és formáival müködik. — A' vádoló hatóság' hegyén áll az igazságszolgáltatás' ministere. Ez, vagy is ennek ajánlatára a' király egy procureur-générált nevez ki a' cassatiói törvényszék mellett; hat advocat-général foglalkodik felügyelése alatt. Mindenik királyi törvényszéknél (cour royale, számra 27) külön procureur-général találtatik.

Ennek igazgatása alatt állanak : 1) helyettesei (substituts du procureur-général), kik közvetlenül alatta, 's rendesen hivatalában (parquet) foglalkodnak; 2) több avocat-général, kik a' tisztviselői hierarchiában amazok előtt állanak, a' királyi törvényszékeken mint vádolók lépnek fel, 's kik közül a' legidősbik első avocat-généralnak neveztetik; 3) több procureur du roi, kiknek szintúgy helyettesei vannak, 's kik az alsó törvényszékek mellett (tribunaux de première instance, számra 365.) működnek. A' procureur-généralok semmi viszonyban sincsenek egymással, de központosúlnak az igazságszolgáltatás' ministeriumában, épen úgy, mint a' megyék' praefectusai a' belügyekében.

Mindenik procureur-général felügyel maga és alattvalói által az illető királyi törvényszék' egész kerületében a' közrend' fenntartására *), 's kötelességében áll : minden büntettet, vétséget és áthágást kinyomozni, és törvény elébe idézni.

A' büntető eljárás' codexének első szakaszában említett tisztviselőkhöz tartoznak még : a' rendőri biztosok, a' mairek és ezeknek segédeik, kik a' rendőri törvényszékeknél járnak el a' közvádlás' tisztében; 's tartoznak végre a' közvetett adók', a' vámok', 's a' vizek' és erdők' közigazgatóságaik' ügynökei, az illető csempészeti, erdőszeti és halászati kihágásokra nézve.

A' code d'instruction criminelle' 29-d. és 30-d. czikkelyében kijelelvék azon különböző személyek, kiknek kötelességök a' vádoló hatóságnak tudtára adni azon tényeket, mellyek ellen nyilvános panaszt emelhetni; ez azonban magától is felléphet, 's általában, hogy felléphessen, semmi előleges bejelentés nem tétetik a' kormánynál, csak sajtóvétségeknél a' ministerium' felhatalmazása szükséges. A' szabály azt tartja : hogy a' közvádlók önnön belátásuk szerint alkalmazzák vagy nem alkalmazzák a' közkeresetet, de a' sértett fél, ha partie civile' képében lép fel 's a' törvényszékek követelhetik a' vádoló hatóságtól a' közkereset' alkalmazását,

*) Mi itt a' minist re public' büntetőjogi hatáskörére szorítkozunk; a' polgári jog körüli hatása nem ide való.

_maz, mert felelősséggel tartozik, emezek, felügyelési joguknál fogva.

A' vádoló hatóságot ki kell hallgatni minden büntető ügyben (de nem minden rendőriben vagy fegyelmiben), különben érvénytelen az itélet.

A' vádoló hatóság végrehajtatja az itéleteket.

IV.

A' franczia vádoló hatóság, mint láttuk, tetemes hatalommal lép fel; 's miután ennek minden tagjai a' végrehajtó kormány által neveztetnek ki, 's ennek kénye szerint mozdíthathatnak el hivatalaikból, természetes: hogy nem hijányoznak, kik főleg oldaltekintettel a' politicai vétségekre, a' vádoló hatóságot jelen szerkezetében a' polgári szabadságra nézve veszedelmesnek tartják.

Azonban, miután a' büntetőjog' egyik feladása: a' közrend' megőrzése, — csakugyan elkerülhetlenül szükséges, hogy a' közvádló, hogy a' státusügyvédség valóságos hatalommal is birjon. Az alkotmányos szabadság' fenntartása nem eszközöltetik az által, ha a' közhatalmat erőnélküli bábbá alacsonitjuk, mi csak anarchiát idézhet elő: de igen az által, ha a' végrehajtó hatalom más, alkotmányszerü erőnek ellenőrködése alatt áll. 'S ezt nem kis mértékben találjuk a' franczia büntető eljárásban.

A' végrehajtó hatalomtól függő, 's elmozdítható státusügyvédség' ellenében áll a' kormánytól független 's elmozdíthatlan bíróság.

Mindenik kerületben (arondissement) van legalább egy visgáló biró (juge d'instruction), ki az alsó (első foku) törvényszék' tagjai közül választatik *). Mihelyest a' vádoló hatóság magános polgárok vagy a' törvényszéki policzia' tisztei által **) valamelly

*) 55 tcz.

**) 9 tcz hol ezek elősoroltatnak, kikhez a' 10-dikben még a' megyék' praefectusai 's a' párisi préfet de police is számitatnak.

büntető törvényszegésről értesítetett, azonnal felszólítja a' visgáló bírót, hogy a' tény' helyszinére menjen, 's a' tanúkat kihallgassa; a' bünös' tettenéretésekor, ha a' tény gyalázó büntetést von maga után, maga is elöleges visgálathoz foghat, 's parancsot adhat ki a' bünösnek maga elébe állitására, sőt ezt el is zárathatja *). A' büntető eljárási codex' 9-d. czikkelyének értelmében a' vádlott legalább is huszonnégy óra alatt kihallgattatandó **). Minden nyolczadik nap' jelentést tartozik tenni a' visgáló biró az általa kezelt ügyeknek mibenlétéről, 's miután külön mindenik visgálattal elkészült, 's az eredményeket a' vádoló hatósággal közlötte, az ügy a' legalább is három elsőfoku törvényszéki bíróból álló — egyikök mindig maga a' visgáló, — tanácskamara (chambre de conseil) elébe terjesztetik A' vádló keresetét irásban benyújtja és visszavonul. Ekkor, a' mint vagy büntettnek, vagy vétségnek, vagy áthágásnak találtatik a' tény, kijeleltetik az illető törvényszék, hová tartozik. Ha t. i. egy vagy több tagja a' tanácskamarának büntettet (crime), azaz: gyalázó ***) büntetést maga után vonót lát a' tényben, az ügy a' királyi törvényszék (cour royale), nevezetesen a' vádló kamara (chambre d'accusation) elébe terjesztetik †), 's a' netalán még szabad lábon álló vádlott fogságba adatik ††); vétségeknek (délits) vagy áthágásoknak (contraventions) talált tények a' policziai itélőszékek' elébe útasitatnak. Azon esetre, ha a' tanácskamara úgy találná, hogy büntető eljárásnak egyáltalában nincsen helye †††), vagy hogy a' tény csak egyszerü policziai áthágás,

---

*) 40. 41. tcz.

**) Dans le cas de mandat de comparation il interrogera de suite dans le cas de mandat d'amener dans les vingt-quatre heures au plus tard.

***) A' büntetéseknek infamansokra 's nem infamansokra osztása, mint ez különösen a' franczia codeban is divatozik, nem helyeselhető. De hiszen ez nem idevaló.

†) 133 tcz.

††) 134 tcz.

†††) 128 tcz.

vagy ollyas vétség, mellynek büntetése nem jár fogsággal *), az őrizet alá került vádlott szabadon bocsátatik **).

A' hetenként legalább egyszer összeülő vádlókamara elébe kerülvén felebbvitel' útján az ügy, 's benyújtván a' vádlott 's a' partie civile egyiránt értesítéseiket irásban, a' vádoló hatóság pedig keresetét öt nap alatt előadván ***) 's azonnal visszavonulván, határozat hozatik †), 's csak ha itt is megerősítetett a' tanácskamarának végzése, leszen helye a' büntető eljárás' második részének, azaz : csak ekkor nyittatik meg a' vádlott ellen a' büntető per; ellenkezőleg, ha a' tanácskamarának végzése elvettetett, a' vádlott szabadon bocsátatik 's a' fennforgó tény miatt nem vonathatik újabb visgálat alá. Említést érdemel még az is, hogy a' büntető perben, ha ennek hely adatik, a' vádlókamarának tagjai úgy nem járhatnak el birói functióban, mint nem a' visgáló biró.

Ennyi előleges lépést követel, az 1835. sept. 9-én költ sajtórendelkezés' 24-dik szakaszában érintett esetek' kivételével a' törvény, mielőtt per alá vonatik a' vádlott; 's mégis a' kutató eljárás' védői örömest elhitetnék velünk, hogy a' franczia elővisgálat nem nyújt elegendő biztosítékot az ártatlanságnak, nem annyit, mennyit a' kutatónak eljárása, melly ellenőrködést nem ismer, 's mellyben az úgy nevezett „generalis inquisitio“ (a' vádoló eljá-

---

*) 129. 131. tcz.

**) A' vádlottnak elzáratása itélethozás előtt, olly kérdés, mellyet a' kezességével együtt nemcsak per summa cacumina kellene tárgyalni. Főelv kétségkivül az, hogy csak birói személy zárathatja el előlegesen a' vádlottat, 's hogy csak a' törvény által kijelelt esetekben; de e' kijelelés szabatosságot kiván és éles meghatározottságot. A' habeas corpusféle rendelkezések sem elégségesek, mert ezek felmentik ugyan törvénytelen fogságából az egyént, de hogy törvénytelen fogságba ne jöhessen, az ellen nem biztosítják.

***) 217. tcz.

†) A' nyilvánosság itt is, mint a' tanácskamarában, ki van zárva, mert a' birói végzést megelőző vitatás és szavazás mindig zárt ajtóknál történik. Méltó ez ellen olvasni Feuerbach' munkáját : Über Öffentlichkeit und Mündlichkeit der Gerechtigkeitspflege. Giessen, 1821.

rás' elővisgálata) 's a' „specialis" (a' valóságos büntetőper) szoros elválasztás nélkül egymásba folynak annyira, miszerint több státusban ezen nem régiben még Rosshirt*) által is sem szükségesnek, sem hasznosnak, sem lehetségesnek nem talált felosztás végkép eltöröltetett, és Grollmann hessendarmstadti minister méltán mondhatá : hogy az utóvilág nem fogja hinni a' specialis inquisitio' eltöröltetését több országokban, minek következésében a' valóságos pör nélküli halálra-itélés törvényesítetett.

Hogy a' franczia eljárás' előszakában számosak a' visszaélések, 's hogy a' vádoló hatóság' azon hatalma, miszerint bizonyos esetekben maga is előleges visgálathoz foghat, 's tehát némileg bírói functióban is eljárhat, a' vádoló pör' szellemével meg nem fér, — ezt nem tagadhatni. De Vaulx ugyan azzal ügyekszik mentegetni a' vádoló hatóság' ezen rendkivüli fellépését, hogy az ekkép történt visgálat mindig csak provisorius, 's hogy a' visgáló bíróság ennek mindenik részletét, ha szükségesnek látja, újra felveheti : de azért a' vádló általi kihallgattatása mindig igazságtalan, 's a' 61-d. törvényczikkely' rendelkezésénél fogva szükségtelen is.

Bourguignon, Carnot, Golbéry, Legraverend, de Vaulx 's mások, kiknek sorában bírákat 's közvádlókat is találhatni, több visszaélésre figyelmeztetnek bennünket. Illyen az, hogy a' vádoló hatóság nem ritkán jelen van, midön vádlott és tanúk a' visgáló bíró által kihallgattatnak; hogy a' huszonnégy óra alatt kihallgattatandó vádlott gyakran huszonnégy napig is elvárhat; hogy a' visgáló bíró, ki a' 127-d. törvényczikkely' rendeletéhez képest minden héten jelentést tartozik tenni az elébe került esetek iránt, megfeledkezik e' rendeletről; — visszaélés, még pedig sulyos visszaélés, hogy vannak visgáló bírák, kik a' tanácskamara' tagjainak házához aláirás végett már készen küldik a' vádlottat büntető per alá fogó határozatot, mert ennek hozatalára a' tanácskamara' egy tagból álló kisebbségének nyilatkozata is elégséges, 's hogy ennélfogva a' tanácskamara csak akkor ül össze valósággal,

*) Geschichte und System des deutschen Strafrechts. Stuttgart, 1838—39.

midőn a' vádlott' felmentése inditványoztatik. — De ezen visszaélések, mint már nevök is mutatja, nem a' codexben, nem az eljárási szabályokban gyökereznek, mik pontosan megtartva nagy mértékben megfelelők a' rend' és szabadság' igényeinek, 's ezeket bölcsen egymás mellé rendezik. A' tanács- 's a' vádolókamarák által gyakorlott ellenörködés' hatalmas befolyását világosan mutatja azon körülmény, hogy minden évben számos személy ellen szüntetett meg az elővisgálat, mert a' tény, mellyről vádoltattak nem találtatott a' büntető törvénybe ütközőnek. Kik azt óhajtják, 's a' vádoló hatóság' olly szerkezetéről álmodoznak, mellynél fogva soha egy ártatlan se' kerülhessen elővisgálat alá, tovább mennek mint maga az assemblée constituante, melly ennek lehetetlenségét megismerte. C'est un sacrifice, mondá Duport a' büntetőjogi választmány' nevében, que l'individu doit faire à la société, puisque ce n'est que par-là, que la tranquillité, la sureté, la liberté des tous sont assurés. (Azaz : ez olly áldozat, melylyel az egyén tartozik a' társaságnak, mert csak ez által van mindnyájunknak nyugalma és szabadsága biztosítva.)

V.

Angliának törvényszéki szerkezete, melly még most is a' középkorban mindenütt divatozott szokás' képét mutatja, miszerint a' birák itélethozás végett úgynevezett circuitokban beutazzák az országot : egy vagy más német tudós' bámulattárgya lehet ugyan még napjainkban is; de a' londoni „criminal central court'" nem régiben történt felállítása egymaga is eléggé mutatja, hogy a' reform' épületei nem fognak emelkedni ez' alapon.

Az elővisgálat Angliában rendesen a' békebíró vagy az úgynevezett „police-magistrat" által, ölés' esetében coroneri eljárás' útján történik, és szabályai módra és időre nézve (a' gaoldelivery biztosság' daczára is néha szerfelett késedelmes a' vádlottak' kihallgatása) a' gyakorlaton alapulnak, nem törvényeken. Megeskettetvén a' vádló az ügy' igazságos előadására, a' tanúkkal együtt a' vádlott' jelenlétében kihallgattatik; az utóbbi a' neki szükségeseknek látszó kérdéseket teszi a' vádlónak és tanuknak, 's a' bíró kihallgatja a' feleket mind az iránt, mit magával hoz az alkalom, a' nélkül azonban, hogy a' vádlottat mindenkép önvallomásra bírni ügyekeznék, a' nélkül, hogy amaz eléggé ismeretes „rendszeres vallatás"-hoz fogna, sőt ellenkezőleg midőn a' vádlottnak kérdések tétetnek, értésére adatik a' bíró által : hogy szabadságában áll felelni vagy nem felelni *). Ezen az angol büntető eljárást jellemző sajátságot csak utóbb fogjuk alaposabban méltathatni, midőn a' törvényszéki kivilágításról leszen szó; de e' helyt felelnünk

*) Bentham : Rationale of judicial evidence specially applied to english practice. London, 1827. II-d. k 311 l.

kell azon magasztalásra, melylyel a' békebíró általi elővisgálat' nyilvánossága említetik. Az eddig mondottak után talán nem szükség ismételnünk, hogy a' kutató elemeket minél keskenyebb körre kivánjuk szorítani, mit e' munka' folyamatában még többször lesz alkalmunk bebizonyítani; de ha meggondoljuk, hogy az elővisgálat' nyilvánossága által a' vádlott folytonosan értesítetik az ellene tett lépésekről, 's így a' tény' bebizonyítását nyomról nyomra akadályozhatja, kénytelenek leszünk oda nyilatkozni: hogy, az elővisgálat, ha általa némi czél' elérését akarjuk eszközölni azaz: bizonyitékokat szerezni, mellyek a' büntető per megnyitását vagy elmellőzését igazolják, — nem lehet nyilvános. Távol legyen azonban tőlünk, hogy mintegy a' másik szélsőségre csapván által, az elővisgálat' azon nemét akarnók pártfogolni, mellyet a' franczia publicista ért, midőn a' vádlottnak „au secret" tétele ellen szót emel. E' között 's az angol elővisgálat' nagyon nem ovatos formái között még igen üdvös középmódszert fogunk találhatni; 's jegyezzük meg itt pótolólag, hogy az elővisgálati úton nyert eredmények természetesen csak annyi erővel bírhatnak, hogy a' vádlott per ála vonathassék; az eljárás' második szakára nézve nem létezők gyanánt tekintetnek, 's a' vádlottnak elmarasztalására csak annyiban lehetnek befolyással, mennyiben a' tökéletes nyilvánossággal járó per' folyamában újolag alakulnának: miről alább.

A' visgálat' eredményei a' sulyosabb 's rövid uton el nem dönthető esetekben (ha a' vád alaptalannak mutatkozik, a' vádlott azonnal elbocsátatik) a' nagy vagy vádoló jury elébe terjesztetnek, 's ettől, nem rendes törvényszékek' itéletétől, mint Franczia országban, függesztetik fel a' büntető per' megnyitása *). A'

*) Van egy neme az eljárásnak, melly by informationnak neveztetik melly birságok' megvételére, lázadási esetekben, sajtóvétségekre nézve 'sbt. közdivatban van, 's mellynélfogva, nagy jury nélkül, de az utóbbi esetekben a' főtörvényszék' előleges engedelmével, — az első helyett emlitettben e' nélkül is, büntető per kezdetik a' vádlott ellen. Ez azonban csak kivételképeni eljárás, melly nem sok népszerüséggel dicsekedhetik, „it was at one time the butt of popular and party clamour", mondja Bentham.

nagy jury, mellynek eljárása nyilvános lehetne, mert ekkor nem a' vád' alapítására szolgáló jelenségek' gyűjtéséről, hanem mérlegezéséről van szó, zárt ajtóknál tartja üléseit, mi egyike azon számos anomaliáknak, mellyekre minden lépten, nyomon bukunk Angliában. Bentham a' nyilvánosság' hijányának történeti okát adja. Azon időben t. i., midőn a' nagy jury kezdetét vette, a' vádlott még semmitsem tudott az ellene indított eljárásról, melly titkot követelt, hogy azon esetre, ha a' nagy jury helyénvalónak találná a'k eresetet, meglepethessék és elfogathassék a' vádlott; de jelenleg csak akkor terjesztetvén a' quárter-sessiókban a' nagy jury elébe az ügy, midőn a' vádlott már kihallgattatott iránta, vagy épen már el is fogatott, a' felebbi ok tökéletesen megszűnt. Aztán, ha orvosoltatnék is e' fogyatkozás, ha, mint Éjszamerikában történik, 's mint a' franczia tanács- és vádoló kamarákra nézve is közös az ohajtás, nyilvános ülésben alapíttatik meg a' vád, még mindig állani fog ezen kifogás a' nagy jury ellen: hogy miután az elővisgálat' befejezésével nem arról kell itélni, van-e elégséges bizonyság arra, hogy N. N. bünös? hanem arról: van-e elégséges bizonyság, hogy N. N. ez vagy ama' vétség' elkövetéséről méltán gyanúba vétethetik? — e' felett, mint nem egyszerü bünösségkérdés felett, tanult bírócollegium biztosabban fog itélhetni, mint jury. 'S ezen oknál fogva is történhetett, hogy ámbár a' júliusi változások után, midőn a' büntetőjog is újabb revisio alá került Franczia országban, egyesek az 1791-től 1808-ig divatozott vádló jury mellett nyilatkoztak, mégis a' többség inkább a' részben módosítandó tanács- és vádolókamarák' itélete alá kivánta a' büntető per' megnyitásának kérdését terjeszteni.

VI.

Eddig a' vádoló rendszer' első szakáról, az elővisgálatról szólottunk; most magát a' büntető pert, a' szorosabb értelemben vett büntető eljárást kell tárgyalnunk.

Minden büntető perben két fő momentumot kell megkülönböztetnünk, a' büntett' 's a' büntetés' kérdését; azaz:

„bünös-e a' vádlott, vagy sem?"

's

„milly büntetést szab az illető büntettre a' törvény?"

A' második kérdés' feloldatása a' positiv jog' rendelkezésétől, 's e' rendelkezés' ismeretétől függvén, törvénytudósokból álló bíróságot feltételez.

Az első kérdés' eldöntése a' vádlott' bűnösségének vagy nem bünösségének kiviláglásától függ; 's hogy meghatározhassuk, szükségesek-e ennek nyerésére külön jogismeretek? a' kiviláglás' természetéről kell előlegesen értekeznünk.

Valaminek kiviláglása (evidence, Beweis) valami iránti előleges vagy egyúttali meggyőződést, 's ez ama' valaminek bebizonyodását, bebizonyitását feltételezi. E' szerint a' törvényszéki kiviláglás bebizonyodáson alapuló meggyőződést feltételez a' bíróban.

Bebizonyítást kiván mind a' polgári, mind a' büntetőjog, de amaz beelégszik vagy beelégedhetik alaki, ez csak anyagi bizonyossággal; azaz: a' büntetőjogi bíró mindig történt vagy nem történt tény felett, — a' polgárjogi bíró néha csak történt vagy nem történt bebizonyítás felett itél. A' büntetőjogi viszony' tárgya t. i. abban különbözvén a' magánjogi viszonyétól, hogy magánjogokról lemondhatni, minélfogva az igazság' kinyomozása itt a' felektől

függ; de nem a' büntetőjogi igazságról, mint mellynek tárgya polgári közlekedésből elvont, tehát elidegeníthetlen jogok' csonkításában vagy elvételében áll, — kötelessége a' státusnak, olykép rendelni el a' büntetőjogi eljárást, hogy magoknak a' tényeknek valósága kinyomoztassék, 's ezen kinyomozás a' felek' önkényétől fel nem függesztetvén, a' valóság ezek' akaratának ellenére is kivilágoljék *). — Ezen lényeges különbségnek természetesen különböző eljárást is kell maga után vonnia, és szomorú következések fognak szükségkép beállani, ha a' magán- és büntetőjogi bebizonyítás összezavartatik biráink által.

Ha valamelly tény saját érzékeink' körébe esik, a' felőlei anyagi bizonyosság, külön észbeli működés' hozzájárulása nélkül, rögtön meggyőződéssé válik lelkünkben, 's ama' tárgy tökéletes kiviláglás' fényében áll előttünk. De ha nem szemeink' láttára követtetett el a' tett, ha nem füleink' hallottára mondatott a' szó, ha nem minmagunk vettük észre a' tényt: máshonnan, nem saját érzékeink' köréből kell merítenünk a' meggyőződést, melly nélkül nincsen kiviláglás. Ez utóbbi állapotban van a' büntetőjogi tényre nézve a' bíró.

A' büntetőjogi bebizonyítás' theoriái több főeszközlőkről szólanak, mint külön, vagy másokkal egyetemben teljes kiviláglást nyújtókról, 's itt először is az úgynevezett qualificált önmegvallással találkozunk.

A' középkor — mellyben a' jelen büntetőjogi eljárás' több pontjai némileg rendszerítettek — roppant erőt tulajdonított mindig a' vádlott' önmegvallásának. Úgy vélekedett, hogy mindazon csalódások, mellyeknek a' legeslegjelesebb tanúk is érzéki észrevevésközben kitévék, valamint azok is, mellyek a' jelenségekből következtetéssel járhatnak, a' vádlott' önmegvallása által kikerültethetők. Azon erkölcsi megnyugtatás is, mellyet az elmarasztaló bírónak a' bűnös' önmegismeréséből lehetetlen nem merítenie, szintúgy tetemes befolyással lehetett az önmegvallásnak nyerése utáni törekvésre. 'S valóban úgy tapasztaljuk, hogy az

*) V. ö. Jordan' és Mittermaier' ide tartozó dolgozataikat.

egész kutató rendszer, anyagi torturával és nélküle, e' czélra van irányozva. A' státus' fennállására szükséges, hogy a' bünösök bünhödjenek; már pedig valakinek bünösségéről csak akkor győződhetünk meg teljesen 's olly annyira, hogy a' büntetést nyúgott lélekkel reá mérhessük, ha maga a' vádlott is bünös voltát megismeri: tehát azon kell lennünk mindenkép, hogy amaz önmegismerést kicsikarhassuk belőle. — E' fonalon indul részben még ma is, 's indult kivált a' középkorban az okoskodás, 's ennek következésében — mind a' mellett, hogy az egyházi jog nem pártolá e' nézetet — lőn a' római jogban a' rabszolgákra szorított tortura általánossá *). 'S csakugyan, megrendítetvén egy részről, főleg az egyházi jogtudósok által a' hit, melly ordaliák, mint az Istenség' közvetlen nyilatkozása által vélé kitudhatónak a' vádlott' ártatlanságát vagy vétkességét, 's elvül állíttatván fel más részről: hogy csak önmegvallásra itélhetni el a' bünösnek tartottat, — iszonyú következetességgel a' torturához, mint a' vétkesek' büntetlenül maradása által veszélyeztetett társaság' végmenedékéhez folyamodtak.

Ezen elvnek — hogy t. i. a' bünöst önmegvallásra birni, főfeladása a' büntetőjogi eljárásnak, — melly bár egyenesen ki nem mondva, mégis lelke a' kutató rendszernek, — köszönhetni: hogy ott is, hol a' kor' elútasíthatlan követelésére az anyagi tortura eltöröltetett, szellemi lépett helyébe, valamint e' rendszerben lépnie kellett is. — De midőn a' kutató eljárás' azon maximája ellen nyilatkozunk, melly a' bírót főleg és csaknem kizárólag a' pörbefogott' önmegvallásának kicsikarására útalja, 's ennek bármi módoni kinyerésére, miután némileg ellenfelet láttat vele a' vallani vonakodóban, mintegy felingerli, — midőn illy visszásság ellen nyilatkozunk, nem tartozunk azok közé, kik a' bünös' önmegvallásának egyáltalában semmi erőt sem tulajdonítanak. Quintiliannak Fabriczy által is jeles munkácskájában a' magyarországi büntetőjogról idézett szavai: „ea est natura omnis confessionis, ut possit

*) D. XLVIII. 18. De quaestionibus. A' római jog egyébiránt távol vala jeles bizonyitási erőt tulajdonítani a' torturának: „etenim res est fragilis et periculosa, et quae veritatem fallat" mondja az idézett czim.

videri demens, qui de se confitetur" el nem fogadhatók. Tagadhatatlan, hogy a' kétségbesés' örültségében bűnösnek vallhatja 's vallotta magát nem egy ártatlan, — midőn harczban lát maga ellen mindent, midőn legegyszerüebb nyilatkozásai is szörnyekké válhatnak a' kutató hermeneutica' érintése alatt; 's ha egyéb példák nem volnának, a' mult századokból fennmaradott törvénykezési irományok, mellyekből világos, hogy többen, kik boszorkányságról vádoltattak, a' torturának alkalmazása, sőt az ezzel ijesztetés előtt, magokat az ellenök felhozott tényekre nézve vétkeseknek vallák, bizonyítják az illyetén hamis önmegismerések' lehetőségét még olly esetekben is, midőn bizonyos halálnak nézhet elébe a' vádlott; — való az is, hogy a' kisebb bűntettről vádolt magát bűnösnek vallhatja, talán a' további nyomozás' megszüntetésére, mellynek folytában némi még ki nem tudott, 's általa valósággal elkövetett nagyobb büntett világolhatnék ki ellene, — 's talán külön más czél' elérésére is *), vagy egy hatalmasabbtóli félelmében, kinek érdeke kívánhatja, hogy a' vádlott önmaga ellen valljon, 's kinek hatalmában áll, őt vagy a' hozzá közel állókat, ellenkező esetben, még érzékenyebben sújtani; való még az is, hogy olly esetekben, midőn önmegvallással járó elmarasztás enyhitett büntetést von maga után, 's midőn látja a' talán fonák elvek' befolyása alatt alakuló bebizonyítást maga ellen fordulni, — végmenedékül hamisan önmaga ellen vallhat a' vádlott. — Tagadhatlanul, való mind ez. De midőn más oldalról száz és száz példát látunk naponként, hol a' vagy lelkiismeretétől, vagy az ellene felhozott tanutételek' erejétől önmegvallásra bírt vádlott azt ismételve megerősíti itélethozás után, sőt ez vagy ama' büntetés' kiállása közben is vissza nem vonja, 's így a' — ne feledjük el — nemcsak a' külső cselekvésre, hanem a' jogellenes feltétre nézve is kiviláglást nyújtó önmegvallás' bizonyító erejét tanusítja, — azt mégis érvénytelennek tekinteni, csak túlságos skepsisnek lehet eredménye **). —

*) Bentham: Rationale of judicial evidence. III-dik k. Feuerbach: Acten mässige Darstellung merkwürdiger Criminalfälle. 1828. Két k.

**) Az önmegvallás minmagunk elleni tanutétel, tehát pártos, tehát el nem fogadható — igy szól még legújabban Gerstäcker is. De hányszor mon-

'S e' tekintetben Bentham az angol büntető eljárás' azon sajátságát, miszerint a' vádlott az önmegvallástóli óvakodásra intetik, méltán kárhoztatja; annyival is inkább, mert az angol biró a' törvényszéken kívül történt önmegvallást nem minden bizonyító erő nélkülinek tekinti, 's így következetlenségről is vádoltathatik.

Azonban, hogy a' vádlottnak önmegvallása meggyőződést nemzhessen a' kérdéses tény iránt a' bíróban, erre nézve a' felebbieknél fogva nem elég, hogy az a' törvényszék előtt *), határozottan, belső ellenmondásokat magában nem foglalólag 's egyenesen a' kérdéses tényre nézve, — tehát nem egyedül ez vagy ama' körülményt illetőleg, nem mintegy melleslegesen, hanem egyenesen annak tudomásával, hogy vallomása önmegvallás, történjék; — de kivántatik még különösen, és minden esetben, hogy az önmegvallás' tartalma, 's az ügynek egyéb kiviláglási eszközlők által nyeretett momentumai között világos, ok- és okozati viszonyon alapuló öszhangzat mutatkozzék. Igen helyesen jegyzi meg ennélfogva Bentham, hogy az önmegvallás kivált részletessége által nyerhet bizonyítási erőt, valósága vagy valótlansága — a' mint t. i. részletei az egyéb úton nyert és bebizonyodott körülményekkel megegyeznek vagy sem — így inkább kitűnvén. 'S e' szerint minden önmegvallásnál, a' vétség' szoros anyagi leirásán kivül, a' hely' és idő' pontos kijelelését fogjuk kivánni, hogy láthassuk: megegyeznek-e a' talán már egyéb bizonyitási eszközlőkből kiviláglott tényhelylyel és tényidővel. Ennek fontossága arra birá volt az angol törvényhozást, hogy már a' vádlevélben mindig követelé a' kérdéses tény' helyének és idejének kijelelését, még pedig olly szigorusággal, hogy elmulasztás' esetére a' vádlott felmentessék a' kereset alól. De csak hamar

---

datott már, hogy a' magunkról, magunk által tett tanutétel csak annyiban jöhet pártosság' gyanujába, mennyiben magunk *mellett* szól.

*) A' törvényszéken kivül tett önmegvallásra nem sokat adhatni. Feuerbach említi, hogy a' plassenburgi fenyitőházban 1818—1825-ig 219 fogoly magát gyilkosnak, rablónak 'stb. vallotta, csakhogy a' fogházat odahagyhassák, mert önmegvallásaik majdnem kivétel nélkül hamisaknak találtattak.

észrevétetett, miképen több esetekre nézve a' vádlottnak vétkessége eléggé bebizonyítható már a' vádlevélben, de a' tény' helye és ideje, vagy legalább ezeknek valamellyike egyáltalában nem, minélfogva jogfictióhoz folyamodtak, rendelvén: hogy hely' és idő' kijelelése szükséges ugyan, de a' vádlevél' erejére nézve mindegy, akár a' birói eljárás által is kiviláglandó tényhely és tényidő, akár csak pótló áljelelés iktattassék belé.

Az önmegvallásról itt mondottakat összefogva, talán némi biztossággal következtethetni:

a) egyszerü kérdések által alkalmat kell adni a' vádlottnak az önmegvallásra; de itt aztán szükség megállapodni, mert minden további lépés a' kedvencz analyticai lábtón, szellemi torturához 's ennek következményeihez vezethet; a' büntető bírónak ügyessége különben is egyéb combinatiókban mutatkozhatik, meggyőződése egyéb kiviláglási eszközlőkön alapodhatik;

b) a' vádlott' önmegvallásának bizonyító ereje a' kiviláglás' egyéb momentumaival megegyezésétől, 's ezekhezi kiegészítő, felvilágosító viszonyától függvén, annak elhatározása: mikor tekintethetik eléggé qualificáltnak, vagy, nem a' theoria' nyelvén szólva, meggyőződést nemzőnek az önmegvallás? külön mindenik esetben külön más viszony által feltételeztetik, minélfogva a' qualificáltság' positiv mértékét egyelőre nem adhatni.

VII.

A' kiviláglás' tudományos theoriái azon esetre, ha önmegvallást nem nyerhetni, — olly eset, melly a' torturának eltöröltetése óta, kivált ha csak önmegvallásra szabathatik a' rendes büntetés, természetesen gyakorta szokott elöfordulni — semmiben sem látnak több bizonyítási erőt, mint a' tanuk' vallomásában. Az ezek által nyert bizonyosság t. i. közvetlennek mutatkozik, ellentétben a' jelenségek' útján szerzettel, melly közvetve, következtetés által nyeretik. — A' tapasztalás arra tanít, így szól a' theoria, hogy az egészséges szemmel bíró ember észreveheti a' némi távolságban 'stb. mutatkozó tárgyakat, hogy az egészséges fül hallhatja bizonyos távolságban a' bizonyos erővel ejtett hangokat; a' tapasztalás tanít továbbá arra is, hogy az, kinek oka nincsen az igazság' eltitkolására, a' felebbi vagy más érzéki csatornán tudomására jutottakat ki is fogja mondani, 's annál inkább ha még egyéb biztositékok, mint például: eskü, hamis vallomás' esetére büntetés 'stb. (external securities Benthamnél) igazságmondásra ösztönzik: tehát illyes mind physicai, mind erkölcsi tekintetben egészséges egyén' vallomása nagy hitelt érdemel; ha pedig ezen tanutételhez még más hasonlókép' tökéletes tanúnak lényegesen megegyező vallomása is hozzájárul, a' tényt bebizonyítottnak kell tekinteni. — Ezen, talán főleg egy mózesi helyen alapuló tételt a' német büntetőjog úgy értette: hogy azon esetre is, ha ama' két classicus tanu' ellenében száz, a' tény' különböző momentumairól ugyan, de ollyképen valló egyes tanú áll, hogy ezek teljesen összefüggő sort képezzenek, — ez semmit se' bizonyítson. A' tudomány' és gyakorlat férfiai, úgy látszik, egyiránt megfeledkeztek arról, hogy

itt az öszhangzás a' fő, az t. i., hogy józan észszel meg nem foghatni, miképen több egymástól függetlenül nyilatkozó személyek vallomásaikban megegyezhetnének, ha azt, miről tanuságot tesznek, valósággal nem tapasztalták volna *); 's hogy ennélfogva az utóbb említett egyes tanúk' vallomásának több bizonyító erővel kell birnia ama' kettőénél. —

Midőn az „esprit, origine et progrés des institutions judiciaires"" című jeles munkának szerzője **) a' két classicus tanúnak mindenhatóságát, 's a' kutató kiviláglási tan' egyéb fonákságait elevenen kitünteté, Mittermaier oda nyilatkozott: miszerint e' tan nem akar egyebet mondani, mint hogy a' birónak semmi tényt, ha ennek lételétől valamelly vádlott' elitélése függ, nem szabad bebizonyítottnak tekinteni, melly tény a' törvények által megismert és szükségeseknek tartott kellékekkel felruházott kiviláglási eszközlők' segédével elő nem állítatott; de ennélfogva még nem nyilatkoztatja ki a' törvény, hogy a' bíró p. o. minden tényt, mellyet két tanú bizonyít, már bebizonyítottnak tartozik tekinteni; 's még mindig a' bírák' belső meggyőződésétől függ, minden körülmények' megfontolása után elhatározni, ha a' tény bebizonyítatott-e valósággal. — Hasonló értelemben válaszolt már Feuerbach a' német bizonyítási theoria' megtámadóinak, a' juryről irt munkájában ***), mondván: hogy e' szabály csak tiltólag kötelezi a' bírót, azaz, ennyit jelent: mert egy tanú csalódhatik vagy igaztalanságot mondhat, egy tanúnak soha sem, de két tanu' vallomásának már szabad (nem pedig: kell) hitelt adni. — E' tétel, így magyarázva, való igaz, telemesen változtatja a' dolgot; e' szerint a' szükségképen eldöntőnek tekintett két szám hol bebizonyítani fogja a' tényt, hol nem, a' mint t. i. a' bírónak az ügy' öszvegéből alakuló belső meggyőződése a' kettős tanutételhez szövetkezik vagy

*) Wills: Essay on the rationale of circumstancial evidence' Mittermaier által „Strafverfahren" 'stb. című munkájában idézett helye.

**) Meyer J. D amsterdami ügyvéd. Munkája a' troppaui és veronai congressus' idejébe esett, 's rendkivüli tüneméuy gyanánt fogadtatott, mert nem iratott a' reactio' szellemében.

***) Betrachtungen über das Geschwornengericht Landshut, 1813.

sem; de e' szerint, ha következetesek akarunk maradni, meg kell engednünk azt is : hogy egyes tanú mellett is bebizonyítottnak tekintethetik a' tény, ha ama' meggyőződés hozzájárul; 's így megismertük azt is, hogy a' meggyőződés nem rejtezik a' kivülfekvő tárgyakban úgy, hogy a' büntett' kinyomozása közben előforduló többnemü tanutételek' positiv bizonyító erejét általán 's elölegesen kisebb, nagyobb számmal lehessen megjelelni, — de rejtezik e' tanutételek' viszonyaiban az öszves ügyhez.

Ha tisztában vagyunk az iránt, hogy két vagy több tanú' bizonyságai nem már magokban, hanem mindig csak adott egyes esetben mondathatnak tökéletes meggyőződést nemzőknek; ha a' számokkali babráláson kiadva, már nincsen okunk attól tartani, hogy lesz, ki illyeseket állítson : két gyanús tanu' bizonysága = egy classicus tanu' bizonyságával; négy gyanús tanu' bizonysága = két classicus tanu' bizonyságával 'stb. *) akkor arra sem leend ok, hogy egész sereg egyént physicai vagy erkölcsi fogyatkozásaik miatt tanuságtételre még csak ne is bocsássunk. Mert valamint, ha áll, mit felebb kimutatni ügyekeztünk, hogy magában véve nincs classicus tanu, azaz : ollyan, ki bizonyító erővel bír szükségképen **), hanem csak az adott ügy' viszonyaiból alakuló birói meggyőződés üti reá a' classicusság' bélyegét : úgy más részről a' gyanusság is nem eleve, hanem minden egyes esetben a' kifejlendő körülményekhez képest fog a' tanúhoz tapadni, 's csak azért, mert vallomása e' külön esetben a' bíró' lelke előtt hitelt

*) C'est-à-dire : que deux sources impures équivalent à une source pure, deux malades à un homme en santé, — c'est dire une absurdité. (Ez annyi, mint mondani : hogy két tisztátalan forrás annyit ér, mennyit egy tiszta forrás, hogy két beteg annyit ér, mennyit egy egészséges ember; — ez annyi, mint fonákságot mondani.) Brissot. — De azért mondani : deux malades équivalent à deux hommes morts (két beteg annyit ér, mennyit két holt) nem kisebb absurdité. Itt a' bökkenő.

**) A' római jog is így tartotta. Quod legibus omissum est, non omittetur religione judicantium, ad quorum officium pertinet, ejus quoque testimonii fidem, quod integrae frontis homo dixerit, perpendere. D. XXII. 5 de testibus. Az a' religio judicantium!

nem találhatott. Ez minden tanuságra nézve kivétel nélkül áll, 's ennél sem több, sem kevesebb : valebunt, quantum valere poterunt.

Az individualis viszonyoktól függ majdnem minden. A' tanuságtétel' egész értékéről csak ezekhez mérve ítélhetni. Minden medium, melly a' valló 's a' vallomás' nyomán ítélő bíró közé nyomúl, némi homályba helyhezi e' viszonyokat, 's gyakran el is ferdíti. Száz bizonyság a' tanu' physicai 's erkölcsi képességéről sem elégséges, meggyőződés' nemzésére a' biróban, ha azon körülmény hozzá nem járul, hogy belső és külső készségét vagy késedelmezését a' feleletadásban, egész módját és magaviseletét világosan szemléli : mert ama' felebbi bizonyságok a' tanunak általános képességét erősítik, 's a' bírónak még szüksége van bizonyságra a' tanunak képességéről ad hoc. Alia est auctoritas praesentium testium, — alia testimoniorum quae recitari solent *). — A' németek ezen közvetlenségét a' tanutételnek azzal pótolják, hogy a' kutató mimicai jegyzőkönyvet (Gebärdenprotokoll) is tartozik vinni a' tanunak (a' vádlottnak is) magaviseletéről; de ez aligha szolgálhat indiciumul annak következtetésére, hogy a' kik ezt feltalálták, azok a' könyvnyomtatást is feltalálhatták.

De nem elég, hogy a' tanu' hitelessége iránt bizonyosságot nyerjen a' bíró: neki még kinyomoznia kell azon fokot, mellyen a' tanunak meggyőződése áll; mert ha a' bíró tanutételen akar építeni, természetes, hogy meggyőződésének viszonyban kell állania az általa képeseknek ismert tanuk' meggyőződéséhez. — Bentham e' végre, miután a' meggyőződés' fokozatának előadására e' szóknál : „tudom", „hiszem", „a' dolog így vagy így történt", „hiszem, hogy a' dolog így vagy így történt" szabatosabb nyelvet nem ismernek a' törvényférfiak, scálát ajánl : melly, például, harmincz fokra osztott állító, 's ugyan annyi fokra osztott nemleges részből álljon, 's ezeknek fokaira a' tanú' meggyőződéséhez képest mutasson; ollyképen, hogy a' meggyőződés' maximumával bíró a' harminczadik fokozatra, a' maximumnál valamivel kisebb

*) D. XXII. t de testibus.

meggyőződés' embere a' huszonkilenczedikre 'stb. mutatand. — Ezen elmés expediensre azonban helyesen jegyzi meg Dumont, hogy a' tökéletességnek e' neme elérhetlen a' gyakorlatban, 's hogy például öt magát mi illeti, ha különböző tények iránt valamelly törvényszéken kihallgattatik, 's ha nem felelhetne igent vagy nem-et lelkének egész bizonyosságával, ha fokokat és árnyéklatokat sejdít, képtelennek érzi magát választani a' második és harmadik, a' negyedik és ötödik, sőt egymástól távolabb álló fokozatok között is. Ime megkisértem a' dolgot e' pillanatban, így ír; azon vagyok, hogy eszembe jusson, ki mondott el nekem egy bizonyos tényt; akadozom; együvé gyüjtöm a' körülményeket; úgy hiszem, hogy *A.* volt inkább, mint *B.*, de a' negyedik vagy hetedik fokra helyezzem-e meggyőződésemet, — azt teljességgel nem tudom. — Így fog ítélni az olvasó is, ha magát hasonló helyezetbe gondolja. — A' meggyőződés egészben és részeiben valamint soha mathematicai bizonyossággá nem válhatik, ugy számokkal sem határoztathatik meg. A' mathesis' viszonya a' historiai bizonyosságon alapuló jogi kiviláglás' tanához — ha ezt magában betetőzött tudomány' alakában képzelhetnők is — nem kisebb 's nem nagyobb, mint egyéb igenleges tudományhoz; ki tagadja, hogy például az additiónak hasznát vehetni az orvosi tudományban? — de mégis hová lett a' iatromathematicusok' iskolája?

Lesz itt, a' ki válaszolni fogja: magam sem tartom gyakorlatba vehetőnek a' benthami indítványt, de mint fogja majd kifejezni meggyőződésének fokát a' tanú? — Fejezze ki a' nagy és kicsi, erős és gyenge, vagy — mi egyre megy ki — a' felebb említett: tudom, hiszem 'stb. szavakkal; az általa történt mérlegezés különben sem szolgálhatván sinormértékül a' bírónak, mint kinek tudnia kell, hogy a' gondolkozó, higgadt férfiu meggyőződésének erejéről maga iránti bizalmatlanságból rendesen kétkedéssel, — a' szeles vagy gubó pedig elbizottsággal szokott szólani. — A' meggyőződés' különböző állapotai — irja Dumont — egyéb jelek által nyilatkoznak a' bíró' szemei előtt. A' tanú' válaszainak világossága és biztossága, vallomása' minden környülményeinek egymássali összefüggése, — ez az, mi a' tanúnak magába bizakodását

mutatja. Akadozás, kínos keresgélése a' részleteknek, saját vallomásának fokonkinti összerakása, ollyasok, mellyek nem mutatnak a' tanu' meggyőződésének maximumára.

Ime, azon mód, melly által a' bíró kitudhatja a' tanu' képességének fokát, ugyanaz a' tanu' meggyőződésének állapotát is fogja vele megismertetni, 's e' mód : a' tanúnak közvetlen kihallgatása az itélőszék által *).

A' tanutételről mondottak öszvegben két pontba foghatók :

a) valamelly tanunak meggyőződést maga után vonó bizonyereje csak adott eset' individualis viszonyaiban gondoltatható, nem mint ollyas, mellyet a' tanúnak physicai és erkölcsi képessége már magában eleve 's általán követel;

b) ezen individualis viszonyokba csak a' tanu 's bíró közötti közvetlenség hoz világosságot.

---

*) Mennyi nyugalmat, milly pontos megfontolását 's egybevetését a' legapróbb részleteknek, milly szakadatlan éberséget követel a' tanuvallatás. 'S mégis C. Titius ezeket mondta a' római forumban, 's tartok tőle, hogy joggal mondhatta : „Judex testes poscit; ipse it minctum. Ubi redit, ait se omnia audivisse, tabulas poscit, literas inspicit, vix prae vino sustinet palpebras."

VIII.

A' milly bizodalommal viseltetett a' kiviláglási theoria a' tanuk' bizonyitó ereje iránt, épen olly gyanús volt előtte a' jelenségekből fejlődő kiviláglás (Indicienbeweis), olly annyira, hogy e' mellett, kivált főbenjáró vétségeknél, vagy itéletlenül maradna a' vádlott, vagy rendkivüli büntetésre, a' tényre különben szabottnál kisebbre itéltetnék. Okát azon véleményben kelletik keresnünk, miszerint a' tanuságtételnek, mint egyenes, közvetlen bizonyítási eszközlőnek elsőséggel kell bírnia a' jelenségek felett, mellyeknél más tény' vagy tények' leteléből és valóságából a' kérdéses tény' létele és valósága is következtetik, 's mik ennélfogva mesterséges bizonyitásfajt is mondatnak alakítani, melly épen mert mesterséges, gyakori csalódásoknak szolgálhat alapul.

Lássuk ez állítás' érvényességét.

Vannak jelenségek, a' mellyekből következtetés csalhatatlan, p. o. a' terhességből csalhatatlanul következtetik a' közösülés. Mi tehát e' bizonyítás' neménél illyes esetben a' fökellék? — az, hogy az előtétel (Vordersatz), mellyen építünk, be legyen bizonyítva, 's ekkor a' következtetés veszedelem nélküli. — Igen, de ki lopottnak ismert jószágot lát valakinél, még nem következtetheti csalhatatlanul, hogy ama' valaki azt lopta legyen. — Kétségtelenül, nem; mert illyes tény esetlegesen is állhat viszonyban a' bűntettel, 's így szükséges, hogy némi körülményláncz által kimutattassék a' létező 's a' következtetett tény között a' viszony *); — miből ered: hogy egyes, bármi flagrans jelenségen nem fogja itéletét alapitani a' józan ész. *A.* kinél a' lopott jószágot láttam,

*) V. ö Mittermaier : Strafverfahren 'stb. II-d. k.

már többször elmarasztaltatott lopásban; a' jószág ollyas, mellyet nyomorú állapotában nem vehetett; azt elrejteni akarta előttem, midőn látná, hogy szemembe tűnt; 's *B.*, kitől állítása szerint ajándékban kapta, a' jószágot nem ismeri 'stb. — csak illyetén összefüggő lánczból fogok következtetni. — Igen, de csak okoskodás' útján látom mind ennek öszpontulását egy tényben, egy személyben; csak közvetve; tanuságtétel általi bizonyításnál pedig a' tanúk egyedül önnön érzéki észrevevésök' közvetlen tárgyán építenek. — Ne csaljuk meg magunkat. Szükséges-e, hogy a' tanúk, valamelly tényről bizonyossághoz kivántató valamennyi momentumokat csak saját érzékeik által vették legyen észre? Feuerbach, kit a' tanuk általi bizonyítás' kisebbítéséről nem vádolhatni, nemmel felel. Mert egyebet mit mondanak e' szavai? „a' tanúk a' bebizonyitandó tapasztalási tárgyból mind azt önnön érzékeikkel tapasztalták legyen, mi az emberi tapasztalástörvények' természeténél fogva megkivántatik arra, hogy ama' tárgynak létele bizonyos gyanánt tekintethessék." Ez annyit jelent, hogy a' tanutételben is helye van annyi következtetésnek, annyi okoskodásnak, mennyi a' tapasztalásnál fogva nem csalhat. Hiszen ha azt akarjuk, hogy minden ténynél elejétől fogva végig, ennek minden legkisebb momentumánál jelen lett legyen a' tanú, — mint lehetnének annyi esetek, mellyekben tanuk általi bebizonyítás' nyomán marasztaltatott el a' bünös? *A.* egy szobában van *B*-vel. *C.* belép törrel kezében. *A.* roszat gyanítva az ajtó felé siet, 's *B*-nek és *C*-nek hátat fordítva, már a' küszöbön áll, ekkor valakit lerogyni hallván, visszanéz, 's *B*-t vérében látja, *C*. kezében a' véres tőrt. Azon mozzant *A.* nem látta, midőn *C*-nek töre *B*-be mártatott, de a' tapasztalás' törvényeiből következteti, hogy az beállott, 's ugyan e' törvényekből következteti *D.* orvos, mint hozzáértő, hogy *B*-nek sebe ollyas, mellyet ő maga nem ejthetett magán. — Következtetés vegyül tehát a' tanuságtételbe is; való, nem annyi, mennyi a' jelenségek általi bizonyításba; de ellenben ennek ez vagy ama' physicai megmaradandó előtétele, mint tisztán tárgyilagos alap, alanyi elferdítésnek nem levén kitéve, némi saját biztositékot hord magában.

Mentsen Isten, hogy szavaink úgy értessenek, mintha a' jelenségek általi bizonyítás a' legéberebb ellenőrködést nélkülözhetné; — mi megismerjük, hogy a' meggondolás' maximuma szükséges a' jelenségek feletti határozathoz: de ezen meggondolásmennyiség elmaradhatlan kellék a' tanutételek' mérlegezésénél is. Polemiai hangunk onnan ered, mert láttuk: miképen többen azok közűl, kik száz, egymással összefüggő jelenségre semmitsem adnak, hajlandók vaktában hitelt adni az úgy nevezett classicus tanuságtételnek. — Részünkről, valamint a' tanuságtételből nem akarunk egy sereg egyént kizárni, mert a' bizonyító erőt nem magában az egyénben, hanem vallomásának az összes ügy' viszonyaihoz állásában látjuk: úgy a' tekintetbevételt érdemlő 's nem érdemlő jelenségek' osztályairól nem fognánk eleve értekezni, mert kénytelenek vagyunk megismerni: hogy minden körülmény, melly ollyas természetes viszonyban áll némi vétséggel, hogy belőle erre, vagy az ezt elkövette személyre, az ész' törvényei szerint következtethetünk, jogi jelenséget alapít. De tapasztalásból tudván, hogy egyes jelenségek könnyen csalhatnak, nemcsak egynél több indicium' valóságának tökéletes kimutatását követeljük, hanem azt is, hogy ezen bebizonyított jelenségek ollyasok legyenek, mik magokkal megegyeznek, a' vádlottban 's az elkövetett vétségben központosulnak, más, nem gyanús módon nem magyaráztathatnak, 's ellenjelenségek által nem erőtlenítetnek. — Ha a' jelenségek között mások megelőzők lesznek, mások következők, talán még hamarabb alakuland meggyőződés; de hogy milly jelenségek in specie, 's mennyi számmal kivántatnak a' meggyőződés' előidézéséhez, azt előre ki nem jelenthetni: mert a' magában, természeténél fogva örök progressióra képes jogi bizonyságról, a' felebbieknél fogva csak minden egyes esetnél mondhatom, mikor jutott el azon fokra, mellyen meggyőződéssé válik bennem. — Az, hogy eme' törvényhozó legalább két jelenséget, amaz hármat kiván; az megelőzőket és bekövetkezőket egyszersmind, ez a' jelenségek' egyik fajával is beéri: szintúgy mutatja, hogy itt criteriont épen úgy nem jelelhetni ki előre, mint nem az önmegvallásnál, nem a' tanuknál. — Hogy jelenségek általi kivi-

láglásra elmarasztaló itéletet alapíthatni, azt, majdnem az egy Abegg' kivételével, ma már minden jelesebb büntetőjogírók megismerik; de sokan nem mernek rendes büntetést szabni jelenségek' nyomán főbenjáró esetekben. — Ha a' vádlott hamis tanuvallomások' következésében itéltetett halálra, — így szól Kitka az ausztriai törvényhozósági bizottságnak, midőn a' jelenségekröli új törvény hozatott, tollvivője, — akkor a' nép a' hamis tanúkban fogja keresni az okot; de ha jelenségekből következtetésen alapúland az igazságtalan itélet, felelős leszen a' bíró. — De valjon a' hamis tanuságok' nyomán itélő birák kivüle állanának a' felelet' terhén, 's nem kötelessége-e a' bírónak, tanúk és jelenségek körül egyiránt óvakodónak lennie? — Egyébiránt ezen kétkedés nemes kútfőből ered, csak hogy más bizonyságoknál sem kellene ennek híjányoznia. Igen, igen; nem ritkán lélekaggodalommal járó tiszt a' büntetőjogi bíróság, 's terhe alatt összeroskad az egyes; de valjon nem int-e ez bennünket, hogy miután a' társaság e' tiszt' gyakoroltatása nélkül fenn nem állhat, 's miután ezt Isten' kezébe nem tehetjük le, tegyük le, ha lehet, a' társaság' kezébe?

IX.

A' bizonyítási fajakról itt per summa cacumina mondottakból következik, hogy

a) e' fajok' erejének előleges meghatározása, 's így minden körülménynek mintegy bizonyos számmal megjelelése, ollyképen, hogy azon esetre, ha e' számok' öszvegéből a' szükséges anyaszám kikerül, elitélés következzék, — lehetetlen; mert ha a' külső bizonyítási eszközlők eleve mérlegezhetők 's mintegy némi jogértékkel megbélyegeztethetők volnának is: a' belső eszközlő, a' viszony, mégis mindig ez' előleges becsün kivül fogna maradni;

b) azon gondoskodás, miszerint a' törvényes bebizonyításnak tiszta tárgyilagos alapon kellene nyugodnia, az alanyiság' minden tévedhetéseinek kikerülésére, czélt nem ér: „mert ha a' kivülünk nyilatkozó tárgyilagos momentumok gyújtják is fel a' meggyőződés' világát, e' kisebb nagyobb világ nincsen ő bennök, hanem az észben.“ —

Ezer és ezer ízben jelen voltak az úgy nevezett törvényes bebizonyitás' minden kellékei, 's meggyőződés hijányzott; és megforditva: teljes meggyőződése volt a' birónak, amaz általánosságot követelő theoria' kellékeinek kielégitése nélkül. A' felebbi esetben elmarasztalni kellett, az utóbbiban felmenteni. Ezek voltak a' polgárjogi pert a' büntetővel minden lépten, nyomon összezavaró tudomány' fájának gyümölcsei. —

Nemcsak minden eddigi tudományos kiviláglási theoria, hanem minden ezentúl bármi gonddal szerkesztendő, ha egyéb akar lenni problematicánál, magában összeroskad. Bizonyítják ezt közelebbről Bentham és Mittermaier' roppant munkáik e' tárgyban. Egy

pár kavics és kagyló, minek birtokába jutottál, 's előtted féktelenül maradt az óczeán. — Aztán, történeti valóságra nézve a' megismerés' (das Erkennen) közönségesre és tudományosra osztásának csak úgy van értelme, ha az egyik alatt helyes megismerést, a' másik alatt helytelent értünk. Mert minden historiai bizonyításban, 's így a' jogiban, az ész' spontaneitásánál fogva, igen is alakúlnak szabályok — a' causalis nexus' szabályai, — mellyek az alakulandó következtetésben a' főtételek' helyét foglalják el, de ez nem egyéb a' logica', a' józan ész' működésénél.

Ezek szerint a' felebb előforduló kérdésre: szükségesek-e a' büntetőjogi kiviláglásnak nyerésére külön tudományos, nevezetesen jogismeretek? — nem-mel felelünk; minek természetes következménye, hogy e' kérdésnek: elkövette-e a' vádlott ez vagy ama' büntettet? elhatározása nem követel törvénytudósokból álló bíróságot. — A' jurynak elfogadhatására a' büntető igazság' szempontjából ez a' conditio sine qua non.

E' pontról, hová eljutottunk, méltathatni Mittermaiernek e' sorait *): „szerző — így ír — húsz év óta ellene volt az esküttszékeknek; de csak mióta hivatalos foglalkodásainál fogva büntetőpörtervnek kidolgozásában fáradozott; mióta látta, hogy minden próbatétel' valamelly kiviláglási theoria' megalapítására hajótörést szenved; mióta tapasztalá, mi veszedelmes, jogtudósoknak, állandó biráknak jogot adni, minden büntetést mesterséges bizonyítás' nyomán szabhatni: meggyőződött, hogy csak esküttszékek által segíthetünk; a' polgári társaság' érdekében, sőt azért is, hogy annyi vétkes ki ne kerülhesse a' büntetést, mert minden törvényes kiviláglási theoria a' bírót számos esetben non liquet mondására kényszeriti, — az esküttszékek' felállítását követeli."

*) Neues Archiv des Criminalrechts XIII. k. 139 l.

X.

Láttuk, hogy az úgynevezett ténykérdés' megfejtésére nem törvénytudósokból álló birószág is alkalmatos; — lássuk: alkalmatos-e kivétel nélkül minden polgár?

A' franczia jurynak tanácskozási teremében kitünő helytt nagy betükkel ezeket olvashatni:

„A' törvény nem kiván számot az esküttektől, miféle bizonyossági eszközlőkön alapul meggyőződésök; nem tüz ki nekik szabályokat, mellyek az ügy' teljes és elégséges voltát feltételezzék; a' törvény azt parancsolja nekik: hogy kérdezzék meg önmagokat csendben és magokba szállva, 's hogy nyomozzák ki lelkiismeretök' öszinteségében, milly benyomást tettek reájok a' vádlott ellen felhozott bizonyságok, 's millyet a' vádlott' védelmének eszközlői. A' törvény nem mondja nekik: ti valónak fogtok tartani minden ennyi vagy ennyi tanu által erősített tényt. Ezt sem mondja nekik: ti nem fogjátok eléggé megalapitottaknak tekinteni mind azon bizonyitásokat, mellyek nem alakúltak illyes perbeszédből, illyes oklevelekből, ennyi tanútételből, vagy ennyi jelenségből; — a' törvény nekik csak ez egy kérdést teszi, melly egész kötelességöket foglalja magában: van-e benső meggyőződéstök?"

Az ülés' megnyitásakor pedig így szól a' törvényszék' elnöke az esküttekhez: „Ti esküszitek és igéritek Isten és emberek előtt, hogy a' legpontosabb vigyázattal fogjátok vizsgálni az N. ellen felhozatandó vádakat; hogy sem a' vádlott', sem a' vádoló társaság' érdekeit nem fogjátok elárulni; hogy nem fogtok senkivel szóba ereszkedni a' határozat' hozataláiglan; nem hallgatni sem gyü-

lölségre, sem gonoszságra, sem félelemre, sem hajlandóságra; hogy határozni fogtok a' vád' 's a' védelem' pontjainak nyomán, lelkismeretetök és bennső meggyőződéstök szerint, azon pártatlansággal és szilárdsággal, melly becsületes és szabad férfihoz illik."

Ezen kétrendbeli instructio, mellyek az általunk felállitott kiviláglási elvek' végeredményeivel tökéletesen megegyeznek, becsületességen kivül, még érettséget, 's az egésznek és minden körülményeinek lelkismeretes megfontolását teszik fel az esküttszéki tagokban, valamint azt fel is kell tenniök: mert ha a' bünösség feletti kérdés' eldöntése megszünt játéka lenni egy elnyüvött jogi dialecticának, azért még nem szünt meg psychologiai és jogi alapon nyugodni, sőt épen az által emeltetett ez alapra. Világos, hogy mind azok, kiket bár mi fogyatkozásaiknál fogva gyámság alá rendelt a' társaság, valamint azok is, kiket infamans büntetés alá fogott, — nem lehetnek tagjai az esküttszékeknek; — de mint fogom a' becsületes polgárok' sorából különösen azokat kiszemelhetni, kiknél érettség és szilárdság találtathatók? mert tudnivaló dolog, hogy becsületesség, sőt némi józanság is mélyebb belátás és szilárdság nélkül gondoltathatók.

Europa' azon alkotmányos nemzetei, mellyeknek kebelében a' jury' intézetét találjuk, — miután az értelmiségnek általánfogva megismerhető küljelei nincsenek, itt is, mint egyebekben, kivált a' censushoz folyamodtak, mint melly birtokot, 's ennélfogva a' müveltség' és függetlenség' valószinüségét is feltételezi. Sieyes' terve, miszerint a' jury' legalább elején, mig a' nemzet' szokásaival 's polgári életével szorosabban össze nem forr, kivált ha egyszerü és rendszeres codex helyett vagy mellett még szokásjog is divatoznék, — felén túl törvényférfiakból (törvénytudományi grádusokkal birókból) állana, már azért sem fogadtathatnék el, mert igy a' ma ügyvéd' képében fellépő egyén holnap esküt fogna lehetni olly ügyben, mellyben a' mai eskütt meg' ügyvéd leend; 's ez' szerint az érdekeknek olly solidaritása alakulhatna, mellyet végre jog és igazság keservesen sinlenének meg. Aztán ezen nemére a' jurynak, valamint a' nálunk minapában ajánltatott táblabi-

róféle juryra, Duporttal, az esküttszékeknek a' Constituantebaн legnagyobb védőjével kell felelnünk:

„Visszás dolog igy szólani: én illyetén juryt inkább helyeslek, mint amollyant; mert csak egy neme létezhetik a' jurynak, mellynek értelmezése ez: egyszerü polgárok, kiket a' véletlen hoz együvé, kik nagy számban recusáltathatók, 's kiknek hivatások, határozni némelly pontok iránt valamelly ügyben, 's meg' visszalépni a' nép' soraiba."

Ha testület' helyébe testület, 's nem a' társaság léptettetik: olly intézkedést alapitunk, melly sok tekintetben üdvös lehet, de melly lényegesen különbözik a' jury' fogalmától. Hogy ennek hiv kifejlesztése olly országban, mellynek alkotmánya inkább a' rendek', mint a' képviselői rendszer' eszméjén alapul, — nem könnyü feladat: azt magam sem hozom kétségbe.

XI.

Angliában az esküttszékek' rendezését tárgyazó 1825-ki parliamenti rendelkezés' értelmében a' jurynak tagjai jelenleg:

a) minden, 21 esztendőt már elért 's 60-t még felül nem haladott angol, ki évenkint 10 font sterlinget jövedelmező fekvő jószágot mint tulajdont vagy zálogban bir; (freehold, copyhold, customary tenure); vagy ki ugynevezett „fee-simple," „fee-tail"-féle vagy épen életjáradék' útján évenkint 10 font sterling jövedelmet húz, — még azon esetre is, ha e' jövedelemnek egyik része az utóbbi esetben ingó vagyonon alapulna,

b) minden haszonbérlő, ha a' földbérlés' évenkinti jövedelme 20 font sterling, ideje pedig 21 esztendő vagy több;

c) minden családfej, ki a' szegények' taksájához Middlesexben (London, tudjuk, e' megyében fekszik) mint 30, másult mint 20 font sterling-osztálybeli járul;

d) azok, kik legalább 15 ablakkal biró házat tartanak lakul.

Walesben ezen tulajdonságok' három ötöde elégséges az esküttség' gyakorlatára.

Esküttségre nem alkalmasok:

a' peerek, főtörvényszéki birák, procuratorok, coronerek, fogházfelügyelők, papok, szolgálatban levő katonatisztek, orvosok, gyógyszerészek, az adóosztály' tisztviselői, a' királyi udvar' minden — 's a' törvénykezés és közigazgatás' még nehány hivatalosai.

1826. óta az alsó ház' tagjai is, az ülések' ideje alatt, nem sorozlatnak juryba.

A' nem született angol alkalmatlan az esküttségre, ha csak

idegenek' ügyében nem ül össze a' jury. Illyenkor a' törvénybe állitott külföldinek joga van követelni, hogy az esküttszék' tagjainak fele idegenekből álljon *); csak azon esetre nem, ha felségsértésről vádoltatnék.

Becstelenitő vétek' büntetésében törvényesen marasztaltak szinte nem járhatnak el esküttségben, hanemha megkegyelmeztettek. —

Francziaországban esküttségre képesek:

a) mind azon francziák, kik 30 esztendős korukat már elérték, az illető megyében laknak, 's 200 frank adót (contribution directe) fizetvén a' választó testületek' tagjai, 's ha illyesek nem találtatnának 150 számmal valamelly választó járásban, a' 200 franknál ugyan kevesebbet, de amazok után legtöbbet adózók a' 150 szám' betöltéséig;

b) olly választók, kik az illető megyében laknak, de választó jogaikat másban gyakorolják;

c) a' jog', a' tudományok' és szépmüvészetek' tanárai és altanárai (licenciés), az orvostanárok, a' törvényes lételt nyert tudományos társaságok' tagjai, a' király által kinevezett fizetéstelen köztisztviselők, jegyzők (notaires) hivataloskodásuk' harmadik éve után, 1200 franknyi vagy nagyobb nyugpénzt huzó katonatisztek, — tekintet nélkül e' személyek' ingó vagy ingatlan javaira. A' tanárokra nézve ha nem ügyvédek vagy közoktatók, tiz évi lakás a' megyében, a' katonatisztekre nézve öt évi kivántatik.

Azon megyékben, hol ezen három rendbeli egyének' összes száma nem menne fel 800-ra, a' lajstrom — mint felebb a' járásbeli választókra nézve láttuk — a' legtöbbet adózók' nevei által pótoltatik.

Esküttek nem lehetnek, a' becstelenitő büntetést szenvedetteken 's általában a' franczia honpolgárság' jogaival nem birókon kivül: a' statusministerek, praefectusok (megyeispánok) 's ezeknek helyettesei, papok, birák, 's a' közügyvédség' tagjai.

*) Igy p. o. tavai (1840) Courvoisier (schweitzi) megkérdeztetett a' central criminal court által, ha akar-e élni e' joggal? de ő angolokból álló jury által kivánt itéltetni.

Hetven esztendős kor, státustanácsosság 's még egykét közhivatal — felment az esküttség' viselése alól — a' pair- 's a' követkamara' tagjai, az ülések' ideje alatt, szintén nem tartoznak eljárni az esküttség' tisztében.

Az esetleges 's a' természetes képetlenségekről szólanunk a' hely' szüke tiltja, miért is egyszer mindenkorra figyelmeztetjük az olvasót: hogy midőn a' roppant eljárási ügyet nehány íven tárgyaljuk, szükségképen csak a' főjellemvonások' fejtegetésébe bocsátkozunk, a' részletek' kimeritő kijelelését máskorra halasztván.

Francziaországban e' szerint az értelmiségnek is, elvonatkozva a' birtoktól, nyitva áll az út a' juryba, Angliában csak a' birtoknak 's a' vagyonnak; 's ámbár Éjszakmerikára nézve általán véve áll, hogy minden törvényes kort elért polgár azon kivül, hogy választó és választatható, eskütt is lehet egyszersmind: mégis egyes státusokban positív rendelménynél fogva csak meghatározott — való, nem tetemes — ingó vagy ingatlan birtok mellett képes esküttségre a' polgár.

Az esküttlajstrom' szerkesztése a' legnagyobb nyilvánosságot és ellenőrködést követeli, nehogy ollyasok csúszhassanak belé, kiket a' törvény az esküttségbeni eljárásra nem jogosít, vagy hogy ollyasok ki ne maradjanak, kiket pártérdek, 's egyéb emberi és politicai gyarlóságok onnan néha örömest kifelejtenének.

Angliában a' képesek' sora minden esztendőben az illető egyházkerületnek (parish) a' nép által választott felügyelőitől augustus' végeig elkészítetvén, e' lajstrom az egyház' ajtajára ragasztatik, 's azon három vasárnap' marad; september' utolsó hetében megvisgálván a' békebirák (kineveztetnek a' korona által) e' lajstromot, 's tekintetbe vevén minden alapos kifogást, az a' quartersessiók elébe körül, hol betürendben külön könyvbe soroztatik, 's a' grófság' sheriffjének küldetik kezéhez. 'S ezen ekkép szerkesztett és elfogadott lajstrom' tagjai a' bekövetkező év' januáriusa' elsőjétől fogva esküttekül szolgálhatnak.

Az olvasó tudni fogja, hogy a' sheriffek hajdanában az illető grófságok' lakosai által választattak, 's Middlesexben csakugyan

még jelenleg is London városának képviselő testülete választja a' sheriffet, a' westmorelandi grófságban pedig e' napig örökös a' sheriffség. De ezek csak kivételek. A' szabály most azt tartja: hogy a' westminsteri birák a' korona' főtisztviselőivel egyetemben három-három egyént jelelnek ki, 's közülök egyet sheriffnek nevez ki a' fejdelem. De ezen nem választott, hanem a' korona által kinevezett közigazgatási tisztviselő nem húz fizetést, nem semmiféle díjt sem a' koronától sem a' felektől, 's így függetlensége nem igen veszedelmeztetik; és miután e' hivatal' viselése még szükségképen tetemes költségekkel is jár, rendesen csak olly egyének vágyakodnak utána, kik magoknak ez úton érdemeket akarnak szerezni polgártársaik' szemében, 's kiknek ennélfogva érdekökben áll, pártatlan igazságszolgáltatásról gondoskodni.

Ha juryalakitás' szükséges voltáról értesítetik a' sheriff, az esküttek' lajstromából legalább is 48, 's legfelebb 72 nevet (ha csak 144-et nem kivánnak az assisek, midőn t. i. kétfelé ülnek össze) hosszas pergamenszeletre ír, 's ezt a' törvényszéknek általküldi.

A' megjelenési kötelességökről 10 nappal az ülés előtt értesített választottaknak birság' bűntetése alatt, annak idején meg kell jelenniök.

Ekkor az esküttek' nevei külön külön pergamenszeletekre írva, perselybe záratnak, 's törvényszéki tag által nyilvánosan és egyenként történik a' húzás, míg a' 12 tagból álló *) jury a' felek által el nem fogadtatott. Mindenik félnek t. i. joga van a' kihuzottak ellen kifogásait előadni. A' vádlottnak, nevezetesen, szabadságában áll, 20-at, — sőt felségsértési perben 36-ot kizárni minden ok-adatolás nélkül; de kizárhat ezeken kivül is akárkit, törvényes ok' kijelelése mellett; minők, a' felebb kimutatott képesség' hijánya, rokonság vagy barátság a' vádolóval, ellenséges indulat a'

*) Skóciában 15 tagból. A' skót büntető-törvénykezésnek az angoltóli legnagyobb eltérése a' vádolójurynak (felségsértési esetek' kivételével) nemlétében áll. Az elővisgálat csaknem minden ellenörködés nélkül történik.

vádlott iránt, 's több efféle, miket Coke' idejében propter honoris respectum, propter delictum, propter defectum, propter affectum főczímek alá osztályozott a' casuistica.

Kizáratható végre az egész jury, ha a' sheriffnek pártossága bebizonyítatik; erre még azonkivül büntetést is szab a' törvény, 's illyenkor a' békebiró új esküttlajstromot készít.

Ha nem jelennének meg elégséges szammal az esküttek, vagy ha nem találkoznék köztök 12 minden kifogásfeletti, póteskütteк (talesmen) választatnak az ülésben jelenlevők közül, kikre nézve az esküttekről általában mondottak szinte alkalmaztatnak. — Esküttségben eljárt egyén két évig nem jöhet a' szolgálatlajstromba.

Francziaországban következő a' jurynak szerkeztése:

Mindenik praefectus elkészítvén megyéjének esküttlajstromát, ezt augustus' közepén külön mindenik község' főhelyén kifüggeszti, 's az ellene september' végéig teendő kifogások a' praefectusi tanácsban 's felebbvitel útján a' cour royale-féle törvényszék által minden taksa nélkül elintéztetnek. Az elfogadott lajstromból a' praefectus az év' végével $^1/_4$-det (de mellynek nem szabad 300-nál több egyént magában foglalnia, a' seinei megye' kivételével, hol 1500 választatik) jelel ki esküttségre a' beállandó év' lefolyása alatt. Ezen újabb lajstrom, mellyre ugyanazon személy rendesen csak minden második évben kerülhet, az igazság-szolgáltatás' ministerével, a' királyi törvényszékek' elnökeivel és vádoló hatóságával közöltetik. Az évnegyedenkénti büntető eljárás' megnyitása előtt legalább is 10 nappal, a' kijeleltek nevei nyilvános ülésben urnába tétetvén, belőlök a' királyi törvényszék' elnöke által 36 név húzatik ki, mint kiknek a' beállandó törvénykezési időszak alatt, kötelességök az esküttségben eljárni. Póttagokul 4 név húzatik ki a' törvényszék' helyén lakozók' sorából.

A' praefectus, kivel e' harmadik lajstrom közöltetendő, legalább 8 nappal az illető törvényszék' megnyitása előtt, kinekkinek tudtára adja, hogy sors által választatott; meg nem jelenés' esetére bírságba marasztaltatván a' késedelmesek.

A' büntető per' közvetlen megnyitásakor, urnába vettetvén a' lajstromzott nevek, ezek az itélethozásban eljárandó jury' képzésére egyenként, az esküttek' 's a' felek' jelenlétében, rendesen az úgynevezett tanácskamarában, vagy ha az elnöknek úgy tetszik, nyilvános ülésben újra kihúzatnak; 's először is a' vádlottnak, aztán a' vádolónak joga van — köztök egyiránt felosztandó szám' erejéig — kitkit minden ok-adatolás nélkül *) visszaigazitani; de ha már csak 12 maradna az urnában, megszünik e' jog, 's ama' 12 feleskettetik. — Ha az esküttek páratlan számmal volnának jelen — mert megtörténhetik, hogy a' 36 vagy illetöleg 40 esküttek' sorából egyik vagy másik elmaradott volna, 30-nak jelenléte elégséges levén a' cselekvény' érvényességéhez —: akkor a' vádlott egygyel többet utasíthat vissza, mint a' közvádló; 's ez utóbbik azon esetre, ha visszautasitási jogával élni nem akarna, ezt szintén részben vagy egészen átengedheti a' vádlottnak.

Nem egy izben olvastuk, hogy Francziaországban a' jury' hatása egészen paralysáltatik azon önkény által, mellyet a' praefectusok a' második lajstrom' készitésekor gyakorolnak, 's illyenkor rendesen magasztalólag emlitetett ellentétképen az angol intézkedés e' tárgy körül. — Részemről nem látom ez ellentétet. A' sheriff kineveztetik a' korona által, mint a' praefectus, 's ha, mint felebb megjegyeztük, a' sheriff' pártosságára büntetést szab a' törvény, az 1827-ben kiadott „loi sur l'organisation du jury' 7-d. czikkelyében világosan mondatik: „les préfets extrairont sous leur responsabilité des listes générales... une liste pour le service.“... E' szerint theoriában pártatlan lajstrom mellett annyi a' biztositék itt, mint odaát. — Igen, de itt több a' visszaélés, mint amott, hol a' közszellem' örvendetes működése mutatkozik mindenszerte. — Igy tehát nem az intézkedésben fekszik a' hiba, hanem az intézkedésnek papiroson maradásában, abban, mire egyik mercurialisában hivatkozott Napoleon, mondván: „c'est une erreur de la révolution, de croire qu'un morceau de papier

*) A' visszaigazitás' okát adni tilos. Azon rendelkezés, miszerint több vádlott-társ összesen is csak annyi esküttet recusálhat, mennyit egy külön álló vádlott, a' visszaigazitás' jogát illyetén esetben tetemesen csorbitja.

peut avoir quelque valeur, sans être appuyé par la force morale.“ (a' forradalom tévedésben volt, midőn úgy vélekedett, hogy egy darab papiros némi értékkel bírhat, ha nem támogattatik erkölcsi hatalom által).

Figyelmet, 's különös figyelmet érdemel, hogy ámbár olly közel fekszik a' második, azaz : a' szolgálatlajstrom' készitésére nézve a' sorshúzás' eszméje, mi által természetesen minden személyes önkény kizáratik : ez mégis sem Angliában, sem Franczia országban nem divatozik. Okát azon dualismusban találhatni, melly az elmélet és gyakorlat között mindenkor létezik, 's különösen abban : hogy egy oldalról az esküttek' számának minél nagyobbnak 's minél vegyesebbnek kell lennie, mert csak így képviselheti valóban az egész társaságot; 's más oldalról mégis „értelmes“ jury' képzésére némi megválasztás szükséges, mert a' büntető biráskodás egyéb combinatiókat feltételez, mint, például, a' tisztválasztás. Innen van, hogy egy 1837-diki körlevélben a' franczia ministerium oda utasítja a' praefectusokat, hogy az igazság' érdekében hagyják ki lajstromaikból a' bomlásnak indult adósokat, 's mind azon egyéneket, kik köztudomásra feslett életüek, kik olvasni, irni nem tudnak, kik folytonos kórságban szenvednek, kik rendőri büntetésekben marasztatván el, polgári jogaiktól meg nem fosztattak ugyan, de mégis erkölcsi hitelöket elvesztették 'stb. Ezen megválasztás' szükségét érzik még Éjszakamerikában is, hol annyi az értelmiség, hogy a' törvény polgár és választó között nem teszen különbséget; hol a' szolgálatjurynak választása több státusban sorshuzás által történik : de hol ellenben az eredeti, alaplajstrom' készitésekor a' tisztviselők, mint Tocqueville írja, méltatlan és alkalmatlan egyének' kizárására fordítják hatalmokat.

Még Livingston is, ki szintúgy az esküttek' alaplajstromába koránt sem vesz fel minden polgárt, — ámbár tervében sorshuzást ajánl a' szolgálatbeli lajstrom' képzésére, az ekkép kikerültek' számából sheriffek és birák által választat egy kisebb számot, 's csak ez vettetik specialis jury' alakitásakor az urnába.

XII.

Angliában, hol rendesen nem bírócollegium, hanem egyes birák itélnek, az assisenak is csak egy birája van : de ez, — úgy hozza magával jelenleg a' szokás, — egy vagy több más törvénykezési személyeket is veszen maga mellé, kikkel közbenesö pontok iránt tanácskozik, — a' végzés mindazonáltal csak az egy bíró által hozatván.

A' törvényszéki illetöség' 's egyéb formalis kérdések' eldöntése után — ha t. i. illyesek elöfordulnának — a' vádlevél felolvastatik, 's a' törvényszéki jegyzö a' vádlotthoz, kivel a' vádlevél, 's a' tanúk' és esküttek' nevei nehány nappal az ülés' megnyitása elött közöltettek, e' kérdést intézi : Bünös vagy nembünös? — Nem bünös. — Ki által akarsz itéltetni? — Isten és hazám által. — Adjon Isten jó megszabadulást. — 'S ezzel, alakítatván, mint mondatott, az illetö jury, és feleskettetvén, meg van nyitva az eljárás.

A' prosecutor elöadja a' vádat, 's erre azonnal a' tanúk' kihallgatása szokott beállani. Minden tanunak személyesen kell megjelennie, 's vallomását élö szóval tennie : irásbeli tanutételek — by affidavit — csak azon esetre olvastatnak fel, ha a' tanú idöközben meghalálozott vagy külföldön tartózkodik, 's ha a' felek nem ellenzik a' felolvasást. Vádló és védö magok hallgatják ki a' tanúkat, amaz a' vádolókat, emez a' védöket; de aztán kérdéseket teszen a' vádló a' védö tanúknak, 's a' védö a' vád mellett nyilatkozóknak, — olly kérdéseket, mellyeknek czélja az ellenfél' tanutételeinek erejét meggyengíteni; eredménye : a' valóságnak alkalmas kérdések' útján kiviláglása. — A' tanúknak ezen utóbbi

kihallgatása kereszt-vallatásnak (cross-examination) neveztetik, 's erre nézve, melly csak az esküttszékek előtt gyakoroltatik, jegyzi meg Bentham, a' jurynak különben nem nagy barátja, e' következendőket : „a' tanutételek' nyerésének lehető legjobb módja — azon mód, mellyet szolgájának vagy gyermekének magaviselete felett itéltében minden okos családfej használand, — szóval, a' személyes és keresztvallatás angol földön termett. Ha csiráját microscopicus visgálat által a' római pör' confrontatiójában találhatni, e' visgálat' útján látni fogjuk azt is, mi korlátolt volt alkalmazása amaz eredeli állapotban, 's mi méltán nevezhetni új találmánynak azon roppant épületet, melly Angliában illy keskeny alapon emelkedett. — A' minden törvényes intézkedések' legnépszerüebbike, az esküttszék, ennek köszönheti legtagadhatlanabb 's legüdvösebb érdemét."

Kérdés támadván az iránt: ha tartozik-e felelni valamelly kérdésre a' tanú? e' kérdés' eldöntése a' bírót illeti, ki egyéb incidentalis jogpontok felett is határoz, 's néha bizonyitási eszközlőkről is mondja véleményét *); de ki annyiban semlegesen viseli magát, mennyiben tanúvallatásba nem ereszkedik, 's mennyiben az eljárást nem annyira vezeti, mint inkább csak arra ügyel, hogy semmiféle törvénytelenség közbe ne csuszhassék.

---

*) Ez többeket arra birt, hogy az angol jury' positiv kiviláglási theoriájáról szólanának. De ott, hol az elhatározó végpont az esküttek' meggyőződése, positivság a' tudomány' értelmében nem gondoltatható. Jól tudom, hogy egy minapi hires pörben a' vádlottnak ügyvéde igy szólott az esküttekhez : „speak it (a' bünöst) not upon suspicion however strong; speak it not upon moral conviction, however cogent, but upon clear, distinct, irresistible evidence" (ne mondjátok ki a' bünöst gyanuból, bár mi erős legyen az ; ne mondjátok ki bármi késztő meggyőződésből, hanem egyedül tiszta, szabatos, ellentállhatlan kiviláglás' nyomán); de hiszen igy az ügyvéd szólott, kinek ez esetben oka volt az esküttek' erkölcsi meggyőződésétől tartani. Aztán más dolog evidence-ből itélni, más, positiv evidence-szabályok szerint. Evidence-ből (kiviláglásból), nem puszta homályos ösztönből itélni, — feladása minden jurynak : de menynyiben positiv kiviláglási szabályok szerint itélne az angol esküttszék : annyiban alapeszméjének ingatagságát tanusítja.

Kereset és védelem ekkép, kivált a' cross-examination' útján kimerítetvén, 's kihallgattatván azon tanúk is, kik nem a' fennforgó esetre nézve, de általjában a' vádlott' jó tulajdonságai mellett nyilatkoznak: berekesztésül most a' vádlottnak ügyvéde (előbb csak a' vádlott maga, tulajdon személyében szólhatott) a' sommás védelmet előadván, a' bíró, mielőtt bevégzettnek nyilatkoztatja az ülést, röviden felfogja az ügyet *), 's a' bünösségi kérdés az esküttek' itélethozása alá terjesztetik. —

A' franczia assisenak elnöke királyi törvényszéki biró két ülnökkel. Alakulván a' felebbiek szerint a' jury és feleskettetvén, a' vádlevél felolvastatik, mellyet a' közvádló támogatni ügyekszik. Erre a' vádlott, ki huszonnégy óra alatt, a' vádlókamarának határozata után, az assisek' helyére küldetett, 's más 24 óra alatt netaláni kifogásainak tételére a' beállandó eljárás ellen 's illetőleg ügyvédnek választására felszólítatott, 's kinek értésére adatott, hogy a' bekövetkező öt nap' lefolyása alatt a' vádlókamara' határozatát, megsemmisités végett, felebb viheti, — az elnök által neve, kora, lakása 'stb. 's végre büntette iránt kikérdeztetik; de vannak elnökök, illyen volt Dupont de l'Aine, kik ezen kikérdezést (a' büntett iránt) elmellőzik, miután ez könnyen némi kutatássá fajulhatna. A' tanúk, kiknek sora a' vádlottal mindig egy nappal az itélet' megnyitása előtt közöltetendő **), az elnök által meghatározott rendben vallattatnak gyakran úgy, hogy vádlók és védők egymást felváltsák. A' keresztvallatás némi megszoritással divatozik; a' vádoló hatóság maga teszi a' kérdéseket, a' vádlottnak ügyvéde a' 319-d. czikkely' értelmében, az elnök' organuma által,

---

*) Mittermaier ugyan azt mondja: hogy az angol biró nem szokta reassumálni az ügyet, de ez nem áll. Nem kötelessége ezt tennie; de kivált nevezetesebb ügyekben már szokássá vált az eredményeknek felfogása.

**) A' védő által idézett tanúk' sora pedig a' vádoló hatósággal közöltetik, 's ez, dicséretes szokásból gyakran a' védő tanukat is tulajdon sorába fogja, mi által a' költségek alól felmentetik a' vádlott. Ezt megengedi a' 321. tcz. — — „dans le cas, ou leur déclaration peut être utile pour le découvert de la vérité."

de ezt nem ritkán úgy érti a' gyakorlat, hogy a' bíró engedelmet ad, miszerint az ügyvéd maga tehessen kérdéseket.

Főelv: hogy a' jury csak személyesen és élő szóval történt tanutételek' nyomán ítélhet; de ha valamellyik tanu az elővisgálatban másképp vallott volna, felolvastatik előbbeni vallomása is *), 's illyenkor azon fél, melly általa terheltetik, rendesen el nem mulasztja arra figyelmeztetni az esküttszéket, hogy reá nézve csak az létezik, mi magában a' törvényszék' kebelében kiviláglott. Ha a' tanuvallatás közben ollyas egyén' kihallgatásának szükséges volta tünnék ki, mellynek neve a' tanúsorokban nem foglaltatik: az elnök azt a' törvényszék elébe idéztetheti hatalmánál fogva, de illyes tanúk nem eskettetnek meg, 's vallomásaikat csak értesítés (renseignement) gyanánt parancsolja vétetni a' törvény. Azonban, hol meggyőződésen alapul az ítélet, nem positiv kiviláglási theorián: ott illyes értesítésnek néha annyi súlya lehet, mennyi bármelly tanuvallomásnak. Értesítés gyanánt tekintetik azon személyek' vallomása is, kik a' vádlotthozi közel állásuknál fogva, vagy mert becstelenítő büntetésben marasztaltattak, vagy egyéb okokból tanúk' képében ki nem hallgattathatnak.

A' 319-dik czikkely' rendeletéből mindenik tanúvallomás után kérdést teszen az elnök a' vádlottnak: ha vannak-e észrevételei a' mondottakra? a' 320-dikéből mindenik tanu, vallatása után a' törvényszék' színén marad, ha különben nem rendelkeznék az elnök; 's a' 326-dikéből a' vádlott 's a' vádoló hatóság kívánhatják, hogy ez vagy ama' tanú visszavonuljon, mások pedig újra kihallgattassanak akár külön, akár ez vagy ama' tanutárs' jelenlétében; a' 325-dikéből a' tanúk nem bocsátkozhatnak discussióba egymással; a' 328-dikéből az elnök valamelly tanutétel előtt, alatt vagy után, egy vagy több vádlottnak visszavonulást parancsolhat, 's a' szék' színe előtt maradott vádlott-társat külön hallgattathatja ki, de kötelességében áll a' távol volt vádlottakat a' külön kihallgatás' eredményeiről az általános eljárás' folytatása előtt értesíteni; a' 329-d. czikkely' rendeletéből végre az elnök minden, a' vétséggel

*) Igy Angliában is.

összefüggő 's meggyőződés' alakulására szolgálható tárgyat a' vádlott' vagy illetőleg a' tanu' elébe terjeszt azon kérdéssel: ha ismeri-e, vagy sem?

Elvégeztetvén a' tanuvallatás, 's kihallgattatván még a' vádlott' becsületességét 's feddhetlen magaviseletét általában bizonyitó tanúk is: a' vádoló hatóság a' vádat támogató kiviláglási eszközlöket öszvegben feltünteti *); erre felel a' védő. A' vádoló hatóságnak szabadságában áll még egyszer nyilatkozni, de az utolsó, a' ki szól, mindig a' vádlott maga vagy ügyvéde. Most az elnök kérdést teszen a' vádlottnak, ha akar-e még valamit védelméül előadni, 's aztán bevégzettnek nyilatkoztatván az eljárást, röviden és pártatlanul tartozik felfogni az egészet, elmondani a' vád' és védelem' főeredményeit, 's a' bünösség körüli kérdésekkel — mellyekre nézve azonban a' védőnek joga van reclamálni — a' teremökbe visszavonuló esküttéket kötelességökre inti. Az illető kérdéseken kivül mik a' jurytól feloldandók, a' vádlevél, a' vétség feletti oklevelek, 's az elővisgálat' egyéb irományai a' jurynak átadandók, de nem az elővisgálati irott tanuvallomások, mellyek, mint mondatott, nem létezők gyanánt tekintetnek.

A' törvényszéki jegyző könyvet viszen az ülésről, annak tudomására, ha megtartattak-e a' törvény által parancsolt formalitások; az, például, hogy a' tanú feleskettetett, ezen könyvbe iktattatik, de vallomása csak annyiban, mennyiben az elővisgálat' alkalmával adottól eltérne, 's mennyiben ennek beiktatása a' biró vagy a' felek által kivántatnék. E' jegyzőkönyv az ügynek a' cassatiószék elébe kerültével nagyfontosságu.

Az ülések tökéletes nyilvánossággal vitetnek, — csak közbotrányt okozható ügyek vagy ügyrészek vitethetnek — a' törvényszék' külön határozatának következésében — zárt ajtóknál. Az ügyvédi karnak is kizáratása illyenkor, minden esetre felesleges. —

---

*) Ekkor adja elő keresetét a' partie civile is, mellynek működéséről e' rövid vázlatban nem akartunk bővebben szólani.

A' büntető törvényszék' elnökének hatalma, különösen az úgynevezett pouvoir discrétionnaire *), miről a' legfontosabb kérdéseket örömest szóelmességgel elintéző Dupin mondá: hogy az ollyatén hatalom, melylyel nem à discrétion, hanem avec discrétion kell élni, azon alapul: hogy először, ügytudóra van szükség, ki az eljárást egész folyamatában a' törvény' korlátai között tartsa; 's hogy, másodszor, a' státusnak büntető ügyekben nem szabad puszta arbiterként állania a' felek között, nem szabad ez' vagy ama' fél' ügyességétől vagy ügyetlenségétől felfüggesztenie az eredményt, hanem neki magának is kell a' kérdéses tárgy' kiviláglását czélba vennie. A' bíró által „reexamined witnesses" már Angliában sem ritkák. Ott, hol külön vádoló lép fel, nincsen ok attól tartani, hogy az elmozdíthatlanságát épen a' státusügyvédség ellenében érző bíró, a' pártatlan magistratura' szerepét a' vádlóéval felcserélje. A' pouvoir discrétionnaire ellen talán inkább a' vádoló hatóság panaszkodhatnék mint a' vádlott; mert amaz nagy hatalommal lépvén fel, ollyassal, melly őt a' törvényszék' rovásai ellen biztosítja, a' bírák' túlságos sympathiáira nem tarthat számot. A' 319-dik czikkely' rendelkezése, miszerint ne csak bírák és esküttek tehessenek a' valóság' kiviláglására szükségesnek látszó kérdéseket a' vádlottnak, hanem az e' joggal néha kutató formában élő vádoló hatóság is **), — e' rendelkezés' második szaka a' bíróság által soha sem pártoltatott.

---

*) Le président est investi d'un pouvoir discrétionnaire, en vertu duquel il pourra prendre sur lui tout ce qu'il croira utile pour découvrir la vérité; et la loi charge son honneur et sa conscience d'employer tous ses efforts pour en favoriser la manifestation. 268 tcz.

**) Angliában a' prosecutor nem tehet kérdéseket a' vádlottnak.

XIII.

Nem szólunk az angol esküttszékek' verdictjeinek (veredictum, határozat) specialisokra és generálisokra osztásáról; nem azon tévedésről, mellyben számos iró volt, hogy az esküttek csak a' tény', nem soha a' bűnösség' kérdése felett itélnek, — mert tudnivaló, hogy a' tény' kérdése számos esetekben nem választathatik el a' bűnösség' kérdésétől, 's még a' verdict' formája is: „guilty not guilty", „coupable non coupable" egyenesen bűnösségkérdést előfeltételez; nem szólunk azon koronkinti változtatásáról a' kérdéseknek, mellyek különösen a' franczia jury által voltak feloldatandók *), 's mellyek jelenleg a' bűnösségen és nembűnösségen kivül, a' netalán előadott mentőokok', vagy az előforduló enyhítő körülmények' létele iránt is teendők, 's ha a' vádlott 16-dik évét még el nem érte, aziránt is: ha beszámítatható-e neki a' tény (l'accusé a-t-il agi avec discernement?); mind ezekről nem szólunk most, bármi vonzó czen nagy momentumu részletek' bővebb fejtegetése, — mert feladásunk: némi vázlatát adni

*) A' code d'Instruction criminelle előtti években, néha igen bonyolodott kérdések tétettek a' jurynak, 's midőn a' IV-d. év 13-d. brumairei alkotmány' rendeletéből a' bonyolodott kérdések' tétele eltiltatván, a' complex kérdések egyszerü elemeikre oldattak fel, Bourguignon' tanutétele szerint néha hihetetlen számra mentek a' feloldandó kérdések, 's a' válaszok ollykor ellenmondottak egymásnak, — talán nem annyira azért, mintha a' jury ingadozott volna a' tárgy' felfogásában, hanem mert a' kérdés' formáját nem értette. — Nyilatkoztatta-e a' vádlott ezt és ezt külcselekedetek által? — Nem; ő a' ház' belsejében volt, — igy válaszolt egy jury.

az egésznek, 's csak ha a' közönség ennek ismeretére jutott, csak akkor várhatni üdvös eredményt a' discussiónak külön részletek feléi fordulásától.

Most érintenünk kell azon módot, melylyel itéletet hoz a' jury, 's itt a' szavazatok' egyhanguságán vagy többségén alapulásnak kérdése is fordul elő. Malesherbes XVI-dik Lajosnak a' convent előtt védője, midőn a' szavazatok' nem épen nagy 's különféle árnyéklatu többségén alapuló halálos itélet kihirdettetnék, így szólott a' conventhez : „Polgárok, én nem birok a' szónoklat' tehetségével,... fájdalommal látom, hogy nem engednek időt eszméimnek összegyűjtésére a' szavazatok' többsége iránt... Én sokat gondolkoztam e' tárgyról, nekem sok észrevételeim vannak eziránt, mellyeket veletek közleni akarok... de polgárok... bocsássátok meg zavarodásomat... engedjétek meg, hogy holnap gondolataimat előadhassam.“ — A' convent semmitsem akart tudni ez észrevételekről; de mit az ősz Malesherbes illy nagyszerü ügygyel szemközt érzett, azt kisebb ügyeknél sem kellene szem elől eresztenünk : hogy többször, mint hinnők, olly számok adatnak együvé szavazáskor, mellyeknek nevezőik néha nagyon heterogeneusok.

Olly esetekben, midőn a' tény' és jog' kérdései elválasztathatók egymástól, 's az elválasztás itélethozáskor meg nem történik, gyakran csak látszólag van többség. Ha szavazásra bocsátkozunk — mondá Duport a' constituanteben, — mielőtt valamelly tény, mint való, megállapítatott, nem ritkán az, kinek részén van a' többség, elveszíti a' pört. *A.* bírónak meggyőződését ollyas ok határozza el, melly legkisebb befolyással sincsen *B*-re, 's mégis midőn a' szavazatok összeadatnak, együvé számoltatnak mindnyájan, a' nélkül, hogy tekintetbe vétetnék a' motivumok' különfélesége, mik a' szavazók közül kitkit határozatra birtak. Igy p. o. Pál valamelly adósság' fizetésére kivánja szorítatni Pétert, adósának fiát; ez pedig állítja, hogy : 1-ör, az atyai örökségről lemondott; 2-or, hogy nem törvényes az adósság. Tizenkét biró között hét az örökségről lemondásnak nem ád hitelt, de ezen hét között négy nem tartja törvényesnek az adósságot; a' hátramaradó öt

törvényesnek véli, de hiszi azt is, hogy Péter lemondott az atyai örökségről. Péter mellett ennélfogva a' tény' kérdését illetőleg áll hét bíró öt ellen, a' jogkérdésre nézve nyolcz négy ellen. Szavazásra bocsáttatik az ügy; azon négy bíró, kik nem látják törvényesnek az adósságot, de kik azt is tartják, hogy Péter nem mondott le az örökségről, 's azon öt, kik törvényesnek tartják, de úgy vélekednek, hogy Péter lemondott az örökségről, — együvé számítatnak, mert amazok szintúgy mint emezek a' hitelező ellen szavaztak, 's ez elveszíti a' pert, mellyet nyernie kellene *).

Illyes esetek ritkábbak a' jury' elébe került ügyeknél; de ha roszul formuláztatnak a' kérdések, itt sem kerültetnek ki mindig.

Az angol esküttszék, ha a' per' lefolyása után azonnal egyhangu verdictet nem hozhat, külön teremben étel, ital, tűz és gyertya nélkül mindaddig őriztetik, míg egyhangu itéletet nem hoz; minden itélethez elkerülhetlenül kivántatván, hogy az egész jury, mind a' 12 tag megegyezzék.

Ezen kényszerített egyhangusága az itéletnek, ezen „mendacious unanimity proclaimed by perjury'", mint Bentham mondá — mert egy részről meggyőződése szerint tartozván itélni az eskütt, 's más részről ételt 's italt nélkülözvén a' jury míg egyhangu itéletben nem egyesül, természetes következés: hogy a' gyengébb, vagy az ki mint amaz ismeretes eskütt zsebeit teli nem tömte babokkal, végre esküszegéssel az erősbekhez pártolni, vagy ha a' legszükségesebb élelem ma már nem tagadtatik meg tanácskozásközben a' jurytől, a' makacsabbakhoz állani kénytelen, miben státus és egyén nem sok biztosítékot találhat, — ezen kényszerített egyhanguság, mondom, már Angliában is megtámadtatott, de mások által újabban, különösen az 1831-diki franczia kamarák' tanácskozásakor a' jury felett, inkább speciosus mint alapos okok által védelmeztetett. Mondatott, hogy az esküttek a' vádlott' lelkiismeretének képviselői, 's hogy határozatuk e' lelkiismeretnek itélete; már pedig a' lelkiismeret szükségképen egy, melly majoritást vagy

*) Vesd össze: Royer-Collard' bevezetését Coopernek, lettres sur la Cour de la Chancellerie d'Angleterre. Paris, 1830. című munkájához.

minoritást nem ismer, melly azonegy időben a' bűnösség' vagy ártatlanság' öntudatával nem bírhat *). Illy szempontból, a' vádlott' lelkiismeretének képviseléséből, 's a' lelkiismeret' szükségképeni egységéből kiindulva, nem egyéb szoros logicai következetességnél egy tudtomra mások által e' részben még nem pártolt irónak azon állítása : hogy az ethnico-theologicus és apostolicus 12. szám' **) helyébe, mellyből a' jury áll, egyetlen egy személy volna léptetendő. — Azonban elvonatkozva itt attól, mi philosophiai szempontból a' lelkiismeret' szükségképeni egysége mellett vagy ellen mondatható, minek fejtegetése Rossi' traité sur les lois pénales' című munkájának is legkényesebb oldala, — olly véleményben vagyunk, hogy az esküttszék nem psychologiai varázstükör, hanem lényegesen socialis intézkedés, 's ha már lelkiismeret' képviseléséről akarunk szólani, nem is a' vádlott', hanem a' társaság' lelkiismeretének képviselője, azon társaságnak, mellynek lételére szükséges az egység, de melly beelégszik, 's mellynek — ha zsarnoksággá nem akar fajulni — be kell elégednie a' többség' egységével. —

A' franczia jury, melly a' néha napokig tartó eljárásközben nem tartatik őrizet alatt, mint az angol és amerikai, — mihelyest tanácskozási teremébe vonúl, abban marad a' szolgálatbeli gendarmok' őrizete alatt, míg ítéletet nem hoz, akár egyhangulag, akár a' szavazatok' többségével (hat felmentő 's hat elmarasztaló szavazat a' vádlottnak felmentését vonván maga után). A' code Napoléon' rendelése szerint, azon esetre, ha csak hét szavazattal (à une simple majorité) találtatott bűnösnek, a' bíráknak is kell vala tanácskozniok egymással : 's ha az esküttek' kisebbségének véleménye elfogadtatott a' bírák' többsége által (3 által, mert ekkor az assise 5 bíróból állott) ollyképen : hogy együvé számítatván a' szavazatok, e' szám az esküttek' többségénél 's a' bírák'

---

*) Vermischte Schriften von Eduard Gans. Berlin, 1834. 1-sö k. 109 l.

**) A' 12. szám' sacramentalisság egykoru a' jog' legrégiebb symbolicájával, 's Kératry már a' mythusi előkorban 12 tagból álló jurynak nyomait találja.

kisebbségénél nagyobbnak találtatik, a' vádlott felmentetett *). A' code' ezen czikkelye (351-d.), melly az 1821-ben történt módosítás után is, az esküttek' és bírák' functióit összezavarja 's a' jury' eszméjével ellenkezik, 1831-ben eltöröltetett, 's elmarasztaló ítéletre nyolcz szavazat kivántatott az úgynevezett septemberi törvények' hozataláig (1835-b.), mellyek meg' hétre szállították a' szükséges számot, ez a' mindenkorra eltöröltetett 351-d. czikkely alá többé nem vonathatván. — A' közvélemény azonban Franczia-országban is az esküttszékeknél, mellyek természetöknél fogva a' kiviláglás' minden fajain alapíthatják verdictjeiket, elmarasztaló ítélet' hozatalára egyszerü többségnél nagyobbat ohajt, 's a' szavazatok' két harmada, kivált halálos büntetés' szabására **), méltán követeltethető. Az elmarasztalásra szükséges 8 számnak 7-rei leszállítása nem jogi szükségesség' érzetéből, hanem tisztán politicai czélból történt, és a' septemberi törvények közül különösen ezt 's talán csak ezt tartom nem-menthetőnek.

A' szavazás, 1835. óta titkosan történik, mi a' jurynak természetével, melly ítéleteiről nem tartozik számot adni, megegyezik. Az 1836. május' 13-án hozatott törvényben részletesen iratnak le a' szavazás' formái.

---

*) A' jury, midőn felmenteni nem akart, de a' végelmarasztalás' felelősségét is vonakodott magára venni, 7-tel 5 ellen szokta akkorban kimondani az ítéletet, tudván, hogy ez csak bíráknak is hozzá járultával leszen érvényessé. — Az angol jury illy esetben special verdicthez folyamodik.

**) Halálos büntetést sokan csak egyhangu verdictre akarnak alapítani.

XIV.

A' verdictnek a' jury általi hozatása után beáll a' bíró vagy bírák' kötelessége, ezen itéletet a' törvények alá fogni. — Angliában, ha a' jurynak határozata formalis tekintetben hijányos, például ollyas, mellynek értelmét ki nem vehetni, a' biró az esküttszéket e' hijány' orvoslására felszólíthatja, melly is illyenkor újra visszavonul a' tanácskozási terembe. Ha a' verdict' tartalmát világosan igazságtalannak találná a' bíró, felmentő itélet' esetében azt meg nem támadhatja; de ha az itélet elmarasztaló, kisebb esetekben a' korona' engedelme nélkül, nagyobbakban ennek engedelmével új eljárást rendeltethet *).

Felmentő verdict' esetében, ennek jegyzőkönyvbei iktatása után, a' vádlott azonnal szabadon bocsáttatik, 's ugyanezen vétség iránt, bármi világoljék is ki utóbb ellene, soha többé kereset alá nem vonattathatik; — ha bűnöst mond az esküttszék, vagy azonnal szabatik a' büntetés az itélet' hozatala után (így, tudtomra, a' central criminal courtban), vagy pedig az évnegyedi törvénykezés' berekesztésével egyszerre minden elmarasztaltak felett (így a' circuitokban), 's ez utóbbi eljárásnak helytelen volta világos. Lehetnek esetek, hol a' lordbíró csak az ügynek Anglia' 12 (most már 15) bírái elébe terjesztetése után mondja ki a' büntetést.

Francziaországban, azon esetre, ha a' bírák egyhangulag meg

---

*) Mittermaier: Strafverfahren 'stb II-d. k. 421 l. Davis, Stoddart és Starkie után. Az angol jogtudósok itt sokban ellenmondanak egymásnak, 's a' positiv rendelkezések olly hijányosak, hogy az ismeretes angol közszellem nélkül, ez oldalról paralysáltathatnék az egész intézkedés.

vannak győződve arról, hogy az esküttek — megtartatván bár a' formák — a' dolog' lényegére nézve csalódtak: a' törvényszék nem fogja a' verdictet a' törvények alá, — sőt akkor sem, ha illyetén csalódásról csak a' bírák' többsége volna meggyőződve, de más oldalról a' verdict is csak az esküttek' egyszerü többsége által hozatott *). Az ügy illyenkor a' legközelebbi törvénykezés' elébe kerül, és új jury alá bocsáttatik, mellynek az előbbi esküttek nem lehetnek tagjai. Ezen lépésre azonban senki sem szólíthatja fel a' bírákat, ők ezt magok hivatalosan elrendelik 's közvetlenül a' jury' nyilatkozatának kihirdetése után, és csak olly esetekben midőn a' vádlott elmarasztaltatott, nem soha, ha a' verdict által felmentetett. A' második jury' nyilatkozata, ha bár megegyeznék az elsőével, azonnal törvény alá fogatandó **). —

Az esküttek — így rendelkezik a' törvény — a' verdict iránti megegyezésök után, a' törvényszéki teremhe visszajönek. A' jurynak feje (vagy az, kinek neve először huzatott ki az urnából, vagy rendesen az, kit társai e' tiszttel megbíztak) feláll és jobbjával szívén, így szól: Becsületemre és lelkiismeretemre, Isten és emberek előtt, a' jurynak nyilatkozata ez: Igen, a' vádlott 'stb. vagy: Nem, a' vádlott 'stb. — Erre aláirja a' verdictet, utána a' törvényszék' elnöke 's jegyzője. — Az elnök a' szék' színe elébe vezetteti a' vádlottat, 's az itélet felolvastatik előtte. Ha nem bünösnek nyilatkoztatott, szabadon bocsáttatik: kivéve, ha más kereset végett letartóztatandó. A' törvényesen felmentett személy nem vádolhathatik többé, 's nem vonathatik itélet alá ugyanazon tény' ügyében ***). Ha a' vádlott bünösnek nyilatkoztatott, a' vádoló hatóság a' büntető törvény' alkalmazását, a' partie civile kárpótlást, megtérítést †) követel. A' vádlottnak — most már nem a'

*) Ha az elmarasztaló itélet egyszerü többséggel hozatott, ezen többségfaj az esküttek által világosan kijelentendő; — ha 8 9. 'stb. a' majorítás, akkor nem jeleltetik meg közelebbről a' többség.

**) 352 tcz. 's az 1835-diki újabb rendelkezések.

***) C. 60. tcz.

†) A' partie civile néha felmentés' esetében is kárpótlást nyerhet.

bünösség' hanem e' követelések' ügyébeni védelme után, a' bírák halkan értekeznek egymással, 's ha szükségesnek tartják, a' tanácskamarába is vonúlhatnak; de a' büntetés nyilvánosan hirdettetik ki a' hallgatóság' 's a' vádlott' jelenlétében. Ha a' jury' nyilatkozata oda megyen: hogy a' vádlott, bünös, de hogy enyhítő körülmények fordulnak elő, nem a' rendes büntetést, hanem egy vagy két fokkal kisebbet tartoznak szabni a' bírák. A' franczia büntetőtörvények' szerfeletti szigorusága, különösen az absolut, nem az eset' viszonyai szerint kiméretendő büntetések, a' juryt, mellynek hijába mondod, hogy a' bekövetkező büntetésre ne ügyeljen, — mert lehetetlen, hogy a' verdict' következményei ne lebegjenek szemei előtt, — gyakran arra bírták: miszerint olly esetekben, mellyeket ugyan büntetésre méltóknak tartott, de nem olly túlságosra, minő a' code' rendelkezeténél fogva e' bünökre szabandó, — inkább nembünöst mondana, mint bünöst. Az innen következett botrányos felmentések' kikerülésére hozatott 1832-ben a' circonstances atténuantes (enyhitő körülmények)-féle törvény, mellynek üdvös következményei félreismerhetlenek, de melly ismét némi módositásoknak néz elébe, 's melly, miután az összes büntetőjog' egyik legfontosabb kérdésével: a' büntetések' absolutságával és viszonyosságával lényegesen összefügg, itt csak mellesleges en említetett.

Mielőtt a' büntetés kihirdettetnék, az elnök felolvassa a' törvényt, mellyen alapul. A' végzés, mellybe az alkalmazott törvény szóról szóra iktatandó, aláiratik a' bírák által. —

Midőn 1831-ben az assisei bírák' száma 5-röl 3-ra szállíttatott, a' franczia kamarákban többen csak egyetlen egy bírót akartak a' birótestület' helyébe lépletni. Ismeretes mindnyájunk előtt azon főargumentum, mellyet az egyes bírák mellett a' collegium' ellenében szokás felhozni: hogy, t. i. a' collegium' tagja külön nem felelős az itéletért, miután azt nem egymaga hozta, 's igy könnyen meggondolás nélkül veti oda az annál kisebb törtszámot, mennél nagyobb a' testület. Ez argumentumhoz, az esküttszékhezi viszonynál fogva még az is járul: hogy itt a' bírónak egész feladása, az egyszerü törvényt alkalmazni, minek az egyes biró'

eszméje felel meg legjobban, 's hogy a' jury' ellenében álló bírócollegium az esküttszék' méltóságát csonkitja. Guizot is egyenesen azért szavazott az 5 számnak 3-rai szállítása mellett, mert ezt az egyes bíró feléi lépésnek tekinté. — Azonban a' bírócollegium mellett általában, azon tekinteten kivül, miszerint egyes birák mellett könnyebben nyílik út a' megvesztegetésre, az szól leginkább : hogy az egyes bíró' eszméje kizárja a' discussio' lehetőségét, 's igy a' kérdés' több oldalaira nem figyelmeztethető bíró gyakran minden megfontolás' daczára csak egyoldalu véleményt mond ki itélet' képében; — a' törvény' alkalmazását pedig, az esküttszékhez viszonylag is, — mennyiben a' legujabb törvényhozás a' büntetésmaximum és minimum között nagyobb tért szeret látni — szerfelett és előleges tanácskozást soha sem igénylő működésnek nem mondhatni. 'S ha kivánatos, hogy az esküttszék tagjainak számánál fogva is méltósággal léphessen fel, azzal kell felléptetnünk a' bíróságot is, mellynek feladása — a' törvény' alkalmazásán kivül — vezérleni a' tanácskozásokat, 's az incidens, néha igen fontos jogkérdéseket elintézni; minélfogva nem csak Angliában, az egyes birák' hazájában, több tanácsost szeret maga mellé választani a' bíró, hanem Amerikában is a' judges of common plea adatnak a' bíró mellé; pedig tudtomra még senki sem vádolá az amerikai itélőszékeket, hogy ez által a' juryt méltóságától akarják megfosztani.

XV.

A' jurynak a' törvényes formák' megtartásával hozott itélete, természeténél fogva, mint magának a' társaságnak határozata, eldönthetlen 's módosíthatlan, és felebbvitelt nem soha *), de revisiót mégis annyiban ismerő, mennyiben, például, az elmarasztalás után új, 's felmentést magokkal hozó jelenségek fedeztetnének fel — mikről a' franczia büntető eljárási codex, „des demandes en révision" czím alatt, külön esetekre alkalmazva, 's ha az „inclusio unius est exclusio alterius" ide is illesztetik, talán szerfeletti megszorítással rendelkezett.

A' közönség több országokban ma is igen hajlandó az itélet' helyes voltának legnagyobb biztosítékát a' felebbviteli bíróságok' minél nagyobb számában találni. Polgári ügyekben több körülmény a' felebbvitel' tanácsos, sőt szükséges volta mellett nyilatkozik. Miután azonban a' felebbiekből is láttuk, miszerint a' helyes büntetőigazság-kiszolgáltatás' első feltétele : hogy a' bíró önszemeivel lássa a' vádlottat, tanúkat 'stb., hogy minden nyilatkozásaikat, a' büntető per' legapróbb részleteit önérzékeivel felfoghassa, hogy a' perfolyamatból kiváló ez vagy ama' jelenség iránt azonnal kérdést tehessen, 's nyomban feleletet is nyerhessen : a' puszta irományokból itélő felebbviteli bíróságban lényeges garantiát az anyagi valóságnak kinyomozására 's így képességet

*) La déclaration du jury ne pourra jamais être soumise á aucun recours. 350. tcz.

különösen az itélet' módosítására nem találhatni. Adjuk még hozzá, hogy felebbvitel' alkalmával rendesen csak kivonatban adatik elő a' per, hogy a' kivonat gyakran nem tükrözi híven vissza az egészet, sőt alig tükrözheti *); hogy a' javallott coreferens' felállítása, ki mintegy ellenőre legyen az előadónak, a' leghivebb eljárás mellett is még csak holt pöregészszé sem teheti a' kivonatot, — 's így az igazság' legféltékenyebb barátja több biztosságot találhat olly törvényszékben, melly előtt a' felebb leirt modalitas szerint folyt le az eljárás, mint két vagy három bíróságban, mellyeknek talán csak egyike 's ez is fél szemmel látta a' vádlottat, a' tanúkat néha egy sem, miután vallomásaik a' kiküldött biztosság' tollába adattak. — Azt, hogy hiven teljesítettek-e mindazon formalitások, mellyeket a' törvény követel, azt igen is láthatja az irományokból a' felebbviteli bíróság, 's látni fogja a' jegyzőkönyvből, melly szóbeli eljárásnál is vitetik; látni fogja továbbá az itéletből, melly mindig irásba foglaltatik, valjon helyesen alkalmaztatott-e a' törvény: — mind ezekre nézve szükséges olly itélőszék, melly illyetén hijányos eljárást megsemmisitsen, — igy cselekszik az assise' eljárásával nulliték' eseteiben a' cassatiói szék; — de ekkor vagy az előbbeni vagy más bíróság' elébe utasítandó a' per, 's itt nem hozatik irományokból módosított, hanem új eljárás' utján új itélet.

A' mondottak után kiki megmagyarázhatja magának, mi okoknál fogva nézik egyik legféltőbb kincsöknek az esküttszékek' intézetét mind azon nemzetek, mellyeknél az meghonosúlhatott. Hogy a' jury a' nép' nevelésének egyik leghathatósabb eszköze, hogy minden karbeliek között a' jog' eszméjét 's az elitélt jogtárgyak iránti tiszteletet terjeszti, melly nélkül a' függetlenség' szeretete

*) Kérdezzen meg bár ki, egy igaz lélekkel 's való psychologiával eljáró inquirenst, ki már rendszerénél fogva nem barátja a' szóbeli eljárásnak, — valjon megelégszik-e azon referáttal, mellyet a' legjelesb előadó is az általa szerkesztett egészből a' törvényszéknek felolvas? — 's felelni fog Jagemannal: hogy egyetlen egy perének kivonatával se m tudot megelégedni.

pusztító szenvedelemmé válik, hogy mindenikünket a' hatóság' bizonyos nemével ruházván fel, mindenikünkkel érezteti, miszerint kötelességeink is vannak a' státus iránt, 's hogy midön önn ügyein kivül egyéb foglalatosságra is kiszti az embert, ví a' személyes önség, civilisált embereink' e' rozsdája ellen — ezt Tocqueville előtt már mások is megjegyzették, de ezen eredményeknek az egész polgári életbe elágazását egy sem fejlesztette ki olly alaposan mint ő.

Azonban nem tagadhatni, hogy közszellem, népérettség, 's a' socialis kiválóságok' némi előleges lapítása nélkül valóságos és üdvös befolyást igérő jury nehezen gondoltatható. E' tulajdonoknak a' nemzeti életben nyilatkozó jelenségei, ezekből áll a' nehezék melly az országos választmány' kezében az esküttszék felé hajlíthatja a' mérleget; de forduljon ez jobbra vagy balra : vádoló eljárás, a' per' minden szakában ügyvédi segéd, nyilvánosság, szóbeliség, és széles alapon nyugvó recusatiói jog, ezek minden esetre jellemzeni fogják büntetőjogi törvénykezésünket.

1841. nov. 17-én.

ORSZÁGGYÜLÉSI BESZÉDEK

A' SZ. KIR. VÁROSOK' ÜGYÉBEN

1843.

a) A' sz. kir. városok' szavazatjoga.

b) Sz. kir. városok 's az országos reform.

a.

(1843. május' 27-kén Bezerédj István Tolna vármegyének követe indítványt tett: neveznének ki választmányt a' kerületi RR. melly a' sz. kir. városok' rendezéséről és szavazati viszonyuknak miként történendő megállapításáról haladék nélkül törvényjavaslatot készitsen. A' megyei követek egyhangulag járultak ez indítványhoz, 's ez alkalommal Szalay László, sz. k. Korpona városának követe ekkép nyilatkozott :)

Lehetetlen,azon való örömemet elhallgatnom, hogy a' városi ügy ismét általános rokonszenvet költ fel e' teremben, 's édesörömest járulok Tolnának inditványához, azon értelemben : hogy a' városi követek valóságos befolyással birjanak a' választmányban. Magamat mi illeti, részemről itt megállapodnám; de küldöim meghagyták, hogy a' szabad királyi városoknak szavazatjogukbai viszszahelyeztetését még rendezésök előtt követeljem.

Keserüség nélkül akarok utasitásomban eljárni; — a' keserüség helyén lehetett a' mult országgyülésen, de jelenleg, miután a' kegyelmes királyi előterjesztéseket átolvastuk, 's miután tanúi voltunk a' harmadik rend' e' napi nyilatkozatának ügyünkben, — a' keserüség helyén kivül fogna lenni.

Küldöimnek nézete szerint, historiai alkotmányon nyugvó országokban, millyen a' magyar is, alkotmányos tárgyak körül a' jogszerüség végre mindig historiai adatokra olvad fel. Illyes adatokon alapszik a' szabad királyi városok' egyenkinti szavazatjoga, valamint illyeseken 's kirekesztőleg csak illyeseken száz egyéb

tárgy e' táblánál, mellyeken senki sem akad fenn, mert ők velünk 's mi velök nőttünk fel. Nem akarok az 1608-ki törvényczikkelyre hivatkozni; sohasem tartottam azt olly napfényvilágosságunak, minőnek sokak által tartatott; napfény ez bizony csak annyiban, mennyiben, mint Borsod' követe a' mult országgyülésen mondá, a' szem ha mélyen tekint belé, kissé elhomályosodik. De küldőim hivatkoznak az országos naplókra, az országgyülések' ezen valóságos corpus juris-aira, mellyek tanuságot tesznek, hogy a' városi szavazatok épen a' legfontosabb tárgyaknál egyenkint vétettek számba.

Igaz, utóbb más divat hozatott be, 's ennek eredetét korán sem macchiavelli politicában kell keresnünk; véleményem szerint egészen más kútfőkből származik. A' tripartitum' harmadik részének nyolczadik czime, hasonlónak mondja a' királyi várost némelly tárgyakra nézve egy-egy nemeshez; — 's ime, előállott a' rendszer, és azt következtette belőle: hogy ha egy város = egy nemes, tehát negyven 's egynehány város = egy megye. Más országokban is kiléptek illyes subtilitások könyvből az életbe, de ez csakhamar igazságot szolgáltatott, 's kilöké magából a' veszedelmes kóranyagot. —

De ha jogszerü is a' királyi városok' követelése, tanácsos-e azt megadni?

Való igaz, tekintetes Rendek! hogy a' szabad királyi városok a' közelebb mult időkben, részint saját vétkeik miatt, — mert mi boszúlná meg magát súlyosabban rajtunk, mint épen saját vétkeink? — részint az ártalmas külső befolyásoknak egy egész tömegénél fogva, némi hanyatlásnak indultak. Egy oldalról üldöztetve, a' másikról elhanyagolva, — nem csoda, ha hanyatlás mutatkozott; mert nem mindenki olly erős, mint ama' pontusi fejdelem, kit addig tápláltak méreggel, míg azt végre megszokta. — De jelenleg, midőn valóságos képviseleti rendszernek indúlnak elébe a' városok, midőn követeik között ülnek olly férfiak, kik új időszakot ügyekeznek a' városok' körében megalapitani, 's midőn vannak, kik elmondhatják magokról, mint merem mondani magamról: hogy szavazni

fogok függetlenül, mikint a' meggyőződés lelkem' tábláira irva van, — illy viszonyok között, valjon veszedelmes volna-e, ha mindenikünk' kezébe egy-egy szavazat adatik, hogy azt belé vessük a' tanácskozások' urnájába?

Küldőim ugy vélekednek, hogy nem! — küldőim azt hiszik, hogy a' legveszedelmesebb igazság is kevésbbé veszedelmes, mint a' legparányiabb méltánytalanság.

b.

(1843. september' 27-dikén a' szab. kir. városok' szavazatait és belrendezését tárgyazó törvényjavaslat felett voltak tanácskozandók a' kerületi RR. Több városi követ csak azon esetre kivánván a' törvényjavaslat' visgálatába ereszkedni, ha eleve nyomatékos szavazattal ruháztatik fel a' negyedik rend, — szab. kir. Korpona városának követe ekkép nyilatkozott:)

Városi követre nézve alig-alig lehet egy-egy fontosabb kérdés a' jelennél; 's mert ezt ollyannyira fontosnak tartom, igen természetes, hogy midőn ez ügyben nyilatkozom, nem szeretnék félreértetni, különösen legközelebbi collegáim által nem. Engedjék meg tehát a' tekintetes RR., hogy alapnézeteimet az összes ügyről előterjeszthessem; elveim majdan számot fognak adni mind nyilatkozatomról a' kérdéses inditványra, mind netaláni ezentuli hozzászólásomról ez ügyben.

Midőn valamelly országban a' státuséletnek több factorai: műipar, polgári szorgalom, 's általában az értelmiségnek tetemes része, ott, hol a' közügyek elintéztetnek, képviselve nincsenek; 's midőn más oldalról a' privilegiált osztálynak azon töredéke, mellyről értelmiségénél fogva fel nem tehetni, hogy csak saját érdekeit legyezgetve szemet huny a' közügynek, több mint képviselt: akkor, tekintetbe sem vevén azt, hogy a' mint időszak időszak után jö, ugy néha a' hatalom is osztályról osztályra száll, 's hogy például ezen szónak: ‚aristocratia' nagyobb értelme lehetett a' közép-

korban mint jelenleg, — akkor, egy uj elemnek a' törvényhozásbai befogadásáról kelletik gondoskodni, hacsak azt nem akarjuk, hogy ez tökéletes pangásnak induljon; vagy ha be nem elégszünk azzal: hogy találkozik mindig egykét hiszelékeny, ki a' leggyászosabb kicsapongásokat, vagy holmi mesterségesen előidézett galvanicus vonaglásokat az egészséges organismus' mozgalmai gyanánt tekinti.

Magyarország ide jutott épen napjainkban; 's azért hiszem, közös a' meggyőződés, hogy ezen ügy a' mint elutasithatlan, ugy a' legnagyobb fontosságu egyszersmind még legparányiabb részletében is. Mert most nincsen többé szó, nehány városi votumnak rehabilitatiójáról, hanem szó van egy uj elemnek a' törvényhozásbai befogadásáról. 'S ezen elem, mert uj, mert a' többiek között, mellyeknek sorában helyet akar foglalni, a' legifjabb, 's ennélfogva ollyas, melly szót fog kölcsönözni minden vitalitással biró eszmének, holott a' többiek inkább csak visszafelé tekintenek, — mert én nem ismerek aristocratiát, melly Janusarczczal birván, mind előre nézne, mind hátra, — ezen elem, mondom, mert uj, mert legifjabb, mert a' jelen szükségeknek, a' kor' követeléseinek tolmácsa, — az időnek nagy chemiai processusában a' többieket előbb-utóbb fel fogja olvasztani. Én a' negyedik rendről szólok, de azon negyedik rendről, melly még csak létesülőben van, mellynek most egyelőre csak egyik organumát fogjuk teremteni.

A' franczia forradalomnak első kezdetében, — 's megvallom őszintén, hogy 1789. között Franciaországban, 's 1843. között nálunk, nagy hasonlatosságot találok, — 1789-et mondtam, nem 1791-et 's a' következőket, — 's találom ezen hasonlatosságot a' legnagyobb nyugodalommal, mert mind azon tulságoktól, mellyek amazt elferditették, egyátalában nem tartok, 's nem csak azért nem, mert a' magyar a' legnagyobb loyalitással viseltetik koronás feje iránt, hanem különösen azért nem, mert egy több századig alkotmányt élvezett nemzet soha sem léphet egyszerre olly dissolutióra, mint az, melly csak tegnap bontakozott ki az absolutismus' bilincseiből; — a' franczia forradalomnak első kezde-

tében, midőn a' nemesség' követei az états-générauxban megjelentek, midőn instructióikra hivatkozva — mert akkor még cahier-t, füzetet adott a' franczia committens a' küldött' kezébe, épen ugy, valamint nálunk, ha jól hallottam, néha foliókötetet,—azt mondották: hogy ők nem fizetnek, mert ők nemesek, — vagy azt: hogy ők fizetnek ugyan, hanem csak egynehány évre ajánlás' utján, — vagy végre azt: hogy ők fizetnek ugyan rendszeresen, hanem a' mit ők fizetnek, annak neve ne legyen: adó, hanem: taille noble — mindannyian előttünk ismeretes phoenomenek, — ugyan akkor jelent meg Sieyesnek ismeretes brochurája: mi a' tiers-état, 's mivé kell lennie? Felelet az elsőre: semmi; a' másodikra: mindenné.

'S Francziaországban csakugyan mindenné lett a' tiers-état; és jelenleg ugy van mozgalom a' tiers-état ellen, mint volt annak idejében az aristocratia ellen. Miért? — Mert a' tiers-état mindenné lett, mielőtt az öszves nemzetet képviselhette volna; mert a' tiers-état elmondotta magáról, mit csak az összes nemzet mondhat: a' státus az én vagyok; mert a' Montmorencyak, a' Richelieuk' aristocratiája helyébe a' boltosok' aristocratiája léptettetett. Én tehát, tekintetes Rendek, midőn hiszem és ohajtom, hogy Magyarország' jövendője a' tiers-état' formáiban nyilatkozzék, ezen szó alatt adott idő' lefolyása után az összes nemzetet értem, 's nem értem, nem fogom érteni soha, a' rőf' és mérőserpenyő' — magokban véve igen tisztességes dolgok — tulnyomó befolyását. Valamint szinte nem akarom, hogy itt csak azért teremtessék egy uj osztály, hogy az igazgatási sachjátékban egy pionnal több legyen, mellyet a' kormány aztán ide állitson vagy amoda, 's vagy általa üttesse el a' lovat, vagy a' ló által őt; nem akarom, hogy teremtessék egy uj osztály, számos számtalan heterogeneitásaink' öregbitésére; hanem szivemből ohajtom: alakuljon egy osztály, melly a' többieknek szegletességeit lesimitsa, melly bennök felolvaszszon mindent, mi nem korunkba való.

Lesznek, kik talán ugy fognak vélekedni: hogy igen távol jövendőről szólok; — én nem hiszem olly távolnak. Nem ugyan

azért, mert a' nemesség, hiszen látjuk — 's dicsőség érette a' követi karnak — maholnap adózni fog; nem ezért, mondom, mert Angliában régóta adózik a' nemesség, és mégis Anglia az aristocratiának választott földje; de kerüljön csak egyszer revisio alá a' gabnatörvény, vétessenek csak revisióba a' birtokot szabályozó törvények, 's tudom, hogy összeroskad a' normanszász feudalismusnak épülete. Én tehát azt hiszem, hogy azon kerületi választmány, melly a' birtoklási, birtokszállitási és öröklési törvények' szabályozásával van megbizva, ugyanazon terrenumon áll, mellyen a' jelen választmány, 's hiszem, hogy a' fekvő birtoknak uj alapra állitása és a' Partis primae titulus 9-sának mindenkire kiterjesztése által, — a' büntetőjogi országos választmány már ezen elvből indult ki, — óriási lépésekkel közeledünk a' czél felé. Egy van, mi megakaszthatna utunkban, — ha t. i. az aviticitas egy oldalról eltöröltetvén, helyébe majoratusok és fideicommissumok' utján egy uj aristocratia emeltetnék; de ezen inditvány, remélem, nem fog pártoltatni e' tábla által. Ez az egy, igaz, megakasztaná az egész ügyet, de megakasztaná egyszersmind a' hazát összes fejlődésében: 's hogy amazt elérhessük, remélem, nem fogunk ehhez folyamodni.

Ha ugyan jól magyaráztam ki magamat, azt mondám beszédemben: hogy a' szőnyegen levő reformkérdésben első szemét látom azon láncznak, melly minket egy nagy életrevaló egészszé olvaszszon. 'S ennélfogva ohajtanom kell, hogy az itt megállapitandók, — részszerint az által, hogy elfogadunk mindent, mi a' magyar typusban életrevaló, részint azáltal, hogy belevonunk mindent, mit a' haladás' eszméi, a' kor' szükségei követelnek,—részben természetes csatornául, részben mintául szolgáljanak az ország' egyéb elemeinek annak idejében befogadására, kiképzésére. 'S mert kimondottam ezen ohajtásomat, kimondom véggondolatomat is,—meglehet, hogy nem alapos, de mindenesetre lelkismeretes megfontolásnak eredménye. Valamint ha már emelkedik a' mű, a' művész össze szokta törni mintáját: ugy nem gondolok vele, ha unokáink, vagy unokáinknak unokái — mi egy generatio a' nemzetek' életében? — összve fogják törni e' mintát. Mert nem municipalis ország képé-

ben látom a' nagygyá lett hazát, nem hiszem, hogy municipalis foederalismus lehessen a' végczél. — Nekünk száz különvált érdeket kell összepontositani; nekünk több nemzetiség fölébe kell emelnünk a' magyart; — — -- 's mind erre vagy gyenge, vagy talán épen visszás eszköz a' municipalis daraboltság. Megismerem, és hálás szívvel ismerem meg, hogy municipalis alkotmányunknak köszönhettük fenmaradásunkat, mikor még nem ébredtek öntudatra a' különféle érdekek; de nem hiszem, hogy neki köszönhetnők valaha státussá fejlődésünket. A' moschus életben tartja néha a' szunnyadó idegrendszert, de a' mi az egészséges éber életet erősiti és táplálja, az egyéb.

Jelenleg ugyan a' haza' érdekei ellen vétenék, ha a' municipiumok' jogainak megszoritására törekedném; de elkerülhetlenül szükséges: hogy a' szőnyegen levő munkálatban jeleltessék ki egynehány kiváló pont, mellyek annak idejében a' centralisatiónak összekötési pontokul szolgálhassanak. 'S az' nap, mikor az országgyülés valósággal fogja képviselni az összes nemzetet, az országgyülésen nem Karokat és Rendeket, nem megyéket és városokat, hanem képviselőket, az egy nemzetnek képviselőit fogjuk látni. —

Mind ezek után, természetesnek fog találtatni, hogy ezen kérdésben már most a' historiai oldalt igen mellékesnek, igen meddőnek tekintem. 'S midőn egy oldalról hiszem, hogy a' városok' coordinatiója nélkül soha szilárd alapja nem lesz a' státusnak, midőn méltó okunk van attól tartani, hogy azon esetre, ha a' jelen országgyülésen feloldatlanul maradna ezen kérdés, meglehet, örökre elveszitettük az alkalmas időpontot: akkor más oldalról látván, miszerint a' szőnyegen levő inditvány, hogy valóságos szavazási joggal birjunk, ezen munkálat' vizsgálatánál több okoknál fogva elfogadásra nem tarthat számot, — nem sürgetem a' szavazási jognak ez uttali megadását. Fenmaradván természetesen küldőimnek azon esetre, ha ezen munkálat, vagy az, melly itt tárgyaltatatni fog, törvénynyé nem válnék, mind azon jogok, mellyekre törvény' és szokás' erejénél fogva támaszkodhatnak. Igaz, csak mi tudjuk, mi érezzük a' fájdalmat: a' legjobb szándékkal lelkünk-

ben itt állani, 's mégis tettlegesen hozzá nem járulhatni ahhoz, mit jónak, mit üdvösnek tartunk a' közre nézve; de vigasztal azon gondolat: hogy már a' jövő országgyülésen jókora nyomatékkal fogunk birni, 's hogy azon esetre, ha talán valamelly életkérdés megbuknék a' jelen országgyülésen, azt a' jövőben épen a' mi tettleges befolyásunk fogja kivívhatni.

PESTI

HÍRLAP-CZIKKELYEK

1844.

AZ OLVASÓHOZ.

(1844. jul. 1-én.)

Épen politicai hirlapszabaditék' megnyerésére valék lépéseket teendő, midőn ezelőtt néhány hónappal Landerer Lajos ur által a' Pesti Hirlap' szerkesztésével megkináltattam. — A' feladás' súlyos voltát érezték volna mások, erősebbek is, 's igy nekem lehetetlen volt a' vállalat' nehézségeit kétszeresen nem éreznem. Egy uj időszak' előestvéjén, annyi mozgalomnak közepette, midőn az alkotmányos eszmék, ha csak szemenkint is, a' gyakorlati élet' mezejére lépni készülnek, 's midőn ezeket ennélfogva az érzelgő szóárból, a' szertehullámzó általánosságból kiemelnünk, határ-széleiket kimutatnunk, mind magokban, mind másokkal viszonyban feltüntetnünk, szóval, tisztán és szabatosan formuláznunk kelletik,— ekkor az időszaki sajtó' utján szerkesztő' képében fellépni, nehéz feladás, nehéz kivált Kossuth mellett vagy után, és azon közönség előtt, melly benne a' magyar politicai journalistica' alapitóját, az ország' egyik legfényesebb capacitását tiszteli — méltán.

És én mégis engedtem a' felhivásnak, felvállaltam a' szerkesztést.

Mint az ellenzék' embere, vagy mint ellenzék' embere legalább, mert épen most vagyok készülőben elmondani, miszerint eretnekségemben néha sem Rómával nem tartottam, sem Genffel, hanem kissé a' socianismus felé hajlottam, — régi ohajtásom az volt, hogy azon ügy, mellyet lélekismeretes meggondolás után jó

ügynek ismertem, értem a' haladás' ügyét, egyes részeiben néha más irányban is miveltessék, terjesztessék, mint minőben az a' Hirlap által eddiglen miveltetett, terjesztetett. Én ugyan, ha kérdőre vonatom, a' magyarországi politicai hirlapok' sorából mellyiket vallom 1841-ben, 1842-ben 'stb. organumomnak, habozás nélkül a' Pesti Hirlapot fogtam volna megnevezni, de mégis némi megszoritásokkal, — megszoritásokkal, mondom, nem azon oldal' irányában, honnan eddigi szerkesztője annyi megtámadásnak volt kitéve, mert a' Hirlap első megindulása óta épen olly hű lapja volt a' fejedelemnek, mint bármelly más, „ez atyáinktól ránk maradt örökség," — 's az alkotmány' minden egyéb pontjait revisio alá szeretném vétetni én is, mint szerették volt kivülünk mind azok, kik a' rendszeres munkálatok' kidolgozására küldötték ki az országos választmányokat; de megszoritásaim politicai credójának egyes részleteit, azon tanokat például, mellyek az ország', a' nagy test' külön tagjainak compagesét tárgyalják, fogták volna illetni: mert ugy hittem, 's ugy hiszem most is, hogy egynémellyike azon nézeteknek, mellyek előbb köztünk ellenzékiek között, de most már inkább a' másik tábor' felei közt a' municipalis élet' viszonyairól az összes állodalomhoz mérve divatoznak, rokonabb a' privilegiált státusok' eszméjével, mint a' képviseleti rendszerrel, rokonabb az aristocratiával, mint a' democratiával; 's hogy ez ugy van, ad captum bizonyitja azon körülmény is, miszerint a' petitiojog', a' verificatio' 'stb. kérdéseiben azok védették a' municipalis mindenhatóságot az országgyülés ellenében, kiknek jó szándékát kétségbe vonni nincsen okunk, de kiket ellenségeik sem fognak gracchusi törekvések' gyanujába venni.

A' mondottaknál fogva, 's miután ugy tapasztaltam, hogy barátaim is, kikkel több év óta egy czél felé, egy irányban működni szerencsés voltam, 's kiknek közre-munkálásától méltán sikert reménylhettem törekvéseimnek, egy véleményen vannak velem: természetesen organumról kellett gondoskodnunk, melly ezen vezéreszme' elnöklete alatt a' közügyek felett nyilatkozzék. A' sajtó nálunk is mindinkább közeledik azon álláshoz, mellyet minden érettebb politicai társulatban elfoglal, 's melly minden kor-

kérdés felett kezébe adja az initiativát. És igy, ha akartam, mit akarnom kellett, hogy azon kérdések, mellyekre nézve nehányan — mint mondám — a' Pesti Hirlapot organumunknak nem ismerhettük, alkotmányos uton megérleltessenek, hogy elvont tételekből concret valóságokká alakuljanak, hogy az alapul fekvő elv megtermékenyitvén a' fenálló, az annyi bajjal 's áhitatos gonddal megőrzött politicai organismust, ebből önmagából, ex visceribus ejus léptesse elő azon tényezőket, mellyekre szabadság' 's rend' érdekében naponta érezhetőbb szükség vagyon, — azokat mindenek előtt a' sajtó' mezejére kell vala vinnem. Ezért készültem lépéseket tenni hirlapszabaditék' megnyerésére, ezért engedtem Landerer Lajos ur' felhivásának. A' Pesti Hirlap' eddigi szerkesztője, ugy hittem, 's ugy olvastam nyilatkozásaiban, ezentul is munkás leend azon pályán, mellyre olly kitünő hivatása vagyon, 's ennélfogva a' közügy épen nem veszélyeztethetik, ha annyi egyéb tárgynál azonegy zászló alatt küzdvén, egyben másban mindenikünk más más kiindulási pontot választ magának. Egyébiránt is köztünk a' haladás' ügye már nemcsak theoreticai speculatio, miután azon gyakorlati ponton érkezett meg, hol a' közigazgatás' tetemes része gondjaira bizatik; következőleg, ha való, mit a' bölcs mond, hogy „könnyen és kényelmesen lakik gondolat gondolat mellett, de dolog dolgot erősen súrol a' térben," egynél több árnyalatban kell mutatkoznia az ügynek, mellyek közül mindenik a' sajtó' utján is szükség, hogy képviselve legyen.

Ennek ohajtásával nyitom meg a' szerkesztésemre bizott lapot. Több nagytehetségü publicistáink, mint rendes dolgozó társak, mint levelezők az ország' törvényhatóságaiból szivesek voltak segédet igérni, 's már eddig is tettlegesen járulni a' vállalat' előmozditásához; öket a' nemzet', az olvasó közönség' bizodalmába ajánlani felesleges volna; övék minden esetre az érdem, ha e' lap szerkesztésem alatt is tényezőül szolgáland a' közvélemény' megállapitásához. Magamat mi illeti: bármi csekély hatással szolgáltam is eddig a' közügyet, azt mégis kivívtam magamnak vigasztaló öntudatul, hogy hű gyermeke vagyok a' hazának. Visszatekintek azon évsorra, mióta törekvéscimmel a' közönség előtt állok.

Első ifjuságomban lépvén a' síkra, nem kész munkákkal állottam elő, nem diadalmas hősként nyitottam magamnak pályát; a' közönség' szemei előtt, mint fogadott gyermeke, kisértettem meg az első lépéseket, mértem magamat a' tárgyakhoz, ezeket magamhoz; választottam, mit üdvösnek ismertem, hagyogattam, mit kártékonynak tapasztaltam; egyike azoknak, kik mindig készek, örömmel készek engedni az okoknak, jöjjenek ezek társtól, vagy ellenféltől, de kik, mint az igazság' rabszolgái, soha semmi áron attól, mit meggyőződésöknek ismernek, egy lépést sem távoznak. Igy cselekednem, ha szívem nem sugallja, tanácsolta volna az érdek; mert tudtam, hogy, ha van bennem erő, azt egyedül leplezetlen jellememnek köszönhetem. Az ország' legjobbjainak barátságát nyertem meg ez által, — nyitva áll az ut, magamat arra nem érdemetlennek mutatni.

NYILT LEVÉL TRIESZTBŐL *).

(1844. junius' 26-án.)

Kezembe vettem a' kalendáriomot, 's ez egyszer örvendettem, hogy a' magyar journalistica még csak ollyatén közlekedési eszköz, minők a' magyar útak, mellyeken nem mindennap' járhat az ember; örvendettem, hogy lapod julius' elsején még meg nem indulhat, julius' negyedikéig pedig mégis, reménylem, kezedhez érkezik e' kissé elkésett levél; — pár héttel utóbb majd magam is köztetek termek.

Várod, mondád, hogy a' külföldi politicáról néha felszólalandok lapotokban, hogy okoskodó, útbaigazító, vagy miknek is nevezzem azon czikkeket, mellyek vezérczikkeknek még ráfogott értelemben is mondathattak eddiglen, — hogy illyes czikkelyekben tapasztalásaim' és tanulmányaim' eredményeit leteendem. — Nem tudom, mi szolgálhatott okul, hogy épen nekem szántad e' provinciát; vagy talán abból, mert a' világ' mindkét hemisphaeriumában megfordultam, azt következteted, hogy ipso facto az leszek lapodnak, mi a' genevese traveller (genfi útazó) a' Timesnek? — Annyi bizonyos, miszerint ha azon körülmény, hogy valaki a' külföldről csaknem többet tud, mint hazájáról, — pedig a' dolog pirító, 's még pirítóbb lenne, ha annyi társa nem volna az embernek, — ha ez, mondom, már feljogosító czím, a' külföld' politicájáról oraculumokat zengedezni: akkor egyegy nálamnál alkalmasabb egyént nem igen találhattatok volna.

*) Ezen felirással több czikkely jelent meg tőlem a' P. Hírlapban; miért választottam ez' álarczot, úgy hiszem, fölösleges volna itt fejtegetni

Isten bocsássa meg bünömet, hogy most is künn vagyok, 's nem Pozsonyban. Künn kalandozni, régi bünöm, ollyatén, mellyből nehéz lesz kiépülnöm. Ezelőtt bizony már szépszámu évekkel, mikor csekély magam kis deákocska volt, beszédet kell vala mondanom az iskolai év' végével abból a' cathedrából, mellyre némi szent borzalommal szoktam tekinteni, 's melly midőn benn valék, fejemnél egyebet nem láttatott a' hallgatósággal, minek természetes következése az volt, hogy mindig fejem felett gesticuláltam, olly neme a' gestusnak, mellyre a' théatre français' színésze csak a' szenvedelem' legmagasabb fokán vetemedik, — ismétlem, beszédet kelle mondanom a' szünhónapokban szokássá vált utazások ellen, mellyek elégségesek egy pár hét alatt elrontani mind azt, mi a' gondos oktatónak egész esztendei boronálása alatt jóban, szépben kicsirázott. Most ismét szünnapjaim vannak, 's nyakra főre siettem egy kis utazást füzni a' hétköznapi munka' lánczszemei közé, mi világos jele annak, hogy ama' boldog emlékezetü beszédnek, mellyet, nem tudom mikor irtak in usum delphini, csak annyi eredménye volt, mennyi általában van a' nevelésnek, ha kiveszem azt az egy gyümölcsöt, hogy az „itinerationis lenocinia" szókat nem értettem a' czifránál czifrább szövegben, 's hogy a' „lenocinium" szót felkerestem szótáramban, 's ott csodálkozva láttam értelmét, és így ismereteim gazdagodtak egy szóval, egy eszmével; — a' jó növendék privát szorgalma által így szokta pótolni a' nevelés' hézagait.

De ki látta azt, hirlapban, 's illy gravis hirlap' hasábjain, a' multban 's olly scurrilis multban kalandozni; jobb lesz, visszatérnem a' tárgyhoz, hozzátok.

Goethe öreg napjaiban sokat beszélt a' keletkező világliteraturáról, a' világivá consolidáló nemzeti irodalmakról; 's ezen solidaritás sehol sem mutatkozik inkább, mint a' politicában. Ennél fogva, ugy hiszem, helytelenül történt, hogy midőn elvégre hirlapjainkban azon tér jutott a' hazai ügyeknek, mellyet joggal követelhetnek : ugyanakkor a' külföld olly annyira hanyagoltatott el, hogy azt még csak pótléknak is mondanunk, nagy szóvali hadarászás volna. Pedig, hogy csak alkotmányos országokról

szóljak, — az, mi a' folyó év' első felében Görögországban történt, egy uj alkotmánynak behozatala, különösen a' két kamara — vagy az egy kamararendszer közötti választás; — a' franczia episcopatus, és a' forradalom által alapított egyházrendszert megtartani kivánó franczia kormány közötti viták; — a' rabszolgaságnak a' franczia gyarmatokban eltöröltetésére czélzó lépések; — az uj börtönrendszer' megtámadtatása és védelmeztetése a' franczia kamarákban 's a' systéme cellulairenek elfogadtatása; — Peelnek véleménye a' bankügy körül, mellynél egyegy tüskésebbet alig ismer a' közgazdaság; — az Ashley-bill 'stb., mind ezek olly kérdések, mik táblabirónak 's nem táblabirónak figyelmét nem kevésbbé igénylik, mint akár az iberiai félsziget' forradalmának peripetiái, akár az irlandi végnélküli igazságtalanság; ha bár szívesen megismerem, hogy nem olly drámai hatásuak, mint ezek; — az emlitett kérdések pedig még azonfelül ollyasok is, mellyek párhuzamosan futnak minnen, épen napjainkban feloldást váró viszonyainkkal.

Aztán, barátim, nektek már rövidség' tekintetéből is kell didacticus czikkelyeket adnotok a' külföldről, mert különben, miglen a' magyar journalistica a' legjobb szándék mellett is csak fontolva haladó marad, mivel hirlapjaink még nem váltak napi lapokká, mind addig a' külföldről, ha csak a' belföld' hasábjait nem akarjátok neki feláldozni, részletesebb tudositásokat adni bajos. Mind ezen okoknál fogva jobbomat nyújtom azon igérettel, hogy hébekorba magam is megfúvom a' kürtöt a' külföld' mezején.

Most még egy pár szót egyébről is. Vannak, mi tagadás benne, kik Isten tudja miért, én legalább nem látom okát, vállalatodon némileg megütköztek. Részemről azon ütköztem volna meg, ha te és barátaid még tovább is késtek politicai organumra szert tenni. Mondjátok el a' mit tudtok; a' világ azt hiszi felőletek, miszerint már eleget tanultatok, hogy egy ideig cathedrán is megállhassatok. Tudom, nem könnyelmüekhez szólok, 's igy elmondom, hogy az a' sokáig, az a' végnélküli készülés is néha bajjal jár. Bécsben, két nappal elindulásom előtt sörházba vetődtem — ki nem vetődik Bécsben oda néha napján? — 's ott a' sörkancsók között virágozó cactust találtam. Tudjuk, a' cactus csak minden huszadik

évben virágzik, 's akkor is csak egy éjtszaka. A' jelenlevők olly véleményben látszottak lenni, hogy az ember elkábul a' cactus' illatától, 's oda hagyták a' házat. Húsz évi magába zárkozás után lelkének egész gazdagságát tárja fel igy egynémellyik, 's az emberek elszaladnak elöle. Ezt jegyezze fel magának az, ki évtizedekig készül, hogy annak idejében mint egész, tökéletes ember hathasson a' közügyre.

Még egy pár észrevételt, — először: a' személyekről; másodszor: a' dolgokról. Az elsőket mi illeti, — hogy barátaid, kikkel már egynél több vállalatnál együtt működtél, hív dolgozó társaid leendenek, cela va sans dire; 's neveik kétség kivül nagy becsben állanak az olvasó közönség előtt. De azon negyedfél év' lefolyása alatt, mióta a' P. Hirlap fennáll, több hatalmas egyéniség fejlett ki a' vidéken, kik országszerte élén állanak azon phalanxnak, melly mindenik megyében a' haladás' ügye mellett táborba szállott. Reménylem, hogy azok is vagy már frigyeseid, vagy mégis rövid idő mulva, ha lapod azzá lesz, mivé válnia kell, segédöket meg nem vonandják. 'S ha akkor a' lap' folytonos népszerüségén csodálkozandik valaki, azt feleled neki, mit az amerikai matróz felelt volt Marryatnak. Ezen úri ember t. i., ki genuinus ó-angol' létére, John Bull' kirekesztőleg dicsőséges voltáról igen erős alapu hittel birt, nem tudott eléggé bámulni, hogy Brother Jonathannak marinája bizony bizony jóval különb lábon áll, mint minőn ő azt állhatónak vélé. Nézett, nézett a' hajókra, és nem hitt saját szemeinek; 's ime egy matróz levett kalappal őt egy „jó estét, sir"-rel felébreszti álmából. Mit, te itt vagy Will? kiálta fel, mert a' matrózban olly arczra ismert, melly nehány évvel azelőtt az angol marinában, nevezetesen magának kapitány Marryatnak hajóján szolgált, — mint van az, hogy téged is itt látlak, mint már láttam volt Tomot, és Tobyt, és Jackot? — Hja, uram, felelt a' matróz, mi biz' itt vagyunk mindnyájan. — Erre világosság lőn kapitány Marryat' szemei előtt, természetesnek találta, hogy az amerikai marina maholnap versenyezhetik az angollal; 's én gyanakszom, hogy egy pillanatig tán maga is kisértetbe jött, az unio' szinei alatt kormányozni egy lineahajót.

A' tárgyakat mi illeti, azaz : mint kivánnám, hogy járnátok el a' közügyek körül, erre feleletem igen rövid lehetne, ha azt mintegy személyesitve adhatnám elő; — mondanám : kövessetek ollyatén elveket, mellyeket Deák a' jövő országgyülésen magáéinak vallhasson. — Saját nézeteim következőkben pontosithatnak együvé :

törekedjetek férfiasan nemzeti egység, jogegység, törvénykezési egység és közigazgatási egység felé; ne gyönyörködjetek szerfelett a' szép szinü változatosságban, az mozaikba való; szép a' természetben is a' sas mellett az ökörszem, a' czédrus mellett az alázatos bokor : de a' politicai életben nem sok biztositékot nyújt;

tisztítsátok, mennyire csak erőtökből telik, az eszméket; állitsátok talpra azt, mellyet fejére ültettek; emeljétek fel azt, mellyet gyomorra fektettek; — megmenteni az országot az eszmezavartól, mellyben mindig mélyebbre sülyed, hoc opus, hic labor est. Most a' legellenkezőbb intézkedések pártoltatnak ugyanazon egyének által, azonegy órában hirdeti azonegy száj a' magát municipiumnak mondó feudalismus' czafrangjait 's a' fejenkinti szavazatjogot, mintha testvérekről vagy épen ikrekről szólana;

tisztitsátok a' még ezután is fenmaradásra méltó intézeteket; ne feledjétek, hogy az ármánykodók, felül és alól, mindig a' fenálló intézetek közül választják magoknak az eszközöket, mellyekkel ledöntsék a' közjót; 's hogy nem az egyszerüek, hanem a' zavarosok után szoktak nyulni;

vegyétek számba a' historiai előzményeket is, mert a' századok egymásból nőnek ki; de midőn a' történetirók, kik mint tudjuk, minden adat' genesisénél assistálnak ollyformán mint Pasquier a' párisi gróf' születésénél, az egyes foltokra mutatnak, mellyeknek az atya' arczáról szükségképen a' fiuéra kell átszállaniok : akkor emlékezzetek meg arról, hogy a' jogeszme felette áll minden esetlegességnek.

Ezek nézeteim, mint mondám.

Neked pedig, szerkesztő ur, eljárásodhoz viadalközben vértet ajánlok, melly erös legyen, mint vasüng, 's átlátszó, mint az első

szülők' patyolatja Kranach' képén; olly neme az öltözetnek, melylyet megszerezni, való, hogy nehéz: mert ha vasárusnál keresed. a' brüsseli csipkékkel kereskedőhöz utasitanak, 's ha ennél, meg' amahhoz; — és igy, ha nem akarsz mind örökké aprilisba küldetni, készitsd azt magad magadnak.

'S ezzel Isten velünk!

A' BUDAPESTI HIRADÓ' PÁRTJA A' KERESZTVÍZ FELETT.

(1844. julius' 6-án.)

A' Budapesti Hiradó elmondván tegnapi számában, miszerint számos hazánkfia az irtózásnak egy nemével fordul el a' conservativ párttól, 's a' conservativ elvektől, mit ő, a' Hiradó, — szivesen hiszem — nem tekint örvendetes jelenségnek, 's minek okát a' meg nem tisztult fogalmakban keresi; elmondván ezt, toldalékul még azt is említi: hogy az ő felekezete csak faute de mieux nevezi magát conservativnak, mivel a' haladó nevet mi igényeljük magunknak, 's mivel mi nekik át nem engedjük e' nevet.

Ugy van; 's mi joggal cselekszünk igy; mert e' név a' mienk, mert ezzel megkereszteltek bennünket, midőn önök, magyarországi conservativek, még csak fogantatva sem voltak az idő' méhében, de fogantatva sem lehettek, mert, hiszen, önök eredetöket csak a' mi tételeink' negatiójából vették, csak ebből, 's legfelebb még egynémelly elutasíthatlannak talált tételünk' kelletlen elfogadásából állott eddiglen egész lételök, 's csak ebből fog állani ezentúl is, bár mennyi 's bár mi szép csengésü neveket vegyenek magokra.

Ha összeveti jük azokat, mik önök' programmájában állanak, azzal, mit a' szóban forgó czikkben mondanak: nem lehet nem csodálkoznunk azon, hogy miután önöknek, mint a' nagy szavak' született devalvatorainak, olly különös vonzalmuk van a' szép nevekhez, — az embernek akaratlanul is eszébe jőnek a' délcarolinai feketék, kik névre mind meg' annyi Pompejusok, Caesarok 'stb.,

— nem lehet nem csodálkoznunk, mondom, hogy miután magok is restellik a' conservativ nevet, 's mi meg' át nem engedjük a' mienket, — magokat eclecticusoknak nem bérmálják. Mint kéztyü a' kézre, ugy illenék e' név önökre. Önök' politicája tökéletesen hasonlit az ugynevezett eclecticai philosophiához: mert valamint ez még csak nem is létezhetett volna Plato és Aristoteles előtt, ugy önök' politicája is csak azért szólalhat fel a' magyar sajtó' mezején, mert már vannak köztünk organumai mind a' haladásnak, mind a' veszteglésnek; — de hasonlit különösen még azért, mert valamint amabban a' benső összefüggésnek semmi nyoma, bár mennyi szalaggal köttetvék is együvé kivülről az össze nem függő részek; valamint amaz nem egyéb zagyva centonál: ugy önök' politicája is a' legvegyesebb különfélék' tárháza, mellyben kerék és négyszeg rendez-voust adnak egymásnak.

'S nem lehet különben. Hiszen önök, eclecticusok, a' balról fekvő Pesti Hirlap', 's a' jobbról megállapodni eröködő Nemzeti Ujság' határdombjaik' szomszédságában ütötték fel sátoraikat, 's mint meg' annyi, a' szélsőségeket közvetitő Ancillonok hol annak, hol ennek deus terminusára pislognak, érezvén önmagok is, hogy hol innen, hol amonnan szedegetett nézeteik között összefüggés nincsen.

Nem szükséges, hogy ezt hosszasabban bebizonyitsuk; a' szóban forgó számnak felhivott czikkelye legszebb tanuságot teszen állitásunk mellett. Ezen czikkely egy oldalról a' magyar municipium' túlságai ellen kél ki, 's ugy tünteti fel a' haladási pártot, mint melly ezen túlságokba szerelmes; 's más részről meg' arról vádolja az emlitett pártot, hogy évenkinti országgyülést, hogy utasitás nélküli követet akar. 'S nem látja-e a' Hiradó, nem látja-e annak érdemes vezére, hogy az, ki évenkinti országgyülést, ki utasitás nélküli követet akar, az nem akarhatja a' municipium' monstruosus fejlődését? — — Constatírozzuk a' helyzeteket, mint önnek nagynevü testvére szereté mondani. A' haladási párt azért, mert az évenkinti országgyülést, az utasitás nélküli követet, a' verificatiónak az illető táblára bizatását zászlójának symbolumai közé irá, annak világos tanuságát adá: hogy már nem barátja a'

központ nélküli municipalis szétdaraboltságnak. Önök' pártja pedig a' municipium' kórságos fejlődését mozdítja elő, mert önök nem akarják, hogy az alsóház függetlenül állhasson, mi csak az utasitások' megszüntetése 's a' verificatiónak az országgyülésre bizatása által eszközölhető; 's mert önök nem akarják, hogy az országgyülés nagyobb befolyással birjon a' közigazgatásra mint az egyenkinti municipiumok, mi csak az országgyülés' évenkinti tartása által érethetik el.

Nincs különben. Önöknek tényeket kell tagadniok, ha tagadni akarják, mit mi felebb következtettünk. A' Budapesti Hiradó' vezére sokkal jobb capacitás, mint hogy állitásunk' valóságát által nem látná, ha szerencsétlenségére a' politicai eclecticismus' tömkelegében nem barangolna. A' szerepek egyébiránt most igen helyesen vannak felosztva: önök a' kiváltságos osztályok' jogai mellett ügyvédkednek, tehát municipalisták; mi az összes nemzet' érdekeinek egységét vettük czélba, 's azért jelszavunk: centralisatio.

A' SCHWEITZI DIÉTA 'S A' FOEDERATÍV-RENDSZER.

(1844. julius' 10-én.)

A' schweitzi cantonok' 1815-ki szövetség-szerződésének nyolczadik pontja szerint, a' schweitzi diéta évenkint julius' első hetfőjén gyülekezik együvé a' kormány' székhelyén, — az idén tehát épen julius' 1-én Luzernban kell vala megnyílni az országgyülésnek, mert ez' idő szerint Luzern a' székhely, a' Vorort.

A' wallisi események azonban szükségessé tették egy rendkivüli dietának tartatását, bár mi közel volt egyébiránt a' rendszerintinek határnapja, 's ezen rendkivüli országgyülés, mint olvasóink már tudják, Luzernban jun. 25-én nyittatott meg, 's midőn e' sorokat irjuk, már be is fejeztetett A' szövetségnek alaptörvénye világosan rendelkezik illyetén esetekről, mondván: hogy rendkivüli dietának kell tartatnia, ha a' directorium (a' szövetség' kormánya), vagy öt canton szükségesnek nyilatkoztatják.

Társunk, ki a' külföldet tárgyazó rész' szerkesztésével közelebbről foglalkozik, az europai politica' mérlegében aránylag csekély nyomatéku országra folytonos figyelemmel fog lenni; azért is, mert kormányformáját mi illeti, a' Schweitz egymaga áll az óvilágban; de kivált azért, mert láttatni akarjuk az olvasóval, milly eredményei vannak az egység' hiányának a' státusban, milly gyümölcsei a' természeténél fogva mindinkább ernyedő foederalismusnak, a' magát státusnak álmodó cantonalis rendszernek.

A' schweitzi diéta egy kamarából áll; tagjai öszvesen: 22. Mindenik canton egynél több követet választhat, 's választ is; de

köztök csak egy tekintethetik a' canton' képviselőjének, a' többiek egyedül mint ennek delegátusai ülhetnek a' diétán. Ezen követek a' cantonok által adott utasitásokhoz kötelesek magokat tartani szavazás' alkalmával, 's ennélfogva helyesen vétetett észre:

hogy a' schweitzi diéta csak kivételképen válhatik tanácskozó testületté, olly tárgyaknál t. i., mellyekre nézve teljes hatalommal ruháztatott fel a' követ; 's

hogy Schweitznak szövetségi köteléke jóval lazább az éjszakamerikai státusokéinál, mert ezek egy foederativ állodalmat képeznek, a' Schweitz pedig csak státusszövetséget, miért is diétája a' frankfurtinak cousin-germainje, itt Ausztria, Poroszország, Hannover 'stb. ül, mint amott Argau, Schwitz, Glaris 'stb., tehát státusok, nem senátorok, nem képviselők; — 's az amerikai és a' schweitzi democratia' ezen lényeges különbségét mind azok' figyelmébe ajánljuk, kik nálunk foederalismusról álmodoznak, 's kik azt hiszik, hogy ott, hol nem az ország' képviselői ülnek a' diétán, hanem egyes testületek' küldöttei, ott már szükségképen olly senátus ül együtt, melly a' washingtoni capitoliumra emlékezteti az embert. Pedig, bizony, mind az, mit a' foederalismus' alkotórészeinek véltek, az nem létezik oda át; 's mind az, mi a' foederalismus' lényegét teszi, soha, de soha sem gyakoroltatott általatok.

Vessünk egy pillantatot a' Schweitzra, 's látni fogjuk, mennyire nem képes erőfejlesztésre 's méltóságos állás' elfoglalására compact hatalom ellenében azon tartomány, mellynek politicai egysége nincsen. Húsz év' lefolyása alatt csak egyszer vettünk észre olly valamit, mi nemzeti függetlenség' symptomájának vétethetik, az t. i., hogy Bonaparte Lajos mellett szólalt fel a' diéta. De ha tudjuk, mint viselé ez magát más alkalommal az europai hatalmasságok' követeléseinek ellenében: azokkal tartunk, kik ugy vélekednek, hogy ez esetben is nem Bonaparte Lajos a' számüzött, hanem Bonaparte Lajos a' királyfi mellett kelt fel a' respublica.

A' közelebb mult években is mennyi meggyalázás éré a' szövetséget. A. szomszéd most is kész minden pillanatban hermeticus körülkeritéssel fenyegetődzni; B. arbiterként nyilatkozik a' klas-

tromok' ügyében; C. prolegatusát küldi uralkodni, mint a' hajdani Róma proconsulait; 's D. azon naiv kérdésre: mennyiben táplálhat egy neuchateli lakos respublicai érzelmeket kebelében, 's mennyiben szabad neki azokat kinyilatkoztatni? — ezen kérdésre, mellyet schweitzi polgár teszen, kinek épen ugy áll kötelességében honának alkotmányához ragaszkodni, mint a' hogy' nekem nemcsak meggyőződésemnél, de kötelességemnél fogva is a' monarchiai forma' hívének kell lennem, — azt válaszoltatja organuma által: „illyes érzelmeket táplálnod, annyi lenne, mint alattvalói esküdet megszegni; cselekedetekkel vagy irásban nyilatkoztatnod, annyi, mint vétket elkövetni vagy büntettet."

Szégyen, gyalázat. 'S ne mondjátok, hogy a' tartomány' kicsinységében rejlik ezen bánásmódhoz a' kulcs. Mennyi ovatossággal bánt Belgiummal a' diplomatia, 's ennek helyzete az europai státuscsaládban nem kényesebb a' Schweitzénál, az egyiknek neutralitása épen olly fontos, mint a' másiké. Pythagoras sem tarthatott többet az egységről, mint a' státusférfiu; 's hol az fel nem találtatható, hol az emberek azt vélik: huszonhárom töredék több erőt foglal magában, mint egy arányos egész; hol a' millenium' szülemlését várják, ha görcsösen mozognak ezen töredékek; valamint Boccaccionak festője várta lebetegedését, 's pólyákat készitett, mert elhitette magával, hogy ő terhes, — ott örvend az ellenség.

Vagy talán nincs erő a' népben, melylyel igy bánnak? nincs multja, melly őt bátoritsa? nincsenek politicai institutiói, mellyek tovább fejleszszék benne az önnórzetet? De hiszen mindenikünk tudja, hogy a' schweitzi nem a' fajákok' családából való, hogy mint polgár is magasan hordhatja fejét, hogy fényesen ragyog a' népek' évkönyveiben a' morgarteni nap; mindegyikünk tudja, hogy az egyes cantonok a' közelebb lefolyt tizenöt év alatt, az 1791-diki doctrinákat egész következetességgel fogadták el; hogy azokban nemcsak a' nép' souverainitasa, nemcsak a' polgári egyenlőség' elve van megállapitva, de ki van mondva egyenes törvény által a' nép' vetója, az alkotmány' időszerinti revisiója, sőt még az ellentállás' joga is, — tehát a' szabadság' ultima thuléja, — 's igy olly dolgok is, mellyeket mi nem szeretnénk utánzásul felálli-

tani, de mellyek bizonyitják, hogy szabadsághiányról szó sem lehet; honnan van az tehát, hogy mihelyest együtt kell munkálniok a' részeknek, vagy igen nyomorú, vagy fonák eredményeket tapasztalunk? Onnan van az, mert organicus egység nincsen közöttök, mert a' három őscanton a' többieket csak féltestvéreinek tekinti, mert midőn Luzernből eltávolitják a' prolegatust, ujjongva fogadják Schwitzban, mert van báseli, van berni, van genfi patriotismus, de nincsen schweitzi, 's ha van, van Schillerben és Rossiniban, de nincsen a' diétán, hol provincialis érdekek előtt borul le a' követ, mert ő csak cantont ismer, neki a' cantonban kell emelkednie, tehát az egyes érdekeknek áldozatul hoznia jobb szándékát; a' státusban nem emelkedhetik, hiszen státus nincsen.

Mik történtek nehány héttel ezelőtt Wallisban, az tudva van előttünk. A' canton' egyik fele reá támadt a' másikra, az egyik agyonzúzta a' másikat. Intézkedés végett a' diéta elébe terjesztetett az ügy, 's a' diéta ugy nyilatkozott, hogy neki illyesekhez semmi köze.

Az országgyülés' titkos gondolatja ez lehetett: nem parancsolok, nem hozok törvényt; hiszen nincs reá példa, hogy valamelly parancsomnak engedelmeskedtek, hogy valamelly törvényemet megtartották volna; elvégzik azt a' wallisiak egymás közt, segítenek ők magokon — statutum által. Igaz, ő excellentiáik, a' külső hatalmasságok' követei napról napra kevesebb becsben látszanak tartani a' Schweitzot, de ez nem illet engem, — lássa a' directorium.

EREDETISÉG 'S UTÁNZÁS A' POLITICA' MEZEJÉN.

(1844. julius' 17-én.)

Delta ur a' Budapesti Hiradónak egyik minapi számában utánzási viszketegről vádol bennünket; — hogy a' vád minket illet, azon körülményből sejdítjük, mert Angliát és Franciaországot említi, mint az utánzók' előpéldányait; már pedig saját felekezetét arról nem vádolhatja a' Hiradó, hogy az alkotmányosság' ezen typusait utánozná; utánoznak az ő táborában is kétségenkivül, de egyebet, azon apró német tartományokat t. i., mellyekről azt hiszik a' statisticának professorai, azt hiszi bizonyosan a' Budapesti Hiradó is, hogy az alkotmányos státusok' sorába tartoznak, de mellyekről egyebet tudnak az illetők.

Illyeseket utánozni, való, hogy veszedelmes dolog; mert hiszen ők a' jámborok, a' városi reformkérdésben conservativeink által követett előpéldányok magok sem tudják, mellyik számon áll nálok a' politicai teljeskoruság' mutatója; — példa reá Bajorország; itt a' kamarák két évtizednél tovább ugy vélekedtek, hogy az országnak képviseleti alkotmánya van, beszéltek 's eléggé fenhangosan, a' ministerek' felelősségéről, az adómegtagadás' jogáról 'stb. mig végre Abel minister az alkotmánytervező bizottság' jegyzőkönyveiből reájok olvasta a' bajor törvényhozókra, hogy az uralkodó fejedelem' boldogult elődének eszébe sem jött soha, képviseleti rendszert octroyirozni alattvalóinak, ő csak a' KK. és RR. német rendszerével akarta őket megajándékozni, 's a' kettő között némi különbséget látnak a' publicisták. — Ezeknek hallottára Thon-

Ditmar titoknok Müller ügyvédre nézett, Müller ügyvéd meg' Wimmer dékánra; 's a' félkörben emelkedő székek ingadozni kezdtek kormánypárti 's ellenzéki tagok alatt egyiránt, annyira elrémité mindnyájokat a' nagy szó.

Nem, mi nem akarunk a' német szövetség' státusaitól alkotmányosságot tanulni; 's ugy hiszszük, mert nem akarunk gyanusitani, hogy önök sem hivatkoznának előadásaikban olly gyakran ezen parányokra, ha látnák, miszerint egész alapjok — hívság.

Igen is, mi utánozzuk Angliát és Francziaországot; jele, hogy nem akarjuk utánozni Braunschweigot és Schwarzburg-Rudolstadtot.

'S hogy ne utánoznánk? — ha már ezen szóval tetszik élni alkalmasabb helyett, ámbár ez ellen sincs legkisebb kifogásunk, mert amaz alsómagyarországi hatósággal tartunk, melly küldötteinek utasitásul adá: „ut circa minutias et nugas nunquam sint difficiles;" — hogy ne utánoznánk? Hiszen Magyarország nem hasonlit azon homunculushoz, kit a' középkor' Wagnerei nem emberi genesis' útján véltek előkerültnek, 's kinek mint mesterség által chemiai laboratoriumban összetapasztottnak semmi rokona az összes emberiség' nagy családában. — Saját földén emelkedik a' státus, saját ereje lövelli törzsökébe és sudaraiba az életet; de társak által környékeztetik, közös atmosphaerában él másokkal. Innen következik, hogy az önök által emlegettetni szeretett nemzeti erkölcsökről, szokásokról, historiai előzményekről nem fogunk megfeledkezni; az elsőknek, mig a' józan ész előtt megállhatnak, önök sem lehetnek nagyobb barátai, mint mi; az utolsókról pedig igen jól tudjuk, hogy egyben irányt adnak, mellyet kövessünk, másban a' szirtre mutatnak, mellytől óvakodjunk; adnak mindig és mindenben l e c z k é t. De más oldalról, ha való, hogy nekünk nem feladásunk, az alkotmányos státusélet' dús vegetatiójának gúnyára mindinkább megkövülni; ha feladásunk, az europai népcsaládd al közösen müködni a' közösen jóknak ismert czélok' létesitésére, müködni mint élő tag, mellynek ha más rokonai nincsenek, vannak szükségkép' választott rokonai, mert hiszen vannak sympathiái és antipathiái: akkor igen természetes, hogy egybenmásban épen

ugy utánozzuk e' rokonokat, mint a' hogy' ismét egyébben ha Magyarország felküzdheti magát oda, hová annyi szent óhajtás várja, annak idejében mi is fogjuk sajátságainkból gazdagitani az europai eszmetőkét.

E' szerint mit önök vádul hoztak fel ellenünk, azt nem szükség tagadnunk, mert érdemet látunk benne; ha ugyan érdem lehet abban, hogy valaki kötelességének ügyekszik megfelelni.

Ennyit válaszul az utánzási viszketegről mondottakra. 'S mert már benne vagyunk a' válaszadásban, egy pár jegyzetet akarunk tenni a' Budapesti Hiradó' érdemes vezére által f. h. 9-én irányunkban nyilatkozottakra. Ő a' felhivott számban oda nyilatkozik, hogy a' közigazgatásba avatkozó követi táblát a' fenálló körülmények között mindig ellenzendi. — Azok után, miket szerencsénk volt tőle az országgyülésen hallani, egyebet nem is vártunk; nem vártuk, hogy ő a' törvényhozásnak csak a' legkisebb befolyást is akarná engedni a' közigazgatásra; de miután a' Budapesti Hiradónak e' tárgyban olly cathegorice tetszett nyilatkozni, elmondjuk abbeli meggyőződésünket: hogy e' nemzet sokkal inkább érzi, miszerint kifejlődésünk csak törvényhozásunk' működésétől várható, mintsem hogy a' törvényhozó testnek a' közigazgatásrai befolyását, melly minden alkotmányos nemzetnél létezik, b e a v a t k o z á s n a k tartaná.

Másik jegyzetünk a' szerkesztő' hitvallásának egy másik, e' felhivott számban szinte megpendített ágazatát illeti. Részünkről is olcsó rendet kivánunk, de mi nemcsak akkor nem tartanók olcsónak a' rendet, ha az „alkotmányos megyei szerkezetünk'" árán vásároltatnék meg, hanem akkor sem, ha azt alkotmányos szerkezetünk' „más factorának" árán kellene megvásárlanunk; ez pedig könnyen történhetnék, ha egy oldalról a' törvényhozásnak a' közigazgatásrai befolyását a' megyei szerkezet' f e n t a r t á s á n a k paizsa alatt megsemmisitvén, más oldalról talán nem „Kreishauptmann", de egyéb, teszem „főfelügyelő" nevezet alatt olly tisztviselők teremtetnének, kik, ha nem módositatik egy ismeretes inditvány, olly valamit is t a r t h a t n á n a k fenn, mit fenntartani egyikünknek, az inditványozónak sem lehet szándékában.

PESTI HÍRLAP ÉS BUDAPESTI HÍRADÓ.

(1844. julius' 20-án.)

Nem kell kétségbeesni. —

Midön mi a' Pesti Hirlap' szerkesztését felvállaltuk, midön annak első számában őszinte vallomást tettünk, hogy szándékunk híven szolgálni a' haladás' ügyét, 's hogy a' Hirlap ezentúl is organuma fog maradni azon elveknek, mellyeket a' lap' előbbeni szerkesztősége követett, azonegy lényeges megszorítással, mellyet a' municipalis viszonyok iránti ellennézeteink követelnek; midön dolgozó társaink fenkölt homlokkal 's világosan és egyszerűen, mint meggyőződésöket követő férfiakhoz illik, e' szellemben nyilatkoztak: akkor találkozának, kik keservesen feljajdultak, 's kik uton utfélen mondogatták, hogy mi bizony nem teszünk szolgálatot a' jó ügynek, ha e' lap nem lesz egyszersmind organuma a' magát municipiumnak mondó szerkezetnek, ha féltékenyebben fogja őrzeni a' törvényt mint a' statutumot, ha több lesz előtte az ország' gyülése, mint az egyes megyéknek gyülései. Voltak többen, 's a' ravaszabbak épen, kik talán sokkal előbb megbocsátották volna nekünk, ha minden egyébben homlokegyenest ellenkezésbe teszszük magunkat a' Hirlap által eddiglen követett elvekkel: csak egyben tartsunk velök, csak azt higyük: hogy a' helyhatósági anarchiában democratiai elemek rejlenek. Szóval: nagy volt a' boszuság bizonyos oldalon, 's nagy még most is a' sajnálkozás, hogy a' municipiumok organum nélkül maradnak.

De nem kell kétségbeesni. Ime organumuk keletkezik a' Budapesti Hiradóban; a' tegnapi számban a' lapnak érdemes vezére egyenesen kinyilatkoztatja, hogy a' mi doctrináinknak első következése: „a' semmivé tett megye", 's mindjárt hozzá is fog a' megyei omnipotentia' védelméhez. —

Gr. Dessewffy Aurel azt mondá journalisticai czikkelyeinek talán elsejében a' Pesti Hirlap' akkori szerkesztőjének: „önből még becsületes conservativ válhatik"; — 's ha a' Budapesti Hiradónak tegnapi számát olvashatta volna, — „öcsém," mondaná azon kínos mosolylyal, melly ha ollykor gúny vegyült is hozzá, nem sérthetett senkit, mert ő csak azért mosolygott néha gúnyosan, mivel nem akart sírni, — „öcsém," mondaná a' Hiradó' vezérének, „ha valahogy feltámadna a' régi Hirlap, te annak becsületes vezérévé válhatnál."

'S méltán. Ime egy hosszu, zagyva czikk ellenünk, mellyben arról vádoltatunk, hogy a' megyék' választási jogát, Isten tudja, micsoda töredék által elnyeletni, 's a' megyék' politicai befolyását tönkre tenni akarjuk. Miért? Azért, mert az általunk javaslott intézkedések — a' Budapesti Hiradónak saját szavaival élünk — igen nagy hatalmat adnának a' Rendek' táblája' többségének (azaz: a' Rendek' táblájának, mert ugy hiszszük, hogy ez a' Budapesti Hiradó' szemében is azonegy amazzal), 's mert ezen tábla aztán a' közigazgatás' majdnem minden ágának elhatározó irányt adna.

Ugy van, — vous avez bien deviné, — nekünk bevallott irányunk az országgyülésnek, a' fejedelemből 's a' nemzetből álló törvényhozásnak, 's ennélfogva a' Rendek' táblájának is nagy hatalmat szerezni, hogy ez a' közigazgatás' némelly ágainak meghatározó irányt adhasson. Erre kell szoritkoznia nálunk ideig óráig a centralisatiónak. — 'S ha a' Rendek' táblájának hatalma növekszik, ha a' követi verificatiónak kérdése ezen táblára bizatik, az következik-e, hogy a' megyék' választási joga elnyeletnék? — Igen, felel ön, mert a' választott követet a' Rendek' táblájának többsége visszautasithatná. — Boldog Isten! hová nem vezet a' politicai eclecticismus! ön, a' bevallott mérsékelt aristocrata, az emberséges rendszerető hazafi, e' tárgyban ugy szól, mint Wilkes,

ugy szól, mint Junius, ugy szól, mint a' demagogok! Ezek emlegették illyenkor az országgyülés', a' parliament', a' kamarák' zsarnokságát, melly fölébe akar emelkedni a' nép' hatalmának, melly a' választás' jogát az összes néptől a' képviselőkre akarja szállítani 'stb. Pedig üres lárma az egész; kár miatta félreverni a' harangot. A' Rendek' táblája nem fogja visszautasithatni a' megválasztott követet, mert verificatió' alkalmával csak azt utasithatja vissza, ki nem a' törvényes uton, nem a' törvényes módon választatott, egyedül azt tehát: ki nem választatott a' többség által, ki erre csak rá tukmáltatott. A' Budapesti Hiradó őszinte barátja a' rendnek, — hiszszük, mert nem egy izben mondá, 's mert szándékát tisztábbnak tartjuk, mint tanait, mellyek aligha lesznek státorai akár ó, akár új rendnek, — 's igy most csak azt hozzuk fel néki argumentumul a' verificatiónak a' követi táblára bizatása mellett: hogy botrányok, minők a' jelen országgyülés alatt két, nem a' legnyájasabban fogadott követ' irányában elkövettettek, csak azon esetre szüntethetők meg, 's a' következő országgyüléseken csak azon feltét alatt nem fognak ismételtethetni: ha a' verificatio a' Rendek' táblájára bizatik.

Ezt kivántuk megjegyzeni azon eszmetöredékre, mellyet a' Budapesti Hiradó' felhivott számának szóárjából — bizony a' sok szó is csak ollyatén portéka, mint a' nagy szavak, — kihalászni képesek voltunk. Arra, mi az angol és franczia példák' utánzásáról 's a' magyar alkotmány' typusáról ismét és ismét mondogattatik, már tettünk volt egy pár észrevételt lapunk' mult számában. Azon, hogy a' Hirlap' eljárása a' centralisatio körül ollyannak mondatik, „melly a' tárgyat mindig homályosabb ködbe, mindig sürübb fátyolba borítja," 's hogy husz, harmincz sorral alább ez áll ugyancsak a' centralisatio körüli eljárásunkról: „a' terv igen szépen van összeilleszlve, csak hogy az ildom azt kivánta volna, kerültessék el, hogy a' szeg illy világosan kandikáljon ki a' zsákból," — azon nem csodálkozunk; miért ne állithasson valaki, ha neki ugy tetszik, azonegy tárgyról fehéret feketét egyszerre? Hasznát csak ő fogja látni. De azon csodálkozunk, hogy még alig bocsátottunk ki négy, öt számot, 's a' Hiradó már csak

azon gondolatban talál vigasztalást törekvéseink' ellenében: „hogy a' megyékben lesz elég önnérzet, megsemmisítésöket nem türni, a' kormánynak lesz elég belátása, kezeiből a' kormányrudat kicsavartatni, a' létező hatalmak' egyensúlyának illy megzavartatását nem engedni, 's hogy a' Főrendekben lesz elég erély a' dolgok' illy ferde fejlődését megakadályozni."

Nagy Isten, mire nem szántuk árva fejünket!

De nem kell kétségbeesni.

KÖVETI VERIFICATIO.

(1844 julius' 31-kén)

A' ki figyelemmel kisérte a' jelen országgyülés' folyamata alatt a' Rendek' táblája' eljárásának mechanismusát, nem egy ízben tapasztalhatta: hogy midőn a' tábla' 's az elnök' jogköreinek egymáshozi mérsékléséről volt szó, vagy végzés sem hozatott, vagy pedig az illető végzés' kimondása után oda vettetett a' kölcsönös jogokat fentartó salvificatoria clausula. Ezen záradék körülbelöl annyi megnyugtatót foglal magában, mennyi megnyugtatót találhattak a' szabad királyi városok' követei azon stereotyp kifejezésben, mellyet ha szavazási joguk' csonkitásáról tettenek szót, válaszul nyertek: „itt jogcsonkitásról nem lehet szó, mert az elnök kitkit jogainak gyakorlatában fenntart." Il y a ici quelqu' un qu' on dupe, volt néha hajlandó felkiáltani a' tisztán intuitivus nézö, — pedig igazságtalanul. A' Rendek hazafiui örömmel szemlélik ö nagyméltóságát az elnöki széken; 's ö, az elnök, köztudomásra a' legszivesebb viszonyban áll a' tábla' tagjaival egyenkint és öszvesen. Nem, — jogfoglalásról az egyik részről, 's jogfeláldozásról a' másikról szó sem lehet, az illető felek erre nem képesek, 's még kevésbé meghatározott tervnek ez iránybani követésére. De a' tábla, az elnök, az egyes tagok a' körülmények' ereje által vezéreltetnek, — a' RR. táblája constituálni akarja magát mint képviselök' táblája,—itt rejlik a' kulcs a' felebbi jelenet' magyarázatához, 's ezen eszme' befolyása alatt müködik a' tábla néha talán öntudatlanul is. 'S hogy ez igy van, világos onnan is, mert mindig találkoztak egyesek, kik illyenkor, midön a' két rendbeli jogkör' pontosabb mérlegezéséről volt szó,

ugy vélekedtek, hogy ez az országgyülés' coordinatiójához tartozik. De valamint az 183²/₆-ki országgyülés, bár mennyire ellenzé is elején, utóbb mégis per-excerpta dolgozott, mert általlátta, hogy a' rendszeres munkálatokat egyszerre életbe léptetni lehetetlen, — hiszen historiai alkotmány mellett mindenütt széles e' világon csak per excerpta, csak részletes változtatások' útján eszközöltethetik a' reform—: ugy érzi a' tábla, hogy az országgyülés is csak per excerpta, csak részletesen rendeztethetik, 's hozzá is fogott önrendezéséhez. Nem emlitjük itt magát a' terem' ujjá idomitását, mert ez, bár mi üdvös intézkedés külsőleg, mivel legalább parányi kényelemben részesité a' tábla' tagjait, eddigi ideiglenes alakában nagyfontosságúnak nem tekintethetik, 's legfelebb megczáfolja azon vádat, melylyel az ellenzék egynémellyek által illettetett, hogy nem barátja a' tanácskozásokba behozandó rendnek; de emlitjük azon helyzetet, melly a' jelen-nemlevő mágnások' követeinek jutott, 's ezen tényt, ezen fait accompli-t jól feljegyeztetni kérjük, mert a' tábla' önrendezése körüli hatásköre ha ennyire terjed A-ban, lehetetlen, hogy már B-ben tökéletesen megfogyatkozhassék.

Azonban erre is csak mellesleg hivatkozunk jelenleg, mert szólani akarunk a' követi verificatio' kérdéséről, ezen, a' sorozatban első lépésről annak elérésére, hogy a' tábla azon önnérzettel birjon, melly ő felségével törvényt hozó testületben szükségképen megkivántatik.

Arról, hogy ezen kérdésre a' külföld' meggondolatlan utánzása nyujtott alkalmat, józanon nem vádoltathatik a' haladási párt; mert, mint látni fogjuk, igen gyakorlati kiinduláspontra mutathatunk; más részről azonban szivesen megismerjük, hogy a' kérdés' milly iránybani eldöntésére befolyással voltak és befolyással leendenek az europai nyugot' alkotmányos státusai. És ennek ugy k e l l lenni; a' ki az europai solidaritást tagadni akarja, az bizvást tagadhatja a' nap' fényét is; 's a' ki nem akarja látni azon fonalat, melly hazánkat 's a' többi alkotmányos nemzeteket egyiránt körülfogja, az erős magyar lehet, de opticai idegében egy kis hiba van minden bizonynyal.

Angliában már korán, még a' középkor' századaiban megszüntek az alsóház' tagjai a' küldök' puszta mandatariusai, ügyvivői lenni, mi a' foederalismus', a' státusegységgé nem érlelt-ség' egyik jellemvonása; 's váltak a' nép által választott követekké, kik szabott időre a' nép' hatalmával felruháztattak, 's kik ennélfogva a' kormány' azon részében jártak el, melly különben, ha a' hatalomnak ezen átszállitása nem történik, maga a' nép által gyakoroltatott volna. Azaz: feltaláltattak bennök azon kellékek, mellyeken Brougham (Principles of democratic and mixed government, 1843.) szerint a' képviseleti rendszer alapúl.

Igen természetes ennélfogva, hogy a' verificatio az alsóház' jogai közé tartozik. A' parliamentnek egyik vagy másik házát illető bár mi kérdések — igy szól egy angol politicai axioma — azon ház által 's nem másutt visgáltatnak, tárgyaltatnak és elitéltetnek, melly házat illetik. — Azért, mondja Blaskstone, a' lordok nem fogják megengedni, hogy az alsóház egy skót peer' választása felett itéljen; az alsóház nem fogja megengedni, hogy a' lordok egy commoner' választása felett itéljenek; és sem az egyik, sem a' másik ház nem fogja megengedni, hogy valamelly nálanál alsóbb törvényszék ezen esetek felett biráskodjék. A' maximák pedig, mellyek szerint a' felső 's az alsóház illyenkor eljár, 's az eljárás' módszere, a' parliament' kebelében nyugosznak, és részletes törvények által nincsenek körülirva.

Azaz: a' parliament souverain hatalommal bir, és legjobb belátása szerint cselekszik, mert a' parliament nem csak törvényhozó testület, hanem alkotó egyszersmind, az t. i., mit a' mult század' utolsó tizede az „assemblée constituante" név alatt értett.

A' franczia kamarák 1830-diki szerkezetökben is nem birnak azon alkotó hatalommal, melly az angol parliamentnek tulajdona; de a' verificatio' joga mind a' mellett nem csak Franczia-országban, hanem mind azon státusokban is, mellyeknek alkotmánya a' franczia charta szerint idomitatott, 's mellyeknek egynémellyikéről nem mondhatni, hogy szerfelett nagy hatalmat tulajdonitott volna a' törvényhozó kamaráknak, mindenütt az országgyülést illeti. Nevezetesen Franczia-országban az 1831. apri-

lis' 19-én hozatott törvény' 56-ik czikkelye szerint a' követi kamara, 's kirekesztőleg csak a' követi kamara biráskodik a' választhatás' feltételei felett, minek természetes következése, hogy azon czimeknek verificatiója is, mellyeknél fogva valaki a' palais Bourbonban széket foglalhat, egyenesen és kizárólag csak a' kamarát illeti. Olvasóink tudják, hogy a' jelen kamarai ülések alatt Lafitte Károly több izben visszautasítatott a' követi tábla által, tudják, hogy a' választó testület a' kamarának jogát a' verificatio körül megismerte, mert ennyit tett mindannyiszor, valahányszor Lafitte Károlyt ujra megválasztá, hiszen uj választás' szüksége csak ott fordul elő, hol az előbbeni választás megsemmisítettnek ismertetett; 's tudják a' mai számból azt is, hogy Lafitte a' kamara' felsőbb belátásának fejet hajtott.

Felsőbb belátásának, mondjuk, 's bátran hozzáteszszük, ha mindjárt egyes ellenkező eset idéztetnék ellenünk, — méltányos eljárásának is; mert a' kamara ugyan nem szokta motiválni ebbeli határozatait, 's lehet, hogy némelly tagjai a' jogponttól függetlenül politicai rokon- vagy ellenszenveik szerint határozzák el magokat az e' kérdésbeni mikénti szavazásra, — de helyesen válaszol ezen nehézségekre Cormenin, mondván: hogy nagyszerü testületben a' csaknem általános többség rendesen a' méltányosság' érzelme által vezéreltetik, mit a' kamarának illető határozatai is tanusítanak.

Magyarországban azon eset, miszerint gr. R. G. az 1839-ki országgyülésen követi székét el nem foglalhatá, alkalmat adott az első lépésekre e' tárgyban, 's a' jelen országgyülés' első napjaiban határozat hozatott, melly szerint a' követek megbizó leveleiket táblai választmánynak bemutatni kötelesek, melly választmány azonban az illető választások' megbirálásába ne bocsátkozhassék. Már a' megyei kihágások' megvitatásakor lehetetlen volt nem tapasztalni ezen félszabály' elégtelenségét, 's egy méltán köztiszteletben álló férfiu, kit senki józanon a' municipium' jogai iránti hidegségről nem vádolhat, a' követválasztási vesztegetésekből kiindulva, a' verificatiót most már olly értelemben inditványozá, minőnek azt a' képviseleti alkotmánynyal biró országokban láttuk. —

A' tábla ugy vélekedett, hogy e' tárgyban csak az illető utasitások' nyomán nyilatkozhatik, 's ezeknek beérkezéseiglen függőben hagyá az ügyet. Az utasitások' többsége a' verificatiónak a' táblára bizatása ellen nyilatkozott. Nem szükséges a' többség által felhordott okok' czáfolatába ereszkednünk, — elég lesz egy pár észrevételt tennünk a' journalistica által felhivott argumentumokra, mellyek — ugy akará az események' szeszélye — az ellenzék ellen kibányásztattak, mert már a' jelen év' első felében az ellenzék a' Rendek' táblájánál a' verificatio' kérdésében nem hivé többé azt, mit a' centralisatiót ellenzők még taval tanitottak, de hivé ezt most a' másik felekezet, mi világos jele annak, mit már érintettünk volt, hogy a' haladási párt ép, egészséges municipiumokat igen is akar, de túlzottakat következetesen csak a' másik akarhat.

Egy különben nagy talentummal irott czikkely szerint, ha azt jól értettük, azon oknál fogva nem avatkozhatik, jelenlegi törvényeink szerint, az országgyülés még most azon viszonyba, melly a' küldők 's követek között fenáll, mert

ez által a' megyék' önállása 's autonomiája veszélyeztetnék; 's mert

külföldön a' követ, a' czikkely' irójának tudtára, mindenütt olly testület által választatik, melly nem egyéb, mint bizonyos számu 's bizonyos helyen lakó egyének' pillanatnyi aggregatuma, melly a' választás után szétoszlik, lenni megszünik, 's politicai hatósággal csak akkor léphet ismét életbe, midőn alkotórészei az illető hatóság által uj választásra összehivatnak, — minek épen ellentéte a' politicailag folyvást létező megye.

Ezen argumentumok közül az első nem áll.

Wallis, Bern, Zürich 'stb. kétségkivül több önnállással és autonomiával bir, mint akármellyik magyarországi megye, mind a' mellett, hogy az illető követek' megbizásainak verificatiója a' diétát illeti.

A' másodikban felhivott tényre nézve tévedésben van a' czikkely' irója.

A' Schweitznak legtöbb cantonjaiban a' nagy tanács választja

a' követeket, erre nem illenek a' felebb a' külföldi választó testületekről mondottak, mert a' nagy tanács nem pillanatnyi aggregatum a d h o c, 's mert például Saint Gallban, Schwitzben 'stb. rendkivüli ülésben is összejő, mikor neki, vagy az elnöknek tetszik. Ës a' követi verificatio mégis a' diétát illeti.

A' Schweitzra hivatkoztunk, hogy a' decentralisatio' legbuzgóbb barátja is megnyúgodhassék, ha a' verificatio a' Rendek' táblájára bizatik.

TÁJÉKOZÁSUL.

(1844. augustus' 14-kén.)

Az országgyülés' határnapjául october' 15-ke van kitűzve.

„Az nap, mellyen a' kamarák' ülésének vége szakad, kezdődik a' journalistica' ülése," — mondja egy franczia publicista. A' sajtó ekkor, ha feladásának hive akar maradni, rövid visszatekintés után a' legközelebbi multra, mint előre küldött őrszem a' kivívott sánczok' védelme alatt hagyja felekezetét, 's előrenyomúl a' sivatagba, hol, mig fejsze nem éri a' rengeteget, mig féregtől nem tisztítatik a' föld, biztos tanyát nem találhat a' nép; előrenyomul, deléjtőül véve egy szebb jövő' hitét, mellyet ész és sziv sugall a' jobb kebelnek, szakadatlanul az üdvösnek ismert czél felé indulva, de néha egy tekintetet vetve az ellenség' táborára is, hogy adatokat gyüjtsön a' vezérnek, ki majdan tervet készitend a' csak elhalasztott, de mindenesetre bekövetkező uj parlamentaris hadviselésre.

Mint fog a' magyar journalistica megfelelni feladásának? mit tevő lesz? mit kell kötelességénél fogva tennie?

Lapjaink czivódni fognak egymással, annyi bizonyos. Küzdeniök kell, ez egyik feladásuk; de czivódni és küzdeni talán nem mindegy. Küzdés az élet; 's ha ez valahol áll, ugy áll minden bizonynyal a' journalistica' mezején, áll kiváltképen mindazokra nézve, kik a' haladás' oltárán tették le a' hitet: küzdeni minden talpalatnyi földért, mig végre egy continenst csikartak ki a' hullá-

moktól. Béke nem kell! A' ki napjainkban akarja létesiteni az örök békét, az vagy jogok nélkül szeretné elszenderiteni az emberiséget, mint Macchiavelli' tanitványához illik; vagy jámbor ember lehet ugyan, de ollyatén, ki arra született, hogy álmokat kergessen egész életén keresztül, vagy hogy a' franczia benedictinusok' foliánsait folytassa.

De czivódás sem kell: ez terméketlen, mint a' kovával fedett határ; szikrát kicsiholhatsz belőle, melly gyönyörködtesse a' gyermeket, — kalászt nem.

A' hirlapi czivódás' helyébe tehát komoly pártküzdelemnek kell lépni. De ez csak ugy történhetik, ha a' párt valóságos párt, ha van symboluma, — signum in quo vincet. —

A' journalistica már is tekintélylyé kezd válni hazánkban, mondá nekem e' napokban egy ügyfél. — Szivesen örvendek, ha ugy van; örvendek az ügy' tekintetéből, mert a' journalisticának tekintélylyé kell válnia, ha ohajtjuk, hogy fiaink láthassák az igéret' földét; de örvendek a' journalistica' kezelői iránti rokonszenvemből is. A' tekintély vigasztalást nyujt sok szenvedésért. vigasztalást egy feláldozott életért is; már pedig a' hirlapiró nem nyugszik rózsaleveleken, ugy hallottam másoktól; magam az utolsó, a' csak tegnap ideérkezett, még nem itélhetek; én még semmit sem tapasztaltam, ha kiveszem azt az egyet, hogy lapjaink igen méltányosak szoktak lenni egymás iránt, 's hogy a' legszebb collegialitásban élnek egymással, — olly dolgok, melyeket csak azért roszalhatni, mivel igen mesquin stylusban történnek.

A' journalistica tehát tekintély volna; de jól használt tekintély-e?

Vannak, kik a' politicai journalistica iránt egy idő óta nem a' legnyájasabb indulattal viseltetnek, mert ez — állitásuk szerint — az irodalom' egyéb részeinek, az alapos tudomány' rovására terjed mind inkább. Ezen vád stereotyppá kezd válni, 's maholnap pályakérdésül fogják kitüzni: „terjesztessenek elő azon károk, mellyeket a' politicai journalisticának kifejlődése által, kivált mióta Kossuth Lajos és Dessewffy Aurel feltüntek, szenve-

dett közvetlenül az irodalom, és közvetve a' két nemes magyar haza." Nem tudom, ha nem fogják-e a' tudományos társaságok annak itélni oda a' pályaserleget ki, mint egykor Rousseau tett a' dijoni kérdéssel, felforditandja a' kérdést, — 's ki épen a' hasznokat fogja bebizonyítani, nem a' károkat; azt sem tudom, ha azok, kik az alapos irodalom mellett felszólalnak, alapos ismeretekkel birnak-e, vagy csak ollyasokkal, mint a' Hiradó' szemleirójának publicuma, melly még Wilkes' 's Junius' nevét sem hallotta (boldog Isten, milly publicum! valjon hallotta-e a' Mirabeau és Napoleon neveket?); mindezt, mondom, nem tudom; de annyi bizonyos, hogy a' panasz ollyatén, mintha a' mi derék Balásházynk arról panaszolna, hogy ő annálfogva nem irhat Debreczenben gazdasági munkát, mert Vörösmarty Pesten poetait ir.

Mások természetesnek találják viszonyaink között a' politicai journalisticának túlsúlyát, 's ők az irodalom' egyéb ágai' meddőségének okát nem a' politicainak termékenységében találják, hanem arról panaszkodnak, hogy a' journalistica nem tüz ki eléggé magas feladást magának. 'S ezeknek talán némi tekintetben igazuk van; ha t. i. nem azt kivánják, hogy a' politicai journalistica teljesitse a' teljesithetlent, hogy feleletet adjon minden kérdésre, minden kételynek megnyugtatást, minden sebnek egy balzamcseppet; de ha kivánják — és ennyit joggal kivánhatnak — hogy ne csak egyes elvei legyenek A. vagy B. hirlapnak, hanem hogy legyen egy főelve is, melly amazokat betetőzze.

Ezen főelv nélkül valamelly hirlap igen gazdag tárháza lehet az eseményeknek, igen tanuságos repertoriuma a' D. és △ és B-féle értekezéseknek, de felekezeti organumnak nem mondathatik, — legalább nem olly felekezet' organumának, melly tisztában van magával czél és eszközök iránt, 's melly az nap', midőn a' közügyek' elintézésével, nagyban vagy kicsinyben, oda fenn, vagy ide lenn, megbizatnék, nem leend kénytelen vallást tenni, miszerint tévedésben volt, midőn hivé, hogy lapjának politicai credója van; 's miszerint csak most tapasztalja, hogy egy két zsindelyszeggel 's egy két léczczel, minden alapkő nélkül, még nem épithetni.

Nézzük meg e' tekintetben közelebbről a' Budapesti Hiradót.

Belőle azt tanultuk eddiglen, hogy szerkesztője nem viseltetik a' legerősb hittel a' panaceák iránt, — jól teszi, ezt a' jogot tőle senki el nem veszi; hogy vasutakat, csatornákat a' státus épitsen, ne magános társulatok, — bizonyos előzmények után mi sem elleneztük; hogy oda csatorna kell, hová mi vasutat ohajtottunk, — azok után, miket Chevalier' cours d' économie politique' első kötetében olvastunk, most sem lehetünk a' Hiradóval egy véleményen; de tegyük fel, hogy igaza van, tegyük fel, hogy igaza van még egy tuczat más particularitásban is; ugyan hol, a' Budapesti Hiradónak melyik számában fogjuk találni azon főelvet, mellyet ha programmájába irna, mindjárt tudni fogná mindenikünk, hányat ütött az óra: tudni, mit várhatunk tőle az egyetemi eljárásra nézve, 's ha ollyas-e, mellyet addig is, mig fonalának egy pár rőfét legombolyitja, támogatnunk kell, vagy elleneznünk? Hol hirdették a' Hiradó' papjai eddiglen azon főfő hitágazatot, mellyből láthatnók, keresztyének-e vagy pogányok? Vagy talán a' több izben emlegetett magyar typus', magyar génius' fentartása volna ezen főelv? De mi az a' magyar typus? hiszen az hasonló egy palimpsesticus codexhez, ollyashoz, melly Ciceronak könyveit de Republica foglalá magában, 's mellyre a' századok' hosszu során keresztül nem egy ügyetlen kéz nyomorúnál nyomorúabb scholiastákat fölébe mázolt. A' ki külső kinövéseket typusnak, jellemnek mond, az épen olly helyesen választja a' szót, mint az egy hétig málha nélkül utazó egykori kalmárlegény, ki csokoládészinü ümegét fehér ruhának nevezé; vagy mint ama' galant magyar, ki a' nagy-idai czigánynőt fehér személynek mondogatá.

Ismételjük, hol van a' főelv, mellyet lükletni érezünk minden particularitásban? hol van, hadd bámuljuk, lépjen már egyszer napfényre, hiszen szép dolog, digito monstrari et dicier: hic est! Vagy talán egész a' mult vasárnapi számig halasztották volna ennek kimondását? mert mintha ott a' képviseleti rendszernek üzenne hadat B. ur, mintha czikkelye bevezetésül szolgálna ezen tételhez: vigyázzunk, hogy a' Karok és Rendek' rendszere a' képviseletihez közelebb ne hozattassék; — mi ha ugy van, ez már valóságos alapelv volna, választott rokonság a' német parányi tarto-

mánykák' státusférfiaival, kikről irva van, hogy előpéldányaik a' Hiradó' státusférfiainak.

Bennünket mi illet, — mi nem késtünk bevallani az eszmét, mellytől öszves működésünk irányát veszi. Voltak, kik ugy vélekedtek, hogy végre is az absolutismus fog örvendeni munkásságunknak; voltak, kik törekvéseinkben a' conservativ eszmékre bekövetkező özönviz' előpostáját látták. Belátása szerint itél az ember. De mi nem cselekedhettünk máskép'. Láttuk, hogy az ország nem épen hypersthéniai állapotban van, tudtuk, hogy erőfölöslegtől nem kell tartani a' státusnak; 's ennélfogva ugy vélekedtünk, hogy az erők' öszpontositása szükséges mindenek fölött. Láttuk, hogy azon pillanatban, midőn külső erő támad e' hazára, veszendőben vagyunk, ha még sem szűnünk meg decentralisatiónak indulni; láttuk, hogy a' nemzetiség' szent ügye követeli a' központositást, mert miután a' kivül maradottakat az alkotmány' sánczai közé fogadni elkerülhetlenül szükséges, 's miután köztök ollyasok is találkozandanak, kik nem a' legnagyobb pietással viseltetnek nemzetiségünk iránt: a' magyar szó' diplomaticai általánossága veszélyeztetik, ha municipalis viszonyaink — eddigi átmeneti állapotukban nem maradhatván, — a' foederalismus' határszéléig terjesztetnek ki; láttuk, hogy a' municipalis jogok' ürügye alatt történt Horvátországban a' szakadás; láttuk, hogy a' szabadságnak társul kell adnunk a' rendet, vagy mi ezzel egy, a' polgári egyenállást, olly dolog, mellynek elérésére a' decentralisatiónál visszásabb eszköz nem gondolható; láttuk, hogy financziai rendszerről, divatos fogalmainkkal a' municipalis politicáról, álmodozni is nevetséges: láttuk mind ezt, 's vétkeztünk volna a' közhaza ellen, ha nem gondolkozunk hatalomról, mellynek focusában minden erő központositassék. 'S e' hatalom nem lehetett viszonyaink közt más, mint az országgyülés. Midőn ezen elvnek kimondásával 's alkalmazásával nyitottuk meg pályánkat, egy terrenumra állottunk azon megyékkel, melylyek a' petitiojog mellett nyilatkoztak, mellyek a' követi verificatiót az országgyülésre akarták bizni, mellyek évenkinti, szabott időben megnyiló és szabott időben eloszló országgyülést

gyülést sürgettek. A' ki e' hármat pártolja, és a' centralisatio ellen, mint mi ezt értelmeztük, nyilatkozik: az nem tudja, hogy mit akar. E' három ellen szót emelni annyi, mint provincialis érdekek mellett küzdeni a' közhazáéi ellen. Ezt mi nem fogjuk tenni. Kürtöljenek ki bennünket a' megyei rendszer' ellenségei gyanánt, az minket nem fog visszarettenteni irányunk' követésétől. Van valami, a' mi több a' megyénél, 's ezen valami: az ország. A' franczia parlamentek épen ugy voltak bizonyos időszakban egyedüli védfalai némi szabadságnak az absolutismus ellen, mint nálunk a' megyék; ők ugy hasonlitottak Saragossához (hogy a' híressé vált képpel éljünk), mellynek midőn egyik utczája bevétetett, meg' felállott a' másik, mint nálunk a' megyék; — de azok, kik a' parlamenteket védették a' constituante' souverainitása ellen, azokat Maurynak, Tolendalnak, Cazalésnak hítták, nem Barnavenak, nem Sieyesnek 'stb. És a' kik a' verificatiót nem az illető ház által akarták megtétetni, és a' kik az instructiókra hivatkoztak, és a' kik a' Bretagne, a' Provence, a' Normandie' jogairól szólottak, nem Franciaországéiról, azok augustus' 5-én már megbánták az aug. 4-ki éjtszakának fellobbanását.

De nem elég megpenditeni az alkotmányos központositás' eszméjét; szükség azt a' közigazgatás', a' törvénykezés', a' nemzeti gazdaság' 'stb. főkérdéseire közelebb is alkalmazni. És ez leend az országgyülés' befejezésével lapunknak egyik feladása.

Ügyünknek jövendője van, közel jövendője. Azok, kik még nem léptek szerződésre a' multtal, kik tudják, hogy keskeny körben megkeskenyül az értelem, kik partialis érdekek felett, melyleknek tömkelegében el nem vész mindenki, meg nem feledkeztek a' legfőbbről, a' közjóról, — azok már holnap, holnapután velünk lesznek minden bizonynyal. Ők ki fogják vívni ez ügyet azon irányban, mellyben azt lapjaink tervezték: 's társainké leend az érdem, hogy megrenditették az álhitet, melly hamis előzményekből indulva, szükségképen hibás következményekre vezetett.

PÁR SZÓ KÉT FŐFŐ ÜGYRŐL.

(1844. aug. 28-kán.)

Egy választmányi ülésben — már nem emlékezem jól, hol és mikor — azt hallottam egy elmés férfi' szájából, hogy ő nem barátja a' practicabilitásukról dicsért inditványoknak, mert ezek rendesen csak fél tételt foglalnak magokban. Az ember sokat mond boszuságában, mit, ha a' kenyértörés' órája üt, 's ha vállainkon érezzük a' felelősség' terhét, a' világért nem választanánk cselekvési sinórmértékül. Legkevésbé sem kételkedünk ennélfogva, hogy miután mindnyájunknak közös meggyőződése, miszerint a' városok' elrendezésének és szavazatarányának ügye, ha a' jelen országgyülésen higgadt tanácskozás' világánál fel nem oldatik, talán ollyassá is válhatnék, mellynek milly alakbani eldöntése nem annyira tőlünk függend, mint másoktól; 's miután érezzük mindnyájan, hogy — ha csak a' kergeség' bizonyos nemével nem akarunk mindörökké minnen magunk körül forogni — uj tényezővel szükség a' törvényhozás' egyéb factorait öregbiteni, — mindezeknél fogva, mondom, biztosan hiszszük, hogy ez ügyben a' *két tábla' egymáshoz közeledésének reményéről még le nem kell tennünk*, 's hogy, miután az egyik utasitások által van megkötve, *legalább* módot fog találni a' két tábla annak eszközlésére, hogy a' meggyőződés' minden erőszakolása nélkül egy oldalról, 's az utasitások' megtartásával más oldalról az ügy uj stadiumba léphessen által, hol k. k. válasz által kisegitethetik azon szorosból, mellyben azt most beczövekelve látjuk

'S ha találkoznának a' hazában, kik azon lehetőséget, hogy a' jelen országgyülés szétoszlathatnék, mielőtt a' városi ügy kikötőbe érkezett volna, nem tekintenék a' leggyászosabb csapásnak, 's kik talán azért sem törekednének erőszakadtáig ez' ügyet annyi romból kisegiteni, mivel némellyiknek véleménye szerint a' negyedik rend már természeténél fogva nem frigyese a' stabilitás' azon elvének, mellyet az egyik tábla képvisel; vagy mivel mások azt hiszik, hogy hatalmuk nem fog öregbülni, ha tizenhat szavazat állana majd egyremásra nézve az ő küldötteiknek irányában, — azokat bátrak vagyunk arra figyelmeztetni: hogy a' kor' követeléseihez idomitott alkotmány mindig a' rend', tehát a' józanul értelmezett stabilitás' legbuzgóbb védői között látja már foglalkozásainál fogva is a' polgárságot — 's a' törvényjavaslat, kivált az elfogadott módositások után, valóban csak ennek ád jogokat, nem a' proletariusoknak; — 's hogy azon szavazati quantum, mellynek többsége eddig husz 's nehányával számitatott, nem hogy erősben állandana, de zerus alá fog sülyedni moralis értékére nézve, 's hogy minden rhetoricus erőkifejtés, minden hivatkozás a' közvéleményre, minden bármi csüggedetlen foglalkozás a' nap' egyéb kérdéseivel, hogy a' jövendőnek tátongó örvénye elpalástoltassék, viszhang nélkül fog elhangozni, ha a' városi ügy elintézetlen marad.

Egy más tárgy, mellyre nézve taval májusban olly örömest ringattuk magunkat azon hitben, hogy eredményei szinte a' jelen országgyülés által alkotandó törvénytáblákba fognak iktattatni, — a' büntetőtörvénykönyv, vagy legalább az ennek egyik lényeges részét tevő büntető eljárás, már csak igen halavány reménynyel biztat bennünket. De miután most már előre volt látható, hogy még alkalmasint három év fog legördülni, mielőtt a' javaslatot törvény' képében fogják visszanyerni a' küldők, mindenek előtt azon kell vala lenniök a' Rendeknek, hogy a' főkérdést olly terrenumra állitsák, mellyen az, elv' tekintetében tisztasága és magábani összhangzása által minél ajánlatosabbá váljék, 's mellyen ennélfogva a' gyenge oldalt nem minden tapintat nélkül kikutató ellenfél nem a' legfényesebb sükernek nézhet elébe. 'S ez történt a' közelebbi ülésekben az esküttszékekre nézve. Midőn az esküttszékek' ügye

első 's másod izben szőnyegre került, 's midőn pártolói azon elvből indultak ki, hogy az esküttszékek' tagjai a' közgyülés által választassanak, még olly hitre is vetemedhetett volna valaki, miszerint itt minden törekvés csak arra van irányozva, hogy egy uj piros foltot varrhassunk sz. István' köpönyegébe, 's hogy mondhassuk: ime, már nekünk is van ollyatén institutiónk, mellyet jurynak keresztelgettünk. Pedig, ha igaz, mit mi erösen hiszünk, hogy az esküttszéket ajánló argumentumok közül első sorban áll az, miszerint általa a' büntető kérdések' feloldására ollyatén egyének válnak arbiterekké, kik sem nem választatván, sem nem neveztetvén, mentek azon befolyástól, mellytől a' dolgok' gyakrabben előfordulható abnormis állapotában félthetni minden egyéb büntető bíróságot, — akkor ha e' tekintetben a' választott esküttszéki tagok' eszméjét tovább is ápolgatták volna a' Rendek, ha csak név nem segíthet a' dolgon, nem nagy lépést teszünk e' tárgyban. Most azonban szerencsés fordulatot vett az ügy, 's reánk nézve kétszeresen örvendeztetőt; mert nemcsak hogy az illető kérdés kibontakozott minden akadályul szolgáló allotriákból, hanem a' Rendek egyszersmind tanuságot adtak, miszerint nem szándékuk az uj institutiókat, törik szakad, olly rámára vonni, mellynek haladék nélküli rendezése épen ugy elutasíthatlan szükséggé vált, mint a' hogy' elkerülhetlennek ismertetett a' szabad. kir. városok' rendezése. — Miután azonban már ennyiben széttörettek az előitéletek' bilincsei, nem lehet nem sajnálnunk, hogy még egy további lépés nem történt e' tárgyban, 's hogy határozattá nem vált, egy időben az esküttszékek' behozatalával egy közvádló-collegium' alakitása, melly a' ministère public', a' Staatsanwaldschaft' formáiban, a' közállomány' érdekében, mint a' közállomány', nem mint egyes törvényhatóság' képviselője követelje az igazság' kiszolgáltatását a' bűnösnek irányában. Ez egyik következése azon tannak, mellyet hirdetni kötelességünkül irá a' meggyőződés, melly megválasztatásuk után ismét és ismét tisztválasztás alá eső egyes közvádlókban sem méltóságot, sem függetlenséget, sem egységet nem lát elégségest, 's melly már Angliában is a' prosecutorok' jelen állásának megváltoztatását minden értelmesebbel ohajtatja.

Ezen tételnek megizleltetése, való igaz, hogy nem egy nap' műve leend; de hiszen kifejlesztésére elég idő a' három év, mellynek elmultával nyilatkozhatik iránta a' törvényhozás. — Jelenleg aligha válik egyéb része a' büntetőjogi javaslatnak törvénynyé, mint a' börtönrendszer. 'S történnének bár ezzel minélelőbb kisérletek! mert velünk együtt talán többen csak a' beállott eredmény után fognak a' magányrendszernek, azon formában, mint ajánltatik, üdvös voltáról meggyőződni. Nem mintha a' hallgatórendszer' barátjai volnánk. Nekünk hitünk, hogy azok, kik a' magányrendszert legszélsőbb következményeiben pártolják, 's azok, kik a' hallgatórendszernek még ma is azon értelemben hivei, mint az ezelőtt egy tizeddel értelmeztetett, ki nem kerülhetik azon megrovást, — mellyet egyébiránt jó társaságban szenvednek, egy Tocqueville-el p. o. — hogy már az idő megett maradtak Azon fanatismus, melylyel mind az egyik, mind a' másik rendszer védelmeztetett, ma már nincsen helyén; mert a' mi a' két rendszer' lényegének mondatott, ama' legeslegszigorúabb magány, melly abból, ki cselekedete által épen azt bizonyitá, hogy emberek között élni nem tud, a' legjobb esetben jó remetét gyurhat, de nem társasági életre alkalmatos egyént; 's ama' legeslegszigorúabb hallgatás, melly épen akkor parancsoltatik megtartatni, midőn az emberarcz mintegy szólásra felhivólag állitatik a' fogoly mellé, — tehát mind az egyik, mind a' másik rendszer' főelve ma már csak makacsságból pártoltatik az apostolok' irataiban, 's igy azt kár létesíteni az életben. Cellularis rendszer behozathatik a' nélkül is, hogy az elkülönzés azon tulságos fokig vitessék, melly a' solitary confinement-et jellemzi.

KEGYELMEZÉSI JOG.

(1844. september' 11-én.)

A' főrendek minapában a' büntető-törvénykönyvi javaslatnak tárgyalásához fogtak; 's habár a' büntetések' nemeinek megállapitása után meg' más, nem büntetőjogi tárgyak igényelték figyelmöket, természetesen rövid idő mulva folytatni fogják a' megkezdett tanácskozást; mert csekély véleményünk szerint, ha mindjárt csak annyiban szándékoltatnék is általuk tárgyaltatni a' codex, mennyiben ezt a' büntetés-végrehajtással kapocs követeli: a' revisionak a' büntetésnemeken kivül még a' büntetések' megváltoztatására 's elengedésére is kell kiterjeszkednie; akkor majd szóba jő a' kegyelemjog is, 's elvbarátainknak alkalmuk leend, ezen kérdést kifejteni az előitéletek' pólyáiból, mellyekbe azt az eddigi vitatások göngyölgették. —

Nem tudom, ha találkoznak-e számosan hazánkfiai között, kik a' franczia forradalom' parlamentaris historiáját Buchez és Roux-tól, forgatták. A' szerzők Robespierre' emlékének rehabilitatióját tüzték ki magoknak feladásul, nekik Lafayette, Mirabeau, a' girondisták, mind-mind épen ugy árulók vagy szükkeblü kontárpoliticusok, mint az udvari párt; ideáljok a' convent; státusférfiui előpéldányaik Saint-Just és különösen Robespierre. Ennek legparányiabb beszédét is kikutatják a' clubbok' latrináiból, 's odaállitják a' statustudományt leső polgár elébe, hogy bámulja és tanulja, mint a' hogy' orbiliusaink elönkbe adták Cicerónak beszédét pro Marco Marcello,

És Robespierre mondott egy hosszu beszédet a' kegyelemjog ellen, és Buchez 's Roux ismerték ezen beszédet és mégsem vették fel munkájokba, sőt némi becsmérléssel improtocollálták könyvökben azon eseményt, hogy a' kegyelemjog ezen beszédek nyomán eltöröltetett, — hogy rövid idő mulva meg' életbeléptettessék, vethették volna utána.

Ismételjük, a' kik ismerik e' munkát, tudják, hogy irói a' liberalismus' igen-igen balra fekvő sátorába valók, oda, hol megszünik minden egyezkedés a' status quoval; ők és hiveik a' valóságos en avant-párt, nem azon ártalmatlan, mellynek számára nálunk ez elnevezést teremtették.

És még ezen irók is, Buchez és Roux a' truculentusok, a' kegyelemjog mellett nyilatkoztak. — Honnan van az? Onnan, urak, mert a' kegyelemjog' eltörlésében a' legparányiabb liberalismus sem rejlik.

Nálunk a' többség másképp' vélekedett. Mi egykét német theoreticus után, kik, igaz, a' legszebb logicai következetességgel épitették a' státust — semmiből a' levegőbe, indultunk e' tárgyban; nem Anglia, nem Francziaország, nem Éjszakamerika, nem a' szabadság' classicus országai után; de követtük azokat, kik — hogy az ő nyelvökön szóljunk — tudják, mi az abstract szabadság, melly seholsem létezhetik, épen mert abstract; de kik concret szabadságot soha sem fognak felmutathatni, míg jellemök lényegesen nem változik.

Ha az ember — értjük a' humanitást szivén viselő, de azért a' vizenyős philanthropiától távol maradott embert, — a' büntetőjogtudomány' A. vagy B. bajnokának irományait olvassa: ugy látja, hogy miután ezen hősök kinyitották az érzelgés' csatornáit, és záporsürüen eregették a' kegyelmet azokra, kik olly annyira szánandók, mert a' törvénynyel nem tudnak barátságosan megférni, — eszökbe jut, hogy már szigorúnak is illik lenniök, 's felállitják az elvet, mellyet, a' kellő határok között, senki sem tagad, de mellyet ők, a' gyengék' szokása szerint ha erőt akarnak mutatni, minden korláton tul visznek: „a' biró vétkesnek talált, szenvedd a' büntetést, nem lehet olly hatalom, melly az alól felmentsen," —

Igy aztán, igaz, megvan a' kegyelem és megvan a' szigor; de olyformán, mint némelly arczon megvan a' fekete, de nem a' szemben, hanem a' fogban, és megvan a' piros, de nem az ajkon, hanem az orron.

A' theoreticusok utáni induláson kivül — mert, hiszen, Benthamre is történik hivatkozás, mi nem sokat bizonyit, mert Benthamnek főérdeme a' módszerben áll 's az összes irányban, nem az egyes tételekben, hiszen ő még a' jury ellen is nyilatkozott, — ezen kivül, mondom, még egy más okot is találhatni annak magyarázatára, hogy a' többség eddig a' kegyelemjog ellen nyilatkozott, 's ezen ok azon félszeg okoskodásban, azon fél argumentumokban áll, mellyekkel a' fontolva haladó párt — vagy minek is hívják már most — nálunk a' kegyelemjogot védi; hiszen tudva levő dolog, hogy mindenben $^1/_2$-nek lenni annyi, mint a' fontolva haladás' unctiójával birni. Ha más okok nem szólanának a' kegyelemjog mellett, mint azok, mellyek a' conservativ státusférfiak által szoktak mellette felhordatni, ugy roszul állana az ügy. Ők ugyan is a' kegyelemjog mellett nyilatkoznak, mert — azt mondják: bármennyi felebbhivó bíróságon megyen is keresztül az ügy, mégis megtörténhetik, hogy igazságtalan az eljárás, 's igy szükséges a' kegyelemjog, mint legfelsőbb appellátán nyert itélet. — De hiszen az appellata, a' felebbhivás büntetőügyekben, — nem mondjuk, a' mi jelen rendszerünknél, hanem, ha majdan az ügyek, mint szándékoltatik, a' nyilvánosság' és szóbeliség' vehiculuma mellett itéltetnek el, semmi biztositékot nem nyujt, mert a' felebbhivott itélet más básison módositatnék, mint mellyen hozatott; tekintetbe sem vevén azt, miszerint az appellatának közösen megismert gyenge oldala, hogy az első bíróságot gondatlanná és könnyelmüvé teheti. Aztán, kik a' kegyelemjogot kapcsolatban látják a' felebbhivásnak alapul fekvő eszmével, azoknak fonák fogalmuk van e' jogról. Nem azért nyer valaki kegyelmet, mert az ügy nem érleltetett meg eléggé; ha illyesmi tapasztaltatik, uj eljárás végett fogják visszaküldeni az ügyet, 's nem kegyelem' utján eldönteni. Erre való a' már nálunk is inditványozott cassatioszék, mellyet mi még azon oknál fogva is pártolunk, mivel betetőzi az összes tör-

vényes ügyeket, 's mivel ez a' leghatalmasabb tényező az összes törvénykezésnek centralisatiójára.

A' másik argumentum, melylyel előállani szoktak, az: hogy a' monarchiai elem a' kegyelemjog' fentartását követeli. Ugyanezen urak' szájából azt is hallani gyakorta: hogy a' monarchiai elem az aristocratiának fentartását szükségessé teszi. De valamint ez nem áll, mert a' mi közös meggyőződésen alapul, annak porhanyó támaszra nincs szüksége: ugy nem áll a' felebbi állitás sem. Ha a' kegyelemjogban, a' kegyelemjog' eszméjében és gyakorlatában valami monarchiai rejlenék, ugy az éjszakamerikai státusok, mellyekben azt a' governor gyakorolja, egyenesen az unio' egyik alapelve ellen vétenének: szóval felségsértést követnének el.

Egy harmadik argumentum meg' épen ugy hangzik, hogy a' kegyelemnek feladása orvosolni a' jogmerevenséget. Ez, ha van értelme, csak azt jelentheti, hogy arra kell törekedni, mit a' római, aequitásnak mondott, 's hogy ezen aequitásban több igazság rejlik, mint a' száraz jogban. De ennek eszközlése egy legfőbb törvényszék', nem a' végrehajtó hatalom' feladásai közé tartozik.

Ezek 's illyetén okoskodások nem segitik partra az ügyet. Nincs veszedelmesebb dolog egy ügyetlen jó barátnál, mondja a' franczia példabeszéd; 's csakugyan egy rosz argumentum valami mellett inkább árt néha a' jó ügynek, mint egy tuczat, ellene felhordott ok.

Véleményünk szerint két fő-főok küzd a' kegyelemjog mellett: az első ebben áll:

kinyilatkoztatni, hogy valamelly státus lemond a' kegyelemjog' alkalmazásáról, annyi, mint kinyilatkoztatni, hogy a' státus e' tekintetben a' souverainitásról lemond, hogy fogadást tesz egy souve-' rainitási jognak lenyügözésére. Az europai státustudomány ezen abdicatiót eddiglen sem hasznosnak, sem tanácsosnak nem látta. A kegyelemjog a' souverainitásnak szükséges kifolyása mindig és mindenütt, gyakoroltassék aztán akár a' fejedelem által, mint nálunk; akár a' nép által, mint a' régiség' respublicáiban; akár külön, a' státustól e' végre kijelelt testület által, mellynek azonban törvényszéknek nem szabad lennie, mert ez annyi volna, mint

összekeverni a' különböző státusényezők' eszméit. — Igaz, ha ugy tetszik valamelly népnek, lemondhat a' souverainitásról fejedelmestül mind belső, mind internationalis viszonyaira nézve, hiszen példa reá Taiti és Pomare királyné. Igaz továbbá, hogy a' souverainitás positiv törvények által szabályoztathatik, valamint szabályoztatik is valósággal. De más az, valamit törvény által szabályozni, más meg' az, valamiről törvényben lemondani. Nem tanácsos pedig lemondani a' souverainitásnak ezen gyakorlatáról, mert ez odavezethet, hová a' souverainitásróli lemondás vezetni szokott — felbomláshoz. Lehetnek esetek, például politicaiak, rendkivüli időszakokban, midőn a' biró kénytelen valakit bizonyos büntetésben elmarasztalni, ha látja is, hogy veszedelem éri ennek következésében a' státust, mert a' biró, mint biró, az ismert törvényt mindig tartozik alkalmazni az ismert tényre; — illyenkor azonban közbenjár kegyelemjogával a' souverain hatalom 's a' fenyegető veszélytől megmenti a' státust.

A' másik főok, melly a' kegyelemjog mellett harczol, annak megismerésében áll, hogy a' jog ugyan fő valami a' státuséletben, de mégis nem a' legfőbb, legalább nem az egyetlen legfőbb. Azaz, hogy világosabban szóljunk : a' jog egymaga, a' jog minden egyébnek feláldozásával még nem élteti a' státust, nem vétethetik egymaga és kizárólagosan sinormértékül. 'S mert épen büntetőjogi tárgyról szólunk, ugyan mellyik nemzet olly őrült, hogy büntető codexét Kantnak absolut igazságtheoriája szerint szerkesztette volna? A' büntetőtörvénykönyvi javaslat nem fogott volna Europa' első törvénytudói között annyi magasztalóra találni, ha illyetén egyoldalu irányban szerkesztetik, — de épen azon argumentumok, mellyek a' büntetőtörvénykönyvi javaslatot nem az absolut igazságtheoria szerint parancsolták szerkesztetni, szólanak a' kegyelemjog mellett is.

Ezeket akartuk az eszmék' tisztábahozatalára felhozni e' tárgyban, a' számos mellékokok' elmellőzésével. Hitünk, miszerint nyugodt megfontolás után mások sem fognak jogmélységet találni a' tévtanban; 's ezt maga azon körülmény is reméltetí velünk, hogy

ámbár a' vita mindig a' korlátlan kegyelemjog' fenmaradása, vagy eltöröltetése körül forgott, valahányszor a' tárgy szönyegre került: mégis a' büntető-törvénykönyvben ezen jog csak megszoritatni, nem eltöröltetni javasoltatik. Már pedig a' korlátolt kegyelemjog, azaz: azon jog mellett, melly a' büntetésnek csak egy részét engedheti el, épen semmi argumentumot sem hozhatni fel a' tudomány' köréből, 's a' kegyelemjog' ellenségei ezt nem pártolhatják, mert hiszen benne van az itélet alóli elvonás, benne minden rosz, mit az eltörlést inditványozók magában a' kegyelemjog' eszméjében látnak; a' kegyelemjog' védöi pedig ellene vannak, mert félszabálytól különösen e' téren jót nem várnak.

Csak az ismeretes: „ha te az én zsidómat, ugy én meg' a' tiédet" hozathatik fel a' javaslat' védelmére, de ezen maxima, talán mert kissé terméketlen, tudtunkra még nem emeltetett a' tudomány' vagy az alkotmány' elveinek sorába.

NYILT LEVÉL TRIESZTBŐL.

(1844. september' 20-án.)

(Fiumei kikötő és fiumei vasút. Pesti Hirlap és B.-P. Hiradó Széchenyi.)

Éljen a' király! éljen a' magyarnak koronás fejdelme, ki a' Fiuméből e' napokban ideérkezett, 's a' császári kegyelem által nagygyá lett Triesztet sovár szemekkel néző derék küldöttségnek azon kegyelmes választ adá: hogy a' magyar tengermellék' 's Fiume' sorsa és érdekei szintolly közel állanak atyai szivéhez, mint Trieszt' érdekei. — Ne tartsatok tehát attól, barátim, hogy Fiume a' jóval erősebb vágytársnak feláldoztathatnék; 's legyetek bizodalommal, hogy törekvéseiteket a' fiumei kikötő 's a' fiumei vasút' ügyében a' legszebb süker fogja koronázni. Hiszen voltatok Londonban, 's igy tudhatjátok: a' mit a' Lloyd akar, azt még nem akarja a' privy council, azt még korán sem akarja az imperial parliament.

Lesz kikötő, és lesz vasút; — az első nélkül Trieszt nem fogott volna azzá válni, minek szemléljük; a' második nélkül pedig vesztének indulna jelenleg; — 's a paritate — bocsánatot, én nem vagyok purista, talán mert külföldre szakadtam — 's a paritate, mondom, kikötő és vasút teszik Fiuménak főérdekeit is, kikötőtől és vasúttól van feltételezve Fiuménak sorsa. — Quid statis pusillanimes, mondja a' vulgata, ha ugyan jól idézem; — igaz, való igaz, a' Budapesti Hiradó nincs veletek, nincs a' vasút mellett; de veletek van az ország, buzditson ez benneteket, 's buzditson a' fejedelmi szó!

La fiera sciagura! mondám a' chorussal Luciában, midőn a' Hiradó' vezérének manifestumát a' vukovár-fiumei vaspálya ellen olvastam. Csak tudós volna, gondolám magamban, akkor még lehetne remény felépüléséhez; — milly tavtologia! nem a' vasút' felépülését értem, ez kétségen kivül van helyezve, de értem a' Hiradónak visszás nézeteiből ki- és felépülését. Fájdalom, ő nem tudós; ezt onnan is sejdítem, mert ő benneteket „tudósoknak" czímezget. Igaz, ti neki vissza nem adhatjátok e' nevet, mert annyi bizonyos, miszerint épen azon körülmény, hogy ti tudósok vagytok, teszi az egyik ultima differentiát közte és köztetek. Ismétlem, csak tudós volna, 's csak Odessába indulna, itt megtérne, mint a' zarándok Mekkában. Lám, Jerney a' tudós, megrögzöttségében szinte gondolkozni sem akart a' fiumei vasútról; de mikor utnak indult a' tudomány' szeretetétől vezéreltetve, felkeresni eldődeink' nyomait; mikor látta, kinek kezében van a' Dunának torkolatja; mikor végre Odessába is érkezett: bünbánat szállá vala meg lelkét, levelet irt a' Jelenkor' szerkesztőjének, 's abban Istentől és emberektől bocsánatot kér, hogy eddig hallgatott, midőn körülötte zengett a' levegő: Fiume mindenekelőtt!

Elszóródás' kedveért — a' tolongó embertömegben ma elszóródik 's holnap unatkozik az ember — harmadnapja átrándultam Fiuméba. A' város ollyan, minők a' határszéleken levő városok szoktak lenni, t. i. nemzetiség' tekintetében hidat képző a' határos tartományok' nyelvéhez; de a' szellem magyar, a' szellem nemzeti; 's higyétek nekem, az „eco del litorale ungarico" hü tolmácsa a' partvidék' magyar sympathiáinak.

Nem kétlem, miszerint a' pesti magyar lapok is azon politicai felekezetek' hü tolmácsi kivánnak lenni, mellyeknek szolgálnak, hogy ez által meg' a' hazát szolgálhassák. Azonban tartok tőle, néha talán mégsem tükrözik híven vissza az illető párt' szinezetét, miután a' szerkesztő urak, a' párt' tömegétől egyben másban kissé eltérő nézeteik iránt bocsánatot érdemlőleg olly véleményben vannak, hogy az ő nézeteik = az olvasók', az előfizetők', az ujabb kor' ezen mecenásainak nézeteikkel. Vagy azt higyem-e, hogy ti, kiket — mint a' Hiradó' egyik irányczikkéből látom — minden

más lapnak kirekesztésével olvasnak a' liberalis megyék, — hogy ti csakugyan ezen liberalis megyék' szellemében irtok akkor is, midőn a' centralisatio mellett szóltok a' diribdarabra szakadás ellen? — Barátom, ha ez ugy volna, ha a' mi municipalistáink olly hamar gyógyultak ki veszedelmes lázukból, ha ezt a' conservativekre végkép' átszállitották : akkor ez nem lehet egyedül a' ti müvetek; ennyi erővel ti nem birtok; ez vagy a' rudnói-gyógyász', vagy a' municipiumok melletti Hiradói felszólalásnak müve. De nem, — bármint ohajtsam is, ez nem lehet; it is not possible, mint Fest, a' Szepességből Philadelphiába szakadt tisztességes öreg nekem hatvanszor mondá egy órában, midőn neki 1838-ban haladásunkról szólottam. Közszellem még nincs Magyarországban; a' közvélemény a' vicinalis utak' feletti tanácskozás' magasságában áll; 's igy várakozzatok még eürekátokkal egy ideig.

Ennyiben tehát, nem tartom lapotokat, bármint óhajtsam is, már most a' liberalis megyei olvasók' többsége' organumának. — A' Hiradóra nézve meg' ugy vélekedem, hogy a' conservativek' többsége, bármi arrièréenek tudom is ezt, hogy magyarul szóljak, — mégsem olly annyira szükkeblü, 's nem olly marodeurszerü az alkotmányos eszmék' mezején, mint organuma. Hiszen különben semmi remény, hogy a' conservativ párt eljut oda, hová eljutását mult levelemben olly komolyan jövendöltem *). Ez pedig engem nagyon, de nagyon elszomoritana. 'S hogy a' conservativektől visszatérjek a' Hiradóra, nem mondom, hogy Verbőcziféle alkotmányosság nincsen czikkelyeiben, nem mondom, hogy Kittonich a' Hiradónak közjogi induláspontján megbotránkozott volna, mind ezt nem mondom, mert nem kenyerem a' ráfogás, szabadságot adván más oldalról kinekkinek engemet gyanusitani, mint neki tetszik; — de ugyan hol vannak benne az ujabb kor' alkotmányos eszméi, mellyekről irva van, hogy át meg át járandják a' világot? A' leszigorúabb határszélliszt sem láthatja benne a' ragály' leg-

*) Czélzás egy a' P. H valamellyik korábbi számában szintén : „Nyilt levél Triesztből" czim alatt megjelent czikkelyre, melly azonban más szerzőtől való levén, jelen gyüjteménybe nem iktattathatott

parányiabb nyomát (a' Budapesti Hiradó nem levén tudós, figyelmeztetem őt, hogy a' jónak is van ragálya), 's valóban, kár, hogy a' Hiradóra rá nem nyomják : „netto di fuora e di dentro", mint ezt szomszédomnak azon hirlapjain látom, mellyek a' patriarchalis keletről a' quarantainen keresztül nyugot' alkotmányos országaiba érkeznek.

T. A-t szívesen üdvezlem. A' Budapesti Hiradó nem állott a' jó izlés' befolyása alatt, midőn a' magát meg nem nevező Trefort' nevéből elmésséget akart kifacsarni. Barátunknak nem fogott volna sok erőtetésbe kerülni, visszatorlásul más ember' fiának nevéből is sculptilét csinálni! de jobbnak látá megmutatni, hogy ő csakugyan trés-fort.

Különös az, hogy e' czikkében is azon töri fejét a' Hiradó, valjon a' régi Hirlapot folytatjátok-e, 's valjon ezzel közös szülőktől származtok-e, vagy másoktól? Kár illyessel bibelődnie. — Akárkitől származzatok, az umbilicalis sinor közte és köztetek rég elszakadt, ti a' magatok' lábain álltok, megfeleltek arról, mit irtok, ez a' dolog' veleje; a' többi, chriába való szószaporitás.

Széchenyi Pesten volt, mint olvasom; 's csak azért, hogy mégis váljék valami az adó' kérdéséből. Áldja meg őt érette az ég! Szerencsétlen vagyok, sokban Széchenyivel egyet nem érthetni; de szeretem, tisztelem őt, mert jellemét szilárd agyagból gyúrta, qui finxit hominum praecordia. Azt mondják : aristocrata, és beszédeit olly taglejtésekkel kiséri, mellyekről Cicero, ki a' szónok megé fuvolást állit, hogy ennek zenéjéhez idomitassék az előadás, nem is álmodott. De barátim, Voltaire-ról is irva van, hogy aristocrata volt, a' legkeresztyénebb fejedelemnek kamarása, czipején arany csat, czombján selyembugyogó, mint az akkori udvardivat akará; arcza pedig egy gúnymosoly. Megjegyezték azonban róla azt is, hogy mikor egy vagy más becsületes, de kissé sebesen járó népember sárba esett, 's onnan nem tudott kimenekülni, Voltaire nem gondolt himzett czipőivel, nem selyem harisnyáival, 's beszaladt a' pocsolyába, kirántotta szegényt, hogy ott ne veszszen, 's hogy fülébe sughassa : máskor nagyobb ovatossággal, uram! Illyesmi nem grimace.

Mind a' mellett szivesen hiszem, hogy Széchenyi aristocrata, de ollyatén, millyent Junius' gyönyörü sorai: „conscious of his own weight and importance his conduct in parliament would be directed by nothing but the constitutional duty of a peer — — — e' szavakon kezdve egész eddig: he would — — receive a generous, heartfelt consolation in the sympathising tears and blessings of his country" olly utólérhetlen szabatossággal festenek. (Lásd: lettres of Junius, 23-ik levél.)

És most Isten veletek. Ismétlem: tisztitsátok, mennyire csak erötökből telik, az eszméket; állitsátok azt talpra, mellyet fejére ültettek, emeljétek fel azt, mellyet gyomorra fektettek. Köszönet fejébe gyanusitani fognak, — de illyesmivel ti nem gondoltok, 's feleletül, tu contra audentior ito!

A'

HIRADÓ' MULT VASÁRNAPI HOMILIÁJÁRA RÖVID JEGYZET.

(1844. octob. 6-án.)

Csakhogy el nem gyujtott a' hideg, — igy beszélé el nekem tapasztalásait egy ismerősöm, — midőn ezelőtt talán húsz évvel, nagybátyám velem ollyatén tárgy iránt, mellyet én kis deákocska létemre is esetlegesen jobban tudtam nálanál, összekapván, miután ellenmondásomon való haragjában száz legyet agyoncsappantott volna, rögtön felém fordult, ismétlé, hogy nincs igazam, elmondá saját véleménye gyanánt a' magamét, sőt el ezen vélemény' támogatására a' magam argumentumait is. Nagyon megháborodtam, mint mondám, mert még nem ismertem az emberi természetet gyarlóságának egész pompájában. De e' leczke elég volt nekem az egész életre. 'S midőn tiz évvel utóbb első izben felszólaltam a' közönség előtt, 's egy az improvisált előadásról hires, most már istenben boldogult szónok, engem' czáfoltában épen annak ellenkezőjét adá számba, mit mondtam volt, talán mert az improvisált beszéd azon suppositumban készült otthonn, hogy lesz olly szónok, ki illyesmit mondand, — midőn, folytatá, ez történt velem, már legkevesebbé sem akadtam fel a' kissé sajátszerü eljáráson, de különben is Benthamnek a' parliamentaris

álokoskodásokról szóló munkájában tökéletes megnyugvást és eligazodást fogtam volna találni.

Ahhoz, mit nekem ez' ismerősöm beszélt, annyira közeljárók a' magam tapasztalásai, hogy szinte azonosithatnám magamat vele. 'S igy igen természetes, hogy midőn a' Budapesti Hiradónak egyik leventája engem' az emlitett lap' mult vasárnapi számában arra méltóztatik figyelmeztetni, hogy a' centralisatio' müvét az országgyülés' centralisatiójával kell megkezdeni; midőn, mondom, ezen ur eljárásomat roszalva, engem' illyesmire oktat, épen nem csudálkozom, 's az olvasóra bizom annak megitélését: ha nem sürgettem-e eddiglen a' centralisatiónak eszközlésbevételére főleg és mindenekelőtt az országgyülés' centralisatioját. Ez ügy körüli eljárásomban emlitettem a' verificatiónak az illető táblára bízatását, 's e' mellett nyilatkoztam annálfogva, mert általa az illető tábla házi ura lesz magamagának; emlitettem az utasitások' megszüntetését, 's emlitettem azért, mert ez által válik a' követ a' nemzet' képviselőjévé, ez által lesznek az alsó táblának tagjai, mint illyesek, függetlenek a' municipiumoktól; emlitettem az évenkinti országgyülést, 's ezt pártolom annálfogva is, mert ez által a' Hirlap' inditványa a' statutarius jognak az országgyülés általi megszoritása iránt, ugyszólván, elutasithatlanná válik; — emlitettem végre a' petitio-jogot, 's emlitettem azért, mert általa a' municipiumok' közbenjárása nélkül is intézkedő hatalommá válik az országgyülés. — 'S mit mond a' nyájas olvasó, midőn mindezek után nekem, ki a' Hiradónak juliusi jajveszékléseire, hogy a' felett emlitett intézkedések igen nagy hatalmat adnának a' Rendek' táblájának, még julius' 23-kán ezt válaszoltam: „ugy van, nekünk bevallott irányunk az országgyülésnek nagy hatalmat szerezni, hogy ez a' közigazgatás' némelly ágainak meghatározó irányt adhasson; erre kell szorítkoznia nálunk ideig óráig a' centralisatiónak," — mit mond a' nyájas olvasó, midőn ugyanezen Hiradó september' 29-kén nekem, hogy gyenge logicámon segitsen, ezeket mondja oktatásképen: „a' logicai jó rend azt hozza magával, hogy hazánkban a' cen-

tralisálni akarónak mindenek előtt az országgyülést kell centralisálnia.“

Ismétlem, itéljen az olvasó. Én csak azt mondom: ha ez nem volna szakasztott mása a' felebb emlitett zsémbes öreg ur' eljárásának, akkor a' Hiradó' dolgozótársa legeslegoriginálisabb vitázó volna e' világon.

Vége az első kötetnek.

MTA KÖNYVTÁR ÉS
INFORMÁCIÓS KÖZPONT

PUBLICISTAI

DOLGOZATOK.

MÁSODIK KÖTET.

PUBLICISTAI

DOLGOZATOK

SZALAY LÁSZLÓ

ÁLTAL.

MÁSODIK KÖTET.

1844—1847.

PEST.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

1847.

A'
NEMZETI
CASINOÉ

PESTI

HÍRLAP-CZIKKELYEK

1844—1847.

ZALAI SZÓZATOK.

(1844. october' 9-én.)

Homlokfalán azon háznak, melly felé most, midőn az országgyülés maholnap végét éri, midőn naponkint egyegy, forró kebellel dajkált remény eltünedez, — mindinkább aggodalmas pillanattal tekint a' magyar, 's mellyben a' szerint, a' mint egyik vagy másik kérdés' vitatása után fehér vagy fekete golyók vettetnek a' haza' jövendőjének urnájába : innen vagy phönixként kél ki a' nemzet, vagy bennvész hideg hamvvedrében, — homlokfalán ezen háznak olvasható :

„Praesentia negligit, qui futura non respicit."

'S ha volt pillanat e' nemzet' életében, midőn az e' szavakban foglalt intést, mellyet a' magyarnak királynéja vésetett oda, követni elutasithatlan kötelesség vala ; ha volt pillanat, midőn ezt nem követni, bün, bün mellyet semmi sós viz le nem moshat lelkünkről, nem a' legégetőbb bánat' könyei sem, — e' pillanat a' jelen !

Kinek szeme van, az látja az örvényt, mellyet csak a' leggyászosabb szenvedelem' hallucinatiói takarhatnak a' néző elől. Olly ponton állunk, honnan vagy kibontakozni kell haladék nélkül, vagy leszédelegni a' mélységbe. A' nemzet' legjobbjai, különböző politicai nézeteik' daczára, egy véleményen vannak ez iránt, a' haza' anyagi jobbléténck áldozatok' utján is eszközlése iránt.

Egyikében azon gyüléseknek, hol a' közelebb lefolyt napok' küzdelmei között már nem az adó', hanem a' subsidium' kérdése hanyatlott sírba, hol botrány botrányt ért, 's hol az embereknek már nem kellett vasut, nem tengerpart, nem hitelintézet, nem mezei gazdaság' párlottatása, nem semmi e' világon, — mint a' hogy' a' boldogtalan öngyilkosnak nem kell semmi, — e' gyülések' egyikében azon férfiu, ki épen távolléte által volt jelen ez' országgyülésen, kinek pályája fényes és egyszerü, mint a' régiség' férfiaié, 's kit a' nemzet' senatusától távol, ostracismusra kárhoztattak azok, kik nem türhették, hogy Aristidest mindenki igazságosnak hirdeté, — ezen férfiu igy rekeszté be előadását: „szégyennek és aggodalomnak fájdalmával nézek a' jövendő elébe, 's csak ugy áldja meg Isten a' hazát, ha az öszves nemzet maga magának segédkezet nyujt, 's a' segedelmet, ha subsidium név alatt is, tőle meg nem vonja."

E' szavak felett nem szabad könnyeden elsiklani a' journalisticának, 's minden olvasó, még az e' lap' felekezetéhez nem tartozó is, szent pietással fog velünk megállapodni e' szavaknál, 's figyelmeztetésünk nélkül is mélyebb jelentőséget látni azon körülményben, miszerint épen onnan hangzanak felénk, honnan két századdal ezelőtt, a' hazának hasonló criticus állapotában, Zrínyinek szózata, — azon Zrínyinek, kit „a' költő" melléknévvel ruháztak fel atyáink, de kit mi a' XVII-ik század' egyetlenegy magyar statusférfiának tartunk, — a' hivalkodás' sátorából tettek' mezejére hivá a' magyart.

Meglepő, — vagy nem, e' szó itt nincsen helyén, — megdöbbentő a' két beszéd' rokonságát szemlélni. — Mint azon királyfi, — igy szól Zrínyi — ki sokáig néma volt, de ki, midőn atyja' mellének szegzé fegyverét az ellenség, szavát visszanyerte, hogy segédért kiáltson: ugy szólalok fel én! Kebledre dőlök, hazám, 's elmondom, hogy azok, kik téged boldognak hirdetnek, vagy ámítók, vagy ámítottak; elmondom, hogy azért, mert villámoktól féltedben a' borostyán lombjai alá bútál, még nem vagy dicső; elmondom, hogy el kell veszned, ha még csak negyven napig ké-

sel magadat reformálni, ha késel segéd után nyulni; 's hogy el kell veszned még akkor is, ha mástól várod a' segédet, nem magadtól; elmondom, hogy Isten is csak ugy segít, ha megvivsz a' veszedelemmel, 's ez csak ugy történhetik, ha van kincs, mellyből a' közszükségeket fedezhessed, 's melly hogy legyen, még az oltár' kenyereit is fel kell áldoznod a' szent ügynek!

Illy hatalmas szózatok' leggyengébb viszhangja is elégséges minden gondolkozó előtt azon sötét proclamatióknak visszautasitására, mellyekkel minapában meg' elárasztották az országot. — Ők ellenségei az adónak, mert ők aristocraták, — ezt mondják, — 's mert az aristocratai rendszert ezentul is fentartani ohajtják. — De hiszen, Zrinyi dynasta volt, kiből száz magunkféle quasiaristocrata kitelt volna, 's mégis az adóra mutatott jobbjával; 's az angol peer régóta fizet adót, és Anglia még ma is az aristocratiának választott földje. De a' kérdés' jelen állapotában nevetséges az aristocratiai alkotmányra hivatkozni. Hagyján, ha erre azok hivatkoznak, kik olly politicai architecturát védnek ellenünk, melly a' pyramist csúcsára állitja, melly magát a' községrendszer' csirája nélkül municipalisnak mondja, 's mondja magát épen azért, mert az épület' első emelete, a' törvényhatóságok a' legtulságosabb, 's a' községi élet' legparányiabb lüktetését is gátló centralisatiónak lakhelyei; — hagyján, mondom, ha valaki az aristocratiára akkor hivatkozik, midőn ezen épités-nemet védi ellenünk, mellyet a' statustudomány' Vitruviusai és Palladiói még névről sem ismernek; — de a' közszükségek' fedezése' kérdésének jelen stádiumában már senki sem védelmezheti magát azzal, hogy a' „constitutiót" védi az uj tan ellen. Most már nincsen szó adóról, azon adóról, mellyet ti, — mind a' mellett, hogy az öszves journalistica, a' politicai értelmiség' valamennyi sajtói mellette nyilatkoztak, mind a' mellett, hogy már a' modor ellen sem tétethetik kifogás, mert tárgyban és formában megtörtént az összepontosulás, — mellyet ti, hiszszük, hiszszük, csak ugy vállaltok magatokra, ha azt egy Mátyás fejetekre szabja, vagy ha azt harács' képében nyakatokra rója a' török; — most subsidiumról van szó, arról, hogy miután egy pillanat a' földabroszra vetve, 's a' történettan' első

rudimentáinak ismerete elégséges annak bebizonyitására, miszerint örök igazság a' közmondássá vált tétel : „mennél távolabb a' tengertől, annál távolabb a' civilisatiótól," akarunk-e valamit áldozni, hogy országunkat kapcsolatba hozzuk Fiuméval, 's ezt a' világgal; vagy beelégszünk-e ezentul is, hogy elég közel van hozzánk a' hanság, a' Fertő, a' Balaton? — most nem adóról van szó, hanem arról, hogy a' koronának felhivása hitelintézetek' alapitására 's közlekedési eszközök' létesitésére viszhangot találjon a' hazában, 's tekintetbevételt azoknál, kik a' korona' tagjainak czímeztetnek; — most nem adóról van szó, hanem arról, hogy midőn ipar, kereskedés 's mezei gazdaság óriási lépésekkel haladnak előre, jobbról balról, az ország' mindenik szélénél, még Moldvában, Oláhországban, Serviában is: ipar helyett köz-elszegényedést, kereskedés helyett uzsorát, mezei gazdaság helyett koldusoknak és bitangoknak tanyául szolgáló völgyeket 's hegyeket akarunk-e; — most nem adóról van szó, nem uj alkotmányos élet' szülemléséről, hanem arról, hogy akarunk-e egy fillért adni az életben maradásért? — —

Ezen alternativára ébredtünk százados dermedtségünk után. De épen, mert már nemcsak az emberek, hanem a' dolgok is szólanak végveszélyünkről, mert már minmagunk törjük a' követ, melly a' magyarnak sirjára fektetendő, — rendkivüli erőfejlesztést várhatni a' nemzet' képviselőitől.

Azok után, mik közelebb nehány törvényhatóságban történtek, világos, hogy ez' ügy csak a' legvastagabb tudatlanság' 's az ármányforralás' szövetségén szenvedett hajótörést. Most biztos révbe érkezett — e' hiten áll a' hazafi' élete, — biztos révbe, hol az elsőtől ugy nem tarthatni, mint nem a' másiktól. Hazafiui 's tapasztalt férfiak' kezében dús jövendőt rejtenek magokban a' törvényhatóságok' tetemes többségének utasitásai; 's midőn az ügy a' felsőtábla elébe kerülend, szólani fog mellette a' stabilitás' elvének tekintete is, mert ez nem veszélyeztethetik inkább, mint ha azon hit kezd harapódzni az emberek között, hogy a' fennálló in-

stitutiók terméketlenekké váltak, hogy az eszmék' folyama kénytelen uj medret ásni magának; — de szólani fog mellette azon nem mellesleges tekintet is, hogy a' nép örömmel látja magaslani a' grófi barett' tollját olly arcz felett, mellyre irva van az öntudat: hogy névvel 's tettel elsők vagyunk a' hazában.

REMÉNY ÉS AGGODALOM A' DIETÁNAK BEREKESZTÉSEKOR.

(1844. novemb. 6-án.)

Mikorra e' lap Pozsonyba érkezik, már csak nehány óra lesz hátra a' jelen törvényhozás által még a' haza' ügyeinek szentelendő. — Legmelegebb ohajtásainkkal kisértük mindig a' nemzet' tolmácsait törekvéseikben a' czél felé, melly csak egy lehet mindnyájunkra nézve, 's mellyet nem szükség megneveznünk, mert az irva van még e' hon' árváinak szivében is, annyira csügg itt mindenki a' magyar faj' jövendőjének eszméjén, — 's ezen ohajtások most forró imádsággá válnak lelkünkben.

Igy imádkozott hajdan a' gyenge fenn a' hegyen, mig Istennek választott népe küzdött a' völgyben. 'S higyétek nekem, megbocsátható, ha mi gyengék leszünk az aggodalomtól, mig az erősebbek, hosszu küzdés után a' béke' 's a' hasadó ujkor' ünnepét ülik tán ismét, mint a' hogy' üllötték volt 1840-ben, mondván: vége a' meghasonlás' éveinek, vége a' félreértések' végetlen sorának, bekövetkezett a' nemzet' 's a' kormány' menyekzőjének nagy napja.

'S legyen bár ugy. Mi nem kutatnók a' mult' aknáit, hogy felhozhassunk egy aggregét a' lefolyt idők' viszályairól, melly szájró lszájra adva botránynyá váljék 's felbomlás' eszközévé; mi nem sajnálkoznánk, nem aggódnánk, nem sirnánk égő könyüket a' felek' különböző hajlamaik felett, mellyek nem engedik, hogy tartós, hogy üdvhozó legyen a' szövetség. Mi mondanók: a

monarchiának szüksége van-e' nemzetre, 's e' nemzetnek a' monarchiára, ma inkább mint tegnap, holnap inkább, mint ma; mi mondanók: még a' külérdekek' fonalán kötött házasságban is felvirágzik nem ritkán a' szerelem, 's politicailag azon szövetség alapul legszilárdabban, mellynek básisa közös ellenségtőli ovakodás 's anyagi érdekek' közös volta, — mondanók, 's legjobb áldásunkat adnók a' frigyre.

Csakhogy híven járjon el mindkét fél kötelességében, csakhogy lehetségest kivánjon, csakhogy alkalmas 's ollyatén eszközöket válaszszon, mellyek bizodalmat gerjeszszenek. Mert ha nem akarjuk, miszerint a' frigy' kötésének pillanata legyen egyszersmind a' bomlás' kezdetének első percze, bizodalomra van szükség; 's hogy ez körülárnyékozhasson hazát és kormányt, érteniök kell egymást; mi csak ugy történhetik, ha eljárásáról számot adó, ha felelős kormány áll egy részről, más részről a' nemzet' plenipotentiáriusai; nem az izgatások' forgószelének kényére ingadozó mandatariusok itt, 's a' hatalomnak olly neme odaát, mellynek határszéleit senki sem ismeri, 's melly, ha ugy tetszik, a' mandatariussal alkudozhatik a' küldők ellenében, 's ha másképp' tetszik, a' mandatarius ellenében a' küldőkkel.

Azon elvek, mellyeket Talleyrand az assemblée constituanteban az utasitások' megszüntetése mellett felhozott, állanak még ma is, 's nem csak Francziaországra nézve; és innen van, hogy azon argumentumok, mellyek a' jelen országgyülésen az utasitási rendszer ellen lapunk' dolgozótársai által is több ízben előadattak, czáfolatlanul maradtak.

Ha azok, mik october' 29-én a' közpénztár' jövedelmeinek beszedésére 's kezelésére nézve, gróf Széchenyi István' előadása' nyomán táblai határozattá váltak, talán némi módositással, mellyet lapjaink az illető választmányi különvéleményre vonatkozólag már régebben szerénytelenség nélkül inditványozhattak, elfogadtatnak: első alapját vetettük a' felelős kormánynak; 's ha az utasitásokat megszüntetjük, alapját vetettük a' képviselők' házának. Ekkor fog kezdődni az átalakulás' termékeny korszaka: a' lefolyt évek' vajudásai csak álvajudások valának. Elkerülhetlenül

szükséges, hogy a' municipális rendszer, kivált a' törvényhozás' irányában, lényeges változásokon menjen keresztül, mert a' jelen elvek mellett lehetetlen a' felelős kormány, és lehetetlen a' Karok és Rendek' rendszerének képviseletivé alakulása. Az october' 28-kán tartott kerületi ülésben ezeket mondá az ellenzéknek egyik vezértagja: „helyzetünkben, hol ötvenkét szétágazó municipium' utasításival 's e' municipiumokban ismét tömérdek egyéniségek' eltérő véleményeivel találkozunk: rendszeres haladást képzelni alig lehet. A' kormánynak kellene felfogni a' zászlót, neki kellene vinni az öszpontositó szerepet."

E' szavakban, ugy a' mint megelőzve és kisérve a' szóló' egyéb jegyzeteitől, értendők, — e' szavakban foglaltatik a' haladás' embereinek hite, kiknek eddig is bármi gyenge organumul szolgálhatni, dicsőségünknek tartottuk, 's kiknek seregében, hogy ezentul is szolgáljuk a' közügyet, — eszünk, szivünk sugallja. Felelős kormány és alkotmányos központositás, — e' két eszmének kell átszövődni minden intézkedéseinken: ezeknek alkalmazásával nyissuk meg a' jövő országgyülés' tanácskozásait, — nagy haladás már az is, hogy ezeknek megismerésével rekesztjük be a' jelent. Vége az $184^3/_4$-ki országgyülésnek; készüljünk a' jövőre. Isten velünk!

KÉSZÜLJÜNK A' JÖVŐ ORSZÁGGYÜLÉSRE.

(1844. november' 27-én.)

Két hete, hogy az ország' gyülése eloszlott, 's igy már elég ideje volt az időszaki sajtónak, hacsak Fabius Cunctatori borostyán után nem eseng, vagy „záradékos" köszönetet szavazni a' jót és sokat is akarónak, mint mi tevénk, vagy más szempontból különböző értelemben nyilatkozni, mint talán másoknak fog tetszeni; — 's most már felvont vitorlákkal evezhetnénk a' jövő országgyülés' ismeretlen partjai felé, pilótaként, ki dióhéjában a' tenger' szirteit 's zátonyait ügyekszik kitanulni, hogy ma-holnap hasznos szolgálatot tehessen a' három árboczú gályának. — Készüljünk a' jövő országgyülésre. Megérett már annak mindenik ügye; 's különben is a' journalistának nem szabad szerfelett tartani az elhamarkodástól. Boldog Isten, milly fogalma lenne annak a' journalisticáról, ki ugy vélekednék, hogy a' hirlap' hasábjaiból kész törvényjavaslatoknak kell kikelniök, vagy ki minden tényre nézve bevárná, hogy az bevégzett legyen, miszerint tévedés' veszedelme nélkül nyilatkozhassék. Igaz, igy nem fog csalódásról vádoltathatni a' lap, de hatása sem lesz a' dolgok' fejlödésére. A' journalistának érdemül fogjuk betudni, ha ritkán megbotlik, de még nagyobb vagy legalább nem csekélyebb érdemül, ha a' bukás után másfél pillanatban meg talpon áll; a' journalistának hozzá kell szólani a' készületlenhez, a' még formátlanhoz; neki sejditéseket kell nyilvánitani, hozzávetésekből kell kiindulnia, próbát kell tennie az erőművel, mielőtt még az ösvény megegyenlítetett volna, 's igy, hol van, a' ki jó szerencsét nem kivánna utjára? hol van, ki akadékoskodva, őt olly mérővel mérné, mellyet ő természeténél fogva meg nem üthet?

Ismétlem, nézzünk a' jövőre, jeleljük ki mi is az eszmék' közlekedési hálózatának irányát és határszéleit, vagy hallassuk legalább véleményünket a' közelebb multról, ebben is szükségképen benfoglaltatik nézetünk a' teendőkről. De okokkal támogatott vélemény kell az olvasónak, nem tréfa, nem elmésség. Megesnék, ha az országgyülésről a' journalistica, Liviusból szedett egyéb portentumok között, mellyek annak végnapjaiban országunk' egén feltünedeztek, még folyvást csak holmi cabalistaságokat emlegetne, mellyekben a' 13 szám játszaná a' főszerepet. Illyesek Cardanusba valók; ámbár nem tagadhatni, hogy az országgyülés' végnapjaiban olly csudálatos szerepet játszottak a' számok üzenetekben és viszonüzenetekben, hogy a' hosszú banquet után a' számokkali babrálás pour la bonne bouche ideig óráig megbocsátható volt. De most talán már egyebet vár az olvasó. 'S minek is ott babonáskodni, minek is ott jövendölgetni, hol maga szól az ügy, hol semmi rejtély nem várja feloldását? Ahhoz legalább nem sok jóserő kellett, hogy valaki előre láthassa, miszerint desorganisált viszonyaink között épen rendkivüli eredményei nem lesznek az 1844-diki országgyülésnek, 's hogy más oldalról előremondhassa: miszerint az alkotmányos központositás' eszméje rövid idő alatt besoroztatik a' haladás' embereinek breviariumába. Elleneink ezt tagadni fogják, 's miattunk bizvást tagadhatják; válaszunk csak abban áll, hogy ámbár az ügy' diadala iránt soha legkisebb kétségünk sem lehetett, mégis örvendetesen lepettünk meg az eszmének már ez' országgyülésen mind két tábla által megkisértett alkalmazása által. A' közelebb lefolyt országgyülés' összes eljárása, 's különösen a' közpénztár' beszedése és kezelése, a' financzialis ügy' miként kormányzása iránti országgyülési végzeménynyé vált intézkedések, a' municipalis rendszernek, mint státusrendszernek tökéletes desavouerozását, — hogy magyar urbanitással szóljunk — foglalják magokban. Megtörtént a' nagyszerü alkotmányos lépés' inditványozása 's helyeseltetése, 's országgyüléseink' meddősége megszünendik az nap, midőn az e' tekintetben vezérelvül szolgált eszme összes alkotmányunkon átszövődik. Ne azon csodálkozzunk, hogy az országgyülésnek nem

voltak több eredményei: hanem inkább azon, hogy a' hét vezér' idejére emlékeztető rendszer mellett csak annyi is volt. Midőn fülünkben cseng a' pathos, mellyel nekünk leczkéket tartanak a' magyar státusszerkezet' dicsőséges voltáról, eszünkbe jut amaz öreg Landamman, ki ezelőtt mintegy tiz évvel, egyikében azon kisebb schweitzi cantonoknak, mellyek ős jellemöket még sem változtatták meg, 's mellyekben a' képviseleti rendszernek szinte semmi nyoma, az ujabb eszmék' symbolumaival foglalatoskodóknak lugubris hangon mondá: Lasset ihnen ihre dürren Freiheitsbäume, jeder Baum auf unsern Bergen ist ein Freiheitsbaum. Ezen szók igen szépen olvastatják magokat, de belértékök semmi, mert az illetők' utasitásainak, 's követeinek hallottára gyászszal telik el az alkotmányosság' hivének szive. Ha tanunknak destructiv irányát emlegetik, ha külsőségek körüli pepecselést ajánlanak gyógyszerül, nyugton válaszolhatjuk: nemcsak mi mondjuk, hanem a' Karok és Rendek is kinyilatkoztatták november' 4-kén költ határozatukban: „hogy a' jelen állapot akár öszvesen, akár részleteiben sem közjogi, sem közérdeki tekintetből többé nem kivánatos;" — nemcsak mi mondjuk, hanem a' Karok és Rendek is azon meggyőződésre jutottak a' közelebb mult országgyülés' folyamata alatt: „hogy részletes intézkedések az ország' anyagi és szellemi kifejlődésére nem vezérelnek, sőt inkább minden fenálló viszonyoknak csak összezavarását következtetik mindaddig, mig az ország' közéletének gyökere orvosolva nincs;" nemcsak mi mondjuk, hanem a' Karok és Rendek is: „különösen egy alkotmányosan felelős kormányban látják mind törvényeik' szentségének egyedüli biztositását, mind az ország' lehető kifejlődésének egyedüli föltételét." Hogy pedig ezen felelősséggel a' jelen municipalis rendszer meg nem fér, azt ismét nemcsak mi hirdetjük, hanem azt megismerte az országgyülés is, midőn a' financzialis ügy feletti tanácskozás' alkalmával a' „törvényes" szó körüli ismeretes viták e' szónak kimaradásával rekesztettek be.

Röviden: az országgyülés' megannyi analyticus kisérletei, synthesisbe foglalva, végre is azon tant mondják ki, mellynek életbelépésére törekedett eddig, 's törekedendik ezentul is a' Hirlap.

A' hozott törvényekről már lapunk' 406-dik számában szólott volt egyik dolgozótársunk, 's igy — az e' sorok' elején mondottakra visszatérve — a' journalistica' legközelebbi feladásának vagy legalább a' magunkénak tartjuk: kihalászni az egyes tárgyakat azon folyamból, mellyben az olvadás' idejének bekövetkeztével tova sodortattak; megszáritani a' parlamentaris tárcza' mindenik levelét, alájairni glossáinkat, — 's bármi gyengék legyünk, mégis a' kötelesség' érzetében megkisérteni az utat a' közügyek' tengerén a' biztos rév felé, mellyben — e' gondolat szent hitté vált kebelünkben, 's ezt egyes balesetek nem fogják megingadoztathatni — mellyben előbb-utóbb horgonyt vet a' státusnak annyi szélvészszel megvivott hajója, a' szabadság' és rend' symbolumaival lobogóján!

Szükségesnek tartottuk ezuttal is röviden megemliteni alapelvünket, mielőtt a' teendőknek egyenkénti megvilatásába ereszkednénk, mielőtt különösen az elintézetlenül maradott büntetőtörvénykönyvről egyik közelebbi számunkban szólanánk.

BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV. I.

(1844. december' 11-én.)

(Párhuzam az 1791-ki's 1827-ki országos választmányi munkálatok között. Haladás 1827-től 1844ig.)

Az 1827-diki országos választmány' munkálata a' büntetőjog' ügyében, megette áll az 1791-diki választmány' hasonnemü munkálatának, nem csak közjogi oldalát illetőleg, — tudva levő dolog, hogy a' büntetőjognak csaknem összes területe a' közjogéba szögellik be, 's igy bizony, kár még ma is arról vitázniok a' németeknek: valjon a' köz- vagy a' magánjog' köréhez tartozik-e a' büntetőjog? — nem csak közjogi oldalát illetőleg áll megette, mint mondók, hanem rendszer' tekintetében is. Kettőjök közt igen természetesen az a' viszony találtatik, mi az 1791-diki 's az 1827-diki napló 's országgyülési irományok között. Emezekben apáink „obvallálták a' constitutiót", amazokban nagyatyáink megkisértették az utat a' hübéri kastély' vallumain kivül, balra hagyván az absolutismus' táborát, 's jobbra tartván a' nyugoti alkotmányosság' sátorai felé, — megkisértették az utat, mellyet fiaik meg' beburjánoztattak, hogy unokáiknak legyen mit gyomlálniok.

Az 1791-diki munkálat' felsőbbségének okai nem kivánnak hosszasabb magyarázatot. II-ik József' korában közfolyamatba jöttek az addig véka alá rejtett eszmetőkék, 's olly mennyiségben, hogy a' régi márjásoknak és dénároknak rendkivüli depreciatioja következett be, 's hogy több, addig igen szilárd hitelüeknek tartott testületek már közel voltak a' végbukáshoz. József' országlásának roppant hatását csak a' megyék' felirásainak gyüjteményéből, — mellynek része Keresztúri, akkori udvari ágens' nyomtatásban közrebocsátott munkájában s olvasható, — itélni

meg, a' kor' viszonyainak igen felszines ismeretére mutat. József' kormányzási rendszerének ellenei két különböző táborra szakadtak. Az egyikben találjuk azokat, kik 1790-nek elején a' föld' felmérését, a' lakosok' összeirását tárgyazó irományokat megégették, kik állomásról állomásra beszédeket tartottak az országba visszahozatott szent koronához 'stb.; a' másikban pedig azokat szemléljük, kik József' eljárását, mint általában az alkotmányos formáknak, 's nem egyedül a' magyar corpus jurisnak elmellőzésével összekapcsoltat, nem helyeselhették ugyan, de kik mind azt, mi humanitarius szempontból rendelkezéseit dicsőitette, mi által országlása a' XVIIIdik század' philosophiájával kapcsolatban állott, felkarolták; mert ők szinte impregnálva voltak a' kor' irányával, 's nézeteik a' kormányétól csak annyiban különböztek, mennyiben más eszközökkel szerették volna létesiteni egyebeu kivül, a' — ha életében nem, ugy sirjában áldott szabadelmü fejedelem' szándékait. Innen magyarázhatjuk magunknak, hogy az 1791-ki törvényhozás, mellynek kettős typusa volt, egy reactionalis t. i., az 1764-dikinek szellemében, 's egy más, melly túlsúlylyal birt, 's melly szinezetét az akkor napi renden levő európai ügyektől kölcsönzé, — hogy az 1791-diki törvényhozás, mondom, épen azt tartá meg József' intézkedéseiből, vagy ügyekezett legalább alkotmányos formában megtartani, mi az emberiség' szempontjából legbecsesebb szerzeménynek tekintethetett. Azok, kik előtt 1790—1792-diki politicai pamphletirodalmunk ismeretes, — 's mi, kik a' legujabb ivadékhoz nem tartozunk, kik serdülő korunkban nem Kossuth' lapjait olvastuk, hanem Kultsáréit vagy Mártonéit, bizony nem ezekből, hanem részben lagalább az emlitett forrásokból meritgettük hazai publicistai ismereteinket, — azok tudják, milly eszmeforrongás szállá meg akkor nálunk is a' kedélyeket.—József' dicső törekvései tehát, és az 1790. körüli világeseményeknek viszhangja, — ezek szolgáltak főtényezőkül arra is, mi az 1791-ki országgyülésnek folyadéka volt, 's illyes vala, bármi homeopathiai adagban is — mert a' munka nem mindjárt az országgyülése után jelent meg, — az emlitett választmányi munkálat.

Ennyit közjogi elsőbbségéről. A' rendszert mi illeti — 's itt megjegyzendőnek véljük, miszerint „rendszer" szó alatt e' helyt nem iskolai, nem büntetőjogi kézikönyvféle rendszert értünk, mi törvénykönyvben gáncsolandó: de értünk élesen meghatározott typust, értjük a' szükséges alapelveknek mind lételét, mind következetes átszövődését az egészen, — a' rendszert mi illeti, elég leszen emlitenünk, hogy a' mult század' utolsó tizedeiben a' tételek' észjogi lehozása divatozott 's nem ritkán tulságig a' törvényhozások' minden ujabb termékeiben, 's hogy a' positiv jog' mezején a' historiai iskola még akkor jóformán fel sem találtatott, azon iskola, mellynek jellemjegye : az ész' becsmérlése, 's a' jelenkor' öntudatos életrevalóságának tagadása; — ezen találmány' dicsősége a' XIX-dik századnak volt fentartva.

Nézetünk szerint az 1827-diki országos választmány' munkálatának főhibája abban állott, hogy annak szerzői az 1803-diki ausztriai törvénykönyvet — mellyet a' császári udvari törvényhozási bizottság már rég' lényegesen módositandónak nyilatkoztatott, — a' magyar szokásos jogból keletkezett rendelkezésekkel amalgamázhatónak vélték. Nem szándékunk, az ausztriai büntetőtörvénykönyvnek mint egésznek — némelly egyes részek nem védelmeztethetők — érdemeit tagadni. Egyszerüség és világosság tüntetik ki ezen törvénykönyv' anyagi részét, tüntették ki legalább azon időtájban, midőn a' többi büntetőtörvényhozások' sorában helyet foglalt; de valami össze nem illőbbet alig-alig képzelhetni, mint ezen a priori alkotott — igaz, hogy nem philosoph hanem kormányzó által, de mégis a' priori alkotott rendszert egy részről, 's a' magyar rendelkezések' öszvegét a' másikról, melly utóbbi az idők' folyamában, ugy szólván, önmagától épült, azaz: kizárólag történeti alapon nyugvó jog, olly neme a' jognak, melly talán még egyes védőkre talál német egyetemekben, de másutt sehol nem — legalább a' büntetőtörvénykezést mi illeti, nem még a' német törvényhozói kamarákban sem. Meglehet, hogy találkozni fognak publicistáink' sorában ollyasok is, kik reclamálnak ez állitásunk ellen, kik magokat ezen rendszer' hiveinek vallandják, kik benne találják éltök' nyugalmát, benne minden poli-

ticai kételyeiknek megoldását, — ezeket sietünk megnyugtatni, hogy legkisebb szándékunk sincsen őket téritgetések által boldog élvezeteikben háborgatni, hiszen öszves számuk olly parányi, 's auditoriumok olly csekély, hogy vétek volna, őket szellemi mulatságaikban ad notam: „két czigánylegény hegedül, magamba járom egyedül," — gátolni akarni.

1791-től 1827-ig tehát nem a' legörvendetesebb haladást tapasztaljuk. A' tespedésnek, 's mondhatni, a' retrograd mozgalomnak oka nem csekély mértékben az öszves jogi irodalom' példátlan lelketlenségében is keresendő. Ha meggondoljuk, miszerint a' Gusztermannféle közjogi ármánykodások, mellyeknél lehetetlen, hogy eszünkbe ne jöjön a' rómaiaknak szerződéseknél használtatni szokott sacramentalis formulájok: „absit dolus malus et jurisconsultus," évekig csak remegő bámészkodást és jajveszéklést idéztek elő, nem viszatorlást, nem czáfolatot, — pedig, hogy illyes, akkori sajtóviszonyaink között is lehetséges volt, az a' ráfogások' egyik pontját, tiz évvel utóbb megczáfoló: „disquisitio historica de modo consequendi summum imperium in Hungaria" czimű munkából világos; — ha ezt meggondoljuk, mondom, természetesnek fogjuk találni, hogy a' büntetőjog' irodalma 1825. tájban Husztynál csak aligalig haladott előbbre. Meglehet, hogy csalódunk; meglehet, hogy mások, nálunknál részletesebben ismervén az akkori irodalmat, örvendetesebb nyilatkozásait tudják a' büntetőjog' theoriájának hazánkban; mi ezen kor' irói között csak egynél látjuk az ujabb eszmék' visszasugárzását, — Fabriczy Sámuel' dolgazataiban. Ezen a' milly alapos tudományu, olly szerény férfiu, ezelőtt husz, huszonöt évvel külön értekezésben tárgyalá az esküttszékek' intézetét, 's akkortájban megjelent büntetőjogi elemeit alkotmányos nézetek 's józan elvek jellemzik. Vannak, kiknek hirök nevök nagyobb, mint érdemeik; 's vannak ismét mások, kik nagyobb dicsőségre méltók, mint a' mennyi nekik jutott vala, — Fabriczy ez utóbbiak' közé tartozik. Ő talán nem sokat törődik azzal, hogy neve népszerűebbé nem vált, 's válaszképen ernyedetlenül törekszik a' jónak és igaznak tovább és tovább terjesztésében; de fogadja tőlünk a' távolban is

szives üdvezletünket! „A legal broom is a moral chimney-sweeper, and that's the reason he himself's so dirty; — not so you, I own; as Caesar wore his robe you wear your gown!“ *)

De ha termékeilen volt az érintett időszakasz, annál pezsgőbb életet tapasztaltunk büntelőjogi tárgyak körül az ujabb irodalomban, 's nevezetesen a' journalisticában. Nevezetes körülmény, hogy az esküttszékek' intézete, melly még csak névről sem említetett ország- és törvényhatósági gyüléseinken 1840-ig, melly nevezetesen az 183⅞ országgyülésen, midön a' forumok' rendezéséről folyt a' tanácskozás, — tudtomra — szóba sem hozatott: már 1841ben az országos választmánynak számos tagjai által pártoltatott, 's 1844ben a' Rendek' többsége által behozandónak javasoltatott. Adjuk meg kinek-kinek a' magáét, 's ismerjük meg, hogy ez' ügyben a' sajtó volt a' kezdeményező, a' sajtót illeti a' dicsőség, hogy irányt adva a' közvéleménynek, az alkotmányos élet' egyik tényezőjévé vált. A' sajtó, természeténél fogva, a' schlendrián' szegletességei által — mindössze is ezekből áll néha az, mit gyakorlati életnek nevezgetünk, — utjában meg nem akasztva, egyenesen tartott a' czél felé, 's lesöpörte az öszves alapzatot, mellyet törvényhatóságaink 1831-ben, midőn a' rendszeres munkák között a' büntető jog felett tanácskoztak, isten tudja micsoda sedriai mintára, annyi mállékony töredékből együvé enyveztek. De a' sajtó' hasábjaiból kilépett inditványnak, mielőtt törvénykönyveinkben helyet foglalhatna, előbb még polgárositást kell nyernie, reá nézve is kötelezők a' vándorlás' napjai, és az élet' tömkelegéből megbarnitva, de megedzve is tér vissza, hogy már most mesterré avatását követelje. Ha azonban egy részről kötelessége a' sajtónak: megismerni mindazon gyakorlati tökélyeket, mellyeket ő nem kölcsönözhetett az ügynek, 's mellyeket ez utközben sajátjává tett; más részről meg' kötelessége: a' birálat' késével lenyesni azon kinövésceket, mellyek disztelenitik,

*) „A' jogvéd erkölcsi kéményseprő, 's onnan van, hogy maga is könnyen kormossá válik; nem te, ki fennkölt homlokkal jársz el tisztedben“ — ez körülbelöl értelme a' szövegben idézett soroknak.

mellyek további fejlődését gátolhatják, sőt öszves életerejét is, mint parasita kinövések szokták, elszivhatják.

Mit az esküttszékekről mondánk, az a' büntetőjog' egyéb kiváló pontjaira nézve is áll. A' börtönjavitás például — 's ujabb büntető-jogi reformjaink' inditványozása e' ponttal nyittatott meg, talán mert a' bilincsek' csörömpölése ébresztett fel álmainkból — összes irányát a' hazai irodalom' közvetitése által nyeré.

A' Hirlapnak, mint a' magyar sajtó' egyik organumának, kötelességében állott: figyelmeztetni az olvasót azon lényeges befolyásra, mellyet az irodalom a' törvényhozási előkészületek' ezen részére gyakorlott, 's kimutatni a' jogirodalmi törekvések' életrevalóságát; és most már róvjuk le a' tisztelet' és hála' adóját azok iránt, kik az 1841—43-ban működött büntetőjogi országos választmány' kebelében nem kicsiszerü módositások 's toldozások' utján, — mit az őket kiküldő törvényczikk' pajzsa alatt tehettek volna, — ügyekeztek segiteni a' közügyön; de kik érezve a' tárgynak, kivált körülményeink között, aggasztó fontosságát, olly munkát készitettek, melly a' külföld' első törvénytudósainak itélete szerint is, az alkotmányos nyugot' bármelly törvényhozásának dicsőségére vált volna; róvjuk le a' tisztelet' és hála' adóját azok iránt is, kik a' közelebb mult országgyülésen azt részint tovább fejlesztették, részint épentartása felett őrködtek; — 's mindezek után mondjuk el őszintén nézeteinket arra nézve, mitől az eddig történtek után óvnunk kell az ügyet, ugy arról, mi ezt véleményünk szerint még épebb egészszé fejleszthetné. Egy közelebbi számunkban ezt megkisértendjük.

NYILTLEVÉL CONSIDERANT VICTORHOZ.

(1844. december' 18-án)

Tisztelt ur! A' Pesten megjelenő „Budapesti Hiradó" czimü lap' vezére,—önök' nyelvén rédacteur-en-chefje, gr. Dessewffy Emil valódi forradalomnak kiván szerzője lenni a' magyar időszaki sajtóban. A' vállalat ollyatén, mellynek üdvös következései lehetnének, ha az eszközök jól választatnak meg. Szerkesztő urnak eszközei e' czélra abban állanak, hogy párisi druszája, Girardin Emil' példájára az irodalmat fogja bevinni a' magyar politicai journalisticába, melly journalistica épen azóta fejlödött ki, mióta Kossuth Lajos a' novellákat 's a' mindenféle versezeteket onnan kizárta; 's állanak még abban, hogy lapja, ismét Girardin Emil' példájára, vendégszeretetet fog gyakorolni azon irók iránt, kiknek politicai meggyőződését in solidum el nem vállalja, azaz: állanak abban, hogy minket azon időszakba akar visszavezetni, midőn a' Hazai 's Külföldi Tudósitásokban haragudtak, 's a' Hasznos Mulatságokban nem gondoltak vele, olly szép elv-egység létezett lap és tárcza között.

Ezekből láthatja Ön, hogy a' hirdetett forradalom csak annyiban érdemli e' nevet, mennyiben önöknek joguk van, az 1815-ki restauratiót is forradalomnak nevezgetni, 's hogy legfelebb azt az egy jót fogná eszközölni, mit Girardin eszközlött, hogy t. i. a' lapok' ára leebb szállitatik, 's ekkor azon körülmény, miszerint guelf irányczikkek alatt ghibellin tárcza áll, az illyetén uton elért előfizetési ár' olcsóbbságával védethetnék. De hogy ez sem fog eszközöltetni a' B—P. Hiradó' forradalma által, eziránt szinte megnyugtat kitkit szerkesztő ur, kinyilatkoztatván, miszerint egy magyar lapnak sem levén huszezer előfizetője, a' már különben is elég alacson előfizetési ár leebb nem szállítható.

Ez a' szándéklott forradalom' rövid vázlata; — az egész, gyenge viszhangja Girardin' azon manifestumának, mellyet Ön a' Presse' dec. 1. számában olvashatott.

Mintha hallanám Önt: „kérem, a' szilárd journalistica' érdekében kérem önöket, óvják lapjokat a' feuilleton' 's a' hirdetések' tulságos foglalásaitól."

Az utóbbitól, uram, már a' kegyes körülmények óvják a' magyar hirlapszerkesztőt; az elsőtől pedig igenis *óvni fogjuk magunkat*. Mi nem követendjük ebben önök' példáját, ha mindjárt olly regényiró találkoznék is közöttünk, kinek dolgozatai, ideig óráig épen ugy öregbitenék viszonylag a' Hirlap' előfizetőit, mint a' hogy' öregbitette a' Constitutionnel' előfizetőit Sue-nek feuilletonja, azon feuilleton, uram, melly nem a' Democratie pacifiqueban jelenik meg, hová, — miután szerzője socialista, 's miután ön is *kénytelen* volt engedni a' szokásnak, tartoznék: hanem megjelenik a' Constitutionnelben, a' félig császári, félig füszerárusi politica' tárházában. Socialismusi feuilleton a' napoleoni és kupakpolgári eszmék' lapjában! a' concordantia discordantiarumnak egy uj kiadása!

Nem, — mi nem leszünk azon, hogy formatumváltoztatás 's egyéb illynemü bennső módositások által reformot eszközöljünk az időszaki sajtóban; de azon fogunk lenni, hogy az időszaki sajtó által reformot eszközöljünk az eszmékben. Kinekkinek megvan a' maga ambitiója.

A' B—P. Hiradó az ellenséges elemek' békés együttlétezését és nyugodt frigyét emliti. Békés együttlétezés! — igen, de csak ugy, ha az egyik a' másikat decomponálta. Nyugodt frigy! — igen, de csak ugy, ha azt egyik a' másiknak dictálta.

Conservativ lap és haladási tárcza, miért ne élhessenek egy kenyéren, „ha Isten is ugy akarja." De vigyázzon magára a' conservativ lap, melly a' haladási irodalmat maga elejébe a' nyereg' kápájára ülteté, hogy ugy ne járjon, mint az egykori magyar, ki törököt fogott, 's ki csak hamar lugubris hangon felkiáltott: törököt fogtam, de engem visz!

Ezeket akartam Önnek a' magyar journalistica' kisérleteiről

megirni, hogy — — tudomásul vegye. Apróságokkal, külsőségekkel bajlakodás, — 's a' hit, hogy nagyot eszközlénk; a' tegnap és tegnapelőtt mondottaknak variatiókkali ismétlése,— 's a' hit, hogy ujat mondánk; hosszas megszokás által szerzett képesség az öreg betüket szürkületkor is olvashatni, — 's a' hit, hogy világosság van fejünk felett és lábaink alatt; tagadása a' körülöttünk tátongó örvénynek, — 's a' hit, hogy tehát ez nem létezhetik; 'stb. 'stb. Tout comme chez nous, fog erre Ön válaszolni.— Ah, ne mondja; vagy gondoljon előbb nagyszerü contourok' helyébe törpénél törpébb mértéket, és gondoljon sajtótörvény' helyébe megelőző visgálatot, 's ha a' mit gondolt, az létesült is önöknél, akkor elmondhatja: tout comme chez nous.

Bárminök legyenek azonban sajtójok' conjuncturái, önök ezek között is ernyedetlenül folytatják „a' népek' 's a' kormányok' számára" irott lapjokat. De az utóbbiak nem jó szemmel nézik önöket, mert Richelieu' politicai testamentuma helyett uj, 's ennélfogva veszedelmes tanokat hirdetnek; amazok pedig, azaz: szóvivőik, tisztábbvizü organumot ohajtanának, mert önök nem látnak büverőt olly szókban, mellyek varázsukat már rég' elvesztették. Ismerek egy hirlapot a' mieink között, mellynek állása némileg hasonló önök' állásához a' franczia journalisticában. Nem mintha azon eszméket hirdetné, mellyeknek önök szóvivői; duo dum faciunt idem, non faciunt idem, — tanitja a' dialectica; duo dum faciunt non idem, faciunt idem, — mondja a' kor', a' népek', a' körülmények' különféleségét számbavevő politicus; — de hasonló azért, mert mindketten újjáorganizálás nélkül Ixion' kerekét látják a' reformban.

Isten önnel! szerencsés viszonlátásra az uj évben!

ÉVFORDULATKOR.

(1845. januarius' 1-én.)

Az elmélet''s a' gyakorlat' emberei századokon keresztül ugy vélekedtek, hogy az nem is tudomány, miből legalább annyi tanuságot nem meríthetni, mennyit Phädrus egyegy meséjéhez ragasztott. Különösen a' történettudományra nézve olly véleményben voltak apáink — a' jámborok —, hogy azt azért irják, hogy azt azért tanuljuk, miszerint hasznát vehessük a' gyakorlati életben. — Ma már egyebet hirdetnek a' bölcsek, 's a' veréb is azt csiripeli a' háztetőn, hogy a' történeteket olly végre irni, miszerint azokból mások okuljanak, — profanatiója a' tudománynak, a' művészetnek, melly önmagának czél. A' kinek tetszik, gyönyörködjék ezen mélynek látszani akaró jargonban; mi rég' meggyőződtünk feneketlen voltáról, 's nálunknál ügyesb búvárokra bizzuk, elmerülni a' tagadások' holt tengerében, 's felhozni a' gyöngyöt a' nagy semmiből.

Igen is, mi azokhoz tartozunk, kik a' történettudományban az emberi ész', az akaratszabadság' nyilatkozásait látják, nem sötét fatalismus' lánczsorát, nem mozaikféle töredékeket, mellyek csak arra szolgáljanak, hogy Péter vagy Pál azokkal plasticai vagy festészeti ízlést tanusító művet alkosson, — de látunk benne folytonos revelatiót, hogy az unoka tanulhasson abból, mit az ősök tapasztaltak.

'S különösen, mióta mi is egy bármi parányi szàmtöredékét teszszük azon ezereknek, kik Magyarország' kifejlődésére törekedvén, időről időre felszólalnak, a' felelet' terhének érzetével ha előítéleteket nem oszlatnak, mellyek fejeik felett alakultak, ha ér-

zelmeket altatnak, mellyek nélkül lelketlen agyag az ember, ha eszméket elfojtanak, mellyek az életrevalóság' bélyegét viselik magukon, — különösen azóta a' világért nem szeretnök hét pecsét alá zárt könyvnek tekinteni a' historiát, vagy egyedül képes krónikának, mellynek fametszeteiből a' sceptrum' és pallium' szabásánál 's a' bocskor' configuratiójánál egyebet ne tanulhasson az olvasó.

Tanuságosabb valami, 's ollyatén, mi mélyebb pillanatot engedjen az emberi család' életébe, alig található a' historiában Sanchuniatontól Guizotig, — mint a' vallási és politicai vezéreszmék' hanyatlása, és vagy hosszu küzdés után, vagy önkint, látszatra mintegy rögtönözve, helyökbe ujaknak keletkezése. A' régiek ekkor szavakat hallottak a' magasban, mintha még a' levegő is végveszedelemről szólana a' sokaságnak, ujjászületésről a' választottaknak. Az embertömeg illyenkor hit és remény nélkül csak a' gépiség' mozgalmaival vagy az állatiság' ösztönével néz foglalkodásai után, eszme nélkül, melly irányt adjon, czél nélkül, melly határt szabjon; — a' társasági és polgári institutiók' szövegében rémitő hasadékok mutatkoznak, vagy épen ellenkezőleg, szemre szakadás nélkül az egész, minden összefüggve, egymásbanyulva, együvé szövődve, — mint a' lakatlan szigetben kihunyt ember, kit évekkel halála után asztalára könyökölve talált a' hajós, de ki a' „jó reggelt" hangjára mint hamu, szétporlott.

Illy társaságban, illy időszakban, kik hivatást éreznek kebelökben, megvívni az önséggel, az elkülönözéssel, a' kislelküséggel, a' roskadás' korának megannyi jelenségeivel, — azok vagy erőt és időt pazarlanak olly formulák' feltalálására, mellyek lelánczolják a' már kiköltözködött szellemet, 's a' babona' abrakadabráihoz fordulnak; vagy pedig, tudva, hogy az emberiségnek, mint az óczeánnak — állóviznek 's talán felületében rothadónak tessék is bár, — örök folyamai vannak kebelében, — ennek tudomásával és szent hittel, hogy a' mit a' genius igér, azt létesitendi az élet, roskadni hagyják a' porhanyót, 's a' rommal felmárgázott teleknek szántóvetőivé lesznek.

E' hittel, hogy én is a' gyenge, egykét barázdavonással se-

gitsem elő a' jobb napok' vetését, tökélettem el magamat Eötvös és Trefort barátaimmal — kiknek neveikkel a' milly gyakran, olly örömmel, ugy hiszem, találkozott az olvasó — megkisérteni az időszaki sajtó általi működést. Ha elszigetelt állásban gyönyörködünk, ennek nem sokáig örvendezhettünk volna, mert első kezdet óta nehány hasonló irányu publicistai talentum, kiknek működése majdan díszt vonand a' magyar politicai irodalomra, társul lépett fel velünk, 's rövid idő mulva a' rokonszenv' szózatait hallók az ország' minden vidékeiről. Fél évvel ezelőtt azon óhajtással nyitottam meg e' lap' juliusi folyamát, hogy a' Hirlap, szerkesztésem alatt is némi tényezőül szolgáljon a' közvélemény' megalapitására; — voltunk-e hatással, itéljék meg mások; annyi talán nem tagadható, hogy a' közhaladás', a' mozgalom' iránya rokon e' lap' irányával. Tettünk, mennyit tennünk lehetséges vala, más viszonyok köztt talán többet is tehettünk volna. Az uj évben azok leszünk, a' kik voltunk a' multban. Mindnyájan hallottuk gyermekkorunkban a' regét azon üregről, melly alulról közepéig mérges gőzökkel levén eltelve, életben csak ugy marad benne az ember, ha egyenes fővel meghajlás nélkül megy rajta végig.

RÓLUNK ÉS MÁSOKRÓL.

(1845. januarius' 15-én.)

Belépillantott-e már a' nyájas olvasó a' „Camera obscurába?“ Bizony, kár, ha nem; mert ott sok mindenfélét láthatni, ott a' Pesti Hirlap' szerkesztője 's a' mély tudományosság karonfogva járkálnak fel 's alá.

Milly szerénytelenség erre magamnak hivatkoznom!

'S talán mégsem az.

Példabeszéddé vált: kiről tudja, hogy púpos, annak szeméből is olvassa a' világ, hogy púpos; azt, miszerint valakinek szemében azon valakinek szép termetét is olvasná, még nem hallottam. Természetes ennélfogva, hogy midőn bizonyos urak mély tudományomat olly dolgozatokból olvasták ki, mellyekben bizony nem sok tudományt láthatni, nem ismeretkincsemre akarták figyelmeztetni a' közönséget. 'S igy elfogadom a' czimet, el, el; mert jól látom, hogy nem dicséret, mit általa nyujtanak, 's csak azt a' szerény kérdést bátorkodom hozzájok intézni: hány gyüszü tudományt nyelhet le az ember journalisticai képességének, ezen, alkalmasint bennszületett eszme' veszélyeztetése nélkül? 's melylyik pontján válik akadálylyá a' tudomány, ballast-tá, mellyet a' szerkesztési sajkából ki kell vetni, hogy az el ne merüljön a' könnyüt talán irgalmasabban ringató hullámok között? — Quot libras in duce summo? mondanám tudós létemre, ha én, az egyszerü journalista, a' szerkesztő sans phrase, azt mondhatnám.

Szóljunk egyébről, szóljunk magáról a' lapról, ez — köszönet érette dolgozó társaimnak, — több figyelmet érdemel, mint csekély személyemnek működése.

Azt mondják — 's olly hangon, mintha ez által elmarasztaló itéletet mondtak volna —: „a' Pesti Hirlap doctrinair lap.“ — Igen örvendünk, ha az; illyennek szerkesztését tűztük ki magunknak feladatul. — Doctrinair lap, azaz: nem pusztán empiricus, hanem ollyas, melly felsőbb elvek' világosságában láttassa a' tényeket, melly nem tárgyat tárgyhoz enyvezni, hanem egyet a' másikból kifejleszteni akar. Doctrinair lap, azaz: nem az expediensek' lapja, hanem ollyatén lap, melly nem kiált hosannát a' bevégzett tényeknek, csak azért, mert bevégzettek, melly a' hatalmasok' paripái alá nem hint virágokat, tudván, hogy az ünnepi diszmenet magában még nem urnapja. Doctrinair lap, azaz: nem barátja olly institutióknak, mellyeket csak önmagokkal mérhetni, nem az emberi és polgári jogok' mértékével 's nem a' minden idők' és minden alkotmányos népek' közéletéből elvont státusphilosophia' nehézékével. Doctrinair lap, azaz: észszerü haladás' lapja, nem a' „pallium ad omne anni tempus aptum“ glossatora, melly köpönyeg ha rongygyá vált, még advent és karácsontájban is haszonvehetetlen.

A' „doctrinair“ név' fogalmát azért, mert a' Bourbonok' restauratiójára bekövetkezett években alakult franczia doctrinair pártnak egy töredéke a' juliusi napok után a' juste milieu' rendszerét pártolta, azonegynek tartani a' politicai juste milieu', a' középelvüség' fogalmával, — kissé vékony tárgyismeretre mutat. Önöknek, miután közügyeinkben fel-felszólalnak, tudniok kellene, hogy Sieyes doctrinair volt, az a' Sieyes, kitől a' franczia státusegység, a' franczia kormányrendszer' főfő elvei kiindultak; önöknek tudniok kellene, hogy a' királyság' státusférfiai azonképen, mint a' forradaloméi, Cazalès ugy, mint Mirabeau, Mounier ugy, mint Barnave, a' girondisták ugy, mint a' montagne' feje, doctrinairek voltak azok' ellenében, kiknek fogalmaikban semmi elv, eljárásukban semmi rendszer, — azok' ellenében, kiknek összes politicai bölcseségök: vagy felhúzni napon-

ként az órát, ha mindjárt láncza rég' elszakadt volna, vagy romot romra dönteni, és megelégedni, ha minél mélyebbre hasgatta fel az ekevas a' földet, tekintet nélkül a' vetésre, mellynek bekövetkeznie kell; az uj vetést e' két faj még a' jobb napoktól sem várja, 's földjökön bizony egy kalász sem fog felmagaslani, hacsak az ég' madarai nem hullatnak le repülésközben egy-két magot. Ezek, való igaz, nem doctrinairek, rendszerök a' rendetlenség, eljárásuk a' szerepcserélés, 's azon házéhoz hasonló, hol a' komornyik' ruhájába bebujtatott mindenes, tányérváltás közben a' hajdú' sarkantyúján megbotlik, hol a' bort mindjárt eczetnek is használhatni, 's hol — mint az angol példabeszéd mondja — az ételek' öszves melegsége a' szégyenpiros háziasszony' arczába vonult. Jó étvágyat! mi ugyan nem mondjuk fölébe a' benedicite-t.

Ollyas vádakra, minő a' fölebbi, csak azért felel az ember, hogy a' keresztyén önmegadás' 's az ezzel rokon pädagogusi utmutatás' erényét gyakorlatba vegye; valamint a' Jelenkor' azon philosophusának is, ki alkalmasint hogy megmutassa, miszerint már tul van a' társasági tudományok' pitvarán, a' politicai centralisatio' 's a' védegylet', azaz: az egyesületi jog' egymással meg nem féréséről beszél, — keresztyén nyugalommal válaszoljuk: tessék a' világeseményeket tanitójának ternióiban elolvasni, azokból megtanulhatja, hogy akkor és azok által nyert legszélesebb alkalmazást az egyesületi jog, mikor és kik által az alkotmányos centralisatio országlási alapul vétetett.

Komolyabb választ igényelhet a' f. é. Erdélyi Hiradó' első és második számában gróf Teleki Domokos által ellenünk is intézett czikkely. Ellenvélemény olly férfiutól, kivel annyi egyéb tárgyra nézve jól esett egy véleményen lennünk; de hijába, az már ugy szokott történni, idő és térközben ki jobbra fejlődik, ki balra; — azonban ez is mindössze nem nagy baj; ha Ciceroban nem olvastuk, legalább a' deák grammaticából tanultuk: „adeundae sunt pro republica inimicitiae", 's ha az ellenségeskedés nyiltan és az

ügy' szeretetéből történik, végre is csak a' megczáfoltnak hiusága szenvedhet alatta, nem a' mindnyájunk előtt szent ügy. Here's a health to you, — you have acted on the whole most nobly, and I own it from my soul! *)

A' kérdéses czikk nem akarja kétségbe hozni, hogy lapjaink a' szükséges felfejtendők', a' sürgetőleg teendők' tömegének irányában dicséretesen működnek, — ezen vallomás, véleményünk szerint, azonegy annak megismerésével, hogy mi a' gyakorlati tért nem veszitettük szem elől, midőn az annyi oldalról megtámadott jeligét vezérelvül zászlónkra irtuk. Már most az a' kérdés: helyes-e ezen vezérelv, vagy sem? A' czikk' irója in thesi a' municipalis irányt nem tartja annak, mellyben, a' lapunkban inditványozott revisióval ellentétben, mind örökké mozognunk kellene; a' municipalis irány nem lebeg előtte magasztos, minden törekvéseinkkel mindinkább megközelitendő eszményképen, mert ott áll: „ha a' Pesti Hirlap magát arra látja meghivatva, miszerint megmondja mindazt, mit fiaink, mit unokáink, mit maradékaink harmad- és negyedíziglen egykor talán mondani fognak, ugy megeshetik, igaza van." — ha helyes az alapelv, akkor már az iránt nem lehet kérdés: tanácsos-e azt mindig, még a' közélet' legparányiabb nyilatkozásainál is szemmel tartani, a' létezőt ahhoz idomitani, a' tervezendőket ahhoz szabni; mert ugyan mire való volna az elv, ha nem szabad hiveinek kalauzul szolgálnia az ingoványok között, őrül a' viszonyainknál fogva néha megbocsátható kislelküség' és lankadás' óráiban? Nekünk az vezérfonalul szolgál működéseink közben, másoknak mértékül, mellynek segedelmével sáfárkodásunk' hüséges és következetes voltát megitélhetik. Kimondtuk véggondolatunkat; — a' tájt láthatára jellemzi, ha mindjárt szép távolságra van is az néha a' szemlélőtől. Olly távolnak azonban mégsem tartjuk, hogy csak harmad- és negyedizigleni maradékaink örvendhetnének az ige' megtestesülésének. — Illy kilátásban nincsen

*) „Isten éltesse önt, — ön nemesen lépett föl, szivesen megismerem."

vigasztalás. Vannak súlyos kórállapotok, mellyek ha megismertettek, 's ha ennélfogva életmódunk által nem mérgesítetnek még inkább, veszedelem nélkül egypár héttel előbb vagy utóbb orvosoltathatnak, de halasztást ad futurum futuri még a' legerősebb emberi organismus sem képes kiállani.

NYILT LEVÉL TRIESZTBŐL.

(1845. januarius' 16-án.)

(Centralisatio és tagositás. Lapvezérlés és lapszerkesztés. Franczia és magyar publicisták.)

Még mindig Triesztben! sohajtand az utazási leirások' barátja, ki eddigi leveleimet talán csak azért méltatá olvasásra, mert hivé, hogy végre mégis egy regényes utazási kaland fejlődik ki belőlök; —még mindig Triesztben, 's még mindig nem Nápolyban, nem Messinában, nem még Velenczében sem! — Vagy igen, kegyes olvasó, Triesztben; de nem „még mindig", hanem csak „ismét." Azóta én otthonn voltam, a' Dunának és Tiszának mentében; de az irigy sors nem engedé élveznem a' magyar éghajlat' téli gyönyöreit, engem Magyarországból elkergetett a' centralisatio. Igen, igen, a' centralisatio, mellyről a' státusférfiak azt mondják, hogy még nem kap lábra, — a' centralisatio kergetett el, azaz magyarul: a' tagositás. A' nekem ősi fészkül szolgáló falunak egyes részei más közbirtokosoknak is ősi fészkül szolgálnak; apáim' lakát kastélynak mondogatja a' kulcsárné, — isten bocsássa meg neki, — közbirtokos társaim pedig sáskoszoruzta épületekben szeretnek lakni; innen azt következtethetné az ember, hogy a' jus potiorist gyakorlom a' faluban, hogy a' centralisatioi, a' tagositási elvek' köpönyege alatt én vagyok a' zsarnok, de ők heten vannak, 's a' kisebb közbirtokosok, tudjuk, örömest egyesülnek, hogy az erősebbet oldaldöfésekkel regalirozhassák, utaztassák, épen ellenkezőleg a' kisebb, a' csekélyebb számu olvasóknak örvendő ujságokkal, kik még soha sem adták példáját, hogy, teszem, a' Journal des Débats ellen egyesültek volna!

Csak hogy a' hirlapok' themájánál vagyok ismét, látom, ide is sok út viszen, mint a' mennyeknek országába.

Barátim! az uj évben nagy veszedelmek fenyegetnek benneteket. A' „Jelenkor'" hasábjaiból látok egy ellenséget felmagasalani, ki alkalmasint az „ifjas'" jegyében született; 's kinek logicája egy nagy mordály. Philosophus, minőnek még nem láttam párját. Milly szabatosság, milly világosság! — Édes olvasóm, most töltöttem! édes olvasóm, a' töltés után következik az elsütés! édes olvasóm, most elsütöm! bumm! — Illyesben nincsen logicai ugrás; 's ha mindjárt egy seregély sem hullott le a' lövés' következtében, — se baj; vagy nem elég-e már az, hogy az egész az igazhitü logica' szabályai szerint történt? Hallottam ugyan — igaz, hogy nem az iskolában és nem philosophiai compendiumokból — hallottam olly logicáról is valamit, melly szerint csak a' főpontok jelöltetnek ki, az olvasóra bizatván, hogy maga rakjon hidat egyik ponttól a' másik felé, olly műtétel, melly józan ember' agyában ¼ pillanatban történik; 's azt is emlegették előttem, hogy nemjózan' számára nem létezik logica; de tartok tőle, hogy az mégsem volt igazi philosophus, kitől ezen eretnekbüzü állitást hallottam; sőt tovább megyek, 's egyenesen kinyilatkoztatom, hogy helyesnek nem tarthatom, mert különben még azt is kellene hinnem, hogy egy Vestris', egy Taglioni' taglejtéseiben több élet, több szépség, sőt még több szabályosság is rejlik, mint a' katonának jobra 's balra kanyarodásaiban, 's a' magamféle sarkantyus emberek' járásában.

A' benneteket fenyegető másik veszedelmet abban látom, hogy már a' Nemzeti Ujság is szert tett vezérre. De már ezen vezér-elszaporodás ellen magamnak is kell felszólalnom, mert az igaz philosophia is, mellynek én — mint fölebb látók — hive vagyok, azt tartja: entia non sunt sine necessitate multiplicanda. Én nem tudom felfogni, mit jelentsen az „NN.' vezérlete vagy vezetése mellett szerkeszti NN." Franczia országban és Angliában ugy tapasztaltam, hogy minél nagyobb, minél jelentékenyebb valamelly hirlap, annál több szerkesztői vannak; voltam társaságokban, hol azonegy időben a' Journal des Débats', a' Siècle' szerkesztői féltu-

czatszámra voltak jelen. Rédacteur du journal NN., azaz: N. N. hirlap' állandó dolgozótársa, a' lap' szinezete' sajtó utjáni képviselőinek egyike. Hogy köztök egy főszerkesztő is van mindig, ki — ha a' lap' gérantja egyszersmind — a' lap' alján, positiv rendelkezésnél fogva is megneveztetik, az természetes, azt megkivánja a' jó rend. De a' lapok' vezérei egészen más lények. Igy Odilon Barrot a' Siécle' vezére, Lamartine a' Bien publicé, mert e' lapok organumai azon pártoknak, melyleknek politicai feje a' közéletben, a' kamarákban, Barrot, Lamartine. Már pedig én nem hiszem, hogy Magyarországban volna constituált párt, mellynek vezére gr. D— E— vagy L— S— ur lenne. Illyetén vezérségről szó sem lehet, 's illyetént nem is szokott bevallani maga a' vezér, én legalább nem emlékezem, hogy valahol olvastam volna, — külföldi példát idézek, hogy a' belföldinek szerénységét tiszteletben tartsam, — nem emlékezem hogy valahol olvastam volna: Odilon Barrot, le chéf de l'opposition dynastique, m. p. Csekély belátásom szerint hirlapjaink' alján a' vezérlés nem jelent egyebet, mint főszerkesztést. De igy hát minek ott mellette egy más szerkesztőnek megnevezése? ez csak nem akar annyit jelenteni, mintha a' főszerkesztőnek csak egy szerkesztőtársa, csak egy állandó közdolgozója lenne? — Mondom, én nem tudok kivergődni a' labyrinthusból, 's igy ámbár a' vezérczim' jogát ez vagy amaz előttem ismeretlen értelemben, a' világért nem akarom kétségbe vonni, mégis sajnálom a' journalismusi hierarchia' ezen superfoetatióját, annyival is inkább, mert ugy tapasztaltam, hogy azok voltak világ' teremtésétől fogva — a' journalismus szükségképen egykoru a' világgal, mert hiszen ti naponkint bebizonyitjátok, hogy nélkületek sulypontját veszitené, — hogy azok voltak a' legjobb journálok, mellyek vezérlet nélkül csak egyszerüen szerkesztettek az illetők által.

Búmban, mint látod, csak külsőségekkel bibelödöm, 's igy bocsánatot, ha még a' magyar lapok' stylusáról is szólok. Hogy röviden, plano stylo kimondjam, — nekem az nem tetszik. Nem keresem benne a' művészetté vált társalkodás' azon zamatját, melly a' franczia coriphaeusok' hirlapczikkelyeiken elömlik, ezt

czikkelyeinktől nem követelhetni, mert a' politicai élet még nem hatotta át társasági—és a' párisihoz, gondolom, különben sem hasonlitó életünket, 's a' méltányos biráló nem fogja rosz néven vehetni, ha dolgozatainkon vagy a' tudósság' mécsének szaga, vagy a' megyei terem' sujtásossága ismerszik meg szükségképen. De azért ezen belénk nevelt gyarlóságok mellett is, publicistai tárgyaláshoz idomitott stylushoz hasonlitó valamit joggal követelhetünk tőletek, valamit azon átlátszóságból, azon szabatosságból, melly a' franczia publicistát jellemzi. Hol van nálunk a' szó, melly talál? hol az okoskodás' fonala, melly magát észrevétlenül behizelgi? hol az elmésség, melly a' szükséghez képest megnevettet vagy megöl? Ah uram, szerkesztő uram, ha a' magyar journalisticának az leend ezentul is sorsa, hogy vagy iskolai leczkék' gőzével körülkeritse az olvasó' fejét, vagy hogy europai institutiókról ázsiai dagálylyal — már Ciceronál ellentéte az atticismusnak — 's ezen dagály' tőszomszédságában mindjárt alföldi-lapályosan értekezzék: akkor ne számitsa magát a' valóságos polgárisodás' tényezői közé.

Isten veled! —

NYILT LEVÉL CONSIDERANT VICTORHOZ.

(1845. februarius' 2-án.)

Tisztelt ur! — Szerencsés viszonlátásra az uj évben, — e' szavakkal rekesztém be minapi levelemet; most tehát arra kérem önt, fogadja a' már felünkbe nőtt uj esztendőben e' pár sort szivesen, s' il vous plait.

Ismerte-e ön gr. Dessewffy Aurelt? Hogyne ismerte volna. Ő az 184⁰/₁-iki telet Párisban tölté, 's ön a' place-saint-georgesi-hôtelben találkozhatott vele. Eleven, mozgékony, kistermetü férfiu, mint a' házi ur maga; csipős szavu, de soha nem gúnyos; az ellenfelet fegyverével ösztönszerüleg mindig a' leggyengébb helyen találó, de a' fegyvert a' sebben soha meg nem forgató; francziább a' francziánál, vidám, derült, mintha a' kedély, mélyebb jelentőségü igéivel, mintha a' világ, a' csalódások' görbe betüivel még teli nem irta volna életének lapját, — — de ha a' sympatheticus szernek egy cseppje e' lapra esett, nyomban a' nemesebb kebellel rokon szenvedések' igéi tüntek fel. Illyen volt ő társalkodás közben. — Utaztatták, hogy a' külföld' legnevezetesebb börtöneivel ismerkedjék meg, — 's ő, hogy megbizásában eljárjon, az europai fővárosok' életszerkezetét tanulta; utasitásul adták, hogy a' rabok körül vizsgálódjék, — 's ő, hogy utasitásának eleget tegyen, a' socialis viszonyokra volt tekintettel. A' jeles főben nagyszerüebb dimensiókat nyer minden feladás.

Kevéssel Párisból hazatérte után, midőn látná, hogy az ellenzék hatalmas egyéniség által képviseltetik a' hirlapvilágban, dicsőségének tartotta e' férfiuval mérkőzhetni, 's a' journalistica

rendes munkásai között — nem dillettansképen — helyet foglalván, egy sor czikket irt, mellyek rendkivüli képességről tettek tanuságot, 's mellyeknek egyik vagy másik elvét csak azért nem tarthalá veszedelmesnek maga az iró, mert hivé, — mit nem hisz ereje' érzetében a' harmincz éves férfiu! — mert hivé, mondom, hogy azokat egy nap' maga fogja a' kormányrudnál a' majdan szükségeseknek látszandó módositásokkal alkalmazhatni. Ezen elvek megtámadtattak ugyan mindjárt megjelenésökkor, de akkor még egészen meg nem czáfoltathattak, mert csak az alkotmányos központositás' elveivel czáfoltathatnak meg. A' mi a' státustan' tételei előtt megsemmisül, azt a' septuagintákból a' legjelesebb capacitás sem képes eloszlatni. 'S ne mondja senki, hogy hiszen mi is a' municipium' supremátiája ellen emelünk szót. Az arab orvosok már ezer évvel ezelőtt tanitották, hogy a' leghatalmasabb ellenszer külsőleg mindig hasonlit némileg azon szerhez, mellynek antidotuma. Ezt jegyezzék meg magoknak azok, kik minket központositási irányunk miatt hét hónap óta ernyedetlen buzgalommal gyanusitanak.

1842. febr. 9én, gyászos esemény' anniversarius napján Dessewffy Aurel meghalt. Azon ur, ki jelenleg az iparvédegylet ellen az augsburgi allg. Zeitungban poeticus prosában egy cyclus polemiai czikkelyeket ir, — jobb lesz neki, balladacyclust irnia, — 's kinek egyik költeményét Barthelémy' franczia forditásában ön is olvashatja, 's mellette a' commentárt, hogy szerzője „un jeune (1829b) magnat hongrois", 's ha emlékezetem nem csal „trés libéral" is (1829b.), — azon ur, mondom, Dessewffy Aurel után olly nániákat sirt az emlitettem augsburgi színes színetlen lapban, hogy mintegy magától alakult mindenki' szájában a' kérdés: „miért volt az tehát, hogy ő mint helytartósági tanácsos halt meg, 's nem mint minister?" — De mit tettek 's mit nem tettek azok, az minket nem illet; bennünket csak ő érdekelt, mert hasonló fegyverekkel, közös pályasikon és közös korlátok közt vivott meg velünk.

A' conservativeknek ő az volt, mi Fülöp' fia a' macedoniaiaknak; utána a' Ptolemaeusok jöttek. Diviserunt vestimenta ejus,

felosztották egymás között a' birodalmat; az egyiknek a' megye jutott, 's ha nem hasonlitott hozzá a' dialecticában, hasonlitott legalább abban, hogy leszavazták mint őt; másoknak a' journalistica jutott, 's ha nem hasonlitottak hozzá a' terrenum' gondos kiválasztásában, a' gyenge részek' masquirozásában, a' divide et vinces-féle tervek' kigondolásában, hasonlitottak legalább abban, hogy a' Pesti Hirlap felett ők is szerettek volna diadalmaskodni 'stb. 'stb. — A' Ptolemaeusok nagy számmal vannak, 's közöttök egyik vagy másik hasznos szolgálatot csak azon föltétel alatt tehet még a' közügynek, ha nem hiszi, hogy abban már bölcseség rejlik, ha a' státusférfiakat egy oldalról, 's a' prokátorokat a' másikról contradistingválják. Sovány egy bölcseség 's még csak forma' tekintetében sem uj; számos évekkel ezelőtt hallottam már a' Ptolemaeusok' elődétől, 's ez meg' mástól hallotta valószinüleg, attól talán, kitől a' ‚pietas' szót tanulá; és ön szivesen fogja nekem elhinni, hogy még az ő szájában sem volt jelentősége az egésznek.

Ezen uraknak a' kormányról még csak concret fogalmuk sincsen,— mert ha mi kormányformájok' vázlatát sürgetjük, azt válaszolják, hogy ezek meddő kérdések reánk nézve, hogy ne feledkezzünk meg viszonyainkról, hogy ne cseréljük föl a' szerepeket, hogy ne képzeljük magunkat franczia vagy angol publicistáknak. — De hogyne képzelnők magunkat alkotmányos nemzet' publicistáinak, midőn az 1791 : 10 tcz. ott áll a' corpus jurisban, midőn az ország többé nem török feudum már (e' két szó szépen illik együvé, patentet váltok magamnak használására)? — Ez urak között 's köztünk egy egész tenger van, nem azért, mert kormányférfiak, hanem azért, mert magokat alkotmányos kormányférfiaknak hiszik, 's igy nem is válandanak már azokká boldog kimulásukiglan, épen ugy, mint a' magát szabadnak hivő rab soha de soha szabadságának nem fog örvendeni.

Ezekből láthatja ön, milly bizodalmas viszonyban állunk a' conservativekhez.

Az ellenzéket mi illeti : ahhozi viszonyainkat lapunk' első számában igen homályosan — 's bizony akaratom ellen, mert hiszen nincsen okom keresnem a' homályos kitételeket, mikor „pártfo-

góim“ a' világosokból sem olvassák ki azt, mi bennök foglaltatik, — igen homályosan formulázhattam, mert azon tételnek, melylyel magamat „az ellenzék' emberének vagy legalább ellenzék' emberének“ vallottam, nem egy csudálatos paraphrasisát hallám. Én, uram, azt akartam mondani, hogy társaim és én, a' magát positiv ellenzéknek constituált pártból indulunk ki, 's hogy azon esetre, ha ezen constituált ellenzék ujabb dogmáinkban nem üdvös reformot, hanem vétkes eretnekséget fogna látni, külön ellenzéket fogunk képezni, 's külön oratoriumban fogunk számot adni Istenünknek.

Ez talán világosabb.

'S hogy elvégre megszünjenek azon insinuatiók: miért nem szerkesztetik a' P. H. a' régi modorban, 's miért nem szerkesztetik a' régi elvek szerint? van szerencsém ezzel olly világosan, mint szegény fejem csak képes, válaszolni: „a' régi modor szerint azért nem szerkesztetik a' P. H., mert ha akarnók is, nem tudnók ugy szerkeszteni; 's a' régi elvek szerint egyben másban, de csak egyben másban azért nem szerkesztetik a' P. H., mert ha tudnók is, nem akarnók ugy szerkeszteni.“

Mindezt már elmondottam lapunk' első számában; meglehet, hogy ezuttal jobban fogok megértetni, legalább azzal hizelkedem magamnak, hogy ön nyilatkozatomat világosnak találandja.

De hallom a' kérdést: miért tehát e' meghasonlás?

Erre pár szóval kielégitő választ adhatok önnek. Mi nem sok erőt látunk a' párisi, toulousi 'stb. parlamentekben, mellyeknek önök közt annyi magasztalói voltak, 's mellyeknek végzései a' „cour pleniére“ ugy tetszik-jén hajótörést szenvedtek; mi az états généraux-tól a' képviseleti rendszerre akarunk áttérni, azon mód' 's azon eszközök' segedelmével, melly módon 's melly eszközökkel annak észszerüleg történnie kell. Az ő végczéljok azonegy a' miénkkel: szivesen hiszem, de a' hagyományképen átvett státustanok' alkalmazása azt nem engedi elérniök. Mint az emberek közt szájról szájra megyen egy homályos rege jobb állapotról, mellyben hajdan az emberiség élt és müködött, 's ismét más állapotról, mellyre az emberiségnek még el kell jutnia:

ugy vonul át nálunk a' haladás' emberein annak sejtelme, hogy a' magyar csak azért sülyedett annyira, miszerint a' dicsőség' minél magasabb polczára jusson fel ismét. Ezen hitágazatból, melly ellentétben áll azokkal, kik lugubris hangon énekelték napestétől virradtáig: „Hunnia nyög letiporva, sirnak a' bús magyarok", 's mindig csak sirnak és mindig sirnak, — de melly ellentétben áll azon tannal is: „hogy a' magyar nagygyá l e s z, de még n e m v o l t nagy", — ezen hitágazatból származik az ellenzék' szónoklatainak elegiai hangja, de származik egyszersmind azon magas ihlettetség is, melly az ellenzék' képviselőinek előadásaikon nem egy izben elömlött. A' mult országgyülésen közülök többeknek voltak illyetén ihletett napjaik, mikor beszédeikre a' társaik' keblében — ugy hiszem szinkülönbség nélkül — felrezzent legnemesebb húrok önkénytelen felszólaltak, mint éneket kisérő orgonaszó. De jó szándék, ihlettetség 's a' czélnak homályos sejtelme még nem elégségesek. Czéljának világos öntudata, és eszközeinek gondos megválogatása jellemzik a' státusférfiut. 'S ne higyük, hogy a' forma csak mellesleges dolog volna, hogy kényünk kedvünk szerint ezen formát választhatjuk vagy amazt. A' politicai problemák' archimedesei azok, kik ollyatén formulákat választanak, 's a' számokat ollykép' állitják, hogy a' feloldás mintegy maga magától eszközöltetik.

Ezen tökéletes ignorálása vagy semmibevétele az alkotmányos formáknak, 's annak látása, miszerint mindig és mindig régi orbitánkban akarunk forogni, és mégis elérni azt, mi más világ' atmosphaerájában van, — ezeknek tekintetbevétele is tanácsolá nekünk a' „centralisatio" jeligéjét választani, nem egy másikat vagy harmadikat, mellyet, mint tanaink' folyadékát, szintannyi joggal választhattunk volna összes működésünk' irányának jellemzésére. Az eddigi formáknak meg kell szünniök, fel kell oldanunk a' mult és a' jelen közötti köteléket, nem mintha a' történeteket ignorálni akarnók, miről bennünket nem vádolhatni, hanem mert a' multnak historiává kell válnia elvégre, 's mert szomorú dolog, ha a' régmultat mindig magunk után vonjuk, mint a' hernyókötelékekből egészen szabadulni nem képes, és szárnyait ennélfogva

minden erőködés mellett is használni nem tudó félpille. Az nap', mellyen a' bennünket a' multtal, mint valamelly holttesttel, nem mint historiával összecsatló kötelékeket leráztuk magunkról, az nap' szükségképen az általunk inditványozott formák fognak a' közczél' elérésére választatni, mert hiszen már alkalmaztatnak minden uj intézkedéseknél, mellyeknek sem Werbőcziben, sem Heltaiban nincsenek előzményeik.

Ezekből láthatja ön, milly viszonyban állunk a' régiebb felekezetekkel, ezekből elvonhatja azon választott rokonságot, melly engem önhöz fűz; állásunk itt a' Dunánál, 's önöké a' Szajnánál nem hasonlatlan, — mint mondám. Minapi levelemből azt következtették itt nehányan, hogy már magam is a' socialismusi tanok felé gravitalok. Bizony sokat következtettek belőle. Én a' socialismushoz ollyformán állok, mint egy fiatalkori kálvinista barátom a' catholicismushoz. Ő ez utóbbihoz, mint tetőtől talpig protestans, semmi rokonságot nem érzett; de épen, mert jó protestans volt, azt ohajtá, hogy a' liberum examen a' legnagyobb szabadsággal gyakoroltassék, hogy a' protestantismusnak alapul fekvő eszmék a' szellemi haladáshoz képest mindig inkább kifejlesztessenek, alkalmaztassanak, 's több izben kinyilatkoztatá, miszerint ő inkább, mintsem a' saját elvét megtagadó, a' tökéletesbülést kizáró, a' XVId. századbeli formákba bilincsezett protestantismusnak tagja legyen még a' XIX-d. században is, inkább kész a' catholicismus' örvényébe rohanni, mellyben legalább több következetességet lát.

Még egy szót, uram! 's aztán ide irom az adieut.

Ön tudja, mert hiszen hirlapjában Magyarországról is jelennek meg néha egyes töredékek, hogy annyi szent törekvések' daczára is, mult országgyülésünk eloszlott a' nélkül, hogy a' nemesség' adómentességi szabaditéka eltöröltetett volna. Hiúsulta a' szivvérünkkel dajkált reménynek, hogy a' közteherviseléshez hasonló valamivel megengeszteljük a' jogosságot elvégre, — fájdalmas érzéseket költött fel lelkünkben. 'S ime Bezerédj István, a' polgár és emberbarát e' szavak' legnemesebb értelmében, önként lemond az öt nemesi jogainál fogva illető tehermentességről,

önként veti magát adó alá. Ezen eljárás, melly nyomban több követőkre talált, a' pisztoly időelőtti elsütésének kereszteltetett nálunk e' napokban; azonban ha csakugyan attól tarthatni, hogy két elkülönözött hadra szakad ennek következésében a' magyar, bombának mondathatnék inkább, melly rémülést és vészt gerjesztett mindenszerte. De az első — hiszszük erősen — leülepedendik, mihelyest nyugodt pillanatot vetünk az egészre, a' másodikról pedig különben is szó sem lehetett. Vagy azt higyük, hogy nyavalyások 's veszedelmes tanokat hirdetők voltak mind azok, kiket bölcseknek hirdetett a' világ, 's kik azt tanitották, hogy a' positiv törvény' határai még nem foglalják magokban A.-ra, vagy B.-re nézve bizonyos viszonyok között az officiumok', — nem kötelességről szólok — ultima thule-jét? 'S mellyikünk fogja meghatározni azon tisztek' volumenét, mellyekben, hogy eljárjon, A-nak, vagy B.-nek lelkiismerete sugallja? Pedig lelkiismeretőkről szóltak mindazok, kiknek nyilatkozataikat e' tárgyban eddig olvastuk.

'S ugyan mondja meg nékem ön, olvasá-e valahol, hogy Vincent de Paul philanthropicus lelkesedése által ártott volna a' közügynek, hogy magasztaltsága, mindenről, mi őt illeté, lemondása, legcsekélyebb befolyással lett volna a' fronde' zavaraira 's a' XIV-ik Lajos kiskoruságában dühöngött szenvedélyekre? Köztiszteletnek tárgya volt ő minden felekezetnél, 's ő szerényen és alázatosan mondá halálos ágyán a' hit' szavait, melly őt lelkesité. „Qui coepit opus bonum, ipse perficiet."

Isten neki, ha találkozik, ki még ezen soraimban is, a' bellum nihil habentiumot contra habentes látná. Mondották azt önről is és hányszor, — 's ön nyugalmasan haladott tovább ösvényén. Eszembe jőnek annak szavai, ki midőn birái őt olly büntettekről vádolták, mellyektől magát tisztának tudta, e' kérdéssel válaszolt: valjon az első keresztyének, kiket annyi képzelt bün miatt elmarasztaltak, azért talán kevésbbé tiszták voltak Isten' szemében?— Adieu!

NYILT LEVÉL TRIESZTBŐL.

(1845. febr.' 2-kán.)

(Municipális státusrendszer és felelős kormány. Zaj és mozgalom.)

Tegnap a' bóra dúlt, ma csendes a' levegő, mintha soha még szellő sem ingatta volna, 's mind a' mellett még egyre ágaskodnak a' hullámok; — de ezen kép igen nagyszerü azon parányiság' festéséhez, mellyről szólani akarok. Jobb lesz ez: imént völgy és hegy felett zúgott a' vész, most rögtön elállott, de egy zsákutczába szorult forgószél, még egyre port és szecskát szór a' munkásnak szemébe. Ezen kép igen jól illik azon quasi-vésznek jellemzésére, melly némelly hirlapi hasábokban még mindig dúlfúl ellenetek, midőn Isten' szabad levegőjében, künn széles Magyarországban, mihelyest a' kitüzött czél' elérésére általatok ajánlott alkotmányos eszközöket közelebbről szemlélték, rég lenyugodott a' szél, melly sovány termésről dúdolt vetéseitek felett.

Vagy csakugyan való lenne a' lehetetlen, 's azon lapok, mellyek ellenetek folyvást szót emelnek, csakugyan organumai volnának a' közvéleménynek, csakugyan viszhangjai lennének az ellenetek országszerte emelkedő szózatoknak, 's nem inkább csak az előitéletektől nem látó egyéniségeknek isolált vészharangjai?

De az nem lehet. Soha olly egyszerü igazság, mint az általatok inditványozott alapelv, még nem bizonyitatott be több oldalról, 's nem igénytelenebbül; 's ha valaki rátok erőnek erejé-

vel neheztelni akar, neheztelhet azért, hogy ollyformán viselitek magatokat irányában, mintha őt illyesről még capacitálni kellene, de nem azért, mert e' tan' hirdetőivé lettetek.

'S igy tehát hadd morogjanak, hadd zsémbeskedjenek! Öszves választok valamelly diák phrasis' idézéséből álljon, minő például ez: alios ego vidi ventos; vagy ez: perfer et obdura; vagy ez: fortes majoraque passi 'stb. Én legalább rég' jöttem azon meggyőződésre, hogy a' classicusokat csak azért tanuljuk, miszerint a' veszély' óráiban bűverővel biró mondásokkal neki edzhessük magunkat a' kitürésre, a' vitára.

Municipális státusrendszer és felelős kormány együtt és egyszerre, — sokért nem adnám annak tudomását, mellyikünknek fejében fogamzott meg először ez' eszme. Mondhatom, érzékeny veszteség a' mathematicára 's a' nemzetgazdaságra nézve, hogy e' tudományokat is nem vevé pártfogása alá. Az elsőben feltalálta volna a' kör' négyszögitését, a' másodikban az érték' absolut mértékét.

Ha az aristocratiának hivei tanotok ellen nyilatkoznak, azt értem; a' mi a' velenczei nobilik' neveinek az aranykönyv, az, aristocratáinknak a' megyeszerkezet; az is, ez is czifrakötésü munka, mellyben bizton nyugodhatnak a' választottak. De ha a' képviseleti rendszer' emberei vágyaiknak révpartját látják ez' institutióban: akkor, megvallom, nem tudom, mit gondoljak. — Mikor opticai idegökben hiba van! — azt fogod mondani. — Jól van barátom, szivesen hiszem; de azért, hogy valaki megvakult, mikor az örvény' szélén áll, hogy valaki nem látja az örvényt lábánál, azért talán kevesebb veszedelemben forog, abba bezuhanni? — kérdé Duport azoktól, kik a' legjobb szándék mellett veszedelembe hozták az alkotmányos kifejlődés' ügyét, 's kérdem ugyanazoktól én.

Az embernek alkalma volna illyeseknek látására vérző szivről szólani, szólani a' jövendőről, melly ifju erőben láthatná emelkedni a' hazát, a' nyelvben, jogban, érdekben egyet, ha annyi előitélet, annyi kislelküség, annyi lelki csüggedettség nem nehezednék mindenünnen reája, ha nem hiányzanék a' bátorság kimondani a' sza-

kadást mult és jövő között, 's megragadni a' kormányrudat és férfiasan tartani a' part felé, melly a' távolban ugyan, de a' nagyság' magasztos sugáraiban terjedez előttünk. — Minderre, mondom, alkalma volna az embernek, de nem szeretem az érzékeny irásnemet, azért-e, mert érzéketlennek születtem, vagy épen azért, mert érzékeny vagyok? — még nem tudom.

Aztán mi haszna volna ? Kárán tanul a' magyar. — Midőn tával honn valék, többször találkoztam egy közbirtokos társammal, ki annyit remélt a' megyei autonomiától, mennyit — ti. Hajlandó voltam őt a' Hirlap' proselytájának tartani; de ő felvilágositott, hogy tisztán gyakorlati uton jutott el oda, hová benneteket elmélet és szemlélődés vezettek. Én csudálatos természetü ember vagyok, — mondá nekem — én minden kórságon előbb megyek keresztül, mint a' többiek, 's annak az a' jó következése van, hogy mikor ragálylyá válik a' baj, már túlvagyok rajta. A' cholera, uram, — folytatá — még Oroszországban sem volt, midőn rajta keresztül mentem, 's mikor utóbb kenceny és camamilla állottak mások' asztalain, én görög dinnyével 's kajszín baraczkkal laktam jól. Ezután csak hamar megyei aljegyzővé lettem, 's éreztem azon láznak jelenségeit, mellyet municipalis önkormánynak neveztek utóbb; mint tollvivője egy választmánynak, nézeteket fejtettem ki a' megyei életről, mellyeket az argaui nagy tanács' jegyzője irigyelhetett volna; a' tiszti kar 's az öszves Karok és Rendek dicsően haladtak a' legszebb alkotmányos fejlődés' ösvényén. Mindez azon középnemesség' hatalma által történt, melly Magyarországnak valóságos tiersétat-ja, mellynek hivatása, tudjuk, példát adni, minőt semminemü aristocratia még nem adott : jogait önként kiterjeszteni a' szabaditéktalanokra, 's mellynek kezében nyugszik a' megye rendithetlenül, mint egy sanctuarium. 'S ime, midőn olly szépen folyt minden intézkedés, egy nagynevü mágnásnak, X. ur' ő nagyságának egyszer csak eszébe jő a' megye' providentiájává lenni. Le se' jött megyénkbe, uram, de a' parolát kiadá tiszteinek, 's egy szép délelőtt a' jószágigazgató, egy uradalmi ügyész', egy tiszttartó' 's három ispán' segédével az ellenzéki tiszti karnak kocsirudját a' megyeház' kapuja felé forditatja a' köznemesség'

ujjongatásai 's a' középnemesség' szivszaggató jajveszéklései között. Buslakodtam, bizony, magam is egy ideig, de a' bubánat megszünt azon órában, midőn világos lett fejemben, hogy bajam nem volt egyéb, mint egyéni praeludium egy bekövetkezendő epidemiához, melly ugy látszik, most már tetőpontja alá sülyed ismét.

Eddig az én birtokos társam. Ő — való igaz — kissé különcz, 's benneteket is különczöknek tartanak a' politicában; de ugy hiszem, közel van a' nap, midőn ellenlábaitokat fogják különczöknek anabaptisálni.

'S miért ne hinném? Ha mellettetek kevés is a' zaj, annál több lehet alapelveitek' értelmében a' mozgalom. Nem ollyatén ugyan, melly nagy lármával, erőszakos taglejtések' és arcztorzitások' kiséretében történik, 's melly politicában az, mi a' nauticában azon ócska hajók' mozgalma, hol, mert selejtes a' víz, 's mert ennélfogva megfenekléstől tarthatni, hangos commandószóra a' hajó' egyik oldaláról a' másikra szaladnak az utasok; hol a' hajó' orrán éneklő hangon kiáltják a' matrózok: három láb és két uj, három láb és három uj, három láb és öt uj, 's akkor hallván a' javulás' symptomáját, az utasok mindig elevenebb csoportozatokban tánczolnak a' fedezeten jobbról balra és balról jobbra, — midőn egyszerre a' legszebb arithmeticai haladás' szabályai szerint, — két láb! kiáltanak a' póznások, 's a' hajó ennyi mindenféle mozgalom' daczára zátonyra csücsül. — Van más mozgalom, melly tartós és szabályos, melly alig hallatszik, de melly annál inkább meglátható, ha a' parton levő mozdulatlan tárgyakra tekintünk, 's melly, a' hajó valósággal a' folyamba levén teremtve, ezt mintegy magától érkezteti a' kikötőbe, hol — való igaz — nem dicsekedhetik azzal külön mindenik utas, hogy ő is tovább lökte a' hajót; az öszves érdem az organismusnak alapul fekvő egyszerü eszméé.

E' mozgalom visz benneteket szélnek és árnak ellenére. Hogy az innensö parton messze eveztek fel, mintha Visegrádnál akarnátok kikötni, mi pro hinc et nunc még nincsen szándéktokban,— az igen természetes; a' budapesti nép jól tudja, miszerint, ha felszél fuj, fel kell evezni a' részben még idealis, de részben már

épülőfélben levö uj hidig, ha nem akarunk még az ó hidon alól, a' rudas fürdönél kiszállani.

'S igy csak macte animo! nem egy nap' épült Róma. A' három levelü silány virág minden vajudás nélkül kinyilik, 's nagykényelmesen kiterjeszkedik; a' sürü levelü rózsánál néha aggasztó az átmenet a' bimbókortól a' teljes virágozás' szakára, de aztán kevélysége is a' kertnek 's öröme a' benne mulatozóknak.

BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV. II.

(1845. aprilis' 1-én.)

(Irásbeliség. Mitől kell ovakodnunk, ha czélhoz vezetőnek ohajtjuk a' reformot?)

Sok mindenfélét találtak fel a' németek, — a' puskaport, a' könyvnyomtatást, az irásbeli büntető eljárást. Igaz, a' két elsőnek feltalálását a' chinaiak is igénylik magoknak, a' harmadik helytt emlitett találmány' dicsőségét pedig mi az egyiptombelieknek követeljük, Isten látja lelkünket, hogy nem irigykedésből a' német nemzet iránt, — mi nem vagyunk képesek ezen találmány' dicsőségét tőle irigyleni; de mit tegyünk, ha a' historia parancsol velünk? Több ízben olvastuk már a' Budapesti Hiradóban, hogy sajátságos helyzetünknél, azon fausse positionnál fogva, mellybe centralisatioi törekvéseink által helyezteténk, kénytelenek vagyunk olly dolgokat is pártfogolni, mik bizony nincsenek inyünkre. Eddig nem értettem a' mindig nagymélységünek látszott megjegyzést; de most már tudom, hová czélzott az iró; előrelátta a' jós, hogy mi kénytelenek leszünk az egyiptomiakat pártolni a' németek' ellenében.

Kegyetlen fátum, de viseljük el keresztyén türelemmel a' mi ránk méretett büntetésül, hogy eretnek tanok' apostolaivá lettünk.

A' mint mondtuk, — az irásbeli büntető eljárás' dicsősége az egyiptomiakat illeti. Nevezetes Diodorus Siculusnak egy helye, hol emlitvén, miszerint az egyiptomiak különös gondot fordítottak a' jogkiszolgáltatásra, emlitvén, hogy Heliopolis, Theba és

Memphis városokból tíztíz biró választatott, előadását ekkép' folytatja : „a' nyolcz könyvre osztott törvények a' birák mellett feküdtek. A' vádló — igy tartotta a' szokás — pontról pontra leirá adatait, azt is, mint történt a' tény, 's mennyiben állapitassék meg a' jogsértés vagy kárvallás. Ekkor magához vevé a' vádlott ez' irományt, 's irásban felelt külön mindenik pontra, vagy: hogy nem követé el miről vádoltatott, vagy: hogy az nem jogsértés, vagy : hogy legalább kisebb büntetést érdemel. Most leirá a' vádló, ellenészrevételeit, mellyekre még egyszer felelt a' panaszlott. Ha mindkét fél nyilatkozásait másodízben is benyujtotta, a' harmincz biró tanakodott egymással, 's a' főbiró az irományok' egyikére tevé a' nyakán függött igazságképet. Ez volt mindenütt az egyiptomiaknál a' birói eljárás' rende."

'S most mondja valaki, hogy ez nem valóságos mintája az irásbeliségnek! A' kinek kedve telik benne, elolvashatja az egész helyet, mellyből a' felebbi sorokat idéztük, 's ott fogja látni, hogy már akkor, évezredekkel ezelőtt, előhozattak egytől egyig mind azon silány okok, mellyek a' szóbeli eljárás ellen még ma is felhordatnak. Ugy látszik, az igazság mellett a' tévedés is örök életnek nézhet elébe. A' pharaok', a' sphynxek', a' crocodilusok', a' nil-ló' hona igen természetesen egyszersmind bölcsője a' törvénykezési irásbeliségnek; az ember kisértetbe jő hinni, hogy a' termékeny níliszapból keletkezett ki mindez. Athenében máskép' vélekedtek a' törvénykezési eljárás' ügyében. Korántsem azért, mint némellyek vastag tévedésből hiszik, mivel itt nem uralkodtak volt a' pharaok, 's mivel itt Harmodius és Aristogiton váltották fel a' pisistratusokat, — mindezek tekintetbe nem jöhető melleslegességek : hanem egyenesen azért, mivel nem a' Níl, hanem a' Cephisus és Ilissus folyták körül a' várost. Természetes okokat kell előhozni, urak; illyesekben rejlik a' meggyőző erő. —

De csak most veszem észre, hogy felforditom a' rendet 's C-ről szólok, mielőtt B-ről értekeztem volna. Milly szégyen 's kivált tőlem, a' par excellence doctrinair journalista' czikkelyében.

Egy korábbi czikkemet, melly a' büntető-törvénykönyv' ügyében, lapjainkban közzétételett, azzal rekesztettem be : hogy foly-

tatólag szólani fogok arról is, mit e' tárgyban kerülnünk kell, ha eredményezőnek, ha czélhozvezetőnek ohajtjuk a' reformot.

Hogy e' reformnak gyökeresnek kell lenni, az világos. Toldást foldást egyébben sem ajánlunk, hogy' ajánlanánk tehát itt, hol minden szem láthatja a' rothadás' jelenségeit, minden érzék, ha ugy szólhatni. Tessék, kinek tetszik, a' félszabály-rendszer, mi nem irigyeljük a' statusférfiui tapintatot, melly azt választatja. Hol a' historia' leczkéi nem segitenek, ott mi nem fogunk buskomoly homiliákat tartani örök textusokról, nem fogjuk hijába kimutatni a' belső okszerüséget, a' jogosságot; nem azt: hogy a' mit az ujabb reform tanit, az még csak nem is uj, — mind erre semmi szükség, az ujitások elleni lárma' üres voltát tudja mindenki. La liberté est ancienne, le despotisme est nouveau, mondja, igaz nem valamelly hires statusférfiu, 's igaz, még csak nem is férfiu, — de mi Necker' leányának irományaiban — alázatos engedelmet kérünk — több társadalmi és politicai felfogást találtunk, mint Haller et C. müveikben.

Észrevételeinket tehát csak az ellenzéknek, csak azoknak czimezzük, kik velünk azonegy hajóban eveznek, 's kiket mi elvbarátainknak tartunk, habár rosz pillanataikban azt hiszik is, hogy nem az ő pártjuk' végczéljának érdekében szerkesztetik a' Hirlap. Vannak sokféle csalódások, miért ne létezhessék tehát ollyatén is, melly ideig óráig idegennek nézi a' testvért. Csak veszitené el az egyik a' másikat: a' hézag, melly lelkében támad, éreztetné vele, hogy kit veszített.

Először is tehát, ismételjük, — gyökeres reformot! Ne házasitsunk össze olly tárgyakat, mellyek ugy illenek együvé, mint a' hetven esztendős roué 's a' tizenhat éves szüz, 's mellyek nem egy uj ivadékot, hanem bomlást nemzenek és zavart. Midőn gyökeres reformot sürgetünk, korántsem akarjuk mondani, hogy mindennek egyszerre kell történni; szükséges — tudjuk — a' teendők' sorozatában elölegesen azokra szoritkoznunk, mellyek haladéktalan intézkedést kivánnak, de ezek körül — 's a' büntetőtörvénykönyv kétségkivül egyike ezeknek, — ezek körül, mondom, járjunk el aztán ollyképen, hogy a' felállitandó részeket ne

kellessék ismét bontaniok azoknak, kik betetőzni fogják a' házat. Ne higyük, hogy büntető-törvénykezési intézkedéseinknek, ez meg' amaz, 's még egy harmadik töredéke az uj rendszerbe foglalható; — illyes kisérletek életrevalóságától fosztanák meg az egészet. Mint ama' ház, mellynek homlokfalára „salva gvardiát" faragott a' kömüves, egymaga megronthat egy egész utczát, egy egész városrészt, vagy épen az egész várost: ugy megronthatja az összes törvénykezési rendszert egy illyetén más határokból behordott ereklye.

Ebből áll első észrevételünk.

Figyelmeztetjük, másodszor, a' haladás' barátait: ne engedjék magokat az álphilanthropia által elszéditetni. Álphilanthropiáról szólunk, mert Isten ne adja, hogy valaha csak a' legparányiabb árnyékot is ügyekezzünk vonni a' való philanthropia' tanjaira. Philanthropia és cosmopolitismus voltak a' jelszavak a' XVIII-ik század' philosophusainak táborában, 's ezt mi nem fogjuk rágalmazni, mert innen indultak ki az ujabb alkotmányosság' eszméi. Philanthropia és cosmopolitismus mellett buzgólkodunk mi is, de nem ezeknek fattyusarjadékai az érzelgés 's elnemzetlenedés mellett. Napjaink ugynevezett philanthropjai, kik husz évvel ezelőtt Eckartshausen' imádságos könyve, Fessler' Mark-Aurelje és Tiedge' Uraniája felett turbékoltak, most már — változván a' közügyek' állása — a' börtönök' falait hajlandók lerombolni, 's acooladot adni külön-külön mindenik gonosztevőnek, hogy bármi fekete lelkét könyüikkel tisztára mossák. Ők sokkal inkább hasonlitanak a' tortura', az izzóvas', 's a' még helylyel-közzel szépen divatozó pogányeljárás' embereihez, mint hinnék. Gyengeség, ezeknek is amazoknak is kiindulási pontjuk; a' mikénti nyilatkozásban, nem a' forrásban rejlik az ellentét. 'S aztán mégis erőről beszél az egyik, szelid mérsékletről a' másik. A' tömlöcztartó, ki derekán összekulcsolt kezekkel parancsokat osztogat, azért még nem hasonlit Napoleonhoz; a' táblabiró, ki mindenkit felment, még nem hasonlit Howardhoz. A' philanthropia nem abban rejlik, hogy a' czímeres gonosztevőben beszámitás nélküli beteget szemléljünk, hogy könnyitő körülményt lássunk abban, mi qualificatummá teszi

a' büntettet, hogy azon legyünk, miszerint a' legcsekélyebb maximumok találtassanak büntető codexünkben, — ez gyengeség, nem philanthropia. A' philanthropia abban áll, hogy minden szükségtelen kín, minden fonák hatásu büntetés, minden erkölcstelenitő fenyiték eltávolittassék; hogy a' kit börtönre itélt a' biró, az barlangba ne kerüljön; hogy a' ki a' fogház' falai közé épkézlab, 's gyarló, de nem ördögi jellemmel került, az ne mint rothadt lény, ne skorbutos testtel és dögleletes lélekkel lökessék át megszabadulásakor annak küszöbén.

Figyelmeztetjük, harmadszor, a' haladás' barátait: ne vegyitsék össze az institutiókat, ne halmozzák a' legheterogeneusabb biztositékokat együvé, csak azért, mert biztositék a' nevök. Mikor látom, hogy a' nyilvánosság' és szóbeliség' rendszerének, hogy az esküttszékeknek egynémellyik barátja azon biztositékokkal akarja obvallálni az ügyet, melly biztositékok talán helyén lehetnek a' faggató rendszernél, de mellyeknek a' vádoló rendszernél nyilvánossággal és szóbeliséggel nincsen értelmök: akkor lehetetlen, hogy eszembe ne jöjön gyermekkori kivánságom: volna bár piros falovam, de aranyból.

Figyelmeztetjük, negyedszer, a' jó ügy' barátait: ne veszitsék szem elöl azon viszonylagosságot, azon rapportokat, mellyekben az egyik tárgy a' másikhoz, a' részlet az egészhez áll. Ennek elmulasztásában, abban: hogy sokan csak kiszakitva az egészből tekintik az egyes inditványokat, hogy feledik, miszerint ezek szükségkép' be vannak szegve más tárgyakkal, 's hogy mindig még egyéb rendszabályokat is föltételezve lépnek a' szinre, — szóval: hogy a' ki *a*-t mond, annak *b*-t is kell mondania, — itt találjuk a' kulcsot annak magyarázatához: hogy központositási irányunk' nyilt bevallása többek által némi aggodalommal tekintetett. Pedig a' mult országgyülésnek 's nevezetesen a' Rendek' táblájának főbb intézkedései, mellyek e' lapok' 441. számában egyik társunk álta' névszerint elősoroltatvák, épen ugy folytonos törekvést tüntetnek föl a' központositás felé, mint Angliában is minden, de minden, — az inditványozott közvádlók, a' tavali bankbill, az ujabb szegényi törvények 'stb. félreismerhetlenül ennek bélyegét viselik magukon.

Hogy' lehessen az esküttszékeket pártolni, 's egyuttal a' hatalmak' megyei commassatiója mellett nyilatkozni, — soha sem értettem. Hiszen az esküttszékek szükségkép' fölmentik a' nos universitást egyik foglalatossága alól, melly egyebekkel együtt nem engedi, hogy azon valóban municipalis tisztben ad amussim járhasson el, mellyben hogy eljárjon, a' bekövetkezendett reform után is feladása leend. De itt természetesen a' való juryt értjük, azon juryt, mellyről Duport a' constituanteban mondá, hogy az csak egyféle lehet, nem a' mult országgyülés' alkalmával egynél több utasitásban jurynak keresztelt, de — istennek hála — kisebbségben maradott törvényszéket, melly szerint az esküttek a' közgyülés által a' megye' nemeseiből fogtak volna választatni.

Ezen általános észrevételeket szükségeseknek tartottuk, mielőtt az országgyülési előmunkálatok' vizsgálatába ereszkednénk. Ismételve ajánljuk az elősorolt pontokat elvbarátainknak figyelmébe, az utolsó helyen emlitettet mindenek előtt.

Ez más formában azon tanácsot foglalja magában, mellyet e' szavakkal adtak volt nekünk minapában: „szoritsuk magunkat systemába.“ 'S mert ez elmaradt eddiglen, történt, hogy csatát csatára nyertünk, és mégis minden csata után roszabbul állottak a' jövendő' actiái; ollyformán vagyunk egyes diadalainkkal, mint Napoleon 1814-ki győzelmeivel, — mindenik győzelme után alábbszállottak a' franczia papirosok a' párisi börzén. Ez alkalmasint azért történt, mert látni lehetett, hogy mindezen egyes győzelmek mégsem fogják megmenthetni a' közügyet.

AZ OLVASÓHOZ.

(1845. junius' 27-én.)

Megbocsátja a' nyájas olvasó, ha mielőtt a' szerkesztői tollat Csengery barátomnak adom által, még nehány szót teszek azon nézetekről, mellyek engem e' lap' szerkesztéseközben vezéreltek, 's mellyeknek a' közügyekrei alkalmazását hasznosnak és szükségesnek tartottam. —

Nem tudom hol, de annyi bizonyos, olvastam, mielőtt a' lapszerkesztői gondok kedvenczióim' olvasásától is eltiltottak, ezeknek valamellyikében: hogy a' középkorban voltak bizonyos időszakok, midőn a' szüntelenül egymással küzdő felek között minden vita felfüggesztetett, 's a' vár' hidja leereszttetvén, guelfek és ghibellinek barátságos vegyületben lovagoltak azon keresztül, hogy a' házi urral tanácskozzanak arról, mi mindnyájuk' fennmaradására egyiránt elkerülhetlenül szükséges, 's mihez épen ennélfogva a' pártok' mérges fogának közelednie tilos. Tréve de Dieunek, Isten' fegyvernyugvásának hivták az illyetén időszakokat.

'S én a' különböző pártok között egy illyest szerettem volna azon életkérdés' megvitatására, melly az uj ellenzéket a' conservativ párttól 's a' régi ellenzéktől egyiránt elválasztja, 's melly a' centralisatio név alatt egy év óta vonul át a' P. Hirlap' mindenik számán. Szerettem volna pedig illyetén időszakot azért, mert hiszen a' magyar státusegység mindnyájunk' meg-annyi credóinak egyiránt kétségbe nem vont pontja, 's mert látjuk, hogy az uralkodó eszmezavarban mégis akaratlanul kölcsönösen kétségbe vonatik maga az elv, mellyre ezen státusegység fektetendő.

Ez' életkérdés iránt tisztába kell jönünk, bármilly néven neveztessünk, kik a' magyar statusegység' hívei vagyunk, mindnyájunknak; sőt nincsen kormányforma, mellynél ez iránt tisztába nem kellene jöni mindenek előtt. Foederativ rendszer, vagy központositott, — ez az első betű a' köztársasági formák' híveinek a. b. cz. könyvében is; e' körül tisztába jött magával napjainkban a' külföld' mindenik publicistája és státusgazdája, mielőtt journalistának beállott; — ezt intézzük el tehát mindenek előtt közös erővel, aztán lesz terrenum, mellyen olly harczhoz foghassanak hozzá a' pártok, minek éltető, tovább fejlesztő, üdvös hatása lehessen.

Hogy ezen ohajtásnak elkerülhetlenül pium desideriumnak kellett maradni, az világos. Ha a' státusbölcs feltalálván az eszmét, mellynek szükségkép elnökösködni kell valamelly adott kormányforma' alakulásánál, már kész viszonyokat lát maga előtt, mellyekben amaz eszmét nyomozhatja, 's mellyekben kijelölheti mindazt, mi i legenszerü vegyüll az illető közigazgatási formákba, 's mi innen meg' elválaszlandó; 's látja, hogy békén, logicai thesisként nem szerkeszlheti ujjá azt, mi már örökségképen szállott kortársaira, mi önlételéről az üdvös eszme' kedveért természetesen nem siet lemondani, 's mi ennélfogva a' vezércszme' követeléseihez már csak küzdés' utján idomitható, — ugy részünkről is nevetséges lett volna panaszkodnunk, hogy amollyan fegyvernyugvásnak hire sem vala. Mihelyest a' realitás' mezején állottunk, látni való volt: hogy csak harcz és háború lehet a' jelszó. Az iránt sem panaszkodom, hogy rokonszenv nem mutatkozott a' sajtó' többi organumainak részéről. A' hiba csak bennem lett volna, ha azt várom; 's hiszen ők nem állottak távolabb mitőlünk, mint mi ötölök. Egyáltalában nem panaszkodom semmi ellen, csak azt akarom egyszerüen constatirozni: hogy ámbár tanaink e' lapokban dolgozótársaim által több izben ex professo tárgyaltattak, mégis ha kiveszszük az Erdélyi Hiradóban megjelent többrendbeli nyilatkozást, valamennyi magyar hirlapban egyetlenegy czikkely sem jelent meg, mellyről komolyan azt lehessen mondani: hogy az czáfolatot szükségessé tett válasz. Nem mondom, hogy

nem volt handabanda a' centralisatio' fogalma és irányunk felett. Volt annyi, hogy épen e' miatt, ugy látszik, nem értek reá a' higgadt szóra. Értelmezték a' mi tanainkat, oh igen; az egyik minden fenállónak felforgatását következteté belőlök, a' másik meg' az absolutismus' kényelmesebb elhelyezését. — Találkoztak, kik az orosz centralisatiót emlegették ellenünkben, — 's miért ne emlegették volna? hiszen, ha valakinek ugy tetszik, a' persák' választási rendszere között, kik a' paripák' nyeritése szerint választották meg fejdelmöket, 's a' praesidenst választó amerikaiak között is találhat hasonlatosságot; választás az egyik is, a' másik is, 's párhuzamot vonhat a' kettő között az uj Plutarch!

Voltak mások, kik távol minden handabandától, sőt nézeteink' helyességét in abstracto megismerve, arra figyelmeztettek bennünket: hogy tanaink' életbeléptetésére épen a' legroszabb időt választottuk. — Boldog Isten! a' legroszabb időt! — Mikor minden politicai intézkedésnek fenekén ott van a' haladéktalanul feloldandó kérdés, mikor olly viszonyok közt vagyunk, hogy vagy alkotmányszerüleg kell központosulnunk, vagy alkotmánynélküliesen!

Hiszen mi egyébért ügyekeztünk volna teljes erőnkből, a' nemzet' figyelmét olly dolgokra fordítani, mellyekről tudtuk, hogy számos számtalanok' inyének nem a' legkellemesbek, 's hogy bennünket rövidebb vagy hosszabb időre szükségképen népszerüetlenekké teendenek, — hacsak azért nem, mert azt legbensőbb meggyőződésünk szerint a' közjólét napról napra mindinkább igénylé! Hiszen mi nem gyönyörködtünk soha czélnélküli dialecticai gladiatorságban, 's nem éreztük a' szükséget, magunknak merész paradoxonok' felállításával nevecskét szerezgetni; valamint legkisebb okunk sincsen, személyesen meg nem elégednünk a' municipalis rendszerrel, melly iránti tiszteletlenségről vádoltatunk. Szeretném tudni, milly formában kellett volna részünkről a' tiszteletnek nyilatkozni. Kalapemelés még nem tiszteletadás. Hyder Ali a' világért nem ült volna le azon fejedelem' szine előtt, kit letett, 's kit fogva tartott, míg élt. Vagy nagyobb tisztelettel viseltettünk volna talán a' municipalis rendszer iránt,

ha mi, kik azt meggyőződésünknél fogva nem támogathatjuk, neki hókocskát csinálunk, ha „valóságos“ municípiumok' testületévé idomitásáról nem gondoskodunk, 's ha ennélfogva nem követünk el mindent, hogy olly központositásnak örvendhessen az ország, melly széles básison nyugvó községrendszeren emelkedhessék! —

De nem fogom már továbbá tartóztatni az olvasót, kit az uj szerkesztőség természetesen inkább érdekel, mint a' régi; 's különben is ügyesebb kéz fogja a' legközelebbi számokban eddigi működésünk' vázlatát adni.

Nyugodtan, a' betöltött kötelesség' érzetével teszem le a' szerkesztői tollat. Azon párt' egyszerü, hü sáfárkodással tartozó factorának tekintvén magamat, mellynek közremunkálása tartotta fenn nehéz időben e' lapot, ragyogás' és csengő hirnév' szerzése egy pillanatig sem foglalkodtattak. Göröngyös pályának mondják a' szerkesztőét, 's magam is annak tapasztaltam; és ime, midőn visszatekintek a' lefolyt évre, — annak emlékében, hogy ez' úton annyi lelkes hazafival találkozhattam, kik tőlem más viszonyokban talán mindig távol maradtak volna, megfeledkezem minden keserüségről.

'S most szives köszönetet mondok mind helybeli, mind vidéki társaimnak csüggedetlen közremunkálásukért, és szives köszönetet minden olvasónak, ki a' jót, mellyet társaim dolgozataikba szőttek, onnan örömmel ki is olvasta. — Isten velünk.

TÉVEDÉSEK. I.

(1845. julius' 13-án.)

Nagyot mondok, kicsi lesz belőle.

Adjatok nekem egy pontot, mellyre támaszkodhassam e' világon kivül, 's én irányt adok e' világnak, — mondá Archimedes.

'S ha kisebb dolgokat nagyokhoz hasonlithatni, miért ne mondhatná valaki, hogy tehát azon publicistáink, kik az eddigi pártok' orbitáján kivül olly pontra támaszkodhatnak, mellynek valóságos magva van, melly nem gőz és pára, miként bolygócsillag' üstöke, talán mégsem olly „szánandó politicusok", 's eljárásuk talán mégsem olly „regényes", mint azt a' Budapesti Hiradó, önmegnyugtatására, ugy látszik, hinni szereti.

'S miért ne következtethetné e' példából valaki még azt is: hogy kivüle állani a' mozgalomnak, n é h a talán annyi, mint irányt adni a' mozgalomnak.

Az olvasó látja, hogy azt, mi vádként — alapos vádként-e, itéljék meg mások — hozatott fel ellenünk, restellem magamtól elutasitani; 's én szerencsésnek tartom magamat, ha nekem hely jut e' vádlottak' padján, kik, mint gyökeres reform' barátai, a' conservativ tábortól a' lehető legnagyobb távolságban, — ha mindjárt, 's talán épen e' távolság' tetemes volta miatt is, egyszersmind a' régi ellenzék' sorain kivül, — az ország' ügyeinek tisztábbra szürésén most már a' második évben fáradoznak.

Jól tudom, hogy találkoztak, kik lidércztüznek keresztelgették szerény csillagzatunkat, midőn ez a' láthatáron feltünt; de azt is

tudom: hogy ők nem Kepplerek a' politicai tudományok' mindenségében, 's hogy bármilly observatoriumban üljenek, nem birnak elég ügyességgel a' napfogyatkozások' kiszámitására. —

Ne botránkozzék meg senki, ha szinte nyiltan megvallom: miszerint annak tudomása, hogy mindig uj meg' uj elleneink támadnak, 's hogy a' régi ellenzék' nehány szószólói elveinket 's eljárásunkat nem helyeslik, — ne botránkozzék meg senki, ha mondom, hogy engem ezen körülmény, bár mennyire tiszteljem a' nyilatkozók' bazafiui szándékát, egy perczig sem fog megállásra birni ösvényünkön. Ha valakinek, ugy bizonyosan nekem is fenndobog szivem a' haladás' zászlajának láttára, 's forrón ohajtom: lobogjon az gyülpontul még számos évekig azon egyszerü nagysággal felkészitett férfiu' kezében, kiébe azt egy ország' bizodalma helyezé; 's ha valaki, ugy bizonyosan én is érzem, hogy az ellenzék épen akkor, midőn a' kormány cselekvőleg lép fel, kétszeresen szükséges, — nem hogy azt cselekvőségében gátolja, mint uton utfélen regélik; de hogy a' cselekvőség minden veszedelmes iránytól megovassék. A' delejtüre szüksége van a' hajósnak, mihelyest nyilt tengerre bocsátkozik, nem hogy vele kormányozzon, de hogy a' kormányos ne tévedhessen irányában. 'S az ellenzéket, a' komoly ellenzéket, azt, melly e' névre alkotmányos értelemben méltó, bizton delejtünek nézheti a' főhatalom. Kormány és ellenzék, mindkettő egyiránt szükséges tényező fenmaradásra és tovább-fejlödésre, mindkettő azonegy szolgálatban áll. „His majesty's ministry", mondá egy ellenzéki tag az angol parliamentben, különösen megékezve a' két első szót; „his majesty's opposition", mondá Pitt válaszában, hasonló emphasist helyezve az első és második szóra, mint fölebb az ellenzék' tagja. Axiomává lett közmondás, hogy egyiránt üdvös müködése van e' két ellenerőnek, ha mindenike a' név' alkotmányos fogalmának megfelelő nagyszerü contourokkal bir; valamint más részről, kormány à la minuta, és ellenzék à la minuta, émelygős dolgok.

Ennélfogva, épen mert híve vagyok a' haladásnak, 's mert meggyőződésemhez képest az ellenzék' egyszerü napszámosai között müködöm, — lehetetlen nem látnom, nem éreznem: hogy

miután mindenszerte mondják, hogy a' kormány körül nagyobb erőt fejlesztnek és fejlesztendenek ki, mint eddiglen, 's miután nem tagadhatni, hogy ez valósággal igy van : uj, erősb, központositott ellenzékre van szükség, ollyasra, melly ne elégelje a' vis inertiaerei támaszkodást a' vis inertiae' bölcseségénél már meszszébb látni akaró kormánynyal szemközt.

Az ügyek' ez' állásában, midőn ollyatén organumot, minő a' Pesti Hirlap, ha ez még nem léteznék, teremteni kellene, — mind azok, kik lapunkat nem arról vádolják, hogy még nem bir elégséges erővel, elégséges gyakorlottsággal, azon feladás' megfejtésére, mellyet magának kitüzött, — mert illyetén vád ellen semmi kifogásunk, 's reá csak azon igénytelen megjegyzésünk : hogy miért rejtik ők tehát világukat véka alá, miért nem támogatják ők a' széles válluk a' gyengéket? — az ügyek' ez' állásában, mondom, mind azok, kik a' Pesti Hirlapot arról vádolják, hogy iránya az 1840-diki országgyülés után keletkezett Hirlapétől különböző, csak annak bizonyságát adják, hogy nekik tanácsosabb, minden egyébbel foglalatoskodniok inkább, mint a' politicai tudományokkal. Ha Angliában a' whig párt napjainkban is azon állást foglalná el, mellyet elfoglalt volt Walpole' idejében; ha ezen párt' időszaki organumai még ma is Junius' leveleinek variatióival tömnék teli hasábjaikat : akkor helyökön volnának a' british museum' gyüjteményeiben, közvetlen szomszédságában azon butoroknak és szerszámoknak, mellyek egy évezreddel ezelőtt kiholt nemzet' sajátai voltanak, — nem a' downingstreetben, nem az imperial parliament' ellenzéki padjain. —

„Midőn a' kormánypárt nemcsak a' hatalmat birja — monda minapában Szemere Bertalan Borsod megye' közgyülésén (lásd Pesti Hirlap 493. sz.) —, de munkálatába egységet, rendet, tervet is hozott : akkor a' reformpárt, mellynek részén az igazság van, de hatalom nincs, egységet, rendet, tervet nélkülöz; azaz : mi gyengék vagyunk az eloszlás által, mert minden megyei párt elszigetelve a' többitől magának küzd.“ — És mi egyebet akartunk mi első kezdet óta, mint országos, nem municipalis ellenzéket országos ügyekhez? — mi egyebet, mint egységet, rendet,

tervet minden intézkedéseinkben? Eddig azonban csaknem minden, a' mit birunk, vagy a' hetedik atyától szállott reánk, vagy terv és rend nélkül rögtönöztetett, mintha minden erősséget megvetve, a' mohácsi veszedelemből fenmaradott fegyverekkel és hymnusszóval akartunk volna győzedelmesen megvívni az uj kor' tacticájával!

De Istennek hála, számos jelenség már arra mutat, hogy sejditeni kezdjük általánosan, miszerint a' nemzet olly korszak' küszöbére ért, hol a' régi eszközök haszonvehetlenekké válnak, 's hol ujakhoz kell nyulnunk, hogy valahára felnyiljék a' nemzet' jövendőjének frigyládája, hogy ennek igéretei teljesedésbe mehessenek.

Más oldalról, fájdalom, a' kormány, ugy látszik, még nem sejdíti, hogy nem elég, a' személyeket változtatni, 's hogy uj, alkotmányos rendszerről csak akkor szólhatni, ha a' jövő országgyülés' propositioi között ollyasok fognak találtatni, mellyek az átmenetelt a' rendi alkotmánytól a' képviseletire jellemzik. Az institutiókat kell változtatni, nem az embereket; az uj institutiók megtermik az uj embereket is. Az ócska typographia, ha mindjárt a' buzgó szándék merő uj szedőket helyezne is a' betüszekrények mellé, soha sem fogja Ciceronak de Republica czimü munkáját olly kiadásban kiállíthatni, melly bármelly párisival, londonival vagy brüsselivel versenyezhessen, — ha elégli az uj szedőket, 's ha a' betük azok maradnak, mellyekkel Dugonics' gyapjas vitézei nyomattak, és ha uj sajtóról nem gondoskodik.

De hiába, a' tévedések' fája igen terebélyes, 's annak ágaboga között aztán nem egy ragadozó madár rakja le fészkét, 's azt örömest a' szentség' gloriájával övezné körül, hogy ahhoz igazság és ész hozzá ne férhessenek. — 'S vannak ismét másféle tévedések, a' jámborok' tévedései, ha igy szólhatni, ollyasok, hol dolus malusról szó sem lehet, de mellyeknek eloszlatása talán még szükségesebb, mert a' haladás' leghívebb bajnokai is görnyedeznek alattok, 's igy természetes, hogy ama' fát még fejsze nem éré. Ezeknek nehányáról akarunk közelebbről szólani. A' bizodalom szépszámu közönséget gyüjtött lapjaink körül, elégségest,

hogy működésünknek sükert igérjünk, ha mindjárt az addigi ellenzék' kevesebbségét temék is olvasóink. Vannak kevesebbségek, mellyek erősbek némelly többségeknél, illyes p. o. a' magokkal és elveikkel tisztába jöttek' minoritása, a' százféle homályos sejtelmek' vagy épen tévedések után indulók' majoritása' ellenében; illyes az élök' minoritása a' holtak' majoritásához képest.

TÉVEDÉSEK. II.

(1845. julius' 18-án.)

Az encyclopaediák' és röpiratok' jelen időszakában maholnap csak neveikről fogjuk ismerni a' XVIII-d. század' philosophusait, ezen úttörőket a' szellemi és polgári szabadság' hajléka felé, mellynek birtokába apáink az általunk izetlenségnek 's felületességnek keresztelt lelki józanság' útján, és a' meddő theoriáknak csufolt általános eszmék' segédével jutottak; 's mellyet — igy hozván ezt magával az időnek árapálya — a' mindinkább lábrakapó politicai mysticismus egyoldalról, 's a' részletességeknek alapelvekkel nem bibelődő cultusa más oldalról meg' be fognak iszapolni, még pedig hamarabb mint hinnők, ha csak, miután az erősbek, hogy doctrinaireknek ne tartassanak, e' visszás irány ellen még nem igen működnek, — ha csak, mondom, a' magamféle jóakaratuak inkább, mint országos hatásuak az egykori hollandinak példáját nem követik, ki a' gát' hasadékát, honnan a' viz kicsurogni kezdett, homokkal, földdel 's minden egyébbel, mihez hozzáférhetett, betömni ügyekezett, 's ki látván, hogy nem boldogúl, 's hogy egymaga marad még mindig, leült, és hátát a' hasadéknak támasztá, gátolván a' bajt, bármibe teljék, 's bevárván a' segédet, mellynek, hogy kétségtelenül jönie kell, hazafiui lelke sugallá.

Ama' korszakban, mellyről felebb szólottunk, élt a' többi között egy híres ember, kit Rousseaunak hivtak volt, 's ezen Rousseau egyebek közt irt egy munkát, mellynek czime: Emil — És

ezen munkában említetik egy gyerkőcze, ki nagy Sándornak Curtiusból ismeretes azon tettét, miszerint a' neki orvosa által nyujtott 's méregnek vélt poharat nyugton ajkához vivén kiüritette, nem győző elégségesen csodálni; a' fiunak rokonai a' legszebb reményekben ringatták magokat, 's fényes jövendőt jósoltak neki, látván mint fogá fel az ihletett gyermekkedély ezen tett' nagyszerüségét; — 's ime beszédközben kisül: hogy a' gyermek nem az életmegvetést, nem a' resignatiót, nem a' bizodalmat csodálá, melylyel Sándor a' méregnek vélt poharat kiüritette, hanem bámulá azt: hogy egy messzely keserü orvosságot nyelt le vonakodás nélkül, egy huzomban a' nagy ember! —

Illy mulatságos tévedések napirenden vannak politicusaink között; 's hogy néha a' követésre, a' magasztalásra méltó tárgyak körül politicusaink feles számmal, bár mennyire látszassanak azokkal eltelteknek lenni, épen azt nem követik, azt nem dicsőitik, mi arra méltó, 's minek létetét, czélzatát nem is sejdítik; hogy néha különösen azt ékezik meg, minek tompán kellene maradnia; hogy néha olly okoknál fogva nyilatkoznak valami mellett, melly okoknál fogva küzdeniök kellene ezen valami ellen; 's hogy a' közel fekvő argumentumot néha csak akkor látják, ha abba eleve megbotlottak: — tudja mindenki, ha köztanácskozásainkat huzamosabb ideig tartozó figyelemmel kiséré. — Katona-dolog, közös emberi sors, — mondhatná valaki mentségképen; de magok a' tévedések tagadhatlanok, 's ezekre — concret felvilágositás levén szükséges, — a' részletességek' tárgyalásánál szándékozunk az olvasó' figyelmét kikérni. Van azonban egy rendszeres tévedés, melly csaknem valamennyi publicistáinkkal olly annyira közös, mennyire közös volt mult héten mindnyájunk' szájában a' panasz a' forróság ellen, midőn csak annyiban különböztünk egymástól, hogy egyikünk borzasztónak mondá a' hőséget, másikunk szemtelennek. Ezen közös tévedés, melly egyszersmind szülő oka annyi egyébnek: a' franczia institutióknak becsmérlése, 's az angol institutióknak tulbecsülése.

Több izben tettem volt magamnak a' kérdést: ezen capitalis tévedés miképen keletkezhetett? — 's végre is eredetét csak

abban véltem feltalálhatni: hogy mások' csalódásainak vagy mystificatióinak engedjük magunkat oda, 's hogy rabjai vagyunk azoknak, kik alól magunkat rég' emancipálva véltük. Tudva levő dolog, hogy az augsburgi Allgemeine Zeitung, mellyet még röviddel ezelőtt a' haladási eszmék' szintolly kimerithetlen tárházának tekintettünk, mint a' brockhausi Conversationslexicont, 's különösen ennek 1819-diki kiadását!! — tudva levő dolog, mondom, hogy ezen ujság közttünk pár év óta disgratiáltatott. 'S bizony méltán, — ámbár más részről a' rendkivüli harag és boszúság ezen lap' iránya felett nekem mindig kissé különösnek tetszett, 's csak onnan magyarázhatónak, hogy mi, talán azért is, mert eleinket a' Lech vize mellett leczkézték meg először, lechparti lapból akarnók a' politicai bölcseség' tanait meritgetni ezentúl is. Árva lelkünkre mondjuk, más magyarázat nem jő egyhamarjába eszünkbe. De ki látta azt valaha, olly lapot, melly conservativ irányát mindig őszintén bevallotta, erőnek erejével az europai liberalismus' lapjának tartani akarni; ki látta azt, sopánkodni, hogy ezen lap' iránya megváltozott, — feltéve, hogy megváltozott, — mikor az alkotmányos nyugotnak annyi jeles lapjai vannak, mellyekből eleget tanulhatunk; 's mikor a' lechparti diatribék a' magyar elemnek épen annyit árthatnak, mennyit a' tegnapi jégeső azon vetésnek, mellyet nem ért.

Ezen lap' disgratiálását egyébiránt, ha az óbégatások elmaradnak, — ismételjük — tökéletesen helyeselvén, csak azt szeretnők: ha kiábrándulásunk még tovább terjeszkednék, ha e' lap' helytelen nézetei is disgratiáltatnának egy uttal, 's ha nevezetesen, egészséges szemeinkbe bizva, a' franczia eseményeket, a' franczia eszméket nem az érintett nénike' pápaszemén keresztül tekintenők. A' német nemzetnek, 's igy az augsburgi allgemeinenek is nem vehetni rosz neven, ha éles ellenszenvvel viseltetnek a' franczia genius iránt, melly nem régiben még lóháton vágtatott végig a' „német szorgalom'“ 's a' „német alaposság'“ vetésein, melly most is a' rajnai tartományokkal kaczérkodik, 's melly Elsasst és Lothringent képes volt olly annyira elbüvölni, hogy azok nem akarnak ujolag a' németbirodalom' apátságaivá vagy nem tudom minő feu-

dumaivá válni, ha mindjárt — szivesen hiszem, mert több izben olvastam, — egykét strassburgi költő a' római szent birodalom' spectrumát látná is a' dóm felett.

Ismétlem, a' németeknek ellenszenve természetes. 'S hogy vannak német hatóságok, mellyek ez' ellenszenvet kibányászszák, 's mellyek a' reform' elulasithatlan voltát látva, csalódásból csalódásba merülő vagy épen fizetett irók által a' franczia szabadságot minimumnak is csekélyeltetik, 's ennélfogva minden politicai institutionál nagylelkűen az angol példányra utaltatnak, mint utánozandóra, mint átültetendőre, — azon példányra, melly nem ültethetik át, mert annyira van összenőve egyébbel, hogy mikorra ezen egyébtől elszakitatnék, az élet' legparányiabb pulsatiója is kiveszett már belőle, — azon példányra, melly ha utánoztatik is, rendesen nem utánoztathatik haszonnal, mert biztositékai az utánozott intézkedésen kívül fekszenek; — mind ez, mondom, szinte természetes. De az, hogy mi, a' magunkat jogközösitő nemzedéknek tartók, e' chorusba teli torokkal beléhozannázunk, az már nem természetes, vagy csak annyiban, mennyiben a' nevetséges is természetes.

Az olvasó nem fog engem félreérteni, 's nem fog vakbuzgólkodónak tartani, ki azért, mert mások más iránt igazságtalanok, némi reactióul szegény fejét Anglia' becsmérlésére és kisebbitésére adta. Én Albion' nagyságát, dicsőségét egyáltalában nem akarom kétségbe vonni. Sőt tovább megyek, 's kész vagyok megismerni, hogy Angliában, a' századok óta szabadsággal biró Angliában, nagyobb mennyiségben találtatható a' közszellem, mint bárhol. De ha ez igy van, dicsérjük hát az angol közszellemet, melly egynémelly angol institutió' formáinak daczára művel csodákat, 's ne dicsérjük, ha közjogi formákról, 's kivált ha jogegyenlőségről van szó, az angol institutiókat a' francziák' rovására, ne feleljünk p. o. a' „yeomanry"-val, ha valaki a' franczia nemzeti őrségről, mint ollyasról szól, mi a' britt szigetekben nem létezik, vagy ha igen, épen ellenkező alkattal és czélra létezik.

A' közszellem' működésének köszönheti Anglia még jelenleg is diadalmas állását, nem a' gabnatörvénynek, nem a' majoratu-

soknak, nem a' fekvő birtokot szabályozó meg' annyi törvényeknek, nem a' státusegyháznak, nem a' codificálatlan statutbooknak, nem a' yeomanrynak; mint Éjszakamerika' példája mutatja, mellynek lobogóján évről évre számosabban és fényesebben ragyognak a' csillagok, pedig a' felebb említett institutiók, miknek, vagy a' mikhez hasonlóknak conserválására készülnek az angol alkotmány' panegyrisai — itt nem léteznek, hanem létezik a' közszellem, mellyet a' gyarmatositók az anyaországból a' Hudson' partjaira szállitottak. Ezen gyarmatositók — figyelmet kérünk, — odahagyták Angliát, hogy több, még ma is fennálló, 's panacaeáknak hirdetgetett institutiókkal ellenkező theoriáiknak diadalt szerezzenek; ezen gyarmatositók társadalmi szerződéssel kezökben partra vergődött, embereket és világot látott „szobatudósok" voltak, kik az angol fajtát felvirágoztatták az óczeánon tul, hogy az angol közszellem' forrását, a' mozgékonyságot kizáró, nem annyira aristocratai, mint feudalis institutiókban ezentul senki se keresgélje.

'S most vessünk egy pillanatot a' franczia törvényhozásra, melly tisztán minden feudalis vegyülettől, typusa, vagy ha ugy tetszik, tükre a' polgári haladás' eszméinek, szükségeinek, irányának; melly, ugyszólván, törvényes formulázása az ujabb polgárisodásnak; mellynek feléről, mint helyesen megjegyeztetett, nem mondhatni: ime ezt megtartá magának a' parancsoló osztály, — 's másik feléről: ezt közössé tevé az engedelmeskedőkkel; melly egy nemzetnek egyes vezérelvek' és vezéreszmék' utján leszármazott, 's mind a' mellett minden utopiai kisérletektől távol, kitünőleg gyakorlati, valóságos köztörvénye; — milly örvendetes tünemény! Ne emlegesse senki azon száz és száz részleteket, mellyekre mint rothadtakra mutatnak a' haladás' barátai; — itt az egészről van szó, arról, mi nem moh- és penészként tünik fel a' nemzettest' felszinén, de mi ennek fibráival azonegy, 's mind a' mellett logicai lehozás' utján alakitható. A' franczia polgári törvény egy századdal áll előtte a' historiai vegyülékekre oltott egyéb illynemü gyüjteményeknek, 's a' ki tudja, hogy a' polgári törvény' egyes részeitől, azoktól p. o., mellyek a' birtokjogokat szabályoz-

zák, vajmi sok, magának az alkotmánynak democratai vagy aristocratai természete függ, az, ha nem tagadja is, hogy e' nemzet' közjogának még egy sor parlament' izzótüzében kell megszilárdulnia, az iránt nem lehet kétségben: kit illet a' haladás körül Europa' népcsaládai között az initiativa.

Azon örvényt, melly az institutiókra nézve Francziaország és Anglia között tátong, igen röviden 's igen szabatosan jelelte ki Burke, midőn az ellenzék' padjain ülő előbbeni barátainak, kik 1791-ben az „emberjogokat" emlegették, a' ház' örömriadásai között megjegyzé: hogy ő semmit sem tud az emberek' jogairól, hanem tud valamit az angolokéiról.

'S itt állapodjunk meg kissé; egy következő czikkelyben tovább mehetünk, ovatosan kerülve minden tévedést, a' tévedések' fejtegetésében.

TÉVEDÉSEK. III.

(1845. julius' 22-én.)

Az „emberjogokat" emlegettük minapi czikkünk' végén, 's ellentétül azokat, kik emberjogokról semmit sem akarnak tudni, hanem csak az „egyes nemzetek' jogairól." Helyén lesz, ugy hiszszük, jelenleg még egypár szót tennünk ezen antagonismusról, mert e' kérdés' feloldása, mindenszerte elágazó eredményeinél fogva, koránt sem üres speculatio, hanem a' társadalmi tudományok' ollyatén problemája, mellynek megfejtését szükségképen kell megkisértenünk, miután csak ez' uton eszközölhetni, hogy némi fénysugár essék azon mesterségesen is ápolt chaosra, mellyet az észjog' vagy mint nálunk még örömestebb nevezik, a' természetjog' tételei szerint épitendő status' védői egy oldalról, 's a' másikról meg' azok idéztek elő, kik az ész' pallérkodását a' statusépület' emelkedésénél fölöslegesnek, sőt kártékonynak, 's csak bábeli zavar' nemzésére alkalmatosnak tartják: mert szerintök benső, az ösztön által vezérlett, az ész' superfoetatióját kirekesztő szükségességnél fogva alakúl az emberek' oldalbordái körül a' státus, mint a' csiga' hátán a' ház. —

Philosophäljunk egy kissé, hacsak kicsapongásból is; a' józan életmód mellett néha egy kis excessus igen üdvös az egészségre nézve, mert irva áll Hippocratesben: normalem, qui agunt vitam, dum aegrotant gravius aegrotant.

Ollyatén természetjogot, minőt német szomszédaink — de roszul fejeztem ki magamat, 's látom, hogy Zrínyi' szavaival kell élnem, — minőt „a' németek, nem szomszédainkat értem, hanem

az imperiumbelieket", hoztak be iskoláikba, hol tételről tételre szerkesztetik együvé, előlegesen, vagy szabadelvü, vagy poshadt elvek' nyomán — a' szerint, mint a' vegyülék megrendeltetett — a' státus, 's hol aztán az axiomák' és corollariumok' segédével összeférczelt theoriára rászegeztetik a' concret állodalom, mint feszületre a' test, — illyetén természetjogot mi is kissé pogány ideologiának tartunk. — A' státusnak társadalmi szerződés' utjáni alakulását sem hiszszük olly értelemben, mint azt Rousseau és Fichte tanitották. Mi ugy vélekedünk, hogy az ember azért él társaságban, mert ő természeténél fogva nem élhet, 's ennélfogva nem is élt soha társaságon kivül, épen ugy, mint nem éltek a' méhek, nem a' hangyák, nem a' hódok, kikről köztudomásu dolog, hogy ámbár közgyülést legfelebb költeményekben tartottak, 's ámbár e' szerint nem volt alkalmuk a' társadalmi szerződés' aláirására felhatalmazottakat választani, még sem barangoltak soha ridegen és külön-külön az erdőkben, mint az a' farkasok' és medvék' szokása.

A' felebbieket tehát, mint imént mondottuk, mi nem hiszszük.

De még sokkal nagyobb távolságban állunk azoktól, kik mikor a' publicistai keresztviz' fölébe tartattak, a' helyett, hogy ellenmondottak volna a' gonosznak, ellenmondottak az eszmének; kik csak a' puszta, meztelen tényt látják mindenben: az eszmét sehol és semmiben; kiknek a' birtok épen ugy csak tény, mint a' szabadság csak tény; kik nem tudom micsoda physicai compendium' tanai szerint az ég' villámait leidéző vakmerőségnek tartják a' társadalmi szerkezet' elemeit analysis' utján nyomozgatni, 's kiknek állodalmi synthesisök aztán természetesen olly borzasztó, mint a' lomhár' élete, ki csak azon fáról tud valamit, mellyhez öt nyomorusága odaenyvezte, 's arról is csak azt és csak annyit, hogy leveleit nyöszörögve leehetni.

Az ember csodálkozik, hogy mernek illy nézetek Isten' szabad ege alatt nyilvánulni, hogy állithatni fel olly rendszert, mellynek alapelve, Isten' fúvallatát kitörölni az ember' lelkéből! — 'S ne vádoljon bennünket senki tulzással. Az, ki nem tud semmit emberjogokról, az a' jog' öseszméjét tagadja, az annyit cselekszik,

mint ha a' szépnek eszméjét tagadná, mellyet például a' festészetben a' legparányiabb redőzet' alakitásaig, az ecset' minden előleges közbenjövetele nélkül a priori lehozni akarni, való igaz, hogy idétlen vállalat lenne : de mellyről hinni, hogy csak kész müvek' szemlélete után adá az első szikrát az emberi kebelben, — balga felfogás, vagy a' legpogányabb materialismus.

Isten' szellete lebeg vala a' vizek felett, — ezt olvassuk a' genesisben a' teremtés előtti időszakról; 's ez annyit is jelent: hogy a' jog' eszméje előbbvaló a' positiv törvények feletti okoskodás' eredményenél, melylyel azt számosan vajmi örömest azonositani szeretnék.

Az olvasó látta már eddiglen is, hogy mi a' gyökeres reformot nemcsak rontás', hanem épités' utján is, azaz: rendszeres politicai tanok' foganatositása által véljük eszközölhetőnek, 's hogy ennélfogva hozzánk azért nem csatlakoznia, mert subversiv elvek' hirdetéséről vádoltatánk az ellenfél' nehány embere által, — idétlen félelem lenne. Ne higye például senki, hogy midőn mi az emberjogok mellett in abstracto szólalunk fel, hogy akkor valami egyedül üdvezitőt látnánk épen azon formulában, mellyet a' constituante' emberei alkotmányuk' elébe tüztek; mert mi azok közé tartozunk, kik ugy vélekednek, hogy midőn az emberi jogok' catalogusát hirdeti a' praeco, akkor az emberi kötelességek' lajstromát is kell elősorolnia, amazoknak tudása ezeknek ismerete nélkül könnyen veszedelmessé válhatandván: — 's mi ugy vélekedünk, hogy formalis tekintetben is csak keveset nyer a' törvénykönyv, ha illyetén csarnok ragasztatik elébe; mi megelégszünk, — de ennél kevesebbel aztán be nem érjük, — mi megelégszünk, ha annak megismerésél halljuk a' státusférfiu' szájából: hogy a' törvénykönyv, ha már nem szolgálhat codexül a' nagy emberi családnak, — nem mecklenburgi és schwerini jogok' alapitásával, hanem a' jogoknak Mecklenburg' és Schwerin' számárai rendszeritésével foglalkozik.

Bocsássa meg az olvasó ezen kissé elvont tárgyalást, mellyet minapi czikkelyünk' végsorai szükségessé tettenek; mi az olvasót nem azért hoztuk e' mezőre, hogy ő ez' uton a' közügyek' gya-

korlati kezelésétől távolabb ejtessék, 's nem azért, hogy minmagunk a' positiv ismereteket mint conditio sine qua nont feltételező részletességek' vitatása alól meneküljünk: de mi visszamegyünk a' főfő elvekig, hogy annál mélyebben hathassunk a' részletekbe, — azon elvekig, mellyekről tudjuk, hogy a' haladás' hivei nem fognak tőlök visszaborzadni, ha mécset tartunk elejökbe; mi azokat ujra és ujra emlegetjük, mert tudjuk, mert érezzük, hogy öszves erőnk ez' elvekből kiindulásunkban rejlik; mert akarjuk, hogy a' részletességek' tárgyalásánál csak ugy adjanak hitelt nézeteinknek az olvasók, csak ugy ne sajnálkozzanak felettünk, mint a' legbogosabb tévedések' tömkelegében barangolók felett, ha a' felebb kifejtett alapelv' lüktetését fogják az általunk indítványozott intézkedések' legparányiabbjában is észrevenni.

'S ne gondoljon az olvasó azokkal, — mi ugyan egy mákszemnyit sem gondolunk velök, — kik minden mélyebbnek látszó tétel után hepp-et kiáltanak, mint a' középkor' kupakpolgárai a' büvösök után, 's kik a' calculus integralis' és differentialis' formulainak terméketlenségéről regélnek, mert az Euclides előtti eljárás' felfogásáig eljutniok is főfájásba került a' jámboroknak. Soh' se borzadjon vissza az olvasó a' „tudós" epithetontól. Ha nem akar silány lenni, kell, hogy tudós legyen a' publicista. „Ha ön' theoriáját követem játékomban, mondá egy hires művész Voltairenek, azt fogják hirdetni a' criticusok: que j'ai le diable au corps." — „De mikor kell, que vous ayiez le diable au corps" válaszolá az oppositionak ferneyi nagymestere.

Jőni fog az idő, 's a' pirosság, mellyet a' láthatáron szemlélünk, már annak előestvéje, midőn a' csatát vesztett felületesség kétségbesetten fog felkiáltani: egy kis tudományt, egy kis tudományt, odaadom valamennyi rögeszméimet egy kis egészséges tudományért; és jőni fog az idő, mikor a' mi politicai improvisatoraink, érezvén, mint vész lábuk alatt a' föld, 's látván, hogy csak a' tulparton találhatni biztositékokat, ama' parton, mellyet ők interdictio alá helyeztek, — két kézzel fognak segéd után nyulni, mellyet a' szerény theoreticusok nem teremtettek, 's

igy érdemök vajmi csekély, de mellyet lelkiismeretes olvasásközben a' státusok' életkönyvéből vontak ki. 'S ezen theoreticusok, ezen szobatudósok szerencséseknek fogják magokat tartani, ha még szolgálhatnak ügynek és embereknek, ha az eseményeknek önmagára hagyott folyama nem sodorja a' segiteni kivánókat is a' mélységbe.

De ez mára elég; mert szerfelett komolyakká váltunk. Más alkalommal még visszatérünk a' tévedésekre.

TÉVEDÉSEK. IV.

(1845. julius' 25-én.)

Lapjaink' 505-ik számában egy rendszeres tévedésről tettünk szót, mellyet csaknem édesmindnyájunk' tévedésének mondhatni, 's melly egyszersmind szülőoka számos egyébnek, — szólottunk a' franczia institutiók' becsmérléséről 's az angol institutiók' tulbecsüléséről.

Egynél több, büszkén fel- 's alávitorlázó általános tétel keserves hajótörést szenvedett, midőn specialitásokra alkalmaztatták; 's hogy ugy ne vélekedjék az olvasó, miszerint felebbi állításunk csak azért nem mutatkozott zápnak és üresnek, mert az imént emlitett próbakőtől szép távolságban tartottuk: kisértsük meg kissé a' részleteket, 's lássuk egy példából, mint szoktuk mi rokonszenvünket az angol institutiók iránt tanusitani, 's mint szoktuk megmutatni egyuttal, mennyire nem kellenek nekünk példányokul olly ország' institutioi, mint Francziaország, mellynek a' XIII-dik században még sem magna chartája, sem bulla aureája nem volt, 's melly ennélfogva bizony tőlünk tanulhatna közjogi tekintetben, nem hogy mi tanitványaivá aljasulnánk!

Tegyük fel, hogy az esküttszékek' honositásáról van szó. Miképen nyilja meg a' hadviselést a' sajtó? minemü leszen a' nyilvánosság' organumainak eljárása?

Az első lépés, melly illyenkor történik, nemde abban áll, hogy megmutatjuk, miszerint az esküttszékek' institutioja nem annyira külföldi institutio, mint inkább tősgyökeres magyar birói eljárás, mit eléggé tanusitanak a' Fejér' codex diplomaticusában annyi-

szor-mennyiszer, de még a' hármaskönyvben is előforduló conjuratorok; tanusitanak továbbá A. vagy B. megye' levéltárában előforduló több rendbeli oklevelek, mellyek „fogott birákról" szólanak 'stb. Már pedig világos, hogy ezen bíróságok vagy édestestvérei a' másutt ‚jury' név alatt divatozó eljárásnak, vagy legalább közel rokonai. —

Ahhoz ugyan nem sok ismeret kivántatik, hogy bebizonyitassék, miszerint a' conjuratorok, a' fogott birák 'stb. más institutióknak felelnek meg, mellyek a' középkorban Skandinaviától Adriáig mindenütt divatoztak, nem az esküttszékeknek; — mindazonáltal még az ezeket ellenzők is, — talán mert örömestebb látnak bennünket a' historiai jog' mezején, mint az ujabb irányok', az ujabb eszmék' ösvényén, 's mert ennélfogva a' legnagyobb kegyelettel viseltetnek még az iránt is, mi csak látszatra nyugszik történeti alapon; talán mert hazafiságukban maguk is ugy hiszik, vallomást tesznek: hogy a' jury bizony épen ugy magyar institutio, mint p. o. Dürer Albrecht valóságos magyar volt, mert indigenatusához csak két parányi dolog hiányzik: az, hogy Magyarországban született —, 's az, hogy Magyarországban tartózkodott legyen.

De a' jurynek ellenei most már következetesen igy okoskodnak:

Ha az esküttszékek valaha divatban voltak közöttünk, elégedjünk meg azzal, mivé ezen institutio idö' és körülmények' befolyása alatt nálunk kifejlödött, — elégedjünk meg a' sedriával, melly — folytatják — annyiban, igaz, rokon a' juryvel, mennyiben szinte kifolyása a' nép' bizodalmának, mert hiszen választás' utján alakul.

Erre ugyan — a' „nép" szó' fogalmára ki sem terjeszkedve — azt lehetne megjegyezni: hogy a' választás' utján alakult bíróság épen ugy ellentéte az esküttszéknek, mint a' kinevezett bíróság; mert hiszen az esküttől annálfogva várhatni pártatlanabb eljárást, mert sem nem választott, sem nem nevezett, 's igy a' kötelezettség' bárminemü befolyásától minden irányban tökéletesen ment; lehetne továbbá megjegyezni, hogy ollyatén esküttszék, mellynek

tagjait azonképen mint a' mellette működő birákat, — kik t. i. a' törvényt alkalmazzák 's kik bizonyos esetekben az esküttszéki eljárást felfüggeszthetik 'stb., — hogy, mondom, ollyatén jury, hol az esküttek, a' birákat, sőt magát a' közvádlót is a' közgyülésileg megjelent tek. Karok- és Rendeknek épen többséggel biró pártja, una fidelia, mint a' diák időben mondogattuk, megválasztaná, — némi büntettek' irányában a' lehető legcsekélyebb biztositékot sem nyujtaná; és lehetne azonfelül még megjegyezni, hogy ollyatén itélőszék, mellynek tagjairól hetekkel vagy talán épen hónapokkal előre tudhatni, hogy akkor meg' akkor biráskodandanak, 's mellynek tagjai az egyes esetek' megfejtése után nem lépnek azonnal vissza a' polgárok' sorába, — illyetén szék igen helyesen rendszerezett bíróság lehet, de nem jury. — Mind ezt 's még sokkal többet lehetne mondani, de minderről keveset vagy épen semmit sem mondott a' sajtó, ámbár e' tárgy körül őt illeti az initiativa' érdeme; 's ha a' mult országgyülési törvényjavaslat ezen szirtet szerencsésen körülhajózta: ez bizony, fájlalva kell megvallanunk, nem a' sajtó' érdeme; de azért senki se következtesse: hogy tehát az utasitásoké.

Ezer szerencse azonban mégis, hogy legalább annyit mondtak a' felebbi insinuatióra a' közvélemény' organumai, miszerint nekik a' sedriának esküttszékké kereszteltetése még nem elég, mert

jurynél a' tény' kérdésének külön kell választatnia a' jog' kérdésétől, mi a' ns sedriánál — mellynek hazafiui buzgalma esküttszékké lenni akarni, egyébiránt nem méltányoltathatik eléggé, — nem történik; 's mert

jurynél a' recusatio' jogának széles alapon kell gyakoroltathatnia.

'S még illy parányi észrevételkék is — annyi erő rejlik az igazságban — elégségesek voltak, az ellenfelet a' vitorlák' összébbhuzásának szükségére emlékeztetni.

Most azonban uj phásison ment által az ügy.

De csak nem akartok ollyatén esküttszékeket, mondá az ellenfél, minők a' francziaországiak, mellyek a' jurynak alapul fekvő

eszmét csak eltorzitják, 's mellyek, egy szóval, példátlanul roszak; mert hiszen tudjuk mindnyájan, hogy a' franczia esküttek rendesen könnyitő körülményeket látnak ott, hol azoknak árnyéka sem találtatható; 's mert Lafarge asszonyt, az ártatlan teremtést is elmaraszlották.

'S mit feleltünk ezen ellenvetésekre?

Azt-e az elsőre: hogy a' franczia eskütt igen természetesen lát ott könnyitő körülményeket, hol a' codex olly büntetést szabott a' büntettre, melly szigoránál fogva minden ember' szemében ezzel semmi arányban sem áll; hogy tehát a' baj a' codex' módositatlanul maradásában rejlik?

'S azt-e a' másodikra: miszerint abból, mert két porosz ‚appellationsrath' ugy nyilatkozott, hogy a' királyi porosz törvényszékek Lafarge asszonyt felmentették volna — alkalmasint az absolutio ab instantia', ezen szép német találmány' utján, — miszerint, mondom, ebből nemcsak azt következtethetni, hogy a' franczia esküttek helytelenül jártak el; hanem azt is, hogy vagy ezen két appellationsrath nem tudja, mit fogtak volna cselekedni saját hazájoknak törvényszékei, vagy pedig hogy ezen törvényszékek egy sulyosan bünöst mentettek volna fel?

De ezt mi nem válaszoltuk; hanem többször már kellőleg magasztalt szokásunk szerint bizonyossá tettünk mindenkit:

hogy mi kellő megvetéssel viseltetünk a' jury-nek franczia példánya iránt;

és hogy mi csak az angol példányt fogjuk utánozni;

azaz:

hogy nekünk nem kell ollyatén esküttszék, melly az alapul fekvő eszmének következetes logicai kifejlődése, 's melly emiélfogva utánzási példányul szolgálhat kinekkinek, 's mellyet, ha általveszek, nem veszek át egyszersmind egy sereg allotriát 's ollyatén ragasztékot, minek a' magyar földön sem élete, sem értelme;

de bezzeg kell nekünk ollyatén esküttszék, melly történeti básison fejlődvén ki, az alapul fekvő eszme' tisztaságára nézve tükörül, typusul nem szolgálhat, 's mellyet ha általveszek, még

egy sereg egyéb, hozzánőtt dolgot kell általvennem, mik közszellem nélkül — pedig tudva levő dolog, hogy ezzel nem birunk, — csak veszedelmünkre válhatnak.

Mind ezt világosabban fogjuk látni a' büntető törvénykönyvi javaslatok' vizsgálatánál, mellynek bevezető czikkelyeit már közlöttük volt a' Hirlapban, 's mellyet rövid idő mulva folytatni szándékunk.

NYILT LEVÉL TRIESZTBŐL.

(1845. Julius' 25-kén.)

(A' „vis inertiae“ 's a' „reform“.)

„A' triestiek hallgatnak“, azt irjátok leveletökben. — Nem hinném, hogy a' Lloyd' embereit értenétek, kik folyóiratukban egy armáda magyarországi — nem magyar — dolgozótárs' segédével, időről időre teli veszik szájokat, és tücsköt bogarat küldenek felölünk a' világba, hogy a' Pester Zeitungnak is jusson belöle vezérczikkül.

A' triestiek tehát nem hallgatnak; — az ellenkezőt hinnetek igen kártékony tévedés fogna lenni, sőt közvetlenül bekövetkezhető anyagi eredményeinél fogva még kártékonyabb azon tévedéseknél, mellyekről Sz. L. társunk értekezik. — Az ügyes ember a' szakállal vállán halad előre, mondja egy spanyol példabeszéd, azaz: jobbra néz és balra néz, mert irva áll a' veszedelemről: hogy sem napját nem tudni, sem óráját; — Istennek hála, hogy az előjelek följegyezvék, mellyek mutatkozni fognak egen és földön, 's igy, ha vigyázók leszünk, nem fogunk meglepetni; — már pedig meg nem lepetni: jobb fele a' legjobb tacticának.

A' triesztiek, ismétlem, nem hallgatnak. De én hallgattam, én, kit triesztinek hívnak, mint a' lucust a non lucendo. Nekem néha olly jól esik a' néma hallgatónak szerepe; nézek 's nézek a' messze távolba, és mintha a' porfelleg' conformatiójáról, mellyet küzdelmeitek a' pályatéren felkavarnak, megitélhetném a' pártok' állását, a' diadalnak jobbra vagy balra fordulását, oraculumokat hir-

detek a' szegény fiumeieknek, ha néha a' „Principe di Metternich' ebédlőjében" mellém vetődnek.

Il y a quelque chose autour de nous qui gémit et qui meurt, — mondá nekem e' napokban a' saintsimonistáknak egyik töredéke, kit a' sorsnak forgószele Cairoból meg' ide csapott. Nem tudom, tulajdon sectáját értette-e, vagy általában a' társaság' jelen organismusát. Ha az utóbbit, akkor, ugy hiszem, csalódott, mert bár mint lihegjen asthmája alatt a' társaság, még sokáig fog gyermekeinek és gyermekei' unokáinak sirásója maradni. De nálatok a' hármas hegy' és kettős kereszt' árnyékában mintha csakugyan haldoklanék valami, 's mintha ezen valami a' vis inertiae volna.

Képzelem, mint bámészkodott ezen erő, melly, ugy látszik, nem azonegy a' Faust' evangeliumában emlitett erővel, — képzelem, mint bámészkodott az istenlett vis inertiae, midőn reáadták az utolsó kenetet. A' római caesarok, kiket deus-oknak nyilatkoztatott a' senátus, nem bámészkodhattak inkább, midőn az élet' mutatójának árnyéka végórájokra esett. Én nem zokogok az elhunyt felett, könyforrásaim a' sok baj, a' sok ápolás között e' nagyramenendő és szánandó nyomoruságra jutott beteg körül kiapadtanak, 's a' mi netalán könyből még fenmaradt, azt nagyobb gyász' idejére teszem félre, melylyel bennünket még meglátogathatnának az égiek. — Mi nem sirunk mausoleuma fölött, mellyet, ugy hallom, közvetlenül Atilla' ismeretlen sirja mellett emeltek neki; de azért az uj tevékenységet sem fogjuk megtapsolni, 's nem fogunk Pliniusaivá lenni mindaddig, mig az a' parlamentaris rendszer' tiszta formáiban nem nyilatkozik, mindaddig mig a' képviselők' dietai többsége a' helyett, hogy a' nagyobb ügyek' igazgatását venné kezébe, bizony csak haza megy opponálni és a' kisebb ügyekkel foglalkozni a' municipiumokban, mindaddig mig municipalis közigazgatás helyett, — nem a' helyhatósági ügyek' elintézését értjük, — országos kormányformákat nem látunk, sajtótörvény' 's a' többi alkotmányos biztositékok' horgonyán.

Képzelem, mennyi politicai munkákat hordatnak most Hartlebentől és Heckenasttól földieink, mint olvassák eredetiben a'

társadalmi tudományok' örök bibliáit, mióta eddigi credójok' öreg katekismusának feneketlen voltát általlátták. Dicsekednek-e még mindig vele a' spectabilisek és illustrissimusok, hogy ők, Istennek hála, nem tudósok? Ugy nyilatkoznak-e még néha napján, mint a' franczia kamarák' egyszeri tagja, ki egy nagyhirü és szabadelvü minister-professornak a' kamra' bureaujában értésére adá: hogy elég az, ha ő a' szóló, ellene nyilatkozik az inditványnak, hogy okait nem fogja egyelőre tudományosan elősorolni, mert ő nem terniokból készülő professor, ő addig mig a' kamara' teremébe, mig a' szónokszékre nem lép, rendesen még nem tudja, mit lesz mondandó; — 's kinek ama minister-professor szives megismeréssel válaszolá: hogy a' mit az érdemes ur mondott, az bizony erős dolog, 's erősbet csak ugy mondhatni, ha találkoznék, ki meg' azt állithatná: hogy ő még beszédközben sem tudja, mit mond.

Ügyetek, vagy inkább „az egy ország' ügye" szépen halad előre. 'S hogy ne haladna, midőn olly dús, 's olly közel jövendő' csiráit hordja magában? Az összes reform ez' irányban fog alakulni, alkotmányos életünk' valamennyi kérdései ez' uton fognak megfejtetni. Megye és község-rendezés, közmunkák és adóügy, büntetőjogi intézkedések 's a' távolban már felmagasló polgári törvénykönyv, ezen zárköve az összes épületnek, ezen valóságos deus terminusa a' pusztai életnek, ezen elutasithatlan vállalat, mihelyest az ősiség', a' birtokviszonyok' ügye elintéztetik, — meg' annyi parallelái lesznek a' központositás' politicai formáinak. A' ki mind e' kérdések' fenekén nem látja a' központositás' ügyét, a' ki azt hiszi, hogy arról foly a' vita: valljon a' municipalis tulbuzgók fognak-e győzni, vagy pedig a' centralisált közigazgatás' barátai? — 's nem arról, miről valósággal foly: hogy alkotmányszerüleg fogunk-e központosulni vagy alkotmánynélküliesen? a' ki azt hiszi, hogy a' parlamentaris kormány gyökeret verhet közöttünk, mielőtt annak alaptételei a' közmegvitatás' izzó tüzéből teljes épségben keltek ki; a' ki Baco' egyik alaptanának: „legitimae inquisitionis vera norma est, ut nihil veniat in practicam, cujus non fit ctiam doctrina aliqua et theoria," igazságát

által nem látja, 's azt hiszi, hogy mást kárhoztatott, nem önnön magát, midőn benneteket doctrinaireknek vagy theoretizálóknak czimezget, — az igen jóravaló ember, igen hü hazafi lehet, de mégis önnérdekében fog eljárni, ha szemüvegről gondoskodik.

Azt mondják: még kevesebbségben vagytok.

Hiszem. — Hiszem annálfogva is, mert magam még mindegyre csaknem kizárólag az uj tan mellett buzgólkodom leveleimben; pedig tapasztalásból tudom, hogy mihelyest valamelly ügyet kivíva látok, odébb szoktam állani, 's más félreismert vagy lenyügözött igazság' szolgálatába szegődöm. Azért-e, mert Lessinggel tartok, ki még nagyobb gyönyörüséget érzett az igazság' fényrederitésében, mint biztositott birásában; azért-e, mert minden ügy, mihelyest uralkodóvá leszen, heterogeneus részeket veszen szükségképen magába, mellyek tiszta fényét némileg elhomályositják, — még magam sem tudom. Annyi bizonyos, hogy rendesen jól éreztem magamat a' minoritásokban, hogy erőmet, bármi parányi legyen az, ösztönszerüleg mindig a' küzdőnek, az elhagyottnak gyámolitására szerettem forditani, 's hogy az nap', mellyen például, ha Magyarországba még visszakerülnék, brünni posztóban fogok öltözködni, — az nap' bizonyosan már nem szorult többé védelemre a' hazai iparnak ez' ága. Müködjetek, fáradozzatok e' kettő: müipar és központositás-, azaz: annyagi jólét, 's valóságos alkotmányosság körül; — 's még felvirrad a' nagy nap öseink' szent öröksége felett!

NYILT LEVÉL TRIESZTBŐL.

(Gleichenberg 1845. augustus' 18-án.)

(Mit r̈emélhetünk?)

Soha se' akadjon fel azon a' nyájas olvasó, hogy e' levélnél czim és kelethely ellenkeznek egymással; — részemről bizonyossá tehetek mindenkit, a' kit illet, hogy ez mind a' mellett szint' olly hiteles trieszti levél, mint akármellyike az előbbenieknek. Megmagyarázom, hogy miért. — Pethő Gáspár' krónikájában — ki nem ismeri e' tisztességes maradványát a' XVII-dik századbeli magyar irodalomnak? hiszen mielőtt publicistává leszen az ember, a' hazai történetek' valamennyi forrásait eleve kimeríti, — Pethő Gáspár' krónikájában ott áll a' czimlevél' hátulsó lapján, azon helyen, hol Mariana spanyol historiájában a' szent inquisitio' nyomtatási engedelme szemlélhető: „valaki ezen könyvet olvasni fogja, ugy vélekedjék, mintha Horvátországban volna, midőn olvassa.“ — Talán ezen csudálatosnak látszott insinuatio is okozá vala, hogy gyermekkoromban mindaddig olvastam 's ujra olvastam e' könyvet, mig végre jelen magyarságomnak valamennyi virágait kiszedegettem belőle; 's ha az olvasó tudja, hogy e'munkában, mint akkoron divatos vala, mindenütt cz. használtatik cs. helyett, hogy benne czak és czikó áll csak és csikó helyett: természetesnek fogja találni, hogy engem legénykoromban kiejtésem miatt a' magyar academiának egyik nagy tudományu tagja, mint csángómagyart gondolt bemutathatni a' nagy gyülésnek. — De

csak most veszem észre, hogy gyógyithatlan régi hibámnál fogva meg' félrecsaptam az egyenes ösvénytől, 's hogy még nem mondottam el, a' mit mondani akartam, azt t. i., miszerint ha Pethő Gáspárnak teljes érvényességü okai lehettek felebbi kivánságára, ugy nekem is van okom, mellynél fogva e' sorokat trieszti levélnek tartatni kérem.

Ajánlom e' formulát azon quasipublicistáinknak, kik valamint a' hajdani P. Hirlappal szemközt, ugy a' szerkesztésed alatt állónak irányában is összes bölcseségöket kimeritették, ha tételeitek' csupasz negatiojáig emelkedhettek. Lugubris lucubratióik' elejébe vajmi jól fogna illeni például illyetén motto: „kéretik szeretettel a' kegyes olvasó, méltóztassék magát előlegesen olly hitbe békorbácsolni, mintha fejtegetéseink' eredményei a' legalkotmányszerüebbek, a' haladás' eszméjének édes sarjadékai lennének.“ Illyes bevezetés után talán senki sem fogja észrevenni, hogy ők, a' dicsőséges politicai alchymisták, midőn alkotmányuk' egyes részeit bűvüstükbe tették, a' század' lelkének még legparányiabb lehelletét sem vegyitették közbe, — ha csak valamelly jámbor a' szelet nem nézi annak, mellyet kavarásközben rosz szakácsok' módjára csinálnak.

Az Isten legyen nekik irgalmas, gondolám magamban, midőn az Optschinán magamat borús idő által a' nagyszerü látványtól megfosztatva látván, kárpótlásul szememet behunytam, hogy a' magyar állapotok' szemléjével foglalkozhassam. Az Isten irgalmazzon nekik, mondom most is, mert bizony veszedelmes delusiókban ringattatik az ő lelkök. A' B.— P. Hiradóról már nem is szólok; annak összes politicai tudománya puszta szóözönre olvad, mellyben a' teendők szomorúan körüluszkálnak, mint zsirszemek nagyböjti levesben. De hová és milly öbölbe szakadand végre a' Nemzeti Ujság a' majoratusokról irott czikkelyeivel? A' legujabb számokat még nem láttam, 's a' grätzi ujság sem közlötte azokat eddiglen kivonatban; de tartok tőle, hogy nem fogják eléggé higitani azoknak véralkatát, kiknek nézeteik rokonok ama' hajdani hires jogászéival, mellyek szerint a' tulajdonjog, a' fekvő birtok, ollyformán tapad valakinek személyéhez, prouti lepra ad cutem.

Mondhatom, szépen formulázott fogalom; ird fel zászlódra, 's fogadom, hogy nem egykönnyen kerülsz a' communismus és socialismus' gyanujába; attól se tarts, hogy tág kaput tártál a' democratiának: ez téged nem fog elárasztathatni, mert elvetted ama' pogány váltótörvény' fulánkját, melly végre még annyira juttathatná e' hazát, hogy tiz év mulva méltóságos kortesek fognak szép számmal találtathatni!

'S bizony, mondom, a' ki még három, négy dietát ér, az örvendhetni fog e' spectaculumnak. Akkor nagyobb queu-t fognak csinálni a' magyar palais Luxembourg előtt, mint Párisban a' palais Bourbonnál, hogy az aristocratai rendszer' ezen culminatióját szemlélhessék. — 1830-ban azt mondá nekem a' juliusi napok után egy valaki, kinek neve most nem akar eszembe jöni, mais qui depuis a fait son chemin, hogy ő csak azért nem akarna meghalni, mert az ember, ha meghal, a' historia' fonalát kiejti kezéből, pedig — folytatá — most egy sereg nagyszerü tény fogamszik meg az idö' méhében. 1845-ben azt mondhatja az ember: élni akarok már azért is, mert ha a' felső tábla' alakulása az eddigi marad, 's ha meteorkövek helyett gyöngyök és gyémántok nem hullanak le a' holdból nagyobb homagiumú földieink' kastélyaira, 's ha ama' gyöngyök és gyémántok nem lesznek olly nagyok, mint azok, mellyekről Marco Polo emlékezik, — ha mondom, ez nem történik, akkor maholnap annyi lesz a' méltóságos kortes, mennyi jelenleg a' tekintetes választó kortes, Magyarország pedig mindig szabadabb leszen és boldogabb, az aristocratiai Angliának szakasztott mása, diszlő és fejlő azon jus municipalénak verőfényében, „quo utimur", — lásd a' hármaskönyv' prologusát.

Az olvasónak alázatos szegény szolgája.

NYILT LEVÉL TRIESZTBŐL.

(1845. augustus' 30-án.)

(Polemiai jó izlés. Az 1825. előtti időszak'sa' „Hitel.“)

Megszállott a' honvágy, 's meg' visszatértem Triesztbe. Ugy cselekedtem, mint P.— barátunk, ki egy helytt körülbelől ezt irja magáról: „bele úntam az europai sápadt életbe, lelkem Ázsia' forró pusztái után esengett, 's mentem — Londonba.“ — 'S miért ne figyelmeztetném az olvasót, hogy közttem és P.— között még más választott rokonság is vagyon? Mi mindketten néha felületeseknek látszunk; látszunk, mondom, — azon opticai csalódásnál fogva tudniillik, melly szerint a' kristálytisztaságu patak' feneke kevésbé mélynek látszik, mintsem a' minö valósággal. — Ezen rokonságunkból a' legszigoruabb logicával azt következtetem, hogy midön P. — vezérelvetek ellen nyilatkozott, az csak egy kis andalgás volt, melly a' legépebb lelket is, mondják, azonképen szokta megszállani három évben egyszer, mint a' legszerelmetesebb leányt néha napján egy kis begyes makacsság. Aztán ki tudja, hátha tollhiba volna az egész? P. bureaucratiát akart mondani, 's a' toll centralisatiót irt helyébe. Ugy van, ugy van; hiszen lehetetlen, hogy közttem és közötte olly roppant véleménykülönbség létezhessék. Látszólag, igen, de a' valóságban soha, mondom, hogy soha. Lám, P.— nem egy izben fulminált az ujabb franczia irodalom ellen, azon irók ellen, kiknek elhirhedt társaink' egynémellyike összes psychologiai ismereteit köszönheti, azonképen, mint én Pethö Gáspár' krónikájának egész historiai tudományomat. Azt gondolja az olvasó, szükségesnek láttuk, ellene a' franczia

irodalom' védelmére kelni? Mintha bizony! hiszen beértük vele, hogy P.—nak előadása valóságos franczia előadás, tartalomra és formára nézve egyiránt; — 's ezzel feldicsértem őt akaratom ellen, mint érdemli.

Ismétlem: megszállott a' honvágy. Igaz, hogy nem azoknak hallatára, miket Gleichenbergben mulatozó földieink a' magyar journalismus' polemiai modoráról előttem emlegettek. Mind ez nem sok vonzó erővel birt reám nézve; de más részről az is igaz, hogy fenn sem akadtam rajta, mert természetesnek találtam. — Mikor a' franczia forradalom' idejében a' közélet' aristocratai institutióival egyetemben a' társas és irodalmi élet' firól fira öröklött minden formáit, 's mind azt számüzték, mi izlés' és csin' dolgában mintegy külön cotteriát képeztetett hajdanta a' franczia nemzettel az europai népcsalád' házában: akkor rövidre előállott a' reactio, 's a' „jeunesse dorée" aristocratai formákat villogtatott egészen az émelygésig, sétatéreken és clubbokban és szinházban, egyszóval, abban mit monde-nak hivnak a' szánandók, a' nagy világgal, a' democratai közélettel szemközt! 'S ellenkezőleg szinte természetes, hogy miután nálunk megkövesült aristocratián nyugoszik a' közélet' assiette-je, 's miután az irodalom' emberei között is találkoztak, kik ugy vélekedtek, hogy ők a' jó izlés' aristocratiájával birnak, mihelyest jaquemar-keztyűt húznak fel czikkelyfaragás közben, 's mihelyest periodusaikat angol aczéltollal pézsmás szagu papirosra irták; természetes, mondom, hogy reactioból találkoztak mások, kik alföldi túzoktollal jókora vastagságu betüket vetettek, csakhogy democratai formákat kölcsönözzenek az irodalomnak! — Ezen antagonismus sem vonzó, sem visszatoló erővel nem birt reám nézve; szememben a' fonák forma alatt sem veszti becsét az egészséges eszme, 's idő és tapasztalás majd más modort is virrasztanak felünkbe.

De megszállott a' honvágy, mert Zalának tőszomszédságában voltam, mert fenyveseinek illatát hozta át hozzám a' szél, 's mert lelkemben erős ohajtás ébredett, meg' látnom a' férfiut, kit első ifjuságában szeretni és tisztelni tanultam, kit szemeim nem láttak azóta, de kit szeretni 's tisztelni fogok, mig élek. Több lapokban

olvastam, hogy ő egyben másban veletek egyet nem ért. A' közlők talán azt hitték, hogy ergo mindenben egyet ért övelök. Jó éjszakát!

Itt vagyok ismét, hogy még egy ideig működhessem. — 'S bizony, ideje már, külügyeinkkel is kissé foglalkoznunk, — a' belügyeket nem értjük a' nélkül. Pedig az utóbbiak minden ellenkisérletek' daczára szépen fejlödnek egy idő óta. Milly különbség 1825. és 1845. között! Én vándormadár voltam egész életemben, de időről időre visszarepültem a' hazába, 's ősi fészkem' tornyáról néztem, mi történt távollétem alatt. Gondolom, azóta sinonymonná vált a' toronypoliticus nevezet a' publicista-éval. Eszembe jut, miket tapasztaltam, midőn 1827ben első huzamosabb távollétem után meg' visszakerültem. Az ország uszott örömben, hogy a' pesti német szinházban magyar előadásokat láthatott; budafalvi Bors S.— kalpagban és kardosan fogott helyet a' parterren, méltólag megülleni a' nagy napot, 's voltak kik rebesgették, hogy hazafiui örömében nevét „paprikára" változtatta által. Kijöttünk a' szinházból 's a' „hét electoroknál" virradtig énekelgettük, hogy „Hunnia nyög letiporva, sirnak a' bús magyarok." Az egész valami kimondhatlan sivár üzelem volt, mint I. J. társunk mondaná. Kétségbesésemben meglátogattam Kulcsárt, értekezni a' jó öreggel a' politicáról. Benne az egyetemi magyar világ politicust, még pedig szabadelvü politicust tisztelt. Ott ebédeltünk nála vagy hárman, de olly valamiről, mit ma politicának mond az ember, szó sem tétetett. Talán ildomosságból, talán mert magyar politica akkoron még nem is létezett. Ebéd után szakadt az eső a' hogy' csak szakadhatott, de ő kocsira pakkolt bennünket, 's vitt, hogy temessük el Biharyt. Pharaó népe zokogott a' fuldoklásig, midőn K. a' sirnál beszédet mondott az elhunyt' érdemeiről, buzditván őket: követnék nyomdokait. — Mód nélkül ellágyultam. El azért, mert láttam, hogy még primitivus idyllvilágban mozogtak embereink; de el azért is, mert veszendőben tudtam a' hazát, melly gyermeki álmokat hüvelyez annyi felserdült nép' szomszédságában. Boszus fájdalommal, minővel az egykori angol gyáros távozott el Tatából, midőn a' lakosoktól a' helyett, hogy számtalan vizeikel utilisálták

volna, csupa zöld meséket hallott a' feneketlen forrásokban lakozó zöldtaréjú és zöldszemü halakról, indultam útnak, 's bucsú és áldás nélkül léptem ki ismét az ország' határain.

Vádoljanak bár torzitással, én részemről illy élhetetlennek tapasztaltam a' „constitutiot obvalláló" 1825-diki országgyülést megelőzött és közvetlenül követett időszakot. A' Prometheus, ki az égből lehozta a' tüzet, hogy azzal lelket gyújtson e' nemzet' agyagtestében, nem ugy jelent meg, mint a' kinek eljövetele a' Jánosok által már eleve hirdettetett; nem ugy, mint a' ki betetőzni fogja az évek óta emelkedett épületet: de megjelent egészen váratlanul, igéket hirdetett, mellyek a' legmeredekebb ellentétben állottak azon álmokkal, miket e' nemzet mint édes gyermekeit magához ölelt, terveket mutatott fel e' nép' regeneratiójára, mellyekről az országgyülési utasitások soha sem emlékeztek, 's mellyeknek alapelvére az 1825-diki diéta' hősei magából a' corpus jurisból olvasták rá az anathemát. Az egész fellépés doctrinair alakban történt, a' theoria választatott initiativául; eszközül, eszmevitelül — egy könyv. De azokról, miket innen következtetni akarok, szóljon majd egy külön levél.

BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV. III.

(1845. september' 15-én.)

(Centralisatio és codificatio. A' magyar törvényjavaslat' eredetisége.)

A' magyar büntető törvénykönyvi javaslat a' mult országgyülésen kerületi és országos ülésekben a' Rendeknél átvizsgáltatván, 's a' Fő-Rendeknél is, ha mindjárt csak részben, tárgyaltatván: végre nálunk is nagyszerüebb alakban indult meg a' codificatiónak müve, mellynek országos hatását jól sejdítette az, ki a' centralisatiónak alapul fekvő eszmét azonegynek látta azzal, melly a' codificatió'zászlajának kitüzésével bevallja: hogy nem a' mult' hagyományaival akar táplálkozni, 's nem lefolyt századok' intézkedéseinek garmadájából kiszedegetni a' rendszabályokat, mellyek magán- és közéletének sinormértékül szolgáljanak, mert ez gyakran vajmi háládatlan dolog, 's vajmi sovány táplálat; — és bevallja továbbá: hogy szükséges elvégre intézkedni, hogy az előitéletek' futóhomoka a' kigyomlált és egy szebb kor' vetésének felszántott mezőt el ne öntse ezentul.

Mert ebben rejlik a' codificatiónak nagy eszméje; abban, hogy kimondatik a' gyökeres revisiónak szüksége, és hogy az ész' 's az igazság' szövétnekével le akarunk világitani a' birói tapogatódzás', 's a' rabulismus' odúiba; abban, hogy nem akarunk többé egyre foltozni, enyvezni, nem egy sereg ármányforralót táplálni, kik a' centuriae dubietatum' feloldásából élösködnek; abban, hogy feltüntetjük a' napot, midőn a' státusférfiu a' legisták' irányában nem

lesz kénytelen kétségbeesésében felkiáltani Cromwellel: „ezek a' zerbiab' magzatai erősebbek nálamnál!“

Mondhatom, csodálni való egy dolog, hogy azok, kik centralisationalis törekvéseink' felvillámlására középkori bölcseségökben félreverték a' harangot, még csak keresztet sem vetettek, midőn a' codificatiót emlegették előttük; hiszen ők sejdithették, hogy a' ki codificatiot akar, az egy rendezett, önnálló, magába bezárkozott művet akar; hogy nem a' leges barbarorum, nem is a' magunk törvényei' gyüjteményének képére teremtetik a' codex, melly „egy népnek a' törvényhozó által szerkesztett általános törvénye“, azaz: olly valami, mi a' municipalis, consvetudinarius 's még nem tudom miféle jussokat szépen kikiséri a' törvénykezési teremből, 's rázárja utánok az ajtót.

De mit mondok, — sőt inkább ezen egy mákszemnyit sem kell csodálkozni; hanem bámulnunk kell vala, ha ők e' két kérdés' rokonságát — a' mint t. i. értelmezendők e' kérdések — általlátták volna. Hiszen ők, a' központositás' annyi státusférfiui tapintattal biró ellenei azt sem sejditették, hogy midőn az ellenzék a' petitionalis jog, 's a' verificationak a' táblára bizatása mellett nyilatkozott; midőn több tagjai nyiltan az utasitási rendszer ellen szólaltak fel, — hogy akkor már a' centralisatio' terrenumán állott, már a' dietának parliamentté idomitását inditványozá az ellenzék. Ők csak a' kortesbérlés' kérdését, csak önmagokat látták mind ennek fenekén; státustudományuk hasonló azon magokat historicusoknak tartók' tudományához, kik a' világ' történeteiből csak aprócseprő anecdotákat, csak önmagokat olvassák ki!

De hagyjuk ezt. Mi e' kérdéseknek egymáshozi viszonyát csak azért emlitettük, hogy az olvasó lássa, miszerint a' codificatio' kérdését aprólékos szempontból felfogni, annyi, mint nem is a' kérdéshez szólani; 's hogy elvtársaink szoros kapcsolatban látván a codificatio' ügyét az ország' közjogi regeneratiójával, elkövessenek mindent, de mindent, hogy a' jövő országgyülésen a' büntető törvénykönyv életbeléptettessék.

'S ha valami, ugy az a' mi büntetőtörvénykönyvi javaslatunk teljes joggal érdemli, hogy legjobb erőnkkel pártoltassék. „Egyetlen

egy törvénykönyv sem bir annyi eredetiséggel mint a' magyar javaslat; — törekvést, a' kor' haladásának, az igazság' követeléseinek, 's a' legujabb büntetőjogi nézeteknek megfelelő törvénykönyvet alkotni, — ezen törekvés' bélyegét egyetlenegy törvényhozási munka sem viseli magán olly nagy mértékben mint a' magyar javaslat," — ezt jegyzé meg, különösen az első részről, melly a' büntettekről 's ezeknek büntetéséről szól, Németország' első criminalistája Mittermaier. — Azon kor után, melly olly remény' fejében szeretett codificálni, hogy törvénykönyve által az összes ügyvédi kart szükségtelenné teendi, mit a' tapasztalás' tanuságtétele szerint a' legjobb codex sem tehet, mert e' mellett csak a' rabulista megyen veszendőbe, nem az ügyvéd, — azon kor után, melly csak hogy minden ember által megértessék, az együgyüségig ügyekezett egyszerü lenni, csak hamar bekövetkezett az uj időszak, mellynek Feuerbach' büntetőjogi kézikönyve 's az ennek és a' franczia criminalis codex' nyomán, Bajorország' számára szinte Feuerbach által szerkesztett törvénykönyv adott volt irányt. Azóta tetemesen haladott elő a' tudomány, az uj theoriák sem maradhattak befolyás nélkül a' hozott törvényekre, változások történtek a' módszer körül is: de vegyük kezünkbe bármellyikét az ujabb törvénykönyveknek, akár a' Louisiana' számára készitett Livingstonfélét is, 's mindenikében, talán azon egynek kivételével, mellyet Macaulay a' keletindiai gyarmatok' számára tervezett, — félreismerhetlen a' feuerbachi rend- és módszer' typusa. A' ki e' tárgygyal közelebbről, ex professo foglalkodott, az nem fogja tagadhatni: hogy valamennyi ujabb büntető törvénykönyvön — ha mindjárt az egyik azt az általános részbe iktatta, mit Feuerbach a' specialisban tárgyalt, ha mindjárt a' büntetésvolumenek nem a' rettentési theoriához mérvék, ha mindjárt a' dolus malus' előfeltételezéséről semmit sem akarnak tudni, ha mindjárt, egy szóval, tökéletesbek a' Feuerbach' művénél, — valamennyin, mondom, ezen családi hasonlatosság' szembeszökő jelei mutatkoznak. Hogy a' magyar törvényjavaslat

is ezen családhoz tartozik, szinte első tekintetre világos, mert csakugyan nem mondhatni, hogy a' módszer' egészére nézve testvéreitől elütne, — de mind e' mellett, mikép' felebb megjegyeztetett: „mindnyája között a' legeredetiebb," 's ezen nemes eredetiségről, melly nemcsak formán, hanem tartalmon is alapul, egy közelebbi számban szólandunk.

BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV. IV.

(1845. september' 28-án.)

(Eredetiség és merészség. Deák 's a' törvényjavaslat.)

Midőn a' magyar büntető törvénykönyvi javaslatot valamennyi társai között legeredetiebbnek mondjuk, 's midőn az ország' szine előtt köszönettel járulunk szerkesztőihez, kik a' szükséges tudományon kivül a' szükséges merészséggel is birtak egy egésznek előállitására: senkise vélekedjék, hogy tehát munkásságuk' eredménye elméleti inkább, mint gyakorlati, 's hogy a' javaslat geniális inkább, mint körülményeink, viszonyaink között alkalmazható. — Különczei vannak minden tudománynak, kik fejökön szeretnek járni, nem lábukon: 's igy természetes, hogy büntetőjogtudományi phantaszták is találtatnak, kik a' büntető codexet bibliai, vagy phrenologiai, vagy cosmopolitai, vagy Isten tudja, minő fonák alapra szeretnék fektetni, mert nekik csodálatos idiosyncrasiájoknál fogva, akármivel foglalkodjanak, a' józanság' atmosphaerájában nincsen maradásuk. Szerencse, hogy a' kissé tapasztaltabb ember, kivált ha a' speciálitások' mezejére tér velök által, könnyen látja, hányat ütött az óra, 's ha eszélyesen akar eljárni, bizony elmarad tőlök, nehogy végre még tökéletesen árnyékba helyeztessék a' tudomány', az emberiség' ezen óriásai által.

Már, hogy illyetén merészség, illyetén eredetiség távolról sem jellemezheti törvénykönyvi javaslatunkat, világos, ha tudjuk, hogy az kivált Deák-nak köszönheti lételét. Hiszen Deákot

mindnyájan annak ismerjük, ki akkor is, midőn politicai eszményért lelkesül, erős lábbal szeret állani a' földön, 's ki a' közönséges mértéket megütő egészséges fej' gondolatát többre becsüli a' visszásan organisált agy' legfényesebb bogarainál. — A' büntető törvénykönyvi javaslat' merészsége abban áll: hogy szerzői az 1840: V. törvényczikkelyt, melly az 1827-diki munkálat' tökéletesbitéséről szól, ugy értették, 's ugy vélekedtek a' törvényhozó' czélzatának leginkább megfelelhetni: ha, látván miszerint ama' javaslaton egyes módositások által nem segithetni, a' lehetőségig tökéletes uj tervet, azaz: vezéreszme' fonalán alakult, magából kiinduló 's magában bevégzett egész művet ügyekeznek a' törvényhozás' elébe terjeszteni, — keveset töprenkedvén azzal, ha e' munkálatnak az 1827-diki választmányétól leszármazása talán a' legnagyobb genealogiai tudománynyal sem bizonyitathatnék be.

Eljárásuk ollyatén volt a' büntetőjogra nézve, minő a' Pesti Hirlapé kiván lenni a' közjog irányában.

'S eljárásuk helyes volt, kétségtelenül. Ha másképen cselekesznek, ha az innen is onnan is kiszedegetett részleteket sorozzák, és osztályozzák, és alosztályozzák, és szakaszokra szedik, azzal semmit sem gondolván, ha élő organismus leend-e a' törvény, vagy léleknélküli férczmű; ha ollyképen járnak el a' törvénykönyv' szerkesztésében, mint a' Bentham' és a' Westminster-Review' szakadatlan törekvéseinek daczára Angliában felülkerekedett iskola, melly a' népek' ujjászületésének egyik momentumát magában foglaló feladást az által véli legbiztosabban feloldhatni, ha a' legkülönfélébb időszakokból, talán még a' Tudorokéból is fenmaradott intézkedéseket fejezetekre felosztott 's a' legborzasztóbb törvénykezési jargon' fejtegetéseivel elárasztott casuisticába szövi, mit ők „a' statutumok' consolidatiójának" mondanak: akkor bizony csak olly munkára tettünk volna szert, minő azon büntető törvénykönyvi javaslat, mellyet az öreg napjaiban a' radicalismus felé hajlott whigből conservativvá lett Brougham: „an act to amend and consolidate the criminal law of England" czimü billjében taval a' parliament' elébe terjesztett.

E' billben mindazoknak megnyugtatására, kik kislelküségök-

ben attól tartottak, hogy Carolina királynénak elhiresztelt védője szerfelett philanthropiai munkálatot fog a' pairek' elébe terjeszthetni, Londonban, az imperial parliamentben, Krisztus' születése után 1844-ik évben, mart. 24-én — igaz, hogy éjtszakának idején — lord Brougham egyéb nagybecsü szabályok között inditványozá: a' büntettesnek a' vesztőfához vonczoltatását és felnégyeltetését, a' vasárnap' megüllésének büntető sanctiónali ellátását, a' státusegyháztól eltérő cultusok ellen két századdal ezelőtt hozott törvények' megujitását, 's még más számos illyetén borzasztó dolgokat, — annak világos jeléül: hogy ha nem merünk gyökeresen reformálni, szükségképen olly rendszabályokat pártolunk, miknek pártolásához napjainkban vakmerőség kivántatik.

Mi már a' magyar törvényjavaslatnak mult czikkünkben is emlitett nemes eredetiségét közelebbről illeti, — nemesnek mondtuk, mert nemcsak formán, hanem tartalmon is alapul, — azt mi nem származtatjuk a' halálos büntetésnek eltöröltetéséből, legalább nem mindenek előtt ebből. Nem mintha e' büntetésfajnak a' fenyitések' sorábani megtartása mellett szavaznánk. Mi is ugy vélekedünk, hogy a' halálos büntetésnek a' jelen javaslatban nincsen helye. Igaz, hogy készséggel megismerjük a' társaság' jogát e' büntetés' alkalmazására; igaz továbbá, hogy kissé különösnek találtuk, midőn a' nemzet' senatusában annyi buzgalmat láttunk e' kérdés körül, 's annyi hidegséget, vagy, helyesebben szólva, tökéletes némaságot egyéb szintolly lényeges kérdéseknél, — mert p. o. roszul szerkesztett eljárás gyilkosabb fegyverré válhat a' nyaktilónál; — mindez tökéletesen igaz, 's okát csak abban találjuk, hogy az emlitett nemzet' senatusában talán több jogtudósok is ülhetnének; — de mind e' mellett eltörlendőnek véljük e' büntetésnemet, nem mert a' jogosság parancsolja, hanem mert a' büntető politica tanácsolja; eltörlendőnek véljük továbbá azért: mert az elfogadott poenitentiarius rendszerrel ezen büntetésnemnek alkalmazása homlokegyenest ellenkezik; — 's midőn egy oldalról kinyilatkoztatjuk, hogy a' halálos büntetés' eltöröltetéséről, a' vesztőfa' lerombolásáról csak a' poenitentiarius rendszernek

az öszves országbani életbeléptetése, csak a' kerületi börtönöknek az eredeti javaslat' értelmében emelkedése után lehet szó: más oldalról erősen hiszszük, hogy a' halálos büntetés' eltörültetése által a' büntettek' mennyiségére nézve netalán okozott pillanatnyi oscillatio e' rendszer' utján azonnal megszüntetik; — eltörlendőnek hiszszük végre azon okból, mellynél fogva egy Guizot, egy Dupin, egy Lajos-Fülöp (az olvasó látja, hogy nem holdkórságos philanthropokra, nem Howard' carricaturáira hivatkozunk) ellene nyilatkoztak, 's ezen ok: az évezredek' gyakorlata után sem mutatkozó süker. A' teljes sükeretlenség' ezen szembeszökő tüneményéből magyarázhatjuk magunknak, hogy midőn a' franczia forradalom' idejében a' constituante a' halálos büntetést még szükségesnek nyilatkoztatta: már a' convent, mellynek ugyan csak alkalma volt e' büntetés' hatását közelebbről szemlélhetni, 's mellyet praxisánál fogva joggal a' legilletékesb birónak tartunk e' tárgyban, a' halálos büntetést, mint czéltalant és szükségtelent, a' béke' helyreállásával eltörlendőnek vélte. —

De ismételjük, hogy büntető törvényjavaslatunk nem főleg, nem kiválólag innen kölcsönzi nemes jellemvonását, hanem mindenek előtt azon körülményből: hogy a' magyar törvényhozó a' becstelenitő büntetések' rendszerét nem ismeri, miről egy közelebbi czikkünk fog szólani.

BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV. V.

(1845. october' 3-án.)

(A' becstelenitő büntetések' rendszeréről.)

Azzal rekeszkettük be minapi czikkünket, hogy a' magyar büntető törvényjavaslat, jelesen a' büntettekről 's büntetésekről szóló rész, nemes eredetiségét főleg azon körülménynek köszönheti: miszerint törvényhozásunk a' becstelenitő büntetések' rendszerét nem ismeri.

Olvasóink' nagyobb száma ez' észrevételt alkalmasint ugy értette, mint melly a' szorosabb értelemben vett testi büntetésekről, nevezetesen a' botról szól, miknek t i. törvénykönyvi javaslatunkban semmi nyoma, 's miket a' mult országgyülés eltörlendőknek nyilvánitott.

Hogy a' botbüntetés becstelenitő, az nem szenved kétséget. Becstelenitő, mert meggyalázza, mert mintegy a' barommá-alacsonitatás' állapotában tünteti fel a' bünhödőt; de becstelenitő még olly értelemben is: hogy könnyen becstelenné teszi azt, ki még talán csak könnyelmü volt, midőn deresre fektették. Annak erkölcstelen büntetésnek kell lenni minden bizonynyal, mellyről a' poenitentiarius fogházak' igazgatói egy szájjal lélekkel hirdetik: hogy azokat, kik botbüntetéseket szenvedtek mielőtt a' szólók' börtöneibe kerültek, javithatlanoknak tapasztalták.

Igen, igen, a' botbüntetés becstelenitő, 's azonfelül — bármi példányosnak lássák a' rettentési theoriának hivei — még számos tekintetben fonák; róla is áll mint valamennyi testi büntetésről, mit Barthe, 1832-ben a' franczia kamarákban a' bélyegzésről

mondott: hogy lehetetlenné teszi a' rehabilitatiót, 's tehetetlenné a' kegyelemjogot, sőt magát a' bünbánatot is.

Mind ez áll, 's mind ezt már semmi szükség elmondani. Harapófogó, és bot, és vesszö, és pelengér, és kaloda különben sem találnak már most védőkre, 's ha egyike vagy másika e' büntetésfajoknak egyik vagy másik civilisált országban még el nem töröltetett, — ne higyük, hogy tehát amaz országban jövendője is lehetne. Ahhoz is kell idö, mig a' száraz galy lehull a' fáról. Azt azonban, hogy e' tekintetben egykét uri ember nálunk is szivesen ollyformán codificált volna, mint 1827-ben Peel, kinek „consolidált statutumairól" megjegyeztetett, hogy mindenikéknek aljáu pattog az ostor, — elhiszem készséggel. De mikor nem volt benne mód egyáltalában! mikor kimondva levén a' törvényelötti egyenlöség' borzasztó elve, a' bot nemes, nemnemes hátat különbség' nélkül érendett volna! Bizony, föleg ennek köszönhetjük, hogy a' bot' panegyristái tanácsosbnak tartották, szépen lecsücsülni. 'S most álljon elö valaki, 's ügyekezzék velünk elhitetni, hogy még nincsen tapasztalásunk, miszerint a' törvényelötti egyenlöség' megállapitása nálunk is a' legüdvösebben fog müködni!

Ismétlem, mind ezt már nem szükség elmondani. De hiszen nekem nem is volt szándékomban erröl szólani; az olvasó engem igen természetesen félre értett, mert Istennek hála, Magyarországban a' becstelenitö büntetések' rendszere jelenleg sem létezik, 's mondhatni, hogy soha sem létezett, ha mindjárt az egyházi 's a' római jog' nehány tételei az infamiáról törvényeink közé is bucsúsztak, 's magánjogi tekintetben némi befolyást gyakoroltak.

Valjon mi hát az a' becstelenitö büntetések' rendszere? kérdi az olvasó.

Elmondom; de hogy könnyebben megértessem, hogy világosabban magyarázhassam ki magamat, concret példával fogok élni, 's e' példát a' franczia büntetö törvénykönyvböl fogom meríteni, mellynek egyes hiányait, bármi nagy becsben tartsam különben az egészet, alkalmasint elevenebben érzem, mint azok, kik engem a' franczia institutiók' feltétlen helyesléséröl vádoltak.

A' franczia büntetö codex szerint a' büntettet (crime, crimen,

Verbrechen, ellentétben a' vétséggel, delit, delictum criminalitatem non involvens, Vergehen) mindig becstelenitő, infamans büntetés éri, 's minden becstelenitő büntetés több vagy kevesebb politicai 's polgári jogok' megszüntetésével jár, még pedig ollyformán, hogy e' jogok a' büntetés' kiállása után sem élednek fel!

Lássuk e' rendszert közelebbről.

A' franczia büntető codex szerint az élet' hosszáig tartó rabság (travaux forcés à perpétuité), a' számkivetés kötelezettséggel azonegy meghatározott helyen maradni (déportation), 's a' halálos büntetés (ez utóbbi az itélet' kimondása 's a' végrehajtás közötti időt értve, vagy azon körülményt, hogy a' halálra itélt megszökhetett) polgári halált von maga után, 's ennek következményei: hogy az illető egyén tulajdoni- 's minden örökösödési jogától elesik, hogy törvény előtt polgári keresettel fel nem léphet, hogy házassága felbontatik (polgári oldalát illetőleg), hogy nem képes valamit szerezni, valamit ajándék' utján nyerni (kivéve, mennyi élelmére szükséges) 'stb.

'S ezen büntetés, melly a' római jognak az existimatioról 's a' capitis diminutioról szóló tételeinek félreértéséből, 's talán onnan is származott: mert hozatalakor az emigransokat is éré, 's mert politicai és magánjogi okok javasolták, hogy az emigransok polgári halottaknak tekintessenek, — azon forradalom után hozatott be, melly az emberiség' életében egy uj időszakot nyitott meg, 's behozatott azoknak ajánlására, kik annyi egyébben hiven a' haladás mellett buzgólkodtak. Világos, hogy ezen büntetés egyenesen a' nembünösöket éri. Napoleon maga figyelmezteté a' codex' szerkesztésében eljárt választmányt ezen intézkedés' fonák voltára, 's tanácskozásközben emlité, hogy e' szerint p. o. egy deportálnak hitvese, ki nemes hűségeért, ha férjét a' deportatio' helyére kiséri, megismerést. sőt a' legnagyobb tiszteletet érdemli, ezen törvény által ágyassá alacsonitatnék. Világos továbbá, hogy a' büntetett egyén — bár mint rendelkezzék a' törvény, bármi bölcsnek látszó, de ma már a' legnevezetesebb jogtudósok, nevezetesen Rossi által érdeme szerint méltatott juris fictióból induljon ki a' törvényhozó, — nem szünik meg férj, fiú, atya 'stb. ma-

radni, mert hiszen ezek természeti kötelékek, ezek nemcsak polgári jogok, hanem még inkább természeti kötelességek, mellyek törvényszékileg meg nem szüntethetők.

'S ez teszi a' becstelenitő büntetések' rendszerének egyik részét.

Másik részét teszik a' büntetteket (crimeneket) érő többi büntetések, mellyek a' nélkül, hogy polgári halált vonnának magok után, a' büntetett egyént minden nyilvános hivatal' viselésétől, a' választási 's általában minden politicai és polgári jogok' gyakorlatától, életének egész idejére megfosztják, mellyek a' főbüntetés' ideje alatt (értetik a' rabság' illető neme, mert az érintett jogvesztés csak büntetési járuléknak tekintetik) a' büntetett egyént vagyonának kezelésétől is elmozditják, 's mellyeknek fonáksága utóbb bővebben fog kitünni.

'S ime ez a' becstelenitő büntetések' rendszere, melly az egy magyar törvényjavaslaton kivül Europa' valamennyi büntető codexeit kisebb nagyobb mértékben eldisztelenili; 's mellyet fővonásaiban feltüntetni szükségesnek láttam: hogy kimutathassam az állást, mellyet a' magyar büntető törvénykönyvi javaslat társainak sorában elfoglalt, 's hogy következő egyes észrevételeim e' tárgyban rövidebbek is, világosabbak is lehessenek.

BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV. VI.

(1845. october' 5-én.)

(A' becstelenitő büntetések' rendszeréről folytatólag.)

Pogány törvénynek az a' sorsa, hogy keresztyén emberek meg nem tartják. Természetes ennélfogva, hogy a' franczia büntető törvénykönyv' szabályai az egyes jogok' megszüntetésével járó ugy nevezett polgári degradatio iránt, 's még inkább a' polgári halálra nézve, gyakor izben kijátszatnak, végre nem hajtatnak.

Lássuk közelebbről.

Először is: büntető eljáráskor a' törvény' világos kikerülésével criminális büntetés helyett fegyelmi fenyitésben marasztatik el a' vádlott; mert esküttek és birák egyiránt érezik, hogy az illető büntett szigoru büntetést érdemel ugyan, de becstelenitőt nem, 's e' két fogalom a' franczia törvényhozás' értelmében elválaszthatlan levén egymástól, correctionális büntetés éri a' vétkest. Ez azonban bajnak baj általi orvoslása, mert a' fegyelmi büntetések természetöknél fogva kevesbbé súlyosak és csekélyebb volumenüek levén, a' büntetés nem áll arányban az illető büntettel, 's igy a' törvényszegések' száma szaporodik.

Másodszor: igen gyakori a' részletes rehabilitatiónak közigazgatási uton eszközöltetése, mi a' kegyelemjogtól mind lényegére mind formájára különböző valami levén, igen kártékonyan hat a' jogvilágra.

Harmadszor: maga a' végrehajtó hatalom, 's magok a' pol-

gári hatóságok, mellyek az illető törvényczikkelyek' gyilkos következményeit annyi izben közelebbről szemlélték, nem teljesitik a' törvényt.

Példa reá a' Polignac' esete.

A' két magyar haza' hirlapjainak külön mindenik olvasója tudja, hogy X-dik Károlynak ezen ministere a' juliusi forradalom után vádlottképen a' pairek elébe állítatott; tudja azt is, hogy miután a' deportatio' büntetése, Francziaországnak büntettes-gyarmatai nem levén, nem igen alkalmaztathatott volna: élet' hoszszáig tartó, 's a' hámi erősségben elszenvedendő rabságra, 's még azon felül világos szavakkal polgári halálra itéltetett; tudja végre azt is, hogy utóbb számüzetés lépett e' büntetés' helyébe; — de azt talán nem tudja mindenik olvasó, hogy a' pairek' kamarája által hozatott ezen itélet, mennyiben polgári halálról is szól, a' hatóságok által soha sem foganatosítatott. Polignacnak házassága Hamban, hová őt hitvese kiséré, tovább folyt, neki ott gyermekei születtek, kiket az illető polgári hatóság — mert Francziaországban a' keresztelésnek civilis oldala is van, azonképen mint a' házasságnak — törvényes gyermekeknek, a' pairkamarailag kimondott polgári halál' daczára, Polignac' törvényes gyermekeinek ismert az illető belajstromzás' formája által.

Illyetén az idétlen intézkedések' hatása 's hatástalansága egyszersmind. Egyébiránt — mint már megjegyeztük, ha nem csalódunk — Francziaországban is minden illetékes szózat kárhoztatja e' rendszert. Akad ugyan néha a' kamarákban, vagy journalisticában egy inkább hóbortos, mint genialis különcz, ki ezen törvényczikkelyek mellett is ügyvédkedik, 's „hangzatos mert üres" phrásisokban büntetőjogi terrorismust hirdet, 's ki republicanismust lát embertelen törvényében, mint nálunk némellyek politicai bölcseséget látnak teljes tudatlanságukban, — de ezek csak egyes különczök, a' nyáj nem megyen utánuk.

Való igaz, Francziaországban még jelenleg is módositatlan a' törvény; de mikor az igazságszolgáltatás' ministerétől, a' kamara' ülésében ezeket hallhatni: „a' magánjogi törvénykönyv' egyik rendelkezése azt tartja, hogy a' házasság jogilag feloldatik

a' polgári halál által még azon esetben is, ha a' szabad házastárs kötelezettségében meg akar maradni: — elég, kimondanunk ezen szabályt, hogy mindenkivel éreztessük, miszerint ezt módositani szükséges," — mikor, mondom, a' kormány' képviselője illy vallomást teszen a' szónokszéken: akkor világos, hogy Francziaországban nem annálfogva marad módositatlan a' törvény, mert vannak, kik a' becstelenitő büntetések iránti intézkedéseket helyeslik, hanem azért, mert a' büntető codex' 's a' polgári törvénykönyv' ide vonatkozó szabályainak szándéklott revisióját a' napi események 's a' nap' szükségei évről évre halasztják. De mint fogjuk magunknak megmagyarázhatni, hogy ollyatén országok is, mellyek a' legeslegujabb időkben uj büntető törvényeket hoztak magoknak, azokat becstelenitő büntetések' sürü használása által elmocskitották? Holland nyakrafőre sietett tuladni az esküttszékeken, mint ollynemü intézkedésen, melly nem honi földön nőtt, 's mellyet a' franczia törvénykönyvvel nyakára hoztak. De hogymint történhetett tehát, hogy csak pár évvel ezelőtt szerkesztett büntető törvénykönyve hemzseg a' codex Napoleon' becstelenitő büntetéseitől? Hiszen a' stathouderek alatt az infamans büntetések' rendszerét nem ismerték a' hollandiak. Ismerték az infamiát, de csak olly vázlatban, minőben azt minden, a' hübéri 's az egyházi jogból kifejlődött törvényhozás ismeri, 's mellyet a' magyar, ha kedve tartja, Kitonich által megmagyaráztathat magának. Honnan van az, hogy a' német apróbb souverainitások, a' „freies und einiges Deutschland'" ezen Athenái és Boeotiái, kik a' franczia értelmi suprematia alól magokat olly dicsőségesen emancipálták, a' taval, harmad 's negyedéve szerkesztett törvénykönyveket sem tudták tisztán tartani e' mételytől? Igaz, a' „deutsches Gemeinrecht"ben is olly szépen fejlődött ki e' burján, hogy Hermann' unokái egy kis ügyességgel csakugyan bebizonyithatnák: miszerint particuláris törvényhozásaik ezen intézkedéseket nem annyira a' Rajnántuli jogtudósoktól kölcsönözgették, mint inkább Karpzowjaiktól egyenes ágon öröklötték. De hiszen ez még korántsem elégséges ok arra, hogy a' cosmosnemzet másnak engedje a' büntető reform' mezején az elnökséget! — Senki se' mondja, hogy a' német törvény-

hozások már nem ismerik a' polgári halált, hanem csak azt, mit a' franczia dégradation civique, interdiction légale alatt ért; — mert erre azt válaszolhatni: hogy Bajorországban a' lex bojoariorumban — mellynek ükeükét Thuróczi szerint a' magyarok Henrik császártól ajándékul kérték magoknak — az ugynevezett békóbüntetés (Kettenstrafe) polgári halállal jár; 's válaszolhatni továbbá: hogy a' polgári degradatio, a' büntettesek' legtarkább seregének a' büntetések' kiállása után is politicai, polgári 's némileg családi jogoktól elejtetése, igazságtalanságot annyit foglal magában, mennyit a' polgári halál. Azt helyesnek, sőt szükségesnek fogja találni mindenki, hogy p. o. a' hűtlen pénztárnok, illető büntetésének kiszenvedése után is közpénzek' kezelésétől eltiltassék; azt sem fogjuk botránkoztatónak találni, ha p. o. a' gyógyszerész, ki vétkes gondatlanságból valakinek halálát okozá, itélet által a' gyógyszerészség' gyakorlatától is elmozdítatik, mint a' gyermeket elsikkasztó bába a' szülészet' mesterségétől 'stb.; egyes illyetén intézkedéseket a' magyar törvényjavaslatban is találhatni. De itt mindig individualisálni kell személyre és jogra nézve; nem pedig büntetés' fejében összevissza mindenkit mindennemü jogaitól megfosztani, 's kinyilatkoztatni például, hogy az, ki a' vétlen önvédelem' körén tulterjeszkedve valakit tetemesen megsebesített, azontul választási jogok' gyakorlatára képtelen; — mintha ő vétségének vagy büntettének daczára a' legeslegjobb választó nem lehetne! Az, hogy valaki, mert bármi büntetésben elmarasztatott, tanuságtételre képtelen legyen, az már épen elévült fogalom; elvonatkozva attól, mit ma már az iskolásgyermek is tud, hogy magában véve tökéletesen érvényes, vagy tökéletesen érvénytelen tanuságtétel nem is létezik, mindeniknek súlya a' körülmények' egészétől függvén, — miért ne lehessen például a' vérengző vagy akármelly büntettes egybenmásban a' legjelesebb tanu, a' legjelesebb müértő? Jogok' elvonásánál a' legnagyobb ovatossággal kell eljárnunk, nehogy igazságtalanok legyünk,'s hogy magunkat, másokat, 's a' társaságot, néha méginkább ne sértsük, mint a' büntettest. Mennyi botrány történhetik e' tekintetben különösen azoknak irá-

nyában, kiket a' közbizodalom választás' utján ide vagy amoda szólit! Igaz, megvesztegetett választók czégéres büntettest is küldhetnének a' nemzet' tanácsába, de itt a' tábla', a' kamara' verificatioi jogában rejlik az orvoslás.

Ismételjük: a' jogoknak felebb emlitett elvonása, büntett és jog' különbsége nélkül, minden józan büntető elvekkel ellenkezik. Az pedig, hogy valaki a' kiszenvedett büntetés után, még jogilag becstelennek nyilatkoztassék, nemcsak a' poenitentiarius rendszerrel ellenkezik, hanem a' positiv jogalap' felforgatasával is jár. Mindazon félszabályok, mellyekkel e' tekintetben kivált az ujabb német büntetőtörvények segithetni véltek e' bajon, elégtelenek.

Hazafiui örömmel irom ide Mittermaier' sorait e' tárgyban: „Miért nincs egyetlenegy törvényhozónak annyi bátorsága, hogy illy viszonyok között inkább egészen számüzze a' becstelenitő büntetéseket, 's a' büntetettnek kilátást nyisson, hogy feddhetlen magaviselet által polgártársainak bizodalmát megnyerhesse, a' népre bizatván, mennyiben akarja a' büntetést szenvedettet, szigoru szemmeltartás után, bizodalmára méltatni? A' magyar büntető törvénykönyvi javaslatnak szerkesztői voltak ennyi bátorsággal; és számtalan nehézségek, mellyek más országokban a' becstelenitő büntetések' rendszerénél fogva származnak, a' javaslat' elfogadásával végkép' eltünnek.“

A' magyar büntető törvénykönyv' jelességének egyéb tényezőiről egy közelebbi számban szólunk.

BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV. VII.

(1845. october' 10-kén.)

(Filangieri 's a' bünkisérleti tan.)

Nem ismerek szeretetreméltóbb irót a' törvénytudomány' mezején, Filangierinél. Marquis Posához hasonlitották őt, ki egy tizennyolczadik századbeli olaszudvarban a' népek' boldogságaért ábrándozott, 's ki minden politicai tapasztalatlansága mellett — mert Nápolyban vajmi bajos lett volna az alkotmányos biztositékokkal gyakorlatilag megismerkednie,— szive fenekén örök igazságokat talált, mellyek „a' törvényhozás' tudománya" czimü munkájának maradandó becset kölcsönöztek. Annak jeles munkának kell lenni, melly félszázaddal megjelenése után Constant Benjamint fordítóul nyeré.

A' jogirodalom' aristarchusai munkája' azon részét tartják legjobbnak, melly a' büntető törvényhozást tárgyazza. 'S méltán. E' rész adatokban és eszmékben egyiránt gazdag; ollyatén, melly philanthropiai hévvel ragadja meg az emberiség' ügyét, 's egy alkalommal, mi csakugyan ritkaság, a' görög és római jogvilágra is fényt derit. De vannak benne egyes nézetek, mellyek habár, mint a' legnemesebb alanyiságból kiindult tévedések, széditőleg hatottak a' későbbi törvényhozóra is, a' higgadtabb tudomány előtt meg nem állhatnak. Habent sua fata libelli, — de a' leggyászosabb fatum az, hogy a' beléjök csúszott tévedések rendesen termékenyebb földre esnek, mint az igazságok, mellyeket magokban foglalnak, 's mellyek gyakran csak az ég' madarainak szolgálnak táplálékul.

Filangieri, alkalmasint az általa kissé félreértett római tan' nyomán, a' büntett' kisérletét azonképen hirdeti büntetendőnek, mint magát a' bevégzett büntettet. Miért? Azért, ugymond, mert a' bünkisérlet' szerzője elkövette annyiban a' büntettet, mennyiben ezt elkövetni képes volt. — A' fogalomzavar itt világos. Filangieri előtt az alanyilag bevégzett, de tárgyilag nem sükerült büntett' eszméje lebegett, azon eset p. o. ha A. leveti B-t a' második emeletről, azon szándékkal 's azon alapos reménynyel, hogy őt megölje, de B. olly szerencsésen esett, hogy meg sem sértetett. A' nem sükerült büntettet ma már mindenki a' bünkisérlettől különböző valaminek tartja, de ezelőtt negyven évvel amaz eszmezavar még a' franczia büntető törvénykönyv' szerkesztőire is olly hatással volt, hogy a' franczia codex ugyanazon büntetéssel sujtja a' kisérletet, melylyel a' bevégzett büntettet.

Hogy a' törvény' ezen intézkedése csak a' felebb kijelelt tévedésen alapul, onnan is gyanithatni: mert egyéb tekintetekben a' franczia tan a' kisérletről sokkal józanabb, mint számos, jóval utóbb alakult törvénykönyveké, mellyek a' legnagyobb praetensiókkal köszöntöttek be ez' árnyékvilágba. A' franczia törvényhozó csak akkor lát büntethető kisérletet, midőn a' büntett már elkezdetett, holott a' német tudomány, melly még nem régiben „a' kisérlet' kisérletéről" is értekezett, büntethető kisérletet jelenleg is hajlandó nemcsak az elkezdett büntettben, hanem az ama' büntett felé irányzott előkészületekben is látni.

Nem szeretném tévedésbe hozni az olvasót, 's nem szeretnék félreértetni az olvasó által. Ennélfogva midőn örömmel üdvözlöm a' szász büntető törvénykönyvet, melly azonképen, mint a' norvegiai törvényjavaslat, a' puszta előkészületben még nem lát büntethető kisérletet, 's midőn Rossival ugy vélekedem, hogy a' pusztán előkészitő cselekvények annálfogva nem szolgálhatnak tárgyul a' büntető törvénynek, mert a) büntetésökre nem mutattathatik ki eléggé szilárd alap; mert b) a' társaság' érdekében áll, nem sokszoroznia az inditó okokat, mellyek a' gonosztevőt szándékának palástolására intsék; 's mert c) nem tanácsos, bezárni az ajtót a' bünbánat előtt; — midőn továbbá hiszem és vallom, hogy

azon előkészületek is, mellyek olly annyira nem közönösek a' társaságra nézve, hogy egynémellyike rendőrségi szabálynak alkalmul szolgálhat, magokban véve még nem büntethetők: — akkor megismerem egyszersmind, hogy van két rendbeli büntett, mellyeknél nemcsak a' kivitel' kezdetében, hanem már a' tettleges előkészületben is rejlik a' büntethető kisérlet, 's e' két büntett: a' felségsértés és a' hütelenség (ez utóbbi nem Werbőczinek fogalma szerint levén értetendő, miután p. o. a' pénzhamisitással semmi köze). Már Cato monda a' felebbi büntettekre vonatkozólag: „Nam coetera dum persequare ubi facta sunt: hoc nisi provideris ne accidat, ubi evenit, frustra judicia implores." Ez magyarul annyit jelent: „késő leszen magadat védened, ha az ellenség már a' négy folyam' mentében csillogtatja fegyvereit." A' büntető politica tanácsolja e' kivételt, de illyetén kivételes eseteknél az igazság egyszersmind azt parancsolja: hogy a' büntető eljárás minden kitelhető biztositékot nyujtson a' vádlottnak, hogy épen ellentéte legyen az angol ugynevezett csillagkamarának. De hiszen lesz hely és idő, az eljárásról is szólanunk; most térjünk vissza e' részletektől a' tárgy' általánosságához.

A' büntetőjogi theoria' jelen nézetei szerint a' bünkisérletről szóló fejezet a' törvénykönyv' általános részéből egészen kihagyandó, 's azon cselekedetek, mellyekben büntethető kisérlet rejlik, külön vétségek' képében, mint delicta sui generis felállitandók. Ezen eszmének elnöklete alatt szerkesztették a' magyar törvénykönyvi javaslat' szerzői a' 423-dik, 426. és 428-ik szakaszokat (a' §§' számát az országos választmány' épen kezemnél levő kiadásából idézem, mellyben országgyülési tárgyaláskor a' külön vélemények' nyomán egyes változások történtek, 's az illető §§' száma is megváltozott); másutt középutat választva ezen nézet 's a' régiebb eljárás szerint, melly ugy szólván, minden büntettnek kisérletét ismeré 's bünteté: azon elv' nyomán, hogy, hol a' törvény a' kisérletre az egyes büntetteknél nem rendel büntetést, ott nem is büntettethetik a' kisérlet, — számra tiz büntettet jeleltek ki, mint mellyeknél a' kisérlet is büntetés alá vonandó. Mittermaier arra figyelmeztet bennünket, hogy a' fe-

lebbi tiz büntetten kivül, a' kisérleti cselekedetek' büntetését akkor is követeli a' közérdek, ha egy harmadik a' terhes személynek akaratán kivül idétlen szülés' eszközlésére törekszik, 's figyelmeztetését azzal támogatja, hogy a' franczia törvényhozás is, melly a' terhes személy által elkövetett abortusnál joggal nem ismer büntetés alá vonatható kisérletet, egy harmadikat kisérlet miatt büntethetőnek nyilvánit.

Ezen rövidke észrevételekből is látni fogta az olvasó, hogy a' magyar büntető törvényjavaslat, forma' tekintetében e' tárgyban is számos társait megelőzte; a' tartalmat pedig, azaz: főleg az értelemhatározásokat mi illeti — mert büntető törvénykönyvben az értelemhatározás ugy nem forma mint nem a' büntetés, — a' javaslat' szerkesztői lelkismeretes buzgalommal arra törekedtek, hogy azon visszaélések, mellyek e' mezőn bizonyos irányban gyakoriak, nálunk magokat be ne fészkelhessék; 's hogy sükerrel müködtek, a' felebb, szám szerint idézett szakaszokból is világos.

BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV. VIII.

(1845. october' 14-én.)

(Határozatlan büntetések és büntetési minimumok.)

Egyik jellemző sajátsága a' magyar büntetőtörvényjavaslatnak, hogy az egyes vétségeknél büntetési minimumot nem rendel, szabadjára hagyván a' bíróságnak, hogy mindenütt a' legparányiabb fenyitékig szállhasson le.

Mittermaier részben helyeselvén a' törvénykönyv' szerkesztőinek ezen eljárását, más részben a' rendszert nem minden nehézség, nem minden veszély nélkülinek tartja.

Szabadjon nekünk, annyi egyébben hiv tanitványainak, ezen aggodalmát kissé tulságosnak tartanunk. — Lássuk közelebbről.

A' mult század' törvénytudósai a' birói önkény' megszoritására 's következetes és önmagához hü igazságszolgáltatás' megalapitására hasznosnak és szükségesnek tartották : teljesen meghatározott büntetést, azaz : bizonyos büntetésfajt és bizonyos büntetésmértéket ragasztani a' törvénykönyv' mindenik czikkelyéhez, — ollyformán, hogy a' büntetés a' törvényhozó által már változhatlanul kimérve levén, azt a' biró csak alkalmazza. Ezen vezéreszmétől fogva történt, hogy a' kisérlet távolra, közelre 's legközelebbre, a' bünsegédek közel 's távol segédekre 'stb. osztályoztattak, és hogy külön meghatározott büntetés szabatott külön mindenik osztályra. — Mintha csak arra törekedtek volna, hogy a' törvénykönyv a' kimerithetlen casuisticának, — épen mert kimerithetlen — igen nyomoru repertoriumává alakitassék; mintha

ugy vélekedtek volna, hogy egyes szabályok kibányászhatják a' jog' kifogyhatlan aknáját, — pedig ha a' római jog' hirét hallották L. 1. D. 50. 17. mindenikök olvashatta: „non ut ex regula jus sumatur, sed ex jure quod est, regula fiat;“ mintha — Rosshirt' megjegyzése szerint — a' büntetőjogot nem annyira a' törvénytudományhoz, mint inkább ad res imperii tartozandónak nézték volna, mellyeket regulamentaris uton is elintézhetni.

Azonban csak hamar általlátták, hogy a' teljesen meghatározott büntetések' rendszere legfelebb a' kutató, irásbeli eljárásnál alkalmaztatható, hol az egész ügy csak holtvázként tünvén fel a' birák előtt, a' büntetés is igen következetesen élet és expansio nélküli tetem lehet, — 's mind inkább tért nyert azon nézet: hogy valamint külön mindenik büntetőjogi eset, ugyszólván külön, az illető esettől elvont bizonyitási rendszer' nyomán kifejtendő: azonképen a' büntetés külön mindenik eset' jelleméhez képest a' bíróság által kimérendő. Természetesen nem olly értelemben, mintha a' büntetés' neme és súlya egészen a' bíróra bizattathatnék, — illyesmi csak egy német egyetembeli professor' agyában fordulhat meg napjainkban, ki thesisének védelmére — miután a' magyarországi táblabirákra, mint a' terra incognitának incognita quantitasaira nem hivatkozhatik — a' római arbiterekre utal mint ollyasokra, kik egészen kényök kedvök szerint és mégis örök dicsőséggel hoztak itéletet, — olly dolog, mellyre már Seneca megfelelt, mondván: hogy bizony veszedelemmel jár, ha valamelly ember „nullis adstricta vinculis religio“ szerint szabhat büntetéseket annálfogva, mert hiszen őt: „in album census et equestris haereditas misit“, — 's mellyre mi kisebbek csak azt jegyezhetjük meg teljes alázattal: hogy köztudomás szerint, a' büntettekből származó személy elleni civilis (nem ugynevezett honorarius) keresetek stricti juris actiones voltak, nem arbitria.

Ismételjük: ma már közös a' meggyőződés, hogy a' büntetés' teljes határozatlansága annyi, mint a' birói hatalomnak a' törvényhozóival felcserélése, 's hogy a' polgárokat részben megfosztaná azon biztositékoktól, mellyeket ők szabatos törvényeknek

képében joggal követelhetnek. — De a' büntetésnek a' biró általi kiméretése csak ollyformán értetendő : hogy viszonylag határozatlan büntetések szabattak az ujabb törvénykönyvekben; azaz: a' biró, ha nem mindig több büntetésfaj között, rendesen mégis több büntetesmérték között — jóformán egymástól távol eső büntetésmaximum és minimum szabatván, — választhat.

Félszabálynál azonban meg nem állapodhatni, kivált a' törvényhozás' körében nem. Midőn a' franczia codexnek 463-dik szakasza a' birót felhatalmazza, hogy a' büntetés' kimérésénél a' minimum alá is szállhasson, ha fegyelmi büntetésről és parányi kárról van szó: akkor ugyanazon codex egészen sajátszerü 's egyszersmind visszás logicánál fogva, ellenkezőleg rendelkezik a' nagyobb vétségekre, a' büntettekre nézve, holott, épen mert nagyobb a' büntetés, ez még nagyobb vigyázattal volna mérlegezendő. Illy viszonyok közt a' jury, midőn a' minimumot is szerfelett kemény büntetésnek látta, gyakran felmentette a' minimumnál kisebb büntetésre csakugyan érdemes vádlottat, 's igy baj' helyébe uj baj léptettetett. Ennek orvoslására már 1824-ben törvény hozatott, melly szerint bizonyos büntetteknél, mennyiben ezeket halálos büntetés nem érné, enyhitő körülmények' létezéséről is hozathatott végzés, mi eddig csak bizonyos vétségeknél történhetett, a' hiressé vált 1832-diki törvény pedig erre a' legczégéresebb, 's halálos büntetést magok után vonó büntetteknél is felhatalmazván a' juryt, illyetén határozat' esetében a' biró két fokkal leebb szállithatja a' törvényben szabott büntetést. De még itt sem lehet megállapodni, ha csak azt nem akarjuk, hogy a' kivétel terjedelmesebb legyen a' szabálynál; statisticai adatokból t. i. kiviláglik, hogy a' jury 100 eset között 67-nél enyhitő körülmények' kiséretében mondá elkövetettnek a' büntettet, — 's a' jury' ezen verdictjei csak a' tudatlanság vagy a' roszlelküség által mondathatnak tulságosan szelideknek, miután de Vaulx, számos évekig colmári közvádló, 's igy épen nem szerfelett érzelékeny eskütt-tag, szinte nyiltan megvallá : hogy a' tudomására jutott büntető keresetek között számtalan volt ollyas, hol

a' törvényes minimum is az igazságosnál sulyosabb büntetés fogott volna lenni. — 'S ha a' sulyos büntetéseiről elhiresztelt franczia codextől elvonatkozva, azon büntető törvényhozásokra vagyunk figyelemmel, mellyeknek minimumai legalább viszonylag érdemesek ezen névre, még mindig ollyatén combinatiókat találhatni czégéres büntetteknél is, mellyek az illető büntettet ollyannyira enyhítik, hogy a' törvénybe foglalt legszelidebb minimum is szerfelett sulyos büntetésnek mutatkozik.

Hagyjunk fel elvégre a' félszabálylyal illy viszonyok között; 's midőn különben is látjuk, hogy az ujabb törvények mintegy versenyeznek egymással a' birónak felhatalmazásában, miszerint a' büntetésmértéket a' törvényben foglalt minimum alá is szállithassa, mert csak igy kerülthetö el számos esetekben minden igazságtalan keménység a' jogalkalmazásnál; 's midőn a' tapasztalás arra tanit, hogy a' legujabb törvényhozások' minimumai is még mindig szerfelett sulyosak: menjünk egy lépéssel tovább, 's kövessük a' genfiek' példáját, kik 1815-ben Dumontnak, Bentham' nagyhirü barátjának tanácsára a' codex' valamennyi minimumait eltörlötték, ugy hogy a' törvényszék az illető körülményekhez képest a' legparányiabb büntetésig szállhatott le. Ha tekintetbe veszszük, hogy Genf a' legeslegujabb időkig változatlanul ebbeli eljárása mellett megmaradott; hogy, midőn annyi egyéb módosítatott és felforgattatott, ezen rendszabályt roszalló szózatok nem hallatszottak: világos, miszerint a' Bentham által nyilvánitott aggodalom, hogy a' bíróságok büntetési minimumok' nemlétében kevésbé szigoruan fognak eljárni a' bebizonyitás körül, mint ha e' részben is meghatározott büntetés' alkalmazásához köttetvék, — épen ugy alaptalan, mint Rossié, ki meg' ugy vélekedett, hogy a' minimumok' megszüntetése, azonfelül, hogy a' könnyelmü elmarasztásokat szaporitandja, a' törvényt megelőző hatásának nagy részétől is megfosztandja.

Van azonban még egy más ellenvetés, melly a' mély tudomány'praetensióival, nemcsak a' minimumok' megszüntetését,

hanem a' viszonylag meghatározott büntetések' összes rendszerét roszalja, 's mellynek bajnokává a' pár évvel ezelőtt meghalálozott, különben éles belátásu Zachariä lett, midőn az akkoron tanácskozás alatt volt badeni törvényjavaslatra vonatkozólag, az 1840-diki heidelbergi évkönyvekben kinyilatkoztatá: „hogy a' melly rendszer alanyiságon alapul, az nem is rendszer, hanem olly valami, mi bennünket egyenesen Ásiába (azaz: önkényhez) vezet. A' tárgyilagosság' 's az alanyiság' rendszerei meg nem férők egymással, sőt még csak nem is közeledhetnek egymáshoz. Az alanyiság, erejét és életét szivja ki a' törvénynek."

Mint általában az ember, ugy különösen az iró könnyen tévösvényre jut, ha boszankodik. Zachariä ezt nem egy izben tapasztalhatta volna önmagán öreg napjaiban, de legkivált az idézett sorok' irása közben. Mindaddig mig a' büntett nem leszen = gyári portéka, mellyet röffel vagy serpenyővel mérhetni, 's mindaddig, mig a' büntető codex nem leszen = vámtariffa: tisztán tárgyilagos büntetőjogról szó sem lehet. Épen a' Zachariä által tagadott egymáshoz közeledése, egymásba olvadása a' két rendszernek jellemzi a' czélirányos törvénykönyvet. — Az egyes büntettek' fogalmát a' törvényhozó határozza meg. A' büntetés' nemét és maximumát a' vétség' természetéből és sulyából a' törvényhozó vonja ki. Az általános rendszabály, melly szerint a' büntetés a' beszámitáshoz mérendő, a' törvényhozó által alapíttatik meg 'stb. Mindezek tárgyilagos momentumok. Más oldalról alanyi vegyülete volt minden rendszernek Solon' ideje óta. Vagy nem alapult-e alanyiságon a' római büntetőjog, midőn a' birónak meghagyta, hogy itélethozásközben főleg arra tekintsen, ha „dolus" vagy „culpa", „propositum" vagy „impetus" vezérelte-e a' büntettest? 'S nem alapul-e ezen alanyi momentumon, a' „sciens dolo malo" körülményen, ugyszólván a' világ' összes büntető igazságszolgáltatása? Nem alanyiság-e az indulásponl, midőn a' világ' valamennyi törvényhozásai a' vádlott' előbbeni életmódjára is tekintettel vannak a' büntetés' kimérése közben? 'stb.

Az olvasó ennyiből is láthatta, hogy a' viszonylag határozatlan büntetések' rendszere — 's ennek természetes corollárium a: a' büntetési minimumok' eltöröltetése ellen emelt vádak gyenge alapon nyugosznak, 's ugy hiszszük, a' magyar törvényjavaslat' szerkesztőinek azon nézetét, miszerint a' büntetési minimumok megszüntetendők, velünk együtt üdvösnek fogja tartani.

BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV. IX.

(1845. october' 26-án)

(Birói kimérés.)

Mielőtt a' büntető eljárásra térnék által, még egy pár észrevételt kivánok a' büntető törvénykönyv' első részére nézve előterjeszteni, mellynek jellemével egyébiránt az eddigiekből már elégségesen megismerkedhetett az olvasó.

Először is, visszatérőleg a' büntetéseknek minapi czikkelyemben tárgyalt kimérésére, szükséges arra figyelmeztetnem a' törvénytudomány' 's különösen büntető codexünk' barátait: hogy az első rész' 20-dik szakaszának értelmében a' bíróság olly büntetteknél, hol rabságot szabfenyitékül a' törvény, a' legcsekélyebb ideig tartó fogságig is szállhat le a' megfogyatkozott beszámításhoz képest: de birói dorgálásig nem. — Én ugy vélekedem, hogy ez a' törvénykönyv' szellemével, melly büntetési minimumokat nem ismer, ellenkezik, 's hogy ez talán nem is állott a' szerkesztők' szándékában.

Való igaz, erre azt mondhatná valaki: világos, miszerint a' büntető-törvénykönyv' szerkesztői nem akarták annyira kiterjeszteni a' birói kimérés' jogát, hogy az ugynevezett szabadságbüntetések' helyébe egészen másnemü büntetés léptethessék. — Magam is hajlandó volnék igy vélekedni, tekintetbe vevén még azt is, hogy a' birói kimérésről szóló általános rendelkezés (18. §.) illyetén magyarázattal nem ellenkezik, — magam is igy vélekedném, mondom, ha a' 21-dik szakasz egyébre nem mutatna. Ez t. i. a' fogságbüntetés'

helyébe birói dorgálást is enged léptetni. 'S méltán. A' birói dorgálás, ezen — közbevetőleg legyen mondva — a' körülményekhez képest, 's természetesen nyilvános eljárás mellett élessé válható büntetés nem áll ollyatén arányban a' szabadságbüntetésekhez, mint állanak ezekhez a' pénzbirságok, mellyeket szabadságbüntetés' helyébe léptetni semmi esetben sem tanácsos, 's pedig azért nem tanácsos, mert ez által, megválthatván magát a' gazdag, könnyen jogtalan kedvezéseknek alkalom adathatnék, 's mert birság és szabadságbüntetés nem csak fajra, hanem öszves irányukra nézve is különböznek egymástól. A' „luat in corpore aut in aere" féle törvénytudományi bölcseség ma már komoly czáfolatot sem érdemel. A' birónak itt a' legpárányiabb „latitudo"-t sem szabad engedni; 's ha egykét esetben a' pénzbirság' helyébe szükségképen szabadságbüntetés léptetendő, azért t. i., mert a' büntettes, hogy Bentham' szavaival éljünk, nem nyujt elégséges felszint a' birság' működésére, — ezen esetek, mellyek egyébiránt a' felebb emlitettektől, mellyeknél épen megforditva szabadságbüntetés' helyébe birság léptettetett, szorosan megkülönböztetendők, — egyenesen a' törvény által jeleltetnek ki.

De térjünk vissza tárgyunkhoz.

A' felebbiekből következtethetni:

Ha a' törvény megengedi, hogy a' büntett' bizonyos körülményeinél fogva élethoszszáig tartó rabságtól egy napig tartó fogságig szállhasson le a' büntetés' kimérésénél a' biró, — 's ha más oldalról nem tartja ollyasnak a' szabadságbüntetést, mellynek helyébe birói dorgálás egyáltalában nem léptethető, — hogy pedig a' magyar büntető-törvénykönyvi javaslat illyesnek nem tartja, a' 21-ik szakaszból világos: — akkor nincsen ok, miért ne szállhasson le a' biró a' büntetés' kimérésénél az illető büntett' bizonyos körülményeinél fogva a' rabságtól is egészen a' dorgálásig.

'S nincsen ok különösen annálfogva:

mert a' magyar büntető-törvénykönyv becstelenitő büntetéseket nem ismervén, rabság és fogság korántsem állanak olly

viszonyban egymáshoz, mint p. o. a' német „Zuchthaus“ a' „Kreisgefängniss“-hez;

's mert a' törvénykönyv szerkesztői a' büntett-kisérleteket egykét esetnek kivételével, nem mint delicta sui generis állitván fel, külön büntetésvolumeneket sem szabtak a' kisérletek' számára, 's igy gyakrabban mint hinnök, fognak ollyatén esetek előfordulhatni, mellyeknél ámbár a' bevégzett büntett rabsággal fogott volna büntetthetni: képzelhetni olly kisérleti cselekvényt, — ollyast értünk, mellyet a' theoria távol kisérletnek, előkészületnek nevez, 's mellynél a' tárgyilagos súly olly annyira parányi, hogy egy saját nemét az imponderabiliáknak tehetné, — képzelhetni mondom, olly kisérleti cselekvényt, mellyre nézve a' birói dorgálás igen czélirányos 's tökéletesen elégséges súlyu büntetésnek mutatkozik.

Ezen parányi, egykét szóval pótolható hézagot, — ha ugyan hézagnak fog a' hozzáértők által találtatni, — annálfogva véltem itt megemlitendőnek: mert kivált ha a' büntetési minimumokat megszünteljük, 's ezeknek megszüntetése, mint láttuk, elkerülhetlenül szükséges, — ha a' tudományos haladás' élére kivánunk állani, ha mintegy a' felelősséget vállaltuk fel ez' ügy' üdvös voltára nézve, ha a' működésünkben olly édesörömest ellenmondást nyomozóknak nem akarunk anyagot nyujtani: — akkor a' legnagyobb következetességgel szükség eljárnunk e' tárgyban. Legyünk azon, hogy a' birói kimérés, ezen legeredményesebb 's egyszersmind legkényesebb része a' büntető-törvénykönyvnek, mert hiszen a' biró illyenkor a' concret esetre nézve mintegy törvényhozóvá leszen, — legyünk azon, hogy a' münek e' része szinte gáncs nélküli előképül szolgálhasson más nemzetek' törvényhozóinak is. A' magyar törvénykönyv' szerkesztői a' viszonylag határozatlan büntetések' azon rendszere által, mellyet felállitottak volt, lehetségessé tették: hogy a' törvény-alkalmazás elvégre az aequitas szerint történhessék; nem azon aequitast értem, melly méltányosságot jelent, 's melly mintegy a' jog' derogatióját foglalja magában, de értem azon aequitast, melly a' római jog szerint „aequat jus facto“, mellyen a' „bonae fidei és

stricti juris actiones“ közötti öszves különbség alapult, 's melly szerint széles alapon nyugvó birói kimérés' utján, hozzájárulván még az illető esetek' individualizálása, tény és büntetés — ha igy szólhatni — mintegy tökéletesen coincidálván, együvéesvén, tökéletesen kiegyenlítik egymást. — De épen mert büntetőtörvénykönyvünk e' tekintetben számos másokat maga megett hagyott, 's mert a' büntetések' kimérésével olly szoros viszonyban álló beszámitás' kérdését annyi ügyességgel, 's ha mindjárt részben Feuerbach' módszerének nyomán — mert tudnivaló dolog, hogy csaknem valamennyi ujabb törvénykönyvben Feuerbach' kézikönyvéből e' tárgyban egész helyeket találhatni, — más részben igen szerencsés eredetiséggel tárgyalja: épen ennélfogva, mondom, ezen parányi hézag se' maradjon pótolatlanul, ha ugyan — ujra ismétlem, — az hézag volna, mit gyenge szemem annak látott.

Másodszor, — de engedje meg az olvasó, hogy a' mi még mondani valóm van a' törvénykönyvi javaslat' első részéről, azt külön végczikkben mondhassam el.

BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYV. X.

(1845. november' 4-én.)

(Vegyes észrevételek.)

Az olvasó tudni fogja, hogy a' büntető-jog' dogmaticusai a' bünteteknek, hol idealis, hol valóságos együvé-találkozásáról szólanak. Idealis együvétalálkozást ott látnak, hol a' tettes egynél több törvényt szegett meg azonegy büntett által. Ezen esetek törvényjavaslatunk' 90 §-ában tárgyaltatnak, 's a' szerkesztők itt sulyosbitó körülményeket látnak, a' nélkül azonban, hogy külön büntetést szabnának külön mindenik törvényszegésre, 's kétségkivül azért: mert a' tettes csak egy büntettet szándékozott elkövetni, ha mindjárt egynél több törvénybe ütközött cselekvénye. — A' büntettek' valóságos együvétalálkozása alatt, vagy azon esetek értetnek, midőn valamelly személy közbenjött büntetés nélkül több rendbeli, önálló büntettet követett el, melly büntettek azonegy itélet' tárgyaivá lettek, — vagy pedig értetnek szorosabb értelemben az ugynevezett folytatott büntettek, delicta continuata, midőn t. i. azonegy büntett több bünös cselekvény által követtetett el; — amazokról törvényjavaslatunk' 86—89. §-ai szólanak, emezekről nem találtam külön rendelkezést; a' szerkesztők valószinüleg ugy vélekedtek — 's joggal vélekedhettek igy — hogy a' birák a' felebb körülirt büntettek' irányában beérik a' beszámitást és büntetési kimérést tárgyazó általános szabályokkal. 'S itt a' módszerre nézve még megjegyzésre méltó: hogy a' büntettek' együvétalálkozása nem külön

fejezetben, mint egykét ujabb külföldi törvényjavaslatban, hanem a' beszámitás' czime alatt tárgyaltatik.

Ezen apróságoknak látszó módositások — miket például számos egyebekből kiválasztani jónak láttam, — törvénykönyvünknek azon jellemvonásai közé tartoznak, mellyek e' művet társaitól megkülönböztetik, 's mellyeket csak az nem fog figyelemre méltóknak találni, ki nem tudja: hogy ahhoz képest, a' mint a' büntettek' együvétalálkozása, vagy csak sulyosbitó körülmény, vagy külön büntetésmaximumot követelő viszony, vagy pedig a' poena major absorbet minorem szabály szerint fenyitendő büntett-tömeg gyanánt tekintetik: egészen más-más leszen a' büntetésvolumen.

Milly haladást tett legyen a' büntető törvénytudomány a' közelebb mult évtizedekben, kiviláglik: ha a' franczia codex' rendelkezéseit a' büntett-recidivára nézve a' magyarnak illető szabályaival egybeveti jük. A' franczia törvénykönyv szerint büntettbei visszaesés' esetében mindig súlyosabb büntetésfaj éri a' büntettest, mint első alkalommal, 's a' franczia törvényhozó még akkor is lát büntettbei visszaesést, midőn a' régebben elkövetett büntett 's az ujabb között a' legtávolabb fajrokonság sem fedeztethetik fel. Az ujabb törvényhozásoknál ellenben a' büntett' ismétlését (Wiederholung), a' büntettbei visszaeséstől (Rückfall), megkülönböztetvén, amaz csak súlyosbitó momentumnak tekintetik, 's azonkivül büntettbei visszaesést csak ott látnak a' törvényhozók, hol a' tettes ugyanazon büntettre hanyatlik vissza, mellyért már büntettetett, vagy legalább hasonlónemübe. A' hasonnemüek ritka szabatossággal jeleltettek ki a' magyar törvényjavaslatban, talán szabatosabban, mint bárhol. De a' figyelmes olvasó, midőn a' visszaesésről szóló fejezeten végig ment, sajnálja, hogy azon kérdés megfejtetlenül maradt: mennyiben mondathatik valaki büntettbe visszaesettnek, 's mennyiben büntethetik mint illyes, az illető szabadságbüntetés' megkettőztetésével: ha a' korábban elkövetett büntett elévülésnél fogva büntetlenül maradott? A' würtembergi 's a' badeni törvényhozás azon esetre: ha a' végrehajtatlanul maradott itélet' kihirdetésének napjától fogva

számitott elévülési idő már lefolyt, a' büntettes által elkövetett hasonló vagy hasonlónemü ujabb büntettnek fenyitésénél a' korábbit nem engedi tekintetbe vétetni, — sőt azon esetre sem, ha az itélet valósággal végrehajtatott, de a' végrehajtás' idejétől fogva az ujabb büntett' elkövetéséiglen annyi év folyt le, mennyi az elévüléshez kivántatik. — Az 1843-iki porosz törvényjavaslatban ugyan szinte hijába keressük a' felebbi körülmény' tekintetbevételét rendelő pontot; de a' porosz törvényjavaslat szerint az itéletben foglalt büntetés e l n e m évülhet: a' magyar javaslat szerint, i g e n. (Lásd a' 102-ik szakaszt.)

Midőn az elévülést itt melleslegesen emlitjük, lehetetlen röviden nem érintenünk, mennyivel egyszerüebb, határozottabb 's a' büntetőjog' és büntető politica' eszméivel egyezőbb a' magyar javaslatnak tana az elévülésről, mint p. o. a' porosz törvényjavaslaté. Ez utóbbinak egyik sajátságát már felebb látta az olvasó, de jellemzésére nem lesz fölösleges emlitenem, miszerint ezen törvénykönyv' szerkesztői olly büntetteknél, mellyekre halált szab a' törvény, még azon esetben sem adnak helyet az elévülésnek, midőn azok az elévüles' idejének lefolyásaiglan elitéletlenül maradtak. Ha látjuk, hogy talán valamennyi ujabb törvény, igaz, hogy hosszabb időköz' lefolyása után, a' halálos büntetést is vagy tökéletesen elévülteti, vagy legalább más büntetést léptet helyébe: akkor valóban ugy kell vélekednünk, miszerint a' porosz törvényhozók ezáltal is bebizonyitani akarták: hogy ők valamint alkotmányos, ugy büntető ügyekben félreismerhetlen felsőbbséggel birnak! —

Eddigi czikkelyeim a' büntettek' és büntetések' könyvének általános részéről szólottak: az egyes büntetteket tárgyazó rendelkezésekre is kiterjeszkednem, a' büntető törvénykönyvi javaslat' megvitatásán kivül még annyi egyébnek szánt hely' szüke tiltja. Bővebb fejtegetések törvénytudományi folyóiratba valók, 's hogy illyest irodalmunk minél előbb felmutathasson, szivemből ohajtom.

Bérekesztésül még csak azon észrevételekre kivánom figyelmeztetni az olvasót, mellyeket a' kegyelemjogra nézve lapjaink'

386-dik számába iktattam. A' kegyelemjognak eltörlése korunkban valóságos anachronismus lenne. Azok, kiket valamennyi alkotmányos nemzet' példája — akár monarchiai akár respublicai legyen az álladalomnak formája — a' kegyelemjognak szükséges voltáról meg nem győzött, azok kisértsék meg, mit felelhetnek theoriájokból azon okokra, mellyeket De Candolle, — 's hogy mindnyájunk előtt ismeretes munkát idézzek — mellyeket Welcker a' Staatslexiconban a' kegyelemjog mellett felhoztak. Igaz, a' magyar javaslat korlátolni akarja e' jogot, nem eltörleni; de nem szükséges szent Ágostonoknak lennünk, hogy tudományunkkal a' korlátolt kegyelem' hivságos voltát hirdessük; és nem szükséges Mittermaiereknek és Welckereknek lennünk annak megismerésére, hogy a' kegyelemjog' korlátozása mind tisztán jogi, mind büntetőpoliticai szempontból nem helyeseltethetik, és mint félszabály még azon argumentumok által sem védelmeztethető, mellyeket a' kegyelemjog' eltörlése mellett szokás felhozni. —

Végig olvastam mind azon észrevételeket, miket a' magyar büntetőtörvénykönyvről eddiglen közzétettem, 's ugy találom, hogy a' javaslat' criticája annak panegyrisét is foglalja magában. 'S ezen nincs mit csodálkozni. A' büntetőtörvénykönyv' szerkesztésénél kitüntette az ellenzék: mit várhatunk tőle, szilárd vezérlet mellett és utasitások nélkül.

BÜNTETŐ ELJÁRÁS. I.

(1845. december' 16-án.)

(B e v e z e t é s.)

Novemberben mult egy éve, hogy az országgyülés eloszlattatott. Akkor sok volt a' kicsinhitü az országban, kik egyebek közt arról is vádolták lelki fájdalmukban az országgyülést, hogy tizenhárom törvényczikkelyből állott összes eredménye. Mi részünkről nem e' meddőségen csodálkoztunk, hanem azon, hogy az Istenben boldogult diétának, ismeretes 's érdeme szerint méltatott rendezettsége mellett, csak ennyi eredménye is lehetett. De tudtuk, de éreztük, hogy ezen ollyan a' millyen országgyülésen kivül egyebünk nincs, mi az igéret' földéhez közelebb hozhatna bennünket, 's igy magunknak és másoknak bátoritására felkiáltottunk:

„Vége az 184¾-diki országgyülésnek, készüljünk a' jövő országgyülésre!"

'S valóban a' P. Hirlap mindent elkövetett, hogy minél lelkismeretesebb készületek történjenek ez' irányban; és a' mint megnyugtatásomra szolgál látnom, hogy azon félév alatt, melly 1844 végétől a' szerkesztésröli lemondásomig folyt le, számos czikkely jelent meg tájékozásul a' teendők' tömkelegében: ugy élénk örömmel szemlélem, hogy e' lapok, mióta tisztelt barátom által szerkesztetnek, szakadatlanul munkások e' czél' megközelitésére.

Feladásunk e' tekintetben — mint ezt alkalmunk volt több izben érinteni, — kétfelé oszlik;

e l ő s z ö r: növelnünk kell az országgyülés iránti bizalmat, a' hitet, hogy édes mindenünk ezen fordul mint éjszaki 's déli sar-

kán, a' reményt, hogy a' Rendek' gyüléséből képviseleti alapon nyugvó parliament, — vagy nevezzétek minek tetszik, hiszen a' képviselet szón fekszik az ék, nem a' parliamenten, — fejlődhessék ki, azaz: hogy olly valamivé alakulhasson, mellyben, mint biztos öbölben végre horgot vethessen a' státusnak, annyi szurkolás 's annyi tatarozás' daczára, folytonos veszedelemben forgó hajója. — De minthogy bizodalommal csak az iránt viseltethetünk, hitet csak abban helyezhetünk, jövendője csak annak lehet, mi elégséges erővel bir: annálfogva mindenekelőtt szilárditanunk kell a' törvényhozást. Ezen szilárditás kivált a' verificatiónak az illető táblára bizatása, az utasitásoknak közvetlen vagy közvetett megszüntetése, 's az országgyülésnek évenkint tartása által eszközöltethetik: még pedig felszámithatlanul nagy mértekben, mit különös figyelembe kérünk vétetni, mert nálunk a' többség ezen intézkedéseknek mindenüvé elsarjadzását, ugy látszik, még csak nem is sejditi.

Hogy e' lapok folyvást ez' irányban müködtek, hogy különösen az első és második pontnak sürgetése, — mert a' harmadik mellett, gondolom, megvan a' többség, — 1844 juliustól kezdve a' tegnapi számig, vörös fonalkint vonul végig a' Hirlapon, azt fölösleges volna bebizonyitani.

Feladásunk másodszor: felfogni a' gombolyagot, mellyet a' mult országgyüléssel elejtettek, 's az elintézetlenül maradott tárgyakat időről időre feledékeny emlékezetünkbe visszahozni, jegyzetekkel kisérni, észrevételekkel felvilágositani, 's a' szakadatlanul haladó kor' követeléseihez, az országnak egyre növekedő szükségeihez képest tovább fejleszteni.

Ennek eszközlésére tárgyaltuk az öröklési és birtoklási viszonyokat, a' városi ügyet, a' községek' rendezését, a' büntető törvénykönyvet, az adó-, vám- és hitelviszonyokat, a' zsidóügyet, a' közlekedési eszközök', a' közmunkák', a' vasutak', nevezetesen a' fiumei vasut' kérdését 'stb. 'S a' mi helyből és időből még fenmaradt, azt a' felmerülő, uj kérdések' vitatására forditottuk. Ott van az önadóztatás' kérdésén kivül egy sereg czikkely a' hazai iparról általában 's különösen a' védegyletről; ott van a' főis-

pánok' és főispáni helyettesek' kérdése is; ott van végre mind ezen kérdések felett, mint basilicán a' kereszt, mint a' város' ezer tetői felett a' megváltás' jelképe : a' népképviselet' és felelősség' elve !

A' mi e' czikkelyek' belső érdemét illeti, hajlandó volnék méltó megismeréssel szólani tartalmasságukról, ha szerencsétlenségre közülök egy tuczat nem az én tollamból folyt volna. — Nem tagadom, midőn tekintetbe veszem, hogy a' büntető törvénykönyv' ügye a' mult országgyüléstől örökségképen szállott reánk, 's hogy az örökös ennek elfogadásával felvállalta egyszersmind a' terhet, azt az 1847-diki országgyülés elébe minél tökéletesebb alakban terjeszteni, ugy vélekedtem, miszerint, párhuzamosan a' magam' fejtegetéseivel, ez' ügy a' politicai vélemények' egyéb organumaiban is fog idejekorán — hogy együtt és egymástól tanulhassunk, — tárgyaltatni. De miután ez nem történik, miután egy sor motivált birálatot sem olvastunk ezen czikkelyekről, mellyek, bármi parányi érdekűek legyenek különben, legalább minden egyes állitást okokkal ügyekeztek támogatni : vagy silányságuknak kell tulajdonitanom ezen hallgatást, vagy azon körülménynek, hogy a' bennök kifejtett nézetek helyeseknek ismertettek. Mivel pedig kétértelmü tételeknél a' szelidebb magyarázatnak van helye, mint a' Triboniánusok tanitják : ezzel köszönetet mondok azon rokonszenvért, melylyel eddigi fejtegetéseim a' büntetőjog körül szerencsések voltak találkozni, 's egy uj cyclusra hivom meg a' t. olvasókat, mellynek themája : a' büntető eljárás. —

Ez uttal csak egy előleges észrevételkém van bevezetésül.

Egy anhalt-bernburgi nyelvtudóstól azt hallottam ifjuságom' vándoréveiben, hogy a' példabeszédek sajátszerü allegoriai gyüjteményt képeznek, hogy minden valóságos példabeszédnek fenekén egy kis allegoria lappang. Hogy mély bölcseségnek kell rejleni a' példabeszédekben, azt már gyermekkoromban gyanitottam, látván, hogy ama' nagynevü Sancho Panza annálfogva találtatik képesnek egy sziget' kormányzására, mert mint széllel a' duda, ugy ezen ember példabeszédekkel volt kitömve, — 's igy természetes, hogy hitágazat gyanánt fogadtam a' felebb tisztelt urnak

revelatióját. De jelenleg e' hit már positiv tudalommá alakult át. Mert a' „tormába esett féregről" szóló magyar példabeszéd ugyan mi egyéb, mint allegoriája azon szánakozásra méltó állapotnak, mellyre a' német szövetség' apróbb státusainak törvénytudósai jutottak napjainkban? Köztudomásu dolog, t. i. hogy miután ők, a' szerencsétlenek, a' büntető törvénykönyvnek a' büntettekről 's ezeknek büntetéseiről szóló részét kegyelmes törvényül nyerték a' nélkül, hogy az eljárást a' tudomány', az igazság' 's az alkotmányosság' követeléseihez idomithatták volna: most már azt hirdetik a' mélységből, mellybe buktak: miszerint abban a' legparányiabb veszedelem sem rejlik egyáltalában, sőt igen üdvösséges dolog, ha nem azonegy törvényhozás által, nem azonegy időben fogadtatik el codex és eljárás. — Bizom benne, hogy miután ezen tant az illetők' mostoha sorsának, nem ihletettségöknek kell tulajdonitanunk, kielégitő választ fog találtatni annak megjegyzése: miszerint a' törvénykönyv' 's az eljárás' azonegy időbeni behozatalára nekünk elégséges argumentum azon körülmény: hogy magának a' német szövetségnek nagyobb státusainak fejdelmei, kik korlátlan hatalmuknál fogva, mit jónak ismertek, azt körülnyirés nélkül létesithették, — eddiglen azonegy időben reformálták a' codexet és reformálták az eljárást. — Ismétlem, ez elégséges válasz, igazi concret okoskodás, valóságos argumentum a posteriori, miben természetesen még azok is megfognak nyugodhatni, kik a' doctrinair fejtegetést viszonyainkhoz nem illő foglalkozásnak, vagy épen veszedelmes merényletnek tartják.

BÜNTETŐ ELJÁRÁS. II.

(1845. december' 21-kén.)

(Tudomány és alkotmányosság.)

Mondják, a' legszerencsésebb férfiunak is van minden évben egy halottja, mert egyegy csalódást temet a' tévedések' mausoleumába. Magam is fátyolt köthetnék egy halottamért, egy csalódásért, mellytől megválnom sok fájdalmamba került, sok elfojtott óbégatásba; — 's hogy is ne, mikor kiszakitották kebelemből a' hitet a' német tudósok' alapossága iránt! — Nagy Isten, mi jól esett nekem e' hit! Midőn Memeltől Düsseldorfig a' közjogi eszmék' nyomoru vegetatióját szemléltem, midőn az alkotmányosság' fájának ágain hesperidák' almái helyett fonyadt czigánybogyókat láttam: búmban, bánatomban e' föld' mostoha sorsa felett, azzal vigasztaltam magamat: hogy kárpótlásul annál dúsabban állanak a' tudományosság' kalászai, 's hogy az ismeretek' nemes ércze e' föld' aknáiból kerül elő, ha mindjárt más nemzetek ütötték reá a' szabadság' bélyegét.

Mondom, ezzel vigasztaltam magamat, — 's most látnom kell, hogy csalódtam! — Azok a' német tudósok! ők egy hajszálnyival sem tudósabbak ama' franczióknál, kiknek mulatságos baklövéseiket Augsburgban időről időre — a' német értelmiség' suprematiájának pótlólagos bebizonyitására — lajstromba szedik, — az egész különbség csak a' modor' sulyában, a' sisak' és pánczél' mód nélküli nehézségében vagy épen idomtalanságában áll.

Tovább megyek, és azt állitom: hogy a' szilárd tudományosság' ezen adeptusai nemcsak a' szorosabbértel emben vett alkot-

mányosságban, — mert hiszen ez latus per se, — hanem mind abban, mi a' publicistai tudományok' jóval nagyobb részét, például a' büntető eljárást illeti, talán két három embernek kivételével, kik évek óta az alkotmányos külföldre mutatnak, — museumaik', jogrégiségeik' és philosophiai rendszereik' daczára, szomoru tömkelegben tévelyegnek, — 's merem mondani, hogy mind erre nézve a' németföld' iróihoz utasítani az alapos, életrevaló tudomány után szomjazó magyart, annyi, mint csúfot üzni belőle. Jaj nekünk, ha sokan vannak közöttünk, kik ismereteiket kizárólag német kutfőkből meritették; — lettenek legyen ezek bár olly szilárd, olly hazafiui lelkü férfiak' munkái, mint Rotteck' és Weitzel' és Pölitz' és Welcker' irományai: a' mi embereinknek mégis sem státusról, sem alkotmányosságról, sem esküttszékről 'stb. 'stb., soha egészséges, testté és vérré válható fogalmaik nem lesznek. —

Én néha azon szerencsében is részesülök, hogy tudósnak czímeztetem. Ezen czímet, mellynél szebbet nem ismerek, fájdalom, nem érdemlem, nem még viszonylagos értelemben sem, mennyiben t. i. vakok között az egyszemü is hiúznak mondathatik; mert bármi porhanyó rétegekben emelkedik is közöttünk a' tudományosság' királydombja, mellyre Isten tudja, mikor fogunk felügethetni uj országok' hóditásának reményével: mégis vannak közöttünk egyesek, kiket csak távolról is követhetni dicsőségemnek tartom; — ismétlem, én nem érdemlem a' czímet, de a' mit egy nagy férfiu tulságos szerénységből mondott magáról, azt némi büszkeséggel mertem néha magamra alkalmazni: „én nem vagyok tudós, és mindössze is csak annyit tudok, hogy tudom, mit hol kell keresnem.“ — De most már ennyit sem mondhatok; mert midőn pár héttel ezelőtt, csekélyke ismereteim' betetőzéseül, még egyet mást el akartam olvasni, mielőtt a' Hirlap' t. közönsége előtt a' büntető eljárásról részletesebben értekezném, midőn egy coup de brosse-al, mint a' tudatlan francziák mondják, akartam frakkgallérom' bársonyát felfrisíteni, mielőtt tanszékbe ülnék, midőn az emlékezet' megannyi fiókjait a' német tudomány' pandectáival akartam megtömni, találtam egy nagy chaost 's a' kötetek' for-

máinál is vastagabb tudatlanságot, 's találtam azonfelül, — és ez szomorított el leginkább, — olly irókat is, kik külföldi munkákból csent plagiumaik' tőszomszédságában, a' szántszándékos elcsavarás' dämonának is emeltek oltárt. Rájok egész mértékben alkalmazható az, mit Sheridan egy izben nem tudom kinek mondott az alsóházban: „az igen tisztelt ur az okoskodásokat és elmésségeket emlékezetéből, az adatokat pedig teremtő elméjéből meríti."

Ezeket szükség volt elmondanom, hogy az olvasó tudhassa, miszerint csalódások' leküzdése után 's épen nem történetes rokon- és ellenszenvek' befolyása alatt foglaltam el azon pontot, honnan a' büntető eljárásróli fejtegetéseimben kiindulandó vagyok.

Ha büntető eljárásról van szó, ha ezt nemcsak jogi, hanem publicistai szempontból is akarjuk tekinteni, — mert egyes tételeit lehet néha, sőt kell is tisztán jogi oldalukról fejtegetni, de nem az ügy' végeredményeinek együvé foglalásakor, nem midőn a' törvény' végmegállapitásáról van szó, — a' felebbi esetben, mondom, nem illik, nem szabad arról megfeledkeznünk, hogy a' büntető eljárás részét teszi olly tudománynak, melly a' közjog' köréhez tartozik. Hogy a' büntetőjog ide való, azt jelenleg már nem szükséges hosszasabban fejtegetni, mert e' kérdés, ugy hiszem, rég' megszünt controversus kérdés lenni, 's különös, hogy controversus lehetett valaha, kivált azok előtt, kik a' historiai jog' sánczaiból puskáznak, mert hiszen a' történetkönyvekből első tekintetre is láthatni, hogy a' büntetőtörvény közjogi rendelkezések' alapján épült fel, azon nyugodott első stádiumában. — Innen az következik, hogy, midőn büntetőjogi intézkedések felett biráskodunk, midőn egyeseknek épen tartásáról, másoknak módositásáról, 's ismét másoknak honositásáról tanácskozunk: folytonos figyelemmel kell lennünk az alkotmányra, mellyet szilárditani, mellyet tovább fejleszteni, a' mint kötelességünk, ugy őszinte törekvésünk is; — következik nevezetesen az, hogy midőn például az eljárás' nyilvánosságáról és szóbeliségéről, a' közvádlóság' szerkezetéről, az itéleteknek kik általi hozataláról van szó: akkor a' törvénytudós, ha neki ugy tetszik, museumában arra szoritkozhatik: mennyiben szolgálnak ezen intézkedések a' vétség' kivi-

láglására, a' büntettes' elmarasztására, az ártatlan' védelmére 'stb., de a' törvényhozónak ezentúl tekintetbe kell vennie azt is, menynyiben erösbül, mennyiben ingadoztatik meg általuk az alkotmányosságnak azon épülete, mellyet a' nemzet' jólétére szükségesnek tart. Mert, ha Villemain joggal mondhatta, hogy az öröködést szabályozó törvény egy egész politicai institutiót, egy egész társadalmi átalakulást foglalhat magában, — mennyivel inkább állithatni, hogy lehetnek körülmények, mellyek között az alkotmányosság' összes ügye a' büntető eljárás' szellemétől és formáitól van feltételezve, attól, ha csillag-kamara itél-e a' vádlott felett, vagy rendes, természetes birái.

Sohase aggódjunk azon, hogy a' politicai tekintetek háttérbe szoríthatnák a' jog' követeléseit, hogy ezek feláldoztathatnának amazoknak; mert elvonatkozva attól, hogy ezen két rendbeli tudomány' fonalai a' végczélnál szükségképen összeérnek, együvé esnek: a' felebb idézett egyes kérdéseknél a' tisztán jogi fejtegetés is épen odavezet, hová az általános publicistai szempontbóli kiindulás. Ez csak a' politicusnak megnyugtatására szükséges, kinek, a' jogvilág' formáinak elvont helyességén kivül, ezeknek a' státus' egyéb intézkedéseivel miként eszközlendö öszhangzására is kell figyelemmel lennie, ugy arra, ha nem bitoroltatik-e fonák vagy épen áljogtudósok által a' tudomány' hatósága; — az értelmes és lelkiismeretes jogtudós tudja, hogy elmélkedéseinek eredményei egészséges politica által még támogattatnak, 's az egyszerü nézö ugy fogja találni, hogy valamint a' sokszorozásnak próbája a' felosztás, 's ez viszont amannak, és valamint analysis' utján szint' oda érhetünk, hová a' synthesis' segédével: ugy az, mit a' felebb emlitett egyes kérdésekre nézve felállit az egyik tudomány, tökéletesen igazoltatik a' másik által.

BÜNTETŐ ELJÁRÁS. III.

(1846. januárius' 2-án.)

(Nyilvánosság.)

Felfogom a' fonalat ott, hol azt a' közelebb mult évben elejtettem volt. —

Három tételt állitottam fel minapi czikkelyeimben : a) hogy a' büntettek' és büntetések' codexét 's a' büntető eljárást azonegy időben kell reformálni, azonegy időben kell törvény' erejére emelni; b) hogy a' magyar ember közjog' dolgában Franconiától és Pomerániától és az Istenben boldogult római birodalom' egyéb tartományaitól csak egy obonnal tanulhat többet a' semminél; c) hogy a' büntető reformnál minden elméletnek kettős szempontból kell kiindulnia : a' jog' 's a' politica' szempontjából egyszersmind.

Lesznek, kik ugy vélekednek, hogy most már mindenek előtt a' vádoló 's a' kutató eljárás közötti különbség volna fejtegetendő, vagy épen mindegyiknek viszonyos érdeme kimutatandó; — de elmellőzve azt, hogy a' vádoló rendszer' egyedüli helyes voltát már négy évvel ezelőtt, külön munkácskában, illy czím alatt : „a büntető eljárásról különös tekintettel az esküttszékekre" bővebben tárgyaltam, hol a' tisztelt olvasó igénytelen nézeteim mellett a' tudomány' tekintélyeinek nézeteiket is feltalálhatja, — elmellőzve ezt, ugy vélem : hogy az inquisitorius, a' kutató eljárással itt eleve nagytudományosan bibelődni annyi volna, mint hanyathomlok a' b) alatti hibába rohanni. Ránk nézve, Istennek hála, a' német jogtudósok által számtalanul idéztetni szokott C. C. C. azaz:

a' Carolina Constitutio Criminalis 's a' német szövetségnek a' kutatás' elvén alapuló annyi particularis törvénykönyvei egyiránt érvénytelenek; 's a' corpus juris mellé köttetni szokott: „forma processus judicii criminalis, seu praxis criminalis" ugy nem törvény, mint a' hogy' nem törvények az illető decretumok elébe biggyesztett éktelen életirások 's törvénytárunknak megannyi egyéb allotriái és czifraságai. — A' dolgoknak ez' állásában, legtanácsosabb a' rendszer' kérdését olly röviden 's olly szabatosan intézni el az irodalomban is, a' mint azt 1841-ben nemine contradicente elintézték volt a' büntetőjog' tárgyában eljárt országos választmány' kebelében. Midőn itt vitatkozásközben felmerült a' kérdés: ha a' vádoló vagy a' kutató rendszer' nyomán kell-e szerkeszteni az eljárás' codexét? — az összes discussio a' nagyérdemü elnöknek ezen megjegyzése által meritetett ki: „természetesen a' vádoló rendszer' elveinek nyomán, mert hiszen jelen eljárásunk is vádoló, 's gondolom, ennél roszabbat nem akarunk az országgyülés' elébe terjeszteni." — Azt tehát, hogy az eljárás nem csak névre, hanem typusra, lényegre nézve is bün v á d i eljárás leszen, e' helyett mint res judicatát, vagy magyarul mondva, mint bevégzett tényt tekintve, a' melly tényektől a' Guizot-ok, mint tudva van, semmiféle törvényszékhez nem engedik meg a' felebbvitelt, 's mellyek iránt igen következetesen magamnak is, mint affele doctrinair törtszámnak, vallásos cultussal kell viseltetnem, — ezen kérdést, mondom, már végképen elintézettnek tekintvén, ezzel beirjuk negyedik tételül fejtegetéseink, vagy ha ugy tetszik, rövidke érintéseink' eredményei közé:

d) „az eljárásnak a' vádoló rendszer' elvei szerint kell szerkesztetnie."

Azt, hogy milly nemét a' vádoló eljárásnak kellessék választanunk, ollyast-e, melly magán prosccutoroknak is enged helyet, minő például a' régiség' respublicáiban divatozott, 's divatozik mind e' mai napig Angliában; vagy ollyast: hol a' státus lép fel vádolóképen, mint például Francziaországban, Skócziában, több éjszakamerikai statusokban 'stb. — ezen alkérdést, valamint azt is: ha lehetnek-e kutató momentumai a' vádoló eljárásnak, —

utóbbra, midőn a' specialitásokat fogjuk tárgyallani, halasztván, most térjünk által a' nyilvánosság' kérdésére.

A' nyilvánosság' üdvös voltáról 's a' titkolódzás' gyászos eredményeiről egyikünk is másikunk is bővebben 's erélyesen — mert vannak tárgyak, mellyekről csak a' lelkefogyott szólhat hidegen — értekezett annak idejében. Ez is, mint annyi egyéb, most már feleslegessé vált Magyarországban, mert nem hinném, hogy találkozhatnék valaki, ki a' nyilvánosságnak e l v é t megtámadni merészelné. Eziránt tehát nyugton lehetünk, mint mondám. De máshonnan fenyeget a' veszély; onnan, hogy midőn szó tétetik a' nyilvánosságról, arra figyelmeztetnek bennünket: hogy különbség van a' közvetett 's a' közvetlen nyilvánosság között. Tudnivaló dolog ugyanis, hogy a' legujabb időben a' német nemzet' bölcsei — Isten bocsássa bünömet, hogy már ismét ellenök szólok; de mit tegyek, mikor hiszem és vallom, hogy a' német publicisták mindegyre növelik közöttünk az eszmezavart? — mondom, vannak bölcsek, kik annyi mindenféle nyilvánosságokat emlegetnek, hogy a' magamféle gyenge tanulónak szédelcg belé a' feje. Maholnap értelemhatározását sem fogjuk adhatni a' nyilvánosságnak, 's ollyformán leszünk vele, mint Plutarchusban a' holdnak anyja, ki midőn leánya őt egy nap' arra kérte, hogy köténykét csináltasson számára, ollyast, melly termetéhez illjék, kétségbeesésében kissé nyersen válaszolá: hogy' a' p—olba tegyem azt, édes leányom, mikor téged hol piczinek, hol gömbölyünek, hol szarvasfélének, hol puffadtnak, hol soványnak látlak! — A' felebb említett nagytudományu férfiak tudnillik, méltóságuk alatt valónak 's magas pártfogásukra érdemetlennek vélvén a' tökéletes nyilvánosságot, miután ez még Törökországban is gyakoroltatik, hol a' kadi a' nézőségre és hallgatóságra, míg ez az illendőség' határai között marad, nem szokta ráuszítani a' csauszokat, hogy szine elől eltakarodjék, — mondom, silány és veszedelmes portékának tartván a' nyilvánosság' ezen, még Fejér' codex diplomaticusában is annyiszor-mennyiszer előforduló német, hirdetik: hogy nekik igen is kell nyilvánosság, de sokkal eredetiebb, sokkal genialisabb, a' szomjas kebelt sokkal enyhitőbb nyilvánosság;

ollyatén, példának okáért, melly az itéleteknek motiválásában és nyilt ajtónál felolvasásában áll, — vagy, ha még radicálabb nyilvánosság kell;

ollyatén, hol az eljárás' egyes pontjainál a' vádlotton kivül még a' tanúk 's a' védő is jelenlehessenek; — vagy végre, ha már coup d'état-féle expedienshez kell nyulni;

ollyatén nyilvánosság, mellynek erejénél fogva az illető kerület' vénei és nagyai, vagy épen e' végre választott képviselői ad vires 12 ember lehessenek jelen!

Bocsánatot kérek, de mind ez komolyan inditványoztatott, még pedig olly emberek által, kiknek hirök hét országra szól. Illyes félszegségek' megczáfolására kár volna időt 's tentát pazarlani, ha ez nem szolgálna egyszersmind alkalmul olly igazságoknak elmondására, mellyeket közelebbről fejtegetni idején van, ugy látszik. De erről máskor.

BÜNTETŐ ELJÁRÁS. IV.

(1846. január' 13-án.)

(Nyilvánosság jogi szempontból.)

Minapi czikkelyünkben emlegettük, milly úton módon szeretnék a' nyilvánosság' álbarátai a' nyilvánosságnak nyakát szegni. Képzelem, az olvasó jót kaczagott e' „vilitások" felett, mint Zrinyi mondaná. De nem csoda, ha kétségbesésökben, ha mintegy „in continua persecutione constituti" — hogy fejtegetéseink' tárgyához illő képet használjunk — nyomoru eszközökhez nyulnak, ollyasokhoz, mellyek az egykori hadvezér' ágyuihoz hasonlítanak, miknek fele el nem sült, fele meg' ugy sült el, hogy magokat a' kezelőket zuzta volt agyon; — nem csoda, mondom, ha a' nyilvánosság' ellenei még inkább szánat', mint czáfolat' tárgyaivá lettek: hiszen a' titkos eljárás' **első** eredete szintolly nyomoru, mint a' felebb érintett kibúvási ajtócskák. — Nem szeretek béhunyt szemmel hitelt adni Voltaire' egyes állitásainak; 's kivált mikor neki eszébe jut, a' régiség' iróiból idézni egyetmást: akkor, ha módját ejthetem, magam is bépillantok a' könyvbe, mert tapasztalásból tudom, hogy opticájában néha kissé hütelenül tükrődztek vissza a' tárgyak. De mikor számtalan munkáinak nem tudom mellyikében azt olvastam: hogy a' törvényszéki eljárásnak titkos volta onnan veszi eredetét, mert a' középkor' tudósai, — kik tudnivalókép' olly mesterei voltak a' római nyelvnek, mint a' mi tudósaink még minapában a' nagyarnak, — mondom, mert a' középkor' tudósai a' római jog' vallamellyik textusának ezen szókötésében: „testes intrare judicii secretum," e' szót: „secretum"

nem „rekeszték“, nem „terem“ értelemben vették, mint e' helytt kell vala, hanem „titkos kamarát“ olvastak ki belőle, — akkor hajlandó voltam, habozás nélkül hitelt adni ezen genealogiai fejtegetésnek; 's hajlandó voltam annálfogva, mert megilletödéssel tapasztalhattuk mindnyájan: hogy nagy dolgoknak gyakran parányi — és gyászos eseményeknek gyakran mulatságos kezdeteik voltak. De lett legyen ez bármint, 's bármit mondjanak e' helyre 's különösen a' secretum szónak e' helyzetébeni értelmére a' jogtudósok' elegansai, az ugy nevezett philologus jogtudósok, kik egy részről classicai felsőségökből az újabb jogeszméket lenézik, 's más részről, pótlékul, Gajus' és Ulpianus értelmes magyarázatával adósok maradnak, 's kiknek eleve, mély alázattal, „victas do manus“, — bármit mondjanak ök, én azt mondom Voltaire' fejtegetésére: si non e vero, e ben trovato.

De térjünk közelebb a' tárgyhoz.

Mondottuk, hogy a' büntető eljárást mind jogi, mind politicai szempontból szükség tekinteni, 's hogy mind e' mellett antagonismustól nem kell tartanunk, mert a' fő elvekre nézve e' szempontoknak mindenikéből ugyanazon eredményekre jutunk.

Lássuk ezt a' nyilvánosság' kérdésénél.

Jogi szempontból annálfogva követeljük a' büntető eljárás' nyilvánosságát, mert az ártatlanság' védelme és a' bünösnek elmarasztása, 's igy természetesen a' védelmet és elmarasztást eszközlő módnak ismerete is érdekében van az illető ügyben részeltetett egyes polgárnak, de érdekében van mindenik polgártársának is.

Ez — jogi szempontból — a' fő ok, ez ollyatén tétel, melly egyszerü és szerény köntösében, — 's illyesbe öltöztettük szántszándékkal — a' nyilvánosság' lényegét követeli; ollyatén, mellyet árnyékkal és rongygyal ki nem elégithetni, mellyet a' világ' minden sophistái nem képesek kétségbe vonni, 's melly egy hires porosz professort olly mértékben döbbentett meg, hogy általa: „az összesség' joga' mélyebb alapjából merített oknak“ keresztteltetvén, pogány izét is elvesztette.

Vannak még egyéb argumentumok, mellyeket jogi szempont-

ból felhozhatni, — vannak illyesek száz számmal, és hogy csak néhányat említsek : illyes az elriasztó erő, melylyel a' vétkesnek vád és védelem utáni ünnepélyes elmarasztása, a' védelem' külön mindenik sánczából visszavonuló 's mintegy önmagát megitélő vétkesnek látványa van a' nézőre; illyes a' tanunak mélyebb magába szállása, jellemének, igazságszeretetének — a' fenforgó ügy' irányában — szilárditása; illyes a' nép' oktatása büntetőjogi tárgyakra nézve, mellyet Mittermaier — egyike azon kevés német jogtudósoknak, kiknek munkáiban józan alaposságot 's nem kábitó szógőzbe mártott áleszméket és félszeg fogalmakat talál az olvasó, 's kik, mint mondám, az alkotmányos külföldre mutatnak mindegyre, — mellyet Mittermaier az igazságos elmarasztás' egyik feltételének nyilatkoztat, mert — ugymond — büntető törvényhozásaink' jelen állapotában bajos dolog azt állitani, hogy a' bennök foglalt büntetések már az erkölcsiségben 's az igaztalanság' velünk született érzetében gyökeredznek, 's hogy a' büntetőjog' szabályai minden nem-jogtudós által is könnyen értethetnek meg. De ezen 's az ezekhez hasonló okok, mellyek közül még csak egy vegyest említek, az Ayraut által (a' „traité de l'ordre et de l'instruction judiciaire" és számos egyéb, ide tartozó munkák' szerzője, szül. 1536. mh. 1601.) már három századdal ezelőtt emlitettet : hogy t. i. az ártatlan soha sem fog tökéletesen felmentetni, és a' vétkes soha sem fog eléggé igazságosan megbüntettetni a' nép' szemében, ha a' pör nem volt nyilvános, ha a' nép nem lehetett szemtanúja; — — mind ezen okok, bármi nagyfontosságuak legyenek különben, — 's csakugyan mondhatni, hogy valósággal ollyasok, mellyek már magokban is elégségesek volnának a' büntető eljárás' nyilvánosságának megállapitására, — az első helytt érintett argumentumhoz képest mégis csak mellékokoknak, csak másodrendbelieknek tekintendők.

Ennyit jogi szempontból, — mert a' felhozott okok, a' mellesleg emlitett vegyesen kivül, egytől végig tisztán jogiak.

Ha most a' politicai szempontra térünk által, ugy találom; hogy ez' irányban a' fő okot gróf Dessewffy Aurél a' büntetőjogi

országos választmány' egyik ülésében igen szabatosan formulázta, mondván : hogy ő a' büntető eljárás' teljes nyilvánossága mellett szavaz ; mert a' nyilvánosság' fonala az összes magyar alkotmányon szövődik át.

'S ez azon momentum, melly minden alkotmányos nemzettől a' legnagyobb figyelembevételt igényli, 's mellyre egy közelebbi számban visszatérendünk.

BÜNTETŐ ELJÁRÁS. V.

(1846. Januar' 30-án.)

(Nyilvánosság politicai szempontból.)

Mondottuk már, hogy a' törvényszéki eljárás' nyilvánosságát a' tisztán jogi argumentumokon kivül az alkotmányosság' eszméje is követeli.

Nyilvánosság nélkül nincsen szabadság. Tekintsünk körül a' világ' mindkét hemisphaeriumában, 's nézzük, mint szolgáltatik ki az alkotmánynyal — nem ál-alkotmánynyal — biró népeknél az igazság; emlékezzünk vissza classicus tanulmányainkra, 's kisérjük még egy izben a' régiség' nagyait a' helioeába, a' forumra; magyaráztassuk meg magunknak a' hübéri szabadságok' chartáit: mindenütt maga a' levegő, mellyben az állodalom 's vele az igazságszolgáltatás lélekzik, — a' nyilvánosság.

'S igen természetesen. — Codrus más fogalmat kapcsolt össze a' politicai szabadsággal, mint mellyet a' birminghami vagy pittsburgi gyáros szokott vele összekapcsolni: de szolgaságot egyikök sem értett alatta. 'S igy emez alkotmányban több — a' másikban kevesb lehet a' democratiai elem, az egyik a' birák' elmozdíthatlanságában, a' másik választás alá kerülésökben láthat több biztositékot: de egyben, a' nyilvánosságban, megegyeznek mindnyájan: signum, in quo vincent.

Ezek igy levén, — ismétlem, semmi szükség, a' nyilvánosság' dicsőitésére és politicai szempontbóli üdvös voltának bebizonyitására száz egynehány locus communist 's egy sereg történeti

adatot összehordanom. Szabadelmü alapon nyugvó alkotmánynál épen annálfogva szükséges és üdvös a' törvényszéki nyilvánosság: a' minél fogva ez olly státusokban, mellyek az önkény' ölében nyugosznak, fölöslegesnek mutatkozhatnék és kártékonynak. Hogy ezt higyük és megértsük, ahhoz nem sok elmeél kivántatik. 'S ha mind e' mellett látnunk kell, hogy még mindig akad egykét bölcs à la Fölix, kik magoknak a' nyilvánosság' szükséges voltáról százegy kétséget támasztanak, 's kik a' nyilvánosság' ügyét ollyasnak tartják, melly még nem submittálható, 's mellynek végtárgyalására, mint bizonyos bonyolodott ügyeknél Athenében, száz év' multával bekövetkezendő megjelenési napot tüznének ki édesörömest a' feleknek, — akkor, igaz, hogy elszomorodom azon gyászos idiosyncrasiának látására, melly napfénytőli iszony' képében nyilatkozik, de még sem' vesztegetem időmet olly kórság körüli pepecselésre, mellyet gyógyithatlannak ismerek.

Igy legalább egy pár perczet gazdálkodunk meg olly aggodalmak' megnyugtatására, mellyek nem mesterséges uton idéztettek elő, nem mondva csináltattak, mint a' felebbiek: hanem jóhiszemü tévedés' szüleményei, 's mint illyesek elmozditathatók. A' ki nem szerelmes a' homályba, az köszönettel fogja venni a' mécset, mellyet történetből mi nyujtánk neki, de mellynek fényénél majd jobban látand nálunknál.

Nem egy birónak — az ország' rendes biráit is ideértve, — nem egy birónak szájából hallottam: miszerint ő élénk örömmel fogja üdvözleni a' napot, mellyen a' törvényszék' ajtai megnyilnak, hogy mindenki hallhassa, láthassa a' lelkismeretes eljárást. — De más oldalról több izben olvastam, és saját füleimmel is hallottam egyik vagy másik őszbecsavarodott birótól a' panaszt: „Szomoru tévedés azt gondolni, hogy a' nyilvánosság, a' közönség' jelenléte, jobban fog ellenőrködni, mint a' birónak kebelében a' kisbiró; 's ugyan minőknek képzelik azok magoknak erkölcsi tekintetben a' birákat, kik csak külsőségektől remélenek üdvöt irányukban?"

Nyugtassák meg magokat ezen urak.

A' közönség nem akar eljárásuk felett ellenőrködni, vagy ha

igen, ugy legfelebb olly mértékben, mennyiben az ország' képviselőinek eljárása felett is ellenőrködik, 's minden esetre a' hallgató hallgatóság' formáiban; — a' közönségnek épen olly magas fogalma van a' birák' erkölcsiségéről, a' millyen fogalma van azokéról, kiket a' közbizodalom' nevében követekül küld, 's kiknek mind a' mellett meghagyja: hogy zárt ajtóknál ne tanácskozzanak; — 's mi több, a' tudomány 's vele a' közönség mindenütt szükségesnek tartják: hogy a' birróság jogositva legyen szavazás és itélet-formulázás végett visszavonulni: holott a' képviselőkre nézve sok helyt scrutinről, titkos szavazásról — mi amazzal nem mondom, hogy azonegy, de mégis a' közönség' irányában vele határos valami, — semmit sem akarnak tudni.

A' felebbi panasz tehát épen alaptalan. Nem azért jelenik meg a' hallgató, hogy a' helyeslés' vagy roszallás' tisztében eljárjon; mert ha fejét illyesmire adja: vagy kivezettetik, vagy a' vádlottak' padjára ültettetik; hanem megjelenik annálfogva: mert az igazság' kiszolgáltatása — Istennek hála — jogi 's politicai tekintetben mindenkit érdeklő közügy. — Hogy némelly emberekre a' közönség' szemöldöke ellenőrködőleg hat annyiban, mennyiben emberségök' hévmérője több szem' sugarától még magasabbra szökken, — az puszta esetlegesség, az csak mellesleges eredmény, mellyet azonban, természetesen, nevetséges volna visszautasítani. 'S illy értelemben aztán igen is pótlékmotivumul szolgálhat a' nyilvánosság mindazoknak, kik esküttek, birák, védők 's vádlók leendenek: hogy eljárásközben a' legujabb regény' czimét se olvasgassák; hogy ügyekezzenek megvivni az álommal, ha az pilláikra nehezednék; hogy rá ne riaszszanak a' tanura, ha füldobjában nincsen hiba; hogy ne kezeljék, ne védjék hanyagon az ügyet, ha abaposztóban öltözködött egyén ül a' vádlott' székén 'stb. 'stb.; mert hiszen gyarlóságaink felszámithatlanok, — 's a' ki segédünkre van, hogy magunkat tölök megóvhassuk, azzal üdvös leszen szövetkeznünk.

A' második aggodalmat annálfogva emlitem, mert szent ügy' — az erkölcsiség' nevében szólal fel. Vannak, kik másokat 's önmagokat azzal ijesztgetik: hogy a' nyilvános törvényszék könnyen

erkölcstelenség' iskolájává fajulhat, mert a' büntett' minden körülményeinek fejtegetése egyik vagy másik hallgatóban felkölthetti a' szunyadozó rosz hajlamot, kifejlesztheti a' rokon gonoszság' csiráját. — Megengedjük, igy hangzik aztán rendesen a' válasz, hogy egynémellyekre kártékonyan hat e' látvány, mert hiszen tudnivaló dolog, hogy mindenből mérget szivhatni; de a' hasonlithatlanul nagyobb számra mégis üdvös befolyással van a' birói eljárás' szemlélete.

Ezen válaszban olly engedélyezés foglaltatik, mellyet részünkről nem irhatnánk alá. Mi azt állitjuk, — 's állitásunk a' franczia ministère public' több tagjainak, több közvádlónak tanuságtételén alapul: hogy a' vétség' körülményes fejtegetése távolról sem bir azon kártékony hatással, mellyet állitólag egynémellyekre gyakorol. Akármit mondjanak lélektani okoskodástaitok a' priori: psychologiátok egy nagy tévelygés, mert nem igazoltatik az élet által. — De Vaulx, Francziaországnak egyik legjelesebb közvádlója 's egyik leghiggadtabb törvénytudósa, husz évi tapasztalások után kinyilatkoztatta: hogy gyakorlati pályájának összes ideje alatt egyetlen egy vádlottja sem találkozott, kit a' törvényszéki eljárás' alkalmával kivilágoltak, kit innen meritett tapasztalásai, innen vett ösztöne vezettek volna a' bünösség' ösvényére. Mások hasonló értelemben nyilatkoztak, 's e' szerint legfelebb annyi áll: hogy megtörténhetik, miszerint az eszelősség' explosiója általa elősegitetett; — de hiszen köztudomásu dolog, hogy illyes kitörések 's a' tárgy között, melly reájok alkalmul szolgált, néha bizony nehéz kimutatni a' logicai viszonyt, — 's állhat talán még az is: hogy a' szokásos bünös, a' szokásos orv p. o. még innen is merit tanuságot, valamint a' börtön' magányát is nem ritkán e' nemes czélra szokta fordítani, a' nélkül, hogy valakinek eszébe jöne e' miatt fogság' dolgában a' magánynak czélszerüségét kétségbe vonni.

De feltéve, mit meg nem engedünk, hogy a' vétségek' körülményes ismertetése ösztönt ád másoknak hasonló gonosztettek' elkövetésére: valjon mind azon csinok és gazságok, mellyeket regéibe szött a' nép, 's mellyeknek ismeretét „okleveles előadá-

sokból" merítik a' miveltebbek, — valljon mindezek felett nyilt ajtóknál hoztak itéletet? mindezek nyilván tárgyaltattak birói eljárásközben? Koránt sem! És köztudomásra jutottak mégis, és szájról szájra adattak, mert illyesmi szükségképen érdekli a' tömeget, melly azon esetre, ha az eljárás titkos volt, tudakozódik a' történtek után, hogy a' valóságnál is iszonyúabb dolgokat hallhasson; 's melly, ha az eljárás nyilvános: megjelenik személyesen egyik vagy másik tagja által, kinek a' vétség' történetén kivül ott azon komoly tant hirdetik egyszersmind, — igy szól egy jeles iró, — „hogy büntetését ki nem kerülheti a' vétkes, hogy a' hazudozás' és álnokság' fegyverei eltompulnak a' valóság' élétől, 's hogy a' menekülés utáni törekvés kudarczot vall azon erőnek irányában, melly a' hatalmaknak a' jog' fentartásárai szövetkezéséből származik."

Világos, hogy az iskola, mellyben ezt tanitják, az erkölcsiség' iskolájának mondathatnék, nem az erkölcstelenségének.

Nálunk a' büntetőjog' ügyében 1840b. kiküldött országos választmány a' nyilvánosság' elvét komolyan és következetesen, mint alkotmányos testülethez illik, szövé be munkálatába, 's a' munkálatnak illető helyei természetesen a' mult országgyülés' alsótáblája által is sanctionáltattak. Kivételnek csak szemérmet sértő esetekben, a' közvádlónak inditványára adatik hely, de illyenkor is „jelen lehetnek, a' védön és sértett felen kivül, az eljáró hatóságnál bejegyzett 's gyakorló minden ügyvédek, és ezeken kivül a' vádlott' több atyjafiai vagy barátai, az elnök által megengedett számmal, melly szám azonban háromnál kevesebbre nem szoritatható." — Ezen, a' milly józan olly méltányos intézkedés a' badeni törvényjavaslatból ment által a' magyarba. Remélhető, hogy az emlitett törvényjavaslat' több helyes elve nálunk nagyobb szerencsével fog alkalmaztatni, mint első hazájában, hol az összevissza záradékozott törvény a' javaslat' ép szellemét elbénitotta. A' felebb idézett intézkedés átment ugyan a' törvénybe is, de mind e' mellett gondoskodtak, miszerint a' nyilvánosság csak félszeg nyilvánosság lehessen. Pedig Baden ez ügyben, a' rajnai tartományokon kivül, mellyek egykori hóditójoknak köszönik büntető el-

járási rendszeröket, — talán még legelöl áll a' németföldön. Nem tudom, hol olvastam: hogy a' nyugoti birodalom a' római caesarok alatt, müveltségből és fonákságból gyártott valóságos chinai állapotnak ment elébe, mellynek létesülését azonban a' barbárok' berohanásai gátolták az európai világ' nem csekély szerencséjére. Néha ugy rémlik elöttem, mintha az emlitett birodalomnak kétségtelen folytatása azon állapotot már szerencsésen utólérte volna.

BÜNTETŐ ELJÁRÁS. VI.

(1846. februarius' 12-én.)

(Szóbeliség.)

A' nyájas olvasó, ha az ország' püspöki városainak valamelyikében megfordult, vagy ha történetből illyetén városban lakoznék, bőven tapasztalhatta, hogy az éjszaki szélesség' ezen fokozatai alatt nagyszámu és szebbnél szebb anecdoták vannak forgalomban a' főegyház' tornyainak 's harangjainak belső, külső viszonyairól, sajátszerü fátumairól 'stb. 'stb. — Magam is egy érdekes történetecskére emlékezem, mellyet gyermekkoromban az emlitett városok' egyikében pipafüst és pohárcsengés között hallottam.

„Midőn a' tornyot utolsó izben kijavitották — igy szólott a' püspöki város' eleven krónikája, — az öreg bádogos mellett segédképen fia is dolgozott. A' legényke alapos reményeket gerjeszte maga iránt mind apjában mind a' nézőkben, 's találkoztak ollyasok is, kik ugy vélekedtek, hogy ő mesterségének történeteiben egy uj időszakot fog megnyitni. De ember' gondolatját Isten intézi el. „Addsza, mondá fiához visszafordulva az öreg, — add ide a' baltámat, ott van melletted.“ — „Mellyiket akarja édes atyám, kérdé a' fiu, — a' jobbról, vagy a' balról fekvőt?“ — „Fiam, az Isten legyen néked irgalmas, — imádkozott remegő hangon az atya, — te szédelegsz, különben nem láthatnál két baltát ott, hol csak egy van,“ — és a' fiu összezuzva feküdött a' templom' terén.

A' gyermekkor' más és mosolygóbb történetecskéivel egyetemben ezen gyászos adat is tökéletesen kiveszett emlékezetemből. — De minapában — már nem tudom a' napot és esztendőt, — midőn egy nagytekintélyü gyülekezetben, mellyet egyébiránt mind hazafisága, mind értelmi ereje számos társai' fölébe emelt, — midőn, mondom, e' gyülekezetben egy tisztelt férfiunak szájából, kivel más tárgyakra nézve véleményben találkoznom gyakran volt örömem és megnyugvásom, ezt hallottam: „igen is, mi szintén szóbelinek ohajtjuk a' büntető eljárást, a' szóbeliség' azon nemét értve, melly nem mellett az é r d e m l e g e s felebbvitel lehetséges marad;" — szivem szorult a' felebbi történet' emlékében, 's elmondám magamban, halkan, némán, mint hozzám illett: az Isten legyen nekünk irgalmas, igy oda van a' szóbeliség, mert ollyan, minőt mi kivánunk, ollyan nem létezik; vagy ha igen: csak a' szóbeliség' megszünése' képében!

Ismétlem, a' szóbeliség' illy neme, megszüntetése azon rendszernek, mellyet névül és czafrangul reá aggattak, 's nem olly gúny ugyan, mint például a' würtembergi rendszer, melly a' kutatáson 's ennek vehiculumán, az irásbeliségen alapuló eljárást nagylelküségében még egy szóbeli végjelenettel, mintegy viaticumul a' haldoklónak, megtoldja; nem is olly bátor szembeszállás a' szóbeliség' értékének nyilt bevallásával, mint a' porosz szembekötősdi, melly a' parányi ügyeket szóbeliség' utján intézteti el, a' nagyobbakat a' kutatás' és irásbeliség' amannál jóval hatalmasabb petardáival; — mind ennél — hiszem és vallom — menthetőbb valami a' szóbeliség' felebb jellemzett nemének felállitása, de mégis tévedésen alapuló javaslat 's a' szóbeliség' jelentőségének félreismerése.

A' szóbeliség külön, önálló bizonyitási theoriát foglal magában, 's ez meg' az esküttszékek' eszméjét. A' jury, jogtani oldaláról, közvetlenül ama' bizonyitási theoria' végeredményein, elemzéseinek alkalmazásán, 's közvetve a' szóbeliségen alapul,— 's ezek az eljárásnak vádoló jellemével, a' recusatio' jogával, 's mind azzal, mit az emberiség' 's a' jog' szövetségének barátja

örömmel szemlél a' büntetőjogi intézkedések' sorában, nemcsak külső, esetleges, hanem benső, szükséges viszonyokban, ok és okozati kapcsolatban állanak. Mind ez fejtegetéseink' folyamatában önmagától, ex visceribus causae, mint apáink mondották, fog kivilágolni; ez uttal csak előlegesen érintettük, hogy az olvasót figyelmeztettük legyen, miszerint kitéréseink 's barangolásaink után az eljárás' legsarkalatosabb részéhez jutottunk el, ahhoz, melly jogi szempontból mindazon kellékeket igényli, miket a' publicista politicai biztositékok' képében követel az ügynek. Állitásunk, hogy a' büntető eljárás' mezején a' jogi szempont állandó támaszul szolgál a' politicainak, mint ez viszont amannak; hogy a' jogi tekintetben bevégzettebb rendszert a' publicista, a' státusférfiu is elsőbbséget érdemlőnek találandja, mindinkább fog a' következők által igazoltatni.

De most lássuk az irásbeliség mellett küzdő okokat magokban.

Ha a' törvényszéki nyilvánosság' szükséges voltát bebizonyitottuk, — 's miért ne mondanók, hogy ez bizony megtörtént, hiszen az érdem nem a' mienk, hanem mestereinké, — ha, mondom, ebben szerencsések voltunk, akkor az irásbeliség' szüksége is be van bizonyitva, mert a' nyilvánosság szóbeliség nélkül nem is gondolható, vagy legfelebb is minden jelentőség nélküli, semminél több valami. 'S ez volna az első ok, mellynek számbavételét kérjük.

A' második ok azt tartja, hogy józanul kétségbe sem vonhatni, miszerint valamit olly mediumok' segédével nézni, melly mediumok szükségképen tetemes sugártörést idéznek elő, 's mellyek ennélfogva a' tárgyat is módositják, minden esetre más eredményre vezet, mint ha kellő világitás mellett, kellő távolságban helyeztetik az egészséges szem elébe a' tárgy. Már pedig amannak akkor van helye, ha a' vádlottat 's a' vád' tárgyát csak a' pör' irományaiból, a' jegyző' fogalmazásából, vagy épen csak ezen irományok', ezen fogalmazások' előadói kivonatából ismeri az itélő biróság; — a' józa-

nabb, biztosabbnak mutatkozó alternativának a' szóbeliség felelvén meg.

A' harmadik ok — de ez csak a' büntető eljárás' több kellékeinek felebb említett lánczolatában tüntethetik elő szabatossággal, 's igy, remélem, megbocsátja az olvasó, ha ezen argumentumnak fejtegetését külön czikkelyre halasztom.

SZÓZAT ÉJSZAKAMERIKÁBÓL.

(1846. februarius' 19-én.)

Ha vannak a' politicai haladás' dogmáinak hivei között, kik a' jelen conjuncturák felett aggódnak, 's kik bennök azon vész' előpostáit látják, mellynek napját és óráját, mint irva van, előre nem tudhatni: azokat talán megnyugtathatja némileg az, mit mondandó vagyok.

Egy barátom, ki valamellyikében azon megyéknek, mellyeket az 1791: 28. törvényczikkely székkel és szavazattal látott el ujolag, — midőn e' sorokat irom, vagy a' tegnapi ülés' jegyzőkönyvét szerkeszti, vagy a' holnapi tánczestély' rendezésével foglalkodik: minapában százféle tapasztalatokkal gazdagon felkészitve tért vissza éjszakamerikai utjából, 's ennélfogva sok mindenfélét, mit könyvekben nem találhatni, de mi az embereket 's a' dolgokat jellemzi, mondogatott el nekünk honn maradt ismerőseinek: a' praesidens' diplomatiai estélyeiről, a' washingtoni capitolium' acusticájáról, a' buffalói ujságok' „nomen et omen habens" udvarias formáikról, Ludvigh Sámuel egykori ügyvédtársunknak Philadelphiában megfogamszott uj vallásáról, egy illyesmivel nem bibelődő másik földinknek — Korponaynak — newyorki tánczlyupsairól, a' Niagarának még bámulatosabb szökelléseiről, Raumernek az oczeánon túl mint az oczeánon innen izetlen szószátyárságairól, 's még több a' milly érdekes olly mulattató dolgokat, mellyeket hogy az olvasó közönségnek is nem siet elmondani, halálos bün, 's az irodalom ellen elkövetett felonia.

Ezen barátom, kinek nevével adós maradok — hadd fedezze

fel önmaga a' tárczájában felejtett könyvnek czimlapján, — több napokat töltött a' virginiai státus' székvárosának, Richmondnak szomszédságában, mint vendége a' charlottevillei egyetem' magyar professorának, dr. Krajcsirnak.

Többen lesznek mind Pesten, mind a' vidéken, kik K—t ismerték, midőn a' pesti clinicum' betegei nem csekélyebb bizodalommal néztek reá mint tanitóira, 's midőn — mert vérében volt már akkor is, annál inkább daczolni valamelly hatalommal, mennél zsarnokiabbnak mutatkozott ö potentátsága, — a' legcsikorgatóbb hidegben is, minden felső öltöny nélkül könnyü fekete frakkban, nyilt mellénynyel járt azon leczkékre, mellyekben illy eljárás' következéséül legalább is ideglázt jósolgatott az oktató. Annyi bizonyos, hogy illyesmit sokkal nagyobb valószinüséggel lehetett jósolni, mint azt: hogy K., mikorra Pozsonyban a' szólásszabadság' ügyében a' huszonegyedik üzenetet fogták szerkeszteni, — a' szanszkrit irodalmat tanitandja Virginiában.

1831-ben, midőn a' Karpatokon túl egy ellenséges elemek közé beczövekelt nép jobbnak látta, végnélküli lassu agonia helyett vészben és viharban ölelkezni meg a' gyors halállal: Szepesnek hölgyei egy szekér charpiát küldöttek a' vérző sebek' béhegesztésére, 's orvosul, ki ezt nevökben eszközlésbe vegye, Krajcsirt. — Modlin' capitulatiója után a' szélrózsa' valamennyi irányzatában siettek haza a' szétmállott sereg' lelki testi idegen tapasztói, de Krajcsir nem akará kalandorkint szétbontani azon kötelékeket, mellyek öt a' mártyrnemzethez füzték, 's a' sereg' maradványaival Franczia-országba 's innen Angliába költözött, hol azon elvből indulva ki, hogy nemcsak patikai szerek, hanem Isten' szellete is gyógyitja a' kórnépeket, egy manchesteri meetingben kissé heterodox recipével állott elő, melly a' boldogemlékezetü Berliner Wochenblatt' orthodox kuruzsolóit rémséges indignatióval töltötte el. De nehány év mulva, — a' frankfurti vártaattentatum után, ha nem csalódom, — mint a' lengyel számüzöttek' ötödik osztályának igazgatója, sorsüldözte társaival Éjszakamerikába költözött, 's itt is velök és értök fáradozott mindaddig: mignem terve, hogy Texas a' lengyelek által gyarmatositassék, mi czek-

nek az oczeánon túl uj hazát, a' civilisatiónak uj országot, de az éjszakamerikai státusoknak a' bárgyu mexicoiaknál fogasabb szomszédot adott volna, mignem, mondom, ezen terveért köszönet helyett a' gyanusitás' jótéteményében részesitetvén, a' nemeskeblü férfiu, miután a' diplomatiai feleselések' fenekén az oxenstiernai „parva sapientiát," a' clubbokban tüz és lelkesedés helyett gözt és füstöt, a' népek' senatusában az állodalmak' bölcseségéhez nem illő: „jobb ma egy veréb mint holnap egy tuzok"-féle nóta' variatióit bövségesen látta, hallotta, tapasztalta, — talán a' költöi álmak' empyreumában keresett uj lelkesedési forrást? — nem; talán socialistává lett? — nem; — hanem doctrinairré, professorrá lett Charlottevillben. Olly formán cselekedett, mint a' virginiai egyetem' alapitója Jefferson, ki midön a' praesidensi székröl lelépett, 's midön a' democratiát hazájában uralkodni látá, ugy vélekedett: hogy még nem tett eleget dicsöségeért, 's hogy a' közügyek még távolról sincsenek biztositva: ha nem siet oltárt emelni a' tudományoknak, ha az okszerü, szakadatlan haladásnak, — mert mi egyéb az Istenadta tudomány, mint a' haladás' legtisztább, legkorlátlanabb fogalmazása, a' szent logos, melly elötte van a' haladásnak, 's mellyben minden haladás benfoglaltatik, — ha, mondom, a' tudományoknak is nem adja meg, a' mi az övék.

Barátunk a' collegium' épületében találta a' sokat tapasztalt, sokat szenvedett férfiut, hitvesének 's egy szöszke gyermek' társaságában, elötte Bopp és Burnouf, 's jobbjánál egy sereg szanszkrit könyv között „Zrinyi' munkái," balról egy hosszuszáru pipa, — két ereklye, mellyek öt hazájából per tot discrimina rerum, félig szenvedelemböl, félig ironiából idáig követték. A' nyitott erkélyen beszállongott a' tropicus virágok' illata Jefferson' közel sirjáról, melly nem enyészetet, hanem halhatatlanságot hirdet a' vándornak, 's igy merre a' szem nézett, benn és künn, csendes, éber élet; csak egy pár fekete hortyogott catalpák' alján, jeleül: hogy a' rabszolgaság elöli az életet, hogy éjjé teszi a' napot. — E' vidéken, a' tárgyak' illyetén rámájában ritkán találkozik két ma-

gyar. Természetes, hogy egy pillanatban a' kedves hazára fordult a' beszéd.

Az én anonymus barátom nem tartozik azon köszénfajhoz, mellyről az egykori éjszakamerikai hirlapszerkesztő magasztalásul mondá: hogy legutolján fog elégni, ha phlogisticus' processus' utján vész el a' világ,—mert egy csepp tűzanyag sincs benne; sőt épen ellenkezőleg, azon nemzedékből való, melly a' hazának egyszerü nevére is felszikrázik, 's igy ollyatén képet görditett fel a' hazájától tizenöt év óta távol élő férfiu előtt, mellynek szinezete forró volt, mint az erkély alatt elnyuló vidék' növényeié, mellyben ki volt jelelve minden pont, mit a' haladás' hivei szilárd karokkal kiragadtak a' veszteglés' iszapjából, kitüzve minden hely, melly rövid idő mulva kiemelkedendik szép, zöld oasisként a' tespedés' zaharájából. Kr. megfeledkezett egy pillanatra szanszkrit könyveiről, 's meg talán hitveséről és gyermekéről is, 's a' szőke Dunának partjain volt ismét gondolatában. — Ön' beszédére, mondá, olly húrok zendültek meg kebelemben, mellyeket némáknak gondoltam ez' életre. Az ég' legjobb áldását fogja adni mind azokra, kik a' reform', a' haladás', a' népboldogság' müvén fáradoznak odaát a' magyar hazában. De hadd mondjam el egy észrevételemet, melly a' hallottaknak egynémellyikére, azoknak, mik történtek 's mik még nem történtek, emlitésére bennem keletkezett, 's melly talán nem épen alaptalan. Én, uram, rég' megszoktam, ösvényeimen — miután tanácsot kértem az észtől, eszközöket a' becsületességtől, 's határokat a' lehetőségtől, — nyugton tovább haladni, fel sem véve azon sok interjectiókat, mellyeket a' politicai arenának stentorai, jó, rosz szándékkal, ki részvétből, ki irigységből, ki bárgyuságból intésül utánam kiáltanak, 's mellyeknek értelme mindig csak azon sovány bölcseség: hogy a' mi jó 's a' mi szép már létesült Cappadociában, az nem létesithető Moesiában; mintha bizony nem minden ország felett boltoznék egyiránt kéken az ég, ha a' gőzök eloszlanak. 'S igy soha se tartson ön attól, hogy egy „lassan haladj"-ot kiáltsak a' pálya' hősei után; én mindig Virág Benedekkel tartottam, ki az én időmben valamennyi könyveinek czimlapjára oda irta az: „élni siess"-t; én rosz hajósnak tartom azt, ki midőn hasz-

nát veheti a' szélnek, késik annyi vitorlát felvonni, mennyi rendelkezésére áll. De mint a' régi embert még ki nem vetkőzött, csak tevékenységből a' contemplatio' nyugállapotába helyezett professor arra figyelmeztetem önöket: ügyeljenek politicai működésközben mindenek felett a' logicára, 's ne higyék, hogy valamit már keresztül vittek, mihelyest azon valaminek nevét törvényeikbe iktatták; mert meglehet, hogy viszonyaik között egészen más értelme van a' szónak mint különben, meglehet, hogy név és tárgy megfelelnek egymásnak, de az utóbbinak minden erejét kiszivhatja a' társaság, mellyben a' hozott törvény fellép; — ne hizelkedjenek magoknak azzal, hogy valamit már megszüntettek, mihelyest azt helyből mozditották, mert e' mellett azon valaminek oka még apoplecticus duzzadtsággal zúghat végig az ország' minden erein; — mi orvosokul legjobban tudjuk, hogy más az: kiirtani a' bajt, 's más meg': azt helyből mozdítani; — 's végre óvakodjanak axioma gyanánt használni azon paradoxont: „hogy az élet kineveti a' logicát", ha csak történetből mást nem értenek alatta, mint a' mit én értek ki belőle; ovakodjanak, mondom, mert a' milly bizonyos, hogy Isten' képére teremtetett az ember, olly bizonyos: hogy az élet nem volna élet, hanem a' halálnál roszabb valami; 's a' világ, mellyben az életnek tér nyilt áradásra és apadásra, nem volna Isten által a' legnemesebb képességek' kifejlesztésére teremtett szinhely, hanem gúnyhahotának szánt pandämonium,—ha finaleul az élet kinevethetné a' logicát.— De önök minden bizonynyal egészen mást értenek alatta, csak visszásan fejezték ki magokat, a' mi néha napján mindenikünkkel megtörténik, 's a' mi mindenkinek megbocsátható, csak nekünk professoroknak nem, mert fő érdemünk tudnivalókép' az egészséges gondolat' egészséges fogalmazásában áll, ha — mint velem történt — leléptettünk a' cselekvés' teréről.

Igy szólott a' tőlünk talán örökre elszakadt földi az éjszaki szélesség' 38-dik foka alatt e' kétes éghajlatu hazáról; vagy igy jegyeztem fel legalább, gyenge erőmhöz képest, barátomnak előadását, kettőjök' találkozásáról. Én mindig nagy igazságot láttam abban, mit felebb a' politicai logicáról olvashatni; 's egy idő óta

nagy megnyugtatási erőt is találtam benne; — mert ha áll az: hogy a' logicátlan eljárás alap nélküli eljárás; 's ha bebizonyithatom: hogy a' reformpárt' részéről nem történt semmi, mi egyházától a' haladásnak egyetlenegy hivét elidegenithetné, 's hogy az ellenfél' részéről nem történt semmi, mi a' haladásnak egyetlen egy hivét oda vonzhatná: akkor bebizonyitottam, hogy ügyünk az ész' és jog' alapján olly erősen áll mint valaha, 's hogy puszta külsőségek, 's holmi, sans rime et sans raison fellépő, bitang események által nem veszélyeztethetik; — akkor nincsen jogunk a' csüggedés' aluszékony kényelmeihez, nincsen okunk felhagyni a' győzelem' reményével.

De ezt külön czikkelyben fogjuk tárgyalni.

(A' második czikkely, közbenjött akadályoknál fogva nyomtatlanul maradott.)

BÜNTETŐ ELJÁRÁS. VII.

(1846. martius' 13-án.)

(Szóbeliség.)

Nous voilà revenus à nos moutons; vagy magyarul szólva: tehát büntető fejtegetéseinkhez érkeztünk ismét. Nem hinném, hogy a' nemzet, melly pár évvel ezelőtt a' büntetőjog' ügyét első teendői közé sorozá vala, melly felsikoltott iszonyában, midőn a' P. Hirlap' első számai büntetőjogi viszonyainkat felemlitették, nem hinném, mondom, hogy a' nemzet most, midőn Berlioz még a' Rákóczy-indulót is ollyformán szerelte fel, hogy többé nem szolgálhat a' szalmatűznek symbolumául, — nem hinném, mondom, harmadszor, hogy a' nemzet már most, bármi jött legyen közben, mi összes erőfeszitésünket olly méltán igényli, a' büntető ügyek' reformját kevésbbé szükségesnek, 's eszközlésbevételét halasztást szenvedőnek tartaná. Uraim! hivei a' gyökeres reformnak! A' jövő, a' már esztendőre tartandó országgyülésen, a' büntetőjog minden bizonynyal tanácskozásaink' tárgyát fogja tenni, egy lélek sem vonakodhatik, felette tanácskozni, ha — a' mi még nem lehetetlen — a' szivünket és vesénket tépő egy pár ügy reményeinken felül, jobban és gyorsabban találna elintéztetni, mit tevők leszünk akkor, ha még minmagunkkal sem jöttünk tisztába? ha mind azon speciosus okokat, eleve, való értékökre nem devalváltuk, mellyek sustorgó rakétákként szoktak a' tanácskozás' podiumáról emelkedni, 's mellyek, mint portentumok után csak az nem nyujtja ki fejét, ki előtt tudva van: hogy mindössze is a' leg-

eslegroszabb lőporból 's a' fűszerárusokhoz került avas foliansok' papirosából gyártott portékák váltak füstté és párává. Olly törvényről van szó, mellyre életünket és becsületünket, szabadságunkat és birtokunkat bizzuk, olly törvényről, melly közhir szerint a' jövő országgyülésen el akar intéztetni, mellynek azontuli módositása annál nehezebben fog eszközöltethetni, mennél rendszeresebb viszonyokba leszen füzve az egész; 's mi, mintha kifelejtenők a' közügyek' sorából! az ember elszomorodik, ha magát csaknem magánosan látja az összes journalisticában ez' ösvényen.

Hol is maradtunk csak minapában? — Igaz, a' szóbeliség' szükséges voltát bebizonyitó argumentumoknál. Lássuk tovább.

A' torturának eltöröltetése, mellyet rendesen csak philanthropiai oldaláról szoktunk tekinteni, tisztán jogi szempontból is nevezetes esemény, ollyatén, melly a' tortura' kiséretében működött öszves bebizonyitási rendszert tökéletesen felforgatja. A' mi a' világegyetemben a' nap, az volt a' büntető eljárásban a' tortura, 's igy képzelhetni, hogy ennek helyből mozdulása felpörkölte, 's izzé porrá törte az egész rendszert. — Valakinek elmarasztására szükséges, hogy önmaga is bevallotta legyen a' vétséget, mellyről vádoltatik; — ez volt a' főelv. Ha jó szerével nem birathatik vallomásra, miért volnának csuklói, ha azokat még csak pereczekbe sem szorithatom? miért volnának izülései, ha azokat nem tágithatom addig, mig a' vallomás szerencsésen kisiklott belőlök? — ezzel vigasztalák magokat Torquemadának érdemes versenytársai, ha arra figyelmeztettek, hogy a' vétkes nem fog sietni, vallomását önmaga ellen a' mérleg' csészéjébe vetni. — Arról, hogy nem volna egyszerü, hogy nem következetes, arról nem vádolhatni e' rendszert. Örültség, de módszeres örültség, — mint Albion' geniusa mondaná.

A' torturának eltöröltetése igen természetesen nagymértékben fogyasztá meg az önvallomásoknak számát, 's következőleg a' bünösök' elmarasztathatásának reményét is, ha valakinek elmarasztása azon valakinek önvallomásától függesztetik fel. Adjuk hozzá: hogy azon körülmény, miszerint a' vétségnek önkéntes bevallása is tetemesen lejebbszállitatott a' bizonyitások' értékmé-

rőjén, hogy a' törvényszéki kiviláglás' crisise gyakran minden érték nélküli valamit látott az önvallomásban, mellyet néha őrültség, néha a' szándék: ez után más, talán terhesebb 's valósággal elkövetett vétség' gyanuja alól megmenekülhetni, sugallott volt, vagy mellyet talán a' torturának szellemi nemei csikartak ki, miknek irányában a' törvény, fájdalom, csaknem épen olly tehetetlen, az igazságszolgáltatás csaknem épen olly gyámoltalan, mint a' megvesztegetés' 's általában, a' crimen ambitus' finomabb formáinak ellenében; — mondom, ha ezen körülményt 's még azt is hozzáadjuk, hogy a' törvénytudományi exegesis az „omnis veritas in ore duorum testium"-féle mondatokat napjainkban egészen máskép' magyarázza mint eddiglen, hogy vannak viszonyok, mellyek között a' tanúk —, az ugynevezett, minden kifogáson felül álló tanúk általi bizonyitás minden józan birónak szemében a' törvényszéki kiviláglás' legsilányabb eszközlőjének mutatkozik, 's hogy ennélfogva nem ritkán, erre 's amarra egyiránt nem tanácsos birói elmarasztást alapítani: akkor világos, hogy a' tudománynak kötelességében áll, az ugynevezett jelenségekből, körülményekből bizonyitás' értékének gondosabb latolásához fogni.

Ezen tudományos nyomozódásnak az volt eredménye: hogy a' jelenségek általi bebizonyitás általában nyomatékosabbnak találtatott, mint a' minőnek eddiglen a' Huszthyak hirdetgették, 's, hogy kirekesztőleg jelenségek' alapján is történhetik elmarasztás, de csak azon esetre, ha ezen ekkép' keletkezett elmarasztás nem az irásbeliség által nyujtott szükségképen csonka 's mindig ferde anyagokon emelkedik, hanem ha az egyes elszórt jelenségek a' nyilvánosság' és szóbeliség' atmosphaerájában élő egészszé forrván össze, ezen alapul az elmarasztás. Csak az által, hogy a' biró nem az irományok' porzójában nyomozza a' vádlott' tintafoltokkal rajzolt psychéjét, hanem tulajdon szemeivel látja őt és a' tanúkat, külön és egymással szemközt, a' vád és a' védelem' peripetiáinak összes lefolyása közben; — csak az által, hogy nem a' jegyzőnek néha nagyon is szabatos, néha nagyon is czikornyás, néha nagyon is együgyü 's mindig ki nem elégitő periodusainak egyik vagy másik zugából kikandikáló quasiindiciumokra fektet-

tetik az itélet, hanem az által, hogy alkalom adatik, minden szükségesnek látszó kérdés' nyombani megtételére, minden indiciumnak nyomról nyomra mázsává növekedhetésére, vagy pihévé fonnyadására, mellyet egy tüsszentéssel fúhat el a' vádlott, — az által, hogy egymás' irányában állván vád és védelem, személyesitve fö- és mellékrészeseiben, a' vádoló még a' legparányiabb pontot is értékeltetheti, 's a' vádlott az illető jelenséget vagy ellenjelenség, vagy más bizonyság által visszatorolhatja, az itélőszéknek jelenlétében 's mennyiben szükséges, folytonos vezérlete mellett, — csak mind ez által, csak a' szóbeliség által fog a' biró olly lelki állapotba helyeztethetni, mellyben, a' nélkül hogy önmagát az emberiség' 's az igazság' érdekein elkövetett árulásról vádolandaná: jelenségek', indiciumok' alapján is fogja elmaraszthatni a' vádlottat.

De ez' esetben is a' törvényszéknek ollyképen kell szerkesztetnie, 's ollyas momentumoknak kell szükségképen előfordulniok az eljárásban, mellyeknek közelebbi fejtegetése minket a' jury' mezejére fog vezetni, 's igy rendén van, ezzel félbenszakasztanunk fejtegetéseinket, 's majdan külön czikkelyt szentelnünk e' tárgynak.

BÜNTETŐ ELJÁRÁS. VIII.

(1846. martius' 26-án.)

(Bizonyitási theoria és esküttszékek)

Emlitettük a' büntető eljárást tárgyazó minapi czikkelyünkben, hogy a' jelenségek általi bizonyitás iránt az ujabb időkben tetemes változást szenvedtek a' nézetek, 's hogy a' tudomány nem ellenzi a' jelenségeknek nyomán való elmarasztást azon esetre: ha az eljárás szóbeli, 's ha még ezen felül egyéb, annak idejében felemlitendő biztositékokról is gondoskodott a' törvényhozás; — emlitettük azt is, hogy ezen biztositékoknak fejtegetése bennünket az esküttszékek' mezejére fog vezetni. — Hasonló eredménye lesz még egy más körülménynek is, mellynek fejtegetése vagy legalább rövid érintése e' helytt szintén elkerülhetlenül szükséges.

A' régiebb bizonyitási theoria, értem azt, melly a' középkorból örökségképen apáinkra szállott, azt tartotta: hogy azon esetre, ha a' szabott bizonyitási quantum, p. o. önvallomás; két classicus tanú; 'stb. szerencsésen előállitatott, az elmarasztásnak szükségképen kell bekövetkeznie, ha mindjárt a' birónak lelkiismerete elvérzenék is alatta. Ezen kissé erőszakos doctrina néhány tizeddel ezelőtt oda módositatott, hogy az érintett bizonyitási quantum mellett elmarasztható ugyan a' vádlottat, de hogy azon esetre, ha a' birónak lelkiismerete e' bizonyitásmennyiség' daczára is folyvást ellentmondana az elmarasztásnak, ez elmaradhat; — most pedig már napról napra közösebbé válik a' hit: hogy valamennyi tárgyilagos, általános bizonyitási rendszerrel fel kell

hagyni, mert külön mindenik eset külön bizonyitási mértéket is kiván magának, 's mert a' meggyőződés tisztán alanyi momentumoknak összvege levén, valamint a' positiv törvény nem mondhatja: mikor kell elmarasztani, ugy azon bizonyitmányi mennyiséget sem határozhatja meg tárgyilagosan, mellyen alul nem szabad meggyőződésnek keletkezni a' biró' kebelében; vagy, — ha más kifejezés talán helyesebbnek tetszenék annálfogva, mert mondathatnék, hogy az érintett quantum nem a' meggyőződésről szól, hanem az elmaraszthatásról; azaz: hogy lehetnek esetek, mikor a' biró jobb meggyőződésének ellenére tartozik a' gonosztevőt felmenteni, mi nem olly zordonan hangzó, de aligha kevésbé fonák szabály annál, melly a' vádlottat a' biró' jobb meggyőződésének daczára elmarasztalni rendelé; —

mondom, ha más kifejezés inkább tetszik: hogy azon bizonyitási mennyiség sem határoztathatik meg eleve tárgyilagosan, mellyen alul tévedés' veszedelmével jár az elmarasztás, — minek természetes corollárriuma: hogy a' vétség feletti itélethozásnak a' biró' alanyi meggyőződésén kell alapulnia.

De hol van azon birói testület, mellyet aggodalom nélkül, a' nélkül, hogy a' kezébe adott hatalom' túlsulyától kellene tartanunk, felhatalmazhatni: a) hogy puszta jelenségek' nyomán a' legsúlyosabb büntetést is szabhassa; (mert bizonyságok' mérlegezésénél nem tanácsos különbséget tenni nagyobb és kisebb büntetések között, nem helyeselhető, ha a' törvényhozó igy szól: mindössze is egy év a' büntetés, 's ennélfogva elmaraszthatod indiciumokra, de ha tiz évről szólana az itélet, akkor ne adj hitelt a' jelenségeknek magokban véve,); — 's hol van azon birói testület, b) mellyet veszedelem nélkül menthetünk fel itéleteinek motiválása alól? (világos: hogy az alanyi meggyőződésen, nem egyes tárgyilagos momentumokon alapuló itélet, bár mint erőtessék velünk az ellenkezőt elhitetni, csak erkölcstanilag motiváltathatik, nem positivjogilag is).

Lesznek, kik válaszul fogják adni:

lehet biz' illyes testületet akár kinevezéstől függő, de elmozdithatlan, akár józan rendszer' utján választott birákból együvé-

szerkeszteni, feltéve, hogy a' szükséges biztositékokról más irányban gondoskodtunk;

nevezetesen

a) ha a' vádlottnak széles alapon nyugvó recusatioi jog tulajdonitatik;

(erre megjegyezzük, hogy ezen biztositék, ha a' „széles alap" kifejezés, őszintén 's alkalmazási szándékkal, nem szemfényvesztésül használtatik, az esküttszéki eljárásból kölcsönzött biztositéknak mutatkozik);

b) ha súlyosabb elmarasztáshoz nem elégeljük az egyszerü többséget, hanem: vagy a' szavazatok' egyhanguságát vagy nevezetes többséget kivánunk;

(erre megjegyezzük, hogy az gyarló esküttszék, melly ezen biztositékot nem nyujtja);

c) ha a' ténykérdés különválasztatik a' jogkérdéstől, mi által a' heterogeneus szavazatok' együvészámitásából keletkező önkénytelen fallaciáknak eleje vétetik, 's az ügy mintegy kettős szempontból vizsgáltatik meg;

(erre megjegyezzük, hogy az esküttszék részben ezen kérdéseknek egymástól különitésén alapul);

d) ha jól szerkesztett, tehát biztositékot nyujtó felebbvitelről, vagy több felebbviteli instantiákról gondoskodunk;

(erre megjegyezzük, hogy bizonyos viszonyok között egyes esetekben, a' felebbvitelt, eszményi tökéletességében gondolva, mi is biztositéknak néznök, mert általa az időnek néha ugyan kártékony, de néha meg' üdvös közbenjárása eszközöltetnék, alkalmazottságában mindazáltal ollyas valamivé vált, 's tartok tőle, hogy ezentul is válandik a' felebbvitel, minek illusorius voltát már más helyt tüntettük ki, hol igénytelen nézeteinket feltalálhatja az olvasó; szóbeliség mellett pedig, olyatén szóbeliség mellett, minőt a' büntető eljárás, mint láttuk volt, követel magának, az érdemleges felebbvitel épen lehetetlenné válik, mit Hollandiának 's egyes olasz tartományoknak példája gyakorlatilag is bizonyit. Jól tudjuk, hogy vannak státusok, mellyek a' szóbeliség' 's a' felebbvitel' párositását megkisértették, de lesz alka-

lom, bebizonyitanunk, hogy ott vagy a' felebbvitel üres formalitás, vagy az eljárásnak szóbelivé kereszteltetése csak gúny akart lenni; ismeretesek előttünk az argumentumok, mellyek e' kettőnek egy kalap alá férése mellett, a' franczia fegyelmi eljárás' formáiból következtetve, szoktak felhordatni, de lesz idő, kimutatnunk a' büntető 's a' fegyelmi ügyek' roppant különbségéből következő másnemü eljárás' alkalmazhatását; lelkiismeretesen fontolgattuk mindazt, mivel Mittermaier „die Mündlichkeit, das Anklageprincip, die Öffentlichkeit und das Geschwornengericht" czimü legujabb munkájában támogatni ügyekszik e' kettőnek tervezett frigyét; de végre is csak a' szerző' nevében találtuk a' sulyt, 's ha tekintély ellen tekintély' zászlaja alatt kell küzdeni, ideirjuk egy Mittermaier által is nagyrabecsült férfiunak, Nebenius badeni státusministernek, az 1834—5ki törvényhozó biztosság' elnökének nézetét e' tárgyban, mellyet két évvel ezelőtt, midőn az akkorban törvénynyé vált szóbeli eljárási rendszer felett folyt a' tanácskozás, a' badeni felső kamarában következőleg fejlesztett ki:

„A' ténykérdés feletti itéletnek felebbvitele eljárásunkkal meg nem egyeztethető. Ha a' felebbviteli törvényszék előtt nem ismételtetik az eljárás, akkor felsőbbséget tulajdonitunk ollyas birónak, ki nincsen a' valóság' kitudására szükséges eszközökkel ellátva, épen azon bíróság felett, mellynek jobb módja volt megközeliteni e' czélt. Ha pedig a' felebbviteli törvényszék előtt ismétlendő lenne az eljárás, akkor az előbbeniek' pontos reproductiója a' lehetőségnek határain kivül fekszik, akkor inkább vagy kevésbbé módosult lészen az alap, mellynek felsőbb értéke ellen a' dolgok' természete, az emlékhüséget gyengitő idönek lefolyása is hangosan szólal fel, akkor más itélet keletkezhetik igen, de nem ollyas, melly magasabbnak, érettebbnek mondathatnék." — (Lám a' gyakorlati státusférfiu még theoreticus árva fejemnél is élesebben nyilatkozik az érdemleges felebbvitel ellen).

Ha a' mondottakat összefoglaljuk, világos: hogy a' büntető bíróságtól követelt biztositékok épen az esküttszéki eljárás' mezején találtatnak fel, 's hogy a' d) alatti követeléssel meg nem fé-

rőnek találtatik ugyan az esküttszék, de épen annálfogva, mert a' szóbeli eljárás egyáltalában nem fér meg vele.

A' felebbiekből kiviláglik az is: hogy a' büntető eljárás, ha előzményeink állanak, szükségképen

vagy esküttek által,

vagy esküttek' módjára ítélő birák által eszközlendő, — 's hogy ez' utóbbi veszedelmes választás fogna lenni, azt könnyü leszen majdan bebizonyitanunk.

Az olvasó, ugy hiszszük, fokról fokra igazolva látja állitásunkat: hogy a' büntető eljárás körül az alkotmányos publicista által sürgetett biztositékok ugyanazok a' jogtudós által követelt kellékekkel. Minket ez alkalommal a' bizonyitások' mérlegezése vezetett az esküttszékek' mezejére, hová az alkotmányos polgárt tudnivalóképen másnemü előzmények is vezérlik.

Legközelebbi alkalommal tovább fejlesztjük e' kérdést.

BÜNTETŐ ELJÁRÁS. IX.

(1846. május' 5-én.)

(Recapitulatio)

Mindig olly véleményben voltam, hogy a' didacticai előadás akkor felel meg tökéletesen czéljának, ha a' tárgy' analyticai fejtegetéseinek eredménye végül synthesis' képében is terjesztetik az olvasó elébe. Ezen modornak kivált a' franczia publicisták 's törvénytudósok nagy mesterei, és általa olly szabatossá, olly világossá válik előadásuk, hogy már köztünk is akadt egykét boldogtalan, kik, mert Wittenbergában és Göttingában az „alapos" mindig „homályos" egyszersmind, valamennyi franczia irót, Montaignetól és Pascaltól kezdve Guizotig, felületességről vádolnak. Szegény tatárok!

Analysis és synthesis váltva, e' nélkül nincsen világosság, e' nélkül még csak azt sem bizonyitotta be a' professor, hogy érti a' tárgyat, mellyet fejteget, hogy nem követ ett el vétket a' szent lélek ellen, midőn a' tanszékre állott, 's hogy igazságtalanság lenne őt magasságából a' primánusok' padjába szállitani. De ezen modor' alkalmazásához időre van szüksége az irónak, 's ha nem is a' horatiusi nonum prematur in annumra, mint az özönviz előtti irodalomban, a' mamuthok' és foliansok' ezen időszakában, — legalább annyi időre, hogy, midőn czikkelyét bevégzi, kezdetét még egy izben átolvashassa; — 's a' hirlapiró még csak ennyi szellemi comforttal sem bir, ma az adamitákat veszi üldözőbe, holnap már a' moabiták ellen viv, mindig harczban a' pogányok'

egyik vagy másik nemével, hol támadólag, hol védőleg, valóságos született katona, mint a' magyar nemes, 's e' fajtól, e' fajnak legiójától csak annyiban különböző, mennyiben nem törvényhozó, hanem iró ember egyszersmind, 's igy ollyatén egyéniség, melly eljárásának illetékes biráit nem fogja recusálni, de, mellynek mégis joga van mentségeül felkiáltani Zrinyivel:

„ . . . . kiván nyugodalmat vers és historia:
. . . . . penig midőn irom ezeket,
kanizsai török üszköt hoz házamra, oltanom kell ezt.“

Mindezeknél fogva, egyszer mindenkorra, bocsánatot kérek 's remélek, ha dolgozataimban néha kissé visszás rendben merülnek fel az eszmék, ha tudományos fejtegetéseimet ollykor-ollykor némi elöttem sem kedves bonyolodottság, vagy kissé merész átmenetek jellemzik, ha kitüzöm ugyan a' pontokat, mellyeken hidat kell vernem, hogy az olvasó nyomomba jöhessen, de buzgalmamban az első czölöpverés után már másfelé száguldozom, — mindezt, tudom, kegyesen elnézi az olvasó; annyit azonban joggal követelhet más részről, hogy azon esetre, ha egy sereg czikkelyen keresztül hurczoltatik valamelly tárgy, 's ha ezen czikkelyek még azonfelül egymástól néha távol is fekvő időközökben jelentek meg, — hogy, mondom, az iró, olvasóinak némi tájékozására 's emlékezeteik' felfrissitésére, legalább mutató táblát vessen tudományos kalandozásai után.

'S illyesvalamire szántam a' mai conversatiót.

Nyolcz számon keresztül, mellyekben a' büntető eljárást általánosságában tárgyaltam, azon voltam, hogy bebizonyitsam, miszerint:

a) a' büntető törvény' reformja első teendőink közé tartozik. — Ne hivatkozzék senki, hogy az ellenkezőt bebizonyithassa, a' legujabb eseményekre, mellyek, egy szomszéd királyságban felgyulva, égő kanóczként vettethetnek historiai takarmányunk közé, 's mellyek mindenekelőtt a' colonicalis viszonyok' végelintézését teszik szükségessé. Hiszen addiglan, mig magános ember' kezéből ki nem vettük a' vérjogot, mig másnemü fenyiték éri fajánál fogva a' colonust, más a' dominust, mig az egyiknek ügye felebb-

vitelre kevésbbé tartatik érdemesnek, mint a' másiké, mig a' státus-polgárság' keresztvize alá nem tartottuk a' hazának meg' annyi lakosait, 's mig a' polgároknak törvényelőtti egyenlősége ki nem mondatik, — mind olly dolgok, mellyeknek a' büntetőtörvény' reformja által kell eszközölteteniök, — mindaddig ne mondjuk státusnak a' földet, mellyen lakunk, mindaddig a' colonicalis viszonyok' végelintézéséről álmodnunk sem lehet, bármit 's bármennyit kisértgessünk, 's bármi zaj között tapasztjuk és vakolgatjuk a' roskadozó épületet kilenctől ebéd' idejéig még tiz évtizedigien. Bizony, bizony, az igen felületesen tanulta a' historiát, 's nem sokat elmélkedett az ok és okozat közötti lánczolatról, ki a' büntetőjog' módositása nélkül lényeges politicai változásokat lehetségeseknek vél. Minden politicai átalakulás vagy kezdetét vette a' büntető reformmal, vagy bevégeztetett általa;

b) arra figyelmeztettem az olvasót, hogy a' büntettek' és büntetések' törvénykönyvének reformja, ha a' büntető eljárás módositatlan marad, veszedelemmel is járhat, — értem, olly országokban, hol az eddigi eljárás a' szükséges politicai és jogi biztositékokat nem nyujtotta; mert hogy p. o. Angliában a' büntettek' uj értelmezése és osztályozása 's a' büntetéseknek igazságosabb mérlegezése, minden eljárási reform nélkül, valóságos jótétemény fogna lenni, az, ugy gondolom, mindenki előtt világos. De általában véve, hijába emeljük az egyes büntettek' értelemhatározatát a' legmagasabb tökélyre, hijába mérlegezzük a' fenyitéket olly szigorral olly lelkiismeretesen, mint a' patikáros a' mérget és ellenmérget, — ha az eljárás visszás vagy épen gonosz, semmit sem segitettünk a' bajon, 's talán csak uj hatalmas fegyvert nyujtottunk az önkénynek; mert tegyük fel bár, — mi fonák eljárás mellett csaknem lehetetlen, — hogy igazságos itélet fog hozatni, mégis a' per' első kezdete 's az itélethozás között fekvő eljárás elégséges volt a' vádlottnak megrontására. „Olly országban — mondja egy helyt Montesquieu — mellyben az eljárás körül a' lehető legjobb törvények divatoznának, — azon egyén, mellyet ma pörbefognak, hogy holnap felakasztassék, több szabadsággal birna, mint Törökországban egy basa," — 's tegyük hozzá, mi itt a' fő, hogy ártatlanságának ér-

zetében nyugottan nézhetne a' holnapi nap elébe, mit — való igaz — Montesquieu' idejében nem igen tehettek honfitársai, mert ugyanakkor monda Voltaire magáról: ha mindjárt a' legnagyobb képtelenségről vádoltatnám, teszem arról, hogy a' notre-dame' tornyait zsebeimbe csentem, mégis megszökném az eljárás elöl, ha szerét tehetném;

c) kitüntettem a' való nyilvánosság' előnyeit és elkerülhetlen szükséges voltát, 's a' nyilvánosság' fonák surrogatumainak elégtelenségét;

d) magokból a' bizonyitási kellékekből 's a' törvényes kiviláglás' természetéből következtettem az eljárás' szóbeliségét, 's kitüntetvén a' való, a' genuinus szóbeliségnek meg nem férését az érdemleges felebbvitellel, a' jury' mezejére értem.

És ezen fejtegetéseim közben folytonosan azon voltam, hogy az olvasó lássa, miszerint tisztán jogi alapon is szükségképen oda jutunk el a' büntetőjog' mezején, hová politicai elvek által vezettetünk. 'S ezen körülményre ismételve nagy sulyt helyezek; a' számoló ha két különböző működés' utján azonegy quotienst nyeri, méltán bizodalommal viseltethetik annak helyes volta iránt.

'S most általtérhetnék a' részletekre. De ezeknek fejtegetésére szükséges, hogy kezünkbe vegyük a' törvényjavaslatot, 's mig az olvasó ezt a' mult országgyülés' omladékai közül előkeresgélte, hadd tegyek még előlegesen egypár szót ezen javaslatnak keletkezéséről és általános typusáról.

A' büntettek' és büntetések' könyve, ugy szólván, egy öntés, a' javaslatnak e' részét a' legkövetkezetesebb rendszeresség' jellemzi. Az eljárást tárgyazó rész még legujabb metamorphosisában is inkább együvéillesztett munka, mint magában bevégzett mű. Megismerszik rajta, hogy nem egy elvnek kisugárzása, hanem hogy különböző elemek' alkudozásából származott. Az országos választmány' többsége, elvetvén az esküttszékeket, meghagyta az eljárás' kidolgozásával megbizott alválasztmánynak, hogy az eljárás szóbeli legyen, de a' szóbeliségnek ollyasnak kell lenni, melly az érdemleges felebbvitelt ki ne zárja. Minapi czikkelyeimben, ugy hiszem, bebizonyitottam, hogy illyetén szóbeliséget még előbb fel

kellene találni. Ezen utasitásban tehát nagy baj rejlett, 's rejlett kivált az alválasztmánynak azon tagjaira nézve, kiknek neveiket az esküttszékek' behozatalát sürgető különvélemény' aláirói között is szemléljük, 's kik ennélfogva nem járulhattak egész lélekkel az ellenkező elvből kiinduló munkának szerkesztéséhez. Egyes részletekben, mellyekre nézve az alválasztmány' kezei nem voltak utasitással megkötve, mellyeknek irányában a' szavazatok közötti viszony nem parancsolt transactiót elv és elv között, az eljárási törvényjavaslatot meleg haladási szinezet jellemzi; 's innen van, hogy az alsó táblánál is, az esküttszékek' beillesztése 's a' városi és községi rendezés-tervek által parancsolt módositásokon kivül, aligalig történtek más lényegesb és terjedelmesebb változtatások, pedig a' kerületi jegyzői toll, mint tudjuk, valóban szabadelmü és alapos ismeretekkel felkészitett férfiu' kezében volt. Pótolólag mindazáltal, egyes módositásokat magam szándékozom közelebbi czikkelyeimben inditványozni. Az eredeti javaslat szerint, gróf Dessewffy Aurel' inditványára, a' békebirák' institutiójának rendőrségi tekintetben nagy tér fogott volna nyittatni. Napról napra, — mondá az inditványozó — nagyobb szükségünk van rendőrségre, 's, igen természes okoknál fogva, semmi kedvünk azt vaktában rendszeresiteni, egypár balfogás itt vajmi könnyen a' szabadság' kárára fordulhatna. A' selfgovernmentet is szeretjük emlegetni egy idő óta, és szinte igen természetesen, mert benne rejlik minden alkotmányosság' csirája. Mit gondol az érdemes alválasztmány, nem lehetne-e ezen selfgovernmentnek uj tért nyitni, 's a' hatalmas rendőrségben rejlő veszedelmet egyszersmind elháritani azáltal: hogy a' törvényhatoságokat külön békebirói kerületekre osztjuk, hogy a' békebirákat polgári állapotrai tekintet nélkül, a' kerület' valamennyi érdekei által megválasztatjuk, 's hogy őket a' rendőrséggel megbizzuk? — 'S az al-választmány ugy vélekedett: hogy igen. De mások meg' felforgatták e' tervet, mert általa az alkotmányunkkal egykoru szolgabirói institutio csorbulást szenvedhetne. D. Aurel már atyái közt nyugodott, midőn ezen ellenvetéssel feleltek inditványára, 's igy azok, kik magokat tanitványainak vallják, megragadhatnák az alkalmat, a' büntető el-

járási törvényjavaslat' tárgyalásakor, ismét szóbahozni az inditványt. Csakhogy a' vezér' elvei 's a' hivek' nézetei köztt, e' hiveknek visszás felfogása miatt, néha roppant a' különbség. Eszembe jő Wilkes, a' londoni tribunus az amerikai háboru' idejében, ki, midőn neki egyik buzgó, de értelmiségre vele nem versenyző hive, hogy őt dicsőitse, olly nézeteket adott szájába, mellyekről nem is álmodozott, boszankodva felkiáltott: „az ur, ugy látszik, wilkesianusnak tart engem, mert különben nem fogna illyes extravagantiákra képesnek tartani.“

BÜNTETŐ ELJÁRÁS. X.

(1846. május' 22-én.)

(Személyes szabadság és jogtalan letartóztatás.)

Nem mondhatnám, hogy épen vágtatva mentèm volna fejtegetéseim' ösvényén, 's ime, ezen lassuság mellett is, annyi jobbra balra kanyarodás' daczára, még idején érkeztünk a' részletességek' mezejére. Idején, mondom, mert nem igen valószinü, hogy az ellenfél' táborában már a' tüzhelyen volna a' csupor. — Semmi nesz, semmi mozgalom. 'S aztán előállanak, és szemére lobbantják az ellenzéknek, hogy még mindig csak általánosságokkal, meddő részletességekkel bibelődik 'stb., hogy se' büntető törvénynyel, se' ősiséggel, se' országos pénztárral, se' semmivel nem gondol! — 'S valjon mit tesznek ők? mennyire megy az ő szüleségök lelki élelem' dolgában? talán bizony már a' legizletesebb 's legváltozatosabb gyümölcsökkel kinálkozik kertjökben a' státusnak életfája?—Gyönyörü minta-eldorado! mellynek mindössze is csak egy baja van, hogy azt, kit ép szemmel áldott meg a' természet, szükségképen Oceaniának szigetkéire emlékezteti, ezen fü és fa és forrás nélküli édenkékre, mellyekben egy rakás hamu és szálka bizonyságot teszen az utasnak, hogy találkoztak, kik a' vészben elcsüggedett lélekkel próbát tettek itt megélni, de kiket, ugy látszik, még kimulásuk előtt egy jobb állapot' szomja a' tenger' sikjára kergetett ki ismét.

Bizony, bizony, mig a' conservativek formalis törvényjavasla-

tokkal fel nem lépnek, mindaddig a' „dixit cacabus ollae“ sem idézthetik a' felebbi vádak' mentségére. 'S most lássunk egyéb dolgaink után.

Régi tapasztalás, hogy rendesen mennél nagyobb purismus után törekszik az iró, annál kevesebb eszmét találhatni munkáiban. 'S igen természetesen. Ismertem olly irót, ki inkább, mintsem dolgozatait idegen szóval beszennyezze, kihagyta az egész gondolatot, melly ama' szó nélkül nem volt lefordítható. Nem hinném, hogy illyetén purismusi és eredetiségi viszketegnél fogva maradt volna ki a' magyar büntető törvényjavaslatból az, mit az angol a' „habeas corpus“-féle törvény' alkalmazásában, ezen barbár hangzásu de britt értelmü intézkedésben bir.

De származott legyen bárhonnan e' hézag, tetemes volta világos, és pótlása elkerülhetetlenül szükséges; a' személyes szabadság' biztositásáról van szó, 's ez mindnyájunknak legdrágább kincse, mellyet a' despotismus' és communismus' hivein kivül mindenki az emberi és polgári jogok' legértékesb fajának tekint. — 'S épen e' tekintetben leghiányosabbak az ujabb törvénykönyvek. És valjon mi oknál fogva?

Én nem szolgálhatok más válaszszal, mint ezzel: Azért, mert azon nemzet, melly mintegy az alkotmányos initiativának gyakorlatára látszik hivatva lenni az europai continens' népeinek tanácsában, melly — bármint szabadkozzunk ezt megismerni — a' legkitünőbb politicai organisáló tehetséggel bir,—mondom, azért, mert a' franczia nép' törvénytáblái épen ezen tárgyra nézve igen silány részleteket foglalnak magokban, mellyek aztán Belgium', Holland' 's még Németország' ugynevezett alkotmányos státusainak törvényhozásaikban sem igazitattak ki, minthogy tudnivalóképen valamint az esprit-fort nem a' dogmáktól, ugy a' german faj, minden hetvenkedése' daczára, nem képes a' franczia törvénykönyv' befolyása alól magát emancipálni.

Igaz, hogy ez általában véve nem nagy baj, de e' pontra nézve nem ártott volna az önnállóság. A' code pénal' 114 's következő §-ai mód felett soványak. Napoleon, kinek zsarnokkényéről a'

történetiró annyi nagyság' szemléletére megfeledkezhetik, de kinek eljárását az alkotmányos publicista tartozik megbélyegezni már annálfogva, nehogy az apró utánozók a' nagy eredelinek palástjával merjenek takaródzni, — Napoleon e' tekintetben ollyformán parancsolá szerkesztetni a' codexet, hogy neki is teljes joggal lehetett volna mondani, — ha t. i. ő illyesnek elmondatását türi, — mit XVI-dik Lajos 1770-ben Malesherbes által az ország' egyik fő-kormányszékének nevében mondatott magának: „Felséged' birodalmának egyetlen egy polgára sincsen biztositva, hogy szabadsága nem fog áldozatul esni a' boszúnak; mert nincs olly magosan álló személy, melly egy ministernek gyülöletét fitymálhatná, 's nincs olly alantálló, mellyet egy piczin tisztviselő illyes gyülöletre méltónak nem tarthatna", — csakhogy a' ministeri boszuállás mellé ez uttal még a' császárit is kellett volna iktatni. — A' Bourbonok nem igen siettek a' császári közigazgatás' illyetén vétkes benyulásait az igazságszolgáltatás' körébe, czélszerü intézkedések által ismételhetlenekké tenni, 's a' juliusi kormány a' büntető törvénykönyv' lényeges revisiójának ügyében tett igéretét be nem váltotta eddiglen. Hoc fonte derivata clades 'stb.

A' személyes szabadság elleni vétségek' irányában az egyik biztositék e' vétségek' szigoru büntetésében áll, 's e' tekintetben a' magyar törvényjavaslat' első részének a' tisztviselők' hivatalbeli visszaéléseiről szóló fejezete, nevezetesen a' 494-dik és az utána következő §-ok, kapcsolatban az erőszakos letartóztatást tárgyazó rendelkezésekkel elégségesen gondoskodtak. Talán nem ártott volna a' 494-dik §-ban még névszerint azon tisztviselőt is emliteni, ki a' törvény előtt ismeretlen fogházban rendeli a' vádlottat vagy az elitéltet letartóztatni vagy elzáratni, valamint azt is, ki normalis börtönben tartja ugyan a' foglyot, de a' nélkül, hogy arra tiszténél fogva felhatalmaztatott volna, — mondom, ennyit talán nem ártott volna, minthogy ez véleményem szerint nem értetik kétségtelenül a' „formák" szó alatt, a' felhivott §ban pótolólag még ama' büntetés alá fogni; de ha az eljárás jól leszen szerkesztve, ezen esetek különben is a' 495-dik 's kk. §-ok' nyomán fognak

megfenyitetni; 's aztán már annálfogva sem sürgetem ezen észrevételemnek különös tekintetbe vételét, mert tapasztalásból tudom, hogy az ember néha szabatosbnak látszó fogalmazást ajánl, 's egyszerre csak azon veszi magát észre, hogy hiányosabb a' másiknál. Ennyiben tehát megnyugszom; de a' vétség' büntetése és megelőzése koránt sem elégséges biztositék 's illetőleg orvoslási mód; — az idézett §okban körülirt vétség' csapása alá került egyén a' leghatalmasabb gyógyszert abban fogja találni, ha módot nyujtottunk neki arra: hogy a' már eszközlésbe vett törvénytelen elzárást azonnal, vagy minél hamarább, megszüntethesse. 'S erről gondoskodni az eljárás' 's a' börtönrendszer' feladása, ez fogná büntetőtörvénykönyvi javaslatunk' intézkedéseit az elővizsgálat' lelkiismeretes vitele, az előállító, letartóztató és elzáró parancsok, a' kezesség 's a' mindezekkel részben viszonyba hozott vádesküttszék iránt, tökéletesen betetőzni; e' nélkül a' börtönrendszer, bármi humánus és minden tekintetben tökéletes legyen is, csak aggodalommal töltheti a' polgár' kebelét. Hijába szabja a' büntetések' könyve a' legsulyosabb büntetést arra, ki valakit joglalanul letartóztat, hiába fukarkodik az eljárás a' letartóztatási és elzárási parancsokkal, — a' gonoszság szembeszáll a' legsulyosabb büntetés' félelmével, a' gonoszság összetépi a' legtökéletesebb eljárás' formáit, hogy joglalanul letartóztathassa az ártatlant. Ez ellen csak ollyatén intézkedés nyujthat tökéletes biztositékot, melly az angol „habeas corpus ad subjiciendum"féle törvény', ezen második magna charta' értelmében alakul. — Az olvasó tudni fogja, hogy ezen törvény a' szabadságától törvényes inditó ok nélkül megfosztott egyénnek módot nyujt, az önkényes letartóztatást megszüntetni vagy pörének haladék nélküli folyamatba vételét eszközöltetni. — Ugyanis a' fogolynak vagy annak megkeresésére, ki a' fogoly' érdekében az önkényes letartóztatást a' lord-kanczellárnak vagy Anglia' rendes birái' valamellyikének okokkal támogatott előterjesztésben bepanaszolja, tartozik a' lord-kanczellár vagy az illető kingsbench-biró a' habeas-corpus-rendelményt azonnal kiadni, mellynek erejénél fogva az elzárt, haladék nélkül a' rendelmény' kiadója elébe állitandó,

's melly az összes országban, nemcsak valamennyi börtönben, hanem egyéb házakban, hajókon, utakon és utfeleken 'stb. — teljes végrehajtó erővel bir; — tudni fogja továbbá az olvasó, hogy sanctioul az ugynevezett praemunire-büntetésekkel (ott van köztök az élethosszárai rabság is) fenyegetődzik a' törvény. Ennyit a' magyar, ki az arany bullában foglalt szabadsági biztositékról nem akar lemondani, hanem ezt nemessel, nem-nemessel közössé akarja tenni, joggal követelhet, ennél kevesebbel nem szabad beelégednie. 'S ne mondja senki, hogy ezen intézkedés szükségtelen, mert Angliában is ritkaság a' „habeas corpus ad subjiciendum"-féle rendelmény' kiadása. Ritkaság azért, mert minden tisztviselő, mert mindenki tudja a' törvényes intézkedés' létezését. Vagy talán azon körülmény, hogy Angliában rég' nem vonatott felelősségre valamelly minister, a' ministerialis felelősséget biztositó intézkedéseket szükségtelenekké teszi mind Angliában, mind másutt? talán még alkotmányosabbak fognának lenni a' britt korona' tanácsosai, ha a' felelősség alól feloldatnának?

De kik volnának azon birák, kérdi az olvasó, kik ezen hatalommal az ország' jelen viszonyaiban felruháztathatnának? 'S ezen kérdésre szolgáljon itt elöleges válaszul, hogy az 1840-diki büntetőjogi országos választmány' kisebbségének egyik különvéleménye a' nagyobb politicai vétségek' elitélésére némi judicium articulare-t hozott javaslatba, mellynek tagjait országgyülésről országgyülésre a' korona 's a' Rendek (értsd a' fő-Rendeket is) választanák vagy illetöleg megerősitenék. Ezen javaslat nagyszerü kifejlesztésre képes. 'S e' judicium articulare' egyes tagjai ruháztathatnának fel a' felebbieknek elintézésére szükséges jogkörrel. Állásuk országos levén, illetékességök ad hoc nem vonathatik kétségbe. Aztán még két előny eszközölnének ez uton. Először: a' delegátus biróságok' egy uj 's igen üdvös nemének eszméje honositatván meg ez által, olly elv alapitatnék meg, melly szabatos jogépületnek basisul szolgálhatna; — másodszor: ezen intézkedés, valamint a' Rendek által már elfogadott cassatioi szék is, hatalmas tényezőül szolgálna,

az országot feudalis pólyáiból kigöngyölgetni, 's törvényszéki daraboltságából közelebb hozni az alkotmányos egész' eszméjéhez, azaz, más szavakkal: ez is tényezőül szolgálhatna, hogy hamarább jöhessen el az egy és erős kormány', 's az ép, alkotmányos garantiák' országa.

BÜNTETŐ ELJÁRÁS. XI.

(1846. junius' 14-én.)

(A' lak' sérthetlensége.)

Az olvasó talán még emlékezni fog minapi czikkelyemre, melly a' jogtalan letartóztatást tárgyalta. Irása közben, eszmetársulat' utján, a' lak' sérthetlenségéről 's törvényjavaslatunk' ebbeli intézkedéseiről is keletkezett egypár észrevételem, mellyek, ha mindjárt némileg a' codex' első részét is illetik, parányi rendbontással ugyan, de nagyobb vétség nélkül, mint hiszem, a' jelen czim alá is soroztathatók.

Ismeretesek mindnyájunk előtt az idősb Pitt' szavai: „Minden angolnak lakháza erősség; — legyen bár szalmakunyhó, mellyet az ég' viharai körülzúgnak: a' zápor betörhet, a' vész betörhet, de a' király be nem törhet.“ Ciceronak beszédéből „pro domo“ mindenikünk emlékezhetik e' szavakra: „quid est sanctius, quid omni religione munitius, quam uniuscujus civium domus? Hoc perfugium est ita sanctum omnibus, ut inde abripi neminem fas sit,“ — 's hogy ezt nem a' rhetor, hanem a' római publicista mondá, tudja mindenki, ha a' digestákban olvasta: „lex cornelia dedit actionem, quod quis domus ejus vi introita sit,“ „de domo sua nemo extrahi debet.“ 'stb.

Szomoru dolog, hogy a' németföld' több ujabb törvényhozásai, mellyek a' Savignyak' doctrinája szerint nem az alkotmányos kamarák, hanem a' tudomány 's a' professorok által fognak üdvösen

reformáltatni, a' lakház' szentségéről semmi külön rendelkezést nem foglalnak magokban, mind a' mellett, hogy a' tudomány 's a' professorok a' vétségek' felosztásánál is az individualizálást ajánlják, — azt, hogy minél több „delicta sui generis" állitassanak fel. Vannak, kik az alkotmányos biztositékok' ezen „ásitozó" hézagát a' német fajta' politicai nagykoruságának tulajdonitják, azon nagykoruságnak, mellyről a' német érettségnek a' „középdunához" előretolt őrszeme, a' Pester Zeitung, minapában valóságos bacoi inductioval értekezett, — vannak mondom, kik igy vélekednek; részemről elégségesnek tartom a' tény' egyszerü feljegyzését, az okok' nyomozását nálamnál bölcsebbekre bizván. Miattam Augsburgban és Lipcsében, ha nekik ugy tetszik, azt is hihetik, hogy ők azon téren állanak, mellyen fortis Etruria crevit, et facta est rerum pulcherrima Roma !

Magyarország középkori törvényhozói az: „invasio domorum nobilium sine justa causa"-féle eseteket a' nagyobb hatalmaskodások közé sorozták, és ezekre tudnivalóképen fej- vagy jószágvesztést szabtak, — 's igy természetes, hogy a' büntető törvénykönyvi javaslat szerkesztői e' részben nem siettek német kutfők után indulni, 's hogy külön fejezet szól e' vétség' megtorlásáról. A' 294-dik §. ezerötszáz forintig terjedhető pénzbeli büntetésse. és, nagyobb beszámitás' esetében, egy évig terjedhető fogsággal rendeli azt büntettetni, ki másnak házába, lakásába vagy udvarába jogtalanul és erőszakosan betör, 's a' 296-ik §. büntetést szab arra is, ki erőszakoskodás nélkül ment ugyan másnak házába, lakásába vagy udvarába, de onnan a' gazda által kiutasitva távozni nem akar, sőt ezt jelenlétének további eltürésére jogtalanul 's tettleges erőszakkal vagy veszedelmes fenyegetésekkel kényszeriti.

Látszik, hogy alkotmányos ország' fiai inditványozták ez' intézkedéseket, de nem hallgathatunk el egypár észrevételt, melyek talán tovább fejlesztik e' tárgyat.

Ezen szók „tettleges erőszakkal vagy veszedelmes fenyegetésekkel kényszeriti" a' vétség' fogalmát szerfelett megszoritják. A' bünös — tegyük fel — egy nyomoréknak, egy némbernek la-

kába megyen, vagy egy gyáva férfiéba, kit a' törvényhozó bátrabbnak ohajthat ugyan, de kit igazságos jogaiban ugy tartozik védeni, mint a' legeslegvitézebbet, — mi fog illyenkor valószinüleg történni? Szóval talán csak kiutasitják az erőszakoskodót, de ha ez mind a' mellett jogtalanul ott marad, 's ha a' gyenge, nyomorék, vagy gyáva laktulajdonos ijedtében hallgat, mi a' bünös' részéről a' tettleges erőszakot vagy a' veszedelmes fenyegetést fölöslegessé teszi, — ha, mondom, ez történnék, talán büntetlen maradhat a' merény, melly illyen vagy amollyan körülmények között a' 295-dik §-ban foglalt kisérletnél súlyosabb büntett' képében is fogna a' bíróság előtt feltünhetni? Bizonyosan nem; 's igy a' felhivott §. véleményünk szerint kissé módositandó lenne. (P. o. „.... büntettetik az is, ki .... azonnal el nem távozik, 's büntetése, ha a' gazdát tettleges erőszakkal vagy veszélyes fenyegetésekkel jelenlétének további eltürésére kényszeriti, a' 294-ik §-ban foglalt büntetésnek két harmadáig is terjedhet.")

Eddig olly esetekről szólottunk, mellyekben magánszemélyek által követtetett el az, mit a' franczia „violation du domicile"nak 's a' magyar büntető törvényjavaslat „nyilvános erőszakoskodásnak" mond. De — quid juris, kérdi az olvasó, ha ezen büntett köztisztviselő által követtetik el, ha például a' biró házkutatáshoz fog, hol annak nincsen helye, vagy ha a' formák' megsértésével történik a' házkutatás? Az első kérdésre felel a' büntettek' és büntetések' könyvének 493ik §a, melly szerint azon köztisztviselő, ki a' törvény által meghatározott eseteken kivül, (lásd ezeket az eljárás' 146—149 §§-aiban) vagy a' törvényszabta formáknak megsértésével, házkutatást rendel vagy teljesit .... hivatalvesztéssel büntettetik, nagyobb beszámitás' esetében pedig büntetése hat hónapi fogságig is terjedhet; — a' második kérdésre a' 498, 499 és 500 §§ban találjuk a' választ, mellyek a' büntető eljárási formák' megszegéséről szólanak.

'S miben állanak a' házkutatás' törvényszabta formái?

Ezen kérdésre felel a' 151-dik §, melly szerint a' házkutatást a' bünvizsgáló birák mindig személyesen teljesitik, azaz: e' tisztöket nem delegálhatják; minél egyegy üdvösebb szabályt alig ta-

lálhatni az eljárásban; felel továbbá a' 152-dik §, melly szerint a' vádlott' házának vagy lakhelyének kutatásánál magának a' vádlottnak-, vagy ha ez távol van, családja' egyik tagjának 'stb. kell jelenlenni; mit nemcsak a' vádlottnak, hanem az eljárás' szabatosságának érdekében is méltán követelhetni; 's felel végre a' 153-ik §, melly igy hangzik:

„a' házkutatást azon személynek — kinél történik, legnagyobb kiméletével kell végre hajtani, és kerülni mindent, mi a' törvény által kijelölt czélnak elérésére nem szükséges, 's mi a' ház' lakóit ok nélkül háborgatná."

Kérdem: azt jelenti-e ezen §. hogy a' házkutatásnak egyáltalában nem szabad éjjel történni? Én azt hiszem, hogy igen is ezt jelenti, mert irva áll: „kerülni kell mindent, mi a'... czélnak elérésére nem szükséges;" már pedig hogy az éjjeli házkutatás nem szükséges, hogy virradásig a' köznek veszélyeztetése nélkül elhalaszthatni a' kutatást, látjuk Francziaország' példájából, mellynek eljárása 1791ben azonképen mint a' császárság' idejében, a' restauratio alatt azonképen mint a' juliusi forradalom után, folyvást azon elvből indult ki: hogy éjtszakának idején egyáltalában senkinek sincsen joga magánházba, magánlakba belépni, a' tűz' és vizáradás' esetein kivül, 's kivéve még azon esetet, ha a' ház' belsejéből történnék felhivás a' bemenetelre. — A' törvény' motivumait — igy szól a' constitution de l' an VIII' 76dik czikkelyének egyik commentatora — könnyü kitalálni. Azonkivül, hogy tisztelni kell a' polgárok' nyugalmát, (ezt a' magyar törvényjavaslat' 153-dik §-a is emliti) a' gonosztevők azon ürügy alatt, hogy ők a' közhatalom' küldöttei, éjtszakának idején beronthatnának a' házakba, 's könnyebben követhetnének el büntetteket mint nappal.

Figyelmeztetem az olvasót, hogy a' franczia törvény nemcsak házkutatásról, hanem általában „visite domiciliaire"ről szól, mi az idézést, a' letartóztató, elzáró parancs' végrehajtását 'stb. is magában foglalja, — 's hogy okvetetlenül szükséges a' büntettek' és büntetések' magyar codexének mindkét részében nemcsak a' házkutatásokra nézve ez' értelemben világos szavakkal intéz-

kedni, mint intézkedett már a' franczia törvényhozásnak példájára a' brasiliai codex, melly azon p u s z t a tényt, hogy valaki éjtszaka' idején másnak házába az illető lakos' engedelme nélkül belépni merészlett, hat hónapi fogsággal rendeli büntettetni.

BÜNTETŐ ELJÁRÁS. XII.

(1846. junius' 25-én.)

(Z á r s z ó.)

Az augsburgi Allg. Zeitung, mellytől némelly hazánkfia azt szeretné követelni, hogy szabadelmü lappá váljék, — mi épen annyi, mintha valaki a' nehéz igába fogott meklenburgi lótól azt követelné, hogy arab paripává alakuljon át, — ezen augsburgi Allgemeine minapában azt iratá magának, nem mondom honnan, de hiszen nem is szükség megmondanom, — hogy a' magyar hazának ügye már nem forog többé veszedelemben, hogy a' közügyek' állapota tetemesen javult, mert a' „Pesti-Buda (sic!) Hiradó" 's a' „Pester Zeitung" csaknem naponkint remek vezérczikkekkel örvendeztetik meg a' hiveket. A' mi a' „Pesti-Buda Hiradót" illeti, arról szivesen hiszem, hogy remek vezérczikkekkel bővölködik, sőt még tovább megyek az augsburginak levelezőjénél, 's a' „Pesti-Buda Hiradóról," ámbár nincs szerencsém ő kigyelmét szinről szinre ismerni, neve és czime után itélve azt merem állitani: hogy ezen lap minden bizonnyal „naponkint," nem pedig, mint kétségtelenül hibásan állitatik, „csaknem naponkint" hirdet valóságos oraculumi bölcseséget mindenről a' mi magyar; 's én érzékeny veszteségnek tartom a' tisztelt levelezőre nézve, hogy — mint közleményéből is láthatni — magyarul nem

tudván, a' Pesti-Buda Hiradó' czikkelyeinek magasztalásában eljárhat ugyan, de olvasásukban, fájdalom, nem!

Ha azonban ez' uj fajtáju Hiradóra nézve kötelességemnek tartottam a' dicsöités' minden vitorláit felvonni, — a' Pester Zeitungra nézve kénytelen vagyok, épen ellenkezőleg, kissé keskenyebb határok közé szoritani a' panegyris' ömlengését, vagy ezt legalább kissé szabatosabban formulázni, mondván: miszerint mégis kelletinél vastagabb hizelkedés, ráfogni a' Pester Zeitungra, hogy csaknem naponkint remek vezérczikkeket küld a' világba; úntig elég annyit mondanunk: hogy háromszor hetében, — ha nem csalódom: hetfön, szerdán és szombaton vezérczikkelyei, de sőt az egész lapnak szelleme ellen igazságosan nem tétethetik kifogás; de a' többi számok' vezérczikkelyeinek jóval nagyobb részét olylyaténnak találtam, hogy iróik — bizom benne — magok is fel fognak jajdulni elveik felett, ha majdan az alkotmányosság' és nemzetiség' eszméi világot gyujtottak körülöttök. Mikorra fogjuk ezen Pál' fordulását politicai kalendáriomunkba feljegyezhetni, azt egyelőre nehéz lenne meghatározni, de vétek lenne az emberi tökélyesbülés' dogmája ellen ebbeli reményünkről letennünk, 's igy csak higyük, hogy maholnap — teszem, az nap', midőn magyarul szerkesztendik, vagy legalább olly irányban, hogy csak magyar utóda lehessen, — a' P. Zeitung önmaga fogja multjának politicai büneit töredelmes szivvel olly végtelenül hosszu sorban bevallani, minő a' hajók' sora az iliásznak már nem tudom melyik énekében.

Ezen Pester Zeitung egyik minapi czikkelyében, (244-ik sz.) — nem tudom, honi-e vagy nem honi, mert vannak, kik ugy vélekednek, hogy a' szóbanforgó lap, mint nembarátja a' védegyletnek, lajtántuli, nevezetesen bécsi árukkal is láttatja el magát, — egyik minapi czikkelyében, mondom, azon való örömét fejezi ki, hogy a' P. Hirlap' nézetei a' nevelés' politicai befolyásáról azonegyek az övéivel. Ezen örömét, ugy hiszem, e' lapok' szerkesztőjének nyomban bekövetkezett nyilatkozata már jócskán devalválhatta, 's én ezuttal, mint soraim' felirásából is gyanithatni, az érintett czikkelynek csak azon helyére akarok egypár megjegy-

zést tenni, hol a' P. Zeitung' olvasóit azon áltannal tartják jól: hogy az esküttszékek' institutiójának pártolása, hazánk' jelen müveltségi viszonyai között, hiu ábrándozás, sőt meggondolatlan lépés.

Ezen beszédre, nehogy tévutra vezettessék az olvasó közönség, elégséges volna ezt és ennyit válaszolni: hiszen Francziaország sem állott a' müveltség' azon fokán, mellyen jelenleg szemléljük, akkortájban midőn a' constituante az esküttszékeket a' Szajnához átültette: és Anglia talán csak nem állott magasabban értelmiség' dolgában a' Tudorok alatt, mint Magyarország a' Pester Zeitung' vezér-státusférfiainak idejében? 's Naupliában és Athenében és Ceylonban 'stb. talán csak nem értik jobban Schelling' tanát von der Offenbarung 's a' német müveltség' egyéb mélységeit, mint nálunk; — és a' jury mégis legüdvösebb institutióik közé soroztatik. Ennyi, mondom, elégséges az olvasó' megnyugtatására, 's mindazok' félelmének eloszlatására, kik ijedtökben már attól tarthattak, hogy végre még a' nemzet' valamennyi tagjainak legalább is bölcsészeti tanárokká kell válniok, ha az esküttszékeket veszedelem nélkül akarjuk közöttünk letelepíteni. — De a' Pester Zeitung' vezérei, előre látjuk, nem engedik magokat általunk illy könnyü szerrel capacitáltatni, 's igy magoknak tulajdonitsák, ha czégéres tudatlanság' gyanujába jönek, ha azoknak tartatnak, kik nem tudják, hogy az esküttszékek' institutioja egykoru magával a' polgári társasággal, hogy az ó-kor' népeinél azonképen, mint a' középkorban, a' nép' közbenjöttével hozattak az itéletek, mi az esküttszékek' lényegét teszi, hogy a' heliasták' széke 's a' judicium praetoris Athenében és Rómában, 's a' grófok' 's ispánok' törvényszékei a' középkorban nem hasonlitottak ugyan mindenben a' mai franczia vagy angol juryhez, mint a' hogy' a' Pester Tageblatt nem mondathatik mindenben a' Pester Zeitunghoz hasonlónak, de az alapul fekvő elvre nézve még sem különböznek egymástól, mint a' hogy' a' P. Zeitung, ha mindjárt ezer év mulva sem emancipálja az izraelitákat, nem különbözik a' P. Tageblattól bizonyos idegen elem' ápolására nézve. — 'S a' P. Zeitung' vezérei

a' polgári érdekek' képviselőinek mondják magokat, és mégis olly feledékenyek, hogy midőn a' jury' institutioját határozatlan időre elutasitják, egyiköknek sem jő eszébe, társait nagyobb ovatosságra inteni, miután olly intézkedésről van szó, melly már a' müveletlen középkor' városaiban századokkal ezelőtt gyönyörü fejlődésnek indult!

Vagy ha már nem szeretnek historiai adatokkal bajlakodni, — mit azonban eddiglen épen nem tettünk fel rólok, mint kikben valóságos „visszafelé forditott prófétákat" volt szerencsénk tisztelni, — ha, mondom, vonakodnak historiai reminiscentiákkal bajlódni, valjon nem tudják-e a' jury' theoriájából, miszerint ennek egyik elve azon alapul: hogy büntető itéletek' hozatalához (a' verdictet értjük, nem a' törvény' alkalmazását), mélyebb tudomány 's magasabb foku miveltség egyáltalában nem szükséges, 's hogy a' jog' speculatioinak üzése-füzése ez' irányban néha épen veszedelmessé válik? — De hagyjunk fel a' pörlekedéssel; mikor a' Pester Zeitung talán csak roszul fejezte ki magát, 's ahhoz, hogy a' jurynak valamelly státusban üdvös következményei lehessenek, a' nemzet' részéről nem magas müveltségi fokot, hanem k ö z s z e l l e m e t és politicai é r e t t s é g e t tart szükségesnek! Ha ez igy van, akkor kezet fogunk vele. E' kettő nélkül juryt még csak nem is gondolhatni. E' kettő megvolt Athenében és Rómában, 's megvan Angliában 's Franczia-országban, 's igy természetes, hogy a' nép itt közbenjárt 's közbenjár az itéletek' hozásánál. E' kettőt hiába nyomozzuk Egyiptomban a' Faraók alatt, hiába Chinában 's a' müvelt Németország' hasonlithatlanul nagyobb részében, 's igy természetes, hogy az itélethozásnál itt nem járt 's nem jár közbe a' nép. Miután azonban Magyarország közszellem' és politicai érettség' dolgában kétségtelenül magasabb fokon áll a' német rajnai tartományoknál, mellyek a' jurynek olly örvendetes eredményeit tapasztalták, hogy semmi áron sem fognának tőle megválni, — csak egy van, mit Magyarországban még kissé nagyobb mértékben szeretnék feltalálhatni, hogy a' jurynek minél üd-

vösebb müködést igérhessek, 's ez: a' politicai kiválóságok' némi egyenlitése; de hiszen' e' tekintetben a' mult országgyülésnek két rendbeli törvénye roppant haladást eszközlött; 's bizom benne: a' Pester Zeitung, ha a' negyedik rend' tolmácsa' képében akar fellépni, szövetkezni fog a' P. Hirlappal, hogy nemcsak a' jury', hanem általában a' polgári egyenlöség' napját minél előbb üdvözölhessük.

'S most, mielőtt büntetőjogi fejtegetéseim' cyclusát a' mai számmal ideig óráig berekeszteném, szabadságot veszek magamnak még egy rövidke figyelmeztetést intézni azokhoz, kik befolyással vannak az utasitások' készitésére.

A' magyar tengerpart' ügyét végre felkarolta a' közlelkesedés. Maholnap a' magyar lobogó kisebb vagy nagyobb számu hajók felett fog magaslani, mellyek, való igaz, alkalmasint mindig igen szerény tengeri erőt képezendenek, de mégis olylyast, melly saját itélőszékek, saját eljárás, saját törvények nélkül ugy nem lehet el, mint nem a' legnagyobb marina. A' magyar büntető törvénykönyv' javaslatának l e g a l á b b annyiban kell megemlékeznie e' tárgyakról, mennyiben ezt a' közbüntető törvénykönyv 's az illető specialis rendelkezések közötti viszony' megállapitása és kijelölése elkerülhetlenül szükségessé teszi. Egyszersmind haladék nélkül lépések teendők a' törvényhozás' részéről, mellyek nemzeti lételünk' annyi zivatar ellen megvédett fájának ez' ifju ágát még zsengéjében minden nem-alkotmányos befolyás ellen biztositsák. A' tárgy jóval nagyszerüebb, mint első tekintetre hinnők. Mert, — hogy csak a' büntetőjogra szoritkozzunk, — elvonatkozva a' katonai marinának saját fenyitő törvényének megalapitásától, 's a' törvényszéki illetékesség' és eljárás' meghatározásától, ha ezen marina polgári egyénekkel jő érintkezésbe, — még meghatározandó: milly szabályok szerint kellessék a' tengeren levő ugynevezett kereskedelmi hajókon bárki által elkövetett vétségeket büntetni? meddig terjed a' kapitány' fenyitő jogköre a' hajósok', az utasok' irányában, 'stb.; — és végre, a' bün-

tetőtörvénykönyvnek a' rendőri kihágásokat tárgyazó függelék talán a' kikötők' politiájára 's egyéb rokonnemüekre is terjeszked hetnék ki.

Annyi bizonyos, hogy ezen általunk eddigelé iskolákban és iskolákon kivül nem igen fejtegetett tárgyak törvényhozóink' és publicistáink' némi figyelmére már is méltók.

HONOSITÁS. I.

(1846 julius' 6-án.)

Egyik jellemvonása a' jól organisált státusnak : hogy összes politicai intézkedései némi természetes 's önmagokat mintegy kölcsönösen megfejtő és szabályozó viszonyban állanak egymáshoz, 's hogy, teszem, az aggodalom, mellyet a' politicai erőmű' egyik kerekének sebesebb forgalma okozhatna a' nézőben, eloszlattatik a' másiknak ovatos 's amazt ellensúlyozó működése által.

Azon érdemes urak, kik az ősiség' eltörlésének említésére is feljajdulnak, „mert ez uton minden bizonnyal végveszedelem éri a' nemzetiség' ügyét", kik a' zsidó-emancipatiót csak a' hazafiság' magas szempontjából ellenzik, „mert különben sirba hull a' magyar", — és igy tovább százegy variatión keresztül cum gratia in infinitum, — ezen urak alkalmasint ugy vélekednek, hogy Magyarországnak ezentúl csak két törvénye leszen, az egyik, melly a' világ' minden nemmagyarjait feljogositja lábunk alól elrántani a' földet; 's a' másik, melly még az abyssiniai fekete zsidókat is ide fogja szivárogtatni, hogy tort üljenek a' magyar fajtának hamvai felett; — ezen urak megfeledkeztek arról, hogy lehet, sőt kell még egy harmadik törvényt is hoznunk „regulátorul amazoknak", értem a' honositást szabályozó törvényt.

Semmi kétség, hogy napról napra szükségesebbé válik körülményeink' gondos tekintetbe vételével, mind jogi, mind politicai bázison intézkednünk e' tárgyban. —

A' népek és nemzetek elejétől fogva különbözőképen viselték magokat az idegenek' irányában. Azalatt, mig a' chinaiak az idegent be sem eresztik a' birodalom' határain, — azalatt a' déli tenger' egyik vagy másik szigetének fejedelme, az idegen arcz feletti örömében, odaveti a' kalandornak a' fejdelmi éléskamara' utósó kókoszdióját, 's még feleségeit és leányait is ráadásul. E' két végszél között mozogtak itt jobbra, ott balra a' régiség' népei, 's még az ujabb státusok is tetemesen térnek el e' tekintetben egymástól.

A' magyarnak eljárását, ezen — mint annyi egyéb tárgy körül, bizonyos sajátszerü közönösség jellemzi. Mint az egyszeri művész, kit barátai arra intettek, hogy őrizze gondosan a' kivivott dicsőséget, hogy hanyagsága és könnyelmüsége által ne veszélyeztesse hirét, nevét, 's ki nekik azt válaszolta, hogy gondoskodjék a' dicsőség, a' hirnév magamagáról: — ugy elégnek tartja a' magyar, hogy a' négy folyam' partjain elnyuló földet Magyarországgá alkotta, 's most magára a' földre bizza, járjon el benne, hogy magyar maradhasson.

De mégis némi lényeges különbség van e' két eset között. Ama' művész maga szerezte meg magának hirét, nevét, 's dicsérem érette, ha nem válik saját teremtményének rabjává. A' magyar, őseitől öröklötte e' földet, mint magyar földet, 's ő a' hütelen sáfárkodás' vétkébe esik, ha a' nemzetiség' szép virága kiveszett e' birtokból, mikorra az unokák' kezére száll. Mi ellenségei vagyunk a' majorátusoknak, de mi ismerünk egy szent fidei commissumot, egy hitbizományos birtokot, mellyen nem szabad tuladnunk soha, 's mellyet ennélfogva magasztosabb ősiség' bilincseibe kell füznünk, — értem a' magyar nemzetiséget. De ennek megőrzésére, jelen viszonyaink között, mint mondám, honositási törvényre van szükségünk az idegenek' irányában, nem a' birtokviszonyokat elferditő, eltörpitő intézkedésekre, mellyek épen, mert üdvözitő erőt véltek magokban lappangani, századokon keresztül gyászos közönösséggel nézték a' körülöttök zajgó idegen elemeket.

Midőn százados hanyagságról szólok, nem akarom vádammal még a' magyar monarchia' státorait is érni, nem akarok nehány

fanaticusainkkal annyira menni, hogy még I-ő Istvánt is megróvjam, mert külföldieket telepitett le közöttünk, vagy épen, mert a' keresztviz' fölébe tartotta a' magyarnak nyakát. Ezen vád, melylyet — ha mindjárt az is mondathatnék nekem, hogy nagyon ab ovo kezdem a' dolgot, — annálfogva emlitek, mivel magas szemöldökü bölcsektől is hallottam, ezen vád a' minden lehető vádak' legnevetségesbike. Ha István máskép' cselekszik, ha nem véteti fel a' magyar fajt a' keresztyén népek' nagy családába, ha eleink még egy századdal tovább maradnak meg tökéletes eredetiségökben, — akkor e' nemzet' már régóta nem léteznék, 's magyar státust már a' tizenkettedik századbeli chronisták sem ismernének. A' polgárisodással (ha mindjárt csak viszonylagos polgárisodás volna is) érintkezésbe jött vadnép csak azon esetre nem fog decomponáltatni általa, ha rést nyit neki, mellyen az tömör testét által meg' által járhassa; 's a' magyar nép a' tizedik század' végével csak azon áron maradhatott életben, ha magát az europai, azaz: a' keresztyén népek közé iratja, — valamint a' tizenkilenczedik század' második felében csak azon áron fog egészséges férfikorra juthatni, ha a' képviseleti rendszerrel biró népek között fog helyet. — A' szászok' tizenkettedik századbeli telepitéséről sem fogok roszalólag emlékezni, ámbár mióta tiszt. Roth ur, mint egy második Remete Péter, a' nyugotnak válogatott színét kelet felé inditotta, 's mióta erdélyi szász atyánkfiai rokonszenvöket irántunk napról napra fényesebben tanusitják, talán mentséget érdemelnék, ha II-dik Gejza' gyarmatositási eljárását kissé szigoruan itélném meg, — de nem fogom roszalólag emliteni, mint mondám, mert ezen 's a' vélök rokon telepitések ösztönszerüleg 's igy valóságos és közelebbről nem fedezhető szükség' póllására, 's nem ellenséges irányban történtek, még mielőtt az európai nemzetiségek öntudatra ébredtek volna.

Mind erre nem czélzottam. Hanyagsági vádam oda volt irányozva: hogy midőn egy oldalról a' magyar 's az idegen elemek közötti ellentét már élesen éreztette magát, 's midőn más oldalról Európának egyéb státusaiban a' hübéri indigenatus' eszméje a' polgári törvény' legkülönfélébb rendelkezéseit is áthatotta, —

akkor a' magyar beérte azzal, hogy restellette, ha az országos hivatalok idegenekkel töltettek be, hogy a' lengyeleket az indigenatusból kirekesztette, 's hogy ezen egész ügyet kirekesztőleg a' nemesség' ügyével azonitotta. Az egész országra, magára a' státusra kiható 's a' nemzet' minden osztályait összefogó intézkedésnek semmi nyoma. „Tria sunt quae habemus, — mondja a' római jogtudós a' római polgárnak, — libertatem, civitatem et familiam," de a' magyar az elsőt és az utolsót csak a' „nobilitas" formáiban látta, 's a' fővel, a' „civitással", a' státussal semmit sem gondolt. A' megyei szerkezet, épen mert nem municipalis hanem provincialis szerkezet, az idegen elemet intézkedés nélkül hagyván, ezt a' státus nem birta sem magába olvasztani, sem magától távol tartani, 's a' városi szerkezet, melly már századokkal ezelőtt a' polgárság' (cité) eszméjét benfelejtette a' purgerség' (bourgeoisie) eszméjében, nem volt képes közjogiságig emelkedni, 's különben is hajlandónak mutatkozott épen a' magyar nemzetiséget tekinteni idegen elemnek, 's magát ellene statutumokkal is megvédni!

Igy történt, mondom, hogy olly intézkedések, mellyek a' külföldieket a' nemesség' sanctum sanctorumába bepislogtatják, hozattak volt ugyan; mert hiszen mindnyájunk előtt ismeretes az 1550 :.73-dik törvényczikkely, mellyben még a' magyar nyelvről is tétetik szó, olly dolog, minőt az olvasó nem is keresne a' corpus juris' sivatag lapjain, — 's ismeretesek az 1550 : 77,1687 : 26 'stb. törv. czikkelyek; de tartalmukból világos, hogy a' törvényhozó még csak nem is sejditette, miszerint a' nemesi indigenatus' kérdése csak egyik részletkéje a' honositás' nagy kérdésének, 's hogy ezen ügyet közel viszonyban látá ugyan a' fekvő birtok' monopoliumával 's a' közhivatalok' aranygyapjával, de csak igen távol, vagy épen semmiféle viszonyban sem a' „civitással", a' magyar státus' eszméjével. És igy történt, hogy a' municipiumok, mellyek másutt e' tekintetben is, mint annyi egyébben, a' státus' eljárását pótolgatták, széles Magyarországon inkább ellenünkre kezelték ez' ügyet mint mellettünk, mint a' nemzetiség' érdekében; — 's ha valóságos Isten' csodájából Pozsonyban eszébe jutott a'

praelatusok' és bárók' és mágnások' és a' többiek' „generalis conventusának" kissé ellenőrködni, „ne per receptionem . . . extraneorum ex quacumque orbis plaga confluentium, paulo post ungari et germani, sclavique nativi eliminentur," elégnek tartották a' belföldinek az elővétel' jogát tulajdonítani, — olly hitben kétségkivül, hogy ez által örök időkre elintézték az egész ügyet!

De éberebb korszakot értünk elvégre. Már az 1840-diki országgyülésen megpendítetett a' honositás' ügye, 's voltak, kik viszonyainkhoz mérséklendő honositási törvényjavaslatot inditványoztak. 'S midőn a' közelebb mult országgyülésen az indigenatus' osztogatása tárgyaltatott, tiz megye — hogy Borsod' ifjabb követének, Szemere Bertalan barátunk' szavaival éljünk — azt ohajtotta : „miszerint egyes személyek' kiváltságokkali felruházása helyett, a' választmányilag kidolgozott honositási törvényjavaslat' vizsgálata, vagy ujnak alkotása tüzessék ki tanácskozás' tárgyául, mert egyes nemesek' teremtésénél fontosabb is, a' közigazsággal is megegyezőbb 's a' polgárság' eszméjének is megfelelőbb, a' polgárositásról gondoskodni már csak azért is, mivel indigenák csak kevesen lehetnek, de a' polgárositási törvénynek érdeke százakra 's ezerekre terjed ki." — Az inditvány kisebbségben maradott, de az országgyülés, annyi egyéb irományok között, a' „honositásról 's a' külföldiekről" szóló törvényjavaslatát is örökségül hagyta az időszaki sajtónak, 's ez által, mint nem ugyan kötelező, de némileg talán mégis hasznos utasitást osztogató hatalom által, a' jövő országgyülésnek.

'S miután ezen jövő országgyülés már esztendőre fog tartatni, 's miután a' honositás' ügye eddiglen ugy szólván még nem is tárgyaltatott a' sajtó által, azon leszek, hogy nehány czikk által némi figyelmet gerjeszszek iránta.

HONOSITÁS. II.

(1846. julius' 19-én.)

A' római moralista azt mondja, hogy annak nincsen jó dolga, ki „ultra, quam satis est, virtutem colit." Ezen maximán, mint magát az erényt is korlátozón, csak addig botránkoztam, mig szerencsém volt egy nagyerényü és nagybölcseségü státusférfiunak hirét hallani, ki engem és a' hozzám hasonlókat igen mérsékelt liberalismusu publicistáknak tartván, a' haladás' szent nevében a' belföldiek 's az idegenek között létező összes magánjogi különbséget eltörlendőnek véli, még pedig annyival is inkább, — ugymond, — mert ennek a' louisianai törvénykönyvben is semmi nyoma! — Ezen, Európát fitymálló és Éjszak-Amerika' institutióival handabandázó bölcseség' hirére, nyomban olly annyira éreztem a' Pesti Hirlap' irányának kisszerüségét és rendelkezésére álló eszközeinek parányiságát, hogy zavarodásomban arról is megfeledkeztem, mit normalis állapotomban válaszul adtam volna: miszerint igen is, a' louisianai codex nem szól a' belföldiek 's az idegenek közötti különbségről polgári tekintetben, de szól az urak 's a' rabszolgák közötti törvényes különbségről, tehát olly valamiről, minek helyébe talán nem ártana a' haladás' szent nevében egy kis honositási törvényt léptetni. — De minek is válaszoltam volna? hiszen jóval tanuságosabb lenne, azon kérdést intéznünk hozzája: valjon nem méltóztatik-e ő nagysága egyszersmind a' feltétlen szabad kereskedés' Magyarországrai alkalmazásának hive lenni? — mert e' két eszme, roppant humanitásánál fogva, igen közel rokonságban áll egymással.

„Az úr Istennek sok furcsa kosztosai vannak“, mondja egy minapában szerencsésen honositott német példabeszéd; 's én ugy találom, hogy legfurcsábbak azok, kik mindenkép' azon erőködnek, miszerint a' P. Hirlapnál liberálisabbaknak tartassanak. Pedig hacsak klitschniggi mozgékonysággal nem birnak elmebeli tehetségeik, egy kis agyvelőficzamodás lesz az erőködésnek vége. —

A' mult országgyülésnek a' honositásról 's a' külföldiekről szóló törvényjavaslata, mellyet a' diétai irományok között 92-dik szám alatt talál a' nyájas olvasó, — fonalul fog szolgálni fejtegetéseink közben, mert ez' uton mindjárt in medias res vezetjük az olvasót, 's mert ez nem akadályoz bennünket, egyes pontokra nézve kifogásainkkal is fellépnünk.

A' törvényjavaslat előbb a' született magyarokról szól; innen áttér azokra, kik magyarokká váltak; szól aztán a' honjog' elvesztéséről, 's végül a' külföldiek' jogkörét tárgyalja.

Az 1-sső §. a' „hon“ nevezetének értelmezésével foglalkodik. „A' hon' nevezete alatt, — igy szól, — értetnek mind azon tartományok, mellyek a' magyar szent korona alá tartoznak.“ — Nem mondom, hogy a' „tartományok“ szó' helyébe talán mást kellene iktatni, — mert ha mondanám, mindjárt kezdetben szörszálhasogatásról vádolnának; de arra kivánom figyelmeztetni az olvasót, hogy ezen kifejezést: „mellyek a' magyar szent korona alá tartoznak,“ ugy látszik, azon okból választották a' törvényjavaslat' szerkesztői, mellynél fogva ezen szakaszban a' „hon“ értelmezését adják, nem „Magyarországét“; ők ki akarták kerülni az „ország' határai között“-féle kifejezésből származható vitákat, 's ennélfogva olly szavakkal élnek, mellyek a' szoros értelemben vett Magyarországon kivül a' bármi néven nevezendő kapcsolt részeket is jelentik. Ugyde meg van irva: „ducit in errorem culpae fuga“, 's a' javaslat jelen alakában jogokat osztogatna ollyasoknak is, kik semmiféle kötelességben sem jártak el a' magyar státus' irányában; minthogy azon tartományok' lakosai között is osztaná fel a' magyarnak kenyerét, melly tartományok, mint például: Bolgárország, Szerbia 'stb. csak annyiban hódolnak a' magyar felségnek, mennyiben nemes leveleinkben a' fejdelem

czimei között olvashatók, 's mennyiben koronázás' alkalmával az ő czimereikkel is játszik a' szél. — De ez mindössze még nem nagy baj, mert segíthetünk rajta azzal, ha ezen kifejezés' helyébe: „mellyek a' magyar szent korona' hatósága alá tartoznak", iktatjuk ezt: „mellyek a' magyar szent korona' hatósága alatt állanak." Ez által, ugy hiszem, nem veszélyezteljük semmiféle historiai jogunkat ez vagy amaz országra nézve; mert ha itt mindjárt csak azokat emliljük, mellyek a' magyar korona alatt valósággal állanak, 's mellyeket ennélfogva kötelesek vagyunk a' státuspolgárság' jogaiban részesíteni: innen egyáltalában nem következik, hogy nincsenek még feles számmal ollyas tartományok, mellyek de jure a' magyar korona alá tartoznak, de mellyeket jogokkal csak akkor fogunk felruházni, ha majd de facto is tartoznak hozzá, azaz: ha alatta fognak állani.

'S most menjünk tovább. —

A' 2-dik §. igy hangzik:

„A' hon' polgárának tekintetik minden, ki 1-ör (értsd: tekintetik: 1-ör, minden ki) honfinak törvényes gyermeke, akár benn a' honban, akár annak határain kivül született legyen. Házasságon kivüli gyermekek anyjok' sorsát követik; 2-or, ki származására nézve külföldi levén, a' törvény' értelmében honositatott."

Ezen §-ra többnemü észrevételeink vannak.

'S mindenekelőtt ezen kifejezés' helyébe: „a' hon' polgárának tekintetik", ezt javasoljuk tétetni: „magyarnak tekintetik", vagy „magyarnak ismertetik", 's javasoljuk ex valde obviis causis, mint a' diák előkorban szokták mondogatni. — Ugyanis, bizom benne, miszerint arra nézve egyetértünk mindnyájan: hogy a' törvénynek ezentúl nem szabad ollyas magyarokat ismernie, kik csak zsellérei, nem polgárai a' hazának, azaz: kik polgári jogokkal nem birnak; 's ehhezképest a' jelen szövegben a' „magyar" szó minden esetre egyjelentésü a' „honpolgár" szóval. Aztán a' „magyar" név genericus neve még az ország' azon lakosainak is, kik más fajnévvel birnának. Igen, igen, uraim, ott az ilir vagy nem tudom milly zászlaju táborban, — az nem áll, mit német tolmácsaitok nyelvetökre adnak: „hogy ungarok vagyunk mindnyá-

jan, de magyarok csak részben", sőt épen ellenkezőleg : magyarok vagyunk mindnyájan, kik a' magyar korona 's magyar törvény alatt állunk, magyarok még azok is, kiktől különben a' horvát, a' rácz névhez való jogot nem szándékunk elvitázni. Sohase erőködjenek ott a' Száva' partjain más közjogot formulázni; mi a' legnagyobb tekintélyre hivatkozhatunk, egy horvátországi bánra, egy Zrinyire! Zrinyi Miklós, a' XVI-dik században Bethlennel Magyarországnak legnagyobb státusférfia, midőn 1647-ben báni székét elfoglalná, beszédet mondott, minél jelesebb székfoglalási beszédet még nem olvastam, 's mellyet Ratkay' „Memoria Banorum"-jában időről időre nem ártana elolvastatni az illetőkkel. Ezen beszéd, mellynek egyes szavait nem idézhetem, mert Ratkay' munkája nincsen kezemnél, — ezen beszéd világosan tünteti ki a' magyar és horvát faj' felebbi correlatioját. 'S ugyanezen Zrinyi Miklós egy helytt Péter testvérét ekkép' apostrophálja :

„ez én vitéz öcsém! mind magyar mind horvát!
igazán szereti mert — látjuk — hazáját."

A' ki olvasni tud, az a' bánnak ezen két sorából is kiolvashatja a' Magyarország 's a' kapcsolt részek közötti alapviszonyt, 's kiolvashatja belőlök egyszersmind azt : hogy az nem szereti igazán hazáját, kiben a' horvát nemzetiség nem fog kezet a' magyarral.

Eddig a' 2-dik §. fogalmazásáról szólottunk, 's tévedne, ki ugy vélekednék, hogy a' fogalmazás mellékes dolog a' törvényhozásban.

Mi már a' §' tartalmát illeti, ebből világos, hogy főelvül nem a' territorialitás' eszméje választatott, mint Angliában, hol még nagy részben a' territorialitás' elvéből indulnak ki, azaz : hol nem a' szülők' nemzetisége, hanem a' szülőhely dönti el, ki minek született, — olly dolog, mi a' középkorra, az embereket a' földhöz ragasztó feudalismusra emlékeztet bennünket. A' magyar törvényjavaslatban, azonképen mint a' franczia code civil-ban 's csaknem valamennyi ujabb törvényhozásban, főelv : a' személyesség, — azaz : a' szülők', nevezetesen az atyának nemzetisége határozza el rendesen a' gyermek' nemzetiségét, — rendesen, mondom,

mert nincsen szabály kivétel nélkül, 's ha a' gyermeknek szülőit nem tudhatni : természetesen sem az atyának, sem az anyának nemzetisége nem szolgálhat sinórmértékül, 's illyenkor nem marad egyéb hátra, mint a' territorialitás' elvét követnünk. Igaz, a' magyar törvényjavaslat ezen esetről nem emlékezik, talán azért, mert a' franczia code civil sem emlékezik róla; de Franczia országban a' gyakorlati törvénytudomány kipótolta a' törvényhozás' hézagát, még pedig épen azon értelemben, mint imént mondottuk.

Ha ezen inkézkedés' szükséges voltára nézve megegyezünk, akkor az eddigiekből következő szabályok alakulnak :

a' törvényes gyermek atyja' nemzetiségét vagy honpolgárságát követi, — 's

a' törvénytelen gyermek anyjáét, —

a' melly gyermeknek sem atyja, sem anyja nincsen tudva, arra nézve feléled a' territorialitás' elve. —

De legalább is két kérdés vár még feloldásra :

a) quid juris, ha a' törvénytelen gyermeket atyja magáénak ismeri? — A' törvényjavaslat' összes rendelkezése ennyiből áll : „házasságon kivüli gyermekek anyjok' sorsát követik", 's igy azt kellene hinnünk, hogy a' gyermek a' felebbi esetben is anyjának nemzetiségét fogja követni a' római jog' peremtorius intézkedése szerint, mert tudtomra illyesmire nincsen szabály törvénykönyvünkben. De mi eddig sem bajlakodtunk a' római törvénynyel, 's ugy hiszem, ezentul sem fogunk vele bajlakodni; aztán más a' keresztyén családjog, más a' római; 's végre, ha az atya a' törvénytelen ágyból született gyermeket magáénak ismeri, atyjának nevét fogja viselni a' gyermek, 's igy csak irjuk ide negyedik szabályul :

„a' törvénytelen ágyból született gyermek, ha atyja őt magáénak ismeri, atyjának nemzetiségét követi."

Második kérdés :

Ha a' gyermeknek fogantatása és születése közötti időszakban a' szülők' nemzetisége megváltozott (mert tudnivaló, hogy ez megváltozhatik, 's mi erről utóbb bővebben fogunk szólani): akkor ezen időszak' mellyik pontja határozza el a' gyermek' nem-

zetiségét, a' fogamzás-e, vagy a' születés? A' mi törvényjavaslatunk, azonképen mint a' többi törvényhozások' nagyobb száma, elintézetlenül hagyja e' kérdést. Nem igy a' hollandi polgári törvénykönyv, mellynek 3-ik §-a igy szól: „A' megfogamzott magzat születettnek gyanánt tekintetik, valahányszor érdeke ezt igy kívánja.“ A' hollandi törvényhozás igen következetesen járt el, minthogy sajátszerü státusviszonyainál fogva, általában véve igen bőkezü a' honpolgárság' osztogatásában. De a' mi viszonyaink talán ellenkezőleg — nem mondom, hogy elzárkozást, Isten mentsen, hanem némi mértéket tanácsolván: talán nem vétünk, ha a' legjelesebb publicisták' nyomán azt javasoljuk törvénybe iktattatni, mi különben is természetesb: hogy a' még csak fogamzott magzat' nemzetiségéről szó sem lehetvén, a' születési időpont vétetik sinórmértékül a' nemzetiség' elhatározásában. —

Egy közelebbi számban folytatjuk e' tárgyat.

HONOSITÁS. III.

(1846. aug. 14-én.)

Szerkesztő és olvasó, remélem, meg fogják bocsátani, hogy ezen harmadik czikkely későcskén következik a' második után, ha megtudják, hogy Capodistriában irom e' sorokat, valóságos nápolyi ég alatt, minő csak ritkán boltozik az ádriai tenger' partjai' fölébe, 's melly a' magyar journalistica' katonáira épen olly zsibbasztólag hat, mint kétezer év előtt a' campániai éghajlat Hannibál' vitézeire.

'S hadd valljam meg őszintén, hogy talán még most sem jutott volna eszembe, tovább szőni czikkelyeim' fonalát, ha a' trieszti Lloydban a' Pester Zeitung' azon száma nem esik történetesen kezembe, hol egyvalaki a' „Magyar Gazda" által a' honositás' és gyarmatositás' ügyében kitűzött jutalomkérdésről olly modorban szólalt fel, mellyből nyilvánvaló, miszerint az emlitett német lap annyira szeretné lenyügözni a' magyar nemzetiség' legparányiabb lüktetését is, hogy részemről, ha mindjárt távolról sem akarnám szükkeblüleg megszorítani a' magyar indigenatus' határait, 's ha mindjárt szabott feltételek alatt mindenki' fiát részesiteném a' magyar polgárság' jótéteményeiben, — maholnap mégis szükségesnek fogom látni, a' római XII tábla' anathemáját az idegenek ellen — adversus hostem aeterna auctoritas esto, — kimondanunk azoknak fejére, kik a' Pester Zeitung' politicai irányadóival egy bordából szőtteknek fognak ismertetni.

Ha az ember itt figyelemmel kiséri az ausztriai Lloyd' nagy-

szerü mozgalmait, mellyekkel a' P. Zeitung' gazdái a' magokéit rokonoknak tartják; ha láťja, hogy ámbár a' Lloyd' 's általában a' trieszti kereskedés' élén nagy részben német házak állanak, — mégis a' legparányiabb hajlam sem mutatkozik részökről, a' német gutturalis hangokat az olasz nyelv' rovására ez' vagy ama' közügy' kezelésébe becsempészni, hogy ők megelégesznek vele, ha a' Lloyd' lapját németül is olvashatják, 's ha Steinackertől német predikációkat hallhatnak: akkor szánakozással néz az ember azokra, kik magokat Pesten a' németség' 's az ipar' képviselőinek tartják annálfogva, mert hol nyilván mutatkozó, hol palástolt gyülölettel viseltetnek minden iránt, a' mi magyar.

De hagyjuk őket, engedjünk nekik még egy ninivei kalendáriom-időt a' megjavulhatásra, és térjünk vissza tárgyunkhoz. —

A' honositási törvényjavaslat' második szakaszának második része, a' született magyarokhoz honpolgárokul adván még azokat is, kik, származásukra nézve külföldiek levén, a' törvény' értelmében honositattak, ezektől azt követeli, hogy némelly elengedhetlen feltételeknek eleve eleget tettenek legyen, kikötvén még azon felül, hogy a' törvényhozás' tagjaivá külön törvény' engedelme nélkül nem választathatnak és nem neveztethetnek.

Igen helyesen. De ezen feltételeknek egynémellyike talán részben módositathatnék, mint ezt utóbb fogjuk kitüntetni, 's az imént emlitett kikötés még azokat is sújthatja, kiket sujtani távolról sem lehetett szándékában a' törvényhozónak.

A' jelen törvényjavaslat' értelmében azon magyarnak, ki a' hon' határain kivül tiz évig tartózkodik, a' nélkül, hogy ezt vagy közhivatala kivánná meg, vagy iskolai tanulással töltené az időt, vagy kereskedéssel foglalkodnék, — ezen magyarnak külföldön született gyermeke külön törvény' engedelme nélkül nem válhatik a' törvényhozás' tagjává.

Nem akarok szőrszálhasogatással bibelődni, nem akarom itt nagybölcsen bebizonyítani, hogy az ember külföldön „iskolai tanuláson“ kivül még másféle tanulmányokkal is igen hasznosan töltheti idejét mind magára, mind a' közjóra nézve; hogy az em-

ber külföldön kereskedésen kivül még számos egyéb tárgyakkal is igen jogszerüleg 's mind az értelmi, mind az anyagi köztőkének hasznára foglalkodhatik tiz évnél tovább, — 's a' jelen törvény' rendelkezéséhez képest, ha neki külföldön gyermeke született, kit a' legmagyarabb magyarnak nevelt, ezen gyermek, kerüljön bár gyenge korában vissza a' hazába, kénytelen lesz huszonnegyedik éves korát bevárni, mig honositását megnyerheti, azaz: mindaddig haza nélkül nőni fel, — 's még ekkor is külön törvényre leszen szüksége, hogy a' polgári jogok' legdicsőbbikében, a' nemzeti képviselőségben járhasson el!

Ezen rendelkezés 's általában némi zavar és következetlenség, melly a' törvényjavaslat' egyes részeit jellemzi, eredetét veszi azon sebességből, melylyel szerkeszteni kellett a' szóban levő törvényt, 's ered talán még azon körülményből is, mellyet a' törvényjavaslat' formája gyanittat: hogy nem azonegy kéznek, nem azonegy iránynak műve. — Igaz, irva vagyon: „in consilio plurium est salus"; de erre az egyszeri beteg megjegyezte: „hogy a' „salus" külön mindenik orvos' számára van, kik, felosztatván ekkép' a' felelősség, ennek terhe alól szépen megmenekednek: de nem a' beteg' számára, ki a' „concordantia discordantiarum" alatt szépen elvész. —

Véleményem szerint a' kivándorlottak' felebb emlitett categoriájára nézve szükség lenne ollyképen intézkednünk, mint intézkedett volt a' franczia törvényhozás a' vallásbeli üldözések miatt kivándorlott francziák' utódaira nézve, kik született francziák gyanánt tekintetnek, 's a' született francziáknak valamennyi jogaival birnak, ha Franczia országba visszatérnek, 's itt állandó lakást vesznek. A' törvényhozás' ezen intézkedése nélkül Constant Benjamin, a' restauratiónak nagyhirü publicistája 's az 1820—30-diki franczia ellenzéknek legjelesebb tagja, nem fogott volna követté választatni, nem fogta volna a' közjót a' kamarákban örök dicsőséggel védelmezhetni.

Ezen parányi jegyzetke szolgáljon bevezetésül azokhoz, miket a' honpolgárok' azon osztályáról vagyok mondandó, mellynek

tagjait a' franczia publicisták a' született francziákkal 's a' honositottakkal szemközt „a' törvény' jótéteményéből francziáknak" mondják, 's mellyet nekünk is el kell különítenünk a' honositottak' osztályától.

'S most engedje meg az olvasó, hogy czikkelyeimet akkor folytathassam, mikor már Pestre visszaérkezendettem.

HONOSITÁS. IV.

(1846. september' 10-én.)

Emlitettem minapi czikkelyemben, hogy a' közjogi theoria, a' született honpolgárokon 's a' honositottakon kivül, a' honpolgároknak még egy harmadik osztályát is ismeri, mellynek tagjait a' franczia publicisták, országukra alkalmazólag, „a' törvény' jótéteményéből francziáknak" nevezik, 's mellyet nekünk is el kell különítenünk a' honositottak' osztályától.

Emlitettem továbbá, hogy ezen osztályba sorozandók az ország' szellemi vagy anyagi köztőkéjének öregbitésére kivándorlottaknak, 's a' netalán jogellenesen számüzött vagy expatriatióra kényszeritett polgároknak külföldön született utódaik, kik iránt a' szóban forgó törvényjavaslat szerfelett mostohának mutatkozik, — és sorozandók általában

a) a' magyar honpolgárságot vesztett egyéneknek külföldön született gyermekeik, ha visszahonositásukat bármikor kivánták.

Jelen czikkelyemben szólok folytatólag a' honpolgárok' azon categoriáiról, mellyek, az imént a) alatt emlitetten kivül, még a' törvény' jótéteményéből magyarok' osztályába tartoznak. Értem

b) a' külföldieknek Magyarországban született gyermekeiket.

Mikoron még a' territorialitás' elve szolgált volt sinórmértékül a' honpolgárság' kérdésének elitélésében, ezek igen következetesen született magyaroknak tartattak; de az ujabb rendszerben a' személyesség, azaz: a' szülők', nevezetesen az atyának nemzetisége határozván el „szabályszerüleg" a' gyermeknek honpolgárságát, a' kérdés bonyolodottabbá vált.

Midőn a' jelen század' elején a' franczia státustanácsban Portalis, Cambacérès, Roederer, Réal 'stb. egymással ellenkező nézeteiket ezen categoria' egyéneiről előadták, Napoleon élénken nyilatkozott azon elv mellett, hogy a' külföldi atyának Franczia-országban született gyermeke azonképen, mintha franczia szülők' gyermeke lenne, a' honpolgárság' minden jogaival birhasson. Ha a' külföldi atyától Franczia-országban született egyének — mondá — nem tekintetnek teljesjogu franczia'k gyanánt, akkor nem kényszeritethetnek katonáskodásra 's egyéb közterhek' viselésére azon külföldiek' gyermekei, kik nagy számmal telepedtek le Franczia-országban, hová mint foglyok, vagy egyéb hadi események' következtében érkeztek volt. Ezen kérdést — folytatá — egyedül Franczia-ország' érdekeinek szempontjából kell felfogni. Ha mindjárt nincs is fekvő birtoka a' külföldi atyától Franczia-országban született gyermeknek, van legalább franczia lelke, vannak franczia szokásai, van természetes hajlandósága azon föld iránt, melly neki bölcsőül szolgált, — végre: részt vesz a' közterhekben is. — A' státustanács az első consul' nézetéhez állott, 's midőn az illető pontot („Franczia-országban született bármelly egyén, franczia") elfogadás végett a' tribunatus elébe terjeszté, oda nyilatkozott: hogy miután a' szóban levő egyéneket némi szerencsés véletlen Franczia-országban hagyá világra jőni, ezen szerencsének egész életökre is kell kiterjeszkednie, kell, hogy a' franczia'nak valamennyi jogait élvezhessék. E' nézet' támogatása közben Angliára is történt hivatkozás, mint hol a' birodalom' határai között született valamennyi egyén a' fejdelem jobbágyának, tehát britt polgárnak tekintetik. — De a' tribunatus igazságtalannak 's a' nemzeti méltósággal meg nem férőnek látá azon intézkedést, mellynél fogva ollyasokra is pazaroltatnék a' törvény' jótéteményéből a' franczia'nak neve és joga, kik erre is, amarra is egyiránt érdemetlenek.

Például:

N. N. 1826. septemb. elején született Franczia-országban idegen atyától 's idegen anyától; mindketten csak imént érkeztek Strassburgba a' Rajna' tulsó partjáról. 1826. oct. végén visszatér-

tek országukba : a' gyermeket elvitték magokkal. Ezen gyermek azóta Francziaországot nem is látta, 's olly viszonyok közt él, mellyeknél fogva ezentúl sem fog oda költözködhetni. Kérdem: mi jognál fogva mondathatnék illy egyén 1847-ben francziának? Öt semmiféle kötelék nem füzi Francziaországhoz, 's a' polgári törvény' jótéteményei csak azokat illethetik, kik részt vesznek a' közterhekben, 's kik minden pillanatban készek segédére és támaszára kelni a' hazának. Az, ki valamelly ország' törvénye által gyermekül fogadtatik, az köteles magát méltónak mutatni e' kedvezményre, köteles magát uj hazájával állandó kapcsolatba hozni, azaz : abban állandó lakást venni. Csak igy felelhet meg annak, mit Napoleon követelt tőle; a' státustanács által indítványozott törvényczikkely minden sohonnainak asylumul fogna szolgálni.

Ez' oknál fogva a' törvénykönyv' végszerkesztésekor elvül fogadtatott : hogy a' külföldi atyától Francziaországban született gyermek csak azon esetre tekintetik francziának a' törvény' jótéteményéből :

ha a' franczián ak minőségét eleve követelte, reclamálta; — 's

ha ezen követelés teljeskoruságának első évében történt; mert az ország nem maradhat örökös bizonytalanságban szándéka iránt.

És ezen követelés' alkalmával tartozik egyszersmind, azon esetre, ha már az országban laknék, kinyilatkoztatni: hogy ezentúl is állandó lakást veend benne; ha pedig még külföldön tartózkodnék, köteles, igéretet tenni, hogy be fog költözködni, 's köteles, ezen igéretet egy év' lefolyása alatt beváltani. —

Ezekből állanak a' franczia polgári törvénykönyv' 9-dik §-ának intézkedései. Nyilvánvaló, hogy a' magyar törvényjavaslat' rendelkezései e' tárgyban a' franczia példány' nyomán alakultak, de a' végül említett alternativát (ha pedig még külföldön tartózkodnék 'stb.) nem találom javaslatunkban. Tapasztalásból tudom, hogy félrendelkezést vinni át valamelly törvényhozásból a' másikba, csaknem mindig félszegséget eredményeztet; 's nekünk ez' alkalommal annálinkább nem kellett volna féluton megállapodnunk, mivel a' törvényhozónak joga, sőt kötelessége levén, mindent, mit jónak, mit nemzetére nézve üdvösnek ismert, az ország' határain

át- és beszállitani: nincsen oka magát ollyformán viselnie, mint az eredetiség' borostyána utáń esengő silány iró, ki plagiumait az által ügyekszik palástolni, hogy az eredeti textust minden alapos motivum nélkül hol összekuszálja, hol visszásan bővíti vagy csonkitja.

Jegyzetem csak azon esetre mondathatnék apróságra vonatkozónak, ha a' törvényhozás' körében apróságok léteznének; 's ennélfogva alázatos véleményem szerint a' magyar törvényjavaslatban általános szabályul említethetnék: hogy a' külföldi atyától Magyarországban született 's magyarnak ismertetni kivánó egyén köteles, legalább is egy évvel teljeskoruságának elérése 's illetőleg szándékának bejelentése után, állandó lakást venni az országban; — mert jelen alakjában vagy azt rendeli a' törvényjavaslat: hogy az illyképen magyarnak ismert egyén már előbb is állandóul lakott legyen az országban, mit számos esetben fonákság nélkül nem követelhetni; vagy pedig az állandó lakást csak azontulra érti, mint conditiót sine qua non, — de ez' esetben megfeledkezett a' záridő' kijelöléséről, mellyen belül kell hogy a' honositott állandó lakást vett legyen az országban.

De a' centuriae dubietatumfélékben gyönyörködők még egy nehézséget gördithetnének elénkbe, mellyet a' törvényjavaslat' commentatorának nem szabad feloldatlanul hagyni.

Ugyanis a' törvényjavaslat szerint, külföldinek Magyarországban született gyermeke „teljeskoruságа után egy év alatt" tartozik kérni a' maga honositását. — Kérdés: a' magyar törvény szerinti teljeskoruságot, azaz: a' huszonnegyedik (24) évet érti-e a' törvényjavaslat? vagy pedig az illető külföldi törvény szerintit, például, a' huszonegyedik (21) évet, ha a' magyar minőséget reclamálónak atyja olly nemzetbeli volna, olly státusnak polgára, mellyben a' huszonegyedik év adja meg a' teljeskoruságot? — A' törvényjavaslat' szerkesztői alkalmasint a' magyar törvényszabta teljeskoruságot értik; de ezt talán nem ártana világos szavakkal kijelenteni, hogy minden kétségnek eleje vétessék.

A' törvény' jótéteményéből magyar:

c) minden külföldi hölgy, ki magyar polgárral házasságra

lépett. — „Külföldi hölgy, — igy szól a' törvényjavaslat — ki magyar honpolgárhoz megy nőül, már ez által honositottnak tekintetik.“ Természetesen. Foemina sequitur conditionem mariti, — igy hangzik a' régi jogszabály, mellyből egyszersmind az következik, mit a' törvényjavaslat nem említ : hogy azon esetre, ha a' férj megszünik magyar lenni, a' magyarrá csak házassága által vált asszony' ebbeli honpolgársága is megszünik. 'S miután a' törvényjavaslat' jelen rendelkezése csaknem szóról szórai másolata a' franczia polgári törvénykönyv' 12-dik §-ának, — innen az következik, hogy nékünk is fel kell oldanunk a' code napoléon' commentátorainak azon kérdését : ha megtartja-e a' házassága által magyarrá vált külföldi hölgy magyar minőségét özvegy korában? — Felelet : minthogy a' törvényjavaslat' 17-dik §-a szerint a' külföldihez nőül ment magyar hölgy, ha özvegygyé létele után Magyarországban veszen lakást, visszahonosultnak tekintetik, — logicailag azt kell következtetnünk : hogy tehát a' magyarhoz nőül ment külföldi hölgy, ha özvegysége' idejét Magyarországban tölti, magyar minőségét 's az ezzel járó jogokat megtartja. —

Ezen három categoria' egyéneit — ismétlem — nem honositottaknak, hanem a' törvény' jótéteményéből magyaroknak mondanám; 's ha mindjárt ezen különböztetés, mint doctrinalis, magában a' törvényben szükségtelennek találtatnék, kivételi állásukat „a' honositott külföldiek'“ irányában, ugy hiszem, tekintetbe kell vennünk, 's kimondanunk : miszerint az első és második categoriabeliek, ha az illető feltételeknek elég tétetett, minden további folyamodás nélkül, egyszerü bejelentés' következtében, magyarodottaknak tekintendők; 's kimondanunk kell továbbá, — mint már érintettük volt minapi czikkelyünkben, — hogy az első categoriabeliek — a' magyar honpolgárságot vesztett egyéneknek (értsd : nem mindeniknek, de kivételképen egynémellyeknek) gyermekei, — különös törvény' engedelme nélkül is a' törvényhozás' tagjaivá választathassanak. —

Közelebbi czikkünk a' külföldiek' honositását — szorosabb értelmében véve e' szót — fogja tárgyalni.

NYILT LEVÉL TRIESZTBŐL.

(1846. september' 18-án.)

(Fiume és jövendője.)

Szegény nemzet vagyunk. Szegény nemcsak azért, mert a' belföldi ipar még századrészét sem állitja elő mind annak, mivel bennünket, szabad kikötők' embereit, a' legolcsóbb áron lát el kelet, nyugot; de szegény nemzet vagyunk annálfogva is, mert még csak nemzeti ünnepünk sincsen. Vagy igen, van! István' napját vörös betükkel nyomtatják kalendáriomainkba, 's még most is zúg fülemben az: „oh dicheoseghes zent keez"-féle hymnus, mellyet gyermekkoromban a' gombkötő és csizmazia-czéh szent ájtatossággal zengett el aug. 20-án a' budai várban.

Árva lelkemre mondom, ez mindössze is erősen kevés az olympiai játékok' pótlására, — 's az ország' egyéb részeiben e' parányiságot is sokalják.

És mégis! mikor a' mult hó' 20-án Fiumében kiszállottam, 's láttam a' molón a' magyar czímert lobogni, 's láttam a' magyar ruhások' seregét az egyházba tódulni, 's láttam Fiume' signoráit ünnepi díszöltözetben közbemosolygani, — rendkivüli hatással volt reám ez' ünnepély; mert távol az ország' fővárosától, a' Magyarbirodalomnak szélén, tiz lépésnyire Istriától, hol a' magyar történetekről csak annyiban tudnak valamit, mennyiben vannak, kik Pólában keresik Salamon király' sirját, — Fiumeban, mondom, ez a' kevés is sok, holott Budán, Pesten a' jóval több is még keservesen kevés. —

A' nap jóformán borús volt, de én még soha sem láttam illy ifjuan szépnek Fiumét, soha sem éreztem olly élénken, mint e'

pillanatban, midőn az árva magyar tengerpart a' magyar királyság' alapitójának emlékét üllötte, hogy ez' öblön mint küszöbön lép át e' nemzet' világpolgársága!

Látom a' Tamásmosolygást, melly azt mondja, hogy már késő. Nem késő.

A' melly ország még pusztán áll, mint a' teremtés' első napján, az a' legfényesebb igéreteket is beválthatja, az még nem késett el. A' gabnaszemek, mellyeket minapában egy egyptusi múmia' jobbjában találtak, mellyek négy ezer év óta várták a' vetés' óráját, szintolly dús kalászokat hajtottak, midőn szántóföldbe kerültek elvégre, midőn elvégre üdvözölhették a' napot, melly őket életre ébresztette sugaraival, — mintha a' minapi aratás után takaritattak volna meg. 'S igy a' magyar tengerpart nem vált erőtelen vázzá annálfogva, mert századok mentek el felette a' nélkül, hogy szárnyaiknak csattogása a' három hegy' árnyékában nyugvó nemzetet felköltötte volna álmából. Rövidebb idő mulva, mint hinnők, — igaz, hogy nem mindjárt holnap és holnapután, mert a' kereskedés' ép törzsöke nem nőhet ki gomba' módjára a' politicai augias-istálló' trágyájából, de mégis viszonylag rövid idő mulva dusgazdag élet fog serkedezni e' határokon, csak lelketlenségünk' tömör teste ne álljon közéjök és a' nap közé, csak hozassanak közelebb az ország' szivéhez. 'S ez annyit jelent, hogy Fiumét 's az összes magyar tengerpartot mindenekelőtt biztos, szakadatlan 's a' lehetségig gyors közlekedésbe kell hozni az ország' középpontjával, Pesttel. Ez az első szükség; — az, hogy Fiumében kikötő' épitéséről gondoskodjunk, második helytt áll a' teendők' sorozatában. Való igaz, Fiuménak partja eddigelé nem egyéb nyilt révnél, mellyet a' Fiumára' torkolatánál 's a' piazza Ürményi' szomszédságában épült molotöredékek távolról sem képesek kikötővé átalakitani, mit a' minapi hajótörés magában ezen ugynevezett kikötőben is pironságunkra tanusitott; — de bizonyossá tehetem a' P. Hirlap' mindenik olvasóját, hogy a' hány tengerésszel 's a' hány kereskedővel szólottam e' vidéken, — és szólottam ollyasokkal is, kik bármelly marinának 's bármelly kereskedő testületnek diszére válnának, — valamennyien első, elutasithatlan

szükségnek hirdették az ország' középpontjávali közlekedés' eszközlését. Ha ezen közlekedési eszközökről gondoskodtunk; ha odavittük az ügyet, hogy nemcsak fadongákat és repczét és dohányt hol ügyekszünk kivinni, hol kiviszünk valósággal; ha beviteli kereskedés is leszen alakulóban, 's ha a' fiumei lakosnak reggelijét nem fogja többé elkeseríteni azon gondolat, hogy a' czukrot is, a' kávét is Triesztből hozták neki, mind a' mellett, hogy a' magyar tengerpart' kapitányai bebarangolják a' vizeket Brailától Santa-Croceig, 's hogy tehát csak azért nem visznek be semmit számára, mert az ő szükségei nem elégségesek a' gyarmatokbóli egyenes szállitás' fedezésére, 's mert Fiuméból és Buccariból bennünket is ellátni, közlekedési eszközeink' jelen állapotában, bizony, lehetetlenség; ha nem kellend többé azon szörnyüséget tapasztalnunk, hogy mihelyest a' varasdi hidon átléptünk Magyarországba, van közlekedés Styria felé, és van közlekedés a' katonai végvidék felé, és van közlekedés Sopron felé, azaz: van az ország' valamennyi szélei felé, de nincs közlekedés az ország' fővárosa, az ország' középpontja felé; röviden: ha vasut fogott bennünket összeforrasztani mind a' tengerparttal, mind Zágrábbal, — vasut, melly az ilirismus' táborán vivén keresztül, ezt az, Istennek hála, jóval bensőbb erővel biró magyarság 's magyar horvátság minden bizonynyal felbontandja, — ha, mondom, a' közlekedés Pest és Fiume között lehetségessé és biztossá tétetett: akkor magától kerül a' sor a' kikötőre. Egy vagy két diéta kell-e, hogy ez megtörténjék, nem tudom, de annyit tudok, hogy addigJan különben sem vennők sok hasznát a' kikötőnek, mint nem veszszük a' martinsiczai lazaretnek, melly nehány száz ezer forintba kerülhetett, mellyhez lelkészt és orvost kellett állomásozni, 's melly januarius' elsejétől december' utósójáig igen természetesen üresen áll, mert a' levántéből egyenesen ide érkező hajó, bizony, bizony, ritka egy madár. Illyesminek épitésével alázatos véleményem szerint annyival inkább nem kellett volna sietni, mert hiszen ott áll a' portoréi nagyszerü kórház, mivé a' Frangepánok' kastélyát már régebben átalakitották, 's mellynek részét bizvást lehetett volna quarantainei czélokra fordítani. —

Ismétlem : előbb szakadatlan 's biztos közlekedést az ország' belsejével, minden kispénzt, melly a' nemzet' 's kormány' rendelkezésére áll, haladék nélkül ide kell fordítani; — 's azután jő a' sor a' fiumei kikötőre.

Tudom, lesznek, kik mondani fogják : a' kikötő épen ugy első rendbeli szükség mint az ut; mert ha nincsen ut, akkor nem mozdul az áru, 's ha nincsen kikötő, akkor, igaz, nyilt révben is vet majd horgonyt a' hajó, de ember legyen, a' ki megrakja.

Erre azt válaszolom : a' fiumei kikötő' épitése már annálfogva is második helyre való, mert csalódunk, ha hiszszük, hogy a' magyar tengerpartnak nincsen kikötője. Ott van Buccari, ott van Portoré; jeles kikötő mindegyike, 's jelességöket, ha kétségbevonatnék, mire egy idő óta némi hajlam mutatkozik, kész vagyok bebizonyitani.

Isten veletek. Elfeledtem megirni, hogy a' Scarpa-ház' rendeletéből épülő „Széchenyi" maholnap a' viz' szinére bocsáttatik. Szép alkalom egy uj „Istvánünnep'" rögtönzésére. Tiszteljük az érdemet, tiszteljük azokat, kik az individualismus', az önösség' sorompóin tul a' közügy' mezejére mutatnak, 's kik hasznos ültetvényeik által azon vannak, hogy szünjék meg valaha „a' szél által együvé söprött porszemek' aggregatuma lenni e' haza, melly, ha zivatar jő, sárrá válik."

HONOSITÁS. V.

(1846. september' 27-én.)

Szólottunk a' született magyarokról, szólottunk azokról, kik magyarok a' törvény' jótéteményéből: most szóljunk a' külföldiek' honositásáról.

A' mult országgyülési törvényjavaslat szerint a' honositás vagy

a) törvényhozási-, vagy

b) hely- 's illetőleg törvényhatósági uton történik.

Ha azok volnánk, kiknek még némelly jóakaratu barátaink által is tévedésből tartattunk, ha valaha a' t u l s á g o s, az országtest' egyes tagjainak összes életét magába szivó központositás' apostolai lettünk volna: most kényszerülve éreznők magunkat, következetesség' tekintetéből, a' helyhatósági uton eszközlendő honositás ellen nyilatkozni.

'S még talán példákra is hivatkozhatnánk tanunk' támogatására.

Hivatkozhatnánk Francziaországra, hol csak a' központi hatalom részeltetheti a' külföldit a' honositás' jótéteményében, 's hivatkozhatnánk Angliára, mellyben „denizen"-né (féljogu angollá, ollyassá, ki polgári 's politicai jogokkal bir ugyan, de ki a' parliament' mindkét házából, a' fejedelem' titkos tanácsából 'stb. ki van rekesztve) csak a' korona' kegyelméből, egész angollá csak a' parliament', azaz, a' király' 's a' lordok' és commonerek' engedelméből válhatik a' külföldi. „Denizen"nek, irja Blackstone, mondatik azon idegen egyén, ki ex donatione regis pátenst

nyert, mellynek erejénél fogva angol jobbágygyá vált, 's ez (ezen pátensosztogatás) a' királyi előjognak egyik magas és másra át nem ruházható (a high and incommunicable) részét teszi.

Ismétlem, hivatkozhatnánk azon Angliára, hol közülünk többen, száz és száz társulat megett csak simulacrumát látják a' központi hatalomnak, 's hol mégis a' helyhatóságokat szabályozó legujabb (1835-diki) törvény' (an acte to provide for the regulation of municipal corporations 9—13 §§.) egyenes rendelkezésénél fogva, a' hatóság még csak a' legparányiabb municipalis jogban sem részeltetheti azt, kit a' király még nem tett denizenné, vagy kit a' parliament még nem „naturalizált", vagy kit két évi tengeri szolgálat háboru' idejében „kivételképen" nem honositott.

De mi sohasem voltunk semmiféle tulság' apostolai 's igy a' tulságos központositásé sem; sőt merem állitani, hogy mi voltunk az elsők, kik a' valódi helyhatósági életre figyelmeztettük e' nemzetet. A' melly olvasónak ideje van az anteacták' vizsgálatára, keresgélje ki könyvtárában a' Pesti Hirlap' 420-ik — (centralisatio 's valóságos municipalis rendszer, báró Eötvös Józseftől) és 471—2, 3, 4ik számait (községek' rendezéséről Csengery Antal), 's ugy fogja találni, hogy midőn mi a' felsőbb rétegek' centralisatiója mellett buzgólkodtunk, ugyanakkor az alsóbb rétegek' decentralisatióját sürgettük, mint azt e' lapoknak jelen szerkesztője felhivott czikkelyeinek bevezetésében világos szavakkal hirdeté.

Ennek előrebocsátása után, nehogy következetlenségről vádoltassunk, midőn hivek maradtunk elveinkhez; nehogy alapnézeteinkben ingadozni látszassunk, mellyek ma azok, a' mik tegnap voltak, ha mindjárt többnemü aggodalmak' megnyugtatására, a' rendszer' általános tárgyalása még továbbra is elhalasztatik, — ennek előrebocsátása után kinyilatkoztatom: hogy kezet fogunk a' törvényjavaslat' szerkesztőivel, kik a' honositást hely- és törvényhatósági uton is eszközöltetik. Mi ezt helyesnek, sőt épen természetesnek találjuk; de természetesnek találjuk más részről azt is: hogy a' törvényhatóság csak azokat honosithassa, kik a' közhaza' javának biztositására országosan kikötött feltételeknek eleget tettek. 'S megval-

lom, miszerint ha látom, hogy ez' vagy ama' sz. k. város kényc kedve szerint iktatja polgárai közé az idegen föld'gyermekeit; ha látom, miként honositja, miként ruházza fel polgári 's politicai jogokkal széles jó kedvében a' csak tegnap ide érkezett külföldit, kinek nem hogy érdemeiről de még létéléről se' tudnak semmit ország és főhatalom, akkor lehetetlen azon gondolattól megmenekednem, hogy illyesmi csak ollyatén országban történhetik, hol az emberek arról vitáznak, ha nem volna-e tanácsos, a' „közjog" kifejezés' helyébe „nyilvános jog"-ot léptetni, de hol ezen közvagy nyilvános jog' legmindennapiabb tételeit vagy nem ismerik, vagy — nem gondolnak velök.

Ismétlem: az illető törvényhatóság csak azon esetre nyilatkoztathatja honositottnak a' külföldit, ha az országosan kikötendő feltételeknek szigoruan elég tétetett; 's innen kettő a' mi következik, — nevezetesen:

a) ha az érintett feltételek betöltettek, nem létezhetik hatalom, melly az eszközlött honositást megerőtlenithesse; — 's következik más részről

b) hogy azon esetre, ha az nem történt, ha az érintett feltételek betöltetlenül maradtak, kell olly hatalomnak létezni, melly ezen álhonositást megsemmisithesse. 'S ennek következménye meg' az, hogy a' törvényjavaslat' azon pontja, melly a' törvényhatósági uton eszközlött honositásokra vonatkozólag mondja, miszerint „a' honositottak' nevei tudás végett a' királyi helytartó tanácsnak évenkint fölküldetnek", — ezen pontnak, mondom, csak annyiban van értéke, mennyiben ezen szó „tudás" azt jelenti, hogy a' helytelennek, a' törvénytelennek tudott honositás megsemmisítendő.

Tudom az ellenvetéseket, tudom, hogy készen van a' válasz: illyesmire csak azon esetre állhatnánk rá, ha ama' felebbviteli forum' formái elégséges biztositékot nyujtanának az alkotmányosság' hivének. De, boldog Isten! minek hát kezünkben az initiativának dicsőséges joga, mellyért bennünket annyi ugynevezett alkotmányos státus irigyelhetne, miért birunk a' kezdeményezés' jogával, miért nevezünk ki utasitástkészitő választmányokat, ha

nem jö eszünkbe, kész törvényjavaslatot terjeszteni az országgyülés elébe a' végrehajtó hatalom' szerkezetéről, azon hatalomról, melly ha szerkezetlen marad, ha mindegyre csak sirunk és jajgatunk felette, a' nélkül, hogy józan 's az alkotmányos erök' gravitatióján alapuló szabályozásához látnánk: minden egyéb bármi fényes terveink — tutti quanti — bizony csak pengő ércz maradnak, és nem tudom miféle czimbalom, mint pár évvel ezelött szokás volt mondogatni.

De Isten neki! halaszszuk el, nem bánom, még egy örökkévalóságig a' lényeges reform' művét, csak gondoskodjunk legalább arról, hogy törvényhatósági indolentia, vagy a' világpolgárság' köpönyegébe buvó nemzeti rokon- és ellenszenvek a' hazafiság' rovására ne garázdálkodhassanak körülöttünk. 'S ennélfogva alázatos inditványom oda megyen: hogy a' végrehajtó hatalom' formái iránti intézkedésiglen, a' törvényhatóságok által eszközlendő valamennyi honositás, megerősités végett az országgyülés elébe terjesztendő, 's ezen megerősités' bekövetkezéseig, az illető honositott csak magánjogi tekintetben, csak a' tágasabb értelemben vett polgári jogok' gyakorlatára nézve váljék egyenlővé a' született magyarral, még pedig kirekesztőleg csak azon törvényhatóságban, hol honosítatott; politicai jogok' gyakorlatára csak az országgyülési revisio után válván képessé.

Az országgyülést annyival is inkább lehetne a' jogczimek' ezen revisiójával *ideiglenesen* megbizni, mivel az országgyülési honositás ezentul is — ha mindjárt módositott alakban — fenmaradandván, a' tárgy nem mondathatik a' dieta' ügykörétől elütőnek, 's mivel választmányi uton, például a' petitiók' vizsgálatával megbizatandó választmány által levén ezen revisio eszközlendő, országgyülési tanácskozás' 's vita' tárgyaivá csak a' törvénytelenség' gyanujában álló, tehát kétségtelenül a' helyhatósági honositások' csak igen parányi részét tevő esetek fognának válni.

A' törvény- 's illetőleg helyhatósági uton eszközlendő honositások' feltételeiről egy közelebbi számban fogunk szólani.

HONOSITÁS. VI.

(1846. october' 18-án)

A' mult országgyülés elébe terjesztett törvényjavaslat arra, hogy valaki hely- 's illetőleg törvényhatósági uton honositathassék, elengedhetlen feltételekül kivánja :

1) hogy a' honositandó teljeskoru legyen;

2) hogy a' magyar nyelvet beszélje;

3) hogy, a' magyar hadsereggeli küntartózkodás' esetét kivéve, benn a' honban lakjék állandóul (értsd : miután honositatott);

4) hogy vagy tiz évig lakott legyen folyvást a' honban (honositása előtt), még pedig a' nélkül, hogy büntettért elmarasztatott volna, — vagy csak öt évig azon esetben, ha jeles találmányok' behozatala és gyárak' avagy nagyobb iparmühelyek' felállitása által az állodalomnak kitünő szolgálatot tett.

Még két alternativát emlit a' törvényjavaslat, de más levén a' honositott 's más meg' a' törvény' jótéteményéből magyar, ezen alternativákról, mint különben is már felebb elintézettekről, e' helytt fölösleges volna szót tennünk.

Lássuk most az érintett feltételeket külön egyenkint.

Az első a' honositás' elengedhetlen kellékének mondja a' teljeskoruságot.

Ez ellen nem hinném, hogy valakinek alapos kifogása lehessen. Jogrepudiálásról van szó egy részről, — mert a' honositandó nem hull le hozzánk a' holdból, hanem más státusból költözködik be országunkba, mi jogviszonybontással jár szükségképen,

— 's jogszerzésről van szó a' másik részről, 's igy természetesen azon érettség, mellynek biztositékát a' teljeskoruságban látjuk, nem nélkülözhető. De itt ujra felmerül a' kérdés: a' magyar törvényszabta teljeskoruságot értsük-e, azt, t. i. mellyhez huszonnégy év kivántatik? vagy pedig azt, mellyet a' honositásért folyamodónak addigi hazája, teszem a' betöltött huszonegyedik évben, állapitott meg? 'S ezen kérdés nem henye, nem haszontalan kérdés, mert a' teljeskoruságot a' személyesség' 's nem a' territorialitas' jogviszonyai szabályozzák rendesen; — és a' törvényjavaslat' szerkesztői e' helytt mégis valószinüleg a' territorialis teljeskoruságot, azaz: a' betöltött huszonnegyedik évet értették, 's itéletünk szerint igen helyesen, mivel politicai oldala is levén az ügynek, nem követelhetni, hogy a' magyar törvényhozóság a' külföldi jogtáblák' valamennyi micrologiáinak respectálásával bajlakodjék szünet nélkül.

Mind ebből az következik, hogy a' teljeskoruság közelebbről megjelölendő volna, 's hogy nem ártana világos szavakkal kinyilatkoztatni, miszerint a' betöltött huszonnegyedik év értetik alatta.

Melleslegesen még egy sajátszerü anomalonra akarom figyelmeztetni az olvasót, 's ezen anomalon abban áll, hogy a' magyar törvényhozás, melly csaknem valamennyi ujabb polgári legislationál szigoruabb a' teljeskoruság' meghatározásában, melly nem elégelvén a' huszonegyedik évet, majdnem a' római „vigintiquinque annis major aetas"-t követeli a' fontosb polgári cselekmények' érvényességéhez, — hogy, mondom, a' magyar törvényhozás ezen tisztességes szigort kész a' legkönnyelmüebb csélcsapsággal felcserélni, mihelyest politicai ügyről van szó, nem magánjogiról, 's hogy nem követel semmiféle teljeskoruságot, sem 21, sem 24, sem 25 évet arra, hogy valaki nemzetet és országot lekötelezhessen. Midőn Napoleon a' franczia polgári törvénykönyv' szerkesztésével foglalkodott, találkoztak, kik huszonegy év helyett huszonötöt követeltek a' teljeskorusághoz. Emlegették a' csábokat, mellyek a' huszonegy éves ifjat rendesen környezik, ki illyenkor, ha nincsen vezére, védője, támasza, könnyen

olly utakra téved, hol vagyonát elpazarolja, ifjuságát bepiszkolja, 's jellemét elsilányitja, hogy utóbb gyalázatban és nyomoruságban vénüljön el. — 'S mi volt a' válasz? Az, hogy az inditványozott változtatás talán hasznos lehetne, de miután már 1791. óta huszonegy évben van megállapitva a' teljeskoruság, 's miután a' következetesség azt látszik kivánni, hogy a' polgári teljeskoruság' határai együvé essenek a' politicai teljeskoruság' határaival, 's végre, miután azt, kit az alkotmány képesnek nyilatkoztat politicai cselekményekre, magánjogi viszonyok' füzésére is képesnek kell tartani, — huszonegy évvel beelégedhetni. Nálunk, ha a' politicai teljeskoruságra tekintünk, megfoghatlan marad, mit pöffeszkedünk huszonnégy évben megállapított majoritásunkkal, miután törvényeink egy kukkot sem mondanak arról, hány évet követelnek arra, hogy magát valaki a' pozsonyi országházban megéljeneztesse vagy kipisszegtethesse; 's ha egyik vagy másik ügyben, itt vagy amott, statutumokat hozunk, nem ritkán valóságos moslim elvek' nyomán járunk el, mellyek szerint tizenöt év adja meg Törökországban a' teljeskoruságot.

Ennyit intra parenthesim, némi figyelemgerjesztésül e' tárgyról, 's most térjünk vissza a' honositási feltételekhez.

A' második pont feltételül szabja, hogy a' honositandó a' magyar nyelvet beszélje.

Qui bene distinguit, bene docet, azt mondják. — Hogy az, ki az országgyülés által, ugy szólván, minden egyéb feltét nélkül honositatik, ki, a' jelen törvényjavaslat' rendelkezéséhez képest, az ország' nemesei közé tartozik, 's kinek törvényhozási képességére nézve különös törvény már nem kivántatik, hogy az, vagy legalább egyenes ágon 's már életben levő utódai magyarul tudjanak, ezt magam is szükségesnek látom törvény által kikötni, mert néha ez egyen kivül egyéb biztositékom ugy sincs, hogy Magyarországban hazát, 's nem hovahamarább kibányászandó aranyaknát jött keresni; 's mert, mint mondatott, törvényhozási képességgel is bir. De itt szó van azokról, kik helyhatósági uton honositatnak, kik a' törvényhozás' tagjaivá külön törvény' engedelme nélkül nem ne-

veztethetnek és nem választathatnak, 's kik, a' negyedik szám alatti feltétel' értelmében, rendesen már tiz évig folyvást és állandóan laktak az országban, mielőtt honositattak volna, 's igy annak komoly jelét adták, hogy valóságos szándékuk van összeforrni e' hazával. Azon kell lennünk, urak, 's intézkedéseinknek oda kell irányoztatniok, hogy az országban tiz év' lefolyása alatt önkéntesen megtanulja nyelvünket belföldi és idegen egyiránt; nem pedig egy oldalról vétkesen megfeledkeznünk nyelvünknek belső külső terjesztéséről, eszközökről nem gondoskodnunk, hogy a' jószándéku gyáros, kézműves 'stb. lakházának ajtajánál megtanulhassa a' magyar szót, 's mégis más oldalról, hanyagságunk' mások általi orvoslására, terheinknek mások általi viselésére azt követelni, hogy nyelvünket, ha mindjárt nem volna módja azt sajátjává tenni, mégis értse a' honositott olly jogok' gyakorolhatására, mellyeknél nagyobbakat is gyakorol a' benszületett és gyakorlandanak unokáinak unokái, ha mindjárt usque ad consummationem seculorum, idegennél idegenebb elemet képeznének is e' hazában.

Ezekhez képest, az országgyülésileg honositottaktól követelném a' magyar nyelv' ismeretét; azoktól pedig, kik helyhatósági uton honositattak, feltenném, hogy magyarul fognak tudni, mert egy egész évsoron keresztül laktak már eleve e' hazában, 's igy lehetetlen, hogy azon fajnak nyelvét meg nem tanulták legyen, mellyhez csatlakozniok, — mihelyest a' szükséges rendszabásokról gondoskodtunk — a' legerősebb rokonszenv — önnön érdekök által is fognak intetni. —

Láttuk fölebb, hogy a' magyar törvényjavaslat szerint valaki, ámbátor csak öt évig lakott eleve a' hazában, helyhatósági uton mégis honositathatik azon esetre: „ha jeles találmányok' behozatala és gyárak' avagy nagyobb iparmühelyek' felállítása által az állodalomnak kitünő szolgálatokat tett.“ Ezen intézkedés reproductiója a' franczia törvényhozás' azon intézkedésének, melly szerint egy évi lakás az országban elégséges a' naturalisatióra: „ha valaki értékes szolgálatokat teszen vagy tett az állodalomnak, vagy ha jeles tehetségeket, találmányokat vagy hasznos industriát

hozott be az országba, vagy pedig nagyszerü intézeteket alapított;“— reproductiója, mondom, a' franczia intézkedésnek, de két rendbeli módositással, mellyeknek elseje öt évi lakást követel az országban, nem egy évit, 's ezt sajátszerü viszonyainknál fogva csak helyeselhetni; de másika az ipar' körében szerzett érdemekre szoritja a' privilegiált naturalisatiót, mit nem tett volt a' franczia törvényhozó, 's mit a' magyarnak sem kell tennie, mert kétségkivül az ipar' utján is, de nem egyedül csak ez' uton tehet valaki közhálára méltó szolgálatokat e' hazának.

A' harmadik pont alatti feltétel a' honpolgárság' elvesztésének esetei között levén tárgyalandó, e' helytt még csak azt említem, hogy Francziaországban a' honositott mindig hüséget tartozik esküdni királynak és chartának, azon helyhatóság' szine előtt, mellyben lakik, 's hogy miután mi magyarokul törvénytábláink' tanutétele szerint nem nézzük quackerszemmel az esküt, nem látunk benne bünt és abominatiót, — a' honositási hitletételről sem kellene megfeledkeznünk.

Nehány közelebbi számban még visszatérünk e' tárgyra.

HONOSITÁS. VII.

(1846. november' 8-án.)

A' legtürelmesebb ember is erős dolgokat mond, ha megharagitják. Mazarin bibornok, midőn egy nap' a' szokottnál is nagyobb számmal alkalmatlankodtak neki a' nemesi czimerért folyamodók, — felkiáltott: „annyi nemes embert fogok teremteni, hogy szégyen lesz nemesnek lenni, és szégyen lesz nemesnek nem lenni." — Apáink talán Mazarin' politicáját követték, midőn ugy vélekedtek, hogy mindenik országgyülés' végével egy sereg indigenával kell megajándékozni az országot. A' közelebb mult években változás történt ez irányban is; 's 1840-ben már csak fukar kézzel osztogattuk — nem ugyan a' honositást, hanem az ezzel járó országgyülési ülést és szavazatot, 1844-ben pedig, nem tudom, elvből-e, vagy a' pillanat' szeszélyében, valamennyi folyamodónak szekérrudját szépen a' kapu felé forditották a' pozsonyi országház' mindkét udvarában.

A' jelen törvényjavaslat' intézkedéseit, az országgyülés által eszközlendő honositásra nézve, már minapi czikkelyünkben emlitettük meg, 's ama' czikkelyből alkalmasint azt is fogta látni az olvasó, hogy e' részben a' törvényjavaslattal jóformán egyetértünk.

De a' honositás' „hatásáról" szóló 7-ik §-ba ollyatén rendelkezés csuszott be, melly a' mi hozzájárulásunkkal ugyan soha sem fog törvénynyé válni. Á Dieu ne plaise! Isten ne engedje! — mint a' Journal des Débats' dolgozó társai szokták mondani, midőn a' középkor' kisérteteit látják az alkotmány' ogiváin bépislogni.

Az érintett §-ban tudniillik egyebek közlt ez áll: „... kik .. maga a' törvényhozás által honositatnak, azok az ország' nemesei közé tartoznak." Ez annyit jelent, hogy a' törvényhozás ezentúl is csak a' Werbőczi' populusát akarja nemzetnek ismerni, hogy az országgyülés ezentúl is csak a' nemesség' formájában akarja látni a' honpolgárságot, — olly tanok, mellyeknek hirdetéséhez legparányiabb hajlamunk sincsen. Ha egy kézzel fenlobogtatjuk a' haladás' zászlaját, 's a' másikkal meg' ollyas dolgokat decretálunk, mint az imént emlitett: akkor hasonlók vagyunk amaz esprit-forthoz, ki nappal hadat üzen minden babonának, 's éjtszaka, midőn senki sem látja, a' mátrácz alá búvik kisértetektől félelmében. Igazságtalanság nélkül azonban egy perczig sem szabad késnünk annak megjegyzésével, hogy a' törvényjavaslat' szerkesztőitől minden bizonynyal távol maradt a' szándék, a' hangosan kiutasitott előitéletet egy hátsó ajtócskán meg' becsempészni a' házba; illyest feltennünk a' munkálat' általános iránya is tiltja. De a' szerkesztők alkalmasint tévedésbe hozattak azok által, kik nekik jámbor buzgóságukban lelkökre kötötték: hogy miután az országgyülés eddiglen ususában volt az indigenatus' osztogatása általi nemesités-jognak, tehát elkerülhetlenül szükséges, hogy a' törvényhozás által honositottak ipso facto nemesekké váljanak. Mi, a' Pesti Hirlap' publicistái, évek óta hirdetjük a' képviseleti rendszer' elveit, 's igy természetes, hogy a' koronás' fejdelemből 's az ország' képviselőiből álló testülettől nem fogjuk a' parliamenti mindenhatóságot megtagadni, nem névszerint azt, hogy azon esetre, ha neki ugy tetszik, a' honositottat rögtön nemesithesse is; — de ezen cselekvény között és ama' között, mellynél fogva a' törvényhozás méltósága alatt valónak tartja, nemnemes honositottakkal is bajlakodni, ezen cselekvények köztt, mondom, épen olly különbség van, mint van azon alkotmány között egy részről, melly bir annyi benső erővel, hogy a' nemesi czimektől és czimerektől még nem félti polgári túlsulyát, 's ama' között a' másik részről, melly, a' hübériség' básisán emelkedve, még csak a' rendiség' eszméjéig sem volt képes eljutni.

Mind ebből az következik, hogy a' felhivott: „kik maga a'

a' törvényhozás által" 'stb. szavaknak semmi helyök a' törvényjavaslatban. Azon körülmény, miszerint az országgyülésileg honositottnak törvényhozási képességére nézve külön törvény már nem kivántatik, egyáltalában nem teszi szükségessé, hogy az ekkép' honositottak ipso facto a' nemesek közé tartozzanak; mert törvényhozási képességgel bir a' nemnemes is, 's birt köztudomásra már azon törvényczikkely' hozatala előtt, mellynek erejénél fogva az országban 's a' kapcsolt részekben született vagy honositott, és törvényesen bevett bármelly vallásu lakosoknak akár kinevezéstől akár választástól függő minden közhivatalokrai alkalmazásában, az, hogy a' nemesi osztályhoz nem tartozik, akadályul nem szolgálhat.

Nyugodjanak meg önök is, kik, nagyobb dietai praxissal birván, mint mi későcskén felérkezettek, összes erejökből azon vannak, hogy az országgyülés mind annak ususában maradjon ezentúl is, minek ususában volt eddiglen, — nyugodjanak meg, hiszen láthatták, hogy azon körülmény, miszerint ama' szavak kihagyatnak, ugy nem fosztja meg az országgyülést az indigenatus' utjáni nemesités- jogtól, valamint azon körülmény, hogy az országgyülés minapában grófokat és bárókat honositott, kiknek e' honositás' daczára a' förendek' táblájánál nem adott helyet, — nem fosztotta meg a' törvényhozást azon ősi jogától, miszerint Q. grófot, vagy X. bárót a' honositás' alkalmával mindjárt székkel és szavazattal is láthassa el a' förendek' táblájánál, ha üdvösnek tartja.

A' törvényhatósági és törvényhozási honositáson kivül mást nem ismer a' szóbanlevő törvényjavaslat. Véleményünk szerint nem ártana a' honositás' azon nemét is röviden megemliteni, melly idegen territoriumnak a' magyar korona alá jutása által — ama' territorium' valamennyi lakosaira nézve eszközöltetnék. De ezen fajról bővebben szólanunk, ideig óráig, ugy hiszem, fölösleges volna. Eugen, az előttünk méltán kedves emlékezetben álló savoyei herczeg, nem tudom mellyik apró olasz státusra nézve, olly értelemben nyilatkozott: hogy annak fejdelme már a' tartomány' configuratiójánál fogva kétszinü politicának követésére van utasitva. Ki tudja, ha nem mondaná-e jelenleg, hadvezérsége'

daczára, hogy Magyarország meg' ollyatén állodalom, melly configuratiójánál 's öszves viszonyainál fogva oda van utasitva, hogy érje be azzal, ha csonkitatlanul marad, ha bensőleg növekedik, erősbbül, 's hogy ne álmodozzék külső foglalásokról. Részemről nem mernék ellentmondani; de miután a' koronázási esküformulában mindnyájan olvashattuk e' szavakat: „fines regni nostri Hungariae ... quod poterimus, augebimus et extendemus," tisztemnek tartottam, a' honositás', a' magyarrá válhatás' ezen német is megemliteni. Ha az indigenatus-osztogatásnak e' faja reánk nézve egyéb volna üres speculationál, mindenekelőtt azon nagyfontosságu kérdést kellene megfejtenünk: kell-e valamennyi uj szerzeményt az alkotmány' 's a' polgári teljeskoruság' jótéteményeiben haladék nélkül részesiteni? — olly kérdés, mellyre Aretin, a' bajor, würtembergi 'stb. chartákra hivatkozva, igen-nel — 's Angliának és Franczia országnak gyakorlati eljárása nemmel felel; — de ismétlem, e' kérdés' fejtegetése jóformán üres speculatio, 's mint illyes, talán könyvbe, de nem hirlapba való.

A' törvényjavaslat' első fejezetének egyéb rendelkezései, mennyiben eddigi czikkelyeinkben érintetlenül maradtak (mert egyetmást elleneznünk kellett), a' megállapitott elvek' természetes corollárium ai gyanánt tekintendők; nevezetesen az, melly szerint a' honositottak a' született magyarokkal mindenben egyenlő joggal, kötelességgel 's képességgel birnak (a' már tárgyalt megszoritás' kivételével). A' 10-dik és 13-dik §§ azonban egyedül sajátszerü viszonyainknál fogva váltak e' helytt szükségesekké. Amaz, rendőri 's büntetti esetekben a' gyárosokat, kereskedőket, müvészeket, megyékben és kerületekben a' tisztesb sorsuakkal, sz. k. városokban pedig a' polgárokkal rendeli egyenlő bánásmódban részesiteni; — emez igéretet teszen, hogy a' külföldi zsidók' beköltözködéséről és honositásáról külön törvény fog rendelkezni.

'S ezzel berekesztjük fejtegetéseinket a' honositás' eszközléséről: egy közelebbi czikkelyben a' honpolgárság', azaz: a' magyarság' jogainak miként történhető elvesztéséről fogunk értekezni.

HONOSITÁS. VIII.

(1846 november' 17-én.)

A' honpolgárság' elvesztését tárgyazó szakaszok (14—18. §§) nem tartoznak a' szóban levő törvényjavaslat' legszerencsésebb rendelkezései közé. A' szándék — ha nem csalódunk — körülbelől ez volt: „járjunk szigoruan a' franczia törvényhozás' nyomán, az előttünk még ismeretlen uton;" de világos, hogy sietés és siettetésközben e' nyomra sem voltak elégséges figyelemmel a' törvény' tervezői.

Lássuk.

A' 14-dik §. igy hangzik:

„A' hon' polgára lenni megszünik: 1) ki külföldön honosilja magát; 2) ki idegen hatalmasság' seregében mint katona szolgál; 3) ki a' hon' határain kivül tiz évig tartózkodik, a' nélkül, hogy ezt vagy közhivatala kivánná meg, vagy iskolai tanulással töltené, vagy kereskedéssel foglalkodnék; 4) ki a' honból, mindenét eladván 's magával vivén, végképen kiköltözködik."

Ezen négyrendbeli pontból világos, hogy a' magyarság' jogai egyszerű lemondás által el nem veszithetők. A' szerkesztők alkalmasint ugy vélekedtek, hogy a' jus civitatisról ugy nem szabad lemondania a' polgárnak, mint nem semmiféle politicai jogáról; de hogy más oldalról, bizonyos tények' közbejöttével, egyenesen a' státus által ejtetik el, még pedig okvetetlenül, ebbeli jogaitól. Ezen tan rokon azzal, mellyet a' státus' hatalmára és gyámságára nézve az egyéni korlátlansággal szemközt rég' magaménak fogadtam, 's igy semmi kifogásom ellene, valamint az

első pont ellen sem, melly szerint az, ki külföldön honosítatik, a' magyar honpolgárság' jogait nem élvezheti. Nemo potest insimul duas habere patrias, igy hangzott már apáink' maximája, 's én őket a' nemzetiség' kérdéseiben ugyan nem merném példányokul ajánlani, de a' „patria", a' hazafiság' ügyeiben — igen. — Eddig tehát még osztozkodom a' törvényjavaslat' nézetében; de a' második pontot már szerfelett szűken fogalmazottnak találom. „Ki idegen hatalmasság' seregében mint katona szolgál"; — a' franczia törvényhozó, a' katonai szolgálaton kivül (a. 21), idegen kormány által osztogatott egyéb közhivatalok ellen is tiltakozik (a. 17 : 2-o), — 's nézetem szerint igen helyesen; valamint kétségkivül a' legesleghelyesebben intézkedett akkor, midőn a' franczia polgárt öszves polgári jogaitól megfosztottnak nyilatkoztatja, mihelyest bebizonyittatott ellene, hogy idegen udvartól, idegen státustól évdijt fogadott el. Urak, legyünk vigyázattal, nemcsak katonai szolgálat' elvállalásában lappanghat veszély; vessünk egy pillanatot a' külföldre, 's lehetetlen nem látnunk, hogy még egy sereg közhivatal', rend', czim', érdempénz' 'stb. kötelességei egyenes ellentétben állhatnak a' magyarhaza' érdekeivel. Ezekhez képest a' 2-dik pont tetemesen tágitandó, 's mindazok a' magyarság' jogaitól elejtendők, kik az imént emlitett tiszteket, évdijakat 'stb. elfogadnák, ide nem értetvén azon esetek, midőn a' magyar státushatalom által elfogadásukra netalán kivételképen 's a' motivumok' elősorolásával hatalmaztattak fel.

A' 3-dik pontra nézve már megjegyeztük, hogy a' benne foglaltakon kivül még számos egyéb mód is van, a' magyar köztőkének öregbitésével tiz évnél tovább tartózkodni a' külföldön. A' theoria szerint kettő a' törvényben kijelölendő főmomentum; nevezetesen:

a) hogy a' külföldön letelepedettnek eljárásából kivilágoljék a' vissza nem térés' komoly szándéka;

b) hogy a' felett, ha kiviláglik-e ezen szándék vagy sem, csak itélőszéki bebizonyitás határozhat. — Ha e' két momentumhoz sajátságos viszonyainknál fogva még hozzá adjuk, hogy arról, kinek külföldöni tartózkodása haszonnal jár a' hazára nézve, fictione

juris fel kell tennünk, hogy a' végképeni kiköltözködés nincsen szándékában: akkor, ugy hiszszük, kijelöltünk mindent, miből a' született 's a' honositott magyart egyiránt illető 3-ik pontnak szükség alakulnia, 's akkor a' törvényjavaslatnak különben is minden szabatosság nélküli negyedik pontja épen fölöslegessé válik. —

Annak elörebocsátása után, hogy a' ki megszünt honpolgár, magyar lenni, az polgárságát késöbb visszaszerezheti, ha a' 3-ik §. felebb tárgyalt kivánatinak eleget tevén, visszahonositása iránt az illető törvényhatósághoz folyamodik, a' 16-ik §. következökép' rendelkezik:

„kivétetik az, ki, mint idegen hadseregben szolgált katona, a' hon ellen szabad akaratból fegyvert viselt vagy szabad akaratból ellene mint kém szolgált. Az illyen csak a' felség' engedelme mellett léphet a' hon' földére, 's nem honositathatik vissza elöbb, semmint törvény' elébe állitatván, vagy fölmentetett, vagy elmarasztatván, büntetését kiállotta."

Nem emlitem, hogy ezen kifejezés: „ha . . . ellene mint kém szolgált" szerfelett szük, mert ha teszem, ellene nem mint kém, hanem nyilt homlokkal mint áruló szolgált, kétségkivül egy hajszálnyival sem fognak vele kedvezöbben bánni hasonló alkalommal; de emlitem azt, hogy a' jelen rendelkezés szerint az, ki hazája ellen szabad akaratból fegyvert viselt, ha az elévülési időszak' lefolyása után érkezett vissza körünkbe, honpolgársági jogait azonnal kénye kedve szerint gyakorolja, 's hogy épen azon bánásmódban részesül, mellyben p. o. az, kinek egyebet nem lobbanthatni szemére, mint hogy magát másutt honositatta; vagy az, ki magyar honpolgárságot vesztett egyénnek külföldön született becsületes gyermeke; 'stb.

Illyesmiben nagy méltatlanság rejlik, 's rejlik akkor is, ha az illető egyén a' büntetést eleve tökéletesen kiszenvedte; mert szerintünk ez esetben is legfelebb ugy tekinthethetik, mint bármelly külföldi, azaz: honositathatik, ha ujra tiz évig lakott az országban, 's ha ezen időnek lefolyása alatt semmiféle büntettért el nem marasztatott.

Világos, hogy a' törvényjavaslat' szerkesztői itt félreértették a' franczia legislatiót, 's nevezetesen ennek azon pontjait, melyeknél fogva az állitatik fel elvül: hogy a' honpolgárságától elejtetett egyén, honpolgári jogait rövid, privilegiált uton nyerheti vissza, kivevén azon esetet, ha külföldi kormány' seregében mint katona szolgált, mert ekkor csak azon feltételek alatt válhatik francziává, mellyek a' külföldiben kivántatnak meg. Ime, a' franczia törvényhozó telivér idegent lát abban, ki külső hatalmasságot szolgált mint katona, ha mindjárt soha sem viselt fegyvert a' haza ellen; 's a' magyar törvény' textusa szerint, még ez utóbbi esetben is, privilegiáltabb állásunak tekintetnék a' külföldinél.

Itt tehát elkerülhetlen a' módosítás. —

A' 17-dik §. szerint magyar hölgy ha külföldihez megy nőül, férje' honiságát követi, de özvegygyé levén, ha a' honban lakik, folyamodás' minden szüksége nélkül, tettleg visszahonosultnak tekintetik. — Ezen intézkedést, melly általunk már egy korábbi czikkelyben mellesleg említetett, nem lehet nem helyeselnünk; — de mit tartsunk azon magyar hölgy' honiságáról, kinek férje a' házasság' ideje alatt vesztette el honpolgárságát? A' törvényjavaslat hallgat ez' esetről, 's mi részünkről igazságtalanságot látnánk abban, ha a' nő e' miatt saját honpolgári jogaitól, nevezetesen birtok- és öröködési jogainak részétől is fosztatnék meg szükségképen, 's igazságtalanságot lát velünk ezen intézkedésben számos jogtudós annálfogva: mert a' külföldihez nőül ment hölgy tudta, hogy nem fog magyar polgárjogokkal birni házassága' idejében, az imént emlitettről pedig rendesen feltehetni, hogy azt nem tudta, hogy azt lehetetlen volt tudnia.

A' 18-dik §. az elvesztett honpolgársággal járó örökség- 's egyéb jogveszteségről szól, nevezetesen arról, hogy ezen capitis diminutioi időközben csak az országban lakó külföldiek' jogával birhat. Általában véve nincsen ellene kifogásunk, de a' fogalmazás hiányos. „Ki elvesztette honpolgárságát, az alatt megnyilt örökségi jogait elvesztvén, 's az ő mellőzésével azok az utána következőkre szállván át 'stb.“ Ha rendszeresített magánjoggal birnánk, akkor talán nem volna szükséges szabatosabban jelölnünk

ki a' birtoklás' és öröklés' miként történendését, de még ez' esetben is, ugy hiszem, más kifejezéssel kellene élnünk a' „megnyilt örökségi jogok“ helyett, mi a' franczia: „droits ouverts“-nek inkább philologiai mint törvénytudományi fordítása. —

Berekesztésül hadd fejezzem ki abbeli örömemet, hogy a' honpolgárság' elvesztésének két igen gyászos neme érintetlenül maradt a' törvényjavaslatban. Egyike az ugynevezett polgári halállal szokott járni azon országokban, hol a' becstelenitő büntetések' rendszerét találjuk; másika a' haza' egyes részeinek a' magyar koronától elválásán alapulna, olly neme a' honpolgárság' vesztésének, mellyet egy franczia professor, kitől egyet-mást tanultunk e' tárgyra nézve, igen szabatosan 's igen röviden e' szavakkal absolvált: „ezt, uraim, nekünk ugy nem szabad előrelátnunk, mint a' hogy' a' törvényhozás nem látta volt előre.“

Egy közelebbi számban szólani fogunk a' Magyarországban tartózkodó külföldiek' jogköréről, 's azzal befejezzük fejtegetéseinket a' honositás körül.

HONOSITÁS. IX.

(1846. december' 4-én.)

A' honositási törvényjavaslat' harmadik fejezete a' külföldiek' jogkörét tárgyalja. —

Ha figyelemmel voltunk a' régiség' népeinek nyilvános életére, azt fogtuk tapasztalni, hogy nálok a' közjog, távol minden viszonossági momentumoktól, az állodalom', a' civitas' tökéletes elszigeteltségén 's az idegennek és ellenségnek azonositásán alapult. A' hires jogformulát: „ut inter bonos bene agier oportet" csak az ujabb kor alkalmazta a' népeknek egymássali közlekedésére, a' régiség egyedül polgár és polgár között látta volt helyét. Ezen alapnézetből indulva ki az elökor' több népei, vagy megölték a' hozzájok betolakodott idegent, mint ez keleten sok helyt — emlékezzünk csak a' minapi bokharai eseményekre — még jelenleg is napi renden van; vagy be sem bocsátották hazájokba, — mint még nem régiben a' chinai, japáni 'stb. rendszabály is tartotta; vagy megtagadták tőle a' jogot meg' kilépni az országból, mint ezt például Paraguayban Francia dictator napjainkban is gyakorlotta volt. — Rómában az idegenek nem léphettek házasságra római asszonynyal, nem birtak atyai hatalommal, nem rendelkezhettek végintézetileg 'stb., szóval: jogkörük nem volt sokkal terjedelmesebb a' rabszolgáknál, kikhez annyiban is hasonlítottak, mennyiben büntetésül megvesszőztethettek, — olly neme a' fenyitéknek, melylyel tudnivalóképen a' római polgárt tilos volt illetni. De helyesen jegyeztetett meg, hogy a' külföldieknek állapota azon mértékben szokott javulni, mellyben a' nép' alsóbb osz-

tályainak sorsa javulásnak indul, 's mellyben a' státus' tagjainak különváltságai elenyésznek. „Természetes — igy ir egy jeles publicista — hogy az idegenek', a' külföldiek' állapota nem lehet jobb a' státus' lakosai' utósó osztályának állapotánál, mert ezek mellett legalább a' nemzetiség' eszméje küzd. A' külföldiek' mostoha viszonyai mindig nagy socialis különváltságokra mutatnak: ez a' történetek által tanusitott tény. A' mint a' polgárisodásnak haladása ezen jogkülönféleségeket elenyészteti, felebbszáll azon pont, melly a' külföldiek' állapotának emelkedését akadályozta, 's ennek következményeül a' külföldiek' jogviszonyai is javulnak."

Az olvasó látja, hogy a' külföldiek' jogkörének ügye magának a' polgárisodásnak, magoknak a' haladási elveknek aegise alá van helyezve, 's igy természetesnek fogja találni, hogy a' törvényjavaslat' szerkesztői nem voltak szükkezüek a' jogok' osztogatásában, 's hogy nekünk sem szándékunk, méltánytalanoknak lenni az idegenek iránt, 's a' Greven huszárezred' tiszteinek az 1790-diki országgyüléshez intézett folyamodása' hatalmas phraseologiájával tárgyalni ez ügyet. De más oldalról vigyáznunk kell, hogy midön mások iránt bőkezüek vagyunk, minnenmagunk iránt ne váljunk igazságtalanokká. Az angol törvények szerint a' külföldi — az „alien" szerezhet mindenféle ingó vagyont, 's e' tekintetben törvényes kereseti joga is van, valamint végintézetileg is rendelkezhetik, de fekvő birtokot tulajdoni czimmel nem szerezhet magának. 'S Blackstone megjegyzi, hogy a' külföldiek' ezen jogaival csak ollyas idegenek birhatnak, kiknek hazájok békében van Angliával, mert — igy szól — ellenséges országokból való külföldiek semmiféle jogokkal és szabaditékokkal nem birnak, hanemha a' fejdelem' különös kegyelméből.

Ennyiből állanak az alienek birtoklási jogaik Nagybritanniában; Franciaország jóval tovább ment, 's az 1791-diki alkotmány' erejénél fogva a' külföldiek, akár laktak Franciaországban, akár nem, mindazon birtokszerzési, szállítási és öröklési jogokkal birtak, mellyekkel a' franczia polgárok; de minthogy az idegen hatalmasságok egyáltalában nem siettek a' franciákat is hasonló jogokkal felruházni, a' code Napoléon' 11-dik szakaszánál fogva

a' külföldi csak azon polgári jogokat élvezheti Franciaországban, mellyekkel a' francziák birnak ama' külföldinek hazájában. 'S ámbár Franciaország e' tekintetben utóbb ismét megragadta az initiativát, 's a' külföldit ujra felruházta a' birtokszerzés' és szállítás' öszves jogaival, ha mindjárt hazájában semmit sem akarnának tudni a' viszonosság' elvéről, — mégis a' külföldiek' polgári jogköre nem azonegy a' született francziákéval.

A' szerződéseken alapuló viszonosság azon lényeges haszonnal jár, hogy felbomolván nép és nép között a' békés viszonyok' megszünésével valamennyi szerződés, az állodalomnak szabadságában áll, kirekesztőleg saját érdekének szempontjából indulni ki a' crisis' pillanatában. Ez lehetett a' legfontosabb argumentum Napoleon' szemében, 's a' tribunatus örömmel járult a' viszonosság' elvéhez, és körülbelől igy okoskodott:

Midőn valamelly nemzet önnön polgárainak sorsával foglalkodik, akkor veszedelem nélkül engedheti magát oda a' legszabadelmüebb nézeteknek. Mennél inkább magasztalja fel polgárainak jellemét, annál inkább emelkedik önmaga is; minden, a' mit elkövet, hogy polgárait nagyokká, dicsőkké tehesse, azt önnön nagyságaért, önnön dicsőségeért követi el. De midőn más népekkel való viszonyait szabályozza, akkor nagylelküsége könnyen veszedelmessé válhatnék önmaga iránt. A' polgári jog, melly a' nemzeteket egymás között igazgatja, kölcsönös szerződéseikben rejlik. A' melly nemzet nem akarja magát gyengiteni, nem akar önmagának ártani, annak tekintetbe kell vennie, hogy mit tesznek más nemzetek érette, 's akkor tudni fogja, hogy mire kelletik magát köteleznie irányukban. Ezen elven alapul az öszves ovatosság, melly a' népek' biztosságának és függetlenségének fentartására szükséges. Nagy lépés az emberiség' közjava — a' népeknek egymáshozi közelitése felé már az is, hogy eleve biztositjuk nékik azon előnyöket, mellyekben minket szerződéseik által részesitenek. Ez is tényező leszen arra, hogy végre eltünjék a' sorompó, melly a' polgárisodott nemzeteket távol tartja egymástól. De miglen általánossá válandott ezen hajlam, addig

nem szabad magunk' családjának érdekeit feláldozni más, idegen család' érdekeinek. —

Szerettük volna, ha a' törvényjavaslat' szerkesztői nagyobb kört engednek ezen elv' nyilatkozásainak. A' viszonosság' elvét csak a' 25-dik §-ban látjuk kitüzve. „Külföldinek — igy szól az idézett szakasz, — ha az a' hon' határain kivül lakik, a' honban nyilott örökség megadatik (gondolom, annál inkább, ha a' hon' határain belül lakik); mint szinte a' ki — avagy visszaköltözködő egyednek az itten keresett vagyon kivitetni megengedtetik, de mind ez csak azon feltételek alatt, mellyek hasonló esetekben fenállanak e' honnak irányában, törvényei szerint azon állodalomnak, mellyben az örökösödő lakik 'stb." A' 20-dik, 21-dik és 24-dik §§. ellenben, mellyeknek erejénél fogva a' külföldi képességgel bir házat *) szerezni, 's mindenféle mesterséget, müvészetet, kereset- 's élelemmódot azonkép' üzhet, mint a' belföldiek, — semmitsem tudnak a' viszonosság' elvéről. Ez annyit jelent, hogy például a' külföldi ügyvéd szabadon allegálhat törvényszékeinken, ha mindjárt a' mi Benyovszkyaink 's Kubinyiaink semmi hasznát sem vehetik diplomáiknak, mihelyest az ország' határain tulléptek, — olly intézkedés, mellyet még Franciaországban is sokallanak, hol az ország' valamennyi barreauinak ugynevezett fegyelmi tanácsai (conseils de discipline) távol vannak attól, hogy a' külföldieket lajstromaikba iktassák, 's hol a' főhatalomnak nem jő eszébe őket illyesmire kényszeriteni, nem még akkor sem, ha különben Franciaország 's az illető kültartomány között a' viszonosság' elve állapitatott volna meg. Igaz, a' 22-dik §-ban ez áll: „közhivatalt a' külföldi nem viselhet", de az ügyvédség ugy nem közhivatal, mint nem az orvostanárság; az ügyvédséget nem szabad a' közhivatal czim alatt érteni, különben alkalmat nyujtunk igen gyászos visszaélésekre, nevezetesen az ügyvédi függetlenség' veszélyeztetésére. Ismétlem: az ügyvédség, az egyszerü ügy-

*) „Földbirtokot csak haszonbérben tarthat, más czimmel nem, mielőtt honositatnék." Helyesen. Körülményeink ollyasok, hogy e' tekintetben még a' viszonosság' elvéből sem szabadna kiindulnunk.

védség — ellentételül a' tiszti ügyvédséggel, a' közhatósági fiscalatusokkal 'stb. — mesterség vagy müvészet, a' mint tetszik, az ügyvédség közszolgálat, de nem közhivatal; 's ezen ne aggódjék senki, — a' törvényhozási képviselőség sem közhivatal, meglehet hogy több, meglehet hogy kevesebb, de nem közhivatal. Ennek fejtegetése azonban máshová való levén, térjünk vissza tárgyunkhoz.

Másik hiánya a' magyar törvényjavaslatnak abban áll, hogy azon külföldiek között, kik hazájokban maradtak, de ügyviszonyban állanak velünk, vagy kik csak ideig óráig tartózkodnak az országban, kik talán a' végett érkeztek ide, hogy bennünket kizsebeljenek, 's azok között, kik a' honositás' szándékával telepedtek le közöttünk, 's kik eddigi honpolgársági jogaikról lemondottak, hogy a' mieinkben részesíthessenek idővel, — nem teszen semmi különbséget a' jogkörre nézve. Heterogeneus dolgokat nem szabad együvé sorozni, mert különben vétenénk a' számtan' első szabályai ellen, 's ha az utóbb említett külföldiek iránt kedvezésekkel illik lennünk, az elsőbbek csak száraz igazságot követelhetnek magoknak. Törvényjavaslatunk csak egy izben különbözteti meg az országban letelepedett külföldieket az itt ideiglenesen mulatozóktól (26. §.), de ekkor is egyenlő jogkörben részelteti őket, 's kimondja, hogy rendőri 's büntetti esetekben valamennyi külföldi a' polgárokkal egyenlő bánásmódban fog részesülni. Ha ezen „bánásmódot" active is értjük, azaz: ha az idézett sorok azt is akarják mondani: hogy a' külföldinek épen annyi joga van a' büntető vagy rendőri kereset' megnyitását követelni, mint a' belföldinek, 's hogy illyes esetben nem tartozik kezességet, cautiót letenni, mint a' hogy' nem köteles erre a' belföldi; 's ha a' „valamennyi külföldi" kifejezés alatt még a' vagabundusok, a' csavargók is értetvén, ezekkel rendőri tekintetben ugy fognak bánni, mint az ország' polgáraival 'stb.: akkor ollyas rendszabályt állitunk fel, mellyet más nemzetek, ugy hiszem, nem fognak követni.

Száz kérdéssel, száz kifogással állhatnánk még elő, de jobbnak látjuk azt inditványozni: maradjon ki egészen a' jelen törvényjavaslatnak a' külföldieket illető része; illy fontos ügyet nem

szabad mintegy futtában, — illy terjedelmes ügyet nem lehet egy toldalékocskában tárgyalni. Ha valamelly nemzet azt állitja fel elvül : hogy belföldi és külföldi között polgári tekintetben nem létezik különbség, vagy ha mindenben a' viszonosság' elvéből indul ki : akkor egypár szakasz elégséges, kivált ha az illető nemzet már rendszerezett törvénykönyvekkel bir. De a' magyar törvényjavaslat' szerkesztői más elvből indultak ki, 's a' magyarnak még nincsenek rendszeres törvénycodexei, 's igy a' külföldiek' jogkörének meghatározására ívek és ívek kivántatnának. Ez ügyben tanácsosabb per excerpta dolgoznunk, még pedig olly értelemben : hogy az elutasithatlanoknak talált pontok részben külön rubrumok alatt, részben a' városi codexben, az iparügyi törvényekben 'stb. — mint már a' mult országgyülés is megkisérté, — állapitassanak meg.

Ismétlem : csak hagyjuk ki az egész harmadik fejezetet. Az első szakasz : „rabszolga, azzá bár mint lett legyen, a' hon' földére lépvén, szabadságát azonnal visszanyeri," külön magában is megállhatna; de véleményem szerint ezen szépen hangzó specialis intézkedés mellé egy még szebb tartalmu általános rendszabályt lehetne sorozni, mellyben kimondatnék a' státusjog' amaz elve : hogy külföldinek nem szabad ollyas jogot gyakorlani az országban, mellyet törvényhozásunk megszüntetett, mellyet az ország' törvényei tilalom alá fogtak.

SZÓT KÉREK!

(1847. januarius' 3-án.)

Rosz izlésü ember, ki nem szereti a' tisztaságot mindenben, de innen nem következik, hogy a' simaságot is kell mindenben szeretnünk.

Több izben tapasztalhattuk, hogy a' melly politicai szónoklatot örökké azonegy sima habjáték emeli és tovább sodorja, az közelebbi vizsgálat után üresnek, izetlennek mutatkozik. 'S igy van a' dolog általában a' publicistica' mezején, és mert igy van, soha se panaszkodjunk az érdesség ellen, melly szúr és karczol, 's tűrjük el a' hangnak ollykori nyerseségét, — illyesmi rendesen épszövetü kelmére, egészséges anyagra mutat.

Rendesen, mondom; mert van ollyatén nyers hang, mellyet magam sem szivelhetek. Mikor a' tizenhárom, tizennégy éves gyermeknek rögtön megcsattan a' hangja, 's mikor ezen álférfias hanghoz még a' fejlődési időszak' egyéb csecsebecsei is csatlakoznak: akkor olly harmoniát hall az ember, mellyet még az atya is csak azon remény' fejében tűr el, mert hiszen nehány év majd kicsiszolja a' kissé gonoszul nyilatkozó érczet.

A' magyar publicistica csak minapában bontakozott ki pólyáiból, de hangja már is megcsattant, 's e' hangon nem ritkán inditványok tétetnek nagykönnyeden a' legfontosabb közjogi tárgyakról, mellyekhez az érett férfiu csak ovakodva mer hozzászólani. Ha az ember kissé körülnéz, eszébe jönek ama' leedsi és manchesteri clubbocskák, mellyeket kirekesztőleg csak nyolcz, kilencz

éves gyárgyermekek látogatnak meg, kik egytől egyig alacsonabbak az asztalnál, hová az ale-korsót helyzi a' pinczér, 's kik mégis, ó-angol szokás szerint, egy-két politicai „resolved-"del rekesztik be banquetjöket. Illyesmin vagy nevet az ember, vagy boszusággal fordul el tőle, — politicai érettséget csak a' vakok láthatnak benne.

De jegyezzük meg jól: politicában a' legénykedés nincsen szükségképen ifjukorral összekapcsolva; az éretlenség' keresztlevele néha már Mária Terézia' és József' idejében kelt, 's Pitt huszonnégy éves volt, midőn a' fél világ' kormányát ragadá magához.

Elmondták ezt már mások is előttem, 's e' nézetben minden bizonynyal a' politicai irodalomnak tetemes része osztozkodik velem; de szükséges volna, hogy azok, kik a' felekezetek' élén állanak, 's kik, akár radicalok legyenek, akár mérsékelt reformerek, vagy conservativek, illyes formákban egyiránt nem gyönyörködnek, nem gyönyörködhetnek, — szükséges volna, mondom, hogy a' magok', az értelmiség' érdekében gátolnák elvégre ama' ragálynak szertecharapódzását, gátolhatnák pedig az által, ha nagyszerüebb bázist mutatnának ki illető pártjaiknak, 's igy közvetve a' politicai vitának is. Higyétek nekem, a' melly nap elvek és eszmék lépnek a' prosceniumra, 's a' szenvedelmek és személyességek a' háttérben maradnak, az nap' a' chorus is nemesbülni fog szükségképen, — a' melly nap' teljesülni fog, mit Carrel ohajtott: eszmék és nyiltan bevallott érdekek lépvén az ármány' vagy a' véletlen' helyébe, az nap' szükségképen nemesbülni fog a' hang is, mellyen az ország' ügye köztermekben és hirlap-hasábokban felszólal. Stahlnak physiologiai theoriája, melly szerint a' lélek teremti magának a' testet, tökéletesen áll a' politicai irodalom' és müvészet' mezején. Nagy eszméket még soha sem láttam koldustarisznyába füzve. A' genius reáveti palástját müvére, szinte mint a' torzomborz gondolatokat mindig borzas köntös takarja el.

Gyülekezzünk a' müveltség' zászlaja körül, az minket a' jó ügy' országa felé fog vezetni.

Jól tudom, hogy a' ki a' politicának terére lép, annak nem szabad noli me tangere-féle feszelgéssel fel- alá sétálnia, nem szabad magát ereklyének tartania, mellyet üveg alá zárnak, hogy ajkaikhoz vigyék a' hivek; — tudom azt is, hogy az insinuatiók' egész seregét, a' szerint, mint vagy bárgyuság' vagy roszlelküség' szüleményei, vagy megsajnálja vagy megveti az ember, nyugton tovább haladva, mert önnérzete mondja neki, hogy azt még nem szülték meg, kinek joga volna az ő jó szándékát kétségbe vonni; — tudom mind ezt, de hiszen azzal nyitottam meg jelen czikkelyemet, hogy a' szerfeletti simaságnak selejtességét mutattam ki, 's én nem az erős dolgok', hanem az értelenségek' és izetlenségek' alján látom az eszmék' tökéletes elsatnyulását.

Ügyekezzünk, urak, az előitéletek' és szenvedelmek' hinárából az elvek' magasságára feljutni.

Nagy baj az, mikor a' magunk' pártjának elvei nem birják összes rokonszenvünket, de az ellenpárt' emberei birják összes gyülöletünket.

Nagy baj, ha vannak, kik, conservativ elveik' tanusitására, Sámson' rókáit szeretnék az ellenzék' legüdvösebb vetései közé bocsátani, — illyesmiben több a' gladiatorság, mint a' státusférfiság; 's nagy baj, ha vannak, kik magokat ellenzékieknek tartják annálfogva, mert a' korona' tanácsában még azon esetre sem fognának helyet, ha itt elveiket 's összes kormányrendszeröket létesithetnék; — illyesmiben több a' vak bálványozás, mint a' vallásos hűség.

Nagy baj, szóval, ha vannak, kik nem bizonyos ellenzéknek vagy bizonyos kormánynak, hanem minden ellenzéknek vagy minden kormánynak már in thesi ellenségei.

Jelen viszonyaink közt minden nagyobb státusnak kormánya szükségképen képviseleti básison nyugszik, 's minden képviseleti kormány lényegesen a' többség' kormánya. 'S innen az következik, hogy azon esetre, ha a' többségre jutott ellenzék nem foglalná vagy nem foglalhatná el a' kormányt, vége volna a' képviseleti rendszernek; következik továbbá az, hogy miután sokféle eszközökkel szerezhetünk magunknak többséget, 's miután a' legalkot-

mányosabb többség ellenében sem válik jogtalanná a' kevesebbség, — következik, mondom, hogy ezen kevesebbség jogositva van mint ellenzék fellépni, és hogy ebbeli fellépése néha az alkotmány' ügyében elkerülhetlenül szükséges, 's mennyiben a' közigazgatás felett ellenőrködik, mindig kivánatos. Következik végre, hogy valamint a' képviseleti rendszer el van ferditve, ha a' többség' birtokában levő kormányt paralysálhatni: ugy el van ferditve akkor is, ha a' kormány nem lép le, mihelyest kevesebbségbe jutott.

Ha ezen alaptételek' valóságáról azok, kik a' kormánynál vannak, 's azok, kik az ellenzék' padjain foglak helyet, egyiránt meggyőződnek: akkor a' kormány és ellenzék közötti antagonismus az alkotmányos erők' gravitatióján fog alapulni; akkor az antagonismus minél nemesebb formákban fog nyilatkozni, ollyasokban, mellyek az embert a' parliamenti közigazgatásra emlékeztetik, nem a' helység' házában összeülő kupaktanács' eljárására.

De a' kormánynyal nemcsak az ellenzék áll szemközt. A' kormány, semmi kétség, bizonyos tekintetben a' nemzet' erejének és irányának leghivebb, legbensőbb formulázása, de mennyiben mint kormányzó egység szükségképen különáll a' kormányzottak' tömegétől, nézetei ellentétbe jöhetnek a' kormányzottak' érdekével, 's működése néha oda is terjedhet ki, hol visszás hatásának kártékonyságától még azok is tartanak, kiknek egyébiránt legparányiabb hajlamuk nincsen a' mult század' „laissez faire, laissez passer"-féle, mindig cum grano salis alkalmazandó bölcseségét a' kormányok és nemzetek közötti összes viszonyra alkalmazni.

„A' főhatalom — mondá Royer-Collard a' restauratio' ministereinek, — hajdanában egymaga 's korlátlanul állott a' centrumban, de a' körnek számos pontjain korlátolva volt, másoknak is levén benne részök. Jelenleg korlátolva van a' centrumban, de másutt mindenütt egymaga áll 's korlátlanul. Ebben ellenmondás is, veszedelem is rejlik. A' rend' 's a' szabadság' meggyökereztetésére szükséges, hogy a' hatalom mindenütt feltételezve legyen és körülirva." Ez annyit jelent, hogy a' puszta országgyülési képviselet, ha mindjárt nemcsak a' szabaditékosok volnának képviselve, 's habár a' nemzet' küldöttei évről évre gyülnének is együvé, —

hogy, mondom, az országgyülési képviselet egymaga még nem elégséges a' nemzet' érdekeinek biztositására; és hogy nem elégséges, azt különösen nekünk illik kiemelnünk, kik az alkotmányos központositást elsök sürgettük e' hazában, de kik ezt mindig életrevaló községi rendszer' alapján akartuk felépiteni, mint ezt jelenleg, lecsillapodván az elsö ingerültség, mindenki fogja bevallani, ha korábbi táborozásainkra visszatekint.

Ismétlem, a' puszta országgyülési képviseleten feneklö felelös kormányforma egymaga nem elégséges a' közügyek' biztositására. Én Francziaország' választási rendszerét nem tartom a' lehetö legtökéletesebbnek; de ezen rendszer mellett is, — minthogy Francziaország egy uttal birtokában van a' jurynek, melly által a' nemzet' tagjai közvetlenül járnak el az igazságszolgáltatásban, 's birja a' szabadsajtót, a' nemzet' öszves értelmi erejének ezen hü képviselöjét, — ezen rendszer mellett is inkább látom biztositva alkotmányos érdekeit, mint ha egy oldalról a' kamarák ollyas választási rendszer' utján alakulnának, melly még a' Garnier-Pagés' „politicai szótárának" magyar tanitványait is kielégitené, — magistro docto discipulos doctiores! — más oldalról pedig jury és szabadsajtó olly állapotra juttatnának, minöben azok, a' német adeptusok' emlöin nagygyá nött magyar publicisták' tudomása szerint, Francziaországban sinlödnek, — azaz: a' tökéletes nullificatio' állapotára.

Magyarország a' juryt és a' szabadsajtót — fájdalom — nem számlálhatja institutiói közé; 's én nem tartozom azokhoz, kik magokat azzal vigasztalják, hogy sajtónk csak de facto nem szabad, de jure igen; 's kik a' kecskeméti birákban a' jurynek hasonmását látták; — de Magyarország még sem olly annyira árva közjogi institutiók' dolgában, hogy dictáján kivül egyáltalán minden politicai biztositékot nélkülözne; Magyarország ugynevezett közhatóságaiban olly institutiókat bir, mellyek' helyébe — semmi kétség — valóságos municipalis rendszert kell léptetni, de mellyeket nem szabad mintegy mellesleg megsemmisiteni vagy megcsonkitani, mert a' nemzet' életerejének egy része rejlik bennök, 's mig ezt máshová nem szállitottuk, mig szabad

működésére alkalmasabb csatornákat nem ástunk, mig egy részről a' parliamenti biztositékokat, más részről a' községrendszert életbe nem léptettük, — mindaddig, mondom, illyetén nullificatioi kisérlet, a' beszámitás' fokozatához képest, vagy hiba vagy vétek.

'S innen az következik: hogy azon kormány, melly Magyarországhoz igy szólana: eldödeim nem a' legvallásosabban tartották meg az országgyüléseket, de ezentul okvetlenül megtartjuk három évről három évre a' dietát, söt annak idejében talán azt sem fogjuk ellenezni, hogy minden évben, még pedig Pesten, az ország' szivében tartassék országgyülés; — következik, mondom, hogy ezen kormány nem szaporitotta volna az ország' biztositékait, nem hirdethetné magát alkotmányosabbnak azoknál, mellyek a' dieták' tartását örömest ad tempus immemoriale 's minél hozzáférhetlenebb helyekre relegálták volna, — ismétlem, nem hirdethetné magát alkotmányosabbnak eldödeinél, ha ollyatén intézkedésekhez nyulna egy uttal, mellyek a' törvényhatósági institutiót, mint közjogi garantiát gyengithetnék, söt lépésről lépésre tönkre tehetnék, mielött a' valóságos képviseleti rendszerhez 's a' parliamenti kormányhoz vezetö lépések 's elökészületek tétettek volna meg, mielött az ujabb alkotmányos élet' azon institutiói hozattak volna be, mellyeknek életbelépésével eddigi tökéletlen garantiáink ugy is magoktól összeporlanak, mert a' mi életrevaló van bennök, az már által fogott menni amaz institutiókba. Ha pedig a' kisérletbe vett intézkedés épen a' választási elemnek megszoritására, a' választás' utján alakult hatóságnak korlátozására volna irányozva, még pedig — jól kivánok értetni, — fenmaradván egyébiránt a' státusquo, 's a' nélkül, hogy valóságos képviseleti formák léptettek volna a' feudalis rendiség' helyébe, — akkor arra figyelmeztetném az illetöket, mire egy ösz státusférfiu, a' Bourbonok' idösb ágának egyik legbuzgóbb hive, figyelmeztette volt 1835-ben a' juryre nézve a' franczia kamarákat: „Vigyázzanak önök, mert olly institutióhoz nyulnak, melly nem tartozik azon mindennapi intézvényekhez, mikkel a' legistának tolla kénye kedve szerint játszik, hol felemelvén, hol lesülyesztvén azokat; mihez önök hozzányultak, az több, mint törvényhatóság, az politi-

cai institutio, az szintugy és szintazon mértékben képviseli az országot, mint önök magok.“ .

Körülbelöl erre figyelmeztetném mindenekelőtt az illetőket; az ellenzéket pedig először is arra, hogy — —

De hallom a' gúnyos megjegyzést: önnek mindig kifogása van mind kormány mind ellenzék ellen, ön a' meleget is, a' hideget is megfujja, 's igy bizony, azonképen nem viselthethetik senki bizodalommal önnek politicai consistentiája iránt, mint nem viseltetett Aesop' meséjében a' satyrus azon vendége iránt, ki a' fagyos kezet is, a' forró levest is megfújta.

Ezen vádakra megfelelt már évekkel ezelőtt az angol radicál sajtónak legjelesebb publicistája, Fonblanque, midőn ő és elvtársai, whigek és toryk által, elvtelenségről vádoltattak. Válasza körülbelöl igy hangzott:

Satyrus uramnak nem volt igaza. Ő itéletet hozott abból, a' mi inconsistentiának, állhatatlanságnak csak látszott; ő nem vette tekintetbe, hogy a' vendég' keze szerfelett hideg volt, 's az elébe tálalt leves szerfelett meleg, 's hogy a' lehellet, melly amazt melegitette, 's emezt meghütötte, mindig azonegy emberi temperaturával birt. Ha valaki a' satyrusok' országában lakik, akkor oka lehet lélekzetét szépen magába szorítania, 's a' béke' kedveért türnie, ha ujjai lehullanak a' fagy miatt, 's ha gyomrát megégeti a' forró lé; de ha valakinek értelmes lényekkel van dolga, akkor csak vegye hasznát mind eszének mind lehelletének, mert ők a' cselekvényekkel járó körülményeket is veszik számba.

Igy apologisált Fonblanque; de már kifogytam az időből, 's igy a' mit előadandó voltam, jobb lesz, más alkalomra halasztanom; annyit azonban előre mondhatok, hogy észrevételeimben semmi sem foglaltatik, mi az ellenzék' tagjai között félreértést idézhetne elő. Most, midőn a' conservativ táborban erősebb a' szövetkezés mint valaha, most nekünk ide át, nemcsak tanácsos, de épen kötelességünk, en colonne serrée vívnunk meg az ellenféllel. Ha győztünk, lesz idő 's alkalom meg' szétmennünk; 's én kinyilatkoztatom előre, hogy a' régi eretnek vagyok ma is. Egy betü nem sok, de még egy betűt sem áldoznék fel politicai credómnak

szótárából; — más részről azonban tudom és vallom azt is, hogy nem minden idő alkalmas arra, miszerint a' secessio ad montem sükerrel és a' közügy' veszedelmeztetése nélkül kisértethessék meg.

'S most minden őszinte barátnak 's minden emberséges ellennek, kiket magamnak publicistai pályámon szereztem, boldog uj évet kivánok.

TÁJÉKOZÁS AZ EGYESÜLETI JOG' MEZEJÉN. I.

(1847. januarius' 10-én.)

Nem ismerek fontosabb, nem ismerek kényesebb ügyet annál, mellyről ma szót akarok tenni. Szerettem volna, ha mások megelőznek e' téren, 's ha csak a' rendezés marad reám, olly dolog, mellyben, bármi gyengének érezzük is magunkat, némi szorgalommal mindig czélt érhetni; de azok, kiket örömest és bizodalommal szoktam követni pályájokon, annyi egyéb miatt, ugy látszik, nem érnek reá az előmunkálatok' megtételére, a' főelvek' kitüzésére és alkalmazására, 's igy nem látván mást a' gáton, magam fogok hozzá, lelkiismeretesen, mint szokásom, alaposan csak annyiban, mennyire csekély tanulmányaim engedik.

A' mult országgyülés, mellyen az ellenzéknek volt többsége, megszülte a' védegyletet; az egyesületi törvény csak a' jövő országgyülésen, mellynek irányát már előre conservativnek mondják, fog megszülemleni.

Előbb megjelenik az üdvözitő, 's csak azután készitik számára a' feszületet, — igy szólanak a' melancholicusok.

Előbb megirják az iliást, 's csak azután érkeznek az aristarchusok, — igy szólanak a' classicai régiség' derültebb világnézetü hivei.

'S mit szóljak én, a' pessimista, én, a' ki született ellentéte vagyok a' mindnyájunktól szeretett optimistának Bezerédj Istvánnak?

Én ez egyszer, először is azt mondom: a' jövendő Isten' ke-

zóben van; hirdetni, hogy a' jövő országgyülésen a' conservativek lesznek többségben, részünkről kishitüség —, a' conservativek' részéről elbizakodás fogna lenni; ezt megbüntetik az égiek, amaz maga-magát bünteti meg.

És mondom továbbá azt: Igen helyesen történt, hogy előbb alakult meg a' védegylet, 's hogy csak most inditványozzuk az egyesületi törvényt; legalább senkisem hátráltathatja a' kérdés' megfejtését az által, hogy a' törvény' inditványozóját Utópiába utasitja. A' szükség érezteti magát, siessünk azt kielégiteni; — hol van, kinek ezen logica ellen kifogása lehetne? Haladók 's maradók egyiránt napi renden látják ez ügyet, 's munkaközben még ugy fognak elvegyülni, hogy mikorra felépitették a' törvényt, már megtörténendett az unio, 's minden szem' csodájára és örömére ott áll készen az engesztelési politicának, semmi kétség, igen szép, de általunk, mert ismerjük az emberi gyarlóságot, nem remélett eredménye!

Két évvel ezelőtt, midőn a' törvényhatóságoktól a' kebelökben létező egyesületek' alapszabályai tudomás végett felkivántattak, sokan azt rebesgették, hogy a' fennálló egyesületek' irányában felsőbb helytt megszoritólag fognak intézkedni. Üres szó, balga fecsegés volt az egész. A' kormány igen jól tudta, hogy ez által terrenumot veszitene, nem nyerne. Valamennyi ószabásu alkotmányos legislatio — 's a' mienk csakugyan nem tartozik a' divatszerüek közé, — egyedül azon esetre lép fel büntetőleg 's ennek következésében megszoritólag, tiltólag az egyesületi jog ellen, ha „rosz szándék" világlik ki, ezt pedig teljes lehetetlen volt a' fennállott egyesületek' bármellyikének alapszabályaiból kisütni. A' rosz szándék volt az egyedüli criterion, melly a' hatalom' közbelépését igazolta, — ez volt az iskolának doctrinája, ezt hirdette a' forum.

Az ujabb korban, midőn az egyesületi szellem hasonlithatlanul nagyobb erélyességgel lépett fel, midőn az associatio,— hogy egy hatalmas irónak szavaival éljünk — azon emeltyü, mellyre a' társaság támaszkodik, hogy rozsdás bilincseiből kibontakozhassék, 's mindig magasabbra törhessen, — az ujabb korban, mondom,

érezhetővé vált a' szükség, az associatio' anyagi oldalán kivül a' formalisra is lennünk tekintettel, nehogy általa, ha mindjárt a' legnemesebb czél tüzetnék is ki, az anya-associatiónak, magának a' státusnak működése gátoltathassék. Absolut kormányu országok az által véltek segithetni a' dolgon, hogy eltiltván minden titkos egyesületet, titkosnak nyilatkoztattak ki minden egyesületet, melly a' kormánynak előleges engedélye nélkül lépett életbe. Magyarország nem tartozik az absolutisticus állodalmak' sorába, 's ennélfogva semmi köze ez eljárással. Alkotmányos országokban olly módokhoz nyultak, mellyek által sértetlenül maradván az egyesülés' és gyülekezés' joga, a' státusnak közbenlépése nem terjed továbbra, mint mennyi elkerülhetlenül szükséges, hogy az állodalom' organicus működése biztositassék. Illy módokhoz fogunk mi is nyulni, — kétségtelenül; alkotmányos nemzettől másféle intézkedést nem várhatni.

Bizom Istenben, hogy ez elvre nézve tökéletesen egyetértenek velem conservativeink is; — lehetetlen hinnem, hogy ők ez idő szerint, bármi zagyva dolgokat irtak is a' B—P. Hiradó' 123-dik számában, kevésbbé liberálisok volnának Németország' conservativ publicistáinál, nevezetesen Zöpfl-nél, ki, mint már neve is mutatja, — a' jó izlés bocsássa meg rosz elméneczségemet; gondolom, a' mostani rosz időjárásnak is van benne része, — ki, mint már neve is mutatja, a' czombókos kor felé gravitál némileg. Zöpfl, a' badeni nagyherczegi tanácsos, a' catholica Isabellaféle spanyol királyi rendnek lovagja, a' német professor, ki nyiltan bevallja, hogy neki nem szándéka alanyi vágyaihoz képest szerkeszteni a' státusjogot, 's hogy tehát nem akar uj elveket életbeléptetni, hanem a' már fennlevőket eszméletre akarja hozni és kifejleszteni, — Zöpfl, a' legmérsékeltebb conservativ-reformer, a' legparányiabb forradalmi eszme' leghalványabb árnyéklatának is ellene, — igy szól:

„Az egyesülési 's a' nyilvános gyülekezési jogot az alkotmányos monarchiában olly jognak mondhatni, mellyet az alattvalók a' képviseleti alkotmány' szellemében követelhetnek magoknak, mert a' képviseleti alkotmány általános és tartós, élénk politicai

érdeket tesz fel a' népben, 's azt ápolni kell és fenntartani . . . Igaz, Németország' közjogának forrásaiban sem az egyesülési, sem a' nyilvános gyülekezési jogot nem találhatjuk fel, de ennek igen egyszerü oka van, az t. i., hogy ezen források absolutisticus elven alapulnak, 's hogy előttök az összes képviseleti alkotmány ismeretlen, 's igy természetesen ennek valamennyi eredményei is hiányoznak."

Nem, nem! Lehetetlen, hogy a' magyar conservativeket, kik Zöpflnek száz helyett tanusitott mérsékeltségében 's aggodalmaiban hiven osztozkodnak, azon szellem ne lelkesitse egyszersmind, melly a' felebbi sorokat sugallá vala a' német professornak, 's melly, őszintén is, ovatosan is alkalmazva, megfelel mind a' szabadság', mind a' rend' igényeinek. Már azon körülmény is, hogy e' kérdés' megfejtését programmájokba iktatták, elégséges biztositék előttem, hogy ők tökéletesen érzik annak alkotmányos fontosságát, 's hogy ennélfogva ez egy tárgynál legalább le fogják vetni lábaikról az előitéletek' szük spanyol csizmáit, 's mezitláb, mint Mózes az égő bokor felé, fognak közeledni e' kérdés' tárgyalásához, azon pietással, melly nem engedi könnyelmüen kezelnünk a' szentséget, 's azon fegyverekkel felkészitve, mellyek előtt lehullanak a' már alakulóban levő közszellem' zárai, — értem a' jog' 's az értelmiség' fegyvereit.

Egy közelebbi számban a' kérdésben levő ügy' főmomentumait fogjuk kiemelni.

TÁJÉKOZÁS AZ EGYESÜLETI JOG' MEZEJÉN. II.

(1847. januar' 15-én.)

Minapi czikkelyemet azon igéretlel rekesztettem be, hogy egy közelebbi számban az egyesületi ügy' főmomentumait fogom kiemelni.

Itt vagyok, hogy igéretemet beváltsam, 's e' tisztemben, ugy hiszem, nem járhatok el tanuságosban, mintha bonczkés alá veszem a' B.-P. Hiradó' 123-dik számát, mellyben a' conservativ párt' journalisticai képviselői nézeteiket e' tárgyról fejtegették. Előrebocsátom — mert baráttal és ellennel szemközt egyiránt szeretem az igaz szót, — hogy az érintett czikkelyben épen nem találom azon macchiavellismust, mellyet megjelenésekor, ha emlékezetem nem csal, többen kiolvastak belőle, sőt épen ellenkezőleg jókora ügyetlenséget látok benne, mi tudnivalóképen nem tartozik a' macchiavellismus' alkotó részei közé; ezen ügyetlenség pedig onnan származik, mert az iró csak igen felületesen ismerkedett meg a' tárgygyal, mellyről értekezik, 's mert 'a védegylet elleni táborozásoknak igazolására tulajdon eszmetárából olly dolgokat vetett a' máshonnan, ugy látszik, valamelly német státustudományi compendiumból kiolvasottak után, mellyek ezeknél épen nem értékesebbek, 's mellyeknek odvasságát csak a' vitának ingerültsége takarhatta el szeme előtt. —

'S most térjünk által a' részletekre, ezeknek közelebbi megtekintése igazolni fogja az itt általánosan mondottakat.

„A' társulati eszme és szellem alkalmasint olly régi, mint

maga a' rendezett polgári társaság' eszméje." — igy nyitja meg czikkelyét a' B.-P. Hiradó' szerkesztősége.

Mais cela se prête admirablement au ridicule! mondám egy ismerősömnek, ki engem az érintett czikkely' mély philosophiájára jelentékeny arczczal figyelmessé tett, — mondani, hogy az anya alkalmasint olly idős, mint saját leánya, annyi, mint magunkra imádkozni a' nevetségesség' nyilait. De azóta két év folyt le, 's nekem most semmi kedvem democritusi kaczagással tölteni az időt; más részről azonban attól se tartson az olvasó, hogy aristotelesi komolysággal fogom megczáfolni a' felebbi tételt. Mintha bizony czélunkhoz szükséges volna, roppant philosophiai gőzzel halántékaink körül, ész- 's történettani argumentumok által bebizonyitanunk, hogy a' család, a' tribus alkalmasint régiebb a' nemzetnél, a' civitasnál. Nekünk elégséges tudnunk, hogy az ember, természeténél fogva, sociabilis, 's hogy ugyanazon ösztön, melly vele a' státust megalakítatá, irányzotta őt a' státusok' alakitása előtt, 's irányozza őt a' státusok' alakitása óta társulatok', egyesületek' alakitására. Mi nem vagyunk ideologok, 's nem vagyunk ábrándozók, — mit némellyek azért ügyekeztek reánk fogni, mert nem szeretjük a' rendszeretlenséget, — 's miután nem szokásunk erősségeket a' levegőbe épiteni, socialisták sem vagyunk: de mi hiszszük a' socialisták által erősebben, mint valaha proclamált tant, hogy az associatio az emberi társaság' kiindulási pontja 's jövendője egyszersmind, 's hogy hitünk a' haladásba, elválaszthatlan azon hittől, melly szerint szorosabb associatio' eszközlése által véghetlenül növelhető a' nemzetek', az összes emberiség' ereje, képessége, boldogsága. A' kinek füle van, az megérthet bennünket, — igenis, nekünk vérmesebb reményeink vannak, mint másoknak, általában az emberiség' 's közelebbről hazánk' jövendője iránt, de csak azon oknál fogva, mert az egyesületi eszme' tökéletesbitése iránt nagyobb reményünk van, mint másoknak. Ez nekünk hitünk, 's ki e' hitünket megtámadja, az magát a' haladást támadta meg.

Igaz, a' B.-P. Hiradó' publicistái sem hunyták be szemöket azon roppant hatásra nézve, melylyel az egyesületi eszme bir, 's

épen e' hatásból következtetik annak szükséges voltát, „hogy a' státus jogokkal legyen felruházva a' társulati szellem' működései' irányában.“ — Bizton, minden félelem nélkül, hogy valaki által megczáfoltathatnánk, merjük állítani, hogy senki sem küzdött buzgóbban a' státus' hatásköre mellett a' kebelében létező kisebb testületek' irányában, mint épen mi, a' P. Hirlap' jelen dolgozó társai. Avagy nem voltam-e én is egyike azoknak, kik nemcsak népszerüségöket, hanem még legtiszteltebb barátaik' szeretetét, bizodalmát is koczkáztatták, midőn a' státus', az átalakitandó státus' suprematiáját védették azon társulatokkal szemközt, mellyeket maga az állodalom, — érezvén az eddig birtokában levő eszközök' csekély' voltát, azaz : érezvén tökéletlenségét mint associatio, maga alakitott, maga teremtett magának. 'S ha mi a' státusnak ezen felsőbbségét hirdettük, védettük a' már consolidált társulatokkal szemközt : hogy' tagadnók meg e' jogát azon egyesületek' irányában, mellyek csak most vannak alakulóban, mellyek még nem vegyültek, még nem vegyülhettek el annyira az állodalom' organismusával, hogy találkozhassanak, kik ezt nélkülök már csak alig-alig gondolhatják. — Mind ebből látni való, hogy nekünk az ellen, miszerint a' státus jogokkal legyen felruházva az egyesületekkel szemközt, legparányiabb kifogásunk sincsen, de kifogásunk van az ellen, hogy a' B.-P. Hiradó' czikkelyének azon része, melly az állodalom' 's az egyesületek' correlatiojának státusjogi alapjával foglalkodik, számtalanszor emlegeti a' státus' jogait, de midőn az egyesületi jogkört érinti, mindig csak társulati eszméről, társulati szellemről, társulati hajlamról, százféle variatióval szól, de sehol sem társulati jogról. Egy helyt, mintegy elvétve, társulati szabadságot emlit a' czikkely, de a' positiv jog' terén tudnivalóképen a' jog hasonlithatlanul többet jelent a' szabadságnál, amaz mindig értéket jelent, ez pedig, mert szerfelett sokat mond, néha épen semmit sem, mi — hogy a' jelen tárgyra szoritkozzunk — kétségtelenül kiviláglik, ha meggondoljuk, hogy az absolutismus' legbuzgóbb hivei is mindig csak a' státus' jogait, nem a' státus' szabadságát emlegetik, az egyesek, a' társulatok' irányában. A' jog szónak ezen kiküszöbölése

annál felötlöbb, mivel a' czikkely' szerzője azonnal visszaemlékezik e' szónak lételére, mihelyest a' tárgynak historiai oldalára tér által, talán azért, mert a' historiai jog igen bárányszelid portéka, vagy talán azért, mert az eredetiben ugy találta, 's ez utóbbit annálinkább vagyok hajlandó hinni, mert a' czikkely' csodálatos philosophiai jargonja, mellyhez a' B.-P. Hiradó különben semmi hajlamot sem tanusít, idegen, névszerint német kutfőt gyanitat, olly körülmény, mellyet magában véve ugyan nem fogok roszallani, mert hiszen én is több ízben kölcsönöztem egyetmást idegen tekintélyektől, de roszallom az eljárást annyiban, mennyiben alkotmányosabb kutfőt lehetett volna igen könnyü munkával találni.

Második kifogásunk az, hogy a' státusnak közbenjárási jogát, lehető visszaélések' esetében, a' czikkely' irója nem a' törvényhozásban gyökereztetni, melly az egyesületi jognak, azonképen mint valamennyi egyéb jogoknak körét megszabja, hanem gyökereztetni a' státusnak rendőri hatalmában távolról, 's a' felügyelési jogban közelebbről, tehát olly dolgokban, mellyeknek kielégitő értelemhatározatát ember' szájából még nem hallottuk, mellyeknek irányát és hovászakadását ugy nem találjuk feljegyezve az alkotmányosság' chartáján, mint nem a' Niger' merre 's hováfordulását a' lelkismeretesen készült földabroszon, — olly körülmények, mik bennünket arra intenek, hogy ne bocsássuk hullámaira a' közjó' sajkáját.

Ügyetlenségről vádoltuk a' B.-P. Hiradó' szóbanlevő czikkelyének iróját; az olvasó, remélem, ugy fogja találni, hogy állitásunkat elégségesen okadatoltuk. Ha nem tudunk, vagy ha restellünk szabatosan gondolkozni, és eszméinket szabatosan fogalmazni, akkor, Isten neki, foglalkodjunk aprólékosságokkal, a' politicai élet' felszinének buborékaival, de hagyjunk békét az elveknek; különben azoknak szolgál támaszul boldog együgyüségében a' sajtó, kik ennek működését abominatiónak tartják; — ha olly tárgyakról irunk, mellyekhez nem értünk, akkor egy reggel csak azon veszszük magunkat észre, hogy nem azokat segitettük, kiken segiteni akartunk.

Örömest hiszem, hogy illyetén hibás tanok nem fognak nálunk

a' gyakorlati életbe általlépni, 's első czikkelyemben e' tárgyról kötelességemnek tartottam méltó megismeréssel kiemelni a' kormány' eljárását, melly nem támaszkodván a' felügyelési jog' odvas magyarázatára, az országgyüléstől várja e' tárgy' elintézését. De mind e' mellett aggódva tekintek körül, mert tudom, hogy nemcsak a' rosz szándéknak, hanem a' tévedésnek is gyászos következményei lehetnek. Igaz, minapi czikkelyem még olly derült vala, 's azóta csak nehány nap folyt le. De mikor ezen napok olly nehéz napok valának, mikor közülök egyik az ősz nádor' halálának napja volt. Ha látnom kell, hogy legmagasztosabb reményeink lehullanak az élet' fájáról, akkor, igaz, folytatom a' munkát, mert megszoktam, de a' jelen czikkely' irása közben ollyasmit éreztem, midön gondolat gondolat után elvált lelkemtől, mintha sebes volna a' hely, honnan leszakadtak. Árván érzem magamat, a' budai királyi vár nem érezheti magát árvábban. No, de semmi; csak folytassuk a' pályát, mellyen megindultunk, a' munka, azt mondják, elveszi élét a' fájdalomnak, 's igy nehány nap mulva majd tovább fonom az olvasóval e' tárgyat.

TÁJÉKOZÁS AZ EGYESÜLETI JOG' MEZEJÉN. III.

(1847. januárius' 19-én.)

A' B.-P. Hiradó' publicistái szerint azon kérdés : valjon csak előleges felhatalmazás mellett alakulhassanak-e a' társulatok, az egyesületek; vagy pedig a' nélkül is? (a' Hiradónak szavaival: valjon gyakoroltathatik-e jogilag a' státus' felügyelési joga épen ugy előzőleg, mint utólagosan?) — ezen kérdés, mondom, szerintök „nem ollyatén, mellyet jogelvekből meg lehet fejteni," hanem ollyatén, „mellyet ugy elmélet, mint gyakorlat csak a' szerint fejtenek meg, mint a' politicai és egyéb körülmények' összesége, vagy a' történetek' folyama, a' praeventiv vagy repressiv rendszert inkább ajánlják, vagy egyikét a' másik felett honositották meg."

Szépen volnánk.

De könnyü megmutatnom, hogy önök e' kérdésnek sem elméleti, sem gyakorlati oldalát nem értik.

A' mi az elméleti oldalt illeti, válaszom ez:

Igenis, a' kérdés csak az önök által felállitott önkényes vagy legalább épen nem rationabilis tényezők által fejtethetik meg, ha egyedül társulati eszme, társulati hajlam, társulati szellem 'stb., de nem társulati jog is létezik. Ha önök megismerik, mint a' hogy' bizom Istenben, meg fogják ismerni, hogy van társulati, egyesületi jog, 's hogy ezen jog egyike a' legszentebbeknek : akkor kénytelenek lesznek azt is megismerni, hogy az önök által feltett kérdés ollyatén, mellyet jogelvekből megfejthetni, 's mellyet jogel-

vekből azon esetre fejtünk meg következetességgel, ha azt állitjuk: hogy az egyesületek' alakitásához minden elöleges felhatalmazás' kieszközlése fölösleges. Ha előbb még engedelmet kell kérnem, hogy valamelly képességemet gyakorolhassam, akkor nem birok joggal arra nézve, a' mit gyakorlandó vagyok. Joggal az bir, ki, saját felelőssége alatt, másnak elöleges engedelme nélkül cselekszik. Ezt ugy gondolom, nem kell tovább fejtegetni.

Midőn önök azt mondják, hogy „e' kérdés ollyas, mint a' sajtószabadság' kérdése", tökéletesen igazuk van. Mindazon okok, mellyek a' sajtónak repressiv kezelése mellett a' praeventiv vizsgálat ellen küzdenek, mindazok küzdenek a' jelen kérdésben mellettünk önök ellen. A' ki sajtótörvényt akar, az egyesületi törvényt is akar; a' ki a' censurát védi, az önöknek praeventiv felügyelési jogát is fogja védeni. Önök csakugyan értenek az állások' constatirozásához, az tagadhatatlan; most a' legegyszerüebb olvasó is — ha arra, mit neki fenálló törvényeink és gyakorlat különben is biztositanak, még a' jogphilosophiának sanctióját is kivánja,—tudni fogja, hol, mellyik táborban kellessék neki helyet foglalnia; ha tisztába jött magával a' sajtószabadságra, vagy inkább a' sajtójogra, sajtótörvényre nézve, — mert érintém már minapi czikkelyemben, hogy a' positivitas' mezején a' „jog" szó több értékkel bir, mint ez: „szabadság,"— ha, mondom, tisztába jött magával a' sajtójogra nézve, akkor ipso facto az egyesületi jog' kérdése is meg van fejtve előtte.

Ennyiből állanak észrevételeim önök' elméletéről.

Lássuk most, mit tudnak a' kérdés' gyakorlati oldaláról?

Sajnálkozva bár, azt kell mondanom, hogy a' mit tudnak is felőle, azt roszul tudják. Egy van, mit magasztalással kell említenem, hogy semmiféle absolutisticus kormányu állodalom' gyakorlatára nem hivatkoztak. De látom, önöknek nem kell e' dicséret. Igazuk van; magyarok vagyunk mindnyájan, 's igy természetes és egyáltalában nem érdem, ha italunkat az alkotmányos státusjog' tiszta, fényes forrásából merítjük.

'S ha önök visszautasitották a' dicséretet, vegyék most kegyesen a' megrovást.

Önök annak gyakorlati bebizonyítására, hogy az egyesületek' irányában a' felügyelési jog megelőzőleg is gyakoroltathatik, mindenekfelett Francziaországra hivatkoznak, mondván : „a' franczia törvény semminemü társulatot, melly husz tagnál többet számlál, nem enged meg, kivevén, ha felsőbb engedelemmel van ellátva.“

Képzelem, milly önn-megelégedéssel, milly diadalbiztosan olvassák most is az idézett sorokat. Szinte nehezemre esik, árnyékkint önök és örömük' tárgya közé állanom; de mikor kell, 's mikor önök ezt nekem még csak rosz néven sem veszik.

Önök szeretik mondogatni, hogy kifogyhatlan „vidorsággal“ veszik elleneik' örökös jajveszéklésekbe burkolt vádjaikat. — Bizony, nagy köszönettel tartoznak ezért Istenöknek; mert, remélem, hogy önök a' genuinus vidorságot értik, nem azt, melly akkor szállja meg az embert, „midőn sötét leszen fejében és szivében,“ midőn ügye felett kétségbe esik, 's mellynek egyik symptomája az, hogy felkaczagunk, ha mindjárt olly dolgokat hallanánk, mellyek sirásra fakaszthatnák a' követ. Én, mint annyi egyébben, ugy e' kifogyhatlan vidorság' dolgában sem versenyezhetek önökkel, 's igy czáfolataim is kissé gravisok szoktak lenni; de most mégis szögre akasztom szokott komolyságomat, 's egy anecdotácskát vagyok elmondandó, melly, ha nevetésre nem, legalább mosolygásra fogja birhatni, ha önöket nem, legalább az olvasót.

Ifjuságomnak vészes napjaiban, „midőn nem tudtam, merre, honnan,“ engem egy őszi szél Párisba kapott. Mintha már előre sejdítettem volna, hogy valaha a' higgadtabb törvényszéki formákat kellend a' conservativek ellen védenem, 's hogy tehát tanulnom kell, ha elveimnek diadalt akarok szerezni, tiztől ebéd' idejéig rendesen a' palais de justice' hol egyik, hol másik kamarájában töltöttem az időt. Egy nap', a' kisajátitási szék előtt, ha jól emlékezem, a' szajna-balparti vasuttársaságtól, több iparos, mert helyből kell vala mozdulniok, tetemes kárpótlásokat követelt. Ezen követelők közül egyikre sem nézett jó szemmel a' társaság' felhatalmazottja, de mégis egyikökre sem neheztelt olly nagy mértékben, mint egy estaminet' tulajdonosára, ki nagyocska összeget követelt a' társaságtól, mert kénytelen volt olly helyre költöz-

ködni, hová őt eddigi vendégei nem fogják követhetni. Szörnyüség! — kiáltott fel a' társaságot védő ügyész — mikor én ezen tárczából — 's itt az oklevelekkel teli tömött dossierre csapott jobbjával, — mikor ezen tárczából bebizonyithatom, hogy a' követelőnek estaminet-jában estenkint legfelebb ötven személy fordul meg, 's hogy ezen vendégek nem lachryma-christit, nem bordeauxit, nem champagneit isznak, hanem csak puncsot, még pedig ollyas puncsot, mellynek pohara csak tiz souba kerül. Már most tegyük fel, hogy a' követelőnek a' puncs' alkotórészei épen semmibe sem kerülnek, hogy neki nem kell patentadót fizetnie, hogy nyomoru estaminetjának kivilágitására, fütésére épen semmit sem fordit, mert vendégei heteléglik az égő rhum' kék lángját, 'stb. 'stb. tegyük fel mind ezt, még ekkor is csak 25 frankra tehetni a' naponkinti jövedelmet, 's amaz ur mégis 50 franknyit emleget a' hősiségig merész számvetésében. — A' hallgatók nevettek, 's a' jurytagok' komoly arczára is mosoly lopódzott, melly az estaminet' birtokosa' szemében förtelmes grimace' képében tünhetett fel. De ügyvéde ezen meg sem indult. Felállott, hogy válaszoljon, 's mindenekelőtt olly pillanatot vetett a' társaság' emberére, mellynek lángjából láttam, hogy kettejök között a' legszebb collegialis viszony létezik. Aztán olly hangon, minőt csak a' palais de justice' couloirjaiban és teremeiben hallhatni, szólott ekképen: Nem tudom, honnan sütötte ki azon adatokat az ellenfél, hogy védenczemnek estaminetjában középszámmal ötven vendég fordul meg estenkint, hogy a' vendégek csak puncsot isznak, 's hogy ezen puncsnak ára csak fél frank. Az én nagyérdemü ellenfelemnek adataira rendesen nem sokat épithetni, mert nem hiszem, hogy valahol inexactabb adatok találtathassanak, mint az én hiszelékeny 's tévedésből tévedésbe hulló collegámnak dossierjában, mellybe jobb lesz neki a' mi halhatatlan Mabillonunk' vagy nem tudom, mellyik saint-mauri benedictinusunk' munkáját: „de rectificatione datorum“ iktatnia, — mondom, az én ellenfelemnek adatai rendesen megannyi tévedések szoktak lenni, de ezuttal, megvallom, kétségbevonhatlanok is csusztak közükbe, csakhogy calculusából kifelejtett egy tényezőt, melly következtetését tönkre

teszi. Igen is, messieurs du jury, a' vendégek' száma csak ötvenre megyen, az ital csak puncs, az ár csak félfrank; — de nem minden ember olly „atrabilaire", olly feketeepéjü, tehát nem is olly gyengegyomru, mint az én érdemes collegám; védenczem' estamineljába olly vendégek járnak, kik három, négy pohár puncsot is isznak egyegy este, 's ha megengedi collegám, ezentul, még egy ötödik poharat is fognak üriteni az ő egészségének hovahamarabbi helyreállására."

Ennyiből állott a' válasz. — 'S most engedjék meg önök, hogy anecdotámat a' köztünk forgó vitatárgyra alkalmazhassam.

Nem tudom, honnan vették önök azon adatokat, mellyeket a' franczia törvény' rendelkezése iránt felhoznak; gyanitom ugyan, hogy nem magából a' code criminelből, mert önöknek az egyik főhibájok, hogy nem az eredeti textusokból szokták kiszedegetni az adatokat, minek következése az, hogy midőn másoknak állításait devalválni akarják, magok is ollyas dolgokat állitanak, mellyek megcsapolás nélkül nem maradnak életben; nem tudom, honnan merítették önök felebbi állitásukat a' franczia törvény' rendelkezésére nézve, de merítették legyen azt bár honnan, — a' mit mondanak, az áll. Igen is „a' franczia törvény semminemü társulatot (jobb lesz egyesület szóval élnünk, mert a' társulat reuniót, meetinget is jelent, 's ezt a' legtávolabbról sem érti a' franczia törvényhozó) nem enged meg, kivevén, ha felsőbb engedelemmel van ellátva," — de önök kifelejtettek egy tényezőt, melly az idézett törvényt nem ajánlja utánzásul, 's melly azt, mit önök belőle következtettek, tönkre teszi, — kifelejtették azt, hogy először: ezen törvényt részben nem alkalmazzák, 's hogy másodszor: kormány és ellenzék egyiránt az alkotmányosság' árnyékát sem látják benne.

Hogy részben nem alkalmazzák, az kiviláglik abból, mit elmondandó vagyok.

Mind azon egyesületekbe, mellyek magánnyereséget tüztek ki magoknak czélul, in regula nem avatkozik be a' kormány. A' code de commerce' 37-dik §-a ezt mondja: „a' névtelen társaság (la société anonyme) csak a' király' felhatalmazása mellett

létezhetik;“ a' Francziaországban divatozó kereskedelmi társaságoknak másik két fajához (société en nom collectif, és société en commandite) nem kivántatik elöleges engedélyezés. Igaz, az 1838-diki kamarákban, midőn egypár világcsaló, ezreket fosztott meg öszves vagyonuktól, 's midőn a' közvélemény csak a' kormány' közvetlen gyámságában volt hajlandó, irt, orvosságot látni, — inditvány tétetett, hogy a' sociéték en commandite-ra is terjesztessék ki az elöleges engedélyezés' szüksége; de a' kamarák' nyugott belátása elutasitotta az alaptalan kivánatot.

Önöknek tudniok kell továbbá, hogy midőn 1834-ben, az associatioi ügy' tárgyalásakor, a' kamarákban inditvány tétetett: vétetnének ki a' létező tudományos czélu egyesületek a' büntető törvénykönyv' 291-dik §-ának rendelkezése alól, — Guizot ezeket is mondá válaszában: „minden józaneszü ember látja, hogy semmiféle, tisztán tudományos czélu egyesülettől nem fogjuk megtagadni az engedélyt, ha azt magának megadatni kéri, 's azok, mellyek ugy vélekednének, hogy ők bizony nem kötelesek engedélyért folyamodni, azoknak majd megadjuk azt ex offo; vagy pedig magokra, munkásságukra fogjuk őket hagyni, a' nélkül, hogy velök a' legtávolabbról is foglalkodnánk.“

'S ha kérdik önök, miért van az, hogy ezen törvény nem tartatik meg Francziaországban, melly tudnivalóképen a' törvények' megtartására nézve nem fekszik a' geographiai szélességnek azonegy foka alatt a' mi országunkkal, — azt fogják tőlünk, kik 1834-ben már ujságokat olvastunk, válaszul nyerni: a' meg nem tartásnak oka abban rejlik, mert mindkét kamarában ismételve mondatott ki, hogy a' törvény nem a' társulatok 's egyesületek ellen van intézve, hogy egyedüli czélja: a' fenálló, 's a' státus elleni háboru' folytatására organisált, a' státust ostromállapotban tartó, fegyveres associatiók' elnyomatása. — Guizot világos szavakkal mondotta: „a' törvény csak azon oknál fogva lép fel tiltólag egész általánosságban .... mert nem akarja, hogy egyebet szinlő álarcz alatt azon egyesületek ujra lételt nyerhessenek, mellyeket szándéka van elnyomni.“ —

Azt, hogy a' kormány 's az ellenzék egyiránt az alkotmányosság' árnyékát sem látták soha az önök által idézett törvényben, — annak bebizonyitására egypár tollvonás is elégséges. A' progressisták mindig sürgették a' 291. §. eltörültetését, 's midőn 1839. május' 1-én a' lázadás ismét végig csörömpölt Páris' utczáin, igazolva látták állitásukat: hogy a' politicai egyesületek' elnyomása maga után vonja a' titkos egyesületek' alakulását, hogy amazoknak nyilvános működését, ellenörködés mellett, tűrni kell, nehogy complottokká fajulhassanak. 'S hogy a' kormány a' 291-ik §-ban 's ennek ujabb toldalékában nem igen látja az alkotmányosság' quintessentiáját, azt onnan sejditem, mert Guizot, a' conservativ Guizot, kit én, a' reformer, sokkal gyakrabban emlegetek, mint önök, a' conservativek, — 1834-ben august. 10-én az egész müvelt világ' szine előtt igy szólott: „mondottam már, hogy a' code criminel' 291. §-a nem fogja örökké eldiszteleníteni egy szabad nép' törvényeit (ne figurera pás éternellement dans les lois d'un peuple libre, igy hangzik kissé szelidebb nuance-al a' franczia phrásis) 's miért ne mondanám ezt most is. Jöni fog, remélem, a' nap, midőn Franczia ország ezen törvényczikkely' eltörültetésében szabadságának ujabb fejleményét fogja látni.“ —

Ugy hiszem, bebizonyitottam állitásomat, hogy önök az egyesületi ügy' gyakorlati oldalát sem ismerik. De önök még több bizonyitékot követelnek. Ezer örömmel, uraim, nekem most elég időm van, csak méltóztassanak velem parancsolni, 's csak engedjünk egy kis időt az olvasónak, hogy magát kipihenhesse.

TÁJÉKOZÁS AZ EGYESÜLETI JOG' MEZEJÉN. IV.

(1847. januarius' 28-án.)

A' B.-P. Hiradó' publicistái a' franczia egyesületi törvénytől a' badenire térvén által, ezt ollyasnak mondják, melly felsőbb engedelem nélkül hagyja alakulni az egyesületeket, de melly „világosan felhatalmazza a' kormányt, hogy olly társulatokat, mellyeket veszedelmeseknek tart, eltilthasson."

Önök ezuttal is szabatosság nélkül jártak el az idézésben; ez, ugy látszik, már szokásukká vált, 's maholnap még kiváltság' erejére fog emelkedni, ha nem szakasztatik félbe időről időre ellenmondásaink által.

Az 1833-diki bádeni törvény szerint, joga van a' kormánynak, eltiltani azon egyesületeket, „mellyek a' státus' biztosságát fenyegetik, vagy a' közjót veszedelmeztetik." Ezen szavak egészen mást jelentenek, mint a' mit önök kivontak belőlök; jelentik nevezetesen azt, hogy valamelly egyesület a' legeslegnagyobb veszedelembe ejtheti az előitéletek', az előjogok' embereinek et hoc genus omne-nek érdekeit, 's még sem tiltathatik el, mert nem veszedelmezteti a' státust, a' közjót; — jelentik továbbá azt: hogy nem azon egyesületek tiltathatnak el, mellyeket a' kormány veszedelmeseknek tart, hanem azok, mellyek valósággal veszedelmesek; amazt önök mondják, emezt a' törvény; 's e' két varians lectio között jókora különbséget fog látni az olvasó, a' második involválja a' kormány' felelősségét, az első nem.

De a' bádeni törvény nem olly nagyfontosságu, hogy textusának helyreállitásával még több időt töltsek. Mondottam már száz-

szor, 's még százszor fogom mondani: az apró német státusoknak általuk képviseletieknek gondolt, de kormányaik által „landständische"-knek tudott alkotmányaik nekünk nem szolgálhatnak példányul, 's részemről valamint Bádennek egyéb közjogi intézkedéseit, ugy egyesületi törvényét is, — nem, mert az egyesületeket felbontatni engedi, hanem azért, mert e' felbontás' módja iránt hibásan intézkedik, — elégtelennek tartom. —

'S most lássuk, mit tudnak önök az ujabb associatiók' anyaországáról, mit tudnak Angliáról?

„Az angol törvények — igy szól organumuknak több ízben idézett czikkelye, — nem igen foglalkoznak, ha nem csalatkozunk, ezen kérdéssel, és ott tettleg a' legnagyobb kiterjedésben áll fenn a' társulati szabadság, azonban a' végrehajtó hatalom felügyelési jogát ott is gyakorolja, sőt voltak példák, hogy társulatokat el is tiltott, a' törvényhozás pedig sok társulatok' irányában a' felügyelést praeventive is gyakorolja, mint például vasut-, csatorna-, banktársulatoknál és mind azoknál, mellyek testületi jogokat gyakorolni kivánnak, mit a' végrehajtó hatalom is cselekszik az ugynevezett charterek által, a' millyenek' következtében állanak fel például az egyetemek, mit ott incorporated by charter neveznek." —

Ha ez nem chaos, ugy nem tudom, hogy minő volt az a' zagyva jószág, mellyből a' világot teremteti a' genesis. Aztán, ki látta azt: kiemelni, hogy bizony „a' végrehajtó hatalom felügyelési jogát Angliában is gyakorolja!" Boldog Isten! hogy' ne gyakorolná; hiszen az nem végrehajtó, hanem elhajtani való hatalom volna, melly felügyelési kötelességét, vagy mint önök mondják, felügyelési jogát — egyre megy ki mindketteje — nem gyakorolná. Nem az a' kérdés, hogy szükséges-e az egyesületi jog' nyilatkozásaira felügyelni? hanem az: hogy miként kell a' felügyelést gyakorlatba venni? Önöknek ezt igen jól kellene tudniok. Hiszen egy lélek sem vonta, a' mint józan észszel nem is vonhatta kétségbe a' mult országgyülésen, hogy a' főhatalomnak joga 's kötelessége van a' sz. kir. városokra felügyelni; de a' honboldogitó utasitások' megérkezéseiglen igen nagy többség nem az önök'

főfelügyelőit, hanem csak a' m. kir. helytartó tanácsot akarta e' joggal és kötelességgel megbizni. Csak a' „miként“ iránt volt a' rendek' többsége akkor ellenkezésben önökkel, csak a' „miként“-re nézve nem tudunk mi a' jelen tárgyban megegyezni önökkel. —

„Sőt voltak példák — igy folytatja a' B.-P. Hiradó — hogy társulatokat el is tiltott (a' végrehajtó hatalom).“ De tudják-e önök, hogy mellyek voltak az ekkép' eltiltott egyesületek? Azok, mellyeket a' törvényhozás eleve eltiltott, mellyek olly elemekből állottak, vagy olly formákban nyilatkoztak, miket eleve interdictio alá helyezett a' törvény. Nincs olly jog, melylyel lehetetlen volna visszaélni, 's ez oknál fogva határokat kell szabni minden jognak, határokat névszerint az egyesületi jognak is. Emlitettem már e' tájékozás' első czikkelyében, hogy nemcsak az associatio' anyagi oldalára, hanem a' formalisra is tekintettel kell lennünk. Azaz: hogy nem elég, a' rosz szándéku, a' gonosz egyesületeket biróilag büntetés alá fogni, hanem, hogy az anyagi, az erkölcsi oldaltól elvonatkozva, még szükséges: miszerint külön mindenik associatio, ha fennállani akar, bizonyos feltételek' teljesitésére — azonképen, mint sajtótörvény' esetében iró, kiadó, — kötelezteссék a' törvényhozás —, de nem a' végrehajtó hatalom által. Ha önök ezt értik a' praeventiv felügyelés alatt, akkor szent a' béke közöttünk.

Illyes feltételeket ismer az angol törvényhozás is, 's önök csalatkoztak, midőn azt irták, hogy „az angol törvények nem igen foglalkoznak e' kérdéssel“; foglalkoznak biz' ők, csakhogy nem generalisálva, mint például a' franczia, az ausztriai, a' brasiliai törvényhozás, hanem egyes esetekből kiindulva, mi tudnivalóképen az angol legislatiónak egyik jellemvonása más irányban is. III-dik György' 30, 37, 39, 59, 60 'stb. statutumai névszerint az egyesületi jog' kérdésére is terjednek ki, 's ezen, valamint az Irland' ügyében hozott törvények' értelmében:

a) tilos minden politicai egyesület, melly képviseleti básison áll. A' törvény, ugy látszik, biztositani akarta a' parliamentet, hogy semmiféle nemzeti convent ne versenyezhessen vele; —

b) minden egyesület — bármi legyen czélja — törvénytelennek tekintetik:

1) ha tagjainak neveik titokban tartatnak. A' titkos társaságokat valamennyi alkotmányos ország' közvéleménye átok alá fogta: az eddigi tapasztalások után már csak a' gonoszság 's az éretlenség gyönyörködhetnek bennök. Az angol törvény a' szabad kömüvesek' társaságát kiveszi a' szóban levő szabály alól, talán csak azért, mert Angliában, a' nyilvánosság' hazájában, soha sem tudott fontosságra kapni a' continensen nagyobb szerepet játszott társulat. — Törvénytelennek tekintetik továbbá bármelly egyesület:

2) ha tagjai esküvel kötelezik le magukat;

3) ha ollyas elnöke, titoknoka, pénztárnoka 'stb. van, ki az egyesület' tömege előtt ismeretlen;

4) ha a' választmány' 's a' tisztviselők' nevei nincsenek külön könyvbe iktatva, mellyet mindenki bármikor megtekinthessen 'stb.

Még egyéb rendelkezéseket is idézhetnék, de azok inkább specialis angol viszonyokra vonatkozván, általunk e' helyett elmellőzhetők. Csak egy pontot akarok még kiemelni, azt, melly szerint azon egyesületek is tilalom alá vonattak, mik egymással viszonyban álló, egymással levelező 'stb. ágakra vannak osztva. Az angol birák azonban jelenleg, ugy látszik, olly véleményben vannak, hogy ezen tilalmat csak az illető statutumokban névszerint említett 's a' törvény' hozatalának alkalmul szolgált egyesületekre kell érteni; annyi bizonyos, hogy midőn 1844-ben, a' gabnatörvény elleni egyesület' ellensulyozására, az „agricultural-protection-society" alakult, ennek elnöke, Richmond herczeg, tanácsot kért az Exchequer' egyik bárójától: rejlik-e valamelly törvénytelenség abban, ha a' központi egyesülethez vidéki egyesületek is kapcsoltatnak, 's ha ezen egyesületek levelezésben állnak egymással? — A' válasz az volt, hogy: nem.

Ha a' B.-P. Hiradó' publicistái közelebbről ismerkedtek volna meg a' kérdésben levő tárgygyal, akkor, a' törvényhozás' praeventiv intézkedési jogának igazolásaul, a' felebb említett előfeltételekre fogtak volna hivatkozni, 's nem azon statutumokra és

charterekre, mellyek a' vasut-, csatorna-, banktársulatokat, vagy épen az angol egyetemeket szabályozzák. A' melly egyesület többakar lenni egyszerü egyesületnél, 's például tanári okleveleket ad ki, sőt követeket küld a' nemzet' senátusába, mint az angol egyetemek közül kettő; vagy elöjogokkal, teszem, a' kisajátitás' jogával kiván felruháztatni, mint például a' vasuttársaságok: az illyetén egyesületek igen természetesen, valamint több jogokkal birnak a' többieknél, ugy mind a' magyar, mind az angol törvényhozás' értelmében a' státusnak kettős ellenőrködését is veszik igénybe. De ezeknek felemlítése nem ide való, mi az associatioi jogról szólunk, nem a' corporatiók', a' collegiumok' jogairól. A' ki az angol egyetemek' példájával illustrálja az angolnak egyesületi jogát, az épen olly ferde nézetekből indul ki, mint ha a' magyar megyének jog- és kötelességkörét egyesületi viszonyainkra alkalmazná. Aztán önök hibásan fogják fel az „incorporated by charter, by law, by parliament" kifejezés' értelmét és irányát. Az éjszakamerikai egyesült státusoknak 1836-ban Jackson által megszüntetett bankja szintén „by charter, by congress incorporated" bank volt, 's tudtomra nemcsak az egyes státusok' bankjai, hanem az ezen státusokban fennálló magánbankok is kivétel nélkül „by charter" állanak fel jelenleg; 's tudják-e önök, miért? nemcsak azért, mert a' bankok külön felügyelést követelő „pénztestületek" (monied corporations), hanem azért is, mert ezen bankok „joint-stock" társaságok, mellyek mind Éjszakamerikában, mind nevezetesen 1844. óta Angliában, épen ugy specialis törvény alatt állanak, mint a' hogy' az 1840-diki magyar törvényhozás külön rendelkezett „a' közkereseti társaságok" iránt; — 's mellyikünknek jöne eszébe az egyesületi jogkört az 1840 : 18-dik t. czikkelyből fejtegetni? Ne zavarjuk együvé a' különböző tárgyakat, ez igen visszás ut volna az eszmék' tisztitásának eszközlésére, mire jelenleg nagyobb szükségünk van, mint valaha. —

„Az egyesületi ügy' fömomentumait kiemelni" volt szándékom, midőn a' jelen előleges fejtegetéshez fogtam; itélje meg az olvasó, valjon szerencsésen vagy szerencsétlenül jártam-e el

szándékomban. — Önök pedig oda át a' másik oldalon, kikkel négy czikkelyen keresztül szerencsém volt társalkodni, éljenek boldogul, 's czáfolják meg 1845-diki állitásaikat a' jövő országgyülésen még alaposabban, mint mennyire az nekem sikerülhetett, czáfolják meg önmagokat olly teljesen, mint a' hogy' az 1829-diki Peel az 1812-dikit, az 1846-diki Peel az 1836-dikit czáfolta meg; lépjenek sir Robert' nyomába, az ország is, önök is hasznát fogják látni ez eljárásnak. Ajánlom magamat nagybecsü politicai rokonszenvökbe.

ÉVENKINTI ORSZÁGGYŰLÉS, 'S UTASITÁSI RENDSZER. I.

(1817. februarius' 21-kén.)

Chacun a son gout; azaz, magyarul: de gustibus non est disputandum. A' B—P. Hiradónak van egy dolgozótársa, ki czikkelyeit, ugy látszik, csak annálfogva küldi be az érintett lapba, mert tapasztalásból tudja, hogy azokat a' szerkesztőség egy rakás jegyzetben mindjárt szépen megczáfolja, olly dolog, mellynél épületesebb valamit iróra nézve aligalig képzelhetni, 's melly alkalmasint igen mulatságos gymnasticai productio' képében tünik fel az olvasó előtt.

Az emlitett hiradói publicista a' lapnak 526-dik számában azon kivánságát adván elő, hogy ezentul minden két év' eltelte után tartassék országgyülés, a' szerkesztőség nyomban más értelemben nyilatkozik, 's ha kissé laconicus jegyzetét jól értettük, a' törvényes háromévi időköz után beálló országgyüléseket elégli. Mi ezen kevéssel való megelégedést érdeme szerint tudjuk méltányolni a' keresztyén önmegtagadás' szempontjából, de egykét publicistai nehézség gördül előnkbe, midőn azon lélekállapotba akarjuk magunkat helyezni, mellyben az ember a' minden második, vagy épen minden harmadik év' lefolyása után beálló országgyüléssel is beéri, 's ezen nehézségek' eloszlatásáért annyival is inkább könyörgünk, mivel különben attól tarthatni, hogy a' sokat akarás' pogány appetitusa által még távolabb ejtetünk' a' hivek' egyházától.

Nehézségeinket igen röviden 's igen egyszerüen fogjuk formulázni.

Szerintünk annálfogva szükséges az évenkinti országgyülés, mivel nem elég, hogy az ország' képviselői időről időre megkérdeztessenek, micsoda véleménynyel vannak ez' vagy amaz egyes tárgy felől, hanem szükséges, hogy folyvást irányt adhassanak 's adjanak is valósággal a' közigazgatásnak; — szerintünk annálfogva kell minden évben országgyülést tartani, mivel külországok' tapasztalása bizonyitja, hogy azon státusokban, hol évenkint tartatik országgyülés, ott a' kormány legerősebb támaszát a' képviselőkben keresi 's találja, 's hogy ellenben ollyas országokban, hol a' kamarák csak hosszabb időköz' lefolyása után gyülnek ismét együvé, ott a' végrehajtó hatalom a' legjobb szándék mellett sem tudja megszokni az alkotmányos ellenőrködést, 's az országgyülésben akadályt lát, nem hogy benne politicájának legerősebb támaszát találná.

Ennyiből áll az, mit a' három évi időköz után tartandó országgyülés ellen mindig és minden viszonyok közt hozhatni fel nehézségül. Igaz, a' Rendeknek évenkinti országgyülést sürgető 1844-diki felirat-javaslatában hiába keressük ezen argumentumokat; de más részről az is igaz, hogy a' Főrendeknek könnyü munkájokba került a' Rendek' felirási javaslatát sarkaiból kiforgatni, azon javaslatot, mellynek védelmére hiába fogtad volna emlegetni, hogy az évenkinti országgyülés mellett még másféle argumentumok is küzdenek, mellyekről történetből megfeledkeztek a' Rendek, — hiába, mondom, mert készen állott a' válasz, amaz ismeretes jogformulában: „de non existentibus et de non apparentibus eadem est ratio.“

Boldog, ki a' dolgok' okait képes kiismerni, — igy szól Rómának egyik dicsősége; 's miután igenigen megbocsáthatóképen magam is boldogság után törekszem, bizony csak ez oknál fogva 's korántsem impertinens kandiságból, több izben tettem volt magamnak a' kérdést: honnan van az, hogy ámbár a' mult országgyülésen jeles készültségü férfiak szép számmal találtattak a' Rendek' táblájánál, mégis gyarkorta szerfelett hiányosan 's néha meg'

épen visszásan motiváltattak az illető inditványok általában 's különösen a' törvényjavaslatok? — És lelkiismeretes megfontolás után, ezen bajnak közvetlen okát az utasitási rendszerben, első forrását pedig az eszmék' zavarában találtam, melly futóhomokkint önti el politicai érettségünk' különben is gyönge csemetéit.

A' veszedelem napról napra kézzelfoghatóbbá válik; és mégis, ha valamellyikünk — bizony, nem dévajságból, hanem a' polgári kötelesség' érzetében az eszmék' rectificatiojához fog, nyomban feljajdul a' gyöngeség 's inconoclastai dühről vádolja a' buzgó szándékot, melly arra figyelmezteti a' közönséget: hogy szerfelett sokan vannak közöttünk, kik, mihelyest értésökre esik, hogy az alkotmányos külföld illyes vagy ollyas institutióval bir, annak behozatalát nyomban inditványozzák, ollyformán azonban, hogy amaz institutiónak surrogatuma is tartassék meg, melylyel eddiglen birtunk, de melly, bármi tiszteletreméltó legyen különben, nem fér meg amaz uj intézkedéssel. Ők hasonlók azon gyermekhez, ki eleven lovat szeretne, de ki falovától sem tud megválni, 's ennélfogva szerelmetes nyaviga hangon ekkép' adja elő kivánságát: vegyenek nekem eleven lovat, de fából.

Illy körülmények köztt igen természetes, hogy egynél több utasitás nem annyira a' küldők' szükségeinek, mint egypár kolompos' eszmezavarának tüköre; 's természetes továbbá az, hogy az országgyülési vezértagok, midőn valamelly tárgynak keresztülviteléről van szó, midőn az egyes követek előállanak, mondván: ugy fogalmazzátok ám a' kérdést, hogy utasitásom' megszegése nélkül szavazhassak veletek, — hogy, mondom, az emlitett urak, ezen conjuncturák között kénytelenek az inditványt olly motivumokból keletkeztetni, 's olly allotriákkal együvékapcsolni, mellyek, való igaz, többséget szereznek neki, de ollyassá alakitják egyszersmind, hogy ember legyen, a' ki gyönyörködjék benne.

Lássuk most, mint nyilatkozott ezen kórság a' szóbanlevő ügy' tárgyalásakor.

A' miket felebb az évenkinti országgyülés mellett főargumentumokul hoztunk fel, azok a' világon a' legegyszerüebb tételek, 's igy teljes lehetetlen, hogy a' Rendek' táblájának mindenik tagja előtt

ne lettek volna ismeretesek; de a' követ nem készitvén magamagának az utasitást, sőt néha épen azért küldetvén országgyülésre, hogy az utasitás' elveire ne lehessen befolyással, — bizony, gyönyörü egy mechanismus! valóságos eszménye a' képviselőségnek! — mind ennek az volt eredménye, hogy a' különben mesteri kéz' nyomait magán viselő felirási javaslatban az országgyülés' évenkinti tartásának főmotivumai helyett másod rendbeliekre történik hivatkozás; 's eredménye volt továbbá az, hogy az évenkinti országgyülés az évenkinti követválasztással forrasztatott együvé,— olly dologgal, mellynek czélszerütlenségét és kártékonyságát a' fenforgó viszonyok között, csak a' minden stabilismus' ellenei nem látják által, 's melly egymaga is elégséges volna az ügynek tökéletes megbuktatására. Jól tudom, hogy az évenkinti követválasztás nem említetik meg névszerint a' törvényjavaslatban, de épen mert a' követválasztásnak hány diétára szólásáról semmit sem olvashatni benne, világos: hogy a' Rendek, midőn e' tárgy' vitatását eltolták magoktól, azt nyilatkoztatták ki, miszerint az évenkinti országgyülések' periodusában is az eddigi szokás mellett akarnak maradni, melly szerint külön mindenik országgyülést uj uj követválasztás előzi meg.

De ha a' Rendek' eljárását nem tartjuk kielégitőnek, innen senki se következtesse, hogy a' Főrendek' ellenargumentumait, ha mindjárt elégségesek voltak a' felirási javaslat' megakasztására, rendkivül sulyosoknak tartjuk; sőt épen ellenkezőleg, egy véleményen vagyunk gr. Széchenyi Istvánnal, ki azokat „bágyadtak"-nak mondá. A' felirás mindenekfelett azon oknál fogva elleneztetett: mivel előbb coordinálni kell a' dietát, ha azt akarjuk, hogy a' csak néhány hónapra szoritkozható évenkinti országgyülésen a' ceremonialékon és praeliminariákon kivül egyébre is maradjon idő. — Már pedig nekünk erős hitünk, hogy az országgyülés' némi rendezése épen a' szabott időben évről évre előkerülő országgyülések által éretnék el. Ha az országgyülés nem fog többé karavanserai' képére Pozsonyban sátort ütni, ha a' nemzet' képviselői nem rendkivüli tüneményképen, hanem szabályszerüleg az ország' szivében gyülnek együvé: akkor a' rendezés,

az európai formák' szüksége, magát mindenki által fogja érezteini: akkor azt, mit az emberek' értelmisége eddig nem tudott kivinni, ki fogja vinni a' dolgok' értelmisége, la raison des choses, melylyet — fájdalommal és szégyennel vallom meg — maholnap erösebbnek fogok tartani amannál. Higyék el önök, az országgyülés' coordinatióját — mennyiben nem a' szavazatok' nyomatékát 's a' rokonnemüeket, hanem az ügykezelést értjük alatta, — nem törvény ad hoc, hanem az évenkinti országgyülés, a' periodicus diétának parliamentféle valamivé átalakulása fogja eszközölni. Ha az országgyülésnek évenkinti tartása törvénybe megyen, 's ha más részről a' követeknek nagyobb száma tapasztalt férfiakból fog állani, ollyasokból, kik tudják, minden dolognak hol van a' nyele, — akkor a' diétának külsö physiognomiája 's ezzel oeconomiája is annyira meg fog változni, hogy az öreg Balogh, ha feltámadna, rá sem ismerne, 's öt, hat hónap alatt nagyszerüebb intézkedések fognak történhetni azoknál, mellyek 1832-töl 1836-ig, Palóczy, „hosszu diétájának" procustesi ágyából keltek ki. Tapasztalt férfiakat emlegettünk, de illyesekből csak azon esetre fog állani az országgyüles' többsége, ha a' követek nem kerülnek minden évben uj választás alá. Jól tudom, hogy a' képviselö testületnek nem szabad stabilissá válnia, mert ez esetben magához rántana minden hatalmat, 's a' legborzasztóbb zsarnoksággá fajulna; tudom azt is, hogy épen annálfogva, mert a' törvényhozó testület rendkivüli hatalommal van felruházva, ezen hatalmat térben és időben szükség korlátolni; de ennek eszközlésére más intézkedéseket ajánlanak tudomány és gyakorlat, nem azt, hogy évenkint uj választás alá kerüljön a' diéta. Ezt még a' constituante is sokallotta, mert két törvényhozásra választatta meg a' képviselöt; csak a' convent', az anarchia' emberei nyilatkoztak az évenkinti választás mellett, de már két év mulva törvény hozatott, hogy a' követeknek csak egyharmada kerüljön évenkint uj választás alá, 's igy az egyik harmad' megbizása szükségképen három évre szólott. 'S ez azon kérdés' fejtegetésére visz bennünket: azonegy időben szünjék-e meg valamennyi követ' megbizása, 's illetöleg azonegy időben kerüljenek-e uj választás alá? — vagy pedig csak részletenkint?

Az 1814-diki franczia charta, ellenkezőleg a' későbbi rendelkezésekkel, 's több német státusok a' kamara' részletenkinti megujitásának elvéből indultak ki, 's mind Franczíaországban, mind a' német földön találkoztak publicisták, kik ezen intézkedés' védelmére keltek. — Szerintök a' képviselő testület' részletes megujitásában biztositék rejlik arra nézve, hogy az épen uralkodásra kapott pártnak nem fog sükerülni, rendkivüli erőfejlesztés által ollyas képviselő testületet teremteni, melly kirekesztőleg csak egy párt' szinét viselje, 's e' szerint a' politicai kifejlődés nem röglön, nem erőszakosan, hanem csendesen és törvényszerüleg fog eszközöltetni. Ezen argumentumra feleljen Constant Benjamin helyettünk, feleljen azon publicista, kinek munkáit sokkal örömestebb látnám az uj nemzedék' kezében, mint Louis Blanc' és Proudhon' és nem tudom kinek még magokban véve becses munkáikat, de mellyeknek viszonyaink között csak igen parányi hasznát vehetjük, 's mellyek a' politicai eszmezavart még öregbithetik.

Találkoztak — igy ir Constant Benjamin — kik bámulatos bölcseséget láttak a' kamarák' megujulásának azon módjaiban, mellyeknél fogva az újonan érkezettek mindig kevesebbségben látták magokat. Pedig a' kamarák nemcsak azért ujitatnak meg, hogy a' nemzet' képviselői külön 's a' nép' tömegétől elszigetelt osztályt ne alakithassanak, hanem azért is, hogy a' vélemény' netaláni módosulásai hiven tolmácsoltassanak. Nem nevetséges-e, arra törekedni, hogy a' létező közvélemény' organumai kevesebbségben legyenek azon közvéleménynyel szemközt, melly már megszünt lenni? Semmi kétség, a' stabilitas' elvére is figyelemmel kell lennünk, 's ennélfogva nem kell minduntalan megujitani a' képviselő testület' tagjait, nem kell fonákul olly gyakoriakká tenni a' választásokat, hogy a' közvéleménynek még csak elégséges alkalma se legyen, a' két választást egymástól elkülönitő időközben, az illető tagok' érdemére nézve megállapodnia. De innen nem következik, hogy mindent a' stabilismus' bilincseibe kell verni, nem következik annyival is inkább, mivel a' követi táblán kivül még egy másik is létezik, melly a' fennálló viszonyokat képviseli, 's igy ne gondoskodjunk szerfelett arról, hogy a' követek' háza a'

stabilismus mellett buzgólkodjék, 's ne feledkezzünk meg arról, hogy a' haladás 's a' consérvativismus közötti vita több haszonnal jár két gyülekezet között, mint azonegynek kebelében.

Az összes képviselő testületnek azonegy időbeni megujitása, de csak három év', tehát csak három országgyülés' lefolyása után, — ez legyen a' jelszó. Mert véleményünk szerint, a' főrendi ellenzék' azon tagjai, kik a' mult országgyülésen oda nyilatkoztak, hogy hat, hét évre akarják megválasztatni a' követet, ha az évenkinti országgyülés törvénybe iktattatik, kelletinél tovább mentek. Szokjunk el már valaha attól: az egyik szélsőségre mindig a' másik szélsőséggel válaszolni. Tudtunkra sehol sem választják hét évre, hét országgyülésre a' követet, egyedül csak Angliában; de azon körülmény, hogy a' reform', a' haladás' barátai itt is a' hétéviség ellen nyilatkoznak, eléggé mutatja az intézkedés' czélszerütlenségét, 's azon körülmény, hogy a' reactio évenkinti követválasztást iratott a' tulzók' zászlajára, a' mérsékletteket mind Angliában, mind másutt a' háromévisége' pártolására hivja fel.

Egy közelebbi számban tovább fogjuk fejtegetni e' tárgyat.

ÉVENKINTI ORSZÁGGYÜLÉS, 'S UTASITÁSI RENDSZER. II.

(1847. februarius' 28-dikán.)

A' „közhasznu ismeretek' tárát" 's „Rotteck' és Welcker' staatslexiconát", tudom, ismeri mindenik olvasóm; de hányan vannak, kik előtt „Fabri thesaurus eruditionis scholasticae" és „Justi Lipsii politicorum libri sex" ismeretesek? ezen nagymélységü tudomány-aknák, mellyekből apáink azonképen meritették összes bölcseségöket, mint a' hogy' mi a' felebb emlitett munkákból meritjük a' magunkét. Azt a' Justus Lipsius' könyvét sokat bámultam gyerköcze koromban; mindenik tétele szóról szóra valamelly görög vagy deák classicusból van kiirva, 's Justus uramtól csak egy sereg e t és atque, v e l és a u t fordul elő mindenik lapon, mellyekkel thesist thesishez enyvez. Az olvasónak körülbelől fogalma leszen e' módszerről, ha az itt következő czikkelyt végig nézte, mellyben mások fognak szólani helyettem, 's mellyben magam csak a' bemutató', 's az ollykor-ollykor közbenszóló' tisztében fogván eljárni, a' társalkodás' költségeit tetemes részben másokra hárithatom, — olly neme a' gazdálkodásnak, melly a' t. cz. olvasó közönségnek is nem csekély nyereségére lészen.

Midőn az évenkinti országgyülés' ügye 1844. martius' 20-kán a' Rendek' táblájánál országos ülésben tárgyaltatott, az elnök egyebek között igy nyilatkozott: „Ha a' t. Karok és Rendek minden évben országgyülést tartanak: a' nemzetnek figyelme ide fog fordittatni, és higyék el a' t. Karok és Rendek, a' municipalis élet

olly hathatósan működni nem fog, sőt ha az országgyülés olly sürüen fog tartatni, mindent magához huzván, a' municipalis életet egészen elenyészteti."

Ezen állitásra Biharnak követe B— Ö— válaszolt, — válaszolt egy gyönyörü improvisatióban, mellyről a' mi tisztelt elvellenünk ifj. M— Gy— azt mondá: „hogy ő Biharmegye' nagyérdemü követének szeszélydús előadásait mindenkor éber figyelemmel kiséri, de főleg akkor, midőn — mint ma — a' humor' istene olly kitünőleg mosolyg reá," — 's mondhatta volna még azt is: hogy ezen beszéd magán viseli az őserő' typusát, melly B— szónoklatát jellemzi, 's melly ha zuhatagképen megindul, minden akadályt, minden ellenvetést árjainak örvényébe ránt.

A' szóbanlevő beszédnek egyik helye igy hangzik:

„Azon támogató okok' egyike, mellyet különösen nagyméltóságod emlitett, az, hogy évenkinti országgyülés' tartása által a' helyhatósági élet' működése szenvedne csorbát, — ezen kijtését nagyméltóságodnak, miszerint a' helyhatósági élet' szabad 's független működését annyira szivén viseli, köszönettel üdvezlem, — — azonban bármilly örömest ótalmazzam is a' helyhatósági életet, de el kell ismernem, hogy a' kisebbnek a' nagyobb tekintély előtt meg kell szünni, 's a' nagyobbnak kell olly körben működni, mellyben a' kisebb nem működhetik; egyébiránt tagadom, hogy az országgyülés' évenkinti tartása által a' municipalis élet' működése legkisebb csorbát szenvedne."

Beöthy a' magunk' hitvallását mondotta ki; — mi is azt hiszszük: hogy a' nagyobbnak kell olly körben működni, mellyben a' kisebb nem működhetik; — 's hiszszük azt: hogy az országgyülés' évenkinti tartása által a' municipium' életereje — életerejéről szólunk, nem holmi gőzökről és párákról — távolról sem fog csorbát szenvedni, sőt növekedni fog és öregbülni: mert legfőbb jogát, a' törvényhozási jogot, nem olympiasról olympiasra, hanem évről évre fogná küldöttei által gyakorolni.

Abban, „hogy a' nemzet' figyelme az országgyülésre fog fordulni," abban talán csak nem rejlik veszedelem, — valamint, ugy hiszem, abban sem, hogy bizonyos factorok igen üdvös irányban

helyből fognak mozdulni. Ha a' gyönge egyén' kezéből kiveszszük a' sulyos kardot, melylyel sem magát, sem mást nem képes védelmezni, 's ha általadjuk az óriásnak, ki egy országot fog vele ótalmazni, kétségkivül nemcsak a' közjó', hanem egyenesen a' gyöngék' érdekében is cselekszünk, 's eredményezteljük névszerint azt, hogy a' gyönge az óriás' vasának árnyéka alatt házi ügyeit nyugalmasan 's ennélfogva minél üdvösebben intézheti el; 's ha azon divergens hatalomparányok, mellyek a' törvényhatóságok' kezében csak negative működhetnek, évenkint nehány hónapra összeforradnak az országgyülésben, melly ezen erőt positive fogja alkalmazni, melly általa — mint ezt minapi czikkelyünkben kiemeltük — a' közigazgatásnak irányt fog adni, ollyas irányt, minőt a' törvényhatóságok ohajtanak, de minőt eddiglen nem birtak eszközlésbe venni: akkor — igaz — a' nagyobbat működteljük olly körben, mellyben a' kisebb nem működhetik, de működteljük azon czélra, melly után a' kisebbik is esengett, melly után azonban siker' reményével csak a' nagyobbik fog törekedhetni.

Ismételjük: az évenkinti országgyülés nemcsak hogy csorbát nem üt a' helyhatósági életerőn, de sőt ez fogja eszközölni, hogy valóságos, önálló helyhatósági jogkör alakulhasson elvégre, melly az önkormányozás' rendszerének alapul szolgálhasson.

Hallom a' választ: Igen, a' mit ti értetek a' helyhatósági jogkör 's az önkormányzás alatt, — mert hiszen köztudomásu dolog, hogy ti e' szavakat olly értelemben veszitek: hogy az országos ügyeket intézze el az ország, a' kerületieket a' kerület, a' helybelieket a' helyhatóság; — de mi a' municipalis élet alatt értjük a' megyének jelen politicai életét, 's ez az országgyüléssel szemközt az utasitásokban nyilatkozik, — már pedig az évenkinti országgyülés nem fér meg az utasitási rendszerrel.

Ezen aggodalomnyilvánitás kissé hosszabb fejtegetést teszen szükségessé.

Hogy a' képviseleti rendszerrel nem férnek meg a' kötelező utasitások, az tagadhatatlan. A' képviselő, ellentétben az egyszerü küldöttel, a' mandatariussal, nem egyesek', nem is valamelly testület', hanem a' státusösszesség' tolmácsa, 's ennél-

fogva helyesen jegyeztetett meg, hogy csak az összes nemzet lehetne plenipotentiariusa, 's hogy tehát csak országgyüléstől vehetne utasitást. A' képviselőnek, ellentétben az ágenssel, joga és kötelessége levén, választóinak külön, pillanatnyi érdekeit a' köz érdekeinek feláldozni, természetesen nem köteleztethetik részletes utasitás által. Midőn Bristol' városa 1774ben Burket választá képviselőjének, ez igy szólott a' választókhoz: „Ne várják önök, hogy magamat formaliter lekötelezzem. A' képviselő tartozik önök' érdekében nyugalmát és saját ügyeit feláldozni: de nem tartozik sem önök', sem senki más' kedveért véleményét és lelkiismeretét legyilkolni. Ezeket Istentől nyerte, ezekről Istennek fog számot adni. Önök' képviselője nemcsak járni, kelni, hanem gondolkozni is tartozik önökért; ő elárulja önöket, nem hogy szolgálná, ha gondolkozását felfüggeszti. A' kormányzás egyébből áll, nem holmi sic volo, sic jubeo-féle capricekből. A' kormányzás az észnek, az itéletnek, a' választásnak, a' bölcseségnek ügye. 'S lehetséges-e a' bölcseség, midőn a' határozás megelőzi a' discussiót? Azok, kik a' végzést formulázzák, háromszáz mérföldre vannak távol azoktól, kik az okoskodásokat hallják. Ez borzasztó fonákság! Minden parancsoló utasitás, melly az alsóház' tagját békóba veri, melly öt vak engedelmességre kárhoztatja, ellenkezik az ország' törvényeivel. Illyes valami nem létezik Angliában. Ez roppant tévedés, melly összes alkotmányunk' félreértéséből származik. A' parliament nem congressusa ollyas követeknek, kiket többféle státusok küldöttek, mellyek közül külön mindeniknek külön érdekei vannak, miket az egyes ügyviselő valamennyi egyéb ügyviselő ellen tartozik védeni. A' parliament tanácskozó testülete egy nemzetnek, melly csak egy érdeket ismer, — a' köznek érdekét. Önök megválasztják a' követet, de mihelyest ez a' westminsteri terembe lép, megszünik önök' követe lenni, 's a' parliament tagjává leszen."

Igy szólott Burke; 's midőn pár évvel utóbb számot adott küldőinek, kik az utasitásokat szépen utána küldögették, igy nyilatkozott: „Én nem engedelmeskedtem önök' utasitásainak; én a' valónak 's az igaznak utasitását követtem; én önök' érdekeit önök'

véleménye ellen védettem, még pedig olly állhatatossággal, mellyre büszke vagyok. Semmi kétség, én tartozom önök' nézeteire figyelemmel lenni, de mindenekelőtt azt tartozom vizsgálni: nem fog-e az önök által ajánlott rendszabály bennünket évek mulva fájdalommal eltölteni? Vagy talán a' pillanat' szikrája után kellett volna indulnom? Midőn önök engem megválasztottak, akkor szilárd támaszt kerestek a' közjónak, akkor nem lehetett szándékukban, szélkelepet ültetni a' ház' tetejére, melly, alázatos kedvkereséssel, a' tömeg' szeszélyei 's a' szél' dúdolása szerint mozduljon."

'S Burkenak ezen doctrinája szerint járnak el még ma is Anglia' valamennyi státusférfiai, mit — hogy egyebet elmellőzzünk — a' maynoothi bill' alkalmával az alsóház' legjelesebb tagjai minapában szóval 's tettel tüntettek ki. Az angol publicisták a' követben képviselőt, a' képviselőben pilotát látnak, ki a' tudatlan matróz' 's a' tudós hajókáplán' avisóitól egyiránt függetlenül, legjobb belátása szerint jár el tisztében. Peelnek legujabb intézkedései, mellyek a' reform' ügyének olly lényeges szolgálatokat tettek, azonképen mint a' catholicusok' emancipatioja az utasitások' ellenére váltak törvénynyé. Ha az országgyülés utasitásokkal van megkötve, a' főhatalom másutt van, nem az országgyülésen. A' constituante hijába nyilatkoztatta ki, hogy ő megszünt a' „Rendek' háza" lenni, hogy ő a' „nemzet' gyülése"; tudjuk, hogy ezen névcsere' daczára visszafelé gravitált minduntalan, 's következetességgel csak akkor haladhatott előre, midőn az utasitásokat érvényteleneknek nyilatkoztatta elvégre, midőn elégette a' hajókat, mellyeken a' provincialismus' ingoványai közé menekülhetett volna a' követ.

Ismétlem — — — de ugy látom, hogy még sok mondanivalóm van, 's azt talán jobb lesz külön czikkelyben elmondanom.

ÉVENKINTI ORSZÁGGYÜLÉS 'S UTASITÁSI RENDSZER. III.

(1847. martius' 7-én.)

„A' Rendek' táblája constituálni akarja magát, mint képviselök' táblája, — — 's ezen eszme' befolyása alatt működnek a' Rendek néha talán öntudatlanul is;" — ezt a' mult országgyülés alatt velem együtt többen vonhatták ki a' tábla' eljárásának lényeges változásokat szenvedett mechanismusából. 'S ezen ösztönszerü törekvésről kivált a' kötelező utasitások' értékének rögtön beállott depreciatiója teszen tanuságot. Nem hiszem, hogy a' Rendek' többsége az öszves utasitási rendszert egy kurta forintnál többre becsülte volna; — a' rendszert, mondom, az elvet, az eszmét; mert hogy magokat az utasitásokat, mint mellyek a' megye' pecsétje alatt érkeztek fel, térdet 's fejet hajtva fogadták, az igen természetes, — ámbár ezekre nézve is találkoztak, kik egyenesen kinyilatkoztatták, hogy ök biz' hol megtartják az utasitásokat, hol nem. 'S ezen ne csodálkozzék senki; hiszen lehetetlen volt a' rendeknek el nem borzadniok ns. Sz. megyének következetességétől, miszerint kötelességeül tétetett a' követnek toties quoties felállani, mondván: „a' szőnyegen levő tárgyra nézve nincsen utasitásom, 's ennélfogva küldöim' meghagyásából nem szabad szavaznom;" — lehetetlen volt nem látniok, hogy azon esetre, ha e' példa követökre találna, ha a' ns. megyék, önnönmagok' nullificatiója által akarják magoknak a' törvényhozási befolyást biztositani, a' megyei követ végre még a' sz. kir. város' küldöttének $^1/_{50}$-ed szavazatát is irigy szemmel fogja tekinthetni.

Jól tudom, hogy a' megyei közönség 's kivált a' már több helyt permanensekké vált utasitáskészitő választmányok' tagjai nem jó szemmel nézik az embert, ha azt nyilatkoztatja ki előttök,

hogy a' kötelező utasitások' haszna, sőt kivihetősége is egy nagy fallacia, hogy legjobb utasitáskészitő az időszaki sajtó, 's hogy ennélfogva mindenekelőtt üdvös sajtótörvényt ügyekezzenek kieszközölni; — jól tudom, miszerint azok, kik képesek voltak magokkal elhitetni, hogy Magyarországban a' közönséges nemesember ugyanazon jogokkal bir, mellyekkel bármelly mágnás, 's hogy mindössze is csak a' homagiumra nézve különböznek egymástól! — jól tudom, mondom, miszerint azok, kik illyes hitre képesek, azt is hitethetik el magokkal, hogy a' kötelező utasitásokban a' törvényhozási egyenlőség' elve nyilatkozik! 's hogy tehát az utasitási rendszert megingadoztatni, bün; — jól tudom mindezt, de épen ennélfogva azt is tudom, hogy midőn a' mi tisztelt elvbarátunk, Szemere Bertalan, ezen rögeszmének, Borsodvármegye' szine előtt, követszámolási beszédében hadat üzent, nemcsak státusférfiui tapintatát bizonyitotta be, hanem — mert szembeszállott a' nagypatronatusu előitélettel — valóságos polgári érdemet is szerzett magának.

Azt, hogy rögtön, tökéletesen hagyjanak fel az utasitásadással a' törvényhatóságok, egyikünk sem követeli, — azon igen egyszerü oknál fogva, mivel a' jelen esetben semmi haszna többet követelnünk, mint mennyit elérhetni remélünk. Aztán, valamint az utasitási rendszer csak fokonkint érte el jelen monstruositását, 's valamint ha a' helyett, hogy 1811-től fogva 1825-ig nem tartatott országgyülés, évenkint öt — hat hónapra együvé hivattak volna a' Rendek, száz operatum systematicum' közbenjövetele sem fogta volna annyira dagasztani a' követ' utasitási ternióit, menynyire ezek kivált 1832. óta növekedtek: — ugy más részről az utasitások' megszüntetése is csak fokonkint eszközölhető, még pedig mindenekfelett az országgyülésnek évenkinti tartása által. Az évenkint, szabott időben tartandó országgyülés az utasitási viszketeg' hatalmas antidotumának fog mutatkozni, kivált azon oknál fogva, mert az ügykezelés' rendezése, a' tanácskozásnak és elintézésnek ujabb formái — mellyeket az évenkinti országgyüléstől bizton várhatni — a' pótlékutasitások' engedelmes kikérését és kegyes adományozását lehetetlenné fogják tenni.

Távol legyen tőlünk, hogy a' képviselőség' egyik jellemvonását a' küldők' nézeteinek becsmérlésében 's érdekeik' elhanyagolásában keresnők; sőt épen ellenkezőleg ugy vélekedünk, hogy neki azokat kikutatni és országos szempontból felfogni 's tolmácsolni főfő kötelessége. De ezt nem száz utasításnak egymásba skatulyázása által, hanem józan választási törvény' segédével érhetni el legbiztosabban. Ha a' választási törvény az elemek' ollyas combinatióján alapul, melly a' legérdemesbnek megválasztatását lehetségessé, sőt valószinüvé teszi: akkor a' jó ügynek utasitásokkali obvallálása a' legesleghivságosabb dolog, mellyet csak gondolhatni. Az emberek nem törték volna fejöket századok óta azon módokon, hogymint eszközöltethetik a' legczéliranyosabb választás, ha a' képviselőben csak horgot látnának, mellyre boldog, boldogtalan, bölcseségének czafrangait aggathassa.

Nem vagyok phrenologus, de annyit mégis tudok, hogy az emberi agy sokféleképen van organisálva. Ennélfogva épen nem csodálkoznám, ha valaki az utasitások' megtámadásában megbocsáthatlan impietast látna, 's a' haladással, a' reformmal meg nem férő, nem tudom, miféle czélzatokat olvasna ki soraimból. Mondhatnám ugyan válaszképen: hogy a' mult országgyülésen Tolnának követe, Perczel Móricz volt az utasitási rendszer' legmérgesebb ostromlója, tehát ollyvalaki, kit, tudtomra, eddig még nem vettek gyanuba, hogy a' haladási processust szerfelett mérsékleni akarná; — 's mondhatnám azt is, hogy a' conservativ eszmék' időszaki organumai az utasitási rendszert a' világért nem engednék politicai credojokból kitöröltetni; — de semmi szükség, hogy illyesmire hivatkozzam. Hiszem, szivesen hiszem, hogy valamint bizonyos viszonyok között az utasitási rendszer horgonyul szolgálhat a' tespedésnek, ugy lehetnek esetek, midőn az utasitások üdvös irányban lökik előre az ügyeket. Az utasitási rendszer sem a' haladással, sem a' stabilismussal nem ellenkezik, nem még a' legféktelenebb rohanással 's a' legcsökönösebb sohamozdisággal sem, 's ennélfogva az oligarchák 's a' demagogok egyiránt helyesen cselekesznek, ha a' kötelező utasitások mellett küzdenek, valamint egyiránt helyesen cselekesznek akkor is, ha a' verifica-

tiónak a' táblára bizatását ellenzik; — de az utasitási rendszer ellentétben áll a' képviseleti rendszerrel, 's ennélfogva mindazok, kik a' rendiség' keskeny sikátorából a' képviselők' foruma felé tartanak, 's mind azok, kik az értelmiség 's nem a' szenvedélyek által akarják a' közügyeket elintéztetni, kik tudják, hogy nagyobb státusokban csak képviselet' utján alapithatik 's tartathatik meg a' szabadság, magok alatt vágják a' fát, ha védokok után kapkodnak, mellyekkel az utasitási rendszert támogathassák.

Mind azon kisebb nagyobb argumentumok, mellyek Talleyrandnak a' constituante' kebelében a' kötelező utasitások ellen tett inditványából az ujabb publicisták' irataiba általmentek, épen ugy ismeretesek előttünk, mint azon crisis, mellyen a' kötelező utasitások mindenik országgyülés' vége felé, az értekeződés' alkalmával, szükségképen általesnek. De mind ezen okokat, mint másodrendbelieket, elmellőzzük e' helytt, 's kijelentjük ujra és ujra, hogy miután véleményünk szerint a' magyar alkotmányosság' épületének a' képviseleti rendszer' básisán kell emelkednie, 's miután a' kötelező utasitások vagy a' rendiség' eszméjének, vagy az ugynevezett tanácskozó ősgyülések' — tehát két olly dolognak emanatiói, mellyek nekünk egyiránt nem kellenek, 's mellyek a' képviseletiségnek épen ellentétei: politicai rendszerünk' alapelvénél fogva ellenezzük az utasitásokat.

Hogy a' haladási párt évek óta a' képviseleti kormányforma' létesitése után törekszik, tudjuk mindnyájan; hogy az évenkinti országgyülés lényeges szolgálatokat fog tenni a' képviseleti rendszernek, az jelen fejtegetéseimből is kiviláglik, 's ennélfogva ha a' diétának „parliament-féle valamivé" átalakitása által a' megyei jogkör némi csorbulást fogna szenvedni, ez gazdagon pótoltatnék ki másutt, épen ott, hol, mint Biharnak követe mondá, a' legfelsőbb jogot gyakorolják a' megyék; de kipótoltatnék egyszersmind magoknak a' megyéknek kebelében olly választási törvény által, melly az institutiónak fokonkinti átidomitásával is járható veszedelmeket elháritaná, 's melly nélkül követeket küldhetnek a' municipiumok az országgyülésre, de képviselőket nem.

MTA KÖNYVTÁR ÉS INFORMÁCIÓS KÖZPONT

A' NEMZETI CASINOÉ

TARTALOM.

	Lap.
Zalai szózatok	1
Remény és aggodalom a' dictának berekesztésekor	8
Készüljünk a' jövő országgyülésre	14
Büntető törvénykönyv. I.	15
Nyilt levél Considerant Victorhoz	21
Évfordulatkor	24
Rólunk és másokról	27
Nyilt levél Trieszből	32
Nyilt levél Considerant V.-hoz	36
Nyilt levél Trieszből	43
Büntető törvénykönyv. II.	48
Az olvasóhoz	54
Tévedések. I. II. III. IV.	58
Nyilt levelek Trieszből	79
Büntető törvénykönyv. III. IV. V. VI. VII. VIII. IX X.	90

Lap.

Büntető eljárás. I. II. III. IV. V. VI. 125

Szózat Éjszakamerikából 151

Büntető eljárás. VII. VIII. IX. X. XI. XII. 157

Honositás. I. II. III. IV. 199

Nyilt levél Triesztből 209

Honositás. V. VI. VII. VIII. IX. X. XI. 213

Szót kérek! 237

Tájékozás az egyesületi jog' mezején. I. II. III. IV. 245

Évenkinti országgyülés 's utasitási rendszer. I. II. III. IV. 267